

ANLAMAK VE YAŞAMAK İÇİN

KUR'ÂN

OKUMAYA ÇAĞRI

teuhid
BASIM YAYIN

2BASKI

ANLAMAK VE YAŞAMAK İÇİN KUR'ÂN OKUMAYA ÇAĞRI

Halis BAYANCUK
(Ebu Hanzala)

www.tevhidkitap.net
www.tevhidmeali.com
www.tevhiddersleri.org
www.tevhiddergisi.org
tevhiddergisi@gmail.com

ANLAMAK VE YAŞAMAK İÇİN KUR'ÂN OKUMAYA ÇAĞRI

Halis BAYANCUK
(Ebu Hanzala)

Teknik Hazırlık: Dizgi
Tevhid Basım Yayın, 42546
Düzeltilmeler
Tevhid Basım Yayın, 42546

Baskı: Basım Yeri
İmak Ofset Basım Yayın A.Ş.
Akçaburgaz Mah. 137. Sok. No.12
Esenyurt/İstanbul - Sertifika No: 71320

ISBN: 978-605-06550-9-4
2. Baskı, 01/2024

İletişim: E-posta
tevhiddergisi@gmail.com
Telefon
+90 545 762 15 15
Posta
PK 51 Güneşli Merkez PTT
Bağcılar/İstanbul
Merkez
Kirazlı Mah. Mahmutbey Cad. No.120/A
Bağcılar/İstanbul

Satış Noktaları: Tevhid Kitabevi

İstanbul : Kirazlı Mah. Mahmutbey Cad. No. 120/A 34212 Bağcılar/İSTANBUL 0 (545) 762 15 15
Bursa : Bağlarbaşı Mah. 1. Hürriyet Cad. 1. Sedir Sok. No. 1 16160 Osmangazi/BURSA 0 (543) 225 50 46
Ankara : Piyade Mah. İstasyon Cad. No. 190 06794 Etimesgut/ANKARA 0 (543) 225 50 48
Diyarbakır : Kaynartepe Mah. Gürsel Cad. No. 90/A 21090 Bağlar/DİYARBAKIR 0 (543) 225 50 43
Konya : Mengene Mah. Büyük Kumköprü Cad. No. 78/A 42020 Karatay/KONYA 0 (543) 225 50 49
Van : Vali Mithatbey Mah. Gündüz 2. Sok. No. 2A 65100 İpekyolu/VAN 0 (543) 225 50 45

İÇİNDEKİLER

HUTBETU'L HÂCE	9
MUKADDİME/ÖN SÖZ	13
KUR'ÂN'IN	
SIFATLARI/ÖZELLİKLERİ	45
1. Kur'ân, Allah'ın Kelamıdır	47
2. Kur'ân, Allah'ın İlmidir	50
3. Kur'ân, Allah'ın Mesajıdır/Mektubudur	58
4. Kur'ân, Son Ayettir/Mucizedir	61
5. Kur'ân, İnsana İnsanı Anlatır	67
6. Kur'ân, Ruh'tur; Hayat Verir	76
Kur'ân, Kalpleri İmar Eder	80
7. Kur'ân, Bereketlidir/Mübarektir	81
Kur'ân, Evlerin Huzur ve Bereketidir	84
8. Kur'ân, Basiret ve Feraset Kazandırır	85
9. Kur'ân, (Hüküm ve Hikmetler Barındıran) Hakîmdir	94
a. Kur'ân'ın Hakem/Hüküm Olması	96
b. Kur'ân'ın Hikmet Olması	101
10. Kur'ân, Hidayettir; Yol Gösterir ve Rehberlik Eder	104
Kur'ân'ın Ruh, Nur ve Hidayet Olması	108
11. Kur'ân, Beyandır; Açık ve Açıklayıcıdır	109
a. Kur'ân'ın Apaçık/Açıklayıcı Olmasına Dair Bir Uyarı	117
b. Karanlıklardan Çıkışın Yolu: Kur'ân-Nebi-Allah'ın İzni	117
12. Kur'ân Furkân'dır, Fasl'dır; Hak ile Batılın Arasını Ayırır ..	120
Fasl	122
13. Kur'ân, Yücedir	123
14. Kur'ân, Azizdir/İzzetlidir	125
15. Kur'ân, Meciddir/Şerefli ve Kerimdir/Değerlidir	127

16. Kur'ân Ayetleri Birbirine Benzer	129
17. Kur'ân Ayetleri Tekrar Eder	130
18. Kur'ân, Ahsenu'l Hadistir/Sözün En Güzelidir	132
19. Kur'ân, Hatırlatmadır/Öğüttür	134
20. Kur'ân, Hayranlık Uyandırır	138
21. Kur'ân, Hayırlıdır	139
22. Kur'ân, Allah'ın İpidir	139
23. Kur'ân, Allah'ın Lütü ve Rahmetidir	142
24. Kur'ân, Her Yönüyle Azîmdir/Büyüktür	148
25. Kur'ân, Allah'ın Me'dubesidir (Ziyafet Sofrası ve Edep Mecmuası)	151
26. Kur'ân, Metludur/Tilavet Edilendir/Uyulandır	155
27. Kur'ân, Allah Resûlü'nün Vasiyeti ve Mirasıdır	157
28. Kur'ân, Haktır	158
29. Kur'ân, Şifadır	160
30. Kur'ân, Nurdur	163
31. Kur'ân, Burhandır; İçinde Hiçbir Şüphe Olmayan Delildir	167
32. Kur'ân, Müjdedir/Beşirdir/Buşradır	168
33. Kur'ân, Uyarıcıdır/Nezirdir	169
34. Kur'ân, Doğrudur (Sıdk) ve Doğrulayandır (Musaddik)	171
35. Kur'ân, Kayımdır/Dosdoğrudur	175
KUR'ÂN NE DEĞİLDİR?	179
1. Kur'ân, Masal Kitabı Değildir	179
2. Kur'ân, Kehanet Kitabı Değildir	188
3. Kur'ân, Şiir Değildir	190
4. Kur'ân, Şaka Değildir	195
5. Kur'ân, Olağanüstü Olaylar İçin İndirilmemiştir	196
KUR'ÂN OKUMAK	201
1. Kur'ân Okumanın Faziletleri	201
2. Kur'ân Okumanın Faziletine Dair Delilleri Nasıl Anlamalıyız?	217
3. Kur'ân'ı Mushaf'tan mı, Ezberden mi Okumak Daha Faziletlidir? ..	221
4. Kur'ân'ı Yüksek Sesle mi, Kısık Sesle mi Okumak Daha Faziletlidir? ..	223
5. Kur'ân Okumayı Ne Zaman Bırakmalı?	227

KUR'ÂN'I NASIL OKUYALIM?	231
1. Hazırlık Yapmak	231
a. Abdest Almak	232
b. Ağız Temizliği Yapmak	235
c. Uygun Zaman Seçmek	238
d. İstiaze/Allah'a Sığınmak	247
e. Besmeleyle Başlamak	256
2. Kur'ân'ı Tertil Üzere Okumak	260
Kur'ân'ı Tecvitli Okumak	267
3. Kendini Vererek Kur'ân Okumak	269
4. Kendimizi Kur'ân'a Muhatap Görerek Okumak	272
5. Sesi Güzelleştirerek Kur'ân Okumak	280
Kur'ân'ın Şarkılaştırılması	284
6. Her Gün Belli Bir Miktar Okumak (Hizip Edinmek)	284
Hizip Edinmede Ölçü	287
7. Ezberden Okumak	290
8. Bir Başkasından Dinlemek	292
9. Birlikte Kur'ân Okumak	293
10. Kalbe Dokunan Ayetleri Tekrar Etmek	299
11. Tedebbür Ederek Kur'ân Okumak	301
Kur'ân'ı Tedebbür Örnekleri	310
12. Kur'ân'ı Amel Ederek Okumak	332
a. Ebû Talha El-Ensârî	335
b. Ömer İbni'l Hattâb	339
13. Kur'ân'ı Kur'ân'ın Gösterdiği Kaynaklarla Birlikte Okumak	355
a. Kur'ân'ı Kur'ân Bütünlüğü İçinde Okumak	355
b. Kur'ân'ı Allah Resûlü'nün Sünnetiyle/Siretiyle Okumak	359
Kur'ân ve Sünnet Arasında Bağ Kurmak	378
c. İlk Neslin İslam'ı Anlaması ve Yaşaması	381
d. Müminlerin Yolu ve Dinde Tefakkuh Ehli	389
14. Kur'ân'ın Belli Merhalelerde İndiğini Bilmek	394
15. Kur'ân'ı Kendi Üslubu İçinde Okumak	402
16. Kur'ân ile Cihad Ederek Kur'ân'ı Okuma	404
17. Kur'ân'ı Anlamaya ve Yaşamaya Engel Durumları Kaldırmak	408
Kur'ân'ı Doğru Okuduğumuzu Nasıl Anlarız?	415

KUR'ÂN'A KARŞI SORUMLULUKLARINI YERİNE GETİRMEYENLERİN AKİBETİ	423
1. Kur'ân'ı Anlamamak	423
Müjde!	431
2. Batıl Kaynaklara Müptela Olmak	432
3. Emânî/Kuruntu Toplumuna Dönüşmek	435
4. Dar Bir Yaşama Düşar Olmak	439
5. Şeytanın Bağlanması/Şeytanın Dostluğunu Kazanmak	442
6. İnsî Şeytanlara ve Müstekbir Tağutlara Kulluk	445
7. İmanın Yok Sayılması, Dünyada Rezillik	446
8. Allah Resûlü'nün Davalısı Olmak	452
9. Kör Haşredilmek	454
10. Kıyamet Yükünü/Günahını Yüklenmek	456
11. Yüce Allah'ın İntikam Alması	457
KAYNAKÇA	461

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

إِنَّ الْحَمْدَ لِلَّهِ نَحْمَدُهُ وَنَسْتَعِينُهُ، وَنَسْتَغْفِرُهُ،
وَنَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ شُرُورِ أَنْفُسِنَا، وَمِنْ سَيِّئَاتِ أَعْمَالِنَا، مَنْ
يَهْدِهِ اللَّهُ فَلَا مُضِلَّ لَهُ، وَمَنْ يَضِلَّ فَلَا هَادِيَ لَهُ،
وَأَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ،
وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ حَقَّ تَقَاتِهِ وَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا
وَأَنْتُمْ مُسْلِمُونَ﴾ ١٠٢/ أُلْ عِمْرَنَ

﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ
وَخَلَقَ مِنْهَا زَوْجَهَا وَبَثَّ مِنْهُمَا رِجَالًا كَثِيرًا وَنِسَاءً وَاتَّقُوا
اللَّهَ الَّذِي تَسَاءَلُونَ بِهِ وَالْأَرْحَامَ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلَيْكُمْ

رَقِيبًا﴾ ١/ النِّسَاءِ

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَقُولُوا قَوْلًا سَدِيدًا﴾ ٧/ يُصْلِحُ
لَكُمْ أَعْمَالَكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ وَمَنْ يُطِيعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ
فَقَدْ فَارَزَ فَوْزًا عَظِيمًا﴾ ٧/ الْأَحْزَابِ ٧١-٧٠

أَمَّا بَعْدُ فَإِنَّ خَيْرَ الْحَدِيثِ كِتَابُ اللَّهِ، وَخَيْرُ الْهَدْيِ هَدْيُ
مُحَمَّدٍ، وَشَرُّ الْأُمُورِ مُخَدَّثَاتُهَا، وَكُلُّ مُخَدَّثَةٍ بِدْعَةٌ، وَكُلُّ
بِدْعَةٍ ضَلَالَةٌ، وَكُلُّ ضَلَالَةٍ فِي النَّارِ

HUTBETU'L HÂCE

“Muhakkak hamd Allah’adır. O’na hamdeder, O’ndan yardım ve mağfiret dileriz. Nefislerimizin şerrinden, amellerimizin kötülüğünden Allah’a sığınırız. Allah’ın hidayet verdiğini kimse saptıramaz. O’nun saptırdığını da kimse doğru yola iletmez. Şehadet ederim ki Allah’tan başka hiçbir ilah yoktur. O, bir ve tektir, O’nun ortağı yoktur. Yine şehadet ederim ki Muhammed O’nun kulu ve resûlüdür.

‘Ey iman edenler! Allah’tan hakkıyla korkup sakının! Yalnızca Müslimler/şirki terk ederek tevhidle Allah’a yönelen kullar olarak can verin.’¹

‘Ey insanlar! Sizleri tek bir nefisten yaratan, ondan da eşini yaratan ve o ikisinden de birçok erkek ve kadın türetip (yeryüzünde) yayan Rabbinizden korkup sakının. Kendisiyle istediğiniz Allah’tan ve akrabalık bağlarını koparmaktan korkup sakının. Şüphesiz ki Allah, sizin üzerinizde gözetleyicidir.’²

‘Ey iman edenler! Allah’tan korkup sakının ve doğru/sağlam/adil söz söyleyin. (Allah da buna karşılık) amellerinizi ıslah etsin, günahlarınızı bağışlasın. Kim de Allah’a ve Resûl’üne itaat ederse şüphesiz ki büyük bir kurtuluş ve kazanç elde etmiş olur.’³

Bundan sonra, şüphesiz sözlerin en güzeli Allah’ın kelamı, yolların en hayırlısı Muhammed’in yoludur. İşlerin en kötüsü sonradan çıkarılanlardır. Sonradan çıkarılan her şey bidattir, her bidat sapıklıktır, her sapıklık da ateştedir.”⁴

1. 3/Âl-i İmrân, 102

2. 4/Nisâ, 1

3. 33/Ahzâb, 70-71

4. Müslim, 867; Nesai, 1578

MUKADDİME/ÖN SÖZ

MUKADDİME/ÖN SÖZ

• “Anlamak ve Yaşamak için Kur’ân Okumaya Çağrı” isimli kitap, adından da anlaşılacağı gibi derdi olan bir çalışmadır. O dert de şudur: Bugün Kur’ân, anlaşılmak ve yaşanmak için okunmamaktadır. Tam aksine Kur’ân’ın okunması övülen bir hasletken anlaşılması ve yaşanması suç kabul edilmektedir. Kitabın yazarı da dâhil olmak üzere dünyanın dört bir yanında Kur’ân anlaşılсын ve yaşansın diye mücadele eden insanlar soruşturulmakta, cezalandırılmakta ve ötekileştirilmektedir. Kur’ân’ı inkâr eden George’dan, Billy’den, Hans’tan ziyade Kur’ân’a iman ettiğini iddia eden Ahmed, Mahmud ve Muhammedler, Kur’ân anlaşılmasın ve yaşanmasın diye uğraşmaktadır. Oysa Kur’ân’ın en açık hükümlerinden biri şudur: Allah’ın indirdiği kitaplar anlaşılсын ve yaşansın diye indirilmiştir. Hepsi İlâhi bir anayasadır.

İnsanların iman iddiasını doğrulayan dünyevi ölçüler vardır. Bunlardan biri de Kitap ile kurdukları ilişkide gizlidir. Kitab’ı okuyan, anlayan ve onu hayatın her alanına hâkim kılanlar mümin; onu okuduğu hâlde anlamayan ve

yaşamayanlar zalim, fasık ve kâfirlerdir. Kur'ân'ın diliyle söyleyecek olursak hiçbir şey üzere değillerdir:

“İnsanlar (tevhid üzere yaşayan) tek bir ümmetti. (İhtilafa düştüler.) Allah (aralarındaki ihtilafı gidersin diye) müjdeleyici ve uyarıcı nebiler gönderdi. İnsanların anlaşmazlığa düştükleri konularda, aralarında hakem olsun diye nebilerle beraber hak olan Kitab'ı indirdi. O (Kitap konusunda) anlaşmazlığa düşenler, kendilerine apaçık deliller geldikten sonra aralarındaki azgınlık/kıskançlık/bir diğer gruba üstünlük sağlama isteği olan Ehl-i Kitap'tan başkası değildi. Allah, hakkında ihtilafa düştükleri konuda iman edenleri izniyle hakka hidayet etti. Allah dilediğini dosdoğru yola iletir.”¹

“İnsanlar arasında Allah'ın sana gösterdiği şekilde hükmedesin diye bu Kitab'ı sana hak olarak indirdik. Hainlerin savunucusu olma!”²

“De ki: ‘Ey Ehl-i Kitap! Tevrât, İncil ve Rabbinizden size indirileni (içindekilerle amel edip) ayakta tutmadıkça hiçbir şey üzere değilsiniz.’ Andolsun ki Rabbinden sana indirilen (bu Kur'ân), onların birçoğunun azgınlık ve küfürlerini arttıracaktır. Kâfirler topluluğu için üzülme!”³

• Allah Resûlü'nün (ﷺ) bildirdiğine göre Kur'ân ya lehimize ya da aleyhimize hüccettir.⁴ Bu özlü Nebevi ifade Kur'ân'ın şu ayetinin açıklaması gibidir:

“Sana vahyedilene sıkı sıkıya tutun. Gerçekten sen, dosdoğru

1. 2/Bakara, 213

2. 4/Nisâ, 105

3. 5/Mâide, 68

4. bk. Müslim, 223

bir yol üzeresin. Doğrusu o (Kur’ân), sana ve kavmine bir zikir (hatırlatma, şereftir). (Ondan) sorulacaksınız.”⁵

Kur’ân’ı anlamak ve yaşamak için okuyanlar, onu lehlerine hüccet kılacak; Kur’ân’ı anlamak ve yaşamak için okumayanlar ise onu aleyhlerine hüccet kılacaklardır. Her insan onu anlamayı ve yaşamayı terk ettiği oranda Resûl’ün davalısı olacak, huzur-u İlahide hesap verecektir:

“Resûl der ki: ‘Rabbim! Şüphesiz ki benim kavmim, bu Kur’ân’ı terk edilmiş olarak bıraktılar.’ ”⁶

İşte bu çalışma Kur’ân’ı lehimize hüccet kılmak, onunla şeref ve izzet bulmak, Ahiret Günü’nde Nebi’nin (salâhîu aleyhi ve selâm) davalısı/hasmı olmamak için atılmış bir adım, Yüce Allah’a sunulmuş bir duadır. Umudum; kabul edilen amellerden olması, Kur’ân’ı anlamayı ve yaşamayı kolaylaştırmasıdır.

- Kur’ân ve Sünnet, Kitab’a inandığını iddia eden ve onu okuyup duran toplulukların olduğunu, ancak Yüce Allah’ın onların imanını geçersiz saydığını haber vermiştir. Dahası, Yüce Allah onların imanını geçersiz sayarken onların kendilerini mümin kabul ettiğini, hatta cennete yalnız kendilerinin gireceğine inandığını haber vermiştir:

“Kendilerine Kitap verilenlerden Allah’a ve Ahiret Günü’ne inanmayan, Allah ve Resûl’ünün haram saydığını haram saymayan ve hak (din olan İslam’ı) din edinmeyenlerle alçaltılmış bir şekilde elden cizye verinceye kadar savaşı.”⁷

5. 43/Zuhruf, 43-44

6. 25/Furkân, 30

7. 9/Tevbe, 29

“Kitabın bir kısmına inanıp bir kısmını inkâr mı ediyorsunuz?”⁸

“De ki: ‘Ey Ehl-i Kitap! Tevrât, İncil ve Rabbinizden size indirileni (içindekilerle amel edip) ayakta tutmadıkça hiçbir şey üzere değilsiniz.’ Andolsun ki Rabbinden sana indirilen (bu Kur’ân), onların birçoğunun azgınlık ve küfürlerini arttıracaktır. Kâfirler topluluğu için üzülmelidir!”⁹

Görüldüğü gibi Yüce Allah onların Allah’a, ahirete ve Kitab’a imanlarını yok saymıştır. Kur’ân’ın ifadesiyle “Kitab’ı okuyup duran”¹⁰ bu insanlar ise kendileri hakkında şu düşüncelere sahiptir:

“Dediler ki: ‘Cennete, Yahudi veya Hristiyan olanlardan başkası girmeyecek.’ Bu, onların kuruntusudur. De ki: ‘Doğru sözlü iseniz (içinde hiçbir şüphe olmayan kesin) kanıtınızı getirin (bakalım)!’ ”¹¹

“(Sapkınlıklarının nedeni:) ‘Sayılı günler dışında ateş bize dokunmayacak.’ demelerindendir. (Allah adına bilmeden) uydurdukları bu iftira, dinleri konusunda kendilerini aldattı.”¹²

“Yahudi ve Hristiyanlar: ‘Biz, Allah’ın çocukları ve sevdikleriyiz.’ der.”¹³

Bu noktada sormamız gerekiyor: Bu insanlar Kitab’ı okuyup durdukları, Allah’ın sevgili kulları olduklarını düşündükleri ve kesinlikle cennete gireceklerine inandıkları

8. bk. 2/Bakara, 85

9. 5/Mâide, 68

10. bk. 2/Bakara, 44; 2/Bakara, 113

11. 2/Bakara, 111

12. 3/Âl-i İmrân, 24

13. bk. 5/Mâide, 18

hâlde ne oldu da Allah onların imanını geçersiz saydı? Yüce Allah onların Kitap ile kurduğu bu hastalıklı ilişkiye dair şunları söyler:

– Kendi yazdıkları kitapları Allah’ın yazdığını söyleyerek vahye alternatif oluşturmaya çalışmak

“Az bir dünyalık elde etmek için elleriyle kitap yazan, sonra da: ‘Bu, Allah’ın katındandır.’ diyenlere yazıklar olsun. Elleriyle yazdıklarından ötürü yazıklar olsun onlara! (Uydurdukları kitaplar için: ‘Allah tarafından yazdırıldı.’ diyerek) elde ettikleri kazançtan ötürü de yazıklar olsun onlara.”¹⁴

Tarih boyunca çıkar elde etmek için kitaplar yazan ve bunu Allah’a (celle celalahu) nispet eden insanlar var olagelmıştır. Kimi rüyasında kimi ilham yoluyla kimi de Peygamber (salallahu aleyhi ve sellem) tarafından kendisine kitap verildiğini iddia etmiş ve etrafına insan toplamıştır.¹⁵

– Konuşmalarına Kitap’tan parçalar (Arapça kelimeler) serpiştirerek Kitap’tan konuşuyor gibi yapmak

“Onlardan öyle bir grup vardır ki (okuduklarını) Kitab’ın ayetlerinden sanasınız diye dillerini Kitap’la eğip бүkerler. Oysa (ağızlarında geveledikleri şeyler) Kitap’tan değildir. (Ağızlarında geveledikleri şeyler için:) ‘Bu, Allah katındandır.’ derler. Oysa o, Allah katından değildir. Bile bile Allah’a karşı yalan söylerler.”¹⁶

Bu, her dönemde görülebilen bir tahrif örneğidir. Konuşmacı Kitap’tan bazı kelimeleri, ayetlerden parçaları

14. 2/Bakara, 79

15. bk. Tevhid Meali, s. 11, Bakara Suresi, 79. ayetin açıklaması

16. 3/Âl-i İmrân, 78

konusmasına serpiştirir. Kitab'ın cahili olan insanlar konuşmacının Kur'an'dan, Kitab'ın ortasından konuştuğunu zanneder. Anlattığı hurafelerin Kur'an'dan -geçmişte Tevrat ve İncil'den- olduğu düşünülür.

– Kelimeleri asli anlamı dışında anlamlandırarak tahrif etmek

“Yahudi olanlardan bazısı, kelimeleri konuldukları yerden (asıl manalarının dışında kullanarak) tahrif ediyorlar. Dillerini geveleyerek ve dine hakaret ederek: ‘İşittik ve isyan ettik,’ ‘İşit işitmez olası!’ ve ‘Râinâ!’ diyorlar. Şayet onlar: ‘İşittik ve itaat ettik,’ ‘İşit ve bizi gözet!’ deselerdi onlar için daha hayırlı ve daha doğru olurdu. Fakat Allah, küfürleri nedeniyle onlara lanet etti. (Bu nedenle) pek az iman ederler.”¹⁷

Kitab'ın indirildiği bir dil ve o dilin; Kitab'ın indirildiği gün bir kullanım tarzı vardır. Kitab'ın kelimelerine, indirildiği dilden bağımsız, keyfe keder anlamlar vermek; tahriftir. Örneğin, “Allah bir inek kesmenizi emrediyor.”¹⁸ ayetine “Allah nefislerinizi kesmenizi emrediyor.” şeklinde anlam vermek apaçık bir tahrif örneğidir. Ayete verilen bu anlama ilham, keşif, rüya, zuhurat ... demek yapılanı tahrif olmaktan çıkarmaz. Olsa olsa keşifle tahrif denir.

– İşine gelen ayetlere inanıp işine gelmeyenleri göz ardı etmek

“Sonra sizler (söz vermenize rağmen) birbirinizi öldürüyor, bir bölümünüzü yurtlarınızdan çıkarıyor, günah ve haddi aşmada onların aleyhine yardımlaşıyorsunuz. (Dindaşlarınız)

17. 4/Nisâ, 46

18. 2/Bakara, 67

size esir olarak geldiğinde, onları yurtlarından çıkarmak size haram kılınmasına rağmen (serbest bırakma karşılığında) fidye alıyorsunuz. Yoksa siz Kitab'ın bir kısmına inanıp bir kısmını inkâr mı ediyorsunuz? Sizden böyle yapanların cezası dünya hayatında rezil rüsva olmaktan başka bir şey değildir. Ahiret Günü'nde de azabın en çetinine uğrayacaklardır. Allah sizin yaptıklarınızdan gafil değildir.”¹⁹

Yahudilere birbirleriyle savaşmaları ve birbirlerini sürgün etmeleri yasaklanmıştı. Onlar Tevrât'ın bu kesin emrini çiğneyip savaşıyorlardı. Savaş esiri olan dindaşlarına Tevrât'ın hükmünü uyguluyor, serbest bırakma karşılığında fidye alıyorlardı. Böylece Kitap'tan işlerine gelene iman etmiş, işlerine gelmeyeninkâr etmiş oluyorlardı. Bunun gibi işine gelen yerlerde Kitab'a uyan, nefesine zor gelen yerlerde ise işi kitabına uyduranlar, Allah'ın (celle celaluhu) ayetlerinden bir kısmını inkâr etmiş olurlar. Çünkü din bir bütündür ve tamamı Allah'a (celle celaluhu) aittir. Tam bir teslimiyetle teslim olunmadan Müslim/mümin olunmaz.”²⁰

– Allah'ın ayetlerini gizlemek

“Şüphesiz ki Allah'ın Kitap'ta indirdiği hakikatleri gizleyip basit bir kazanç karşılığında o hakikatleri satanlar, karınlarına sadece ateş doldurmaktadırlar. Kıyamet Günü'nde Allah onlarla konuşmayacak, onları arındırmayacaktır ve onlar için can yakıcı bir azap vardır.”²¹

“Şüphesiz ki bizim indirdiğimiz apaçık delilleri ve hidayeti,

19. 2/Bakara, 85

20. bk. Tevhid Meali, s. 12, Bakara Suresi, 85. ayetin açıklaması

21. 2/Bakara, 174

insanlar için Kitap'ta açıkladıktan sonra gizleyenler (var ya!), bunlara Allah lanet etmektedir ve tüm lanet ediciler de lanet etmektedir.”²²

Âlimler, Allah'ın (celle celaluhu) yeryüzündeki şahitleridir. Tevhidi ilan edip açıklayacaklarına dair Allah'a (celle celaluhu) söz vermişlerdir.²³ Şahsi menfaatleri, toplum tarafından kabul görme isteği, kendilerine teklif edilen makam ve mevki nedeniyle hakkı gizleyip şahitlik vazifesini yerine getirmeyenler; Allah (celle celaluhu) ve tüm lanet ediciler tarafından lanetlenmişlerdir.^{24 25}

Ayetlerden de anlaşıldığı gibi bu ayetin birinci derecede muhatapları âlimler, din bilginleridir. Onlar, açıklayacaklarına dair Allah'a söz vermişlerdir:

“(Hatırlayın!) Hani Allah: ‘(Vahyi) insanlara mutlaka açıklayacak ve asla onu gizlemeyeceksiniz.’ diye kendilerine Kitap verilenlerden söz almıştı. (Bu sözü) sırtlarının gerisine attılar (kulak ardı ettiler) ve onu az bir paha karşılığında sattılar. (Sözlerini bozma karşılığında) elde ettikleri (dünyalık) ne kötüdür.”²⁶

İlim sahibi olduğu iddiasında olan her insan, resûllerin mirasçısı olacağına ve Kitap'ta apaçık bir şekilde açıklanan hakikatleri gizlemeden insanlara ulaştıracağına dair Allah'a (celle celaluhu) söz vermiştir.

Âlimler, dinî kurumlar, fetva komisyonları ve topluma din öğreten cemaatler bu söz karşısında ikiye ayrılmışlardır:

22. 2/Bakara, 159

23. bk. 3/Âl-i İmrân, 18

24. bk. 3/Âl-i İmrân, 187-188; 7/A'râf, 169 ve 175-177. ayetler

25. bk. Tevhid Meali, s. 159, Bakara Suresi, 159. ayetin açıklaması

26. 3/Âl-i İmrân, 187

1. Hakka şahitlik vazifesini yerine getiren, her durum ve şartta Allah’a (celle celalahu) verdiği söze bağlı kalanlar.²⁷

2. Bu yolda karşılaşacakları eziyetleri göze alamayan, Allah’ın (celle celalahu) rızasından ziyade toplumun ve yöneticilerin takdirine talip olan ve Allah’ın (celle celalahu) dinini gizleyenler. Yaşadıkları çağın putları olan demokrasi, laiklik, modernizm, komünizm, kapitalizm, hümanizm, kabirperestlik ve deistlik gibi yolları din adına meşrulaştırırlar.

Pek çoğu, ebedî ahiret hayatını ve nimetlerin en büyüğü olan Allah (celle celalahu) rızasını maaş, akademik ünvan, çoğunluğun iltifat ve beğenisi gibi “şey”lere değişmişlerdir.^{28 29}

Allah’ın ayetlerini gizlemek çeşitli şekillerde olabilir. En yaygın olanı, tevhidi hakikatleri gizlemek ve müstekbir tağutların halka uygun gördüğü dine Kitap’tan meşruiyet sağlamaktır. Ki âlimin susması dahi toplum nezdinde bir şahitliktir. O, susarak bir taraf seçmiş, sükûtunu dolaylı ikrar kılmıştır. Bu nedenle âlim ya âlimlikten çekilecek ya da konuşacak, hakkın dili olacaktır. Âlimliğin saygınlığından faydalanıp, ilimden ekmek yiyip, sonra batıl karşısında susmak kişiyi yalnızca melun, aşağılık bir varlık yapar. İlimi de aleyhine hüccet olur.

Âlim, yöneticiden korktuğu için gizlediği gibi bazen de halktan korktuğu için gizler. Zaman içinde oluşmuş uygulamalar/gelenekler/teamüller karşısında “Ağzımızın tadı bozulmasın, toplumla karşı karşıya gelmeyelim.” diye susar.

27. bk. 3/Âl-i İmrân, 18; 33/Ahzâb, 23

28. bk. 2/Bakara, 159, 174; 5/Mâide, 63

29. bk. Tevhid Meali, s. 74, Âl-i İmrân Suresi, 187. ayetin açıklaması

Berâ ibni'l Âzib'den (radıyalahu anı) şöyle rivayet edilmiştir:

“Yüzü siyaha boyanmış ve celde (değnek) cezası uygulanmış bir Yahudi, Nebi'nin (salıhalahu aleyhi ve sellem) yanından geçirildi.

Nebi (salıhalahu aleyhi ve sellem) onları çağırdı ve ‘Zina eden kimsenin cezasını Kitab’ınızda bu şekilde mi buluyorsunuz?’ dedi.

‘Evet.’ dediler.

Bunun üzerine onların âlimlerinden bir kimseyi çağırdı ve ‘Musâ’ya Tevrât’ı indiren adına cevap ver, zina eden kimsenin cezasını Kitab’ınızda bu şekilde mi buluyorsunuz?’ dedi.

O da, ‘Hayır! Eğer benden bu şekilde söz almasaydın sana bildirmezdim. Zina cezasının recm olduğunu bulmaktayız. Ancak ileri gelenlerimiz arasında zina çoğaldı. Sonunda ileri gelenlerimizi yakalarsak onu bırakır, zayıfı yakalarsak ona zina cezasını uygular hâle geldik. Bunun üzerine, ‘Gelin, hem ileri gelene hem de zayıfa uygulayacağımız bir şey üzerine birleşelim.’ dedik ve neticede recm cezasını, yüzünü siyaha boyama ve celde (değnek) cezası uygulama olarak çevirdik.’ dedi.

Bunun üzerine Allah Resûlü (salıhalahu aleyhi ve sellem), ‘Allah’ım, senin emrini öldürdüklerinde onu ilk dirilten benim.’ dedi, arkasından emir verdi ve recm yapıldı.

Bunun arkasından Yüce Allah, ‘Ey Resûl! Küfürde yarışan kimseler seni üzmesin! Onlar ki ağızlarıyla: ‘İman ettik.’ derler. (Oysa) kalpleri iman etmemiştir. O Yahudi olanlardan bazıları sana kulak verirler. Sana gelmeyen (Yahudi olanlara laf taşımak için) sana kulak verirler. Allah yerli yerine koyduktan

sonra, kelimeleri yerinden oynatarak tahrif ederler. Derler ki: ‘Bu (tahrif edip değiştirdiğiniz) size verilirse onu alın, verilmezse sakının!’³⁰ ayetini indirdi.

Yahudiler, ‘Muhammed’e gidin. Eğer (zina edenler hakkında) siyaha boyama ve celde (değnek) cezası verirse alınız. Eğer recm cezasına hükmederse kaçınız.’ diyorlardı.

Bunun üzerine Yüce Allah, ‘Her kim Allah’ın indirdikleriyle hükmetmezse onlar kâfirlerin ta kendileridir.’³¹, ‘Her kim Allah’ın indirdikleriyle hükmetmezse (onlar) zalimlerin ta kendileridir.’³² ve ‘Her kim Allah’ın indirdiğiyle hükmetmezse (onlar) fasıkların ta kendileridir.’³³ ayetlerini indirdi.

İşte bu ayetlerin hepsi kâfirler hakkındadır.”³⁴

– Kitab’a dair kulaktan dolma/yüzeysel/zanni bilgiye (emâniyyeye) sahip olmak

“Onların içinden Kitab’ı bilmeyen ümmiler vardır. (Kitab’a dair) birtakım emâniyyeye/kuruntuya/kulaktan dolma bilgiye sahiplerdir ve onlar yalnızca zannetmektedirler.”³⁵

Yüce Allah, bazı insanların Kitab’a dair bilgisini “emâniyye” diye isimlendirir. “Umniyye” kelimesinin cem’i/çoğulu olan emâniyye üç ayrı anlama sahiptir.³⁶

a. İbni Abbâs ^(radıyalahu anı) ve Mucâhid ^(rahimellahu) kelimeyi “yalan” olarak tefsir etmişlerdir. Yani onlar Kitab’a dair yalan yanlış bilgi-

30. bk. 5/Mâide, 41

31. bk. 5/Mâide, 44

32. bk. 5/Mâide, 45

33. bk. 5/Mâide, 47

34. Müslim, 1700

35. 2/Bakara, 78

36. bk. Zâdu’l Mesîr, 1/108-109, Bakara Suresi, 78. ayetin tefsiri

lere sahiplerdir ve insanların uydurduğu bilgileri Kitab'ın bilgisi sanmaktalardır.

b. Katâde (rahmetullah) kelimeyi “kuruntu/temenni” olarak tefsir etmiştir. Kur'an'ın farklı ayetlerinde de bu anlamda kullanılmıştır.³⁷ Yani onların cennete girecekleri, üstün oldukları gibi birtakım temennileri vardır, ancak bu temennileri Kitap doğrulamaz.

c. Zeccâc ve Kisâî (rahmetullah) kelimeyi “yüzünden okuma/tilâvet” olarak tefsir etmişlerdir. Hac Suresi'nin 52. ayetinde kelime bu anlamda kullanılmıştır. Yani Kitab'ı fihketmeden, anlamaksızın yalnızca yüzünden okurlar.

Kitab'ı emâniyyeye çevirmek; yalan yanlış bilgileri Kitab'a arzetmeden Kitabı bilgi diye kabul etmektir.

Kitab'ı emâniyyeye çevirmek; anlamadan, sırf hatim devirmek için Kitab'ı okuyup, anlamadığı Kitab'ı çokça okumuş olmakla övünmektir (tekasür).

Kitab'ı emâniyyeye çevirmek; anlamadığı ve yaşamadığı, onunla hükmetmediği ve rehber edinmediği, ihtilaflarda hakem kılmadığı ve onunla cihad etmediği ... Kitab'ın kendisini cennete götürmesini temenni etmektir.

Şu bir gerçek: Bir, Allah'ın indirdiği munezzel/indirilmiş din vardır. Bu, Kitap ve onu tebliğ edip açıklayan Resûl'dür. Bir de şeytanın temennilerle/kuruntularla uydurduğu muharref/uydurulmuş din vardır. Bu da hurafeler, menkıbeler, din adına vahye dayanmaksızın uydurulan bilgilerdir.^{38 39}

37. bk. 4/Nisâ, 119, 123; 57/Hadîd, 14

38. Ayrıca bk. 4/Nisâ, 105; 7/A'râf, 170

39. bk. Tevhid Meali, s. 11, Bakara Suresi, 78. ayetin açıklaması

– Kitab’ı sırtların gerisine atmak

“Allah katından, yanlarında olan Kitab’ı doğrulayan bir resûl kendilerine geldiğinde, kendilerine Kitap verilenlerden bir grup bilmiyorlarmış gibi Allah’ın Kitabı’nı sırtlarının gerisine attılar.”⁴⁰

Kitab’ı sırtlarının gerisine atarak ona karşı ilgisiz kalan Yahudiler, bu davranışları sebebiyle sihre ve şeytanların uydurduğu yalanlara uymakla cezalandırıldılar. Vahiyden yüz çeviren ve vahye karşı ilgisiz kalan her toplum, dünya ve ahiretlerini hüsrana uğratacak bir batıla uymak durumunda kadılar. Bir sonraki ayet, bu hakikati anlatmaktadır.⁴¹

“(Ve tuttular) şeytanların Suleymân’ın mülkü üzerine uydurdukları (batıl yalanların) peşine takıldılar.”⁴²

– Kitab’ı ikame etmemek

“De ki: ‘Ey Ehl-i Kitap! Tevrât, İncîl ve Rabbinizden size indirileni (içindekilerle amel edip) ayakta tutmadıkça hiçbir şey üzere değilsiniz.’ Andolsun ki Rabbinden sana indirilen (bu Kur’ân), onların birçoğunun azgınlık ve küfürlerini arttıracaktır. Kâfirler topluluğu için üzülmek!”⁴³

Kitab’ın gerekleriyle amel etmeyen, anlaşmazlıklarda onu hakem tayin etmeyen ve yönetimde onunla hükmetmeyen birey ve toplumlar hiçbir şey üzere değillerdir. Yani, kendilerini Kitab’a nispet etseler de Allah katında o Kitab’ın ehlerinden değillerdir.⁴⁴

40. 2/Bakara, 101

41. bk. Tevhid Meali, s. 14, Bakara Suresi, 101. ayetin açıklaması

42. bk. 2/Bakara, 102

43. 5/Mâide, 68

44. bk. Tevhid Meali, s. 118, Mâide Suresi, 68. ayetin açıklaması

– Kitab'ı anlamadıklarını söylemek

“Demişlerdi ki: ‘Ey Şuayb! Söylediklerinin birçoğunu anlamıyoruz.’”⁴⁵

“Dediler ki: ‘Kalplerimiz, (senin anlattıklarına karşı) kılıflıdır/kapalıdır.’ (Hayır, öyle değil!) Bilakis, Allah küfürleri nedeniyle onlara lanet etmiştir. (Bu nedenle) pek az iman ederler.”⁴⁶

Kalplerin kılıflı olması, söylenenlerin/okunanların oraya nüfuz etmemesi ve bunları anlamamalarıdır.⁴⁷

Yüce Allah kelimasını kolaylaştırdığını, insanlar anlasın diye aynı meseleyi farklı üsluplar ve örneklerle açıkladığını haber verir:

“Andolsun ki biz, Kur’ân’ı öğüt alınması için kolaylaştırdık. Peki var mı öğüt alan?”⁴⁸

“O (Kur’ân’la) muttakileri müjdeleyesin ve inatçı topluluğu uyarasın diye onu senin dilinle kolaylaştırdık.”⁴⁹

“Elif, Lâm, Râ. (Bu,) ayetleri sağlamlaştırılıp (muhkem kı-

45. bk. 11/Hûd, 91

46. 2/Bakara, 88

47. Bazı tefsir imamları bu ifadeyi “Kalplerimiz hikmetle/ilimle doludur. Senin anlattıklarına ihtiyaç/yer yok kalplerimizde.” şeklinde tefsir etmiştir. Ibnu'l Kayyim (رحمہ اللہ) bu tefsire yönelik şu açıklamaları yapar:

“Bu ayete ‘Kalplerimiz hikmet dolu kaplar gibidir.’ anlamını verenlerin görüşünü destekleyici hiçbir delil yoktur. Bunun Kur’ân’da bir benzeri de yoktur. İnsan kendini ilim ve hikmetle methederken böyle bir söz söylemez. ‘Kalbim ilimle dolu bir kap gibidir, bilgin müminlerin kalpleri ilimle dolu kaplar gibidir.’ şeklinde bir söz nerede görülmüştür?

Kap, iyi bir nesnenin kabı da olabilir kötü bir nesnenin de. Ayette ilim ve hikmet hiç anılmıyor. Kalp kaba benzetilmiş olsa bile onun mutlaka hikmet dolu bir kaba benzetildiğinden emin olunamaz. Bu son derece açık bir husustur.” (Bedâi’ü t Tefsîr, 1/224, Bakara Suresi, 88. ayetin tefsiri)

48. 54/Kamer, 17

49. 19/Meryem, 97

linmış) sonra da (hüküm ve hikmet sahibi) Hakîm ve (her şeyden haberdar) Habîr (olan Allah) tarafından detaylı olarak açıklanmış bir kitaptır.”⁵⁰

“Elif, Lâm, Râ. Bu, apaçık/açıklayıcı Kitab’ın ayetleridir.”⁵¹

“De ki: ‘Tam/apaçık/en üstün/en etkili hüccet Allah’a aittir. Şayet dileyseydi hepinizi hidayet ederdi.’”⁵²

Batıl/Muharref din sahipleri bunca İlâhi beyana rağmen, ısrarla Kitab’ın anlaşılmaz olduğunu; onu anlamak için sayısız ilim bilmenin zorunlu olduğunu, hiç kimsenin Allah’ın nihai muradını bilemeyeceğini; dahası, Kitab’ı çok okuyanların delirme tehlikesiyle karşı karşıya olduğunu iddia ederler.⁵³

İşte Yahudi ve Hristiyanların Allah’a, ahirete ve Kitab’a imanlarının boşa çıkarılmasının nedeni, yukarıda sayılan bu maddelerdir. Allah ^(celle celaluhu) Ehl-i Kitab’ı neden bize uzun uzadıya anlatmıştır? Çünkü bu, Kitab’a inanan her toplumun başına gelebilecek itikadi bir hastalıktır. Ki Allah Resûlü ^(salâlatu aleyhi ve selâm) bu ümmetin onları adım adım izleyeceğini haber vermiş; Kitap ile kurulan hastalıklı ilişkiye özellikle vurgu yapmıştır:

Ebû Saîd El-Hudrî’den ^(radıallâhu anh) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü ^(salâlatu aleyhi ve selâm), ‘Muhakkak, sizden önceki ümmetlerin yoluna karış karış, arşın arşın uyacaksınız. Hatta onlar bir kelerin deliğine girseler sizler de onları takip edeceksiniz.’ buyurdu.

50. 11/Hûd, 1

51. 12/Yûsuf, 1

52. 6/En’âm, 149

53. bk. Tevhid İnancını İnşa Eden Kavramlar, s. 424-431

Bizler, ‘Ey Allah’ın Resûlü! Bu ümmetler Yahudiler ve Hristiyanlar mıdır?’ diye sorduk.

Allah Resûlü de, ‘Başka kim olacak?’ dedi.’ ”⁵⁴

Ziyâd ibni Lebîd’den (radıyalahu anı) şöyle rivayet edilmiştir:

“ ‘Nebi (salâlatu aleyhi ve sellem) bir şey anlatarak, ‘Bu ilmin gitmesi şu zamanlarda olur.’ dedi.

Ben, ‘Ey Allah’ın Resûlü! Kur’ân’ı okuduğumuz, evladımıza onu okuttuğumuz ve evladımız da kıyamete kadar kendi evladına onu okutacağı hâlde ilim nasıl gider, yok olur?’ dedim.

Allah Resûlü (salâlatu aleyhi ve sellem) bunun üzerine şöyle dedi: ‘Anan seni kaybetmesin Ziyâd! Ben de seni Medine’nin en fakihlerinden bilirdim. Şu Yahudiler ve Hristiyanlar, Tevrât ve İncil’i okuyup da bu iki kitapta bulunan hükümlerden hiçbir şeyle amel etmeyenler degiller midir?’ ”⁵⁵

İşte bu çalışma, Ehl-i Kitab’ın Tevrât ve İncil’e karşı düştüğü tuzağa düşmemek için atılan adımlardan, Yüce Allah’a sunulan dualardan biridir. Yüce Rabbimizin Kitab’ı anlamaya ve yaşamaya vesile kılmasını umuyorum.

• Yüce Allah Kur’ân’ın farklı yerlerinde sahabeyi Kur’ân’dan etkilenmeye, zamanın uzamasıyla kalplerin katılaşmasına engel olmaya, imanlarını yenilemeye davet etmiştir:

“İman edenlerin, Allah’ın zikrine ve (Kur’ân ayetlerinden) inen hakka karşı kalplerinin yumuşamasının zamanı gelmedi mi? Bundan önce kendilerine Kitap verilen, uzun bir zama-

54. Buhari, 7320; Müslim, 2669

55. Ahmed, 17473; İbni Mace, 4048

nın geçmesiyle de kalpleri katılaştıran ve birçoğu da fasık olan kimseler gibi olmasınlar.”⁵⁶

Sahabe bu ayetten şunu anlamıştır:

Abdullah ibni Mes’ûd’dan (radıyalahu anıh) şöyle rivayet edilmiştir:

“Bizim İslam ehli oluşumuz ile Allah’ın bizi azarladığı şu ayet arasında sadece dört yıl vardı:

‘İman edenlerin, Allah’ın zikrine ve (Kur’ân ayetlerinden) inen hakka karşı kalplerinin yumuşamasının zamanı gelmedi mi?’⁵⁷ ”⁵⁸

Âmir ibni Abdullah ibni Zubeyr’dan (rahmetullah) şöyle rivayet edilmiştir:

“Babam’ın haber verdiğine göre onların İslam ehli oluşu ile Allah’ın onları azarladığı şu ayet arasında sadece dört yıl varmış:

‘İman edenlerin, Allah’ın zikrine ve (Kur’ân ayetlerinden) inen hakka karşı kalplerinin yumuşamasının zamanı gelmedi mi?’⁵⁹ ”⁶⁰

Sahabeye yöneltilen şu ayet de konumuz açısından örnektir:

“Ey iman edenler! Allah’a, Resûl’üne, Resûl’üne indirdiği Kitab’a ve daha önce indirdiği Kitab’a iman edin. Kim de Allah’a, meleklerine, kitaplarına, resûllerine ve Ahiret Gününe

56. 57/Hadîd, 16

57. 57/Hadîd, 16

58. Müslim, 3027

59. 57/Hadîd, 16

60. İbni Mace, 4192

kâfirlik ederse şüphesiz (hakka geri dönüşü zor) uzak bir sapıtmayla sapıtmış olur.’ ”⁶¹

Nisâ Suresi’nin okuduğumuz 136. ayetini anlamak için kendimizi nüzul ortamında, sahabilerden biri olarak hayal edelim. Allah’a, Resûl’üne ve indirdiği Kitab’a iman etmişiz, hem de ne iman! Serden serhattan, candan canandan, özcesi her şeyden vazgeçmişiz. İmanımız nedeniyle anamızı atamızı, bayrağımızı vatanımızı, eşimizi çocuğumuzu karşımıza almışız. O güne dek kazandığımız ne varsa el konmuş, yurdumuzdan çıkarılmışız. Hiç tanımadığımız bir memlekete gönüllü mülteci olmuşuz. Yetmemiş öz kardeşlerimizle savaşmış, yeri gelmiş kanımızdan insanları öldürmüşüz ... Bu inanç ve amel üzere yaklaşık on yedi on sekiz yıl yaşadıktan sonra bir ayet inmiş ve bize Allah’a, Resûl’üne ve Kur’ân’a iman etmemizi emretmiş ... Biz olsak ne hissederdik?

Kur’ân’ın semadan Nebi’ye nüzulü kesilse de Mushaf’tan kalplere tenezzulatı devam ediyor. Allah ^(celle celâlahu) bu Kitap aracılığıyla bizlerle konuşuyor, yol gösteriyor. Öyleyse bizler de aynı ayetlere muhatabız. İşte bu çalışma Kur’ân’a karşı kalpleri yumuşatmanın ve ona iman tazelemenin adımlarından biri, Yüce Allah’a arz edilmiş mahçup bir niyazdır. Kabul olması temennisiyle ...

• Müslimler, insanlık için çıkarılmış en hayırlı ümmet ve en adil şahitlerdir:

“Siz insanlar için çıkarılmış en hayırlı ümmetsiniz. İyiliği emreder, kötülükten alıkoyar ve Allah’a iman edersiniz. Şayet

61. 4/Nisâ, 136

Ehl-i Kitap iman etmiş olsaydı, onlar için daha hayırlı olurdu. Onlardan müminler olmakla birlikte, çoğunluğu fasıklardır.”⁶²

“Siz insanlara şahit olasınız, Resûl de size şahit olsun diye sizi vasat/seçkin/hayırlı bir ümmet kıldık.”⁶³

“Ey iman edenler! Allah için hakkı ayakta tutan adaletli şahitler olun.”⁶⁴

Şahitlik yapacak olanın elinde bilgi, belge olmalıdır. Peki, bu ümmet neye göre şahitlik vazifesini deruhte edecektir?

Hasan El-Basrî'den (rahımetullah) şöyle rivayet edilmiştir:

“Müminler Allah'ın yeryüzündeki şahitleridir. Âdemoğullarının amellerini Allah'ın Kitabı'na arz ederler. Kim Allah'ın Kitabı'na uyarsa bundan dolayı Allah'a hamdeder. Kim Allah'ın Kitabı'na aykırı olursa onun Allah'ın Kitabı'na muhalif olduğunu bilirler. Yine onlar yaratılmışlardan sapan kimselerin dalaletini Kur'ân ile bilirler.”⁶⁵

Şahitlik/Tanıklık bir sorumluluktur; her bireyin/toplunun şahitliği yazılacak ve ondan sorguya çekilecektir.⁶⁶ Bu ümmet de şahitliğinden sorguya çekilecektir. Bu çalışma, şahitliğin bilgisi/belgesi olan Kitab'ı anlama ve yaşama yolunda atılmış bir adım, bir duadır.

• İslam ümmetinin hâli, izahtan varestedir. Şu ânda ne en hayırlı ümmet ne de adil şahit olma vazifesini ikame edecek durumda değiliz. İçine düştüğümüz şirk, bidat ve

62. 3/Âl-i İmrân, 110

63. bk. 2/Bakara, 143

64. bk. 5/Mâide, 8

65. Kur'ân Taşkırcılarının Ahlâkı, s. 36. Bu nakil kitabın tahkikinden alınmıştır.

66. bk. 43/Zuhuf, 19

masiyet bataklığında yolumuzu şaşırmış, İlahi bir ceza olarak Tih Çölü’nde savrulmuşuz; İsrailoğulları gibi ...

“Dedi ki: ‘Şüphesiz ki o (topraklar), kırk yıl boyunca onlara haramdır. Yeryüzünde şaşkın şaşkın dolanırlar. Fasık topluluğa üzülme!’ ”⁶⁷

Her iki sorumluluğumuzu yerine getirebilmek için de değişmemiz gerekmektedir. Zira Yüce Allah’ın nefislere dair değişmez yasası bellidir: Bir kavim kendinde olanı değiştirmedikçe Yüce Allah onları değiştirmeyecektir:

“Şüphesiz bir toplum kendinde olanı değiştirmedikçe Allah, onların durumunu değiştirmez.”⁶⁸

“Bu, şundandır: Allah, bir topluma verdiği nimeti, onlar kendilerinde olanı değiştirmedikçe değiştirecek değildir. Şüphesiz Allah, (işiten ve dualara icabet eden) Semî, (her şeyi bilen) Alîm’dir.”⁶⁹

Değişmeliyiz ... Değişmek zorundayız ... Biz değiştik, Allah da (celle celaluhu) verdiği iman, izzet ve şahitlik sorumluluğunu bizden aldı. Şimdi bir daha, olumlu anlamda değişmeliyiz ki yitirdiklerimizi geri alalım. Aksi hâlde, değişim edebiyatı yapan dava edebiyatçıları gibi oluruz. İslam bizi değiştirmezse din gevezesi oluruz.

Değişim nefislerde başlar. Ben değişmeliyim, sen değişmelisin, biz değişmeliyiz ... Birçoğumuz haklı olarak soruyordur: Neyi değiştirelim ve nasıl değiştirelim? Bu soruya kendi adıma ve kendi nefsimi göz önüne alarak

67. 5/Mâide, 26

68. bk. 13/Ra’d, 11

69. 8/Enfâl, 53

şöyle cevap verebilirim: Düşüncemizi ve eylemlerimizi, tasavvurumuzu ve tasdikimizi, ölçülerimizi ve algılarımızı, ahlakımızı ve inancımızı ... bir bütün olarak vahye arz edelim; değişmesi gereken ne varsa; amasız, fakatsız değiştirelim ... Değişmekten korkmayalım. Vahyin rehberlik etmediği, arzulara göre şekillenen değişimlerden korkalım. “Nasıl değişelim?” sorusuna gelince ise Kur’ân’ın mihmandırlığında değişelim ... Zira Kur’ân’ın değiştirip dönüştürme gücü teorik bir iddia değildir. O, daha önce bir ümmeti değiştirip dönüştürdü. Çölde yaşayan dağınık insanlardan tarihin seyrini değiştiren ve tarihi yeniden yazan bir ümmet çıkardı. Şöyle ki;

Kur’ân’ın ilk talebesi Allah Resûlü’ydü (ﷺ). O kendi hâlinde güzel ahlaklı bir hanıfken Kur’ân onun kalbine indi. Ne imanın detaylarını ne de Kitab’ı biliyordu. Dahası, kendisine bir kitap indirileceği beklentisi de yoktu:

“Böylece sana emrimizden bir ruh/Kur’ân vahyettik. Sen Kitab’ın ve imanın ne olduğunu bilmezdin. Fakat biz onu, kullarımızdan dilediğimizi kendisiyle hidayet ettiğimiz bir nur kıldık. Şüphesiz ki sen, dosdoğru yola iletirsin.”⁷⁰

“Kitab’ın sana vahyedileceğini ummaz, beklemezdin. Lakin (o), Rabbinden bir rahmet olarak (sana vahyedildi). (Öyleyse) sakın kâfirlere destek olma.”⁷¹

Kur’ân, Nebi’nin kalbine indikten sonra, onu değiştirdi. Kendi hâlinde, güzel ahlaklı bir yetimden kıyamete dek devam edecek bir davanın liderini, örneğini ve temsilcisini

70. 42/Şûrâ, 52

71. 28/Kasas, 86

çıkardı. Kur'ân ayetlerine muhatap olduğunda yaşadığı korku, örtülerin altına gizlenmesi, eşi Haticeyle (radıyalahu anha) beraber ne olduğunu anlama çabası, onun ne denli şaşırıldığının ve kesinlikle böyle bir görev beklemediğinin delilidir... Hâliyle Kur'ân'ın dönüştürüp değiştirmesine en iyi örnek Allah'ın Resûlü'dür (salıllahu aleyhi ve sellem).⁷²

Kur'ân'ın bir topluluğu nasıl dönüştürdüğünün delili, Allah Resûlü'nün ashabıdır. Kur'ân onlardan tüm insanlık için öncü ve örnek bir toplum çıkardı. Peki, Kur'ân ve Nebi'nin rehberliğiyle buluşmadan önce nasıl insanlardı? Kur'ân ve nübüvvet öncesinde nasıl insanlar olduklarını anlarsak, Kur'ân'ın onlarda yaptığı değişimi daha iyi anlayabiliriz. Onlar, insanlık tarihinin şahitlik ettiği en sefih inanca sahiplerdi:

Ebû Recâ' El-Utâridî'den (radıyalahu anhi) şöyle rivayet edilmiştir:

“Biz taşlara ibadet ederdik. Eğer ibadet ettiğimizden daha hayırlı bir taş bulacak olursak onu fırlatır, diğerini alırdık. Taş bulmadığımız takdirde bir miktar toprağı bir araya getirip toplar, daha sonra koyunu alıp gelir, o yığdığımız toprağın üzerine sütünü sağardık. Sonra da onun etrafında dönerdik.”⁷³

Mucâhid (rahimehullah) Sâib ibni Ebî's Sâib'den (radıyalahu anhi) şöyle rivayet etmiştir:

“Ailem beni içerisinde kaymak ve süt bulunan bir kapla putlarına gönderdiler. Putlarından korktukları için kaymaktan yemeyi bana yasakladılar. Kabı putun önüne koydum,

72. bk. Kur'ân ve Hayat, s. 125-129

73. Buhari, 4376

bir köpek geldi kaymağı yedi, sütü içti, sonra da putun üzerine işedi. O put, İsâf ve Nâile putu idi.

Hadisi rivayet edenlerden Hârûn şöyle dedi: ‘Cahiliye Dönemi’nde kişi yolculuğa çıkacağı zaman yanında dört taş taşırdı, bunlardan üçü tenceresi için biri de tapınmak için olurdu. O insanlar köpeğini besler, büyütür, fakat çocuğunu öldürürdü.’ ”⁷⁴

Çocuklarından erkek olanları putlara kurban ediyor, kız çocuklarını diri diri toprağa gömüyorlardı:

“Bunun gibi, müşriklerden birçoğuna çocuklarını öldürmelerini de ortakları süslü gösterdi. Hem onları helak etmek hem de dinlerini onların aleyhine şüphe dolu/karmakarışık hâle getirmek için. Şayet Allah dileseydi onu yapmazlardı. Onları uydurdukları iftiralarıyla baş başa bırak.”⁷⁵

Vedîn’den (radhyallahu anhu) şöyle rivayet edilmiştir:

“Bir kişi Allah Resûlü’ne (salallahu aleyhi ve sellem) geldi ve şöyle dedi: ‘Ey Allah’ın Resûlü, bizler Cahiliye Dönemi’nde puta tapardık, çocuklarımızı öldürürdük. Bir kızım vardı, çağırmamdan dolayı sevinecek bir yaşa geldiği zaman onu çağırdım. O da peşimden geldi. Ailemin uzakta olmayan bir kuyusuna kadar gittim ve çocuğun elinden tutup kuyuya attım. On-
dan hatırımda kalan tek şey, ‘Ey babacığım, ey babacığım!’ demesidir.’

Bunun üzerine Allah Resûlü (salallahu aleyhi ve sellem) gözyaşları boşalıncaya kadar ağladı.

74. Darimi, 3

75. 6/En’âm, 137

Orada oturanlardan biri, o kimseye, ‘Allah Resûlü’nü (salâhuhu aleyhi ve sellem) üzdün!’ dedi.

Bunun üzerine Allah Resûlü (salâhuhu aleyhi ve sellem), ‘Bırak onu. O, kendisini endişelendiren bir şey sormaktadır.’ dedi.

Sonra olayı anlatan kişiye, ‘Olayı bana tekrar anlat.’ buyurdu.

O da tekrar anlattı. Allah Resûlü de (salâhuhu aleyhi ve sellem) göz yaşları sakalına ininceye kadar ağladı ve sonra o kimseye şöyle buyurdu: ‘Allah insanların Cahiliye Dönemi’ndeki yaptıkları şeyleri kaldırmıştır. Dolayısıyla yapacağın hayırlı işlere hemen başla.’⁷⁶

Taşların başında fal oku çekip, geleceklerine dair karar veriyorlardı.

Hasan El-Basrî’den (rahimehullah) şöyle rivayet edilmiştir:

“Müşrikler bir iş yapmak istediklerinde veya yolculuğa çıkacaklarında üç bardağa başvururlardı. Onlardan birinin içinde, ‘Bana emret.’ diğèrinin içinde ise, ‘Beni sakındır.’ yazardı. Bu iki bardağın arasındaki diğèr bardağa bir şey yazılmadan boş bırakılırdı. Sonra çevirerek onların yerlerini değıştirirlerdi. İçerisinde ‘Bana emret.’ olan çıktığında o işi yaparlardı. Eğèr ‘Beni sakındır.’ olan çıkarsa o işten el çekèrlerdi. İçerisinde bir şey olmayan çıktığında (olumlu veya olumsuz olan çıkana kadar) çevirmeye devam ederlerdi.”⁷⁷

Sosyal yapı zulüm, kaos ve azgınlık üzere kuruluydu. Güçlü zayıfı eziyor; insanlar zalimlikte yarışyordu. Bir Arap şair, “Zulmetmeyen zulme uğrar.” diyor; atasözleri “zalim de olsa mazlum da olsa kardeşine yardım et” diye

76. Darimi, 2

77. Mevsûatu’t Tefsiri’l Me’sûr, 7/347, 21467 No.lu rivayet

salık veriyordu.⁷⁸ Kimsenin can, namus ve mal emniyeti yoktu. Zan, vehim ve kuşku içinde yaşayan hasta bir toplum söz konusuydu.

Ahlaksızlıkta hiçbir ölçü tanımıyorlardı:

Âişe Annemiz'den (radıyalahu anıha) şöyle rivayet edilmiştir:

“Cahiliye Devri'nde dört çeşit nikâh mevcuttu: Bunlardan biri, bugün herkesçe tatbik edilen nikâhtır. Kişi, kişiden kızını veya velisi bulunduğu kızı ister, mehrini verir, sonra onunla evlenir.

Diğer nikâh çeşidi şöyleydi: Kişi, hanımı hayızdan temizlenince, 'Falancaya git, onunla ilişkiye gir.' der ve hanımını ona gönderirdi. Kadının o yabancı erkekten hamile kaldığı anlaşıncaya kadar kocası ondan uzak durur, temasta bulunmazdı. O adamdan hamileliği açıklık kazanınca eşi dilerse onunla ilişkiye girmeye başlardı. Bu nikâh çeşidine asaletli bir evlat elde etmek için başvurulurdu.

Diğer bir nikâh çeşidi şöyleydi: On kişiden az bir grup toplanır, bir kadının yanına girerler ve hepsi de ona temasta bulunurdu. Kadın hamile kalıp doğum yaparsa doğumdan birkaç gün sonra, kadın onlara haber salar, hepsini çağırırdı. Hiçbiri bu davete icabet etmekten kaçınmaz, kadının yanına gelirdi. Kadın onlara, 'İşte şimdi doğum yaptım. Ey

78. İslam bu anlayışı şöyle düzeltmiştir:

Enes ibni Mâlik'ten (رضی اللہ عنہ) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü (ﷺ), ‘Müslim kardeşine zalimken de mazlumken de yardım et!’ buyurdu.

Bir kişi, ‘Ey Allah'ın Resûlü! Müslim kardeşim mazlum olduğu zaman ona yardım ederim, fakat o zalim olduğu zaman ona nasıl yardım edeceğim?’ diye sordu.

Allah Resûlü (ﷺ), ‘Onu zulümden alıkoyarsın ya da zulmüne engel olursun. İşte bu, ona yardım etmektir.’ buyurdu.” (Buhari, 6952)

folan, ocuk senindir.' der, çocuğu bunlardan dilediğine nispet ederdi. Adamın buna itiraz etmeye hakkı yoktu.

Dördüncü nikâh çeşidi şöyleydi: Çok sayıda insan toplanıp bir kadının yanına girerlerdi. Kadın gelenlerden hiç birine itiraz edemezdi. Bu kadınlar fahişeler idi. Kapılarının üzerine bayraklar dikerlerdi. Bu kadınlarla temas arzu eden herkes bunların yanına girebilirdi. Bunlardan biri hamile kaldığı takdirde çocuğunu doğurduğu zaman o adamlar kadının yanında toplanır ve kaifler ağırırıldardı. Kaifler bu çocuğun, onlardan hangisine ait olduğunu söylerse nesebini ona dâhil ederlerdi. ocuk da ona nispet edilir, onun çocuğu diye ağırılırdı. O kimse bunu reddedemezdi.

Muhammed (ﷺ) hak ile gönderilince bütün cahiliye nikâhlarını yasakladı, sadece insanların bugün tatbik etmekte olduğu nikâhı bıraktı.”⁷⁹

İşte Allah Resûlü (ﷺ) Kur'ân ile, bu sıfatları taşıyan bir toplumdan bugün her birimizin gıptayla baktığı öncü ve örnek bir toplum meydana getirdi... Kur'ân dün öncü ve örnek bir toplum meydana getirdiğı gibi bugün de getirebilir.

“Bu Kur'ân, ilke ve direktifleriyle ilk İslâm cemaatini oluşturan bir kitaptır. Bu ilke ve direktifler, aynı ilke ve direktiflerdir. Her zaman ve her yerdeki bir İslâmî cemaatin kurulmasında vazgeçilmez ve hâlâ yürürlükte olan ilke ve direktiflerdir. Kur'ân-ı Kerim'in verdiğı savaş, her zaman ve her ortamda verilecek savaşın aynısıdır. Hatta Kur'ân-ı Kerim'in hedef aldığı geleneksel İslâm düşmanları da aynı

79. Buhari, 5127

düşmanlardır. Desise, hile ve oyunlarıyla; kullandıkları yöntemleriyle aynı düşmanlardır. Şartların değişmesiyle bu yöntemlerin biçimleri değişmiş ama karakter ve hakikatları hep aynı kalmıştır.

Dünkü ilk İslâm cemaati Kur'ân-ı Kerim'e nasıl muhtaç idiyse bugünkü İslâm ümmeti de gerek mücadelesinde ve gerekse savunmasında aynı ilahî direktiflere muhtaçtır. Sağlıklı bir düşünceye dayanıp insan ve kainata ilişkin tutumu kavrama konusunda da Kur'ân'ın emir ve direktiflerine muhtaçtır. Çünkü bu ümmet, yolunun işaretlerini ancak Kur'ân'da bulabilir, tüm açıklığıyla.

Şu halde Kur'ânı Kerim, bu ümmetin hayatına hükmeden kitap olmaya devam etmektedir. Bu ümmetin pratik hayatındaki gerçek rehberi O'dur. Hayat sistemi, toplum düzeni ve her konudaki bakış açısına dayanak olan mükemmel ve kapsamlı anayasa odur. Seçkin sahabe neslini ve onları yöneten önderliği ortaya çıkaran bu ilahî metod; aynı nitelikte başka nesil ve önderlikler yetiştirmeye de kâbilidir. Sonsuza değin sürecek olan bir gerçektir bu ... Tabî ki eğer İslâm ümmeti bu kaynağa yönelirse, bu Kur'ân'a gerçekten inanıp onu kulağa hoş gelen nağmeli kelimeler olmaktan kurtardıktan sonra hayatın rehber ve metodu haline getirirse bu nesiller yetişecektir.”⁸⁰

İşte bu çalışma da Kur'ân'ın değiştirip dönüştüren etkisini bugüne taşımak için atılmış bir adım, Yüce Allah'a sunulmuş bir duadır.

80. Fi Zilal-il Kur'ân'da Davet Yolu, s. 132

• Kur'ân Yüce Allah'ın ilmi ve kelmamıdır. Yüce Allah, Kitab'ı vasıtasıyla kullarına ders vermekte, onlarla konuşmaktadır. Kur'ân'ın başına oturan mümin; Rabbinin rahlesi önünde diz kırmakta, onun ziyafet soframına oturmaktadır. İlim talebeliğinin ve sohbetin bir adabı vardır. El-Alım olan Allah'tan ilim talep edenlere ve kelim sıfatı olan bir Allah ile konuşanlara bir adap mecmuası olsun diye bu çalışma hazırlanmıştır. Rabbin kabul etsin.

• Okuyacağımız kitapta;

– Öncelikle Kur'ân'ın sıfatlarını işleyecek, Kur'ân'ı tanıyacağız. Kur'ân, Sünnet ve ilk neslin Kur'ân'ı nasıl tanıttığına dair bölümler okuyacağız. Kur'ân'ın ne olduğu ve ne olmadığına dair bilgiler edineceğiz.

– İkinci bölümde Kur'ân okumayla ilgili meseleleri ele alacağız. Tilavet konusuna taalluk eden faziletleri ve edep-leri öğrenmiş olacağız.

– Üçüncü bölümde Kur'ân'ı nasıl okuduğumuz takdirde onu anlayıp yaşayabileceğimize değineceğiz. Yüce Allah'ın razı olduğu okuma metodlarına temas edeceğiz.

– Son bölümde ise Kur'ân'a karşı sorumluluklarını yerine getirmeyen; Kur'ân'ın ifadesiyle Kur'ân'ı terk eden (mehcur bırakan) ve ondan yüz çevirenlerin akıbetine dair bilgiler aktaracağız.

Çaba bizden, başarı Allah'tandır.

• Diğer tüm çalışmalarımızda olduğu gibi, bu çalışmamız da bir ekip çalışmasıdır. Her merhalesinde benimle birlikte

çalışan, yorulan, emek veren kardeşlerim oldu. Tevhid davasının yiğit muvahhid ve muvahhidelerine, katkılarından ötürü teşekkür ediyorum; Allah (celle celâluhu) razı olsun.

KUR'ÂN'IN SIFATLARI/ÖZELLİKLERİ

KUR'ÂN'IN SIFATLARI/ÖZELLİKLERİ

Kur'ân'ı anlamak, yaşamak ve yaşatmak için okumaya davet ettik. Bu bölümde, “Kur'ân'ın özellikleri/sıfatları nelerdir?” sorusuna cevap arayacağız. Sorumuzu bizi Kur'ân okumaya davet eden Rabbimize ve elçisine, dolayısıyla Kur'ân'a ve Sünnete soracağız. Bir nevi, okuyacağımız Kitab'ı tanıyacağız. Zira Kur'ân -bu bölümde okuyacağımız gibi- yüzlerce ayeti kendisini tanıtmaya, sıfatlarını izaha ayırmıştır. Demek ki biz insanların Kitab'ımızla istikamet üzere ilişki kurması için onu “sıfatları/özellikleri” ile tanımaya ihtiyacı vardır.¹

Aynı şekilde sahabeye de soracağız. Çünkü Kur'ân'ın en büyük eseri sahabe toplumdur. Taştan katı kalpli insanları önce yumuşatmış, sonra arındırmış, ardından bir bitkiyi büyütür gibi merhale merhale inşa etmiştir. İmrân ailesinin adağını kabul eden Allah ^(celle celâluhu), Meryem'i ^(aleyhisselâm) nasıl bir bitki gibi yetiştirdiye² onların da okumalarını kabul etti

1. Kur'ân'ın isim/sıfat listesi için bk. Esmâu'l Kur'ân ve Evsâfuhu fi'l Kur'ân, Ömer Abdulaziz Duheyş; Risâletu'l Kur'âni'l Kerîm min Hilâli Esmâihi ve Sıfâtihî, Ahmed Seyid Abdulvehâb Mecîd; Esmâu'l Kur'ân fi'l Kur'ân, Dr. Muhammed Mahrûs; Kur'ân Kendisini Nasıl Tanıtır, Dr. Kerim Buladı; Kur'ân Niçin ve Nasıl Okunmalı, Prof. Dr. Ali Akpınar

2. “Rabbî (onun adağını) güzel bir şekilde kabul etti ve (bir bitkinin yetişmesi gibi) onu güzelce büyüttü.” (bk. 3/Â-i İmrân, 37)

ve onları kıyamete dek örnek olacak bir bitki gibi iman bahçesinde yetiştirdi:

“Muhâcir ve Ensâr’dan öncüler, ilkler ve onlara ihsan üzere tabi olanlar (var ya)! Allah onlardan razı olmuş, onlar da Allah’tan razı olmuşlardır. Allah onlar için altından ırmaklar akan ve içinde ebedi kalacakları cennetler hazırlamıştır. En büyük kurtuluş budur işte.”³

“Muhammed, Allah’ın Resûlü’dür. Onunla beraber olanlar, kâfirlere karşı şiddetli, kendi aralarında merhametlilerdir. Onları; rükû edenler, secde edenler ve Allah’ın lütfunu ve rızasını elde etmek isterken görürsün. Alametleri, yüzlerinde secdeden oluşan izdir. Bu, onların Tevrât’taki sıfatıdır. İncil’deki sıfatları ise filizini çıkarmış, onu kuvvetlendirmiş, kalınlaşıp gövdesi üzerine doğrulmuş bir ekin gibidir ki bu, çiftçilerin hoşuna gider. (Onların bir ekin gibi güçlenip çoğalması örneği) kâfirleri öfkelenmek için verilmiştir. Allah, içlerinden iman edip salih amel işleyenlere, bağışlanma ve büyük bir mükâfat vadetmiştir.”⁴

“(Muhâcir ve Ensâr’dan) sonra gelenler derler ki: ‘Rabbimiz! Bizi ve bizden önce iman etmiş kardeşlerimizi bağışla ve kalplerimizde iman edenlere karşı bir kin bırakma. Rabbimiz! Şüphesiz ki sen, (şefkatli olan) Raûf ve (kullarına karşı merhametli olan) Rahîm’sin.’ ”⁵

Biz de Kur’ân’ın bu ilk öğrencilerinin; Kur’ân ile nasıl bir ilişki kurduğuna, ona nasıl yaklaştığına ve onda ne buldu-

3. 9/Tevbe, 100

4. 48/Fetih, 29

5. 59/Haşr, 10

ğuna yakından bakalım. Zira yirmi üç yıl boyunca onlara hocalık yapan kaynağı en iyi onlar tanır, tanıtır.

1. Kur'ân, Allah'ın Kelamıdır

“Müşriklerden biri senden eman/sığınma hakkı isteyecek olursa ona eman ver. **Ta ki Allah'ın kelamını dinleme fırsatı bulsun.** Sonra onu, güven içinde olacağı (kendi yurduna) ulaştır. Bu onların bilmeyen bir kavim olması nedeniyledir.”⁶

Câbir'den ^(radıyalahu anh) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü ^(salâluhu aleyhi ve selâm) hac mevsiminde hac için gelen insanlara kendisini takdim eder ve şöyle derdi: ‘Beni kendi kavmine götürecek bir kimse yok mu? **Çünkü Kureyş, Rabbimin kelamını tebliğ etmemden beni alıkoydu.**’ ”⁷

Yüce Allah, Kitab'ını “Kelâmullah/Allah'ın Kelamı” olarak vasfetmiştir. Kur'ân'a yönelen insan, bu manayı zihninde canlı tutmalıdır. Allah'ın kelamını okuduğunu, bir nevi Allah ^(celle celâluhu) ile konuştuğunu bilmelidir. Yüce Allah'ın ihsan ve lütufta bulunarak insanlarla konuşması ne büyük bir nimet, ne büyük bir şereftir. Yarattığı tek bir ayeti -örneğin Güneş'i- anlamaktan aciz insanın, istediği her ân böyle yüce bir Rabb ile diyalog kurması ne engin bir rahmettir! Basit ve aciz mahluklara ulaşmak dahi binbir prosedüre tabiyken insanın günün her saati azamet, kibriya ve celal sahibi o ilahla, Allah ^(celle celâluhu) ile konuşabilmesi ne yüce bir lütuftur! Kur'ân'a yönelen insan bu ve benzeri soruları sık sık kendine sormalı, nefsine hatırlatmalıdır. Hatırlatmalı-

6. 9/Tevbe, 6

7. Tirmizi, 2925

dır ki gaflet ve unutkanlıkla malul kalp, okuduğu Kitap'la sağlıklı bir ilişki kursun.

Allah'ın keliması olan Kur'ân, son elçisi Muhammed (ﷺ) ile yirmi üç yıl boyunca yaptığı konuşmanın bir kısmıdır. Onu Rûhu'l Emîn/Güvenilir Ruh, Allah Resûlü'nün kalbine indirmiş; Yüce Allah, kelimasını elçisinin kalbinde toplamış, beyan etmiş ve Kur'ân, beşeriyet semasında onun sesiyle bir güneş gibi doğmuştur:

“Vahyetmek, perde gerisinden (konuşmak) veya izniyle vahyeden bir elçi/melek yollaması dışında, Allah'ın bir insanla konuşması olacak şey değildir. Şüphesiz ki O, (zatı ve sıfatları en yüce olan) Aliy, (hüküm ve hikmet sahibi olan) Hakîm'dir.”⁸

“Şüphesiz ki o (Kur'ân), âlemlerin Rabbi olan (Allah)'ın indirmesidir. Onu Rûhu'l Emîn (Cibrîl) indirdi. Uyarıcılardan olman için kalbine (vahyetti).”⁹

“Şüphesiz ki onu (kalbinde) toplamak ve okutmak bizim işimizdir. Onu okuduğumuzda sen okunmasını takip et. Sonra kuşkusuz, onu açıklamak da bizim işimizdir.”¹⁰

Allah Resûlü'nün vefatıyla birlikte din tamamlanmış, okuduğumuz keyfiyette vahyin inişi kesilmiştir. Ondan (ﷺ) sonra vahiy, Mushaf'tan kalplere inmektedir. Bir diğer ifadeyle Kur'ân'ın nüzulü kesilmiş, ancak Mushaf'tan kalplere tenezzülatı kesilmemiştir. Yeni bir resûl gelmeyeceği için her insan Allah (celle celâluhu) ile Kur'ân vasıtasıyla konuşmakta, iletişime geçmektedir. Aşağıda örneklerini okuyacağız;

8. 42/Şûrâ, 51

9. 26/Şuarâ, 192-194

10. 75/Kiyâmet, 17-19

Allah Resûlü (salâhualeyhi ve selâm) Kur'ân'ı herhangi bir metni okur gibi değil, biriyle konuşur gibi okumuştur. Sorulan sorulara cevap vermiş, arz edilen teklifleri kabul etmiş, tehditler karşısında korkmuş, emirlere icabet etmiştir. Sanki karşısında biri konuşuyormuş da o da ona cevap veriyor, karşılıklı diyalog kuruyor gibi okumuştur.

Huzeyfe'den (radıyallahu anh) şöyle rivayet edilmiştir:

“Bir gece (Ramazan'da) Nebi (salâhualeyhi ve selâm) ile birlikte namaz kıldım. Namaza Bakara Suresi'ni okuyarak başladı. Kendi kendime, 'Yüz ayet okuduğunda rükûya gider.' dedim. Arkasından Nisâ Suresi'ni okumaya başladı. Bunun arkasından Âl-i İmrân Suresi'ne başlayıp onu da okudu. Okurken tane tane okuyordu. İçerisinde tesbih bulunan ayete geldiğinde tesbih ediyor, istek ifade eden ayete geldiğinde istekte bulunuyor, sığınma ifadesi geldiğinde Allah'a sığınmıyordu. Bunun arkasından rükûya gitti. Rükûda, 'Subhâne Rabbiye'l Azîm.' diyordu. Kendisinin rükûsu da kıyamı kadardı. Bunun arkasından (rükûdan kalkınca), 'Semiallahu limen hamideh.' dedi. Bunun arkasından rükûdakine yakın bir süre ayakta durdu, arkasından secdeye gitti ve 'Subhâne Rabbiye'l A'lâ' dedi. Secdeleri de kıyamına yakındı.”¹¹

Abdullah İbni Abbâs'tan (radıyallahu anh) şöyle rivayet edilmiştir:

“Nebi (salâhualeyhi ve selâm), 'Yüce olan Rabbinin ismini tesbih et.'¹² ayetini okuduğu vakit, 'Yüce olan Rabbimi eksikliklerden tenzih ederim.' dedi.”¹³

11. Müslim, 772

12. 87/A'lâ, 1

13. El-Mustedrek, 970

Ebû Saîd El-Hudrî'den (رضي الله عنه) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü (ﷺ) minber üzerindeyken Sâd Suresi'ni okudu. (Suredeki) secde ayetine gelince inip secde etti. Cemaat de onunla birlikte secde etti. Başka bir gün yine aynı sureyi okudu. Secde ayetine gelince cemaat secde yapmaya hazırlandı.

Bunun üzerine Allah Resûlü (ﷺ), ‘(Aslında) bu, bir nebinin tevbe (için yaptığı) secdesidir. Ama ben sizin secdeye hazırlandığınızı gördüm.’ buyurup indi ve secde etti. Cemaat de secde etti.”^{14 15}

2. Kur'ân, Allah'ın İlmidir

“Şayet **sana gelen ilimden sonra** onların isteklerine/arzularına uyarsan, seni Allah'ın (azabından koruyacak) ne bir dost ne de bir yardımcı bulursun.”¹⁶

“Andolsun ki **sana gelen ilimden sonra** onların hevalarına/arzularına uyacak olursan kesinlikle zalimlerden olursun.”¹⁷

“Sana gelen ilimden sonra” ifadesi dikkat çekicidir. Her iki ayette de “ilim”, Allah Resûlü'ne (ﷺ) gelen kible ahkâmıyla ilgili ayetleri ifade etmektedir. Yüce Allah vahyi, ilim diye isimlendirmiştir. Herhâlde bu ilmin, vahyin sahibi

14. Ebu Davud, 1410

15. Allah Resûlü'nün (ﷺ) Rabbiyle konuşur gibi Kur'ân okuduğuna dair başka rivayetler de varid olmuştur. Hadisçiler bu rivayetlerin sıhhatinde ihtilaf etmiştir. Örneğin; Ebû Hureyre'den (رضي الله عنه) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (ﷺ) şöyle buyurmuştur:

“Sizden her kim Tîn Suresi'ni son ayetine kadar okursa, 'Evet, Kadîr'dir. Ben de buna şahidlik edenlerdenim.' desin. Kim de Kiyâmet Suresi'ni son ayetine kadar okursa 'Evet' desin. Kim de Murselât Suresi'ni son ayetine kadar okursa, 'Allah'a iman ettik.' desin.” (Ebu Davud, 887; Tirmizi, 3347)

Rivayet, isnadında meçhul bir ravi olduğundan zayıf kabul edilmiştir.

16. bk. 2/Bakara, 120

17. bk. 2/Bakara, 145

olan âlemlerin Rabbinin ilmi olduğu izahtan vareste olsa gerektir. Yüce Allah El-Alîm'dir, Kur'ân da O'nun (celle celâlihü) ilminin tecellilerinden biridir. Kur'ân okuyan mümin, bu bilinçle; âlimler âliminden ders aldığını düşünerek okumalı ve kalbinde bir niyaz taşımalıdır: Ey El-Alîm! Senin ilim meclisine geldim, önünde diz kıldım. Sen ki hem Kitab'ın hem de kalbimin sahibisin, ilmimi arttır, demelidir.¹⁸

Hâris El-Muhâsibî, konuya dair şöyle der:

“Böylece ilmin değerinin âlimin değerine göre olduğunu anlar ve âlimlerden hangisi daha bilgili ise ondan ilim talep etmek, daha aşağı düzeydeki âlimlerden ilim talep etmekten daha sevimli gelir.

Görmez misin ki değerleri çok büyük olduğu için rasûl-leri dinlemek ve onlardan öğrenmek insânlar indinde daha doğru ve daha değerlidir. Zîrâ rasûller, ilimlerini Allâh Teâlâ'dan almışlardır ve onlar dîni hususunda hata yapmaktan Allâh (celle celâlihü) tarafından korunmuşlardır. İşte bundan dolayı, rasûllerden aldıkları ilmin hatadan korunduğu husûsunda Mu'minlerin kalbinde emân/güven hâsıl olmuştur. Aynı şekilde ilim hususunda rasûllere tâbi olmak, onlardan daha aşağı seviyede bulunan bağlılarına tâbi olmaktan daha üstündür.

Önce bunu anla! Sonra da Kur'ân'ın kimin kelâmı olduğunu öğren! O Kur'ân'ı söyleyen ve konuşandan daha âlim biri olabilir mi? Kur'ân'ı söyleyenden başka hiçbir kimse ilme ulaşamaz. İşte O, şânı yüce ve isimleri mukaddes olan âlemlerin rabbi Allâh'tır.

18. bk. 20/Tâhâ, 114

Senin indinde şânı yüce olan Allâh âlimlerin en âlimi olduğuna ve O'nun öğretmesi -ki Allâh Teâlâ'nın, 'Ve her ilim sâhibinin üstünde bir âlim vardır.'¹⁹ buyurduğunu işitmedin mi?- dışında hiçbir kimse ilim sâhibi olamayacağına göre, sonunda ilim Allâh'a (celle celâluhu) ulaşmaktadır.

Abdullâh, 'İlmi çok seven kimse Kur'ân okusun! Zîrâ onda evvelkilerin ve sonrakilerin ilmi mevcuttur.' demiştir."²⁰

Bugün birçoğumuzun faydalı olup olmadığından emin olmadığı gereksiz şeyleri Kur'ân'a öncelemesi, sıradan bir âlimin yazdığı kitabı Kur'ân'dan daha büyük iştiyakla okuması, ilmin fuzulatını ilmin aslı olan Kur'ân'a tercih etmesi; Kur'ân'a karşı sahip olduğumuz çarpık bilinç ve şaşkı bakış nedeniyledir. Ne yazık ki çoğumuz Allah'ın Kitabı'na yeniden, belki en baştan iman etmek durumundadır.

Sahabe, Kur'ân'ı Allah'ın (celle celâluhu) ilmi olarak görmüştür. Allah Resûlü'nden de aldıkları terbiye ve bilinçle, deliller hiyerarşisinde Kur'ân'ı en öne almışlar, bir sorunla karşılaştıklarında öncelikle ona bakmış ve Kur'ân'ı vird edinmişlerdir.

Ömer (radıyâllahu anıhı), Kâdî Şureyh'e bir mektup gönderdi. Mektupta şöyle yazıyordu:

"Sana bir olay geldiğinde Allah'ın Kitabı'yla hükmet. Şayet Allah'ın Kitabı'nda olmayan bir mesele gelirse o zaman Resûl'ünün sünnetiyle hükmet. O iki kaynakta olmayan bir mesele gelirse insanların üzerinde toplandığı görüşle hükmet. Bu da olmazsa dilediğin şekilde yaparsın."²¹

19. 12/Yûsuf, 76

20. Akıl ve Kur'ân'ı Anlamak, s. 312-313

21. Nesai, 5399

Abdullah ibni Mes'ûd (radıyalahu anı) şöyle der:

“Bir zamanlar oldu ki biz hiçbir hüküm vermezdik. Hüküm verecek durumda değildik. Allah takdir etti de bu gördüğünüz derecelere ulaştık. Bugünden sonra bir kimseye hüküm vermesi için bir mesele arz olduğunda o konuda Allah'ın Kitabı'nda bulunmayan bir sorunla karşılaşırsa Peygamber'in (radıyalahu anı) verdiği hükme uysun. Ona göre sorunu çözüme kavuştursun. Ne Allah'ın Kitabı'nda ne de Resûl'ünün sünnetinde bulunmayan bir meseleyle karşılaşırsa salih insanların hüküm verdikleri gibi hüküm versin. Sizden biriniz, 'Ben korkarım. Ben korkarım, hüküm veremem.' demesin. Çünkü helal bellidir, haram bellidir, ikisinin arasında karışık ve benzeşen işler vardır. Şüpheliyi bırak, şüpheli olmayana bak.”²²

Abdullah ibni Ebî Yezîd'den (radıyalahu anı) şöyle rivayet edilmiştir:

“İbni Abbâs'a bir mesele sorulur da onun hükmü Kur'an'da varsa onu haber verirdi. Eğer Kur'an'da olmayan bir konu ise Allah Resûlü'nden bu konuda rivayet varsa onu haber verirdi. Eğer sünnette olmayan bir konu ise Ebû Bekir ve Ömer'den nakledilen hükmü bildirirdi. Onlardan gelen bir hüküm de yoksa o zaman o konuda kendi görüşüyle hüküm verirdi.”²³

Sahabenin hassasiyetlerinden bir diğeri Kur'an'a öncelenen ilmî faaliyetlere tepki göstermeleri, kalp Kur'an ile dolup taştıktan sonra diğer ilimlerle ilgilenilmesini istemeleridir:

22. Nesai, 5397

23. Darimi, 168; Musannefu İbni Ebi Şeybe, 23448

“Karaza ibni Ka’b şöyle dedi: ‘Biz, Irak’a gitmek üzere yola çıktık. Ömer de (radıyalahu anı) bizimle birlikte Sırar denilen yere kadar yürüdü. Orada âzâlarını ikişer ikişer yıkayarak abdest aldı.

Sonra şöyle dedi: ‘Sizinle birlikte neden yürüdüğümü biliyor musunuz?’

Dedik ki: ‘Biz Allah Resûlü’nün ashabı olduğumuz için bizimle beraber yürüdün.’

O da şöyle dedi: ‘Sizler, öyle bir şehir halkının yanına gitmektesiniz ki onlar arı vızıltısı gibi ses çıkararak Kur’ân okumaktalar. Sakın onları hadislerle alıkoyup, meşgul etmeyin. Kur’ân’ı tecrid edin (başka bir şeyle karıştırmayın). Allah Resûlü’nden (salıhalahu aleyhi ve sellem) hadis rivayet etmeyi azaltın. Şimdi gidin, ben de size (ecirde) ortağım.’”²⁴

Sahabenin tavrı doğru anlaşılmalıdır. Zira Allah Resûlü’nün (salıhalahu aleyhi ve sellem) sünnetlerini bize aktaran bizzat onlardır. Onların bu tavrı, sünnete karşı olmalarından değil, delilleri yerli yerine oturtmalarındandır. Allah Resûlü’nden öğrendikleri gibi önce iman, sonra Kur’ân, sonra sünneti öğrenmelerindendir. Kendilerinden sonra gelenlerin de din binasını aynı esas üzere kurmalarını istemelerindendir.²⁵

24. Câmiu Beyâni’l İlmî ve Fadlih, 1208

25. Ne yazık ki bazı insanlar, sahabenin bu tavrını yanlış yorumlamış, onların Kur’ân’la yetinerek sünneti ihmal ettiklerini iddia etmişlerdir. Oysa dikkatli düşünen biri, sahabenin sünnete karşı olmadığını, **farklı mülâhazalar ve bazı özel durumlarda sünnet rivayetine tepki gösterdiklerini görecektir.** Bu mülâhaza ve gerekçelere geçmeden önce bir noktanın altını çizmek durumundayız: Bazı insanların bazı özel durumlarda hadis rivayet etmesine karşı çıkan sahabelerin tamamı, bize onlarca hadis nakletmiştir. Bir sorunla karşılaşmışlar önce Kur’ân’a bakmış, sonra “Bu konuda Allah Resûlü’nden bilgisi olan var mı?” diye tüm topluma Nebi’nin sünnetini sormuşlardır. Öyleyse itirazları sünnet rivayetine değil, bazı özel durumlarda yapılan sünnet rivayetinedir. Bu özel durum ve şartlara dair sunları söyleyebiliriz:

a. Kur'ân'ı hakkıyla öğrenmeden sünnete yönelmek, ilimler hiyerarşisini bozmak. Buna dair yukarıda açıklama yaptık. Ömer (ؓ) İslam'a yeni girmiş Iraklıların Kur'ân'ı bırakıp başka şeylerle meşgul olmasından korktuğu için **"rivayetin azaltılmasını"** istemiştir. Şayet sünnete karşı bir tavır içinde olsa rivayeti azaltmaz, tamamen yasaklardı. Ayrıca gerekçe olarak, **"Kur'ân'dan meşgul olmasınlar."** demezdi. Zira bu gerekçe, Kur'ân'dan meşgul etmediği sürece rivayette sorun olmadığını göstermektedir.

b. Bir diğer gerekçe, Allah Resûlü'nün (ﷺ) farklı zamanlarda ve suhulet içinde aktardığı hadislerin, tek bir mecliste peş peşe nakledilmesidir.

Âişe Annemizden (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

"Ebû Hureyre'nin gelip benim odamın yanında oturarak Allah Resûlü'nden hadis nakledip bunu da bana işittirmesi seni şaşırtmıyor mu? Ben o sırada namaz kılıyordum. Namazımı bitirmeden önce kalkıp gitti. Eğer ona yetmiş olsaydım şu şekilde cevap verirdim: Allah Resûlü (ﷺ), hadisi sizin bu şekilde alelacele dizdiğiniz gibi, birini diğerinin ardı arkasına sıralamazdı." (Buhari, 3568; Müslim, 2493)

Dikkat edilirse Âişe Annemiz, Ebû Hureyre'nin (ؓ) hadis rivayetine itiraz etmez. Onun hadis rivayet etme usul ve üslubuna itiraz eder. Allah Resûlü'nün (ﷺ) tane tane konuştuğunu, peş peşe hadis söylemediğini belirtir. Sahabenin korkusu, sünnetin, duyanlarca tam olarak anlaşılmamasıdır.

Ömer (ؓ) kendi irad ettiği bir hutbe hakkında alayanların o sözleri aktarabileceğini, anlamayanların ve tam olarak ezberlemeyenlerin aktarmasını helal görmediğini söyler:

"Muhakkak ki ben, söylemem takdir edilmiş bulunan bir sözü söyleyeceğim. Her kim, bu sözümü iyice beller, tam olarak anlayıp kavrar ve ezberlese bineğinin ulaşabildiği her yerde (istediği her yerde) onu aktarabilir. Her kim de bu sözümü iyice anlayıp bellememekten endişe duysa o kimsenin de söylemediğim bir şeyi yalan yere bana nispet ederek söylemesini asla helal etmem." (Buhari, 6830; Müslim, 1691)

"Bu da göstermektedir ki Ömer'in hadis rivayetini çoğaltmayı nehyetmesinin ve Allah Resûlü'nden (ﷺ) hadis rivayet etmeyi azaltmayı emretmesinin nedeni; Allah Resûlü'nün (ﷺ) söylemediği bir şeyin ona nisbet edilerek rivayet edilmesinden endişe etmesiydi. Aynı şekilde o, hadis rivayetini çoğaltmanın, sağlam bir şekilde ezberlemedikleri ve iyice kavrayıp bellemedikleri birtakım şeyleri de aktarmalarına sebep olmasından korkuyordu. Zira rivayeti az olanın zabtı (iyice belleyip hifzetmesi), rivayeti çok olanın zabtından daha fazla ve sağlamdır. Rivayeti çoğaltmakla birlikte meydana gelmesinden endişe edilen yanılma ve hata etme ihtimali, rivayeti azaltma durumunda daha uzak ve az bir ihtimal olur. İşte bundan dolayı Ömer (ؓ), onlara, rivayeti azaltmalarını emretmişti. Şayet o, hadis rivayet etmeyi tamamen kerih görerek bu işi kökten zemmetmiş olsaydı; az hadis rivayet etmeyi de çok hadis rivayet etmeyi de tamamen yasaklaması lazımdı. Görmüyor musun ki o, 'Her kim, sözümü ezberler ve onu iyice bellerse onu aktarsın...' demektedir. Bir de nasıl olur da hem Allah Resûlü (ﷺ) hadis aktarmalarını onlara emrediyor, hem de hadis aktarmayı onlara yasaklıyor! Böyle bir çelişki asla doğru değildir. Hatta hem Allah Resûlü'nden hadis aktarmalarını yasaklaması ve hem de hadis rivayetini azaltmayı onlara emretmesi nasıl bir arada düşünülebilir ki? Hâlbuki Ömer (ؓ), kendi sözünü aktarmaya onları teşvik ederek şöyle demektedir: 'Her kim, sözümü hıfzeder ve iyice bellerse bineğinin ulaşabildiği her yerde onu aktarabilir.' Sonra şöyle dedi: 'Her kim de sözümü iyice kavrayamamaktan endişe ederse söylemediğim bir şeyi bana nispet ederek söylemesin.' İşte bu da bizim söylediğimizi, açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Zaten Medine ehlinin Ömer'den aktardıkları sahih rivayetler, Karaza'nın hadisinin tam aksini ortaya koymaktadır. Karaza'nın hadisi ise Beyân'ın Şa'b'den rivayetine dayanmaktadır, ki böyle bir rivayet de bu konuda hüccet olmaz. Çünkü bu hem sünnete/sabit hadislere ve hem de Kitab'a muârizdir/aykırıdır.

Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: 'Peygamber, size ne verdi ise onu alın, neyi yasak etti ise de ondan sakının.' (59/Haşr, 7) Yine şöyle buyurmaktadır: 'Andolsun ki sizin için, Al-

lah Resûl'ünde güzel bir örnek vardır.' (33/Ahzab, 21) Diğer bir ayette Peygamber (ﷺ) hakkında şöyle buyurmaktadır: 'O hâlde Allah'a ve O'nun sözlerine iman eden Ümmî peygamber olan Resûl'üne iman edin ve ona tâbi olun ki doğru yolu bulmuş olasınız.' (7/A'râf, 158) Başka bir ayette de şöyle buyurmuştur: '...Ve muhakkak ki sen, dosdoğru yola iletirsin.' (42/Şûrâ, 52) Kur'ân-ı Kerim'de bunlara benzer daha pek çok ayet vardır. Rasûlullah'a (ﷺ) tâbi olmak, onu örnek almak ve onun emirlerine göre hareket etmek ancak onun haberlerini/hadislerini aktarmakla mümkün olabilir. Şimdi bir kimse Ömer'in (رضي الله عنه) emrine aykırı bir şeyi emredeceğini düşünebilir mi?" (Câmiu Beyânî'l İlmi ve Fadlih, 1217)

Bu rivayetler; onların anlaşılmayan, korunmayan ve hıfzedilmeyen sözleri aktarmayı doğru bulmadıklarını, buna sebep olacak rivayetlere karşı çıktıklarını gösterir.

c. Bazı âlimler Ömer'in (رضي الله عنه) (ve ashabdan bazılarının) sünnet ifade etmeyen nakillerde bulunmayı kerih gördüklerini söylemişlerdir.

Buna, "faydasız ilim endişesi" diyebiliriz. Allah Resûlû (ﷺ) faydasız ilimden Allah'a (ﷻ) şığınmıştır. İçinde bir sünnet/hüküm olmayan rivayetler faydasız ilmin yayılmasına sebebiyet verecektir.

d. Sahabe, insanların akıllarının almadığı, onlara uygun olmayan bilgilerin aktarımına karşı çıkmıştır.

Ebü't Tufeyl şöyle dedi: "Alî'nin (رضي الله عنه) minberin üzerindeyken şöyle dediğini işittim: 'Sizler, Allah'ın ve Resûl'ünün tekzip edilmelerini mi istiyorsunuz? İnsanlara bildikleri (ve anlayabilecekleri) şeylerden başkasını aktarmayın.' " (Câmiu Beyânî'l İlmi ve Fadlih, 1213; Buhari, 127)

"İbni Mes'ûd (رضي الله عنه) şöyle demekteydi: 'Sen bir kavme, akıllarının ermeyeceği/kavrayamayacakları bir hadisi aktaracak olursan; muhakkak bu onlar için fitne sebebi olur.' (age. 1214)

Bazı insanlar hadis rivayet ederken muhatabın seviyesini dikkate almazlar. Sünnette detaylı bilgiler olduğundan bu rivayetler muhatabın kafasını karıştırabilir.

e. Bir diğer gerekçe; insanların rivayetlerle uğraşıp ameli terk etmesi, rivayeti amelin önüne geçirmesidir. Buna göre Ömer'in (ve bazı sahabilerin) endişesi, rivayet çoğaltmanın, rivayetin asıl gayesi olan ameli/sünneti iptal etmesidir. (bk. Es-Sunne Kable't Tedvîn, Muhammed Accâc El-Hatib, s. 105, Hâtib El-Bağdâdî'den naklen) Sahabenin bu endişeyi taşıması normaldir. Zira bizzat Allah Resûlû (ﷺ), amelden alıkoyabilir endişesiyle bazı sözlerinin aktarılmasını yasaklamıştır:

Muâz ibni Cebel'den (رضي الله عنه) şöyle rivayet edilmiştir:

"Ben Allah Resûlû (ﷺ) ile birlikte kendisinin Ufeyr adı verilen merkebine binmişim.

Terkisinde giderken bana, 'Ey Muâz, Allah'ın, kulları üzerindeki hakkı ve kulların da Allah üzerindeki hakkı nedir, bilir misin?' diye sordu.

Ben, 'Allah ve Resûl'ü daha iyi bilir.' dedim.

Allah Resûlû (ﷺ), 'Allah'ın, kulları üzerindeki hakkı, kulların Allah'a ibadet etmeleri ve O'na hiçbir şeyi ortak koşmamalarıdır. Kulların Allah üzerindeki hakkı ise kendisine hiçbir şeyi ortak koşmayan kullarına azap etmemesidir.' dedi.

Ben bunu duyunca, 'Ey Allah'ın Resûlû, ben bunu insanlara müjdeleyeyim mi?' dedim.

O da, 'Hayır, müjdeleme! Bu müjdeyi duyup tembelliğe düşebilirler.' buyurdu." (Buhari, 2856; Müslim, 30)

f. Bir diğer gerekçe; insanların duydukları her şeyi aktarması ve bu gevşekliğin Allah Resûl'üne (ﷺ) yalan nispet etmeye neden olmasıdır.

İbni Abdilberr (رحمته الله) şöyle der:

"Bir şeyi iyice ezberlemeyen ve onda tereddüt eden kimsenin, o şeyi terk etmesi ve aktarmaması gerekir. Bir şeyi sağlam bir şekilde hıfzedenden kimsenin ise o şeyi aktarmasında hiçbir sakınca yoktur. Bununla birlikte rivayet etme işini çoğaltmak, insanın duyduğu iyi

kötü, sağlam zayıf her şeyi aktarmaya girişmesine sebep olabilir.

Nitekim Allah Resûlü (ﷺ) şöyle buyurmuştur: 'Kişinin duyduğu her şeyi aktarması, yalan olarak ona yeter.' (Müslim, 5)

'Müslümanların fakih ve âlimlerinin çoğunluğunun görüşü şudur ki: Üzerinde iyice düşünmeden ve içeriğini tam bir şekilde kavramadan çokça rivayette bulunmak mezmumdur. Çünkü bu şekilde çokça rivayette bulunan kimsenin, güvenilir olan kimselerden de güvenilir olmayan kimselerden de rivayet edeceğinden dolayı, Rasûlullah'ın (ﷺ) söylememiş olduğu bir şeyi ona nispet etme yasağına düşmesi, muhtemeldir.

'Ebû Katâde'den (r.a.) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (ﷺ) şöyle buyurmuştur: 'Çok hadis rivayet etmekten sakının. Benden bir şeyi aktaran kimse hakkın dışında sakın bir şey aktarmasın.' (Câmiu Beyânî'l İlmi ve Fadlih, 1226-1229)

Özellikle Ömer'in (r.a.) bu konudaki endişesi çok açıktır. O, rivayet esnasında Allah Resûlü'nün (ﷺ) söylemediği bir söz söylemek veya onun söylediği şeyi hazfetmekten çekinmiştir:

"Bir keresinde kendisine yemek getirilmişti. Orada bulunanları çağırdı. Bir adam oruçlu olduğunu söyleyerek yemedi. Ömer (r.a.), 'Bu hangi oruçtur? Eğer artırma veya eksiltme yapma endişesi taşimasaydım size, Peygamber'in (ﷺ), bir bedevi kendisine tavşan eti getirdiğinde söylediği sözü naklederdim.' dedikten sonra Ammâr b. Yâsir'i (37/657) çağır-malarını istedi. Ammâr (r.a.) geldiğinde, 'Peygamber'e (ﷺ) bir bedevi tavşan getirdiğinde sen de orada mıydın?' diye sordu. Ammâr (r.a.) 'Evet.' dedi ve şöyle devam etti: 'Tavşanı gördüm, üzerinde kan vardı. Peygamber (ﷺ), 'Onu yiyin.' buyurdu. Adam, 'Ben oruçluyum.' dedi. Peygamber (ﷺ), 'Bu tuttuğun hangi oruçtur?' diye sordu. Adam, 'Ayın başında ve sonunda tuttuğum oruçtur.' dedi. Bunun üzerine Peygamber (ﷺ) şöyle buyurdu: 'Eğer oruç tutacaksan, ayın on üçüncü, on dördüncü ve on beşinci günlerinde tut.' (Ahmed b. Hanbel, I, 31; Ebû Dâvûd et-Tayâlisi, 10; İbn Kesir, Müsnedu'l-Fârûk, 1, 286) İbni Kesir, belirttiğimiz yerde, bu rivayetin isnadının hasen-ceyyid olduğunu söylemiştir.

Ömer'in (r.a.), hadis rivayet etmesini isteyenlere, 'Artırma veya eksiltme yapmaktan korkuyorum. Zira ben Peygamber'in (ﷺ), 'Kim benim üzerimden yalan uydurursa ateştedir.' buyurduğunu işittim.' dediği de rivayet edilmiştir (Ahmed b. Hanbel, I, 47). Ancak bu rivayet zayıftır. Bkz. el-Heysemi, Mecma'u'z-Zevâid, 1, 142-3. Ahmed Muhammed Şâkir (I, 303) ve Şu'ayb el-Arnaût da (I, 410) el-Müsned üzerine yazdıkları notlarda bu hususu detaylı olarak tahkik etmişlerdir.)

Şu halde Ömer'in (r.a.), hadis rivayeti işine tamamen karşı olduğundan değil, bazı durumlarda hadis aktarılırken metinde artırma veya eksiltme yapılabileceği endişesi taşıdığından söz edilmesi daha doğrudur. Elbette kendisi hakkında böyle bir endişe hissedilen Ömer'in (r.a.), başkaları hakkında da aynı endişeyi taşıması doğaldır." (Hz. Ömer ve Nebvi Sünnet, s. 123)

Sözün özü

Sahabenin endişesi anlaşılmadan ve onların birçok hadisi naklettiği dikkate alınmadan bazı rivayetlere dayanarak onların sünnet rivayetine karşı olduğunu düşünmek, en başta sahabeye, sonra da hakikate zulüm olacaktır. Allah (ﷻ) en doğrusunu bilir.

3. Kur'ân, Allah'ın Mesajıdır/Mektubudur

“Bu (Kur'ân) onunla uyarılınsınlar, (Allah'ın) ancak tek bir ilah olduğunu bilsinler ve akıl sahipleri öğüt alsın diye insanlara bir mesajdır.”²⁶

“(Benim vazifem,) Allah'tan olanı ve O'nun iletilerini tebliğ etmektir. (O'nun azabından ancak bu şekilde kurtulabilirim.) Kim de Allah'a ve Resûl'üne isyan ederse ona içinde ebedî kalacağı cehennem vardır.”²⁷

Kur'ân, kendisini “belâğ” diye vasfetmiştir. Belâğ mesaj, ileti, duyuru gibi anlamlara gelmektedir. “B-l-ğ” kökünden türeyen kelimenin “belâğ” formu tebliğ ve kifayet anlamındadır.²⁸ Yani kelime ileti/mesaj ve o mesajın da yeterli olduğuna işaret eder. Evet, Kur'ân; Allah'ın mesajı, kullarına yönelttiği iletilerdir. Sahih imanın ve salih amelin yasası, tüzüğü ve mevzuatı Kur'ân'dır. Yüce Allah, azamet ve kibriyasına rağmen tenezzül etmiş ve kullarına 6.000 küsur mesaj yollamıştır. Biz bunu Yüce Allah'ın kullarına 6.000 küsur mektubu olarak da okuyabiliriz:

Hasan El-Basrî (rahimehullah) şöyle der:

“Sizden öncekiler, Kur'ân'ı Rabblerinden (gelen) mektuplar kabul ettiler; geceleri onu tedebbür edip gündüzleri uyguladılar.”²⁹

Aslında Hasan El-Basrî (rahimehullah) önemli bir noktaya işaret eder: Kur'ân'ın tedebbür edilmesi, (derin anlamlarına vâkıf olmak için ağır ağır, düşünerek, sorular sorarak ya-

26. 14/İbrâhîm, 52

27. 72/Cin, 23

28. bk. Mu'cemu Mekâyisi'l Luğa, 1/301-302; El-Mufredât, 144-145; b-l-ğ maddeleri

29. Kur'ân Okuma Adabı, s. 7

pılan okuma) ve onunla amel etmek bir neticedir. İnsanın bu neticeye ulaşması, Kitab'ın Allah'tan gelen bir risale/ mektup olduğunu kabul etmekle mümkündür.³⁰ Hâliyle birçoğumuzun Kur'ân'ı tedebbür etmiyor oluşu³¹ ve onunla amel etmekteki başarısızlığı, onu Rabbimizden gelen bir mesaj/ mektup gibi görmediğimizdendir. Ya da dilimizle ikrar edip kalbimizle tasdik etmeyişimizdendir.

Şu bir gerçektir ki insana sevdiğinden bir mesaj geldiğinde veya bir mektup aldığında onu defalarca okur, anlamadığı yerleri anlamak için tekrar tekrar üzerinden geçer. Sevdiğinden gelen mektubu aldığında ayrı, okuduğunda ayrı bir sevinç duyar.³² Kendisine gelen mektubu okumadan rafa kaldıran veya anlamadığı gerekçesiyle mektuptan yüz çeviren kişi, aklından zoru yoksa mektup sahibini önemsemiyor. Onun hayatında mektup sahibi, öncelikler arasında değildir. Her insan, Yüce Allah'a verdiği değeri Kur'ân'a verdiği değer üzerinden ölçebilir. Sahabe de öyle yapardı. Abdullah ibni Mes'ûd (radıyallahu anh), "Kur'ân'ı seven (kurtulacağı için) sevin sin."³³ der. İkrime ibni Ebî Cehl (radıyallahu anh) Kur'ân'ı yüzüne götürür, "Rabbimin kelamı"³⁴ derdi. Yine Abdullah ibni Mes'ûd (radıyallahu anh), "Kulun, (Allah'ı ve Resûl'ünü sevip sevmediğini merak ediyorsa) yalnızca Kur'ân üze-

30. bk. Efelâ Yetedebberûne'l Kur'ân, s. 43-44

31. "Onlar Kur'ân'ın (derin anlamlarını anlayacak şekilde dikkatli) düşünmüyorlar mı? Şayet Allah'tan (değil de) bir başka yerden gelmiş olsaydı onda çok fazla çelişki/zıtlık bulurlardı." (4/Nisâ, 82)

"Onlar, Kur'ân'ı derinlemesine düşünmezler mi? Yoksa kalpleri üzerinde kilitler mi var?" (47/Muhammed, 24)

32. bk. Akıl ve Kur'ân'ı Anlamak, s. 320

33. Darimi, 3366-3367

34. Darimi, 3393

rinden muhasebe yapması yeter. Kur'ân'ı seviyorsa Allah'ı ve Resûl'ünü de seviyordur.”³⁵ derdi.

Dönüp dolaşıp aynı noktaya geliyoruz: Allah'ı (celle celalahu) tanımak ve O'nu tazim etmek, dinin temelidir. Temel sağlam olursa üzerine bina edilen de sağlam oluyor, temel sorunlu olunca üzerine bina edilen de sorunlu oluyor. Kur'ân'ı hakkıyla okumak ve onunla amel etmek, Kur'ân'a değer vermenin; Kur'ân'a değer vermek de sahibine değer vermenin neticesidir. İşte tam da bu sebeple Allah Resûlü (salallahu aleyhi ve sellem) sahabeye önce imanı, sonra Kur'ân'ı öğretiyordu. İmanla imar edilen kalpler Kur'ân ile buluştuğunda da bahar yağmurlarına temas eden verimli toprak gibi türlü kulluk çiçekleri açıyordu.

Cundeb ibni Abdullah'tan (radıyalahu anh) şöyle rivayet edilmiştir:

“Biz, ergenlik çağına ermek üzereyken Nebi (salallahu aleyhi ve sellem) ile beraberdik. Biz, Kur'ân'ı öğrenmeden önce imanı öğrendik. Sonra Kur'ân'ı öğrendik. Kur'ân sayesinde de imanımız arttı ve güçlendi.”³⁶

Abdullah ibni Ömer'den (radıyalahu anh) şöyle rivayet edilmiştir:

“Şüphesiz biz o zamanlarda bir süre bulunmuştuk. Bizlere iman, Kur'ân'dan önce öğretildi. Sure Muhammed'e (salallahu aleyhi ve sellem) inerdi, onun helalini ve haramını öğrenirlerdi. Sizin bugün Kur'ânı öğrendiğiniz gibi onda durulması gereken yerleri öğrenmiştik. Fakat biz bu zamanlarda kişiyi görüyoruz, onlardan birine Kur'ân verilmiştir; o da Fâtiha Suresi'n-

35. Fedâilu'l Kur'ân, Ebû Ubeyd, s. 51

36. İbni Mace, 61

den Kur'ân'ın sonuna kadar okuyor, ne onun emirlerini ne sakındırdıklarını ne de onda mutlaka durması gereken yerleri bilmiyor. Manasını anlamaksızın, düşünmeksizin Kur'ân okuyor; kalitesiz hurma tanelerinin atılıp savrulduğu gibi okuyup geçiyor.”³⁷

Huzeyfe'den (rahıylahu anı) şöyle rivayet edilmiştir:

“Şüphesiz biz öyle bir kavimdik ki bize imanın verilmesi Kur'ân'ın verilmesinden önce olurdu. Sizler de öyle bir kavimsiniz ki size Kur'ân'ın verilmesi imanın verilmesinden önce oldu.”³⁸

4. Kur'ân, Son Ayettir/Mucizedir

“Dediler ki: ‘Ona Rabbinden ayetler/mucizeler gelmesi gerekmez miydi?’ De ki: ‘Ayetler, ancak Allah katındadır. Ve ben yalnızca apaçık bir uyarıcıyım.’ Sana indirdiğimiz ve onlara okunmakta olan Kitap kendilerine yetmiyor mu? Şüphesiz ki bunda, iman eden bir topluluk için rahmet ve öğüt vardır.”³⁹

Müşrikler, Allah Resûlü'nden (salıhu aleyhi ve selam) ayet/mucize talebinde bulunmuştur. Bu taleplerine karşılık Yüce Allah onların keyfine göre ayet indirmeyeceğini, şayet bir ayet/mucize istiyorlarsa Allah Resûlü'ne indirilen Kitab'ın yeterli bir ayet olduğunu bildirmiştir. Allah Resûlü de kendisine verilen Kur'ân'ın önceki enbiyaya verilen ayet cinsinden olduğunu haber vermiştir:

37. El-Mustedrek, 101

38. Es-Sunenu'l Kubrâ li'l Beyhâkî, 5291

39. 29/Ankebût, 50-51

Ebû Hureyre'den (radiallehu anhu) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (salallahu alehî ve alicihî ve salam) şöyle buyurmuştur:

“Bütün nebilere, insanların onların benzerine iman ettiği birtakım mucizeler verilmiştir. Bana verilen mucize ise Allah'ın bana ilka ettiği vahiydir. Bu nedenle, Kıyamet Günü nebiler arasında kendisine uyanların en çok olduğu nebi olmayı umuyorum.”⁴⁰

Yüce Allah'ın iman edenleri sabit kılmak ve kâfirlerin elinden tüm bahanelerini almak için indirdiği ayetlerin sonuncusu, Kur'ân-ı Kerim'dir. Onun bir ayet oluşunun en büyük delili; her biri dil uzmanı olan bir topluma meydan okuması, sonra meydan okumayı tekrar etmesi, nihayet “Benzeri bir cümle getirin.” demesine, dahası “Yapamayacaksınız!” diye aleni bir şekilde kışkırtmasına rağmen bugüne dek bir benzerinin yapılamamış olmasıdır:

“De ki: ‘Şayet insanlar ve cinler, bu Kur'ân'ın bir benzerini getirmek için bir araya toplansa ve bunun için birbirlerine yardımcı olsalar, yine de onun bir benzerini getiremezler.’”⁴¹

“Yoksa, ‘Onu uydurdu.’ mu diyorlar? De ki: ‘Öyleyse onun benzeri, uydurulmuş on sure getirin (bakalım). Doğrular-dansanız Allah'ın dışında çağırabildiklerinizi de (yardıma) çağırın.’”⁴²

“Şayet, kulumuza indirdiğimiz (Kur'ân) hakkında şüphe içinde iseniz, onun benzeri bir sure getirin (bakalım). Ve doğru sözlü iseniz Allah'ın dışındaki şahitlerinizi de (yardıma) çağır-

40. Buhari, 4981; Müslim, 152

41. 17/İsrâ, 88

42. 11/Hûd, 13

rın. Şayet yapamadıysanız -ki hiçbir zaman yapamayacaksınız da- öyleyse yakıtı insanlar ve taşlar olan ateşten sakının. (O ateş) kâfirler için hazırlanmıştır.”⁴³

“Yoksa: ‘Onu uydurdu.’ mu diyorlar? (Hayır, öyle değil!) Bilakis onlar, iman etmezler. Şayet doğru söylüyorlarsa (onlar da uydurup) benzer bir söz getirsinler (bakalım).”⁴⁴

Kur’ân’ın meydan okumasında beş nokta dikkatimizi çekiyor:⁴⁵

– Önce Kur’ân’ın tamamını, sonra benzeri on sure, sonra tek bir sure, son olarak da benzeri herhangi bir söz getirmeleri isteniyor.

– Meydan okunan kavim öyle böyle değil, dili en iyi bilen insanlar. Her yıl panayırlar yapıyor, en etkili söz/hutbe ve şiirler seçiliyor.

– İnsanlık tarihinin gördüğü en gururlu/kibirli toplumlardan birine meydan okunuyor. Bir deve için onlarca yıl savaşı, basit bir hakaret için bir asır kan davası güden, kibrine/gururuna esir bir toplum, meydan okumanın muhatabı.

– Kur’ân’ın bir benzerini getirin, diyen ayetler birebir aynısını istemiyor. “Min mislihi” diyerek bazı yönlerden ona benzeyen, onun misli olabilecek bir söz/sure getirin, diyor.

– Bu meydan okumaya cevap veremeyeceklerini, ileride

43. 2/Bakara, 23-24

44. 52/Tûr, 33-34

45. bk. En Mühim Mesaj Kur’ân, s. 116-118

yeltenen olursa onların da aciz kalacağını, hepsinin olsa olsa cehenneme yakıt olacağını bildirip tabiri caizse onları kıskırtıyor.

Kur'ân'ın meydan okuması bugün de devam ediyor; heyhat ki heyhat, en azılı İslam düşmanları dahi böyle bir işe yeltenmiyor veya yelteniyor, ancak acı neticeyi toplumla paylaşmıyorlar. İşte Kur'ân'ı eline alan mümin, bu şuurla onu okumalı, ondaki ayeti/mucizevi yönü görmelidir. Zira Allah ^(celle celâlahu) rahmetiyle her daim ayetler gösterir. Fakat O'nun ayetlerini her insan anlamaz, belli sıfatlara haiz insanlar görür, duyar ve etkilenirler.

Kur'ân, Allah'ın ^(celle celâlahu) indirdiği son ayetidir/mucizesidir, dedik. Nebilere verilen ayetlere bakıldığında Kur'ân'ın ayet oluşunu daha iyi idrak ederiz. Örneğin Mûsâ'nın ^(aleyhis salam) ayetlerinden biri, Allah'ın ^(celle celâlahu) onunla konuşmasıdır.⁴⁶ Yüce Allah, bu Kitap ile her birimizle konuşmaktadır. Îsâ'nın ^(aleyhis salam) ayetleri, Allah'ın izniyle hastaları iyileştirmesi, ölüleri diriltmesi, çamurdan cisimlere ruh üflemesidir.⁴⁷ Bu Kitap her bir mümin için şifa ve ruhtur:

“Kur'ân'dan müminler için (şüphe, şehvet, dünya sevgisi gibi hastalıklara) şifa ve rahmet olacak ayetler indiririz. Zalimlerin ise yalnızca hüsrânını arttırır.”⁴⁸

“Böylece sana emrimizden bir ruh/Kur'ân vahyettik. Sen Kitab'ın ve imanın ne olduğunu bilmezdin. Fakat biz onu, kullarımızdan dilediğimizi kendisiyle hidayet ettiğimiz bir nur kıldık. Şüphesiz ki sen, dosdoğru yola iletirsin.”⁴⁹

46. bk. 4/Nisâ, 164; 7/A'râf, 144

47. bk. 5/Mâide, 110

48. 17/İsrâ, 82

49. 42/Şûrâ, 52

Yüce Allah'ın gönderdiği ayetlerin dört gayesi olduğu zikredilebilir:⁵⁰

– Nebilerin nübüvvetini tasdik etmek

“ ‘Elini koynuna sok. Hiçbir kötülük/hastalık olmaksızın bembeyaz olarak çıkacak. (Bu,) Firavun ve kavmine gönderilmiş dokuz apaçık mucizeden biridir. Şüphesiz ki onlar, fasık bir topluluktur.’ Basiretli kılan ayetlerimiz kendilerine geldiğinde: ‘Bu, apaçık bir büyüdür.’ dediler.”⁵¹

– Hidayete vesile olmak

“Musa asasını atıvermişti. (Bir de ne görsünler!) Onların yaptıklarını yutuveriyor. Sihirbazlar secdeye kapandılar. Âlemlerin Rabbi olan (Allah)’a iman ettik.’ dediler. ‘Musa’nın ve Hârûn’un Rabbine.’ ”⁵²

– Müminlere yardım etmek, ayaklarını sabit kılmak

“(Hatırlayın!) Hani siz Rabbinizden yardım istemiştiniz. O da: ‘Şüphesiz ki peş peşe inen bin melek sizi destekleyeceğim.’ diye duanıza icabet etmişti. Allah bunu ancak bir müjde ve kalplerinizin mutmain olması için yapmıştı. Yardım/zafer yalnızca Allah katındandır. Şüphesiz ki Allah, (izzet sahibi, her şeyi mağlup eden) Azîz, (hüküm ve hikmet sahibi olan) Hakîm’dir.”⁵³

50. bk. İlim ve Din Açısından Mucize, s. 170-171; Kur’ân’a Göre Nübüvvet Bağlamında Değişmeyen Sünnetullah Olarak Mucize Olgusu, s. 87-100

51. 27/Neml, 12-13

52. 26/Şuarâ, 45-48

53. 8/Enfâl, 9-10

– İnkârcıları helak etmek

“ ‘Ey kavmim! İşte bu (talep ettiğiniz) ayet/mucize, Allah’ın devesi! Bırakın onu, Allah’ın arzından (dilediği gibi dolaşıp) yesin. Sakın ona kötülükle dokunmaya kalkmayın. (Allah’ın) yakın azabı sizi yakalayacaktır.’ (Tüm uyarılara rağmen) onu kesmişlerdi. Demişti ki: ‘Yurdunuzda üç gün daha keyif sürün. Bu, (Allah tarafından) yalanlanmayacak (mutlaka vuku bulacak) bir tehdittir.’ ”⁵⁴

Kur’ân, Allah’ın ayeti olarak tüm bu özellikleri kendisinde toplamıştır. O, Allah Resûlü’nün (ﷺ) nübüvvetini tasdik etmiştir, zira ısrarlı meydan okumalarına rağmen bir benzeri getirilememiştir. O, sayısız insanın hidayetine vesile olmuştur. En zorlu zamanlarda müminler için güç ve sebat kaynağı olmuştur. Onu inkâr ve alayla karşılayan nice şirk toplumu, bireysel ve toplumsal musibetlerle helak edilmiştir. Şayet dense ki bugün bizler bir ayet/mucize olduğunun farkında mıyız? Bu soruya olumlu cevap vermek mümkün değildir. Karpuz kabuğunda Allah yazması, bal peteğinde Muhammed yazması, zikir çeken(!) aslan görüntülerinin bizi heyecanlandırmasına bakılırsa hem Kur’ân hem de ayet/mucize konusunda bir savrulma yaşıyoruz. Kulluk semamızda parlayan güneşi bırakıp tavanımızdaki ampullerle ilgileniyoruz.

54. 11/Hûd, 64-65

5. Kur'ân, İnsana İnsanı Anlatır

“Andolsun ki size, içinde sizi anlatan/sizi şerefe ulaştıracak (öğütler barındıran) bir kitap indirdik. Akletmez misiniz?”⁵⁵

Demek ki insana, insanın anlatılması gerekmektedir. Zira o, “cehul/çok bilgisiz” bir varlıktır. Dahası, cahil olduğunun bilincinde de değildir. Benliğini dahi hakkıyla tanımazken her şeyi anlamak ve anlamlandırmak istemektedir. Kur'ân onun elinden tutup vahiy aynasının karşısına götürür. Önce kendini görmesini, kendisinden haberdar olmasını sağlar. Zira insan olmanın ilk adımı kişinin kendisini, hakikatini, zaaflarını, sınırlarını bilmesidir. Kendini bilen, insanlaşma yolunda ilk adımı atmıştır. Bu da ancak Yaratanın indirdiği Kur'ân ile mümkündür.

- Kur'ân apaçık ayetlerle insana yol gösterir. Hak ile batılın arasını ayırır. Eşyanın ve varlığın hakikatine nüfuz edecek bir inanç/basiret kazandırır:

“Elif, Lâm, Râ. Bu, apaçık/açıklayıcı Kitab'ın ayetleridir.”⁵⁶

“Ramazan ayı! O ay ki insanlara yol gösteren, hidayet ve furdan dan apaçık deliller barındıran Kur'ân, o ayda indirilmiştir.”⁵⁷

“Şüphesiz ki Rabbinizden size (feraset ve derin görüş kazandıracak) basiretler geldi. Kim görürse kendi lehine, kim de görmek istemezse kendi aleyhinedir. Ben, üzerinizde bir koruyan/gözetleyen değilim.”⁵⁸

55. 21/Enbiyâ, 10

56. 12/Yûsuf, 1

57. bk. 2/Bakara, 185

58. 6/En'âm, 104

İnsan, cehaleti yanında tartışmacıdır. Bilsin veya bilmesin, tartışır durur:

“Andolsun ki bu Kur’ân’da, insanlar için her türlü örnekten çeşitli açıklamalar yapmışızdır. **İnsan her şeyden fazla tartışmacıdır.**”⁵⁹

Tartışmacı oluşuna hükmeden duygular, heva ve zandır. Hoşuna gideni savunur, doğruluğundan emin olmadığı konularda fikir beyan eder:

“Onlar, yalnızca zanna ve nefislerinin arzusuna uyarlar. Oysa andolsun ki onlara, Rabblerinden hidayet gelmiştir.”⁶⁰

Kur’ân apaçık, hak ile batılı ayıran ve sahibine basiret kazandıran ayetleriyle insanın elinden tutar. Ona kesin, sınırları çizilmiş, muhkem ayetlerle yol gösterir. Onu heva ve zannın karanlıklarından imanın ve vahyin aydınlığına çıkarır. Ona bildiği konuda konuşmayı, bilmediği konularda susmayı, bazı şeylerin ilmini Allah’a havale etmeyi öğretir:

“Bilgin olmayan şeyin peşine düşme! Çünkü kulak, göz ve kalp (gördüğünden, duyduğundan, niyetlenip azmettiğinden) bunların hepsinden sorumludur.”⁶¹

“Sana Kitab’ı indiren O’dur. O (Kitap)’tan bazı ayetler (kimse- nin tahrif etmeye güç yetiremeyeceği şekilde sağlam, açık ve) muhkemdir. Onlar (Kitab’ın çoğunluğunu ve ana omurgasını oluşturan muhkem), Kitab’ın anası olan (ayetlerdir). Diğer bazıları da (kullarını imtihan etmek için açık kılmadığı) müte- şabih ayetlerdir. Kalplerinde eğrilik bulunanlar, fitne çıkarmak

59. 18/Kehf, 54

60. bk. 53/Necm, 23

61. 17/İsrâ, 36

ve (ayetleri hevalarına göre) yorumlamak için müteşabih olan ayetlerin peşine düşerler. O (ayetlerin) tevilini/hakiki anlamını yalnızca Allah bilir. **İlimde derinleşenler derler ki: ‘Ona iman ettik. Hepsı Rabbimizin katındandır.’ Ancak akıl sahipleri düşünüp öğüt alır.”**⁶²

“Şayet seninle tartışmaya kalkarlarsa de ki: ‘Allah, sizin yapmakta olduklarınızı en iyi bilendir. Allah, Kıyamet Günü, ihtilaf ettiğiniz konularda aranızda hükmedecektir.’”⁶³

Böylece Kur’ân, insanı tartışmacı/cedelci ahlakından korur. Unutmamak gerekir; insanın en tehlikeli zulmü, kendisine yaptığı zulümdür. En tehlikeli tuzağı da kendisine kurduğu tuzaktır. Şayet vahiy ona kendi nefsinden korunmayı öğretmese insan, kendi kurduğu tuzaklarda zayi olur. Önce sırf hevasına uymak için tartışır, sonra tartışmada savunduğu fikri itikad edinir. Sonra o fikir için dost edinir, düşman edinir, gerekirse savaşır. Hatta öyle basitleşir ki atalarının tartışarak tutum belirledikleri bir düşünce için dahi kavga edebilir... Tüm bu basitliklerden korunmanın yolu, vahyi çokça tilavet etmektir.

• Kur’ân insanı tedavi eder, onarır, yeniler... Zira insan, üstünü başını kirlettiği gibi kalbini de kirletir. Bedenî sorumluluklarını yerine getirmeyip hastalandığı gibi ruhi sorumluluklarını yerine getirmeyip ruhunu/kalbini hastalandırır. Gereksiz uğraş ve dertlerle kalbini eskitip yıpratır:

62. 3/Âl-i İmrân, 7

63. 22/Hac, 68-69

“Asla (onların söylediği gibi değil)! Bilakis işledikleri (günahlar), kalplerinde pas tutmuş (hakkı anlamalarına engel olmuştur).”⁶⁴

“Onların kalplerinde hastalık (şüphe ve şehvet) vardır. Allah da onların hastalığını arttırmıştır. Yalan söylemeleri/Yalanlamaları nedeniyle onlar için can yakıcı bir azap vardır.”⁶⁵

Kur’ân, insanın imdadına yetişir, onun bozduğunu ıslah eder, hastalananı tedavi eder:

“Kur’ân’dan müminler için (şüphe, şehvet, dünya sevgisi gibi hastalıklara) şifa ve rahmet olacak ayetler indiririz. Zalimlerin ise yalnızca hüsrânını arttırır.”⁶⁶

“Bir sure indirildiğinde onlardan bir kısmı: ‘Bu sure hanginizin imanını arttırdı?’ derler. İman edenlere gelince onların imanını arttırmıştır ve onlar (Allah’ın müminlere yönelik vadeleriyle) müjdelenmektedirler. Kalplerinde hastalık olanlara gelince onların (kalplerinde bulunan) pisliklere pislik katmış ve onlar kâfir olarak ölmüşlerdir.”⁶⁷

Kişi onu okudukça manevi bir el, yaralarına merhem çalar, hastalıklarını tedavi eder.

• Kur’ân, insana hatırlatır. Zira insan -adından da anlaşılacağı gibi- unutkandır. Babası Âdem (aleyhisselâm) unutmuş, o da unutacaktır:

“Andolsun ki bundan önce Âdem’e, (ağaçtan yememesini

64. 83/Mutaffifin, 14

65. 2/Bakara, 10

66. 17/İsrâ, 82

67. 9/Tevbe, 124-125

emrederek) ahit vermiştik. **O unuttu.** Biz onda (bu ahde dair) bir Azîm/kararlılık görmedik.”⁶⁸

Ayrıca şeytan da insana unutturmaya çalışır:

“Şeytan, onları hâkimiyeti altına almış ve onlara Allah'ı zikretmeyi unutturmuştur.”⁶⁹

“Onu hatırlamamı yalnızca şeytan unutturdu.”⁷⁰

İnsanın unutkanlık tabiatı şeytanın unutturmasıyla birleşince çokça unutan bir varlık olup çıkar. Bu noktada Kur'ân devreye girer. İnsanın unuttuğu ne varsa Kur'ân hatırlatır. Misaller vererek, kıssalar anlatarak, açık ve anlaşılır muhkem ayetler indirerek ... hatırlatır:

“Biz sana, bu Kur'ân'ı sıkıntı çekmen için indirmedik. (Ak-sine) Allah'tan korkanlara bir öğüt/hatırlatma olsun (diye indirdik).”⁷¹

“Doğrusu o (Kur'ân), sana ve kavmine bir zikir (hatırlatma, şereftir). (Ondan) sorulacaksınız.”⁷²

“Şüphesiz ki o, muttakiler için bir öğüttür/hatırlatmadır.”⁷³

• Kur'ân insana öğütler verir. Zira insan zalimdir. Çok çabuk yoldan çıkar, zulmeder, sapar:

“Çünkü o, pek zalim, pek cahildir.”⁷⁴

68. 20/Tâhâ, 115

69. bk. 58/Mucadele, 19

70. bk. 18/Kehf, 63

71. 20/Tâhâ, 2-3

72. 43/Zuhuf, 44

73. 69/Hakka, 48

74. bk. 33/Ahzâb, 72

İnsan ne kadar zalimse Kur'ân da o kadar öğütler barındıran bir kitaptır:

“Ey insanlar! Şüphesiz ki size, Rabbinizden bir öğüt, sinelerde olan (manevi hastalıklara) şifa, müminler için de hidayet ve rahmet olan (bir kitap geldi).”⁷⁵

Kur'ân bazen bir annenin şefkatiyle, âdeta okuyanın saçlarını okşayarak nasihat eder, öğüt verir:

“Allah size açıklamak, sizi sizden öncekilerin sünnetine iletme ve tevbelerinizi kabul etmek ister. Allah (her şeyi bilen) Alim, (hüküm ve hikmet sahibi olan) Hakîm'dir. Allah, (sizleri tevbeye muvaffak kılarak) tevbelerinizi kabul etmek ister. Şehvetlere tabi olan kimseler ise sizin büyük sapıklıkla sapmanızı isterler. Allah sizden (yükünüzü) hafifletmek ister. Ve insan zayıf olarak yaratıldı.”⁷⁶

Bazen bir babanın sert, sarsıcı ve net üslubuyla, âdeta okuyanın yakasına yapışıp silkeler gibi nasihat eder:

“İman edenlerin, Allah'ın zikrine ve (Kur'ân ayetlerinden) inen hakka karşı kalplerinin yumuşamasının zamanı gelmedi mi? Bundan önce kendilerine Kitap verilen, uzun bir zamanın geçmesiyle de kalpleri katılaştı ve birçoğu da fasık olan kimseler gibi olmasınlar.”⁷⁷

“Ey iman edenler! Sesinizi Peygamber'in sesinden (daha fazla) yükseltmeyin. Birbirinize yüksek sesle bağırmanız gibi

75. 10/Yûnus, 57

76. 4/Nisâ, 26-28

77. 57/Hadîd, 16

ona bağırarak söz söylemeyin. Yoksa hiç farkında değilken amelleriniz boşa gider.”⁷⁸

İnsanın bir yönü rahmet, bir yönü öfkedir. Hâliyle her iki üsluba da ihtiyacı vardır. Bazen tatlı tatlı konuşmak bazen de onu sarsmak gerekir. İşte Kur’ân, her iki üslubu da tam olarak bunu yapar.

• Kur’ân, insana sabrı, ağırbaşlılığı ve dinginliği öğretir. Zira insan acelecidir. Yaratılış hamuru acelecilik suyuyla karılmıştır:

“İnsan, aceleden yaratılmıştır.”⁷⁹

Her şeyin bir ân evvel olmasını ister. Bu yönü onu fevri, öfkeli, cahiliye hamiyyesinin yönlendirdiği ... ölçüsüz bir insan kılar. Kaygılı, stresli, dolayısıyla yorucu bir hayat yaşar. Başına bir musibet geldi mi vaveylacı, bir hayır geldi mi bencil olur:

“Şüphesiz ki insan, helu’ (sabırsız/aceleci, bencil) olarak yaratılmıştır. Ona bir şer dokundu mu (sabredip ecrini Allah’tan beklemez), vaveylayı koparır. Ona bir hayır dokundu mu cimrilik edip (başkalarıyla paylaşmaz).”⁸⁰

İnsan, benliğinin/zaaflarının baskısı altında kıvranırken Kur’ân elinden tutar. Önce onu sakinleştirir:

“İmanlarına iman katsınlar diye, müminlerin kalbine sekineti indiren O’dur.”⁸¹

78. 49/Hucurât, 2

79. bk. s21/Enbiyâ, 37

80. 70/Meâric, 19-21

81. bk. 48/Fetih, 4

Ebû Hureyre'den (radıallahu anh) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (salıllahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

“Herhangi bir topluluk Allah'ın Kitabı'nı okuyup aralarında incelemek için Allah'ın evlerinden bir evde toplanırsa kesinlikle üzerlerine huzur (sekine) iner, kendilerini rahmet kaplar, etraflarını melekler sarar, Allah onları yanındakilere anlatır.”⁸²

İnsan okudukça sakinleşir, sabrı ve ağırbaşlılığı öğrenir. Duyguların onu savurmasından kurtulur. Düşünmeyi, akletmeyi, iyiyi ve kötüyü ayırt etmeyi öğrenir. Zaten insanın bencil, aceleci, kaygılı olması; aklı ihmal edip duygularla yaşaması nedeniyledir. Kur'ân ise bir düşünme/tefekür okuludur. İnsanı sürekli düşünmeye, akıl etmeye, öğüt almaya davet eder. Kur'ân için her şey bir ayettir; her şey düşünmeye, ibret almaya değer ve Rabbimiz, kâinat üzerinde düşünmeye davet eder:

“Şüphesiz ki göklerin ve yerin yaratılmasında, gece ve gündüzün peşi sıra yer değiştirmesinde, insanlara fayda sağlayarak denizde yüzen gemilerde, Allah'ın gökyüzünden indirdiği ve ölümünden sonra yeryüzünü kendisiyle canlandırdığı suda, orada yaydığı farklı türdeki her bir canlıda, rüzgârların çevrilip yönlendirilmesinde, gök ve yer arasında emre amade kılınmış olan bulutlarda akledenler için (üzerinde düşünülüp, bunları yapanın tek ilah olduğu ve kulluğun yalnızca O'na yapılması gerektiğine dair) deliller vardır.”⁸³

“(İnsanı hayrete düşüren ve sayısız ayetle donatılmış) göklerin ve yerin melekutuna, Allah'ın yarattıklarına ve ecellerinin

82. Müslim, 2699

83. 2/Bakara, 164

yaklaşmış olma ihtimaline bakıp düşünmediler mi? (Buna inanmadıktan sonra) daha hangi söze inanacaklar?”⁸⁴

Allah'ın (celle celâluhi) şer'i ayetlerini düşünmeye davet eder:

“Onlar Kur'ân'ın (derin anlamlarını anlayacak şekilde dikkatli) düşünmüyorlar mı? Şayet Allah'tan (değil de) bir başka yerden gelmiş olsaydı onda çok fazla çelişki/zıtlık bulurlardı.”⁸⁵

“Onlar, Kur'ân'ı derinlemesine düşünmezler mi? Yoksa kalpleri üzerinde kilitler mi var?”⁸⁶

İnsanı, bizzat özünü düşünmeye davet eder:

“Yeryüzünde yakinen inananlar için ayetler vardır. Kendi nefislerinizde de ... Görmez misiniz?”⁸⁷

“(Öyleyse) insan neden yaratıldığına bir baksın? Tazyikle atılan bir sudan yaratıldı. (O,) bel kemiği ile omurga arasından çıkar.”⁸⁸

• Kur'ân, insanı basitlikten kurtarır. Zira insan çoğunlukla boş, değersiz ve faydasız şeylerle meşgul olur. Önemsiz şeylerin ardına takılır, savrulur. Biraz şeytanın, biraz nefsin biraz da insan tabiatının sonucu olan bu durum, insanı sürekli aşağı çeker. Burada Kur'ân, insanın imdadına yetişir. Ona izzetli olmayı, değerli olmayı, güzel şeylerle ilgilenmeyi öğretir. Gündemini, düşünme biçimini ve önceliklerini değiştirir. Onu dert sahibi yapar, çünkü insanı yüceltir. İnsan manen yüceldikçe sıgılıktan kurtulur:

84. 7/A'râf, 185

85. 4/Nisâ, 82

86. 47/Muhammed, 24

87. 51/Zâriyat, 20-21

88. 86/Târık, 5-7

Ömer'den (radıyalahu anı) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (salıhalahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

“Şüphesiz ki Allah, bu kitapla nice toplulukları yükseltir, nicelerini de alçaltır.”⁸⁹

Abdullah ibni Amr'dan (radıyalahu anı) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (salıhalahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu:

“Kıyamet Günü, Kur'ân okuyan kimseye, ‘Oku ve yüksel.’ denilecektir. ‘Dünyada tertil üzere okuduğun gibi burada da tertil üzere oku. Şüphesiz senin makamın, okuyacağın son ayetin yanındadır.’ denilir.”⁹⁰

Kur'ân, devrim yapan bir kitaptır. Okuyan, kalbini ona açarak okursa cahiliyenin kalbe diktığı putları bir bir devirir. Kendini ona açan kalbe kandiller asar, orayı vahyin nuruyla aydınlatır. Kesinlikle o kâri hayatını Kur'ân'dan önce ve sonra diye ayırır. Şayet Kur'ân'ı okuduğu hâlde değişmiyorsa insan; bu, onun kalbini Kur'ân'a açmadığındandır.⁹¹

6. Kur'ân, Ruh'tur; Hayat Verir

“Böylece sana emrimizden bir ruh/Kur'ân vahyettik.”⁹²

“(Allah) dereceleri yükselten ve arşın sahibi olanıdır. (İn-sanları) Kavuşma Günü olan (ahiretle) uyardmaları için ruhu (vahyi) emriyle kullarından dilediğinin (kalbine) bırakır.”⁹³

“Kullarından dilediğine ruhla/vahiyle melekleri indirir ve (o

89. Müslim, 817

90. Ebu Davud, 1464; Tirmizi, 2914

91. bk. Hüküm ve Hikmetleriyle Ramazan ve Oruç, s. 81-87

92. bk. 42/Şûrâ, 52

93. 40/Mu'min (Çâfir), 15

kâfirleri şöyle) uyarın (diye emreder): ‘Benden başka (ibadeti hak eden) ilah yok, (o hâlde) benden korkup sakının.’ ”⁹⁴

Yüce Allah vahyi, ruh diye isimlendirmiştir. Kur’ân’a yapılan bu niteleme âdeta onun kalplere hayat verdiğini ima etmiştir. Zaten “v-h-y” kökünden vahiy ile “h-y-y/v” kökünden hayat aynı kökte -iştikak cihetiyle- birleşmektedir. Kur’ân’a ruh dendiğinde insanın aklında ilk canlanan şey nedir? Cesede hayat bahşetmek için üflenen İlahi ruh elbet.⁹⁵ Yüce Allah da insanın vahye bu şuurla bakmasını istemiştir. İnsan cesedi için ruh neyse kulluk için de vahiy odur. Ruhsuz insan kokuşmaya yüz tutmuş bir ceset, vahiy­siz insan ise hiç hayat bulmamış bir cesettir:

“Ey iman edenler! Sizleri, size hayat verecek şeylere davet ettiğinde Allah’a ve Resûl’e icabet edin. Bilin ki Allah, kişiyle kalbi (düşünceleri) arasına girer. Ve muhakkak (diriltip), O’nun huzurunda toplanacaksınız.”⁹⁶

Yüce Allah, kendisinin ve Resûl’ünün çağrısını “hayat veren” olarak nitelemiştir. Bir başka ayette vahiyle tanışmayan insanı ölüye benzetmiştir:

“Ölü iken dirilttiğimiz ve insanlar arasında yürümesi için kendisine bir nur/ışık kıldığımız kimsenin durumu, karanlıklar içinde olup oradan çıkamayan kimsenin durumu gibi midir? Kâfirlere yaptıkları ameller böyle süslü gösterildi.”⁹⁷

94. 16/Nahl, 2

95. “Hani Rabbin, meleklerle demişti ki: ‘Şüphesiz ki kokuşmuş balçıgın kurumuş çamurundan bir insan yaratacağım. Yaratılışını tamamlayıp ruhumdan ona üflediğimde, ona secdeye kapanın.’” (15/Hicr, 28-29)

96. 8/Enfâl, 24

97. 6/En’âm, 122

Bir başka ayette yağmurun yeryüzüne verdiği hayat üzerinden Kur'ân'ın kalplere verdiği hayata işaret etmiştir:

“İman edenlerin, Allah'ın zikrine ve (Kur'ân ayetlerinden) inen hakka karşı kalplerinin yumuşamasının zamanı gelmedi mi? Bundan önce kendilerine Kitap verilen, uzun bir zamanın geçmesiyle de kalpleri katılaştı ve birçoğu da fasık olan kimseler gibi olmasınlar. Bilin ki Allah, ölümünden sonra yeryüzüne hayat verir. Akletmeniz için ayetleri size açıkladık.”⁹⁸

İnsanlar iman heyecanını, yeni iman etmeleriyle oluşan hassasiyetlerini kaybedebilir. Sahabe ilk iman etmekle gelen heyecanı yitirince okuduğumuz ayetlerle uyarılmışlardır.⁹⁹ Ancak bir ayet sonra, zahiren sure akışıyla ilgisi olmayan bir ayetle müjdelenmişlerdir. Yüce Allah kuruyan yeryüzüne gökten indirdiği su ile hayat vermiyor mudur? Peki, vahiy de gökten gelen kalplerin âb-ı hayatı değil midir? Öyleyse katılaştıran kalpler Kur'ân'a arz edilmeli, onun rahmet damlalarıyla canlandırılmalıdır. 17. ayette zikredilen bu hakikat, 16. ayette geçen “zamanı gelmedi mi?” uyarısının illeti gibidir. Allah (celle celâluhu) zamanın geldiğini ve bunun da Allah'ın zikriyle/vahiyiyle olacağını haber vermiştir.¹⁰⁰

98. 57/Hadid, 16-17

99. Abdullah ibni Mes'ûd'dan (رضي الله عنه) şöyle rivayet edilmiştir:

“Bizim İslam ehli oluşumuz ile Allah'ın bizi azarladığı şu ayet arasında sadece dört yıl vardı: 'İman edenlerin, Allah'ın zikrine ve (Kur'ân ayetlerinden) inen hakka karşı kalplerinin yumuşamasının zamanı gelmedi mi?' (57/Hadid, 16)” (Müslim, 3027)

Abdullah İbni Abbâs'tan (رضي الله عنه) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah, Muhâcirlerin kalplerini (hayırlara karşı) ağırlaştırmış buldu. Bunun üzerine, Kur'ân'ın indirilişinin on üçüncü senesinin başında şöyle buyurdu:

'İman edenlerin, Allah'ın zikrine ve (Kur'ân ayetlerinden) inen hakka karşı kalplerinin yumuşamasının zamanı gelmedi mi?' (57/Hadid, 16)” (Mevsûatu't Tefsiri'l Me'sûr, 21/349, 75654 No.lu rivayet)

100. bk. Et-Tahrîr ve't Tenvîr, 27/393-394, Hadid Suresi, 17. ayetin tefsiri

“Bu ifadenin hangi nedenden ötürü kullanıldığını iyice anlamak gerekir. Nitekim Kur’ân’ın çeşitli yerlerinde risalet ve vahyin nüzulü, yağmurun bereketine benzetilmiştir. Vahyin insan üzerindeki etkisi, tıpkı yağmurun toprak üzerindeki etkisi gibidir. Öyle ki toprak, üzerine yağmur yağdığında, canlanıp yemyeşil olur. Aynı bu şekilde bir toplum ve beldeye peygamber gönderilir ve kitap nazil olursa o toplum ve belde vahyin bereketi ile canlanır, cahiliye döneminde kaybolan yetenekler yeniden gelişir, iyilik ve güzellik yönünden faaliyet gösterirler.

Burada, imanı zayıf Müslümanların, risalet ve vahyin bereketiyle nasıl yükseldiğini; pak ve asude bir toplum haline geldiklerini kendi gözleriyle görmektedirler. Bir yanda şerefli, pâk ve yüce ahlaklı İslam toplumu onların gözleri önünde iken diğer yanda tüm çirkinlikleriyle cahiliye toplumu duruyordu. Dolayısıyla burada ayrıntılara girme gereği duyulmadan, Allah’ın rahmeti ile ölü toprağın nasıl canlandığına dikkat çekilmiş, akılları varsa bu gerçekten ders alıp Peygamber’in ve Kur’ân’ın bereketinden faydalanmaları öğütlenmiştir.”¹⁰¹

Okuduğumuz ayetin bir ümit vesilesi olduğu unutulmamalıdır. Zira kalplerin imanla hayat bulduktan sonra katılaşması, başta sahabe olmak üzere her birimizin başına gelebilecek bir problemidir. Kalpler hayat bulma ve katılaşma potansiyeline sahiptir. Hangi sıfatın vesileleri çoğalırsa kalpler ona göre şekillenir; yumuşar veya katılaşır.

101. Tefhîmu’l Kur’ân, 6/129, Hadid Suresi, 15-17. ayetlerin tefsiri

Kur'ân, Kalpleri İmar Eder

Sahabe Kur'ân'ı kalpleri imar eden bir kitap olarak görmüş, Kur'ân'sız kalpleri harabe evlere benzetmiştir:

Abdullah ibni Mes'ûd'dan (rahîmullah) şöyle rivayet edilmiştir:

“Şüphesiz bu Kur'ân, Allah'ın me'dubesidir (ziyafet sofrası ve edep mecmuasıdır). Dolayısıyla ondan gücünüz yettiğince alın. Ayrıca ben gerçekten içinde Allah'ın Kitabı'ndan bir şey bulunmayan evden daha hakir bir şey bilmiyorum. İçinde Allah'ın Kitabı'ndan bir şey bulunmayan kalp ise hiç oturanı olmayan bir ev gibi boş ve haraptır.”¹⁰²

Onlardan ders alan öğrenciler de Kur'ân'ın, bir evin inşa edilmesi gibi kalpleri inşa ettiğini anlamıştır.

Bu hususta Katâde'den (rahîmullah) şöyle rivayet edilmiştir:

“ ‘Kalplerinizi onunla mamur hâle getirin. Evlerinizi onunla şenlikli kılın.’

Ravi şöyle dedi: ‘Bununla Kur'ân'ı kastediyordu.’ ”^{103 104}

Kur'ân'da kalbin gıdası, ruhun azığı ve kulluğu inşa eden yapı taşları vardır. İnsan onu okudukça, anladıkça, yaşadıkça gelişir, yücelir. Aksi hâlde metruk bir ev gibi gün geçtikçe bir yerleri çöker, harabeye döner. Her birimiz müşahade etmiştir; asırlarca ayakta kalan bir yapı, terk edildikten

102. Darimi, 3358

103. Darimi, 3385

104. Bu konuda Abdullah İbni Abbâs'tan (rahîmullah) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (rahîmullah) şöyle buyurmuştur:

“Şüphesiz içinde Kur'ân'dan bir şeyler bulunmayan kimse harabe ev gibidir.” (Tirmizi, 2913) Tirmizi ve Hâkim'in sahih kabul ettiği rivayet, bazı muhaddisler tarafından zayıf kabul edilmiştir. İhtilafın nedeni, isnadda yer alan Kâbus ibni Ebi Zibyan'dır. (bk. Feydu'l Kadir, 2/382, 2093 No.lu rivayet)

kısa bir süre sonra yıkılmaya yüz tutar. Çünkü evler, içinde yaşayanlarla ayaktaadır. İşte insan kalbi bir mesken, Kur'ân ayetleri de o evin sakinleridir. Ayetler bir kalbi terk edince yıkım başlar; imani ve ahlaki çöküş yaşanır.

Kur'ân ahirette de kalbi imar eder:

Ebû Umâme (radıyallahu anı) şöyle demiştir:

“Kur'ân'ı okuyun! Sizi şu asılı duran Mushaflar aldatmasın! Çünkü Allah, Kur'ân'ı belleyip saklayan bir kalbe asla azap etmeyecektir.”¹⁰⁵

Burada önemli bir konuya işaret etmemiz gerekir. Kur'ân'ın ruh/hayat olması günümüz açısından ayrı bir önem arz eder. Zira bugün sorun, bilmek veya bilmemek değildir. Bilgi çağında yaşadığımız bir gerçektir. Dün, uğruna bir ömür harcanan ilmî müktesebat, her birimizin cebine kadar girmiştir. Öyleyse sorun nedir? Sorun bilgi ile eylem, idealler ile vakıa, Mushaf ile Mushaf'ı okuyanlar arasındaki uçurumdur. İnsanlık bilgiye sahiptir, ancak o bilgiyi amele dönüştürecek ruhtan yoksundur. İşte Kur'ân; kalplerin ihtiyaç duyduğu o ruh, bilgiyi eyleme dönüştürecek iradedir.¹⁰⁶ Çünkü o; kalplere hayat verecek, iradeyi güçlendirecek, insanı müjde ve uyarılarıyla harekete geçirecek olan Rab-bimizin kelimadır.

7. Kur'ân, Bereketlidir/Mübarektir

“Bu (Kur'ân) ise Mekke ve çevresini onunla uyarasın diye indirdiğimiz, mübarek ve kendisinden önceki (Tevrât'ı) doğ-

105. Darimi, 3362

106. bk. Diriliş Muştusu Kur'ân, s. 48-52

rulayan bir kitaptır. Ahirete iman edenler (bu Kitab'a) inanırlar ve onlar namazlarını (vakitlerine, rükun ve şartlarına, huşu ve adabına dikkat ederek) korurlar.”¹⁰⁷

“Ayetlerini tedebbür edip (iyice düşünsünler) ve akıl sahipleri öğüt alsınlar diye, (bu Kur'ân) sana indirdiğimiz mübarek bir kitaptır.”¹⁰⁸

Kitab'ın özelliklerinden biri mübarek olmasıdır. Yani Allah tarafından bereketli kılınmış demektir. Bereket; İlahi hayrın bir şeyde subut bulması/yerleşik ve sürekli olmasıdır.¹⁰⁹ Dil bilginlerinden Halîl (rahmetullah) , “Bereket, bir şeyin artması ve gelişip serpilmesidir.”¹¹⁰ demiştir. Yani bu Kitap'ta Allah (celle celâlihü) tarafından yerleştirilmiş hayırlar vardır. Bu hayırlar sürekli ve kullanıldıkça eskimez. Bilakis artarak çoğalır, yayılır...

Kitab'a bu açıdan bakan, onunla sağlıklı bir ilişki kurar. Onun İlahi hayırlarına nail olmak için ona uyar, tabi olur. Kendisinin bu Kitab'a katabileceği bir şey olmadığını, Kitab'ın ona katacakları olduğunu bilir. Bir çocuğun kana kana süt içmesi gibi ağzını Kur'ân çeşmesine dayar. Aç birinin sofraya kurulması gibi, iştahla onun manevi sofrasına oturur.¹¹¹ Kitab'ı bu şuurla okuyup/anlayıp/yaşadıkça Kitab'ın bereketi ona akar. Söz, düşünce ve amellerinde bereket görülmeye başlar. Hem kendini hem de başkalarını çekip çevirir. Hayır vadilerinde dolaştırır. Okuyup,

107. 6/En'âm, 92

108. 38/Sâd, 29

109. bk. El-Mufredât, s. 119, b-r-k maddesi

110. bk. Mu'cemu Mekâyisi'l Luğa, 1/227, b-r-k maddesi

111. bk. Darimi, 3350

anlayıp yaşadıkça yüce menzillere yükselir. Okur, anlar, yaşar ve yükselir.¹¹²

Kur'ân mübarek bir kitaptır. Yani içine yerleştirilen hayırlar bir yönüyle sabit, diğer bir yönüyle de sürekli artmaktadır. Bu durumun en hayırlı şahidi Kur'ân'a yönelen ilim ehlidir. Normalde sürekli aynı kitabı okuyan insanlar, bir yerden sonra sıkışır, kendilerini tekrar ederler. Kur'ân ise mübarek bir kitap olmasından ötürü okundukça okuyucusunu derinleştirir, ilmine bereket katar. Kur'ân'da derinleşen insanlar Rabbani,¹¹³ zikir ehli,¹¹⁴ dinde tefakkuh eden¹¹⁵ veya ilimde derinleşenler¹¹⁶ gibi isimler alırlar. Allah Resûlü (salâhuhu aleyhi ve selâm) Kur'ân'da derinleşenleri "ehlullah" diye isimlendirir. Allah'ın (celle cihâluhu) ehli, O'nun has kulları, yakınları diye isimlendirebileceğimiz bu kelime, tek başına Kur'ân'ın bereketini göstermesi açısından yeterlidir:

Ebû Hureyre'den (radıyallahu anhu) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (salâhuhu aleyhi ve selâm) şöyle buyurmuştur:

“Şüphesiz insanlardan, Allah'ın ehli olan kimseler vardır.”

Sahabiler, ‘Onlar kimlerdir, ey Allah'ın Resûlü?’ dediler.

Allah Resûlü (salâhuhu aleyhi ve selâm) şöyle buyurdu: ‘Onlar, Kur'ân'a göre yaşayanlar, Kur'ân ile birlikte olanlar ve işlerini Allah'ın isteklerine göre ayarlayan kimselerdir.’¹¹⁷

112. bk. Vahyin Rehberliğinde En'âm Suresi Tefsiri, s. 244

113. bk. 7/Âl-i İmrân, 79

114. bk. 21/Enbiyâ, 7

115. bk. 9/Tevbe, 122

116. bk. 3/Âl-i İmrân, 7

117. İbni Mace, 215; Darimi, 3369

Son hapsinde tamamıyla Kur'ân'a yönelen İbni Teymiyye (rahmetullah), Kur'ân'ın bereketine dair bir örnektir. O, son hapsinde kalemi, kâğıdı, kitapları elinden alınınca Kur'ân'a yoğunlaşmış ve “Vaktimi Kur'ân'ın anlamlarında derinleşmeye ayırmadığıma pişman oldum.”¹²³ demiştir.

8. Kur'ân, Basiret ve Feraset Kazandırır

“Şüphesiz ki Rabbinizden size (feraset ve derin görüş kazandıracak) basiretler geldi. Kim görürse kendi lehine, kim de görmek istemezse kendi aleyhinedir. Ben, üzerinizde bir koruyan/gözetleyen değilim.”¹²⁴

“(Senden harikulade olaylar, mucizeler isteyip de) onlara bir ayet/mucize getirmediginde: ‘Sen onu derlesen ya!’ derler. De ki: ‘Ben yalnızca Rabbinden bana vahyolunana uyarım. (İlle de bir ayet/mucize istiyorsanız) işte bu (Kitap), içinde Rabbinizden basiretler taşıyan, mümin bir topluluk için hidayet ve rahmet olan bir ayettir/mucizedir.’”¹²⁵

“Bu, insanlar için basiretler (barındıran), yakinen inananlar için de hidayet ve rahmet olan (bir kitaptır).”¹²⁶

Allah (celle celâluhu), beş ayrı ayette Kur'ân'ı basiretler barındıran (besair) bir kitap olarak vafeder.¹²⁷

“B-s-r/Baser” kökünden türeyen bu kelime, yalın anlamıyla görme demektir. Ancak İslam, görmeyi ikiye ayırmıştır. Göz organıyla yapılan görmeye “baser”; kalp ile görmeye/

123. Zeylu Tabakâti'l Hanâbile, 4/519

124. 6/En'âm, 104

125. 7/A'râf, 203

126. 45/Câsiye, 20

127. bk. 6/En'âm, 104; 7/A'râf, 203; 17/İsrâ, 102; 28/Kasas, 43; 45/Câsiye, 20

anlamaya “basiret” denmiştir. Basiret, kalbin idrak etme/ anlama kuvvetidir.¹²⁸

Abdullah ibni Zeyd ibni Eslem (rahimehullah) şöyle der: “Dünyevi görme ve işitme başımızdaki gözle olur. Dinî görme ve işitme ise kalple/basiretle olur. Bu, Yüce Allah’ın Hac Suresi’ndeki şu sözü gibidir: ‘Kendisiyle akledecekleri bir kalplerinin ve işitecekleri bir kulaklarının olması için yeryüzünde dolaşmazlar mı? Çünkü gözler kör olmaz. Asıl kör olan sinelerdeki kalplerdir.’¹²⁹ ”¹³⁰

Basiret; kişinin fehminin/fıkhının/anlayışının açılması ve baktığı şeyde Allah’ın istediğini görmesidir.

Basiret; şer’i ayetlere bakan gözün, oradaki derin ve incelikli anlamları kavraması, o ayetin yaşanılan güne ne söylediğini anlamasıdır.

Basiret; Allah’ın kevnî ayetlerine bakınca onda Yüce Allah’ın varlık, birlik, azamet ve kudret delillerini görmesi, iman ve yakinini arttırmasıdır.

Basiret; kaderî imtihanların hikmetini anlamak, Yüce Allah’ın muradına uygun şekilde nimetin ve musibetin imtihanını en güzel şekilde verebilmektir.

Basiret; Yüce Allah’ın değişmez kanunlarını/sünnetullahı idrak etmek; bireyleri/toplumlari ilgilendiren gelişmeleri bu kanunlar ışığında okumaktır.

Sözün özü basiret; doğru yöne bakabilmek, Allah’ın

128. bk. El-Mufredât, s. 167, b-s-r maddesi

129. 22/Hac, 46

130. Tefsîr-u’t Taberî, 12/24, En’âm Suresi, 104. ayetin tefsiri

muradını anlamak, derin görüşlü, ince anlayışlı ve öngörülü olmak, insanı ilgilendiren siyasi, dinî, ekonomik vb. gelişmeleri doğru okuyabilmek ve rıza-i İlahiye uygun tutum alabilmektir.

İşte Kur'ân, tüm bu özellikleri barındırır. Allah'ın sofrasına inanarak oturan, gönlünü onun rahmet iklimine açan, onunla yolunu aydınlatmak isteyen, cihadını onunla verenlere... bu basiretleri kazandırır. Kur'ân'ın basiret kazandırmasının iki boyutu olduğunu söyleyebiliriz:

• **İlki**, manevi boyuttur. Yüce Allah kendi yardımını ve rahmetiyle bu Kitab'ına manevi bir etki kılmıştır. İnanarak, Allah'a saygı duyarak ve korkup sakınarak Kitab'ı okuyanlara basiret vaadinde bulunmuştur. Kur'ân okuyan mümin, kalbiyle Allah'a niyaz etmeli, içtenlik ve samimiyetle O'na yönelmelidir: "Allah'ım! Çağrına icabet ettim. Senin sofrana oturdum. Bir ucu sende olan ipine tutundum. Rabbim! Beni bu Kur'ân'ın hidayetine, rahmetine, nuruna, ruhuna, furkânına ve basiretine muvaffak kıl. Ondan faydalanma engel olan şeytani ve nefsî engellerden beni temizle. Onu bana ulaştırdığın gibi, beni ona ulaştır. Gözüme ve kulağıma temas ettiği gibi kalbime temas etmesini sağla..." Kur'ân'ı okuyarak fiilî duada bulunduğu gibi, içtenlikle dua ederek kavli duada da bulunmalıdır. Allah'ın (celle celaluhu) yanındaki hayırları elde etmenin en etkili yolu; fiilî ve kavli duayla O'na yönelmektir.

• **İkincisi**, maddi boyuttur. Bu Kitap bir muallimdir. Onda Allah'ın (celle celaluhu) değişmez yasaları, geçmiş milletlerin haberleri, doğruluk ve adalet yönünden tamamlanmış hükümler,

Allah'ın (celle celâluhi) etkili delilleri (Huccetillahi'l Baliğa) vardır. Onu anlayarak okuyan, tüm insanlık tarihinin tecrübesine, ikna edici delillere, fitrata ve vicdana hitap eden bir üsluba, onun sağladığı vakar ve ciddiyete sahip olur.

Bunun güzel bir örneği Kârûn kıssasıdır.¹³¹ Kârûn, Allah'ın (celle celâluhi) ona verdiği nimetlerle toplum içine çıkınca toplumda iki ayrı tepki oluşur. İlki normal insanların tepkisidir:

“Dünya hayatını isteyenler: ‘Keşke Karun’a verilenin benzeri (bir zenginlik) bize de verilseydi. Şüphesiz ki o, çok büyük bir şansa sahiptir.’ dediler.”¹³²

Onlar, bu göz kamaştıran serveti bir nimet, talih olarak gördüler. Ona imrendiler.

İkincisi, Allah'ın kelimıyla hemhâl âlimlerin tepkisidir:

“Kendilerine ilim verilenler dediler ki: ‘Yazıklar olsun size! İman edip salih amel işleyenler için Allah'ın ecri daha hayırlıdır.’ (Dünyanın geçici süs ve şatafatı karşısında bu tavrı sergilemeye) ancak sabredenler muvaffak olurlar.”¹³³

Onlar Kârûn'u görür görmez, ona verilenin bir nimet olmadığını anladılar. Allah'ın (celle celâluhi) adım adım azaba çekmek (istidrac) için, ona tuzak kurduğunu fark ettiler. Zira onlar vahyin ilmine sahipti. Geçmiş milletlerin kıssalarını biliyorlardı. Hangi dünyalığın nimet, hangisinin azap olduğunu kıssalardan öğrenmişlerdi. Kesin olarak biliyorlardı ki Allah'ın kişiyi yüceltmek için verdiği nimet, kibre ve

131. bk. 28/Kasas, 76-82

132. bk. 28/Kasas, 79

133. 28/Kasas, 80

gösterişe sevk etmez. Kişiyi tevazuya ve türlü hayırlara ulaştırır. Azap için verilen dünyalık ise sahibini azdırır. Kibir ve ucup duygularıyla sarmalar. Biri, sahibini topluma yakınlaştırırken öteki, toplumla arasında uçurumlar oluşturur...

Çok geçmeden Allah (celle celâluhu) Kârûn'u tüm ihtişam ve debbesiyle birlikte yere geçirdi:

“Onu da konağını da yerin dibine geçirdik. Allah’a karşı ona yardım edecek bir topluluğu olmadı. Hem kendi kendisine de yardım edenlerden değildi. Dün onun yerinde olmayı isteyenler, sabah şöyle demeye başlamışlardı: ‘Vay be! Demek ki Allah, kullarından dilediğine rızkı genişletip (dilediğine) daraltıyor. Şayet Allah bize ihsanda bulunup (Karun gibi olmaktan korumasaydı), bizi de yerin dibine geçirecekti. Vay be! Demek ki gerçekten kâfirler kurtuluşa ermiyormuş!’”^{134 135}

Kur’ân’ın basiretle ilgili kazandırdığı bir diğer kavram, tevessümdür/ferasettir.

“Şüphesiz ki bunda, tevessüm/feraset sahibi insanlar için (ibret alınacak) ayetler vardır.”¹³⁶

Hicr Suresi’nin 75. ayeti, Allah’ın şer’i ve kevnî ayetlerini anlamak için tevessüm sıfatına dikkat çeker. Buna göre O’nun (celle celâluhu) ayetlerinden mütevessim olan kullar dersler/ibretler çıkarır, kendilerine yol gösterecek ayetler tespit ederler. Mütevessim kelimesi “v-s-m” kökünden türemiştir. Kelimenin kök anlamı iz, işaret anlamına gelir. Araplar de-

134. 28/Kasas, 81-82

135. bk. Vahyin Rehberliğinde En’âm Suresi Tefsiri, s. 283-286

136. 15/Hicr, 75

veleri/hayvanları benzerlerinden ayırmak için damgalardı. Bu damgalama işine iz bıraktığı, işaret olduğu için vesme derlerdi. Kur'ân'ın diğer ayetlerinde de kelime bu anlamda kullanılmıştır. “**Alametleri/Simahum** yüzlerinde secdeden oluşan izdir.”¹³⁷ “Sen onları yüzlerindeki **alametlerden/simahum** tanırsın.”¹³⁸ “Onu burnundan **damgalayacağız/senesimuhu.**”^{139 140} Demek ki müteveessim; izleri, alametleri okuyabilen, gördüğü öncüllerden sonuçlar çıkarabilen insandır. Müteveessim kelimesinin tefe’ul kalıbından olması da ayrı bir incelik ihtiva eder. Zira bu kalıp bir şeyin peyderpey ve zorlanarak elde edildiğini göstermek için kullanılır. Bir insanın anlayış, feraset ve basiret sahibi olması için çokça düşünmesi, sınırlarını zorlaması, ortaya bir çaba koyması gerektiğini anlatır... İşte buradan yola çıkarak İslam âlimleri; tevessüm ehlini basiretli, ferasetli, anlayış sahibi olarak tefsir etmiştir. Zira tefekkür çilesine katlanarak, boş şeylerden sarf-ı nazar ederek ve yoğunlaşarak kendilerini inşa edenler; çabalarının karşılığı olarak ileri görüşlü, olayların ardındaki hakikatleri anlayabilen, isabetli neticeler çıkaran insanlara dönüşürler. Ki bu sıfatların İslam kültüründe karşılığı feraset, basiret ve hikmettir.

Basiret, feraset ve hikmet insanın çabasına verilen mükâfattır dedik. Ancak bir yanlış anlaşılma ihtimalini bertaraf etmek için şunu da eklemek zorundayız. Müminin düşünme çabası, salt zihin egzersizi değildir. O düşünmenin motivasyon kaynağı Allah'ın dininde tefakkuh/derinleşme

137. 48/Fetih, 29

138. 2/Bakara, 273

139. 68/Kalem, 19

140. Geniş bilgi için bk. El-Mufredât, s. 871-872, v-s-m maddesi

ve kulluğunu güzelleştirmedir. Yani mümin düşünmek için düşünmez. Onu bir filozoftan ayıran tam da budur. O; Rabbine yakınlaşmak, O'nu (celle celaluhu) ve O'nun ayetlerini daha iyi tanımak, O'na (celle celaluhu) ihsan üzere kulluk etmek için düşünür. Bu çabası onu En-Nur olan Allah'a yakınlaştırır. Işığın kaynağına yakınlaştıkça çevreyi daha net gören insan gibi, En-Nûr olana yakınlaştıkça kalp/zihin daha iyi görmeye, eşyanın hakikatine nüfuz etmeye başlar. Elde edilen ileri görüşlülük/incelik, manevi bir mertebedir diyebiliriz. Aksi hâlde çok okuyan, çok düşünen, farklı yaklaşımları sentezleyen her insan ileri görüşlü olabilir. Hele ki yaşadığımız data/veri çağında veri okumayı bilen her uzman veya bu iş için geliştirilmiş yapay zekâ ileri görüşlü olabilir. İslam'ın ileri görüşlülüğünden kastı bu değildir. İslam'ın kastı; tefekkür ve Yüce Allah'a yakınlıkla elde edilen manevi bir konumdur.

Ebû Saîd El-Hudrî'den (rahıylahu anı) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü (salıylahu aleyhi ve aleyhi), ‘Müminin ferasetinden korkunuz. Çünkü mümin, olaylara Allah'ın nuru ile bakar.’ dedi ve şu ayeti okudu: ‘Şüphesiz ki bunda, basiret/feraset sahibi insanlar için (ibret alınacak) ayetler vardır.’¹⁴¹ ”¹⁴² ¹⁴³

141. 15/Hicr, 75

142. Tirmizi, 3127

143. Rivayetin sıhhatinde ihtilaf edilmiştir. İhtilafın nedeni rivayetin bize iki farklı yoldan ulaşmasıdır. İlki Buharî'nin (—) Târih'inde, Tirmizî'nin (—) Es-Sunen'inde naklettiği ve Mus'ab ibni Sellâm kanalıyla gelen rivayettir. Mus'ab ibni Sellâm'ın bazı hadisleri karıştırdığı ve hata yaptığı gerekçesiyle zayıf diyen âlimler olduğu gibi, hadislerinin yazılabileceğini söyleyen âlimler de olmuştur. (bk. Tehzîbu't Tehzîb, 6/287, 7902 No.lu ravi) İkincisi Muhammed ibni Kesîr kanalıyla nakledilen rivayettir. Ulemanın kahir ekseriyeti onu aşırı zayıf ravilerden kabul etmiştir. (bk. Tehzîbu't Tehzîb, 6/23, 7390 No.lu ravi)

“Allah’ın kulları vardır; insanları tevessüm ile/izlerden/simalarından tanırırlar.”¹⁴⁴

“Ashab-ı kiramdan biri şöyle demiştir: Zannederim bu -ve hatta Allah’a yemin ederim- Allah’ın onların kalplerine ve kulaklarına bıraktığı haktır.

Buhari’nin Sahih’inde Ebû Hureyre’den rivâyete göre Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: ‘Kulum bana nafilelerle yaklaşır durur ve nihayet ben de onu severim. Ben onu sevdiğim taktirde kendisi ile işittiği kulağı, kendisi ile gördüğü gözü, kendisi ile yakaladığı eli, kendisi ile yürüdüğü ayağı olurum.’ Bir rivayette de şöyle denilmektedir: ‘O benim için olanı işitir, benim için görür, benim için yakalar ve benim için yürür.’ Böylelikle onun hakkı işitip hak ile gördüğünü haber vermiş olmaktadır.”¹⁴⁵

Görüldüğü üzere konuya dair rivayetler ve İslam âlimlerinin yaklaşımı, feraset sahibi olmak ile Yüce Allah’a yakınlık arasında bağ kurmak şeklindedir. İnsan, Yüce Allah’a yakınlaştıkça içindeki Rahmâni güçleri aktif hâle getirir. İçimizdeki Rahmâni seslerden kastım her mümine tevkil edilen melek ve kalbimizde görevli Allah’ın vaizidir.

Abdullah ibni Mes’ûd’dan (radhyallahu anhi) rivayet edildiğine Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

“ ‘Sizden hiç kimse yoktur ki mutlaka kendisine cinlerden bir arkadaşı, meleklerden de bir arkadaşı vekil kılınmıştır.’

Sahabe, ‘Peki siz, ey Allah’ın Resûlü?’ dedi.

144. Musnedu’l Bezzâr, 6935. Rivayet muhaddisler tarafından hasen kabul edilmiştir.

145. El-Câmiu li Kelâmi ibni Teymiyye fi’t Tefsîr, 5/538-539, İsrâ Suresi, 75. ayetin tefsiri

Allah Resûlü şöyle buyurdu: 'Aynı şekilde ben de! Ancak Allah'ın ona karşı bana yardım etmesi müstesna. O teslim oldu ve bana hayırdan başka bir şey emretmez.' ”¹⁴⁶

Nevvâs ibni Sem'ân El-Ensârî'den (radıyalahu anı) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (celle celaluhu ve selim) şöyle buyurmuştur:

“Allah (celle celaluhu), dosdoğru yol hakkında şöyle bir misal verdi: 'Yol boyunca iki duvar, duvarlarda açık kapılar ve kapılar üzerinde de gerilmiş örtüler vardır. Yolun üzerinde bir davetçi şöyle der: 'Ey insanlar! Hep birlikte bu yola girin ve eğriliğe kapılmayın. 'İnsan bu kapıların birinden girmek istediğinde bir başka davetçi de şöyle nida eder: 'Yazıklar olsun sana, onu açma! Çünkü açacak olursan, oradan girersin.' Sırat (dosdoğru yol), İslam'dır; iki duvar. Allah'ın sınırlarıdır; açık kapılar, Allah'ın haramlarıdır; yol üzerindeki davetçi, Allah'ın Kitabı'dır; diğer davetçi ise her **Müslim'in kalbindeki, Allah'ın vaizidir.**”¹⁴⁷

Meleğin ve Allah'ın vaizinin sesi iman ve salih amelle netleşir, yükselir; şirk ve masiyetle bulanıklaşır, kısılır. Her insanın bu iki Rahmâni sestene nasibi iman ve salih ameli oranındadır. Bu özellik her insanda mevcuttur. Kimisi iman ve salih amelle ondan istifade eder, kimisi şirk ve masiyetle ondan mahrum olur. İbnu'l Kayyim (rahimetalahu) şöyle der:

“Allah (celle celaluhu) bu özelliğini Âdem'e her şeyin ismini öğrettiğinde ilham etmiştir. Âdem'in oğulları da tıpkı onun gibi birer insan ve aynı görevleri yerli yerinde yapacak halifeleri olduklarına göre, aynı yetenek ve aynı kalp aynı şeyleri yapabilir. İnsanoglu bu yeteneğinin çalışmasıyla

146. Müslim, 2814

147. Ahmed, 17634

gerektiğinde deliller oluşur, ibretlik olaylar gerçekleşir ve insanın yaratılışında var olan özellikler konusunda kanıtlayıcı delillerin kesinliği netleşir.

Allah (celle celaluhu) elçilerini, insanların yaratılışında bulunan özellikleri ve gereklilikleri hatırlatıcı uyarıcılar olarak göndermiştir. Onlar insanın sözü edilen niteliklerinin eksik kalmış ya da unutulup yok olmaya yüz tutmuş yönlerini tamamlayıcıdır. Elçiler görevlerini yerine getirirken İlahi vahiy ve imanın nuruyla hareket ederler. İmanın nuru ve İlahi vahye feraset ve İlahi yetenek nurunu da eklerler.

Bu durumda insanın hayatında nur üstüne nur oluşur. Böylece insanın mükemmeliyet yolunda anlama ve kavrama duygusu güçlenir. Var olan nur daha güçlenip muhteşem bir hal alır. Kendisini oluşturan parçaların çeşitliliği artıp birlikteliği süreklilik kazanır. Bu durum öyle bir aşamaya ulaşır ki bu nur, insanın yüzünde, sözünde ve amellerinde hatta tüm varlığında görülene kadar artmaya devam eder.”^{148 149}

Kur’ân’ın kazandırdığı basiretle ilgili bir diğer kavram hikmettir. Kur’ân’ın hikmetli bir kitap oluşu, bir sonraki başlıkta ele alınacaktır.

9. Kur’ân, (Hüküm ve Hikmetler Barındıran) Hakîmdir

“Elif, Lâm, Mîm. Bu, hüküm ve hikmetler barındıran bir Kitab’ın ayetleridir.”¹⁵⁰

148. Bedâi’u’t Tefsîr, 2/482, Hicr Suresi, 75. ayetin tefsiri

149. bk. Vahyin Rehberliğinde İbrâhîm ve Hicr Suresi Tefsiri, s. 640-643

150. 31/Lokmân, 1-2

“Yâ, Sîn. Hüküm ve hikmetler barındıran Kur’ân’a andolsun.”¹⁵¹

Kur’ân hüküm ve hikmetler barındıran hakîm bir kitaptır. Kelimenin kökü olan “h-k-m”, bir şeye engel olmak, men etmek anlamına gelir.¹⁵² Kur’ân, insanları ihtilaftan koruyan muhkem hükümleri ve insanı basitlikten koruyan hikmetleri nedeniyle hakîm olarak isimlendirilmiştir.

“Biz onu Arapça bir hüküm (kitabı) olarak indirdik. Sana gelen ilimden sonra onların hevalarına/arzularına uyacak olursan, Allah’a karşı sana (yardım edecek) ne bir dost ne de koruyucu bulursun.”¹⁵³

Ayette Allah (celle celalahu), Kur’ân’ın Arapça hükümler barındıran bir kitap olduğunu beyan etmiştir. Şayet, Allah’ın ilmi olan Kur’ân hükümlerinden sonra bir başka şeye tabi olursa Nebi’nin (salallahu aleyhi ve selam) azaba uğrayacağını haber vermiştir. Şüphesiz bu tehdit, “kızım sana söylüyorum gelinim sen anla” kabîlindendir. Zira Allah Resûlü, Kur’ân’ı bırakıp onların hevasına uyacak değildir; öyle biri olsa Allah (celle celalahu) onu nübüvvet vazifesiyle görevlendirmezdi. Bu tehdit, Kur’ân’a muhatap olan biz müminlere yöneliktir.

“Bu, Rabbinin sana hikmet olarak vahyettiğidir. Allah’la beraber başka ilah icat etme! Yoksa ayıplanmış ve kovulmuş olarak cehenneme atılırsın.”¹⁵⁴

Ayette Allah (celle celalahu) Kur’ân hükümlerini “vahyedilen hikmet” diye isimlendirir. 39. ayetten hemen önce, (Surenin 22 ila

151. 36/Yâsîn, 1-2

152. bk. Mu’cemu Mekâyisî’l Luğa, 2/91, h-k-m maddesi

153. 13/Ra’d, 37

154. 17/İsrâ, 39

38. ayetlerinde) onlarca emir ve nehiyde bulunmuştur. Kimisi inanca kimisi kul hakkına kimisi ahlaka taalluk eden bu emir ve nehiylerin tamamını hikmet diye isimlendirmiştir. Zaten hikmet, yerli yerinde hareket etmek; düşünce, söz ve davranışta isabetli olmaktır.¹⁵⁵

a. Kur'ân'ın Hakem/Hüküm Olması

Yüce Allah'ın hüküm ve hikmetler barındıran bir kitap indirmesi; insanların onun hükümlerine tabi olması, onun hikmetleriyle olgunlaşması, onu bir bütün olarak aralarında hakem kılmaları içindir. Zira Yüce Allah, Kitab'ını tam da bunun için indirmiştir. İnsanlar arasında hakem olsun, hüküm olsun, yasa olsun diye...

Yüce Allah Kur'ân'ı hüküm kitabı olarak indirmiş, insanlar arasında hakem olmasını istemiştir. Kur'ân'ın hüküm/hakem olmasına dair En'âm Suresi'nde üç ayrı sıfat zikretmiştir:

“(De ki:) ‘O, her şeyi detaylandıran bir Kitab’ı size indirmişken Allah’tan başka bir hakem mi arayacakmışım?’ Kendilerine Kitap verdiklerimiz, onun (Kur’ân’ın), Rabbin tarafından hak olarak indirilmiş olduğunu kesin olarak bilirler. Sakın şüphecilerden olma. Rabbinin kelimesi (Kur’ân), doğruluk ve adalet bakımından tamamlanmıştır. Onun kelimelerini değiştirebilecek yoktur. O, (işiten ve dualara icabet eden) Es-Semî’ ve (her şeyi bilen) El-Alîm’dır.”¹⁵⁶

155. bk. El-Mufredât, s. 248-252, h-k-m maddesi. Ayrıca Râğıb El-İsfehânî, “İlim ve akılla hakka isabet etmektir.” diye tarif eder.

156. 6/En’âm, 114-115

• Allah (celle celâluhu) her şeyi detaylandıran/mufassal bir kitap indirmiştir

Kur'ân; ayetleri Allah tarafından muhkem/sağlam kılınmış, sonra yine O'nun (celle celâluhu) tarafından tafsilatlandırılmış¹⁵⁷ bir kitaptır. Özû de (muhkem) açıklaması da (mubin) Allah'tan olduğundan onda bir çelişki, zıtlık, uyumsuzluk yoktur.¹⁵⁸ İnsanlar onu anlasın diye onların diliyle indirilmiş,¹⁵⁹ dili/anlamı Allah tarafından kolaylaştırılmıştır.¹⁶⁰ O, toplumun içinde, herkesin ulaşacağı kolaylıkta tertemiz bir kitaptır. Allah adına konuşan, her ân hayata müdahale eden, kuruyan/katılaştıran kalplere rahmet, yolunu kaybedenlere hidayet/rehber, karanlıkta kalanlara nur/ışık, öğüt veren bir nasihatçi, öğreten bir muallimdir. Bu sebeple Allah (celle celâluhu), onu hakem kılmıştır:

“İnsanlar (tevhid üzere yaşayan) tek bir ümmetti. (İhtilafa düştüler.) Allah (aralarındaki ihtilafı gidersiz diye) müjdeleyici ve uyarıcı nebiler gönderdi. İnsanların anlaşmazlığa düştükleri konularda, aralarında hakem olsun diye nebilerle beraber hak olan Kitab'ı indirdi. O (Kitap konusunda) anlaşmazlığa düşenler, kendilerine apaçık deliller geldikten sonra aralarındaki azgınlık/kıskançlık/bir diğer gruba üstünlük sağlama isteği olan Ehl-i Kitap'tan başkası değildi. Allah, hakkında ihtilafa düştükleri konuda iman edenleri izniyle hakka hidayet etti. Allah dilediğini dosdoğru yola iletir.”¹⁶¹

157. bk. 11/Hûd, 1

158. bk. 4/Nisâ, 82

159. bk. 26/Şuarâ, 192-195

160. bk. 54/Kamer, 17

161. 2/Bakara, 213

“İnsanlar arasında Allah’ın sana gösterdiği şekilde hükmedsin diye bu Kitab’ı sana hak olarak indirdik. Hainlerin savunucusu olma!”¹⁶²

“Herhangi bir konuda ihtilafa düşerseniz, onun hükmü Allah’a aittir. İşte bu, Rabbim olan Allah’tır. Yalnızca O’na tevekkül ettim ve yalnızca O’na yönelirim.”¹⁶³

Beşerî hükümler/hakemlikler ise detaylı değildir. İhtiyaç oldukça detaylandırılmakta, çoğu zaman detay ile asıl hüküm arasında çelişkiler görülmektedir. Sonra bu çelişkiyi gidermek için yeni detaylar/şerhler/ek kanun maddeleri yazılmakta, asıl madde bambaşka bir hüviyete bürünmektedir. Bohça yama tutmayacak hâle gelince de yeni bir kanun maddesi düzenlenmektedir. Bu arada olan, müstekbirlerin kobay olarak gördüğü yığınlara olmakta, sayısız mağduriyetler yaşanmaktadır. Bu, kaçınılmaz bir sondur. Zira insan cahildir. Detaylı/Mufasssal bilgisi yoktur ki detaylı/mufasssal kanun yapsın. Zamanı ve mekânı aşan, kıyamete kadar geçerliliğini koruyan yasalar yapsın. Böyle bir ilim, Yüce Allah’a (celle celaluhu) aittir. O (celle celaluhu) bu ilmi mufasssal bir kitap olarak, hakem olsun diye kullarına indirmiştir.

• **Kur’ân, doğruluk yönünden tamamlanmış bir kitaptır**

Allah (celle celaluhu) sadıktır; sözü, vaadi ve hükümleri doğrudur, sıdktır:

“De ki: ‘Allah doğru söyledi.’ ”¹⁶⁴

162. 4/Nisâ, 105

163. 42/Şûrâ, 10

164. bk. 3/Âl-i İmrân, 95

“Kim Allah’tan daha doğru sözlü olabilir?”¹⁶⁵

“Şüphesiz ki biz, doğru sözlülerdeniz.”¹⁶⁶

Kur’ân, Allah’ın (celle celaluhu) kelimidir. Sıdk membası olan Allah’ın (celle celaluhu) katından yeryüzüne akan bir nehir gibidir. Onda sözün afeti olan yalan, abartı, kapalılık, çelişki yoktur. O, ayıplardan ve kusurlardan arındırılmış, tertemiz bir kitaptır.

O, doğru/sadık bir kitap olduğundan bir başkasının onayına/tasdikine ihtiyacı yoktur. İnsanlar hiçbir kuşkuyla kapılmadan onu uygulayabilir, ihtilaflarında hakem kılabilirler. Beşerî kanunlar gibi kurulların, meclisin, yöneticilerin, denetleyici mahkemelerin ... onayına ihtiyaç duymaz. Beşer ürünü yasalar, yapanların da ikrarıyla kusurlarla doludur. Bu nedenle onlarca denetleme mekanizması kurmak zorunda kalmışlardır. Bunca mekanizmaya rağmen çıkan birçok yasa, uygulamada sorunlar yaşandığı için tekrar tekrar düzeltilmektedir. Çünkü beşer ürünü yasalar zalim, cahil, hevaya tabi ... insan zihninin ürünüdür.

• Kur’ân, adalet yönünden tamamlanmıştır

Kur’ân; gökleri ve yeri adalet ilkesiyle/hakla yaratmış, kullarından da hakkı ayakta tutan adil şahitler olmasını istemiş olan Allah’ın kelimidir. Adaletin membasından akıp geldiği için, hükmün/yasanın afeti olan zulüm, orantısızlık, kuşatamamak gibi tüm eksikliklerden uzak, tertemiz bir kitaptır. Adaletli değildir yalnızca; adalet yönünden tasamamdır. Kimsenin ona ekleyebileceği bir adalet yoktur.

165. bk. 4/Nisâ, 87

166. bk. 6/En’âm, 146

Kur'ân'ın hükümlerinin adil oluşu, kaynağıyla ilgilidir. O, Allah'tandır. İnsanı ve evreni yaratan; geçmişin, şimdinin ve geleceğin bilgisine sahip olan; yarattığı ve emrettiği her şeyde uyum ve mükemmellik bulunan Allah'tandır. Eksikliklerden münezzeh olan Allah'ın hükümleri de eksiklikten münezzehdir.

Beşerî yasalar adil değildir. Çünkü o yasaları vazeden insan, Allah'ın (celle celalahu) hükmü gereğince zalimdir.¹⁶⁷ Subhâ-nallah! Çokça zalim olan insan nasıl adil yasalar yapabilir? Bu mümkün müdür? Bilakis Allah (celle celalahu); insan, insana zulmetmesin diye kendi katından yasalar indirmiştir.

Kaldı ki bu yasaları yapanlar dahi, yasaların adil olmadığını farkındadır! Yalnızca T.C. örneğini ele alacak olursak şunu görürüz: İlk derece mahkemede yargılanıyorsunuz; hüküm istediğiniz gibi olmazsa İstinafa gidiyorsunuz; onun hükmünü beğenmezseniz Yargıtaya gidiyorsunuz; o da olmazsa Anayasa Mahkemesine; o da olmazsa AİHM'ye... Bunun dışında infaz durdurma veya yeniden yargılama için başvurabiliyorsunuz. Çoğu zaman, aynı yasalara tabi olan bu mahkemeler, birbirinin hükmünü nakzediyor! Hükme bağlılığın olmadığı böyle bir düzende adalet olur mu? Olmaz!.. Daha doğrusu İlâhi yasalara dayanmayan hiçbir düzende adalet olmaz. Çünkü bu hükümleri vazedenler; kendilerini dahi hakkıyla tanımayan, evlerine dahi hakkıyla çekidüzen veremeyen, duygularını kontrol edemeyen, güçlüden korkan insanlardır. Bu hükümleri vazedenler; mutlak ilim sahibi değildir. Bir dakika sonrasını bilmezler.

167. bk. 33/Ahzâb, 72

Koydukları yasanın neye mal olacağını, ne tür sorunlar çıkaracağını bilemezler. Bilemedikleri için de devasa bir laboratuvar da deney yapar gibi kanun çıkarırlar. Her on yılda bir kendi çıkardıkları kanunları yeni gerekçelerle değiştirirler.

Sözün özü: Bir yasanın insanlar arasında hakem olması için mufassal/detaylandırılmış, doğru ve adil olması gerekir. Bu da yalnızca Allah'ın kelâmı olan Kur'ân için geçerlidir.¹⁶⁸

b. Kur'ân'ın Hikmet Olması

Kur'ân haddizatında hikmetler barındıran bir kitaptır. Zira o, bir yandan kalbi imanla imar ederken diğer yandan akli hikmetlerle olgunlaştırır. İnsana verdiği tarih bilinci, öğrettiği bireysel ve toplumsal yasalar (sünnetullah), Kitap ile birlikte indirdiği mizan/ölçü ve hikmetle donattığı resûl-lerin örnekliği/sünneti insanı olgunlaştırır. Ona basiret, feraset ve hikmet kazandırır. Bu anlamda Kur'ân'ın hikmet membalarından biri de içerisindeki kıssalardır. Yüce Allah, haber verdiği Kur'ân kıssalarına dair şöyle buyurur:

“Andolsun ki onlara, kendilerini (yalanlamaktan ve arzularına uymaktan) alıkoyacak (geçmiş kavimlerin) haberleri geldi. (O haberler) hikmetli, üslubunda en etkileyici seviyededir. (Ancak kendisini uyarıya kapatana) uyarılar fayda vermiyor.”¹⁶⁹

Yüce Allah, Kur'âni haberler için “hikmetun balığa” der. Yani hikmeti en üst seviyede, etkisi çokça hissedilen haberlerdir. Buradan anlıyoruz ki Kur'ân kıssalarına -ve diğer Kur'âni hikmet kaynaklarına- yoğunlaşan insan yalnızca

168. bk. Vahyin Rehberliğinde En'âm Suresi Tefsiri, s. 316-319

169. 54/Kamer, 4-5

hikmet elde etmez. Hikmetun balığa, yani en üst düzeyde hikmetler elde eder. Bir örnek üzerinden Kur'âni haberlerin hikmetini anlamaya çalışalım:

“Musa’dan sonra İsrailoğullarının ileri gelenlerini görmedin mi? Hani onlar nebilerine demişlerdi ki: ‘Bize bir komutan tayin et, (onun komutanlığında) Allah yolunda savaşalım.’ O da demişti ki: ‘Ya savaş size farz kılındıktan sonra savaşmazsanız?’ Demişlerdi ki: ‘Biz yurtlarımızdan sürülmüş ve evlatlarımızdan menedilmişken nasıl olur da Allah yolunda savaşmayız?’ Savaş onlara farz kılınınca azı hariç (savaşmaktan imtina ederek Allah’ın emrinden) yüz çevirdiler. Allah, zalimleri bilendir. Nebileri onlara demişti ki: ‘Allah, size komutan olarak Talut’u atadı.’ Demişlerdi ki: ‘O bizim başımıza nasıl yönetici olabilir? (Oysa) biz yöneticiliğe ondan daha layığız. Hem o mal konusunda kendisine genişlik verilmiş (bir zengin de) değildir.’ Demişti ki: ‘Şüphesiz Allah, onu sizin için seçti ve onun ilim ve beden gücünü arttırdı. Allah mülkünü dilediğine verir. Allah (ihsanı ve lütfu bütün varlığı kuşatacak kadar geniş olan) Vâsi’, (her şeyi bilen) Alîm’dir.’ ”¹⁷⁰

Geçmiş toplumlardan birine dair anlatı, Kur'âni haberlerdendir. Ayetlere yoğunlaşan yönetici şunu görecektir: Toplumların ateşli talepleri ve sloganik söylemleri ile vakıa her zaman aynı olmayabilir. Toplumlar duygusaldır. Bir uğultuyla harekete geçer, en olmadık taleplerde bulunabilirler. Ancak gerçeklikle yüzleştikten sonra isteklerinin tam tersi istikamette bir yola sapabilirler. Bir yönetici yalnızca bu hikmeti idrak etse toplumsal baskıların yaptırdığı ve

170. 2/Bakara, 246-247

çoğu toplumu yanlış mecralara saptıran bir afetten korunacak ve toplumu koruyacaktır. Zaten Kur'ân bize tüm tarihi değil, evrensel niteliği olan bir tarih seçkisi anlatmıştır. Tarihi, hikmet süzgecinden geçirmiş; insanlığa faydalı olacak kısmı, yani özü bize aktarmıştır. Bu nedenle Kur'ân başlı başına bir hikmet, her ayet de bir hikmet muallimidir. Kur'ân'ın hikmetleri, Nebi'nin sözlü ve ameli hikmet öğretisiyle buluştuğunda nur üstüne nur oluşur. Çünkü Nebi (ﷺ) hem Kitab'ı hem de hikmeti öğretir:

“Andolsun ki Allah müminlerin içinde, kendilerinden olan bir Resûl göndermekle onlara iyilikte bulunmuştur. Onlara O'nun ayetlerini okur, onları arındırır ve onlara Kitab'ı ve hikmeti öğretir. Hiç şüphesiz, (Resûl gelmeden) önce apaçık bir sapıklık içindeydiler.”¹⁷¹

Şu ayeti okuyalım örneğin;

“Akşamüstü ağlaya sızlaya babalarına gelmişlerdi. ‘Ey baba-mız!’ demişlerdi. ‘Biz gittik, aramızda yarışıyorduk. Yusuf’u da eşyalarımızın yanında (gözcü olarak) bırakmıştık, onu kurt yemiş. (Biliyoruz ki) biz doğru söylesek de sen bize inanacak değilsin.’ Ve üzerine yalancıktan kan (sürülmüş) gömleğini getirmişlerdi. ‘(Hayır, öyle değil!) Bilakis, nefsiniz bu işi size süslü göstermiş! (Artık bana düşen) güzel bir sabırdır. Sizin söylediklerinize karşı (yardımına sığınılacak) El-Mustean olan Allah’tır.’ demişti.”¹⁷²

Bir kadın, davacı olarak Kâdî Şureyh'in huzuruna gelir. Ortamda bulunan herkes kadının haklı olduğuna ikna

171. 3/Âl-i İmrân, 164

172. 12/Yûsuf, 16-18

olur. Kâdî Şureyh (rahmetullah), Yûsuf Suresi'nin ayetlerini okur ve "Her ağlayan, davasında haklı değildir." istidlalinde bulunur.¹⁷³ Kâdî Şureyh tedebbür ettiği, derinleştiği bir ayetten, isabetli hükümler verecek bir hikmet derlemiştir.

Allah Resûlü'nden (salâhuhualeyhi ve selâm) sonra ortaya ilginç insanlar çıkar; Kur'ân okunurken bayılıyor, kendilerinden geçiyorlardır. Toplumun kafası karışır. Bir yanda Allah Resûlü ve sahabe-de görmedikleri bir cezbe hâli, diğer tarafta -zahiren- Kur'ân ile kendinden geçen insanlar vardır. Kalbi ve aklı Kur'ân'ın hikmetleriyle olgulanmış selef imamları, yeni baş gösteren bu duruma karşı çıkar. Rabbani hikmet ve basiretleriyle bu ayılıp bayılmaların şeytani olduğuna hükmederler.

"Katâde, 'Ondan dolayı Rabblarına kalpten saygı duyanların derileri ürperir, sonra Allah anıldığı için derileri ve kalpleri yumuşar.' âyetini okuyup şöyle dedi: 'İşte bu Allah'ın dostlarının niteliğidir. Yüce Allah onları derilerinin ürperdiğini, gözlerinin ağladığını ve Allah'ı zikretmekten dolayı kalplerinin yatıştığını söyleyerek nitelendirmektedir. Onları akıllarının başlarından gitmesi ve ayılıp bayılmalarıyla nitelendirmemiştir. Çünkü bu hâller ancak bid'at ehli kimselerde görülür ve bu şeytandandır.'"¹⁷⁴

10. Kur'ân, Hidayettir; Yol Gösterir ve Rehberlik Eder

"Bu Kitap; kendisinde hiçbir şüphe olmayan, **takva sahiplerine yol gösteren bir kitaptır.**"¹⁷⁵

"Ey Ehl-i Kitap! Şüphesiz ki Kitap'tan gizlemekte olduğu-

173. bk. Mevsûatu't Tefsîri'l Me'sûr, 11/523, 36850 No.lu rivayet

174. İbn-i Kesîr Tefsîri, 9/394, Zümer Suresi, 23. ayetin tefsiri

175. 2/Bakara, 2

nuz şeylerin çoğunu açıklayan ve büyük bir bölümünü de görmezden gelen/üzerinde durmayan Resûlümüz size geldi. Şüphesiz ki size, Allah'tan bir nur ve apaçık/açıklayıcı bir kitap geldi. **Allah onunla (Kitap ve Resûl'le), rızasına uyanları yolun en doğru olanına iletir**, onları izniyle karanlıklardan aydınlığa çıkarır ve dosdoğru yola hidayet eder.”¹⁷⁶

Kur'ân'ın yirmi dört ayrı yerinde, farklı üsluplarla onun bir hidayet kaynağı olduğu ve Yüce Allah'ın onunla hidayet ettiği vurgulanmıştır. “H-d-y” kökünden türeyen hidayet, yol göstermek için öne çıkmak (hâdî) ve lütuf gönderisi (hediye/armağan) gibi iki kök anlama sahiptir. Sondaki illetli harf hemze olduğunda ise (hedee) bir şeyin sükûna ermesi ve sakinlik anlamına gelmektedir.¹⁷⁷ Bu açıdan bakıldığında Kur'ân hem bir rehberdir; yol gösterir hem bir hediyedir; Allah ^(celle celâluhu) onu kullarına armağan etmiştir hem de bir sükûnet kaynağıdır; kalp onunla yatıştır, huzura erer.

Kur'ân okuyucusu onu bu anlayışla okumalıdır. Bir rehberin ardına takılan yolcu gibi onun gösterdiği istikamette yürümeli, onun işaret ettiği yerlere dikkatle bakmalı ve onun anlattıklarını can kulağıyla dinlemelidir. Zira Kur'ân'ın rehberliği/hidayeti iki çeşittir. İlki, hidayet-i irşaddır. Yani yol göstermek, doğru ile yanlış ayırmak anlamındaki hidayetidir. Bu yönüyle o, tüm insanlık için hidayet kaynağıdır:

“Ramazan ayı! O ay ki insanlara yol gösteren, hidayet ve furkandan apaçık deliller barındıran Kur'ân, o ayda indirilmiştir.”¹⁷⁸

176. 5/Mâide, 16

177. bk. Mu'cemu Mekâyis'il Luğa, 6/42-43, h-d-y maddesi

178. bk. 2/Bakara, 185

İkincisi, hidayet-i tevfiiktir. Yani Kur'ân'ın insanı hayra ulaştırması, en güzel olanı yapmaya teşvik etmesi ve Allah'ın rızasına muvaffak kılmasıdır. Bu yönüyle o, yalnızca müminler için hidayet kaynağıdır:

“Muhsinlere/kulluğunu en güzel şekilde yapmaya çalışanlara hidayet ve rahmettir.”¹⁷⁹ ¹⁸⁰

Kur'ân'ın insanı muvaffak kılması; insanın onu rehber edinmesi ve bu rehber edinmeyi takvalı, muhsin bir kalple yapmasıyla orantılıdır. Kim gönlünü Kur'ân'a ne kadar açarsa Kur'ân'ın rehberliğinden nasibi o kadar olur. Allah Resûlü (salâhî) ve ashabı gibi onu her şeyin önüne koyanlar,¹⁸¹ onunla en doğru (ekvam) olana hidayet olurlar:

“Şüphesiz ki bu Kur'ân, en doğru olana iletir ve salih amel işleyen müminleri, onlara büyük bir ecir olduğu (gerçeğiyle) müjdeler.”¹⁸²

Seyyid Kutup (rahimehullah) tefsirinde, konuyla ilgili şöyle der:

“Doğruya iletişi mutlaklıktır. Hiçbir veçhile sınırı yoktur. Filan yerde şu kimseleri doğruya iletir, gibi bir husus söz konusu edilemez. Kur'ân; zaman ve mekân hududu tanımaksızın, her milleti ve her nesli her zaman en doğruya ileten bir kitaptır. En doğru diye ifade edilen hidayet ise her türlü iyiyi ve doğruyu içine almaktadır. İnsanoğlunun sevk edilmesi gereken her yol, her hayır oradadır. Ve bunlar zaman ve mekânla kayıtlı değildir.

179. 31/Lokmân, 3

180. bk. Def'u İhâmî'l İdtrâb an Âyâtî'l Kitâb, Şınkırı, s. 9, Bakara Suresi, 2. ayetin izahı

181. bk. s. 50

182. 17/İsrâ, 9

Kur'ân, insanoğlunu, ruh ve şuur âleminde, inanç ve akîde ile, en doğruya iletir. Kapalı ve müphem tarafı bulunmayan, sade ve açık akîde ile ... Ruhları evham ve hurafelerin ağırlığından kurtaran akîde ile ... Çalışmaya ve yapıcılığa elverişli olan insan enerjisini harekete getirip, tabiat kanunlarındaki esrarla beşer fitratındaki esrarı en uygun şekilde birbiriyle bağdaştıran akîde ile ...

Kur'ân, insanoğlunun zahiriyle batını münasip bir bağ kurmak; duyguları ile hareketleri arasında irtibat sağlamak ve akidesiyle ameli arasında insicamı temin etmek sûretiyle onu en doğruya iletir. Bütün bu hususlar bozulması mümkün olmayan bir akitle sağlama bağlanmıştır. Yeryüzünde icra edilen bu hususlar insanoğlunun Allah rızasına uygun olarak yaptığı her hareket ve gördüğü her iş ibadettir. İsterse bu iş hayatla ilgili olarak kendi kazanç ve menfaatlerini hedef almış olsun ...

Kur'ân, yapılması emredilen ibadetlerle kulun güç ve takati arasında sağladığı muvazene ile de en doğruya ileten bir kitaptır. İbadetler ne insanoğlunun yapmaktan kaçınacağı kadar ağır ve çoktur, ne de onu tembellik ve rehavete sevk edecek kadar basittir. Gaye, itidal ve tahammül hududunu aşmaz. Bunların hudutları dışına çıkılamaz.

Kur'ân, insanlar arasındaki alakaları tanzim etmekte de en doğruya götüren kitaptır: Fertlerin, çiftlerin, hükümetlerin, milletlerin, devletlerin ve ırkların aralarındaki alâkaları sabit ve sağlam temeller üzerine oturtur. Bu temelleri birtakım insanların görüş ayrılıkları, heva ve hevesleri sarsamaz. Bu temeller bir takım şefkat ve yakınlık duyguları ile eğilip

bükülemez. Şahsî menfaat ve çıkarlar onun hedefini değiştiremez. Bu temelleri, Alîm ve Habîr olan Allah, kulları için bizzat kendisi kurmuştur. O, yarattıklarının ahvalini en iyi bilendir. O, nerede ve hangi nesilde olursa olsun kullarının menfaatini en iyi gözetendir. İdare nizamında, iktisadi ve içtimâî nizamda, devletler arası münasebetlerde beşer âlemini en iyiye ve en doğruya ileten O'dur..."¹⁸³

Kur'ân'ın Ruh, Nur ve Hidayet Olması

"Böylece sana emrimizden bir ruh/Kur'ân vahyettik. Sen Kitab'ın ve imanın ne olduğunu bilmezdin. Fakat biz onu, kullarımızdan dilediğimizi kendisiyle hidayet ettiğimiz bir nur kıldık. Şüphesiz ki sen, dosdoğru yola iletirsin."¹⁸⁴

"Bu âyette Allah Teâlâ, emrini, rûh, nûr ve hidayet kıldığını haber vermiştir. Bundan dolayı olsa gerek, Allah'ın emirlerine ve Peygamber'in sünnetine uyanlarda bir canlılık, bir nûr ve bunlara bağlı olarak bir tatlılık, bir heybet, bir saygınlık ve başkalarının mahrum kaldığı hüsn-ü kabûl vardır. Nitekim Hasan El-Basrî şöyle demiştir: 'Mu'min, sempatik ve heybetli olmakla rızıklandırılmış kimsedir.' Allah Teâlâ da şöyle buyurmuştur: 'Allah inananların dostudur. Onları karanlıklardan aydınlığa çıkarır. İnkâr edenlere gelince onların dostları da tâğûttur. Onları aydınlıktan alıp karanlığa götürür. İşte bunlar Cehennemliklerdir. Onlar orada devamlı kalırlar.'¹⁸⁵ İnkâr edenlerin dostları tâğûtlar, onları kendi karakterleri olan karanlığa, cehalete ve hevalarına sevk ederler. Peygamberlik ve vahiy nuru onları aydınlatır,

183. Fî Zılâl-il Kur'ân, 9/290-291, İsrâ Suresi, 9. ayetin tefsiri

184. 42/Şûrâ, 52

185. 2/Bakara, 257

bu vesileyle neredeyse iman edecek olurlar. Ancak dostları buna engel olur. Onların iman etmesine mani olurlar. İşte bu, tâğûtların inkârcıları aydınlıktan karanlığa götürmesi demektir.”¹⁸⁶

11. Kur'ân, Beyandır; Açık ve Açıklayıcıdır

“Elif, Lâm, Râ. Bu, Kitab'ın ve apaçık/açıklayıcı olan Kur'ân'ın ayetleridir.”¹⁸⁷

Yüce Allah, Kitab'ını mubin kelimesiyle ifade eder. Mubin, Kitab'ın hem açık hem de açıklayıcı olduğuna vurgu yapar. Şöyle ki; Kur'ân'ın bir sıfatı olan mubin, “b-y-n” kökünden türemiştir. Bu kök hem ayırmak, koparmak hem de birleştirmek, kavuşmak/vuslat anlamlarına gelir. Bu yönüyle zıt anlamları barındıran (ezdad) kelimelerdendir.¹⁸⁸ Kelime bir şeyin uzaklığı, derinliği ve açıklığını ifade eder.¹⁸⁹ Kur'ân'a bir sıfat olarak seçilen mubin kelimesi hem lazımı/geçişsiz hem de müteaddi/geçişli fiil olarak kullanılır. Bu nedenle kelime hem bir şeyin apaçık olduğuna hem de açıklayıcı olduğuna işaret eder.¹⁹⁰

Yukarıda özetle aktardığımız lugavi açıklamalardan sonra şunu söyleyebiliriz: Kur'ân'ın açık/açıklayıcı bir kitap oluşu, onun ayırmasıyla ilgilidir. O; hak ile batılı, iyi ile kötüyü, salihlerin yolu ile mücrimlerin yolunu hiçbir kapalılığa yer bırakmayacak şekilde ayırmıştır. Zıtların arasına çektiği kalın çizgiden ötürü, ayırdığı şeyler apaçıktır. Yine o, de-

186. Bedâiu't Tefsîr, 3/616, Şûrâ Suresi, 51-52. ayetlerin tefsiri

187. 15/Hicr, 1

188. bk. Kur'ân'ın Anlaşılması Bağlamında İslam Geleneğinde Dil Olgusu ve Beyân, s. 67-96

189. bk. Mu'cemu Mekâyisi'l Luğa, 1/327-328, b-y-n maddesi

190. bk. Esmâu'l Kur'ân fi'l Kur'ân, s. 31

rin ama berrak bir umman gibidir. Tepeden baktığınızda tâ dibini göreceğiniz kadar arı, duru ve apaçıktır. Öyle ki ona daldığınızda açıklığı/berraklığı artar. Derine indikçe paha biçilmez hikmet ve basiret incileri toplarsınız. Yine o, uzakta duran bir burç, eşsiz bir saray gibidir. Uzaktan dahi tüm ihtişamı açıktır. Ona doğru yürüdüğünüzde detaydaki ihtişamı fark edersiniz... Ona doğru attığınız her adım kalbinizi fetheder; evet, kesinlikle bu, aşkın bir rabbin sözü ve sıfatıdır dersiniz. Âdeta okuyana iniyormuş, sözün sahibi konuşuyormuş ve birebir size hitap ediyor gibi olursunuz... Aklınızdan geçen bir soruya, “Bu sorunun cevabı şudur.” cümlesi hariç birebir, apaçık bir cevap bulursunuz.

Kur’ân’da, Kur’ân’ın apaçık oluşuna dair “b-y-n” kökünden otuz yedi kelime geçer. Mubîn, beyan, mubeyyinât, beyyîne, beyyinât gibi. Tüm bu kelimeler bir araya toplandığında Kur’ân’ın apaçık olması şu anlamlara gelir:¹⁹¹

– Kur’ân-ı Kerim’in dili açık, kolay ve anlaşılırdır. Kur’ân’ın dili üzerine çalışma yapacak her insan, kolaylıkla onu anlayabilir.

“O apaçık bir Arapça ile (indirilmiştir).”¹⁹²

– Kur’ân’ın ihtiva ettiği anlamlar apaçık ve anlaşılırdır:

“O (Kur’ân’la) muttakileri müjdeleyesin ve inatçı topluluğu uyarasın diye onu senin dilinle kolaylaştırdık.”¹⁹³

191. bk. Risâletu Kur’âni’l Kerîm min Hilâli Esmâihî ve Sıfâtihî, s. 136 vd.

192. 26/Şuarâ, 195

193. 19/Meryem, 97

“Öğüt almaları için o (Kur’ân’ı) senin dilinde kolaylaştırdık.”¹⁹⁴

“Andolsun ki biz, Kur’ân’ı öğüt alınması için kolaylaştırdık. Peki var mı öğüt alan?”¹⁹⁵

Onu kolaylaştıran Allah’tır. İnsanlar onu okusun, anlasın, öğüt alsın, uyarı ve müjdelerine kulak kabartsın diye Yüce Allah onu kolaylaştırmıştır. Kolaylaştırmanın bir boyutu da onun apaçık kılınması, inanarak ve sakınarak okuyan her insanın onu kavramasıdır:

– Kur’ân’ın apaçık olmasının bir boyutu da Yüce Allah’ın, onun hükümlerini detaylandırmış olması, bir yerde muhkem bir şekilde zikrettiğini başka bir yerde tafsillandırmasıdır:

“Andolsun ki onlara, ilim üzere detaylandırdığımız, iman eden bir topluluk için hidayet ve rahmet olan bir kitap getirdik.”¹⁹⁶

“Elif, Lâm, Râ. (Bu,) ayetleri sağlamlaştırılıp (muhkem kılınmış) sonra da (hüküm ve hikmet sahibi) Hakîm ve (her şeyden haberdar) Habîr (olan Allah) tarafından detaylı olarak açıklanmış bir kitaptır.”¹⁹⁷

– Kur’ân’ın apaçık olmasının bir diğer boyutu, aynı meseleyi farklı üslup ve yöntemlerle izah etmesidir:

“Bak, ayetleri nasıl da farklı şekillerde açıklıyoruz.”¹⁹⁸

Bu, Allah’ın kullarına olan rahmetidir. Onları tevhide davet ederken birçok üslup ve yöntem kullanır. Tevhidi öğretir,

194. 44/Duhân, 58

195. 54/Kamer, 17

196. 7/A’raf, 52

197. 11/Hûd, 1

198. 6/En’âm, 46

zıddı olan şirki anlatır. Soru sorar; insanı düşünmeye sevk eder. Batılın çelişkilerini ortaya koyar; insanı gerçeğe yüzleştirir. Misaller verir; insanın, bildiği üzerinden bilmediğini anlamasını kolaylaştırır. Anlamayanı dünya azabıyla korkutur; cehennemden manzaralar sunar... Tevbe edip Allah'a yönelecek olanları müjdelere. Dünyada izzet, bereket, huzur; ahirette ise ebedî cenneti vadeler...

Çünkü O (celle celâluhu), kullarına karşı merhametlidir. Bir annenin evladına olan merhametinden çok daha fazla... Bu sebeple açıklar. Açıklar ki Rabblerine giden bir yol tutsunlar.

O'nun (celle celâluhu) ayetleri çeşitli şekillerde açıklamasının tek sebebi budur. Umulur ki insan anlar/fıkheder, öğüt alır:

“Bak, **anlasınlar diye** nasıl da ayetlerimizi çeşitli şekillerde açıklıyoruz.”¹⁹⁹

“İşte bunu, Arapça bir Kur'ân olarak indirdik. Korkulası (vaidleri/tehditleri) çeşitli yollarla açıkladık, **umulur ki korkup sakınır ya da öğüt almalarını sağlar.**”^{200 201}

– Kur'ân'ın apaçık oluşunun otuz yedi defa vurgulanması, onda bâtını, remizli, işari anlamların olmadığını gösterir. Zira Kur'ân; filozofların ağdalı dilinden, kâhinlerin bâtını/remizli seci'inden, şairlerin duyguları manipüle eden nazımlarından farklı olarak apaçık, arı duru bir dille indirilmiştir. Kur'ân'ın ısrarla apaçık olduğunu söylemesine rağmen, onun bir bâtını olduğunu ve o bâtını ancak belli insanların anlayacağını söylemek, Kur'ân'a tuzak kuran

199. 6/En'âm, 65

200. 20/Tâhâ, 113

201. bk. Vahyin Rehberliğinde En'âm Suresi Tefsiri, s. 134

zındıkların bir oyunudur. Gayesi ümmet ile Kur'ân arasına set çekmek ve Kur'ân'ı her türlü batılı onaylayan bir kitap hâline getirmektir. Şöyle ki; İslam'ı içeriden çökertmek isteyen zındıkların önünde önemli bir engel vardı: Kur'ân ve Sünnetin apaçık, anlaşılması kolay nasları!

Vahiy engelini aşmak için bilgi kaynaklarında iki aşamalı bir tahrife gittiler. Önce bilgi kaynaklarını çeşitlendirdiler. Kur'ân ve Sünnete keşif, rüya, ilham gibi alternatif bilgi kaynakları ürettiler. Sonra Kur'ân ve Sünnetin bir zahirî bir de bâtını anlamı olduğunu; aslolanın bâtını anlam olduğunu ve bâtını anlamı da yalnızca ilham, keşif, rüya ehli velilerin anlayabileceğini söylediler. Böylece siz onları Kur'ân ile uyardığınızda, “Bu, Kur'ân'ın zahiridir, Kur'ân'ın bâtını ise...” diyerek vahiyle uyarılmanın önünü kapattılar. Siz, “Bu bâtını anlamın doğru olduğunu nasıl bileceğiz?” diyecek olsanız, “Sen bilemezsin, ancak ilham alan ehli keşif, ehlullah bilir.” diyerek bâtını tevili tekellerine aldılar:

“Sufi imamların dışındaki insanlar, ya nakil ve eserle amel eder ya da akıl ve fikir yoluyla hakikatin peşine düşer. Tasavvuf yolunun büyükleri ise bütün bunların ötesine geçmiş, daha ilerisine yükselmişlerdir. Diğer insanlar için gayb durumunda olan hakikatler, onların önüne açılmıştır; halk için maksat olan nice marifet ve ilimler, Hak Teâlâ tarafından onlara bahşedilmiştir. İnsanlar delille hakikati ararken onlar Hakk'a vâsıl olup İlahî huzurda kabul görmüşlerdir.

Bu yolun büyükleri bir âşığın söylediği şu hâli yaşamaktadırlar: ‘Gecem senin yüzün ile aydınlıktır; insanlar ise

gecenin karanlığı içinde yaşamaktadır. İnsanlar koyu karanlık içinde yüzerken biz gündüzün ışığı içindeyiz.’ ”²⁰²

Daha ilginç olanı sufilerin Kur’ân(!) ve Sünnetten(!) yaptıkları bâtını çıkarımlara karşı çıkanları imandan mahrumiyet, müşriklik gibi ağır ifadelerle suçlamasıdır:

“Ruveym demiştir ki: ‘İnsanlardan herhangi bir grupla oturman, sufilerle oturmandan daha selametlidir. Bunun sebebi şudur: Bütün halk, zahirî amellerle yetinirken sufiler hakikatleri araştırırlar. Halk, dinin zahirî amellerini yapmayı yeterli görürken sufiler gerçek veraa (şüphelerden sakınma haline) ulaşmak ve devamlı sıdk üzere bulunmak derdindedirler. İşte bir kimse sufilerle oturur da onların elde ettikleri bu hakikatlere ters hareket ederse **Allah onun kalbinden iman nurunu çeker alır.**’ ”²⁰³

“Kur’ân’ın harfleriyle meşgul olup kendi tercihine uyan zahir ilmine sahip bir müfessirin görüşünü dikkate alan, kendi aklına müracaat eden ve hitabın bâtını hususunda Arap dili bilginlerinin görüşlerine göre hüküm veren kişiler, kendi akıllarıyla perdelenmişlerdir. Bunlar, sahip oldukları bilgi miktarıyla sınırlı olup akla dayalı yargılarına bağlıdırlar. Bu yüzden, sahip oldukları ilim ve akli yetileri ne kadarsa katedecekleri azami mesafe de o kadardır. **Bu insanlar, tevhid ehli nezdinde, sahip oldukları akılları ve ilimleri sebebiyle müşriktirler.** (İşte bu tarz bir anlayış ve tutum), gece karanlığında yürüyen bir karıncanın hareketinden daha görünmez olan bir gizli şirkin kapsamına girer.”²⁰⁴

202. Kuşeyri Risâlesi, s. 724

203. age. s. 120

204. Kur’ân ve Aşırı Yorum, s. 218; Kutu’l Kulub, 1/45 naklen

Böyle bir anlayışla Kur'ân'a söyletemeyeceğiniz ne olabilir? Ya da yaptığınız hangi kötülüğe Kur'ân'dan dayanak bulamazsınız ki? Onlar da açıkça istedikleri her şeyi Kur'ân'da bulabileceklerini itiraf ederler:

“Ebû Medyen, ‘Bir mürid, Kur'ân'da her istediğini bulmadıkça gerçek mürid değildir; kendisinde bu vasıfta bir genellik (kapsayıcılık) bulunmayan hiçbir söz de Kur'ân değildir.’ demiştir.”^{205 206}

Pek çok konuda olduğu gibi bu konuda da onların selefi Ehl-i Kitap, yani Allah'ın (celle celâluhu) lanetlediği Yahudilerdir:

“Yahudi mistiklere göre Tevrât talimi yapacakların bilmeleri gereken en önemli şey, Tevrât'ın literal anlamının dışında gizli/sırlı sayısız anlamının olduğu gerçeğidir. Zira Tevrât'ın her bir kelimesi semavî sırlar içermektedir. Buna göre literal anlam sadece görüntü olup metinde kastedilen anlam bambaşkadır. İnsanlar sadece metinde yazanın Tevrât olduğunu düşündüklerinde çok büyük hata yapmış olmaktadır. Zohar'da bâtinî anlamın asıl anlam olduğunu ifade eden şu pasaj önem arz etmektedir:

Tevrât'ın sadece hikâyeleri ve sıradan günlük hususları zikrettiğini düşünen insanlara veyl olsun! Eğer Tevrât'ın derdi bu olsaydı, günümüzde Tevrât benzeri bir metin hatta daha iyisi ortaya konabilirdi. Zira dünyevî konularda krallar ve prensler daha değerli metinlere sahiptirler. Onların elindekileri model alarak pekala Tevrât türü bir metin ortaya konulabilir. Fakat işin gerçeği şu ki Tév-

205. age. s. 230; El-Futuhât, 3/94 naklen

206. bk. Tevhid İnancını İnşa Eden Kavramlar, s. 504-505

rât'ın her kelimesi bir derinlik ve bir sır içermektedir. Semavî âlem ile dünya âlemi bir denge üzerine kuruludur. Yeryüzü İsrailoğulları'nın, semavî âlemde de meleklerin mekânıdır. Melekler ne zaman yeryüzüne inmek isteseler, dünyevî elbiseleri giyinirler. Aksi takdirde ne onlar dünyada durabilirler ne de dünya onlara dayanabilir. Bu durum melekler için geçerliyse Tevrât için hayli hayli geçerli olur. Zira dünya da melekler de Tevrât'ın yüzü suyu hürmetine yaratılmıştır. Dünya Tevrât'ın içerdiği şeylerin ağırlığını kaldıramayacağı için Tevrât'ın hikâyeleri elbise fonksiyonu görür. Her kim ki bu elbiselerin, yani hikâyelerin Tevrât'ın kendisi olduğunu düşünürse helak olmayı hak eder ve böyle düşünen insanların gelecek dünyadan nasibi yoktur. Şık bir elbise gördüklerinde daha ötesine bakmayan aptalların vay hâline! Elbiseden daha değerli olan, onu taşıyan bedendir. Bedenden daha önemli olan da o bedene can veren ruhtur. Bu şekilde Tevrât'ın bir bedeni vardır ki bunlar emir ve yasaklar ve kurallar bütünüdür. Bu beden elbiseye sarılmıştır ki bunlar da Tevrât'ta anlatılan hikâyelerdir. Aptallar Tevrât'ın sadece elbisesini görürler, yani hikâye kısmını. Daha ötesini göremezler ve elbisenin içindeki bedeni fark edemezler. Daha akıllılar elbisenin altındaki bedeni de görürler. Gerçek bilge insanlar da, yani Allah'ın has kulları, Sina Dağı'nın eteklerinde durup onun ruhuna bakarlar. Öyle ki bu ruh, Tevrât'ın aslı ve esasıdır. Mesih zamanında da söz konusu ruhun, derinlikleri de ifşa olacaktır.”²⁰⁷

207. Kur'ân'ın Bâtını ve İşâri Yorumu, s. 152-153

a. Kur'ân'ın Apaçık/Açıklayıcı Olmasına Dair Bir Uyarı

Kur'ân'ın açık/apaçık olması, onun gösterdiği bütünlük içinde mümkündür. Kur'ân, yine Kur'ân'ın gösterdiği usul ve altını çizdiği araçlarla okunursa apaçık bir kitap olur:

“Sizi, karanlıklardan aydınlığa çıkarmak için, kulunun üzerine apaçık ayetler indiren O’dur. Şüphesiz ki Allah, sizlere karşı (şefkatli olan) Raûf ve (merhametli olan) Rahîm’dır.”²⁰⁸

Bu ayette bizleri karanlıklardan aydınlığa çıkarmak için kuluna apaçık ayetler indirdiğini haber veriyor Rabbi-miz. Başka bir ayette ise bizleri karanlıklardan aydınlığa çıkaracak olanın Kur'ân, Nebi ve Allah'ın izni olduğunu bildiriyor. Demek ki ayetlerin apaçıklaşması için Nebi'ye (salâhu aleyhi ve selâm) ve Allah'ın iznine de ihtiyaç vardır. Tek başına Kur'ân okumak, onu, O'nun (celle celâluhu) gösterdiği vesilelerden koparmaktır ve böyle bir okuma onu apaçık kılmayacaktır.

“Elif, Lâm, Râ. (Bu,) insanları Rabblerinin izniyle karanlıklardan aydınlığa, El-Azîz ve El-Hamîd (olan Allah'ın) yoluna çıkarman için sana indirdiğimiz Kitap'tır.”²⁰⁹

İbrâhîm Suresi tefsirinde ayeti şöyle izah etmeye çalışmıştık:

b. Karanlıklardan Çıkışın Yolu: Kur'ân-Nebi-Allah'ın İzni

Ayet önemli bir gerçeğe işaret eder: Kişinin karanlıklardan aydınlığa çıkması üç şeyle mümkündür: Kur'ân, Nebi ve Allah'ın izni/yardıımı/hidayeti! Yüce Allah açık bir şekilde insanları karanlıklardan çıkarmanın Nebi (salâhu aleyhi ve selâm), karanlıktan

208. 57/Hadîd, 9

209. 14/İbrâhîm, 1

çıkartırken kullandığı aracın/vasıtanın vahiy olduğunu ve nübüvvetle buluşan insanın bundan faydalanması için Allah'ın iznine ihtiyaç duyulduğunu gösterir. Kur'ân'a göre hidayet formülü bu üç bileşendir. Bunlardan birini dahi reddeden, bir sonraki ayette anlatılacak kâfirler zümresindendir.

- **Kur'ân**; hidayet müfredatı, kulluğun yol haritası, kurtuluş pusulasıdır. İnsanı itikadi ve amelî karanlıklardan, tevhid ve takvanın aydınlığına çıkarmak için indirilmiştir. Kur'ân'ın farklı ayetlerinde onun nasıl karanlıklardan aydınlığa çıkardığı izah edilmiştir.

- **Nebi**; Kur'ân'ın mübelliği ve mübeyyini.

Peygamberimizin (salâtu aleyhi ve selâm) Kur'ân'a dönük iki temel vazifesi vardır:

- Onu eksiksiz bir şekilde insanlara ulaştırmak, yani tebliğ:

“Ey Resûl! Rabbinden sana indirileni (insanlara) tebliğ et. Şayet bunu yapmazsan (Allah'ın) risalet (mesajını) tebliğ etmemiş/vazifeni yapmamış olursun. Allah seni insanlardan koruyacaktır. Şüphesiz ki Allah, kâfirler topluluğunu hidayet etmez.”²¹⁰

- İndirilen Kur'ân'ı açıklayıp beyan etmek:

“(Peygamberleri) apaçık deliller ve Kitaplarla (yolladık). Sana da bu zikri/Kur'ân'ı indirdik ki insanlara indirileni onlara açıklayasın. Umulur ki düşünürler.”²¹¹

210. 5/Mâide, 67

211. 16/Nahl, 44

Allah Resûlü'nün (salâhu ahlâkı ve sîmeti) söz ve davranışlarını yani Sünnetini değerli kılan da budur. O (salâhu ahlâkı ve sîmeti), Allah'ın gözetimi altında yirmi üç yıl boyunca bir yandan inen ayetleri insanlara okumuş, diğer yandan söz ve davranışlarıyla (sünnet ile) Allah'ın (celle celâluhu) ayetlerden neyi murat ettiğini belirtmiştir. Her iki vazifesini de en güzel şekilde ve eksiksiz olarak ifa ettiğinden, Allah (celle celâluhu) onu her konuda insanlığa örnek göstermiştir.^{212 213}

Kur'ân, Nebi'nin (salâhu ahlâkı ve sîmeti) sünnet ve siretinden koparılsa Allah'ın (celle celâluhu) istediği Kur'ân olmaz. Her isteyeninin istediğini anladığı, her dileyenin dilediğini kendisine söylettiği bir kitaba dönüşür. Zira insan zalim ve cahildir.²¹⁴ Polemikçi/ Cedelci bir yapısı vardır.²¹⁵ Şeytanın iğva ve saldırılarına açıktır; bu nedenle her Kur'ân okuduğunda şeytandan Allah'a sığınması istenmiştir:

“Kur'ân okuyacağın zaman kovulmuş/taşlanmış şeytandan Allah'a sığın.”²¹⁶

İnsanın zaafı, şeytanın iğvasıyla birleştiğinde Kitap; insanların Allah (celle celâluhu) ve din ile aldandığı kötü amellerin süsleyicisi/meşrulaştırıcısı olur. İşte tüm bu tehlikelerden korunmak için insanların Kitap'tan anladığını arz edeceğimiz bir ölçüye ihtiyacımız vardır. O da Resûl'ün (salâhu ahlâkı ve sîmeti) Kur'ân'dan ne anladığı ve onu nasıl pratize ettiğidir.

Kur'ân türedi, köksüz bir kitap değildir. Cebine her meal

212. bk. 33/Ahzâb, 21

213. bk. Tevhid Meali, s. 271, Nahl Suresi, 44. ayetin açıklaması

214. bk. 33/Ahzâb, 72

215. bk. 18/Kehf, 54

216. 16/Nahl, 98

koyanın veya telefonuna her meal yükleyenin anlayacağı bir kitap da değildir. Kur'ân'ın anlaşılması için yine Kur'ân'ın gösterdiği yan kaynaklar vardır. Bunlar Kur'ân'dan çıkardığımız anlamların sahih olup olmadığını test edeceğimiz kaynaklardır. **Bu kaynaklara olan ihtiyacımız Kur'ân kapalı olduğu için değil, zaaflarımızın olmasından ve şeytanın iğvasına açık olmamızdandır.**

• **Allah'ın izni;** hidayetin tüm sebepleri bir araya toplansa da O'nun izni olmadan gerçekleşmez. Allah'ın (celle celâlahu) izni ise O'nun hidayete eriştirmesidir.^{217 218}

12. Kur'ân Furkân'dır, Fasl'dır; Hak ile Batılın Arasını Ayırır

“Tüm âlemlere bir uyarıcı olması için, kulunun üzerine Furkan'ı (hakla batılı ayıran Kitab'ı) indiren (Allah) ne yüce, ne mübarektir.”²¹⁹

“Ramazan ayı! O ay ki insanlara yol gösteren, hidayet ve furkandan apaçık deliller barındıran Kur'ân, o ayda indirilmiştir.”²²⁰

Yüce Allah Kur'ân'ı Furkân diye vassetmiştir. “F-r-k” kökünden türeyen kelime, iki şeyin arasını ayırmak, aralarındaki farkı ortaya çıkarmak/fark ettirmek anlamındadır. Kur'ân da kendisinden önceki Kitaplar gibi²²¹ hak ile batılın arasını ayırmak için gelmiştir. O, başından sonuna dek iyi

217. bk. s. 355

218. bk. Vahyin Rehberliğinde İbrâhîm ve Hicr Suresi Tefsiri, s. 36-43

219. 25/Furkân, 1

220. bk. 2/Bakara, 185

221. “(Hatırlayın!) Hani hidayete eresiniz diye Musa'ya Kitab'ı ve Furkan'ı vermiştik.” (2/Bakara, 53)

“Andolsun ki Musa ve Hârûn'a muttakilere bir ışık ve öğüt/hatırlatma olması için Furkan'ı/ Tevrât'ı verdik.” (21/Enbiyâ, 48)

ile kötünün, salih ile facirin, şirk ile tevhidin arasını ayıran bir kitaptır. Bir önceki bölümde okuduğumuz üzere, o apaçık bir kitaptır. Hak ile batılın arasını hiçbir şüpheye mahal vermeyecek şekilde açık, anlaşılır ve kesin bir dille ayırır. Onun bu üslubundan olsa gerektir ki nice okuyucu, ilk etapta Kitab'ı sert bulur. Oysa Kitap sert değil, gerçekçidir. Boğazına kadar pislige batmış, ²²² karanlıklar içinde bocalayan, ²²³ elleriyle inşa ettiği zindana mahkûm olmuş yığınların kendine gelmesi; ancak Kur'ân'ın üslubuyla mümkündür.

Kur'ân'ın Furkân olmasıyla ilgili önemli bir meseleye dikkat çekmemiz gerekir: Evet, Kur'ân hak ile batılın arasını ayırır. Bununla birlikte onun bu yönünden yüreklerinde furkân sıfatı taşıyanlar istifade edebilirler. Yürekte taşınan furkân ise takvadır:

“Ey iman edenler! Allah’tan korkup sakınırsanız size (hakla batılı, doğruyla yanlış, faydalı olanla faydasız rahatlıkla birbirinden ayıracağınız) bir furkan verir, kusurlarınızı örter, günahlarınızı bağışlar. Allah, büyük lütuf ve ihsan sahibidir.” ²²⁴

Takva, Allah'ın sınırlarına karşı hassasiyettir. Takvanın semeresi olarak insana bahşedilen furkân sıfatı, insanın işaret levhalarını okumasını kolaylaştırır. Şöyle ki; işaret levhaları ne kadar açık olursa olsun insanın onları görebilmesi ve

222. “Allah'ın izni olmadan hiçbir nefsin iman etmesi mümkün değildir. (Allah) akletmeyenleri ricse/pisliğe/azaba mahkûm eder (veya ricse akletmeyenlerin üzerine yığar).” (10/ Yûnus, 100)

223. “Ölü iken dirilttiğimiz ve insanlar arasında yürümesi için kendisine bir nur/ışık kıldığımız kimsenin durumu, karanlıklar içinde olup oradan çıkamayan kimsenin durumu gibi midir? Kâfirlere yaptıkları ameller böyle süslü gösterildi.” (6/En'âm, 122)

224. 8/Enfâl, 29

gördüklerini anlayacak ön bilgiye sahip olması gerekir. İşte takva insanın gözlerini açan ve işaretleri anlamlandıracağı o ön bilgidir. Takvalı bir kalp, Kur'ân'a yöneldiğinde onun hak ile batılı ayıran işaret levhalarını görür ve anlar. Görüldüğü gibi takva, özelde Kur'ân okuyucusu, genelde tüm kulluk sorumluluklarında kilit kavramdır. Zira takva hayrın anahtarıdır. O olmadan Kur'ân'ın hidayet, bereket ve hayırlarının kapısını açmak mümkün değildir. İnsan Kur'ân'ı okuyarak o kapının önüne kadar gelebilmektedir. Kapıyı açıp içeri girmesi; hayır, bereket ve hidayetten faydalanması ise takva anahtarıyla mümkündür.

Fasl

“Hiç şüphesiz ki o (Kur'ân), ayırt edici/son sözü söyleyendir. O ciddiyetsiz, şaka olan (bir söz) değildir.”²²⁵

Kur'ân'ın bir sıfatı da fasl olmasıdır. Fasl, hak ile batılı ayırması yanında son söz (faslu'l hitap) anlamındadır.²²⁶ Kur'ân hak ile batılı ayırdığı gibi neyin hak olduğuna dair son sözü de söyler. 14. ayette ifade edildiği gibi onda “hezl” yoktur. Yani ciddiyetsiz, boş, şakavari lakırtılara Kur'ân'da yer yoktur. Kelam sahibinin izzet ve kibriyasını yansıtan ciddiyet ve vakara sahiptir. Kur'ân'ın fasl olması, özünde tartışmacı olan insan için önemlidir. Şayet son söz söylenese, hak ile batıl ayırt edilip bırakılsa insan o boşluktan bir yol bulup mutlaka tartışacaktır. Rabbimize hamdolsun ki O, el-fasl olan ayetleriyle son sözü söyleyerek insanı kendi öz nefsinin şerrinden korumuştur.

225. 86/Târik, 13-14

226. bk. El-Mufredât, s. 638, f-s-l maddesi

13. Kur'ân, Yücedir

“Hiç kuşkusuz o, bizim katımızdaki ana Kitap'ta (Levh-i Mah-fuz'da) olan, çok yüce, hüküm ve hikmet sahibi bir kitaptır.”²²⁷

“(Onun ayetleri) pek değerli sahifelerdedir. Yüceltilmiş ve temizlenmiş (sahifelerde).”²²⁸

Kur'ân; El-Aliyy, El-A'lâ ve El-Muteâl olan Allah'ın ^(celle celâluhu) tecellisidir.²²⁹ Sahibi yüce olduğu gibi keliması da yücedir; değerli ve şerefli. Kur'ân yüce olduğu gibi onu okuyan, anlayan ve yaşayanları da yücelten bir kitaptır. Kur'ân'a tabi olanlar dünyada da ahirette de maddi ve manevi olarak yücedir.

Âmir ibni Vâsile'den ^(rahmetullah) şöyle rivayet edilmiştir:

“Nâfi' ibni Abdulhâris, Usfân'da Ömer'e rastladı. Ömer, kendisini Mekke'ye vali tayin etmişti. Ömer ona, 'Bu vadi halkına kimi (emirliğe naip olarak) tayin ettin?' diye sordu.

O da 'İbnû Ebzâ'yı.' cevabını verdi.

Ömer, 'İbnû Ebzâ kimdir?' deyince Vali, 'Bizim azatlılarımızdan biridir.' cevabını verdi.

Bunun üzerine Ömer, 'Sen, onların üzerine azatlı bir köleyi mi (emirliğe naip olarak) tayin ettin?' dedi.

Vali, 'Ama o, Allah'ın Kitabı'nı okur, bütün farzları da bilir.' dedi.

Ömer, 'Dikkat et ki Nebiniz ^(salâluhu aleyhi ve selâm) şöyle buyurdu: 'Allah bu Kitap ile bazı kavimleri yükseltir; bazılarını da alçaltır.' dedi.”²³⁰

227. 43/Zuhruf, 4

228. 80/Abese, 13-14

229. Yüce Allah'ın bu isimleri için bk. El-Esmâu'l Husna, 2/747

230. Müslim, 817

İbnû Ebzâ (rahmetullah) onca sahâbi arasından yönetici seçilmiştir. Bu seçimin tek nedeni Allah'ın Kitabı'nı biliyor olması, Kitap'ta derinleşmesidir. Zira Asr-ı Saadet'te "Kur'ân kârîsi/okuyucusu" dendiğinde günümüzde olduğu gibi salt Kur'ân okuyucusu kastedilmezdi. Kur'ân okuyucusu demek, Kitap'taki ilmi ve ameli bilen kimse demektir. O dönemdeki Kur'ân öğrenimi, Kur'ân'daki ilmin ve amelin birlikte öğretildiği bir methoddu.

Ebû Abdurrahmân Es-Sulemi'den (rahmetullah) şöyle rivayet edilmiştir:

"Nebi'nin sahabelerinden bize Kur'ân okutanların bildirdiklerine göre onlar Allah Resûlü'nden (rahmetullah) on ayet öğrendikleri zaman, ilmî ve ameli muhtevalarını öğrenmedikçe diğer on ayete geçmezlermiş.

Ve şöyle demişlerdi: 'Böylelikle biz hem ilmi hem ameli öğrendik.' "231

Bu nedenle İslam cemaatine imamlık yapacak kişiler arasında Kur'ân bilgisi fazla olan öne geçirilir:

Ebû Mes'ûd El-Ensârî'den (rahmetullah) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (rahmetullah) şöyle buyurmuştur:

"Allah'ın Kitabı'nı en iyi okuyan, cemaate imam olur. Eğer okuma konusunda eşitlerse sünneti en iyi bilen imam olur. Eğer sünnet konusunda da eşitlerse en önce hicret eden imam olur. Eğer hicret konusunda da eşitlerse en önce Müslim olan imam olur. Yetkisi altındaki yerde bulunan bir kimseye, diğer

231. Ahmed, 23482

kimse asla imam olmasın. İzni olmaksızın, onun evinde özel eşyasının/yaygısının üzerine oturmasın.”²³²

Kur'ân, okuyan için yüceliktir. Allah Resûlü (ﷺ), ölüm ânlarında dahi Kur'ân bilgisi fazla olana öncelik tanımış, onu benzerlerinden üstün tutmuştur:

Câbir ibni Abdullah'tan (radıyalahu anhu) şöyle rivayet edilmiştir:

“Nebi (ﷺ) Uhud şehitlerinden ikişer kişiyi bir elbiseyle kefenliyor, sonra ‘Bunların hangisi Kur'ân'ı daha çok öğrenmiştir?’ diye soruyordu.

Onlardan birine işaret edilirse lahite daha önce onu koyuyordu.”²³³

Kur'ân, okuyucu için ahirette de yücelik sebebidir:

Abdullah ibni Amr'dan (radıyalahu anhu) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (ﷺ) şöyle buyurmuştur:

“Kıyamet Günü, Kur'ân okuyan kimseye, ‘Oku ve yüksel.’ denilecektir. ‘Dünyada tertîl üzere okuduğun gibi burada da tertîl üzere oku. Şüphesiz senin makamın, okuyacağın son ayetin yanındadır.’ denilir.”²³⁴

14. Kur'ân, Azizdir/İzzetlidir

“Hiç kuşkusuz, kendilerine Zikir/Kur'ân geldiğinde onu inkâr edenler (bu davranışlarının karşılığını göreceklendir). Oysa O, izzetli/şerefli/değerli bir kitaptır.”²³⁵

Yüce Allah Kur'ân'ı “Kitâbun Azîz/İzzetli Kitap” diye

232. Müslim, 673

233. Buhari, 1343

234. Ebu Davud, 1464; Tirmizi, 2914

235. 41/Fussilet, 41

vasfetmiştir. Hiç şüphesiz o, El-Azîz olanın indirdiği bir kitaptır ve izzetini kaynağından almaktadır:

“(O Kur’ân,) (izzet sahibi, her şeyi mağlup eden) El-Azîz ve (kullarına çok merhametli) Er-Rahîm (olan Allah) tarafından indirilmiştir.”²³⁶

İzzet; kuvvetli, şedid/sert ve buna benzeyen yücelik ve imtina gibi anlamlara gelir.²³⁷ Azîz ise kahreden/her şeye boyun eğdiren, ancak kendisi boyun eğmeyen manasındadır.²³⁸ Kur’ân; bir benzerinin getirilemeyişi, meydan okumalarının karşılıksız kalması, insî ve cinnî şeytanların onu yok etme çabalarına rağmen her saldırıdan galip çıkmasıyla aziz bir kitaptır. Yüce Allah onun izzetini şu özelliğiyle pekiştirmiştir:

“Hiç kuşkusuz, kendilerine Zikir/Kur’ân geldiğinde onu inkâr edenler (bu davranışlarının karşılığını göreceklidir). Oysa O, izzetli/şerefli/değerli bir kitaptır. Ne önünden ne de arkasından batıl ona gelebilir. (Hüküm ve hikmet sahibi) Hakîm, (her daim övgüyü hak eden ve varlık tarafından övülen) Hamîd (olan Allah) tarafından indirilmiştir.”²³⁹

Kur’ân’ın önünden ve arkasından batıl gelmez. Ne onda batıl vardır ne de birileri ona batıl karıştırabilir. O, Yüce Allah’ın indirdiği ve koruduğu bir kitaptır. Hangi el ona kötülükle uzanırsa Kur’ân onu mağlup eder.

Kur’ân aynı zamanda bir izzet kaynağıdır. Gönlü Kur’ân ile

236. 36/Yâsîn, 5

237. bk. Mu’cemu Mekâyisî’l Luğa, 4/38, a-z-z maddesi

238. bk. El-Mufredât, s. 563, a-z-z maddesi

239. 41/Fussilet, 41-42

dolu olanlar, Kur'ân'ın izzetinden nasiplerine düşeni alırlar. Kur'ân gibi, zalimlere karşı başlarını dik tutar, mazlumlara karşı tevazu kanatlarını gererler. Kur'ân gibi; izzetli söze, üsluba ve ahlaka sahip olurlar.

15. Kur'ân, Meciddir/Şerefli ve Kerimdir/Değerlidir

“Kâf. Şerefli Kur'ân'a andolsun.”²⁴⁰

“Bilakis o, şerefli bir Kur'ân'dır.”²⁴¹

Kur'ân'ın bir sıfatı da mecid/şerefli olmasıdır. Mecd, övgüde/şerefte son noktaya ulaşmaktır!²⁴² Kur'ân da yücelik, izzet veya doğruluk gibi övüldüğü tüm sıfatlarını en kâmil anlamda üzerinde taşır.

İnsanlara mecd/şeref kazandıran şeylere gıpta edilir. Herkes o şeyin kendisinde de olmasını ister. Allah Resûlü (salâhuhu aleyhi ve sellem) gıpta edilecek şeref nişanesi amellerden birinin Kur'ân okumak olduğunu haber verir.

Ebû Hureyre'den (radıyallahu anhu) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (salâhuhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

“Ancak şu iki kişiye gıpta edilir: Biri, Allah'ın Kur'ân öğrettiği kimsedir. Bu kişi gece ve gündüzün belirli vakitlerinde Kur'ân okur. Komşusu onun okuyuşunu duyunca, ‘Keşke falancaya lütfedilen bu özellik bana da bahşedilseydi de ben de onun gibi amel etseydim.’ diye temennide bulunur. Diğeri ise Allah'ın servet verdiği adamdır. Bu kişi, hak yolunda malını harcar.

240. 50/Kâf, 1

241. 85/Burûc, 21

242. bk. Mu'cemu Mekâyisi'l Luğa, 5/297, m-c-d maddesi

Onu gören biri, ‘Keşke falancaya verilen bana da verilseydi de ben de onun gibi amel etseydim.’ diye temennide bulunur.”²⁴³

Kur’ân da bir şeref kaynağıdır; onu okuyan, anlayan ve yaşayanlara şeref kazandırır. Kur’ân ile hemhâl oldukça şerefte en kâmil noktaya ulaşırlar.

Kur’ân’ın değerine işaret eden bir diğer sıfatı, kerim olmasıdır:

“Hiç kuşkusuz o, Kur’ân-ı Kerim’dir. (İnsanlardan) saklı (ve korunaklı) bir kitapta yazılıdır. O (Kitab’a) temizlenmiş olanlardan başkası dokunamaz. Âlemlerin Rabbi olan (Allah) tarafından indirilmiştir.”²⁴⁴

“K-r-m” kökünden türeyen kelime iki ayrı anlama sahiptir. Biri zatında değerli olan, ikincisi değerli bir ahlaka sahip olan. Yani zatında değerli ve değer üreten şeye kerim denir. Kur’ân-ı Kerim, Allah’ın kitabı olması ve ona inananlara ışık, delil ve şifa olması hasebiyle değerli bir kitaptır. Bu bölümde okuyacağımız her sıfat, Kur’ân’ın değerli bir kitap olduğunun müstakil bir kanıtıdır.

Kur’ân’ın yücelik, izzet, şeref ve değerine dair

Kur’ân okuyan mümin; yüce, aziz ve şerefli bir kitabı tilavet ettiğini hissetmelidir. Duygu, düşünce, söz ve davranışlarında yüce, aziz ve şerefli olmaya dikkat etmelidir. Sahabeden Kur’ân okuyanlar; davranışlarını bu hisle kontrol eder, Kur’ân okuyucusuna/hafızına yakışmayan davranışlardan kaçınırdı. Korkularını bu hisle yener, zorlu amellerin üstüne bu hisle giderlerdi. Örnek olsun, İslam’ın en zorlu

243. Buhari, 5026

244. 56/Vâkıa, 77-80

savaşlarından biri Yemâme Savaşı'dır. İslam ordusu 10.000, riddet ordusu 100.000 insan civarındadır. 10.000 insan arasından savaşta sebat edenler ise ordunun dörtte biridir. İşte bu zorlu savaşta sahabenin destansı direnişi Kur'ân ile olmuştur. O gün onların şiarı, "Ey Bakara Ashabı"²⁴⁵ olmuştur. Dağılan orduya Bakara Suresi'ni okudukları hatırlatılmış ve 2.500 insan 100.000 kişiye karşı savaşmıştır. O savaşın en büyük kahramanlarından biri Sâlim'dir (radıyallahu anhu). Bulunduğu mevki itibarıyla Muhâcirler, " 'Senin tarafından bir saldırıya uğramaktan korkuyoruz.' dediklerinde, 'O takdirde ne kötü bir Kur'ân taşıyıcısı olurum.' diyerek itiraz etmiştir. O gün arkadaşlarını savaşa teşvik etmek için, 'Ey Kur'ân ehli, Kur'ân (bilginizi) amellerinizle süsleyin!' diye nida etmiştir."²⁴⁶ Kur'ân okuyucusuna yakışır şekilde davranmalarını istemiştir.²⁴⁷ Elbette okuduğumuz ufka ulaşmak için; her şeyden önce değerli, yüce ve şerefli bir kitabı göğsümüzde taşıdığımızı hissetmek zorundayız. Kalp bu hisle dolarsa davranışlar da ona uygun olacaktır.

16. Kur'ân Ayetleri Birbirine Benzer

"Allah, (ayetleri) birbirine benzeyen (ve ayetleri) tekrar eden, sözün en güzeli olan (Kur'ân'ı) kitap olarak indirdi. Rabblerinden korkanların, ondan dolayı derileri ürperir/ tüyleri diken diken olur. Sonra ciltleri ve kalpleri Allah'ın zikrine yumuşar. İşte bu, Allah'ın hidayetidir. Onunla dileğini hidayet eder. Kimi de Allah saptırmışsa ona doğruyu gösterecek hiç kimse yoktur."²⁴⁸

245. bk. Musannefu Abdırrezzâk, 10190

246. bk. El-Bidâye ve'n Nihâye, 9/468

247. Ayrıca bk. Târîhu'l İslâm, 2/36; Et-Tabakâtul Kubrâ, 3/288

248. 39/Zümer, 23

Yüce Allah Kur'ân'ı müteşabih, ayetleri şebih/benzer bir kitap olarak vasfetmiştir. Onun ayetlerinin benzerliği şu anlamlara gelir:

“Abdullah İbni Abbâs: ‘Kur'ân ayetlerinin bazıları bazılarına benzer, bazıları bazılarına cevap verir.’ ”²⁴⁹

“Saîd ibni Cubeyr: ‘Bazıları bazılarını tefsir eder, bazıları bazılarının nasıl yapılacağını gösterir.’ ”²⁵⁰

“Katâde: ‘Ayetlerdeki helaller ve haramlarda çelişki yoktur. Bunlardan bahseden ayetler, ayet ayet ve harf harf birbirine benzer.’ ”²⁵¹

Kur'ân'ın ayetlerinin benzerliği; üsluptaki ihtişam, konulardaki bütünlük, her parçanın bir diğerini tefsir etmesi anlamındadır.²⁵²

17. Kur'ân Ayetleri Tekrar Eder

“Allah, (ayetleri) birbirine benzeyen (ve ayetleri) tekrar eden, sözün en güzeli olan (Kur'ân'ı) kitap olarak indirdi. Rabblerinden korkanların, ondan dolayı derileri ürperir/tüyleri diken diken olur. Sonra ciltleri ve kalpleri Allah'ın

249. Mevsûatu't Tefsîru'l Me'sûr, 19/212, 67308 No.lu rivayet

250. age. 19/213, 67309 No.lu rivayet

251. age. 67310 No.lu rivayet

252. Zümer Suresi'nin 23. ayetinde geçen müteşabih ile Âl-i İmrân Suresi'nin 7. ayetindeki müteşabih, anlam açısından birbirlerinden farklıdır.

“Sana Kitab'ı indiren O'dur. O (Kitap'tan bazı ayetler (kimsenin tahrif etmeye güç yetiremeyeceği şekilde sağlam, açık ve) muhkemdir. Onlar (Kitab'ın çoğunluğunu ve ana omurgasını oluşturan muhkem), Kitab'ın anası olan (ayetlerdir). Diğer bazıları da (kullarını imtihan etmek için açık kılmadığı) müteşabih ayetlerdir. Kalplerinde eğrilik bulunanlar, fitne çıkarmak ve (ayetleri hevalarına göre) yorumlamak için müteşabih olan ayetlerin peşine düşerler. O (ayetlerin) teviliini/hakiki anlamını yalnızca Allah bilir. İlimde derinleşenler derler ki: 'Ona iman ettik. Hepsi Rabbimizin katındandır.' Ancak akıl sahipleri düşünüp öğüt alır.” (3/Âl-i İmrân, 7)

Bu ayette müteşabih, kalbinde eğrilik olanların insanları fitneye düşürdüğü, ayetleri diletiğince yorumlamak için kullandığı, anlamı açık olmayan ayetler anlamında kullanılmıştır.

zikrine yumuşar. İşte bu, Allah'ın hidayetidir. Onunla dile-
diğini hidayet eder. Kimi de Allah saptırmışsa ona doğruyu
gösterecek hiç kimse yoktur.”²⁵³

Kur'ân'ın sıfatlarından bir diğeri ayetlerinin tekrar etmesi,
yani mesani vasfıdır. Bu, iki anlama gelebilecek bir ifadedir.
İlki müminlerin onu tekrar tekrar okuduğu, sürekli tekrar
ettiği anlamındadır. Bu anlamda Fâtiha Suresi'ne, tekrar
eden yedili anlamında Sebu'l Mesani denmiştir:

“Andolsun ki sana, Sebu'l Mesani'yi/tekrar eden yediyi (Fâti-
ha Suresi'ni) ve büyük Kur'ân'ı verdik.”²⁵⁴

Ebû Saîd El-Muallâ'dan (radıallahu anh) şöyle rivayet edilmiştir:

“Mescidde namaz kılıyordum. O sırada Nebi (salıllahu aleyhi ve sellem) beni
yanına çağırdı. Fakat ben, onun bu çağrısına (hemen)
uymadım.

(Bir müddet sonra) yanına gidip, ‘Ey Allah'ın Elçisi!
Namaz kılıyordum’ diye mazeret bildirdim.

Bunun üzerine şöyle dedi: ‘Yüce Allah'ın ‘Ey iman edenler!
Sizleri, size hayat verecek şeylere davet ettiğinde Allah'a ve
Resûl'e icabet edin.’²⁵⁵ buyurduğunu işitmedin mi? Ardından,
‘Mescidden çıkmadan önce sana Kur'ân'daki en büyük sureyi
öğreteceğim.’ dedi.

Sonra elimden tuttu. Mescidden çıkmak istediği zaman
ona, ‘Sana Kur'ân'daki en büyük sureyi öğreteceğim, bu-
yurmuştunuz.’ diye hatırlattım.

253. 39/Zümer, 23

254. 15/Hicr, 87

255. 8/Enfâl, 24

Bunun üzerine şöyle dedi: ‘O sure Fâtiha Suresi’dir ki o, tekrarlanan yedi ve bana verilen Kur’ânî’l Azîm’dır.’ ”²⁵⁶

Diğer anlamı ise Yüce Allah’ın benzer bir konuyu farklı üslup ve bağlamda tekrar etmesidir. Böylece bir mesajın tekrar tekrar, bıkkınlığa neden olmayacak farklı söyleyiş biçimleriyle insana öğretilmesi sağlanmıştır.

“Bak, ayetleri nasıl da farklı şekillerde açıklıyoruz.”^{257 258}

18. Kur’ân, Ahsenu’l Hadistir/Sözün En Güzelidir

“Allah, (ayetleri) birbirine benzeyen (ve ayetleri) tekrar eden, sözün en güzeli olan (Kur’ân’ı) kitap olarak indirdi. Rabblerinden korkanların, ondan dolayı derileri ürperir/ tüyleri diken diken olur. Sonra ciltleri ve kalpleri Allah’ın zikrine yumuşar. İşte bu, Allah’ın hidayetidir. Onunla dileğini hidayet eder. Kimi de Allah saptırmışsa ona doğruyu gösterecek hiç kimse yoktur.”²⁵⁹

Kur’ân Ahsenu’l Hadîs’tir, sözün en güzeldir. Ayetin nüzulüne sebep olan hadiseyi okuduğumuzda en güzel sözden muradın ne olduğunu daha iyi anlarız:

Sa’d ibni Ebî Vakkâs’tan (rahîluhu anhu) şöyle rivayet edilmiştir:

“Kur’ân, Allah Resûlü’ne (celâluhu alâhu ve selâm) indi, onların üzerinden bir zaman geçti ve şöyle dediler: ‘Ey Allah’ın Resûlü, keşke bize kıssa anlatsan.’

Bunun üzerine Allah (celle celâluhu) şu ayetleri indirdi:

‘Elif, Lâm, Râ. Bu, apaçık/açıklayıcı Kitab’ın ayetleridir. Şüp-

256. Buhari, 4474

257. bk. 6/En’âm, 46

258. Konu hakkında detaylı bilgi için bk. s. 111

259. 39/Zümer, 23

hesiz ki biz, akledip (anlayasınız) diye, onu Arapça bir Kur'ân olarak indirdik. Biz, vahyettiğimiz bu Kur'ân (vesilesiyle) sana kıssaların en güzelini anlatıyoruz. (Oysa) hiç şüphesiz ki bundan önce (bu kıssalardan) habersizdin.'²⁶⁰

Onların üzerinden tekrardan bir zaman geçti ve 'Ey Allah'ın Resûlü, bize biraz bir şeyler anlatsan.' dediler.

Bunun üzerine Allah ^(celle celâluhu) şu ayeti indirdi:

'Allah, (ayetleri) birbirine benzeyen (ve ayetleri) tekrar eden, sözün en güzeli olan (Kur'ân'ı) kitap olarak indirdi.'²⁶¹

Onlar her seferinde Kur'ân ile emrolunuyorlardı."²⁶²

Sahabe Allah Resûlü'nden ^(salâhu aleyhi ve selâm) kendilerine kıssa anlatmasını istiyor; Allah da ^(celle celâluhu) onların talebine, okuduğumuz ayetle cevap veriyor. Sözün, kıssanın, hikmetin en güzelinin Kur'ân olduğunu belirtiyor. Burada Kur'ân'dan "en güzel" diye söz edilmesi de ilginçtir. Zira Kur'ân dışında da güzel kıssalar, hikmetler, ibretimiz hikâyeler olabileceği; ancak sözün en güzelinin Kur'ân olduğu ifade edilmiş oluyor.

Sözün en güzeli olan Kur'ân, kıssaların da en güzelini anlatır:

"Biz, vahyettiğimiz bu Kur'ân (vesilesiyle) sana kıssaların en güzelini anlatıyoruz. (Oysa) hiç şüphesiz ki bundan önce (bu kıssalardan) habersizdin."²⁶³

Yüce Allah bu kıssaları zaman öldürmek, eğlenmek veya kültürel faaliyet olsun diye anlatmaz. Kur'ân'ın sözün en

260. 12/Yûsuf, 1-3

261. 39/Zümer, 23

262. El-Mustedrek, 3319; Sahîhu İbni Hibbân, 6209

263. 12/Yûsuf, 3

güzeli olması, onun gaye ve hikmetlerinde gizlidir. O bir kıssa anlatıyorsa kulluk ve mücadele yürüyüşüne azık olsun, kalpleri sağlamlaştırsın diye anlatır:

“Sana, resûllerin kıssalarından her (vahyettiğimizi), kalbini sağlamlaştırmak için anlatıyoruz. Bu (kıssalarla beraber) sana hak (olan bilgiler), müminlere de öğüt ve hatırlatma gelmiştir.”²⁶⁴

Sıradan kıssalar dinlenir, alınacak bir hisse varsa kıssadan hisse çıkarılır, konu kapanır. Sözün en güzeli olan kıssalar ise böyle değildir. O kıssalar birer hazinedir; kim ne oranda tefekkür ederse hazineden o oranda hikmet devşirir:

“Andolsun ki onların kıssalarında, akıl sahipleri için ibretler vardır. (Bu Kur’ân) öyle uydurulabilecek bir söz değildir. Fakat kendinden önceki (Kitapları) doğrulayıcı, her şeyi detaylı açıklayan, mümin topluluk için de hidayet ve rahmettir.”²⁶⁵

19. Kur’ân, Hatırlatmadır/Öğüttür

“Ey insanlar! Şüphesiz ki size, Rabbinizden bir öğüt, sinelerde olan (manevi hastalıklara) şifa, müminler için de hidayet ve rahmet olan (bir kitap geldi).”²⁶⁶

“Bunlar, Allah’ın hidayet ettiği kimselerdir. Onların yolunu takip et. De ki: ‘Ben, bunun için sizden bir ücret istemiyorum. O, yalnızca âlemlere bir hatırlatmadır.’ ”²⁶⁷

Yüce Allah, Kitab’ının bir hatırlatma ve öğüt kitabı olduğunu belirtmiştir. Genelde Kur’ân’ın hatırlatma olduğunu ifade etmek için zıkr, zıkra ve tezkira kelimeleri seçilmiş,

264. 11/Hûd, 120

265. 12/Yûsuf, 111

266. 10/Yûnus, 57

267. 6/En’âm, 90

onun öğüt/vaaz olduğunu ifade etmek için ise mev'ize kelimesi seçilmiştir. Bununla birlikte her hatırlatma bir öğüt, her öğüt de bir hatırlatma olduğundan bu kelimelere ilk nesilden başlamak üzere öğüt ve hatırlatma anlamı verilmiştir. Kur'ân öğüt verirken hatırlatan, hatırlatırken öğüt veren mübarek bir kitaptır. O bir muallim gibi her sayfasında farklı üsluplar kullanarak insana hatırlatır, öğüt verir. Bazen bir anne gibi şefkatlidir; âdeta okuyanın saçlarını okşar, yumuşak bir dille hatırlatır. Bazen bir baba gibidir; üslubu sert ve sarsıcıdır, insanın kendine gelmesini sağlar.

Kur'ân'ın kolaylaştırılmasının bir hikmeti de ondan öğüt alınmasıdır:

“Andolsun ki biz, Kur'ân'ı öğüt alınması için kolaylaştırdık. Peki var mı öğüt alan?”²⁶⁸

Kur'ân'a nispet edilen kolaylık, manevi bir kolaylaştırma-
dır. Yüce Allah Kur'ân'a yönelen kulları için onun fayda-
larını, hatırlatmalarını ve öğütlerini kolaylaştırmıştır. Her
insan ihtiyacı olan öğüdü onda bulur.

Kur'ân'ın sık sık bir öğüt/hatırlatma olduğunu belirtmesi,
insanın önemli bir zaafına işaret eder. İnsanoğlu unutkan
bir varlıktır; babası Âdem'in (aleyhissalam) unuttuğu gibi insan da
unutmaktadır.²⁶⁹ Unutan insanın hatırlamaya ihtiyacı var-
dır. Kur'ân bu ihtiyaca binaen bir öğüt/hatırlatma kılın-
mıştır. Elbette Kur'ân'ın bu özelliğinin işlevselliği insana
bağlıdır. Evveleminde insan onu okumayı vird/hizb hâline
getirmeli ve bunu düzenli olarak yapmalıdır. Bununla

268. 54/Kamer, 17

269. “Andolsun ki bundan önce Âdem'e, (ağaçtan yememesini emrederek) ahit vermiştik. O unuttu. Biz onda (bu ahde dair) bir azim/kararlılık görmedik.” (20/Tâhâ, 115)

birlikte Kur'ân okurken tüm benliğini ona vermeli; onu kulağı ve kalbiyle, her şeyiyle okumalıdır:

“Hiç kuşkusuz bunda, (akleden) bir kalbi (olan) ve şahit (bilinçli) olarak dinleyen için öğüt vardır.”²⁷⁰

Kur'ân'ın öğüt ve hatırlatmaları “istekli” insanların kalbine nüfuz eder. İnsan istediği zaman, Allah (celle celaluhu) onun isteğine icabet eder ve kelamını insan için istikamet kaynağı kılar:

“Şüphesiz ki o, muttakiler için bir öğüttür/hatırlatmadır.”²⁷¹

“Şüphesiz ki bu, bir hatırlatmadır/öğüttür. Artık dileyen, Rabbine bir yol tutar.”²⁷²

“Asla! Hiç şüphesiz o, bir öğüttür. Dileyen ondan öğüt alır. Allah dilemedikçe öğüt alamazlar. O, takva ehli (korkup sakınılmaya en layık olan) ve mağfiret ehli (korkup sakınanları bağışlamaya en layık) olanıdır.”²⁷³

Yüce Allah'ın Kur'ân'da “v-a-z”/mev'ize kelimesiyle verdiği bazı öğütler vardır:

“Kadınları boşadığınız zaman iddet müddetini doldururlarsa ya onları iyilikle tutun ya da iyilikle bırakın. (Fakat) onların haklarını çiğneyip zarar vermek (kastiyla) onları tutmayın. Kim de böyle yaparsa kendisine zulmetmiş olur. (Boşanma ve nikâhı oyuna çevirmek suretiyle) Allah'ın ayetlerini alaya almayın. Allah'ın üzerinizdeki nimetini ve size öğüt vermek için indirdiği Kitab'ı ve hikmeti hatırlayın. Allah'tan korkun ve bilin ki Allah, her şeyi bilendir.”²⁷⁴

270. 50/Kâf, 37

271. 69/Hakka, 48

272. 73/Muzzemmil, 19

273. 74/Muddessir, 54-56

274. 2/Bakara, 231

“Şüphesiz ki Allah, emanetleri ehil olanlara vermenizi ve insanlar arasında hükmettiğinizde adaletli olmanızı size emreder. Allah, bununla sizlere ne güzel öğüt veriyor. Şüphesiz Allah (işiten ve dualara icabet eden) Semi', (her şeyi gören) Basîr'dir.”²⁷⁵

“Şüphesiz ki Allah, adaleti, iyiliği, yakın akrabaya vermeyi emreder. Fuhşiyatı, münkeri ve (başkalarının hakkını çiğneyecek) taşkınlığı yasaklar. Düşünüp hatırlayasınız diye size öğüt verir.”²⁷⁶

“Şayet müminler iseniz Allah, ebediyen böyle bir şeye (iffetli insanlara iftiraya) dönmemeniz için size öğüt veriyor.”²⁷⁷

Sahabe de Kur'ân'ı bir öğüt, bir hatırlatma kabul etmiştir:

Abdullah ibni Amr ibni'l Âs ^(radıyalahu anıh) der ki: “Kur'ân'a yönelin! Onu öğrenin ve çocuklarınıza öğretin! Zira siz ondan sorguya çekilecek, onun üzerinden ceza (veya mükâfat) alacaksınız. Akleden için o, yeterli bir vaizdir.”²⁷⁸

Daha önce geçtiği gibi Kur'ân öğütler barındıran bir kitaptır. Sahabe ^(radıyalahu anıh) onun bu yönünü fıkhetmiş ve ona yönelmiştir. Ayetlere bir vaizi dinler gibi kulak vermişlerdir. Unuttuklarını onunla hatırlamış, katılaştan kalplerini onunla yumuşatmışlardır. “Bize öğüt ver/hatırlat.” diye talepte bulunanlar olduğunda onlara oturup Kur'ân okumuşlardır. Ömer ^(radıyalahu anıh) Ebû Mûsâ El-Eş'arî'yi gördüğünde,

275. 4/Nisâ, 58

276. 16/Nahl, 90

277. 24/Nûr, 17

278. Fedâilu'l Kur'ân, Ebû Ubeyd, s. 52

“Zekkirnâ/Bize hatırlat, öğüt ver.” der, Ebû Mûsâ da (radıyalahu anıh) ona Kur'ân okurdu.²⁷⁹

20. Kur'ân, Hayranlık Uyandırır

“De ki: ‘Bana şu vahyolundu: Cinlerden bir grup (Kur'ân'ı) dinleyip demişler ki: ‘Hiç şüphesiz biz, (belagatı ve mesajlarıyla) hayranlık uyandıran bir Kur'ân dinledik. O, en doğru olana hidayet ediyor. Biz de ona iman ettik. Rabbimize hiçbir şeyi ortak koşmayız. Şüphesiz Rabbimizin kudret ve azameti pek yücedir. O, ne eş ne de çocuk edinmiştir.’ ”²⁸⁰

Cinler Kur'ân'ı ilk duyduklarında onun ilginçlikler taşıyan, üslubu ve içeriğiyle hayranlık uyandıran bir kitap olduğunu anladılar. Cinlerin Kur'ân'daki hayret uyandıran üslubu fark etmeleri, onu can kulağıyla dinlemelerinin eseridir:

“Hani cinlerden bir grubu sana yönlendirmiştik de Kur'ân'ı dinliyorlardı. Onun (okunduğu mecliste) hazır olunca: ‘Susun!’ dediler. (Okunması) bitince de uyarıcı olarak kavimlerine döndüler.”²⁸¹

Kur'ân'ı duyduklarında, “Susun!” diye birbirlerini uyarmaları ve Kur'ân'ı dinlemeleri (insât ve istima) onları Kur'ân'ı anlamaya sevk etti. Rabbimiz Kur'ân'ın insanı rahmete ulaştırması için dinleyicide bu iki özelliğin olmasını şart koşturmuştur:

“(Kur'ân'ın insanı basiretli kılan, hidayete erdiren ve rahmete eriştiren ayetlerinden istifade etmek istiyorsanız) Kur'ân okunduğunda onu dinleyin ve susun ki merhamet olunassınız.”²⁸²

279. bk. Darimi, 3536

280. 72/Cin, 1-3

281. 46/Ahkâf, 29

282. 7/A'râf, 204

21. Kur'ân, Hayırlıdır

“Allah’tan korkup sakınanlara: ‘Rabbiniz ne indirdi?’ denildiğinde, ‘Hayır (indirdi).’ derler. Bu dünyada iyilik yapanlara (karşılık olarak) iyilik vardır. Ahiret yurduysa çok daha hayırlıdır. Muttakilerin yurdu ne güzeldir.”²⁸³

Yüce Allah takvalı kulların diliyle, Kur'ân'ı hayırlar barındıran “hayr” bir kitap olarak nitelemiştir. Onlara, “Rabbiniz ne indirdi?” diye sorulunca, “Kur'ân” demek yerine “Hayır indirdi.” diye cevap vermişlerdir. Demek ki onlar Kur'ân'ın hayırlı bir kitap olduğunu hissetmiş, zihin ve kalp dünyalarında onu hayırla özdeşleştirmişlerdir. Dikkat edersek, Kur'ân'ın hayrını görmeleri onların muttaki olmalarına bağlanmıştır. Kur'ân'ı incelediğimiz şu çalışmada tekrar tekrar karşımıza çıkan takva, bir daha kilit kavram olarak karşımızda duruyor. Zira Kur'ân'ın güzelliklerini hissetmek için kalplerin hazır olması gerekir ve kalplerin hazır olması ancak takvayla mümkündür.

22. Kur'ân, Allah'ın İpidir

“Allah'ın ipine hep beraber/topluca tutunun ve ayrılığa düşmeyin. Allah'ın üzerinizdeki nimetini hatırlayın! Bir zamanlar düşmandınız da Allah kalplerinizi birbirine ısındırmıştı. O'nun bu nimeti sayesinde kardeşler olmuştunuz. Siz ateş çukurunun kenarındaydınız da sizi ondan kurtarmıştı. Hidayete eresiniz diye Allah ayetlerini sizin için açıklamaktadır.”²⁸⁴

Zeyd ibni Erkam'dan (radıallahu anı) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (salıallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

283. 16/Nahl, 30

284. 3/Âl-i İmrân, 103

“Dikkat edin, ben sizin aranızda iki ağır yük bırakıyorum. Bunların biri Allah’ın Kitabı’dır. O, Allah’ın ipidir. Her kim ona tabi olursa doğru yolda ve kim terk ederse dalalette olur.”²⁸⁵

Zeyd ibni Sâbit’ten (radıyallahu anı) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (salıhuhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

“Size iki halife bırakıyorum. Allah’ın Kitabı ki o, gökyüzü ve yeryüzü arasında -veya gökyüzünden yeryüzüne- uzanmış bir iptir. İkincisi ise zürriyetim, yani Ehl-i Beyt’imdir. Bunlar Havz’da benim yanıma gelene kadar birbirinden ayrılmazlar.”²⁸⁶

Allah Resûlü (salıhuhu aleyhi ve sellem) Kur’ân’ı Allah’ın ipine benzetmiştir. İp denildiğinde insanın aklına gelenler şunlardır:

– Kur’ân Yüce Allah’ın ipi, yer ile gök arasındaki kutlu bağıdır. İpin bir ucu âlemlerin Rabbinin, diğer ucu Kur’ân okuyucusunun elindedir. Kişi Kur’ân’a tutunduğunda hakikatte Rabbine tutunmaktadır. İpin en önemli işlevi iki şeyi birbirine bağlamak, kopmalarına engel olmaktır. Bu ifade, Kur’ân’da emredilen “Allah’a tutunmak” (i’tisamu billah) emrinin Kur’ân’a tutunarak gerçekleşeceğinin de delilidir:

“Tevbe edenler, (hatalarını) düzeltenler, **Allah’a tutunanlar** ve dinlerini (içine şirk ve riya karıştırmadan) Allah’a halis kılanlar; bunlar (münafıklarla değil), müminlerle beraberdir. Ve Allah, müminlere büyük bir ecir verecektir.”²⁸⁷

“Allah’a iman edip **O’na tutunanlara gelince** onları kendinden olan bir rahmete, lütuf ve ihsana dâhil edecek ve (sonunda Allah’a ulaşacakları) dosdoğru yola hidayet edecektir.”²⁸⁸

285. Müslim, 2408

286. Ahmed, 21578

287. 4/Nisâ, 146

288. 4/Nisâ, 175

“Allah yolunda hakkıyla/Allah’ın şanına yakışır şekilde cihad edin. O sizi seçti. Dinde size bir darlık/güçlük yükledi. Atanız İbrâhîm’in milletine (uyunuz)! O (Allah) sizleri bundan önce de bunda da Müslimler/şirki terk ederek tevhidle Allah’a yönelen kullar diye isimlendirdi ki Resûl size, siz de insanlara şahitlik edesiniz. Namazı dosdoğru kılın, zekâtı verin, **Allah’a tutunun**. O, sizin Mevlanızdır. Ne güzel bir dost ve ne güzel bir yardımcı!”²⁸⁹

Her insan, içinde İlahi ruh taşır; ki insanın özü olan tevhid fitratı ona üflenene o mübarek nefhadan kaynaklanır. Kişinin Kur’ân okuması gökle, yani kökle (fitrat/İlahi nefha) bağ kurması, fitratı şeriatla birleştirmesidir. Fıtratı şeriatla, insanı kendi özüyle buluşturan memba Kur’ân’dır.

– İp bir şeyi çekip çevirmeye, onu yönlendirmeye vesiledir. Kur’ân’ın Allah’ın ^(celle celâlihü) ipine benzetilmesi, insanı çekip çevirdiğine ve ona yön verdiğine işaretler. Kur’ân ile hemhâl olan insanların Kur’ân’dan yaptıkları ilginç istidlaller ve neredeyse her meselede Kur’ân’dan onlara yol gösterecek bir rehber bulmalarının sırrı, Kur’ân’ın Allah’ın ipi olmasıdır. Mesrûk ^(rahmetullah), “Sahabeye ne sorduysak onun ilmi mutlaka Kur’ân’da vardı, (Kur’ân’dan cevap verirlerdi). Ancak bizim ilmimiz ondan eksik/geri kaldı.”²⁹⁰ der.

– İp, tırmanma ve yükselme vesilesidir. Bulunduğu yerden daha yükseklerle çıkmak isteyen, bir ipe tutunur. Kur’ân da böyledir... Ona tutunanı yüceltir.

289. 22/Hac, 78

290. Fedâilu’l Kur’ân, Ebû Ubeyd, s. 96

Abdullah ibni Amr'dan (radıyalahu anı) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (salıhalahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

“Kıyamet Günü, Kur'ân okuyan kimseye, ‘Oku ve yüksel.’ denilecektir. ‘Dünyada tertîl üzere okuduğun gibi burada da tertîl üzere oku. Şüphesiz senin makamın, okuyacağın son ayetin yanındadır.’ denilir.”²⁹¹

23. Kur'ân, Allah'ın Lütü ve Rahmetidir

“Allah, sana Kitab'ı ve hikmeti indirdi ve sana bilmediklerini öğretti. Allah'ın senin üzerindeki lütuf ve ihsanı çok büyüktür.”²⁹²

Nebî'ye (salıhalahu aleyhi ve sellem) öğretilen Kitap ve hikmet, onun daha önce bilmediği İlâhi vahiy ve onun açıklamasıdır. İşte bu bilgi Allah'ın lütfudur ve O'nun (celle celalahu) lütü kulları üzerinde çokça büyüktür:

“ ‘Ey insanlar! Şüphesiz ki size, Rabbinizden bir öğüt, sinelerde olan (manevi hastalıklara) şifa, müminler için de hidayet ve rahmet olan (bir kitap geldi).’ De ki: ‘Allah'ın lütü ve rahmetiyle, (evet) yalnızca bunlarla sevininler. O, onların biriktirdiklerinden daha hayırlıdır.’ ”²⁹³

Yüce Allah birinci ayette Kur'ân'ın bir öğüt, şifa, hidayet ve rahmet olduğunu haber vermiştir. İkinci ayette ise müminlerin Allah'ın lütü/fazlı ve rahmetiyle sevinmelerini, Allah'ın lütü ve rahmeti olan Kur'ân'ın insanların topladığı dünyalıklardan çok daha hayırlı olduğunu söylemiştir. Bir yandan Kur'ân'ın rahmet ve lütü olduğunu; diğer yandan müminler için sevinç kaynağı olduğunu, hem de insana

291. Ebu Davud, 1464; Tirmizi, 2914

292. bk. 4/Nisâ, 113

293. 10/Yûnus, 57-58

sevinç/mutluluk veren tüm dünyalıklardan daha hayırlı bir sevinç olduğunu bize öğretmiştir.

Seyyid Kutub (rahmetullah), konuyla ilgili şöyle der:

“Budur asıl sevinilmesi gereken şey... Mal ve dünya mülkü değil... Bu, o derece ulvî bir sevinç vasıtasıdır ki insanı yeryüzünün basit arzularının boyunduruğundan kurtarır, geçici şeylerin hevesinden vazgeçirir. Ve bu gibi şeyleri hayatın hizmetine vermeyi sağlar. Yoksa hayatı onların hizmetine vermez. Ve insanı bütün o basit şeylerin üstüne çıkarır. İnsan onları kullanırken, değerlendirirken fevkinde durur. Kulu kölesi olmaz, boyun eğmez. Bir kere İslâm, dünya hayatının devamıyla ilgili eşyayı küçümsemez. İnsanları dünyadan uzaklaştırıp bir köşeye çekmek için dünya hayatını basitleştirmez. Sadece ona ağırlığı kadar kıymet verir ve kendi ölçüsüne göre değerlendirir. Ancak böylece insanlar dünya nimetlerinden istifade ederken hür ve bağımsız olarak onlara ellerini uzatırlar. Çünkü onların taşıdıkları idealler bütün bu dünya mallarından çok daha hayırlı ve kıymetlidir. Müslümanın ufku bütün dünyanın ufuklarından çok daha geniştir... Onların yanında yegâne nimet imandır. İmanın gereklerini yerine getirmek ise bir Müslümanın tek hedefidir. Hem dünya onun hâkimi değil, o dünyanın hâkimidir ve dünya onun mülküdür...”

Ukbe bin Velîd anlatır. Safvan bin Amr’dan. O da Avfa bin Abdullah’tan işittiğini nakleder: ‘İrak eyaletinin haracı Ömer’e getirilip sunulduğunda, Ömer (rahmetullahi aleyhi) kölesiyle birlikte çıkmış ve gelen malları saymaya başlamıştı. Develeri sayarken belirtilenden de fazla çıkmıştı sayısı. Bunun üzerine

koca halife ‘**hamdolsun**’ diye sevinmişti. Yanında duran kölesi ‘and olsun Allah’a ki bu O’nun fazlu rahmetidir’ deyince Ömer, ‘Yanlış söylersin sen, bu Allah’ın, ‘**De ki: ‘Bunlar Allah’ın inayeti ile rahmeti ileidir. Sadece bunlarla sevinirler. Bu, onların bütün toplayıp yaptıklarından daha hayırlıdır.**’ âyeti kerimesinde beyan buyurduğu inayet ve rahmet değildir.’ diye karşılık vermiştir.’

İşte böyleydi o ilk kafilenin hayata bakış tarzı... Onlar en üstün inayeti ve en büyük rahmeti kendilerine inen ilâhi öğüt ve hidayet kaynağı yüce kitap olarak kabul ediyorlardı. Mal, mülk, servet ve zafer doğrudan doğruya ona bağlı olarak geliyordu. İşte bundandı zaten onların zaferler elde etmeleri, mallarla dolup taşmaları. Onlar serveti değil servet onları arayıp buluyordu. Hiç şüphesiz ki bu ümmetin yolu apaydınlık olarak meydandadır. Bu yol Kur’ânı Mübin’in koyduğu yoldur. Ve bu Kur’ân’ı pratik bir anlayışla kavrayan ilk İslâm nesillerin çizdiği yoldur. İşte yol...”²⁹⁴

Yüce Allah’ın Kur’ân nimeti ile dünyalık serveti karşılaştırması ve müminlerden Kur’ân ile sevinmelerini, Kur’ân ile ilgilenmelerini ve Kur’ân’a yönelmelerini istemesi; Kitab’ın farklı yerlerinde tekrar eder:

“Andolsun ki sana, Sebu’l Mesani’yi/tekrar eden yediyi (Fâtîha Suresi’ni) ve büyük Kur’ân’ı verdik. (Sana verilen Kur’ân ile yetin ve) sakın faydalanmaları için o (kâfirlerin) bir kısmına verdiğimiz şeylere gözünü dikme. Onlara karşı üzülmeye, (şefkat) kanatlarını müminlere ger.”²⁹⁵

294. Fî Zilâl-il Kur’ân, 8/14-15, Yunus Suresi, 55-58. ayetlerin tefsiri

295. 15/Hicr, 87-88

Bu ayetlerde Yüce Allah müminlere Kur'ân'ı ve tekrar eden yedi ayeti (Fâtiha) verdiğine ant içmiş, sonra o Kur'ân ile yetinmelerini, asla ve kat'a kâfirlere verilen güç ve imkâna göz dikmemelerini emretmiştir. Âdetâ ayetler, “Elinizde Kur'ân gibi bir hazine varken gözünüzü onların elindeki maddi imkânlarla dikmeyin!” demiştir. Demek ki Kur'ân ve içindeki ayetler müminler için en büyük güç kaynağı, maddi ve manevi hazinelerin membasıdır. Bu ayetlerde yapılan karşılaştırma gerçekten ilginçtir. Şayet karşılaştırma, Kur'ân ile müşriklerin dinî kaynakları arasında olsa anlaşılması kolay olurdu. Fakat ayetler Kur'ân ile onların maddi güçlerini karşılaştırmaktadır. Örneğin bugün, “Onların nükleer silahları, uzay teknolojileri, savaş filoları var.” diyen birine, “Bizim de Kur'ân'ımız var; gözünü onların imkânlarına dikme, Kur'ân ile yetin.” dense muhtemelen çoğu insan bu cevap karşısında irkilir, cevabı gerçeklerden kaçış olarak algılar. Neden? Çünkü Kur'ân'ın dilinden, İslam'ın değerler sisteminden, tevhidî bakış açısından o kadar uzaklaştık ki okuduğumuz üslubun güncellenmiş hâli çoğumuza çocukça gelebilir.

Ayetler gayet açıktır: Mümin gözünü onların elinde olana dikmeyecek, kendi elinde olan büyük hazineyle, Kur'ân ile yetinecektir. Davetini, cemaatini ve nasip olursa medeniyetini Kur'ân'ı ilkeler doğrultusunda oluşturacak, Kur'ân'ın kandil olup aydınlattığı insanlık yolunda yürüyecektir. Zira şirk ehlinin elindeki imkânlar; iman ahlakından, Yüce Allah'ın lütuf ve ihsanı bilincinden uzaktır. Bu sebeple insanca bir yaşamın, adil bir düzenin, huzur ve esenliğin teminatı olamamaktadır. Daha ziyade azınlık bir zümrenin

refahına ve çoğunluğun sefaletine sebebiyet vermektedir. Kural bellidir: Kökleri habis olanın meyvesi de habistir. Bu durumda ne yapacaksınız? Kendi inancınız, değerler sisteminiz ve ahlak anlayışınıza uygun bir dünya kuracaksınız. İşte o dünyanın şifreleri ve anahtarları Kur'ân'dadır.

Bir diğer açıdan bu, müminlerin içinde bulunduğu şartlara yönelik bir tesellidir. Şöyle ki;

“Kur'ân'ın büyük bir nimet olarak verildiğinin belirtilmesi, Peygamber (ﷺ) ve ona uyanlara, kafirlerin dünyevi mallarına özenmemeleri gerektiğini, zira Kur'ân gibi büyük bir nimetin yanında onların varlıklarının hiçbir değeri olmadığını hatırlatmak içindir. Bunun önemini tam anlamıyla kavrayabilmek için, o dönemde Peygamber (ﷺ) ve ona uyanların fakirlikten kıvrandıklarını göz önünde bulundurmak gerekir. Peygamber (ﷺ) tebliğ başladığında ticari etkinlikleri hemen hemen sona ermişti. Bunun yanı sıra Hatice'nin (radıyalıhü anı) bütün malını da harcamıştı. Sahabe'nin çoğu ise evlerinden ayrılan ve fakirleşen gençlerdi. Ekonomik boykot, ticaretle uğraşanların işlerini olumsuz yönde etkilemişti. Bunlardan başka, Kureyşlilerin kölesi veya mevlası olan ve hiçbir ekonomik pozisyonu olmayan müminler vardı. Bu ekonomik dertlerin yanı sıra, bütün müslümanlar, peygamberle (ﷺ) birlikte, Mekke ve çevresindekilerden işkence görüyorlardı. Kısacası o kadar çok işkence çekmiş, alay edilmiş ve horlanmışlardı ki neredeyse hiçbiri maddi veya manevi işkenceden ma'sun kalamamıştı. Diğer tarafta, onlara işkence eden düşmanları olan Kureyş, bu dünyadaki bütün iyi şeyleri alıyor ve lüks içinde bir

hayat sürüyorlardı. İşte müminlere yapılan tesellinin arka planı budur: Neden bu konuda cesaretinizi yitiriyorsunuz? Biz size her türlü zenginliğin ötesinde bir 'servet' verdik. O halde düşmanlarınız sizin bilginizi ve yüce ahlakınızı kıskanmalıdır; siz onların kötü yoldan kazanılmış servetlerini ve günah dolu zevklerini kıskanmamalısınız. Çünkü onlar Rabbleri katına vardıklarında, orada değeri olan hiçbir servet kazanmadıklarını göreceklerdir.”^{296 297}

Evet, Kur'ân Allah'ın lütuf ve rahmetidir. İnsana bahşedilen lütuf, haddizatında rahmet olduğu gibi rahmete erişmeye de vesiledir:

296. Tefhîmu'l Kur'ân, 2/583, Hicr Suresi, 85. ayetin tefsiri

297. Ayete yönelik mana tahrifi!

Burada önemli bir meseleye temas etmek yerinde olacaktır: Bu ve buna benzer ayetler bazı insanlar tarafından yanlış yorumlanmıştır. Ayetin bir benzeri Tâhâ Suresi'ndedir:

'Onlardan bazılarını, kendilerini imtihan etmek için verdiğimiz dünya süsüne gözünü dikme! Rabbinin rızıkı, daha hayırlı ve daha kalıcıdır. Ailene namazı emret, sen de onda sabırlı/kararlı ol. Biz senden rızık istemiyoruz. Biz seni rızıklandırıyoruz. Akıbet takvandır. (Takvalı olanlarındır.)' (20/Tâhâ, 131-132)

Bazı insanlar bu ayetleri, 'Onlara verdiğimiz imkânlara gözünü dikme. Kenara çekil; bol bol Kur'ân oku, tesbih çek, namaz kıl' olarak anlamış; dünyayı güç ve zenginlik sahiplerine bırakmıştır. Hâşâ, Allah'ın (ﷻ) muradı bu değildir. Zira Allah zayıf bırakılmış, mazlum mustazafları yeryüzünün imamı kılmak, zalimleri onların eliyle devirmek ve onlardan geriye kalana mustazafları vâris kılmak istemektedir:

'İman eden, salih amel işleyen, Allah'ı çokça zikreden, zulme uğradıktan sonra öçlerini alan (şairler) müstesna. Zulmedenler çok yakında nasıl bir inkılapla devrileceklerini bilecekler.' (26/Şuarâ, 227)

'Biz, yeryüzünde zayıf bırakılmış olan (mustazaflara) iyilik yapmak, onları (kendilerine uyulan) imamlar yapmak ve onları (yeryüzüne) vâris kılmak istiyoruz. Ve onları, yeryüzünde güç/iktidar sahibi kılmak (istiyoruz). Firavun'a, Haman'a ve ordularına da kendisinden korktukları şeyi göstermek/yaşamak (istiyoruz).' (28/Kasas, 5-6)

'Biz, onları bahçelerinden ve pınarlarından çıkardık! Hazinelelerden ve değerli konaklarından! (Onları çıkardığımız yerlere) böylece İsrailoğullarını vâris kıldık.' (26/Şuarâ, 57-59)

Bilakis ayette anlatılmak istenen kaide şudur: Siz Kur'ân ile mücadele verin. Onlara özenmeyin, onların elindeki gayrimeşru/ahlaksız güce imrenmeyin. Yüce Allah'ın istediği şekilde iman ve ahlaktan beslenen güçle onların karşısına dikilin. Rabbinizin istediği gibi onları devirin, onların şirk ve zulüm düzeni yerine tevhid ve adalet düzenini kurun. Kur'ân, namaz ve tesbih; insanı hayatın dışına itip dünyayı zalimlere bırakmak için teşri kılınmıştır. Tam aksine Kur'ân, namaz ve tesbih; güç alıp onların karşısına dikilmek, onların bozduğunu ıslah etmek ve onların elinde inleyen insanlığı kurtarmak için teşri kılınmıştır. (bk. Vahyin Rehberliğinde İbrâhiim ve Hicr Suresi Tefsiri, s. 678-680)

“Bu, bizim indirdiğimiz mübarek bir kitaptır. Ona uyun ve korkup sakının ki merhamet olunasınız.”²⁹⁸

24. Kur’ân, Her Yönüyle Azîmdir/Büyüktür

“Andolsun ki sana, Sebu’l Mesani’yi/tekrar eden yediyi (Fâtîha Suresi’ni) ve büyük Kur’ân’ı verdik.”²⁹⁹

Kur’ân azîm/büyük bir kitaptır. Çünkü o, El-Azîm olan Allah tarafından indirilmiştir. Kur’ân’ın azameti (manevi büyüklüğü) onu indiren kaynağın azametindendir. Kur’ân’ı okuyan, ona gönlünü açtığı oranda manevi azametten payına düşeni alacaktır. Yüce Allah, Kur’ân’ın azametine dikkat çekmek için şöyle buyurmuştur:

“Şayet (okunan bir kitapla) dağlar yürütülse ya da onun aracılığıyla yeryüzü parçalansa veya onunla ölümlerle konuşulacak olsa (hiç şüphesiz o, Kur’ân olurdu).”³⁰⁰

“Şayet bu Kur’ân’ı, bir dağın üzerine indirmiş olsaydık, (dağın) Allah korkusundan büzülmüş ve paramparça olduğunu görürdün. İnsanlar düşünsünler diye onlara bu örnekleri veririz.”³⁰¹

Şayet Kur’ân dağlara indirilse dağlar onun azametiyle harekete geçer veya parçalanırlar. Peki, Kur’ân’ın azameti hissedene kalpler de öyle olmaz mı? Kur’ân, altı asırlık cahiliyenin katılaştırdığı kalpleri parçalamadı mı? Gurur ve kibrin esiri bir toplumu yerinden oynatmadı mı? Kitap boyunca okuduğumuz/okuyacağımız birçok örnek, onun etkisinin azametine delildir. O, yeryüzünün en basit/ilkel

298. 6/En’âm, 155

299. 15/Hicr, 87

300. bk. 13/Ra’d, 31

301. 59/Haşr, 21

toplumunu yeryüzünün en değerli toplumu hâline getirmiş; insanlık tarihinde “hiç” olan bir toplumu tarihin seyrini değiştiren bir topluma dönüştürmüştür. Bu efsanevi dönüşümün tek kaynağı vardır: ilmini ve amelini Nebî'den (salâhuhu aleyhi ve sellem) öğrendikleri Kur'ân!

Kur'ân'ın haberleri de büyük/Azîmdir:

“De ki: ‘O, büyük bir haberdur. Siz ondan yüz çevirmekte-siniz.’ ” 302

Kur'ân'ın azameti onun haberlerine de yansımıştır; o, tüm haberleri büyük olan bir kitaptır. Yüce Allah, müşriklerin böyle büyük bir haberdan yüz çevirmelerini eleştirmekte, kınamaktadır.

Kur'ân azamet sahibi bir kitap olduğundan onu okuyanın ve onunla amel edenin de ecri büyük olur:

Ebû Hureyre'den (radhyallahu anhu) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü (salâhuhu aleyhi ve sellem), ‘Sizden biriniz evine döndüğünde orada üç tane semiz ve doğurmak üzere olan deve bulmak ister mi?’ buyurdu.

Biz de, ‘Evet.’ dedik.

Allah Resûlü (salâhuhu aleyhi ve sellem), ‘Birinizin namazında okuyacağı üç ayet, semiz ve doğurmak üzere olan üç deve kazanmasından daha hayırlıdır.’ buyurdu.” 303

Abdullah ibni Mes'ûd'dan (radhyallahu anhu) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (salâhuhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

302. 38/5âd, 67-68

303. Müslim, 802

“Kim Kur’ân’dan bir harf okursa kendisine bir ecir yazılacaktır. Her ecre da on misliyle karşılık verilecektir. Elif, lam, mim bir harftir demiyorum. Bilakis elif bir harf, lam bir harf, mim de bir harftir.”³⁰⁴

Ebû Hureyre’den (radıyalahu anh) rivayet edildiğine göre Nebi (salıallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

“Kıyamet Günü Kur’ân getirilecek ve şöyle diyecek: ‘Ey Rabbim, beni okuyup benimle hayatını yaşayan bu kulunu giydir!’ O kimseye keramet tacı giydirilecek ve sonra Kur’ân şöyle diyecek: ‘Arttır ya Rabbi!’ İkrâm olarak elbise de giydirilecek. Sonra Kur’ân diyecek ki: ‘Ey Rabbim, ondan razı ol!’ Allah da ondan razı olacak. Denilecek ki: ‘Ey kul, oku ve yüksel!’ Böylece okuduğu her bir ayette iyilik, ecir ve mükâfatları arttırılacaktır.”³⁰⁵

Ebû Mûsâ El-Eş’arî’den (radıyalahu anh) şöyle rivayet edilmiştir:

“Şüphesiz bu kitap sizler için ecir kazanma aracı olur, sizler için şan ve şeref olur, size nur olur. Bazen de onun emirlerine göre yaşamadığınız için size günah olur. Siz bu Kur’ân’a uyun, Kur’ân size asla uymasın. Çünkü kim Kur’ân’a uyarsa Kur’ân onu cennet bahçelerine götürür. Kim de Kur’ân’a uymaz, Kur’ân’ı kendine uydurursa Kur’ân onu iteleyip kafasının üzerine düşürür ve cehenneme atar.”³⁰⁶

Abdullah ibni Mes’ûd’dan (radıyalahu anh) şöyle rivayet edilmiştir:

“Şüphesiz bu Kur’ân, Allah’ın me’dubesidir (ziyafet sofrası ve edep mecmuasıdır). Dolayısıyla ondan gücünüz yetti-

304. Tirmizi, 2910

305. Tirmizi, 2915

306. Darimi, 3371

ğince alın. Ayrıca ben gerçekten içinde Allah'ın Kitabı'ndan bir şey bulunmayan evden daha hakir bir şey bilmiyorum. İçinde Allah'ın Kitabı'ndan bir şey bulunmayan kalp ise hiç oturanı olmayan bir ev gibi boş ve haraptır.”³⁰⁷

Sahabe Kur'ân okumayı ecir kapısı olarak görmüş, onunla harf harf Allah'a (celle celaluhu) yakınlaşmaya gayret etmişlerdir. Bir salih amelle Kur'ân karşı karşıya geldiğinde Kur'ân okumayı tercih etmişlerdir. Abdullah ibni Mes'ûd'a (radıyalahu anh) neden az oruç tuttuğu sorulunca şu cevabı vermiştir: “Oruç, beni Kur'ân okumaktan zayıf düşürüyor. Ben Kur'ân okumayı daha çok seviyorum.”³⁰⁸

25. Kur'ân, Allah'ın Me'dubesidir (Ziyafet Sofrası ve Edep Mecmuası)

Abdullah İbni Mes'ûd (radıyalahu anh) şöyle der:

“Şüphesiz bu Kur'ân, Allah'ın me'dubesidir (ziyafet sofrası ve edep mecmuasıdır). Dolayısıyla ondan gücünüz yettiğince alın. Ayrıca ben gerçekten içinde Allah'ın Kitabı'ndan bir şey bulunmayan evden daha hakir bir şey bilmiyorum. İçinde Allah'ın Kitabı'ndan bir şey bulunmayan kalp ise hiç oturanı olmayan bir ev gibi boş ve haraptır.”³⁰⁹

Me'dube iki anlama gelir: ziyafet sofrası ve edep kuralları. Lafzı me'dube şeklinde okuyanlar ona ziyafet sofrası, me'debe diye okuyanlar ise edep/adap manası vermiştir.³¹⁰

– Sahabe Kur'ân'ı Allah'ın (celle celaluhu) ziyafet sofrası olarak gör-

307. Darimi, 3358

308. Fedâilu'l Kur'ân, Ebû Ubeyd, s. 62

309. Darimi, 3358

310. bk. En-Nihâye fî Ğaribi'l Hadîs ve'l Eser, 1/29; Ğaribu'l Hadîs, 4/107-108

müştür. Çeşit çeşit tatların olduğu, ruhu doyuran, semadan parça parça gelen bir sofrâ... Aslında bu isimlendirme Kur'ân'ın üslubuna uygundur. Zira Allah (celle celâlahu) Kur'ân'ın inişi için “n-z-l” kökünü kullanmıştır. Cennette kullarına sunacağı türlü ikramlar için de “nüzulen” kelimesini seçmiştir. Allah'tan ikram, O'nun (celle celâlahu) tarafından ağırılanma, konaklama gibi anlamlara gelen nüzulen, Kur'ân'ın indirilişini ifade eden nüzul kelimesiyle aynı köktendir.³¹¹

“İbn Teymiyye şunları söylemiştir:³¹² ‘Abdullah ibni Mes’ûd (radhyallahu anhu) şöyle demiştir: ‘Şüphesiz her âdib, me’dubesine gelinmesini ister. Allah'ın me’dubesi de Kur'ândır. Âdib ziyafet veren, me’dube ziyafet demektir. Ziyafet, misafir için hazırlanan yemektir.’ İbn Mes’ûd bu sözüyle Allah'ın kullarına onlara indirdiği kelâmıyla ziyâfet verdiğini beyân etmiştir. Demek ki o, onların kalbinin gıdası ve azığıdır. Kalplerinin Kur'ân'dan elde ettiği fayda ve ona duyduğu ihtiyaç, bedenin gıdadan elde ettiği faydadan ve ona duyduğu ihtiyaçtan daha fazladır.’ ”³¹³

– Sahabenin Kur'ân'a bu yaklaşımı şu anlama da gelir: Abdullah ibni Mes'ûd'dan (radhyallahu anhu) şöyle rivayet edilmiştir: “Hiçbir müeddeb/terbiyeci yoktur ki mutlaka öğretilerinin uygulanmasını ister. Allah'ın edebi de Kur'ân'dır.”³¹⁴

Sahabe Kur'ân'a bir edep mecmuası olarak bakmış, Kur'ân ahlakıyla ahlaklananların Allah'ın edebiyle edeplendiklerine kani olmuşlardır. Âişe Annemizin (radhyallahu anha) Allah Resûlü'nün

311. Ayetler için bk. 3/Âl-i İmrân, 198; 18/Kehf, 107; 32/Secde, 19; 41/Fussilet, 32

312. bk. Mecmû'u'l Fetâvâ, 17/527

313. Kur'ân Taşkıyıcılarının Ahlâkı, s. 44

314. Darimi, 3364

(³¹⁵ahlakını soran sahabiye, “Onun ahlakı Kur’ân’dı.”³¹⁵ demesi de bu yaklaşımın bir neticesidir. Sahabilerin Kur’ân’a Allah’ın edebi olarak bakması, onlara şu bilinci vermiştir: Kalbinde/Göğsünde Kur’ân taşıyan insan, diğer insanlardan farklı olmalıdır. Göğsünde taşıdığı hazineye layık olarak konuşması, susması, oturması, kalkması ... Kur’ân’ın şan ve şerefine yakışmalıdır.

“Kur’ân’ı hıfzeden bir kimsenin en çok önem verdiği şey, dininde vera sahibi olmak, Allah’ın kendisine emrettiği ve nehyettiği bütün hususlarda Allah’a karşı takvâlı olmak, O’nun gözetiminde olduğunu unutmamak olmalıdır. İbni Mes’ûd der ki: ‘Kur’ân okuyan kimsenin, insanlar uyuduğunda gecesiyle (yaptığı ibadetiyle) bilinmeli, insanlar uyandığında gündüzüyle, insanlar gördüğünde ağlamasıyla, insanlar lafa daldıklarında susmasıyla, insanlar böbürlenip durduklarında alçak gönüllülüğüyle, insanlar sevindiklerinde de üzüntüsüyle tanınmalı, bununla ayırt edilmelidir.’

Abdullah ibni Amr der ki: ‘Kur’ân’ı hıfzetmiş bir kimsenin, lafa dalanlarla birlikte dalmaması, cahillik edenlere karşı cahillik etmemesi gerekir. Aksine o, Kur’ân hatırı için affedip bağışlayabilmelidir. Çünkü onun göğsünde yüce Allah’ın keliması vardır.

Yine Kur’ân hafızının şüpheli yollardan kendisini koruması gerekir. Kur’ân meclislerinde ve başka meclislerde, gülmesini ve faydasız konuşmasını azaltmalıdır. Başkasının kötülüklerine karşı tahammül etmeye ve vakar sahibi olmaya kendisini zorlamalıdır.’ ”³¹⁶

315. bk. Müslim, 2165

316. Tefsîrû'l Kurtubî, 1/221, Mukaddime

Âcurrî (rahmetullah) sahabenin, Kur'ân ehlinin adabına dair sözlerini aktardıktan sonra şöyle der:

“Kur'ân ehlinin ahlâkının, onların ilmine sahip olmayan diğer kimselerin ahlâkından farklı olması gerekir. Onlar başlarına bir musîbet geldiği zaman bunlar karşısında Allah'a (celle celâluhu) sığınır, herhangi bir yaratılmışı sığınmazlar. Allah onların kalplerinde en öndedir. Onlar Kur'ân'ın ve Sünnet'in edebîyle edeplenmişlerdir. Onlar yaptıkları hususunda kendilerine uyulan dev kişilerdir. Çünkü onlar Allah'ın seçkin kulları ve ehlidir. 'İşte onlar Allah'ın hizbidir. Dikkat edin, Allah'ın hizbi felâha erenlerin ta kendileridir.’³¹⁷

Fudayl ibni İyâd şöyle dedi: ‘Kur'ân taşıyıcısına yaraşan -halife olsun ya da onun altındakiler olsun- yaratılmışlardan birine ihtiyaç duymamasıdır. Yaratılmışların ona ihtiyaç duymaları gerekir.’

Yine Fudayl şöyle dedi: ‘Kur'ân taşıyıcısı, İslâm'ın sancağının taşıyıcısıdır. Bundan dolayı boş konuşanla birlikte boş konuşması, hata edenle birlikte hata etmesi, oyalananla birlikte oyalanması ona yakışmaz.’³¹⁸

Kur'ân okuyan kişinin, Allah'ın (celle celâluhu) edebini göğsünde taşıdığını hissetmesi, çokça unutan nefsine bunu hatırlatması gerekir. Önceki sayfalarda okuduğumuz şu satırları bir daha okuyalım:

Kur'ân okuyan mümin; yüce, aziz ve şerefli bir kitabı tilavet ettiğini hissetmelidir. Duygu, düşünce ve davranışlarında yüce, aziz ve şerefli olmaya dikkat etmelidir. Sahabeden

317. 58/Mucâdele, 22

318. Kur'ân Taşıyıcılarının Ahlâkı, s. 102-103

Kur'ân okuyanlar; davranışlarını bu hisle kontrol eder, Kur'ân okuyucusuna/hafızına yakışmayan davranışlardan kaçınırdı. Korkularını bu hisle yener, zorlu amellerin üstüne bu hisle giderlerdi. Örnek olsun, İslam'ın en zorlu savaşlarından biri Yemâme Savaşı'dır. İslam ordusu 10.000, riddet ordusu 100.000 insan civarındadır. 10.000 insan arasından savaşta sebat edenler ise ordunun dörtte biridir. İşte bu zorlu savaşta sahabenin destansı direnişi Kur'ân ile olmuştur. O gün onların şiarı, “Ey Bakara Ashabı”³¹⁹ olmuştur. Dağılan orduya Bakara Suresi'ni okudukları hatırlatılmış ve 2.500 insan 100.000 kişiye karşı savaşmıştır. O savaşın en büyük kahramanlarından biri Sâlim'dir (radıyâllahu anı). Bulunduğu mevki itibarıyla Muhâcirler, “ ‘Senin tarafından bir saldırıya uğramaktan korkuyoruz.’ dediklerinde, ‘O takdirde ne kötü bir Kur'ân taşıyıcısı olurum.’ diyerek itiraz etmiştir. O gün arkadaşlarını savaşa teşvik etmek için, ‘Ey Kur'ân ehli, Kur'ân (bilginizi) amellerinizle süsleyin!’ diye nida etmiştir.”³²⁰ Kur'ân okuyucusuna yakışır şekilde davranmalarını istemiştir.³²¹ Elbette okuduğumuz ufka ulaşmak için; her şeyden önce değerli, yüce ve şerefli bir kitabı göğsümüzde taşıdığımızı hissetmek zorundayız. Kalp bu hisle dolarsa davranışlar da ona uygun olacaktır.

26. Kur'ân, Metludur/Tilavet Edilendir/Uyulandır

“Kendilerine verdiğimiz Kitab'ı hakkıyla (içindekilere inanıp gereğiyle amel ederek) okuyanlar; işte bunlar Kitab'a hakkıyla

319. bk. Musannefu Abdırrezzâk, 10190

320. bk. El-Bidâye ve'n Nihâye, 9/468

321. Ayrıca bk. Târihu'l İslâm, 2/36; Et-Tabakâtul Kubrâ, 3/288

iman ederler. Kim de ona karşı kâfir olursa işte onlar hüsrana uğrayanların ta kendileridir.”³²²

Yüce Allah, Kitab'ını okuma eylemini tilavet olarak isimlendirmiştir. “T-l-v” kökünden türeyen tilavet kelimesi, bir şeyin diğerini izlemesi, onun peşi sıra gelmesi anlamını ifade etmek için kullanılır. Yüce Allah, Güneş'in ardından görünen Ay için, “Güneş'in peşi sıra gelen (telaha) Ay'a”³²³ diye yemin etmiştir.³²⁴ Yüce Allah'ın yanında Kitab'a inananlar; onu hakkıyla tilavet edenler, yani ona hakkıyla uyanlardır:

Abdullah ibni Mes'ûd'dan (radıyalahu anıh) şöyle rivayet edilmiştir:

“ ‘Kendilerine verdiğimiz Kitab'ı hakkıyla (içindekilere inanıp gereğiyle amel ederek) okuyanlar ... ’³²⁵

Yani helalini helal, haramını haram kabul ederek; onu Allah'ın indirdiği gibi okuyarak; kelimelerini yerinden oynatmayarak; onu asıl manasından uzak tevil etmeyerek ona tabi olunması gereken şekilde tabi olurlar.”³²⁶

Kur'ân hakkıyla tilavet edilmediğinde, İslam'dan sapan Ehl-i Kitap modeli ortaya çıkar. Kur'ân'a uymak yerine hayatı kitabına uyduran, Kitab'ı arzulara uygun tefsir/tahrif eden, Kitab'ı edebî ve mistik bir metne çeviren bir anlayış yaygınlaşır. İleride bu zihniyetin örneklerine değinecek olmakla birlikte Ebû Mûsâ El-Eş'arî'nin (radıyalahu anıh) sözünü tekrar hatırlatmakta fayda vardır:

322. 2/Bakara, 121

323. bk. 91/Şems, 2

324. İstidlal Abdullah İbni Abbâs'a (radıyalahu anıh) aittir. bk. İbn-i Kesîr Tefsîri, 1/515, Bakara Suresi, 121. ayetin tefsiri

325. 2/Bakara, 121

326. Mevsûatu't Tefsîri'l Me'sûr, 2/711, 3595 No.lu rivayet

“Şüphesiz bu kitap sizler için ecir kazanma aracı olur, sizler için şan ve şeref olur, size nur olur. Bazen de onun emirlerine göre yaşamadığınız için size günah olur. Siz bu Kur’ân’a uyun, Kur’ân size asla uymasın. Çünkü kim Kur’ân’a uyarsa o onu cennet bahçelerine götürür. Kim de Kur’ân’a uymaz, Kur’ân’ı kendine uydurursa Kur’ân onu iteleyip kafasının üzerine düşürür ve cehenneme atar.”³²⁷

Kur’ân; bireyin/toplulun imamı, rehberi, mihmanda-rıdır. İnsanlar ona uysun diye indirilmiştir. Onu okumak dahi ona uymayı gerektiren “tilavet” kelimesiyle ifade edilmiştir.³²⁸ Sahabe bu gerçeği fıkhetmiş, Kur’ân’a uyul-ması gerektiğini her fırsatta dillendirmiştir. Ayrıca onlar, Kitab’a uymak yerine Kitab’ı kendilerine uyduran Ehl-i Kitab’ı bizzat müşahede etmiş, Kitap ters yüz edildiğinde ortaya çıkan itikadi ve ahlaki pespayeliği Medine Yahudileri üzerinden anlamışlardır.

27. Kur’ân, Allah Resûlü’nün Vasiyeti ve Mirasıdır

Zeyd ibni Erkam’dan (رضي الله عنه) şöyle rivayet edilmiştir:

“Bir gün Allah Resûlü (ﷺ), Mekke ile Medine arasında Hum denilen bir suyun başında, aramızda hutbe okumak üzere ayağa kalktı. Allah’a hamd ve övgülerde bulunduktan sonra bize vaaz etti, hatırlatmalarda ve öğütlerde bulundu.

Sonra şöyle dedi: ‘Bundan sonra; dikkat edin, ey cemaat! Ben ancak bir insanım. Rabbimin elçisi gelip de ona icabet etmem yakındır. Ben size iki ağır yük bırakıyorum: Bunların

327. Darimi, 3371

328. Tilavet, bir şeyin diğerini izlemesi, onun peşi sıra gelmesidir.

birincisi, içinde doğru yol ve nur bulunan Allah'ın Kitabı'dır. Allah'ın Kitabı'na tutunun ve ona sarılın!'

Müteakiben Allah'ın Kitabı'na teşvik etti ve ona yönlendirdi.

Sonra şöyle dedi: 'Bir de Ehl-i Beyt'imi (bırakıyorum) ... Ehl-i Beyt'im hakkında size Allah'ı hatırlatırım!.. Ehl-i Beyt'im hakkında size Allah'ı hatırlatırım!.. Ehl-i Beyt'im hakkında size Allah'ı hatırlatırım!..' ”³²⁹

Kur'ân (ve Ehl-i Beyt/Sünnet), Allah Resûlü'nün (ﷺ) ümmete tavsiyesi, geride bıraktığı mirasıdır. Kur'ân'a yönelen her insan, Allah Resûlü'nün vasiyetini yerine getirmiş, onun mirasından nasibini almıştır. Sahabe de (رضي الله عنهم) Kur'ân'a bu anlayışla yaklaşmıştır. Abdullah ibni Mes'ûd, Kur'ân (ilmi ve amelinin) öğrettiği bir öğrenci topluluğuna bakıp, “Ne yapıyor bunlar?” diye sormuş, sonra kendi sorusunu şöyle cevaplamıştır: “Muhammed'in mirasını paylaşıyorlar.”³³⁰

28. Kur'ân, Haktır

“Şayet sana indirdiğimizden şüphen varsa senden önce Kitab'ı okuyanlara sor! Andolsun ki hak sana Rabbinden gelmiştir. Sakın şüphecilerden olma!”³³¹

“Biz onu hak üzere indirdik, o da hak olarak indi. Biz seni ancak müjdeci ve uyarıcı olarak yolladık.”³³²

Kur'ân, El-Hakk olan Rabbimizin indirdiği, hak olan bir kitaptır. Kendisi haktır, mesajları haktır, inisi haktır ve gayesi

329. Müslim, 2408

330. Fedâilü'l Kur'ân, Ebû Ubeyd, s. 51

331. 10/Yûnus, 94

332. 17/İsrâ, 105

hakkın yeryüzüne egemen olması, batılı silip atmasıdır. Kelime olarak hak, bir şeyin sağlamlığı ve sıhhati³³³ için kullanıldığı gibi bir şeyin uyumu³³⁴ için de kullanılır. Bu yönüyle Kur'ân'ın hak olması, onun haberlerinin sıhhati/sağlamlığı ve emirlerinin insan fitratıyla uyumlu olmasındandır. Zira Kur'ân'ı indiren irade ile insanı yaratan irade aynıdır; birini (Kur'ân'ı), diğeri (insan) için istikamet vesilesi kılmıştır.

Yüce Allah, Kur'ân'ı hak olarak vafettiği gibi çoğu yerde onun hak ile indirildiğine vurgu yapar:

“Şüphesiz ki (bu) Kitab'ı, sana hak ile indirdik. (Şu hâlde) dini O'na halis kılarak Allah'a ibadet et.”³³⁵

“(O Allah) sana Kitab'ı hak ile, kendinden önceki (kitapları) doğrulayıcı olarak indirdi. Tevrât'ı ve İncil'i de (Allah) indirdi.”³³⁶

Kur'ân'ı tekrar tekrar okuyan bir mümin, şu gerçeği fark eder: Yüce Allah Kur'ân'ı hak ile indirdiğini/hak ile okuduğunu ve yeri ve göğü hak ile yarattığını sık sık vurgular. Demek ki yaratılışın hak ilkesiyle olması ile Kur'ân'ın hak ilkesiyle indirilmesi arasında bir bağ vardır:

“Allah'ın gökleri ve yeri hak ile yarattığını görmez misin? Şayet dilerse sizi götürür, (yerinize) yeni bir toplum getirir.”³³⁷

İşte bu farkındalık Müslim'in başını Mushaf'tan kaldırıp çevresine El-Hakk ismiyle bakmasına vesile olur. Kur'ân

333. bk. Mu'cemu Mekâyisi'l Luğa, 2/15, h-k-k maddesi

334. bk. El-Mufredât, s. 246, h-k-k maddesi

335. 39/Zümer, 2

336. 3/Âl-i İmrân, 3

337. 14/İbrâhîm, 19

ile kâinat, elinde tuttuğu Mushaf ile gök, fitratı ile şariat arasındaki bağları bulmaya gayret eder. Arayışında yol arkadaşı Kur'ân'dır. Onun elinden tutup insan, kâinat ve Kur'ân arasındaki bağları gösterir. İşte o zaman kâinatın tesbihini, namazını ve duasını duymaya başlar. Göğe yükselen işi ve gökten inen emri hisseder. Ve o zaman, “Uhud Dağı bizi sever, biz de onu severiz”³³⁸ diyen; yağan yağmurla ıslanıp, “Rabbinden yeni geldiğini”³³⁹ söyleyen Allah Resûlü'nü (ﷺ) anlar. İnsan, evren ve Kitap arasındaki halka/bağ; hak ilkesidir. O ilkenin farkına varmak ise Kur'ân ile mümkündür. İnsan onun peşine takılıp ayetleri, hizipleri ve sureleri arasında gezdikçe yeni bağlantılar keşfeder. Yeter ki Kur'ân'ın gösterdiği yere, gösterdiği yerden baksın!

29. Kur'ân, Şifadır

“ ‘Ey insanlar! Şüphesiz ki size, Rabbinizden bir öğüt, sine-lerde olan (manevi hastalıklara) şifa, müminler için de hidayet ve rahmet olan (bir kitap geldi).’ ”³⁴⁰

“Kur'ân'dan müminler için (şüphe, şehvet, dünya sevgisi gibi hastalıklara) şifa ve rahmet olacak ayetler indiririz. Zalimlerin ise yalnızca hüsrânını arttırır.”³⁴¹

Kur'ân'ı Eş-Şâfi olan, şifanın kaynağı Rabb indirmiştir. O, sinelerdeki hastalıkların şifasıdır. Şöyle ki; kalpler de bedenler gibi hastalanır. Hastalanan beden, işlevini nasıl yerine getiremezse hastalanan kalp de işlevini yerine getiremez. Rabbine (ﷻ) yönelemez, O'nu anarak mutmain

338. bk. Buhari, 1481; Müslim, 1392

339. bk. Müslim, 898

340. 10/Yûnus, 57

341. 17/İsrâ, 82

olamaz, O'na firar edemez, O'nun müjde ve uyarılarıyla sevinip ürperemez, O'na özlem duyamaz... Kalplerin hastalığı ikidir: Birincisi şüpheler nedeniyle oluşan; insanın hakkı anlamasına, teslim olmasına ve onu yaşamasına engel olan hastalıktır:

“Bir sure indirildiğinde onlardan bir kısmı: ‘Bu sure hanginizin imanını arttırdı?’ derler. İman edenlere gelince onların imanını arttırmıştır ve onlar (Allah’ın müminlere yönelik vadeleriyle) müjdelenmektedirler. Kalplerinde hastalık olanlara gelince onların (kalplerinde bulunan) pisliklere pislik katmış ve onlar kâfir olarak ölmüşlerdir.”³⁴²

“İnsanlardan öylesi vardır ki: Allah’a ve Ahiret Günü’ne iman ettik.’ derler. (Hakikatte) iman etmiş değillerdir. Allah’ı ve iman edenleri aldattıklarını sanırlar. (Hakikatte) sadece kendilerini aldatmaktadırlar. Farkında da değillerdir. Onların kalplerinde hastalık (şüphe ve şehvet) vardır. Allah da onların hastalığını arttırmıştır. Yalan söylemeleri/Yalanlamaları nedeniyle onlar için can yakıcı bir azap vardır.”³⁴³

İkincisi, kalplerdeki arzular ve şehvetler nedeniyle oluşan hastalıktır. Allah’ın sınırlarına riayet etmeye, iffetini korumaya ve hakları gözetmeye engel olur.

“Ey Peygamber kadınları! Siz, herhangi bir kadın gibi değilsiniz. Şayet takvalıysanız kadınsı bir üslupla söz söylemeyin ki kalbinde hastalık olan kimse (size) tamah eder. (Vakara ve takvaya yakışır) uygun söz söyleyin.”³⁴⁴

342. 9/Tevbe, 124-125

343. 2/Bakara, 8-10

344. 33/Ahzâb, 32

Kalp hastalıklarının bir kısmı yapısaldır; insan tabiatından kaynaklanır. İnsanın cehaleti, zulmü, nankörlüğü, aceleciliği, tartışmacı oluşu, endişeleri tabii hastalıklara örnektir. Bir kısmı da sonradan kazanılır; masiyetlerle, arzulara uyarak veya hataların tekrarıyla oluşur. İşte Kur'ân her iki tür hastalığın da şifasıdır.

“Kur'ân'da şifa vardır. Kur'ân'da rahmet vardır. Kalplerini iman perdesine aksettirenlerin kalpleri aydınlanır, açılır, Kur'ân'daki ruh ve güven onlara aktarılır.

Kur'ân'da vesvese, tereddüt ve şaşkınlığı tedavi eden şifalar vardır. Kur'ân kalbi Allah'a ulaştırır, ona huzur ve sükûn bahşeder, himaye ve emniyet altında olduğunu hissettirir, hayattan memnun kılar, Allah'ın da kendisinden razı ve memnun olması için gerekli tevcihatta bulunur. Tereddüt, kararsızlık ve vesvese birer hastalıktır. Bu hastalıkları tedavi eden Kur'ân elbette ki Mu'minin rahmeti olacaktır.

Kur'ân'da heva ve hevesin, kötülüğün, hasedin ve şeytan işgvalarının da şifaları vardır. Bunlar kalbe ârız olan âfetlerdendir. Orada hastalık, zaaf, yorgunluk gibi şeyler husûle getirerek kalbi harap ederler. Bu felâketi önleyen Kur'ân elbette ki Mu'min için rahmettir.

Tefekkür ve şuurdaki çeşitli yönelişlere istikamet veren Kur'ân, bu sahanın hastalıklarını da tedavi eder. Aklın haddi, tecavüz etmesine fırsat vermez. Faydasız şeylerle enerjisini tüketmesine mani olur ve verimli sahalarda faaliyet göstermesi için ona tam bir hürriyet tanır. Aklın sağlam ve mazbut bir program içinde çalışmasını ister.

Onu ifrat ve tefritten alıkoyarak semere verecek bir çalışmaya sevk eder. Bu suretle akıl, kendisine sahip olan şahıs için de hayırlı ve faydalı bir unsur olarak faaliyet gösterir. Enerjisini faydasız istikametlerde değil, verimli ve sağlam istikametlerde harcar. Kur'ân bu yönüyle de Mu'minlere rahmettir.

Kur'ân'da içtimai hastalıkların da devası mevcuttur. Cemiyetlere musallat olup temellerini sarsan, onlardaki huzur, güven ve emniyeti yok eden hastalıklar Kur'ân nizamıyla ortadan kalkar. O zaman cemiyetler Kur'ân'ın sağladığı içtimai huzur ve emniyet içinde yaşarlar.”³⁴⁵

30. Kur'ân, Nurdur

“Ey insanlar! Rabbinizden size (hiçbir şüpheye yer bırakmayan) burhan geldi ve size apaçık bir nur indirdik.”³⁴⁶

“Böylece sana emrimizden bir ruh/Kur'ân vahyettik. Sen Kitab'ın ve imanın ne olduğunu bilmezdin. Fakat biz onu, kullarımızdan dilediğimizi kendisiyle hidayet ettiğimiz bir nur kıldık. Şüphesiz ki sen, dosdoğru yola iletirsin.”³⁴⁷

Yüce Allah, En-Nûr'dur; yer, gök ve kalplerin ışığının yegâne kaynağıdır. İndirdiği Kur'ân'ı da manevi bir ışık kılmış, O'na ^(celle cihâluhu) seyreden kulların yolunu aydınlatmıştır. Yüce Allah Kur'ân'ı ışık kılarak yolunu aydınlattığı mümin ile Kur'ân'sız insanın durumunu ölü ile diri üzerinden anlatmıştır:

“Ölü iken dirilttiğimiz ve insanlar arasında yürümesi için

345. Fî Zılâl-il Kur'ân, 9/370, İsrâ Suresi, 82. ayetin tefsiri

346. 4/Nisâ, 174

347. 42/Şûrâ, 52

kendisine bir nur/ışık kıldığımız kimsenin durumu, karanlıklar içinde olup oradan çıkamayan kimsenin durumu gibi midir? Kâfirlere yaptıkları ameller böyle süslü gösterildi.”³⁴⁸

• **Kâfirler, ölüye benzetilmiştir:** Bu misalde dikkatimizi çeken ilk şey, kâfirin ölüye benzetilmesidir. Kâfir, manen ölü gibidir. Zira o, kalbiyle akletmez, gözüyle görmez, kulağıyla işitmez. Organları vardır, yerli yerindedir, ancak kendinden ötürü yaratıldıkları vazifeyi yerine getirmezler. Kalp, Allah’ın ayetlerini anlamaz. Göz, kâinata yerleştirilmiş sayısız ayeti görmez. Kulak, Allah’ın (celle celalahu) mesajlarını işitmez. Oysa duyan kulaklar için Allah (celle celalahu) her ân kullarına bir şeyler söylüyordur. Yaşanan her olay bir imtihan değil midir ve her imtihanın insana öğrettiği şeyler yok mudur?

“Andolsun ki cehennemi, kalpleri olup da onunla (hakikati) anlamayan, gözleri olup da onunla (hakikati) görmeyen; kulakları olup da onunla (hakikati) duymayan insanlar ve cinlerin çoğunluğu için yarattık/hazırladık. Bunlar hayvanlar gibidir, hatta (hayvanlardan) daha sapkınlardır. Bunlar gafil-lerin ta kendileridir.”³⁴⁹

Kâfir, ölüye benzetilmiştir. Zira o, resûllerin çağrısına icabet etmez. Bir ölünün kendisine yönelik çağrılar karşısında hareketsiz kalışı gibi, bir kâfir de tevhid çağrısı karşısında hareketsizdir:

“(Davetine) ancak (anlamak için) dinleyenler icabet eder. Ölülere ise Allah diriltir sonra da O’na döndürülürler.”³⁵⁰

348. 6/En’âm, 122

349. 7/A’râf, 179

350. 6/En’âm, 36

“Şüphesiz ki sen, ölümlere (benzeyen kâfirlere hakkı) işittiremezsin. Arkalarını dönüp gittiklerinde (hakka karşı) sağır olanlara da daveti işittiremezsin.”³⁵¹

• **Hidayet, diriltmeye benzetilmiştir:** Allah (celle celaluhu) bir kulu-na hidayet edişini hayat vermeye/diriltmeye benzetmiştir.

Şöyle ki; üzeri şirk ve masiyetle örtülmüş ölü kalp; kışın, beyaz bir örtüyle örttüğü ölü toprak gibidir. Rahmet/Hidayet damllarıyla buluşunca hareketlenir, titreşir. Şirk ve küfür tortularını üzerinden atar... Sonra baharla birlikte uyanan tabiat gibi, imanla ve takvayla uyanır. Kalp akletmeye, göz görmeye, kulak işitmeye başlar.

• **Kur'ân, nura/ışığa benzetilir:** Allah (celle celaluhu) vahyi Müslim için bir ışık/nur kılmıştır. Onunla aydınlanır, onunla yol yürür. Bu nurla aydınlandıktan sonra **insanlar arasında yürür**; bir kenara çekilmez. Hayat bulduğu gibi hayat vermeye, aydınlandığı gibi aydınlatmaya çalışır... Elinde ışık taşıyan bir insan gibidir. Geçtiği her yer aydınlanır. İnsanlar onun taşıdığı ışıktan istifade eder. Yani Kur'ân bir aydınlık olup çehresini kuşatır, amellerini güzelleştirir, sözünü anlamlı kılar. Karanlıkta fark edilen ışık gibi, cahiliye karanlığında yaşayanlar onu fark eder. Çünkü o ışığı taşıdıktan sonra her şeyi değişmiştir. Bir davası vardır, ama asla partizan değildir. Hak nerede ve kimde olursa alkışlar, zulüm kimden ve nereden olursa olsun karşı çıkar. Onun ticareti vardır. Ancak yalansız, aldatmasız, kanaatkâr bir ticarettir. Rabbinin hudutlarını gözetir. Komşuluğu güzeldir, akrabalığı güzeldir, arkadaşlığı güzeldir... Ne yaparsa yapsın, nerede olursa olsun, o ışığın etkisi onda görülür.

351. 27/Neml, 80

• **Kâfir, karanlıklar içinde çıkış yolunu bulamayan bir şaşkına benzetilir:** Hidayet bulamayan kâfir ise **karanlıklar** içerisinde. Onun birden fazla karanlığı vardır. Çünkü ona hükmeden sayısız etken vardır. Beşerî yasalar bir yandan, örf ve gelenekler bir yandan, kendi arzu ve istekleri bir yandan, moda bir yandan, kulak verdiği ilkel veya modern saptırıcılar bir yandan ... çekiştirmektedir. Her biri karanlıklar içerisinde seslenen bir çağrı gibidir. Onların arasında gidip gelmekten yorgun düşmüştür. Ne onları razı edebilir ne kendi istediği hayatı yaşayabilir ne de bir noktada karar kılabilir. Karanlıklar içinde yolunu kaybetmiş, bir türlü çıkış bulamayan bir şaşkın gibidir. Böyle bir insanın ruh hâlini getirin gözünüzün önüne ... Korku, kaygı, belirsizlik, yorgunluk ve ümitsizlik ... İnsanı tüketen ne kadar olumsuz duygu varsa hepsini aynı anda yaşar.

İşte Allah ^(celle celâluhu) bu iki insan tipini karşılaştırır. Bir tarafta imanla hayat bulan ve vahiyle aydınlanan/aydınlatan mümin; öte tarafta karanlıklar içinde ve çıkışı bulamayan, ölü misali bir kâfir... Sonra da bize sorar: Bu ikisi bir olur mu? Bir yandan da bize çizgileri net bir çerçeve çizer. Kendimizi içine koyabileceğimiz ve hangi zümreden olduğumuzu anlayabileceğimiz bir çerçeve ... ³⁵²

Hiç şüphesiz Kur'ân haddizatında nurdur, kulluk yolunu aydınlatır. Ancak onun aydınlığından faydalanmak için onu Allah'ın rızasına uyarak okumak gerekir. Zira Allah ^(celle celâluhu) Kur'ân'ı kandil kılıp karanlıklardan çıkanların, Allah'ın rızasına uyanlar olduğunu haber vermiştir:

352. bk. Vahyin Rehberliğinde En'âm Suresi Tefsiri, s. 343-345

“Ey Ehl-i Kitap! Şüphesiz ki Kitap’tan gizlemekte olduğunuz şeylerin çoğunu açıklayan ve büyük bir bölümünü de görmez-den gelen/üzerinde durmayan Resûlümüz size geldi. Şüphesiz ki size, Allah’tan bir nur ve apaçık/açıklayıcı bir kitap geldi. Allah onunla (Kitap ve Resûl’le), rızasına uyanları yolun en doğru olanına iletir, onları izniyle karanlıklardan aydınlığa çıkarır ve dosdoğru yola hidayet eder.”³⁵³

Allah’ın rızasına uymak nedir? O’nun (celle celâlihî) rızasını dert edinmek, nelerden razı olduğunu araştırmak, razı olmadığı şeylerden uzak durmaya gayret etmektir. Yani kulluk bilinciyle ve hassas/takvalı bir kalple yaşamaktır. Kalpler takvayla hayat bulduğundan, Kur’ân’ın hayırlarından istifadesi kolaylaşır.

31. Kur’ân, Burhandır; İçinde Hiçbir Şüphe Olmayan Delildir

“Ey insanlar! Rabbinizden size (hiçbir şüpheye yer bırakmayan) burhan geldi ve size apaçık bir nur indirdik.”³⁵⁴

Yüce Allah, Kur’ân’ı burhan diye isimlendirmiştir. Burhan, delillerin en güçlüsü, içinde hiçbir şüphe olmayan kanıttır. Bir delile burhan denmişse o ebediyen doğruluğu gerektirir.³⁵⁵ Yüce Allah gerek müşriklerden gerekse Ehl-i Kitap’tan Kur’ân karşısında apaçık, içinde hiçbir şüphe olmayan burhan/delil getirmelerini istemiştir:

“Dediler ki: ‘Cennete, Yahudi veya Hristiyan olanlardan başkası girmeyecek.’ Bu, onların kuruntusudur. De ki: ‘Doğru

353. 5/Mâide, 15-16

354. 4/Nisâ, 174

355. bk. El-Mufredât, s. 121, b-r-h maddesi

sözlü iseniz (içinde hiçbir şüphe olmayan kesin) kanıtınızı getirin (bakalım)! ”³⁵⁶

“Yoksa O’nu bırakıp da ilahlar mı edindiler? De ki: ‘Getirin (bakalım içinde hiçbir şüphe olmayan) kesin kanıtınızı! Bu, benimle olanların ve benden öncekilerin zikridir / ortak davedir. (Bakın bakalım, yalnızca Allah’ı ilah edinmek dışında bir zikir / mesaj var mı?)’ Bilakis, onların birçoğu hakkı bilmezler ve onlar yüz çevirmektelerdir.”³⁵⁷

Kur’ân’ın burhan olması, delillerinin kesin, açık ve şüpheden uzak olmasındandır. Kalbi ve zihni, düşünceyi ve duyguları aynı ânda beslemesindendir. Onun delilleriyle aklını imar eden, şüpheden uzak muhkem bir imana sahip olur. Yüce Allah, onun burhan oluşu nedeniyle her türlü şüpheyi kendisinden nefyetmiştir:

“Bu Kitap; kendisinde hiçbir şüphe olmayan, takva sahiplerine yol gösteren bir kitaptır.”³⁵⁸

32. Kur’ân, Müjdedir/Beşirdir/Buşradır

“Tâ, Sîn. Bu, Kur’ân’ın ve apaçık Kitab’ın ayetleridir. Müminler için bir hidayet ve müjdedir.”³⁵⁹

“(Bu,) bilen bir topluluk için Arapça okunan, ayetleri detaylı olarak açıklanmış bir kitaptır. Müjdecî ve uyarıcı olarak ... Onların çoğu yüz çevirdi. Onlar dinlemezler.”³⁶⁰

Kur’ân özünde müjdedir ve Yüce Allah onun pak ayetleriyle mümin kullarını müjdeler. O, müminler için tarifsiz

356. 2/Bakara, 111

357. 21/Enbiyâ, 24

358. 2/Bakara, 2

359. 27/Neml, 1-2

360. 41/Fussilet, 3-4

bir sevinç ve huzur kaynağıdır. Zira onda Rabblerine, geçmişte yaşayan kardeşlerine ve asıl yurt olan ahirete dair haberler vardır. O, onların özlemini dindiren bir müjde kaynağıdır. Ayrıca Kitab'ı okudukça Rabblerinin onlara yönelik müjdelerini okumakta, o müjdelerle gönülleri genişlemektedir. Örnek olsun;

“Rabbleri onları kendinden bir rahmet, rıza ve içinde onlar için sürekli nimetlerin olduğu cennetlerle müjdeler.”³⁶¹

“Zalimleri, kazandıkları (küfür ve masiyet) nedeniyle korkuya kapılmış görürsün. O (korktukları azap), başlarına gelmiştir. İman edip salih amel işleyenler ise cennet bahçelerindelerdir. Diledikleri her şey, Rabbleri katında onlarındır. İşte büyük lütuf ve ihsan budur.”³⁶²

“Müminlere, onlar için Allah'tan büyük bir lütuf ve ihsan olduğunu müjdele.”³⁶³

33. Kur'ân, Uyarıcıdır/Nezirdir

“Tüm âlemlere bir uyarıcı olması için, kulunun üzerine Furkan'ı (hakla batılı ayıran Kitab'ı) indiren (Allah) ne yüce, ne mübarektir.”³⁶⁴

“Bu (Kur'ân), önceki uyarıcılardan bir uyarıcıdır.”³⁶⁵

İçerisinde korkutma olan her ileti, uyarıdır/nezirdir.³⁶⁶ Kur'ân, müjdeleri yanında sarsıcı uyarıları da olan bir

361. 9/Tevbe, 21

362. 42/Şûrâ, 22

363. 33/Ahzâb, 47

364. 25/Furkân, 1

365. 53/Necm, 56

366. bk. Mu'cemu Mekâyisi'l Luğa, 5/414, n-z-r maddesi

kitaptır. Kur'ân bildiğimiz, bilmediğimiz tüm âlemlere bir uyarıdır. Ancak Yüce Allah hususen onun uyarılarının şehirlerin anasında, baş şehirlerde, metropollerde yankılanmasını istemektedir:

“Bu (Kur'ân) ise Mekke ve çevresini onunla uyarasın diye indirdiğimiz, mübarek ve kendisinden önceki (Tevrât'ı) doğrulayan bir kitaptır. Ahirete iman edenler (bu Kitab'a) inanırlar ve onlar namazlarını (vakitlerine, rükun ve şartlarına, huşu ve adabına dikkat ederek) korurlar.”³⁶⁷

“Böylece şehirlerin anası olan (Mekke'yi) ve çevresini uyarman ve (insanları) kendisinde şüphe olmayan toplanma günüyle uyarman için, sana Arapça bir Kur'ân vahyettik. (Kıyamet Günü) bir grup cennette, bir grup alevleri dehşet saçan ateştedir.”³⁶⁸

Her medeniyetin siyasi, iktisadi, askerî ve kültürel karar vericileri merkezdedir. Kur'ân da merkezi muhatap alan, merkeze söz söyleyen, merkezi sarsan bir kitaptır. Çevrenin merkeze etkisi yavaşken merkezin çevreye etkisi hızlıdır. Merkezde yankılanan herhangi bir ses, kısa zamanda tüm coğrafyada yankılanır.

Kur'ân'ın kolaylaştırılmasının bir nedeni de onun teslim olanları müjdelemesi inatçıları tehdit edip uyarması içindir:

“O (Kur'ân'la) muttakileri müjdeleyesin ve inatçı topluluğu uyarasın diye onu senin dilinle kolaylaştırdık.”³⁶⁹

367. 6/En'âm, 92

368. 42/Şûrâ, 7

369. 19/Meryem, 97

34. Kur'ân, Doğrudur (Sıdk) ve Doğrulayandır (Musaddik)

“Allah’a karşı yalan söyleyenden ve doğruluk kendisine geldiği hâlde onu yalanlayandan daha zalim kim olabilir? Kâfirler için cehennemde kalacak yer mi yok? Doğru olanı getiren ve onu doğrulayan ise bunlar muttakilerin ta kendileridir.”³⁷⁰

“Kim Allah’tan daha doğru sözlü olabilir?”³⁷¹

“(O Allah) sana Kitab’ı hak ile, kendinden önceki (kitapları) doğrulayıcı olarak indirdi. Tevrât’ı ve İncil’i de (Allah) indirdi.”³⁷²

“Bu Kur’ân’ın, Allah’tan başka birileri tarafından uydurulması olacak şey değildir. O, kendinden önceki (Kitapları) doğrulayan ve Kitab’ı detaylı biçimde açıklayan (ayetlerinin bir kısmı diğer bir kısmını tefsir eden bir kitaptır). Âlemlerin Rabbi olan (Allah tarafından indirildiğinde) hiçbir şüphe yoktur.”³⁷³

Kur’ân, Yüce Allah’ın kelimadır ve zatında doğrudur. Dahası doğruluk yönünden kemale ermiştir, hiç kimse onda yalan bulamaz:

“Rabbinin kelimesi (Kur’ân), doğruluk ve adalet bakımından tamamlanmıştır. Onun kelimelerini değiştirebilecek yoktur. O, (işiten ve dualara icabet eden) Es-Semi’ ve (her şeyi bilen) El-Alîm’dir.”³⁷⁴

Kur’ân doğru olması yanında doğrulayan bir kitaptır. Kendisinden önce gelen İncil, Tevrât, Zebûr ve Sahifeler

370. 39/Zümer, 32-33

371. bk. 4/Nisâ, 87

372. 3/Âl-i İmrân, 3

373. 10/Yûnus, 37

374. 6/En’âm, 115

onun onayına/tasdikine muhtaçtır. Tahrife uğrayan bu kitaplar, Kur'ân'ın mesajlarıyla uyumluysa kabul edilir, değilse reddedilir. Yüce Allah onun bu özelliği nedeniyle Kur'ân'ı denetleyici (muheymin) olarak isimlendirmiştir:

“Sana, kendinden önceki Kitab'ı doğrulayan ve onun üzerinde denetleyici olan (bu) Kitab'ı hak olarak indirdik.”³⁷⁵

Yüce Allah Kur'ân-ı Kerim'in müheymin/denetleyici bir kitap olduğunu belirtmiştir. Çünkü o, Allah'ın koruması altındadır ve kıyamete kadar bu özelliğini muhafaza edecektir. Hâliyle Kur'ân öncesinde var olan dinî bilgilerin tümü, Kur'ân süzgecinden geçmek zorundadır. Kur'ân sonrası üretilen/ulaşılan bilgilerin tümü de Kur'ân'ın denetiminde olmalıdır. Muvahhid bir kalp; duyguya, hayale, akla gelen vesvese ve zanlara dayanarak bilgi üretmez. Vahye dayanarak Kur'ân heymenesinde bilgi üretir. Ürettiği bilgiyi/içtihadı yine vahye arz eder ve sağlamasını yapar. Çünkü müheymin olan bu kitap, ayetleri Allah (celle celâlahu) tarafından muhkem kılınan, yine O'nun tarafından açıklanan bir kitaptır:

“Elif, Lâm, Râ. (Bu,) ayetleri sağlamlaştırılıp (muhkem kılınmış) sonra da (hüküm ve hikmet sahibi) Hakîm ve (her şeyden haberdar) Habîr (olan Allah) tarafından detaylı olarak açıklanmış bir kitaptır.”³⁷⁶

1.400 yıldır birçok disiplinin ürettiği müthiş bir İslami birikim vardır. Müfessirlerimiz, hadisçilerimiz, fıkıhçılarımız, abidlerimiz, siyaset bilimcilerimiz, usulcülerimiz ...

375. 5/Mâide, 48

376. 11/Hûd, 1

tarihte eşine az rastlanır bir çalışkanlıkla büyük eserler meydana getirmişlerdir. Bu eserlerin -ve ihtiva ettiği bilgilerin- Müslimler tarafından üretilmesi, onu kabul etmek için yeterli değildir. Bu bilgilerin mutlaka Kur'ân'ın tasdik ve heymenesine açılması gerekir.

Kur'ân'ın tasdik ve heymenesinden geçen, İslam'dır, İslam'a aittir. Geçmeyenler ise İslami değildir, İslam mirasına ait değildir. Rabbani âlimler tarafından ayıklanıp batıl olduğu açıklanmalıdır.

Şayet bunu yapmaz ve geçmişten devraldığımız her şeyi “bizim”, “selefimizin” ve “atalarımızın” diyerek kabul edersek sadece bu büyük nimete nankörlük etmekle kalmaz, kendi nefsimize de nankörlük etmiş oluruz.

Bizim için Kur'ân, yalnızca dinî bilginin değil, akli ve fennî bilimlerin de müheyminidir. **Bilim, onda açıkça yazmayan bir şeyi keşfedebilir. Ama onda açıkça yazan bir şeyin aksini söyleyemez.** Bu takdirde, Kur'ân'ın denetimindeki bilimin ürettiğini kabul edebiliriz.

Biraz daha açalım: Örneğin, Allah (celle celâlihü) Kur'ân'da şöyle buyuruyor:

“O (Kur'ân'ın) hak olduğu kesin bir şekilde kendilerine belli olsun diye, ayetlerimizi hem ufukta hem de kendi nefislerinde onlara göstereceğiz. Rabbinin her şeyin üzerinde şahit olması yetmez mi?”³⁷⁷

Yüce Allah insan nefsine ve ufuklara sayısız ayet yerleştirmiştir. İnsana düşen bu saklı İncîleri keşfetmesi, insan-

377. 41/Fussilet, 53

lığın hizmetine sunmasıdır. Bilim insanı emek verir, bir keşif yaparsa bunu Yüce Allah'ın bir lütfu/nimeti biliriz. Ancak bu keşif Kur'âni hakikatlere aykırı olursa onu reddederiz. Çünkü bilim yanılır, Kur'ân yanılmaz. Bilim, insan ürünüdür. Kur'ân, Allah'ın vahyidir. Bilim, öncesini yanlışlayabilir; Kur'ân, öncesini tasdik eder ve destekler.

Bazı örneklerle açıklayalım:

“(Biri tatlı diğeri tuzlu) iki denizi karşılaşsınlar diye gönderdi. İkisi arasında bir engel vardır. Birbirinin sınırına taşmaz (karışmazlar).”³⁷⁸

Bir dönem insan aklı, bu Kur'âni hakikati reddediyordu. İki suyun birbirine karışmadan bir arada bulunacağına inanmıyordu. Ama bugün bilim bu gerçeği kabul etmek zorunda kalmıştır. Teknik gelişmeler bu gerçeği ispat etmiş ve birçok insanın İslam'ı seçmesine vesile olmuştur.

“O kâfirler, göklerin ve yerin bitişik olduğunu, bizim onları birbirinden ayırdığımızı ve her canlıyı sudan yarattığımızı görmediler mi? İman etmezler mi?”³⁷⁹

İnsan aklı bir müddet bu gerçeği kabullenmedi. Zira patlamadan sonra yıkım olacağını, patlamanın -ayette “fetk” ile ifade edilen kısım- bir şey inşa edemeyeceğini savunuyorlardı. Oysa bugün Big Bang (Büyük Patlama) Teorisi bilim tarafından kabul ediliyor. Yani büyük bir patlama sonrası evrenin oluştuğuna inanıyorlar. Bu iki örnekten yola çıkarak şunu söyleyebiliriz:

378. 55/Rahmân, 19-20

379. 21/Enbiyâ, 30

Hiçbir bilgi sistemi Kur'ân'ı denetleyemez, Kur'ân ise dinî/dünyevi tüm bilgilerin denetleyicisidir!³⁸⁰

35. Kur'ân, Kayyimdir/Dosdoğrudur

“Hamd, kuluna Kitab'ı indiren ve onda hiçbir eğrilik/çarpıklık kılmayan Allah'a aittir. (O Kur'ân,) dosdoğru bir kitaptır. Katından şiddetli bir azapla uyarmak ve salih amel işleyen müminlere güzel bir mükâfat olduğunu müjdelemek için (indirilmiştir).”³⁸¹

“Allah tarafından (gönderilmiş bir) Resûl ... Tertemiz sahipleri okur. Onun içinde dosdoğru hükümler vardır.”³⁸²

Kur'ân, El-Kayyûm olan Allah'ın indirdiği; emirlerinde, haberlerinde ve öğütlerinde dosdoğru olan bir kitaptır. Onun dosdoğru oluşu, içerisinde lafız ve anlam olarak hiçbir eğrilik, kusur olmamasıdır:

“Andolsun ki öğüt almaları için, bu Kur'ân'da insanlara her türlü örneği verdik. İçinde hiçbir eğrilik olmayan, Arapça bir Kur'ân'la (örnekler verdik). Umulur ki korkup sakınırlar.”³⁸³

Bu nedenle Kur'ân-ı Kerim sözlerin en güzeli, yasaların en muhkemi ve öğütlerin en etkilisidir. Yalnızca güzel sıfatların sahibi değildir, aynı zamanda kemalata engel olan her türlü eksiklikten berîdir.

380. bk. El-Esmâu'l Husna, 1/244-246

381. 18/Kehf, 1-2

382. 98/Beyyine, 2-3

383. 39/Zümer, 27-28

KUR'ÂN NE DEĞİLDİR?

KUR'ÂN NE DEĞİLDİR?

Kur'ân, kendisini yalnızca olumlu özellikler üzerinden değil, olumsuz özellikleri nefyederek de tanımlamıştır. Yani Kur'ân, ne olduğunu söylediği gibi ne olmadığını da söylemiştir.

1. Kur'ân, Masal Kitabı Değildir

“Dediler ki: ‘Öncekilerin masallarıdır. (Başkalarına) yazdırmış ve o, sabah akşam (birileri tarafından) ona okunmaktadır.’ De ki: ‘Onu göklerde ve yerde gizli olanı bilen indirdi. Şüphesiz ki O, (günahları bağışlayan, örten ve günahların kötü akıbetinden kulu koruyan) Ğafûr, (kullarına karşı merhametli olan) Rahîm’dir.’”¹

“Ayetlerimiz ona okunduğunda, ‘öncekilerin masalları’ der. Asla (onların söylediği gibi değil)! Bilakis işledikleri (günahlar), kalplerinde pas tutmuş (hakkı anlamalarına engel olmuştur).”²

Kâfirler ısrarla Kur'ân'ın öncekilerin masalları olduğunu söyler. Yüce Allah da onun bir masal olmadığını, ilmi her şeyi kuşatan El-Alîm tarafından indirildiğini beyan eder.

1. 25/Furkân, 5-6

2. 83/Mutaffifin, 13-14

Daha önceki sayfalarda zikrettiğimiz bir bilgiyi tekrar hatırlayalım: Sahabe, Allah Resûlü'nden (ﷺ) masal/kıssa/hikâye anlatmasını isteyince Zümer Suresi'nden ayetler inmişti:

Sa'd ibni Ebî Vakkâs'tan (radıyallahu anh) şöyle rivayet edilmiştir:

“Kur'ân, Allah Resûlü'ne (ﷺ) indi, onların üzerinden bir zaman geçti ve şöyle dediler: ‘Ey Allah’ın Resûlü, keşke bize kıssa anlatsan.’

Bunun üzerine Allah (celle celaluhu) şu ayetleri indirdi:

‘Elif, Lâm, Râ. Bu, apaçık/açıklayıcı Kitab’ın ayetleridir. Şüphesiz ki biz, akledip (anlayasınız) diye, onu Arapça bir Kur'ân olarak indirdik. Biz, vahyettiğimiz bu Kur'ân (vesilesiyle) sana kıssaların en güzelini anlatıyoruz. (Oysa) hiç şüphesiz ki bundan önce (bu kıssalardan) habersizdin.’³

Onların üzerinden tekrardan bir zaman geçti ve ‘Ey Allah’ın Resûlü, bize biraz bir şeyler anlatsan.’ dediler.

Bunun üzerine Allah (celle celaluhu) şu ayeti indirdi:

‘Allah, (ayetleri) birbirine benzeyen (ve ayetleri) tekrar eden, sözün en güzeli olan (Kur'ân'ı) Kitap olarak indirdi.’⁴

Onlar her seferinde Kur'ân ile emrolunuyorlardı.”⁵

Kur'ân'da çokça kıssa anlatıldığı bir gerçektir. Neredeyse 1.500 ayet önceki resûllerin, 1.900 ayet de Nebimiz Muhammed'in (ﷺ) kıssasını anlatmıştır. Buna göre Kur'ân'ın

3. 12/Yûsuf, 1-3

4. 39/Zümer, 23

5. El-Mustedrek, 3319; Sahîhu İbni Hibbân, 6209

yaklaşık yüzde elli üçü kıssalar hakkındadır.⁶ Ancak Kur'ân kıssalarını masal ve hikâyeden ayıran cevherî farklar vardır:

- Kur'ân kıssaları haktır; içinde yalan, abartı veya şüpheli bilgi yoktur:

“Biz sana, onların kıssalarını hak olarak/gerçek hâliyle anlatıyoruz. Şüphesiz ki onlar, Rabblerine iman etmiş bir grup gençti ve biz de onların hidayetlerini arttırmıştık.”⁷

“Mümin bir toplumun (eğitim ve terbiyesi) için sana, Musa ve Firavun kıssasının bir kısmını hak olarak okuyoruz.”⁸

Masal, efsane, destan ve hikâyeler dilden dile, her nesilde üzerine bir şeyler eklenerek hayal ve kurgunun şişirdiği anlatılardır. Dinleyicilerin dikkatini çekmek için yapmacık ve abartılı bir üslubu vardır. Kur'ân kıssaları ise El-Hakk olan Allah tarafından, hak olarak indirilmiştir. Onda yalnızca gerçek bilgiler vardır. Ne yaşanmışsa olduğu gibi anlatılmıştır. Kur'ân'ın anlattığı tarihi, kurgulanmış şanlı tarih anlatısından ayıran da budur. Kurgu tarihi, hakikatte tarih değil, bir destandır/efsanedir. Kur'ân tarihinde, nebilerin zelleleri dahi anlatılmıştır:

“Neredeyse sana vahyettiğimizden başkasını, bize karşı uydu-rasın diye seni fitneye düşüreceklerdi. (İstediklerini verdiği takdirde) o zaman seni dost edinirlerdi. Şayet (ayağını) sabit kılmasaydık, neredeyse onlara az bir şey meyledecektin. O zaman biz sana, hayatın da ölümün de katmerli azabını tattırırıldık. Sonra bize karşı kendine bir yardımcı da bulamazdın.”⁹

6. bk. Kur'ân Niçin ve Nasıl Okunmalı, s. 42

7. 18/Kehf, 13

8. 28/Kasas, 3

9. 17/İsrâ, 73-75

- Kur'ân kıssaları ibret almak için indirilmiştir:

Şuarâ Suresi'nde birçok peygamberin kıssası anlatılmış ve her kıssa şu cümlelerle bitirilmiştir:

“Şüphesiz ki bunda, (Allah'ın dostlarına yardım edip düşmanları helak edeceğine dair) ayet vardır. Onların çoğu mümin değildir. Şüphesiz ki senin Rabbin, (evet,) O (izzet sahibi, her şeyi mağlup eden) El-Azîz, (kullarına karşı merhametli olan) Er-Rahîm'dir.”¹⁰

Yûsuf Suresi'nde anlatılan Yûsuf'un (aleyhissalam) kıssası için şöyle denmiştir:

“Andolsun ki Yusuf ve kardeşlerinin (kıssasında) soranlar için (ibret alınacak öğütler ve) ayetler vardır.”¹¹

Kur'ân kıssalarında yer, zaman, şahıs isimleri veya figüranlar yoktur. Kıssaların gayesi; evrensel ilkelerin tespit edilmesi ve her asırda ibret alınacak noktaların aktarılmasıdır. Bu sebeple Kur'ân kıssalarında detay yoktur. Her kıssa yalnızca ibret alınacak şekilde, az ve öz anlatılmıştır.

- Kur'ân kıssaları kalpleri sabit kılmak için indirilmiştir:

“Sana, resûllerin kıssalarından her (vahyettiğimizi), kalbini sağlamlaştırmak için anlatıyoruz. Bu (kıssalarla beraber) sana hak (olan bilgiler), müminlere de öğüt ve hatırlatma gelmiştir.”¹²

Kur'ân kıssaları vakit öldürmek için indirilmemiştir. Gaye; müminlerin kalbini sağlamlaştırmak, onların bir elini önceki müminlerin eline tutuşturmak ve kalplerini Yüce Allah'a

10. 26/Şuarâ, 67-68

11. 12/Yûsuf, 7

12. 11/Hûd, 120

bağlamaktır. Kur'ân kıssaları bugün yaşayan müminler ile önceki müminler arasında gönül köprüsüdür. Bugün ile dün arasında hiçbir fark olmadığını gören mümin hak yolda olduğunu anlayacak, dün yaşananları bugün için tecrübe kılacaktır. Zira İslam, Âdem (alayhissalam) ile başlayan ve hâlen Muhammed'in (salallahu aleyhi ve selam) mihmandarlığında yoluna devam eden kutlu bir yürüyüştür. Kur'ân kıssaları bu kutlu yürüyüşün işaret levhası, refüjü, aydınlatması ve azığıdır.

Bugün birçok insanın/toplumun Kur'ân'ı anlayamıyor oluşu tam da bu sebeptendir. Kitap olarak Kur'ân'ı, yaşam tarzı olarak Kur'ân dışı bir hayatı seçen insanlar; yaşadıkları hayatı Kur'ân'da bulamamaktadır. Oysa Kur'ân, hayat kitabıdır. Kulluk yürüyüşümüzde rehber/hüda, yorulduğumuzda gölgesine sığınılacak ulu bir çınar, karanlıkta kalınca semamızı aydınlatan kandil, kalbimizi kirlettiğimizde arındırıcı, unuttuğumuzda hatırlatan bir dosttur... Tüm bunların gerçekleşmesi için Kur'ân'ı okumak yetmez, onun istediği hayatın yaşanması gerekir. Allah'ın (celle celalahu) tarafında olup tağutun karşısında, mustazafların yanında olup müstekbirlerin karşısında, hakkın yanında olup batılın karşısında... durmak gerekir. Kur'ân ahkâmını yürürlükten kaldıranların Kur'ân öğretimi yaptığı; Allah'a harp ilan eden faizcilerin Kur'ân basıp dağıttığı; Kur'ân'ın, yıkılmaları için geldiği müesseselerin Kur'ân okunarak açıldığı bir cahiliyede Kur'ân nasıl anlaşılabilir ki? Böyle bir cahiliye de Kur'ân'ın hayatta karşılığı yoktur ki! Böyle bir Kur'ân okullarda talim edilen İngilizceden, matematikten

farksızdır. Yaşanılan hayat içerisinde bir karşılığı olmadığından tam anlaşılamamaktadır...

Üzülerek belirtmeliyiz ki müşriklerin “Kur’ân masal kitabıdır!” iddiası, kendisini İslam’a nispet edenler eliyle gerçekleşmiş; Kur’âni hakikatlerin yerini kıssacılık almıştır. Kıssacı/Kussas, dinî hikâyeler anlatarak halkın dinî duygularını coşturan insanlardır. Genelde Kur’ân’da kısaca anlatılan kıssaları biraz hayal gücü, biraz önceki milletlerin kıssacıları (olan İsrailiyat), biraz da şeytanın yardımıyla detaylandırır. Kalpleri iman ve hikmetle imar etsin diye anlatılan Kur’ân kıssaları, bu detaylandırmalarla birer aşk, dram ve aksiyon masalına dönüşür.

Bu minvalde, Kur’ân’ın masallaştırılma sürecine dair şunlar söylenebilir:

“Kıssacılık ilk defa Ömer döneminde Müslümanların gündemine girmeye başlar. Temim el-Dârî (40/660) ise bu durumun öncüsü olur. Kaynakların naklettiğine göre Temim el-Dârî, halka kıssa anlatmak için Ömer’den müsaade ister. Ancak Ömer onun bu isteğine olumlu bir cevap vermez.

Fakat Temim el-Dârî, isteğinde ısrarcı olur. Bir defasında yasağa muhalif davranıp kıssa anlattığı için Ömer’in dayığını da yer. Fakat arzusu yine sona ermez. Mevcut bilgilerden anlaşıldığı üzere Ömer’den izin koparabilmek için yapmayı düşündüğü işin mahiyeti konusunda açıklamalarda bulunmuş ve Ömer’in razı olmayacağı bazı rivayetlerde ve anlatımlarda bulunmayacağına dair güvence

vermiş olmalı ki sonunda Ömer'den izin almayı başarır. Sadece cuma günleri namazdan önce kıssa anlatmasına müsaade edilir.

Kıssacılara karşı seleften tepki elbette ki sadece Ömer'den gelmez. Ali kıssa anlatan vaizleri camiden kovdurur. Hasan El-Basrî (110/728) kıssacılığın bid'at olduğunu her fırsatta anlatır. Abdullah bin Ömer (74/693) kıssacılardan uzak durur ve yanına gelenleri görevliler aracılığıyla uzaklaştırır. Abdullah bin Abbas (68/687), kıssalarını işittiği vaizleri sert bir tarzda eleştirip azarlar. Ebû Abdurrahmân el-Sülemî (150/767) ise öğrencilerine kıssacılardan uzak durmalarını tavsiye eder. Fakat Suyutî'nin belirttiğine göre hilafeti saltana dönüştürme gibi büyük bir günahın sahibi olanlar ise kıssacıları yanlarından uzaklaştırmayıp maaşlı memurları yaparlar.

Ömer ile Temim el-Dârî arasında gerçekleşen ve kıssacılığın ilk dönemi hakkındaki bu bilgilerde, Kur'ân'ın anlam ve fonksiyonunun tarihi süreçte kazandığı değişimle ilgili olarak dikkati çeken önemli bir husus vardır. Aliyyü'l-Karî'nin naklettiğine göre Temim el-Dârî, Ömer'den kıssa anlatmak için izin istediği zaman, anlatacağı kıssalar ile insanlara Allah'ın ayetlerini hatırlatacağını ve iyilikleri emredeceğini açıklar. Görüldüğü kadarıyla Temim el-Dârî'nin isteği, bir mü'min olarak, iyiliği emredip kötülükten sakındırma amacına yöneliktir ve bunu ise kıssalar anlatarak yapmayı düşünmektedir. Fakat buna rağmen uzun süre Ömer'in iznini alamaz. İzin aldığı zaman da haftada sadece bir defa şartıyla sınırlı olur. Bu durum, bugünün

Müslümanlarına garip gelebilir. Çünkü Temim el-Darî'nin yaptığı işi yapmanın, ilim adamı, imam, emir olarak anılmaya yettiği günümüz açısından düşünüldüğünde Temim yüce bir görevi yapmanın kararlılığı ve arzusu içerisindedir. Ancak Ömer müsaade etmez. Burada açığa çıkan garipliğin ve anlaşmazlığın nedeni bugünün insanların kültürel bir unsur haline gelmiş İslâm'a göre, Ömer'in ise Vahyin bildirdiği mutlak doğru olan ilâhî bilgiye göre düşünmesidir. Çünkü Ömer bilmektedir ki Allah Kur'ân'ı hikaye olarak değil, furkân olarak (86/13) indirmiştir. Kıssa yoluyla İslâm'ı anlatmak belki bir süre ve bazıları açısından yararlı olabilir. Ancak genel olarak düşünüldüğünde kıssacılığın ulaşacağı yer halkın hikayelerle avunup, tatmin olması, onlarla vaktini geçirip Allah'ın emir ve yasaklarını düşünmez olmasıdır. Zaten zamanla haklı çıkan da Ömer olmuştur.

Zamanla kıssacıların büyük bir kısmı halka nasihat etmek ve İslâm'ın gereklerini hatırlatıp, yasaklarından kaçınmayı emretmek yerine kendilerini halka sevdirek menfaat ve çıkarlarını artırıp sürekliliğini sağlama gayretinde olurlar. Kendilerini halka sevdirmenin en etkili yolu olarak da halkın dini hislerini, duygu ve heveslerini körüklemeyi görürler. Bu amaçla insanlara kolay bir şekilde elde edilebilecek büyük vaatlerde bulunurlar. Bilhassa cennet ve cehennem tasvirlerini kendilerine vazgeçilmez malzeme olarak seçer, hayallerinde oluşturdukları cennet ve cehennem ile halkı etkilemede pek başarılı olurlar. Halbuki Kuran'da Cennet ve Cehennem hakkında sadece genel hatlarıyla ilgili bilgi verilmiş ve daha ziyade insanı onları

hak etmeye sevk eden nedenler üzerinde durulmuştur. Buna karşılık vaizler hayallerinin bir ürünü olan cennetler ve cehennemler oluşturup anlata anlata bitiremezler. Cennetin ve Cehennemin katlarını, her katın özelliklerini ayrıntılarıyla sanki gidip görmüşler veya o anda gözlerinin önündeymiş gibi kesin bir bilgi gibi anlatırlar.

Ancak iş bununla da kalmaz. Kültür İslamı'nın oluşum sürecinde kıssacılık öylesi boyutlara erişmiştir ki Kur'ân kıssaları artık insanlara Allah'ın ayetlerini anlatmak emirlerini ve yasaklarını bildirmek için değil, hoş ve eğlenceli vakit geçirmek, günün stresini atmak için anlatılır veya dinlenir olmuş, Kur'ân ise kıssaların seçildiği bir kıssalar kitabı olarak görülür olmuştur.

Halkın bilgisizliğinden yararlanan öylesi vaizler görülür ki bunlar sadece Kur'ân kıssalarını çarpıtmakla kalmaz, Tevhide muhalif inançları dahi halka kabul ettirip iman ve ibadetlerini bozmayı başarırlar. İslâm uleması bu duruma müdahale edip bozulma ve tahrifi durdurmaya çalıştıkları zaman ise tepki görenler, ne yazık ki Kültür İslamı'nın 'alimleri' olan kıssacılar değil, Vahiy İslam'ının alimleri olur. Çünkü halk, kendilerine hiçbir sorumluluk yüklemeyen, üzerlerindeki sorumlulukları da azaltmak için gayret sarf eden kıssacıların safında olmayı yeğleyip, kendilerine Tevhid'i İslâm'ı hatırlatıp anlatanlara karşı olmayı Müslümanlıklarının gereği zannederler.”¹³

13. Kur'ân ve Hayat, s. 220-224

2. Kur'ân, Kehanet Kitabı Değildir

“Hiç şüphesiz (Kur'ân), değerli olan Resûl'ün sözüdür. O, şair sözü değildir. Ne kadar da az inanıyorsunuz. Kâhin sözü de değildir. Ne kadar da az öğüt alıyorsunuz.”¹⁴

Kur'ân'ın indiği toplumda kâhinlik, dinî bir müesseseydi. Kâhinler, gayb âlemiyle bağlantı kurduğuna inanılan mistik şahsiyetlerdi. Cinlerle irtibat kurar, kafiyeli/seci sözler söyler, geleceğe dair kehanette bulunur, anlaşmazlıklarda hükmederlerdi.¹⁵ Kur'ân'ın gaybdan haber vermesi, insanlar arasında hakem olduğunu ilan etmesi ve etkili ayetleri; müşriklerin, “Bu bir kâhin sözüdür.” demesine neden oldu. Peygamberimizi de bir kâhin gibi düşündüler. Bu sebeple Allah Resûlü (salâtu ve selâm) onlara şunu söyledi:

“De ki: ‘Ben kendime, Allah’ın dilemesi dışında ne fayda ne de zarar verme gücüne sahibim. Şayet gaybı biliyor olsaydım, hayrı çoğaltırdım/daha fazla mal toplardım ve hiçbir kötülük bana dokunmazdı. Ben, yalnızca inanan bir topluluk için uyarıcı ve müjdeciyim.’ ”¹⁶

Kur'ân indiğinde müşrikler onun kâhin sözü olduğunu söylediler. Yüce Allah da onun kâhin sözü olmadığını, âlemlerin Rabbi tarafından indirildiğini haber verdi. Vahiy Allah'tandır, kâhin sözleri ise şeytandandır, buyurdu:

“Şeytanların kimin üzerine indiğini size haber vereyim mi?

14. 69/Hakka, 40-42

15. Kâhinlerin görevleri için bk. Ana Hatlarıyla İslam Öncesi Arap Tarihi ve Kültürü, s. 232-237; İslam Öncesi Arap Toplumunda Kehanet, s. 14-32, s. 62-92; İslam Öncesi Mekke, s. 210-211

16. 7/A'râf, 188

Çokça iftira eden, aşırı günahkâr herkesin üstüne iner. (Bu kâhinler, şeytanlara) kulak verirler ve onların çoğu da yalancıdır.”¹⁷

Âişe Annemizden (radıyallahu anha) şöyle rivayet edilmiştir:

“Bazı kimseler Allah Resûlü’ne (salallahu aleyhi ve sellem) kâhinlerin durumu hakkında soru sordu.

Allah Resûlü de (salallahu aleyhi ve sellem) onlara, ‘Onlar bir şey değildir.’ buyurdu.

Soruyu soranların, ‘Ey Allah’ın Resûlü, onlar bazen bir şeyi söylüyorlar, sonra o gerçek çıkıyor.’ demeleri üzerine Allah Resûlü şöyle buyurdu: ‘İşte o söz, cinlerin (semadan) kapıverdiği haktandır. Cinler, bunu tavuğun gıdaklaması gibi dostunun kulağına bırakır. Onlar da (kâhinler de) ona yüz yalandan fazla yalan eklerler.’ ”¹⁸

Ancak zaman ilerledikçe, kendisini İslam’a nispet edenler, Kur’ân’ı bir kehanet kitabına çevirdiler. Onda şifreler, bâtını remizler, ebced hesabıyla çıkarılacak gaybi haberler olduğunu iddia ettiler. Yıldızlara, avuç içine, kahve fincanına bakılarak yapılan gaybı taşlama işlemini, Kur’ân’a bakarak yapmaya başladılar. Ayetleri tersinden okuyup cinler âlemiyle bağ kurmaya gayret ettiler. Şeytan için bu durum, altın fırsattı. Dün putlarla yaptırdığı şeyi, bugün Kur’ân ile yaptıracaktı. Artık insanlar putların önünde değil, Kur’ân sayfalarından fal oku çekecek; artık yıldızlara bakarak değil, Kur’ân ayetlerine bakarak gaybdan haber verecekti...¹⁹

17. 26/Şuarâ, 221-223

18. Buhari, 6213; Müslim, 2228

19. Geniş bilgi için bk. Tevhid İnancını İnşa Eden Kavramlar, s. 501-513; Tasavvuf: Tanımı-Menşesi-İslam’la İlişkisi, s. 102-105

3. Kur'ân, Şiir Değildir

“Hiç şüphesiz (Kur'ân), değerli olan Resûl'ün sözüdür. O, şair sözü değildir. Ne kadar da az inanıyorsunuz.”²⁰

Etkileyici üslubu ve cümleleri arasındaki uyum nedeniyle bazı müşrikler Nebî'ye (ﷺ) şair, Kur'ân'a da şiir diyorlardı. Aslında onlar Kur'ân'ın şiir olmadığını biliyorlardı. Zira şiirin altın çağını yaşayan bir toplumlardı ve özel meclislerinde Kur'ân'ın şiir olmadığını itiraf ediyorlardı.²¹ Ancak

20. 69/Hakka, 40-41

21. “Utbe ibni Rebîâ, ağırbaşlı, önde gelen bir kişiydi. Utbe, bir gün Kureyş meclisinde oturuyordu. ‘Ey Kureyş cemaati! Ben kalkıp şu adama gideyim, onunla bazı şeyler konuşayım. Belki de o, bazılarını kabul eder. Hangi şeyi isterse onu veririz, bize çatmaz.’ dedi. Utbe’nin bu girişimi, Hamza ibni Abdumuttalib’in Müslüman olduğu, Allah Resûl’ünün ashabının artıp çoğaldığı bir dönemde gerçekleşmiştir. ‘Peki, ey Ebû'l-Velid, kalk git. Onunla konuş.’ dediler. Utbe kalktı, Allah Resûl’ünün yanına oturdu. ‘Yeğenim! Şüphesiz aile içinde, sen bizden daha güçlü, nesepçe daha şerefliyin. Kavmine büyük bir şey getiridin; onların topluluğunu dağıttın, akıllarını idraksızlıkla suçladın, tanrıların ve dinlerini eleştirdin, geçmiş atalarına kafir dedin. Beni dinle, sana birtakım şeyler teklif edeceğim. Tekliflerim üzerinde düşünür, belki onlardan bazısını kabul edersin.’ dedi. Bunun üzerine Allah Resûl’ü (ﷺ): ‘Söyle, ey Ebû'l-Velid, söyle.’ buyurdu. Ebû'l-Velid: ‘Ey yeğenim, eğer şu getirdiğin şeyle mal istiyorsan, sana mal veririz, en zenginimiz olursun. Şeref istiyorsan, seni başımızda en şerefli kılarız. Krallık dilerse, seni kral yaparız. Bu sana gelen bir cin, peri ise ve kendinden uzaklaştıramıyorsan tedavi çareleri ararız; bu hususta seni iyileştirmek için bütün malımızı, varlığımızı harcarız. Çünkü çoğu zaman, insana cin galip gelir de, tedavi olmadıkça ondan çıkmaz. Belki de böyle bir cinin getirdiği şiir içini coşturdu. Vallahi, siz Abdumuttaliboğulları, başkalarının yapamadığı şekilde şiir söyleyebiliyorsunuz.’ dedi. Utbe konuşmasını bitirince Allah Resûl’ü, ‘Konuşman bitti mi, ey Ebû'l-Velid?’ buyurdu. Ebû'l-Velid: ‘Evet.’ dedi. Allah Resûl’ü (ﷺ): ‘Beni dinle.’ buyurunca Ebû'l-Velid: ‘Dinlerim.’ dedi. Allah Resûl’ü (ﷺ): ‘Bismillahirrahmanirrahim. Ha Mim. Kitap, Rahman ve Rahim olan Allah tarafından indirilmiştir. O öyle bir kitaptır ki onun ayetleri, Arap diliyle Kur'ân olduğu halde manasını anlayan bir cemaat için tafsıl olunmuştur.’ (41/Fussilet, 1-3) diye başlayan sureyi okudu. Utbe bu ayetleri duyunca, elini arkasına koyarak dinledi. Allah Resûl’ü secde ayetine (41/Fussilet, 37) geldiğinde hemen secde etti ve Ebû'l Velid’e dönerek: ‘Ey Ebû'l-Velid, dinlediğini dinledin. Sana bu kadarı yeter.’ buyurdu. Utbe kalktı, arkadaşlarının yanına gitti. Onlar, Allah’a yemin ederek birbirlerine, ‘Ebû'l-Velid gittiğinden başka yüzle geldi.’ dediler. Ebû'l-Velid yanlarına oturunca: ‘Ne var, ne yok ey Ebû'l-Velid?’ diye sordular. Ebû'l-Velid: ‘**Vallahi, ben benzerini şimdiye kadar hiç duymadığım sözler işittim. Ne şiir ne sihir ne de kehanet.** Ey Kureyş cemaati, bana itaat edin, benimle beraber hareket edin, bu adamı serbest bırakın. Ona ilişmeyin, ondan uzaklaşın. Vallahi, ondan duyduğum söz, bir mesaj taşıyor. Şayet onu Arap milleti alır, kabul ederse onunla, siz dışındakilerin hakkından gelirsiniz. Onlar Araplar’dan üstün olsa da. Onun mülkü sizin mülkünüz, onun şerefi sizin şerefinizdir. Onunla insanların en Mes’ûdu olursunuz.’ dedi. Bunun üzerine: ‘Vallahi, ey Ebû'l-Velid, o, diliyle seni de büyülemiş.’ dediler. Ebû'l-Velid de: ‘O, sizin görüşünüz. Öyleyse bildiğinizi yapın...’ cevabını verdi.” (Siyer, Muhammed ibn İshak, s. 266-268)

Kur'ân'ın insanlar üzerindeki etkisini kırmak için Kur'ân'a iftira atıyorlardı.

Üzülerek belirtmeliyiz ki sonraki dönemlerde Kur'ân, Kur'ân'a inandığını iddia edenler eliyle şiirleştirildi. Bi-reye istikamet kazandıran, toplumları yönlendiren ve bir bütün olarak hayatı kuşatan bir kitap olmaktan çıkarıldı; açılışlarda, özel gün ve gecelerde okunan kutlama metnine dönüştürüldü. Bir şarkı bestesi gibi nağmeli okuyuşlar, onu anlamamanın ve yaşamamanın önüne geçirildi. Kur'ân'ın yıkmak için geldiği cahilî hayatın temsilcileri, yığınların keyfi için onu okudu. Sesleri güzel, ancak kendileri çirkindi. Sesleri Kur'ân'ı güzelleştirmedi; zira Kur'ân en güzel olanın sözüydü, zaten güzeldi. Ancak sesleri Kur'ân'ı bir şarkı, şiir, ağıt metnine çevirdi. Erken dönemden başlamak üzere İslam âlimleri Kur'ân'ın şiirleştirilmesine, sesin anlamın önüne geçmesine tepki gösterdiler. Ne ki çoğunluk -günümüzde olduğu gibi- onu şarkı, şiir, ağıt gibi okumayı tercih etti. İslam âlimlerinin uyarılarına şu örnekleri verebiliriz:

“Şeriatın asıl istediği, Kur'ân'ı; kişiyi tefekkür etmeye ve anlamaya, huşu ve haşyete, itaat ve teslimiyete götürecektir ve bunlara itecek güzel bir sesle okumaktır. Vezin kalıpları ve müzik kurallarına uyularak yapılan ve kişi için eğlence olan 'sonradan türeme nağmeli okuma' ise Kur'ân'ın pak, münezzeh ve yüce tutulması gereken bir okuma türü değildir. Nitekim Sünnet'te bundan men eden hadisler gelmiştir.

İmam Ebû Ubeyd'in Huzeyfe ibni'l Yemân'dan rivayet ettiğine göre Rasûlullah (ﷺ) şöyle buyurmuştur: 'Kur'ân'ı Arapların nağmesiyle ve sesiyle okuyun. Fasıkların ve Kitap

ehlinin nağmesiyle okumayın. Benden sonra öyle bir topluluk gelecek ki bunlar Kur'ân'ı şarkı, ruhbanlık ve ağıt nağmesiyle okuyacaklar. Kur'ân boğazlarından öteye geçmeyecek. Onların kalpleri de onların bu hallerine hayran olanların kalpleri de büyüldür.'

Uleym'den şöyle rivâyet edilmiştir: Biz bir evin damında Rasûlullah'ın (ﷺ) ashabından biriyle birlikteydik. İnsanların taundan kaçmakta olduklarını görünce 'Nedir bunların hâli böyle? Taundan kaçıyorlar!' dedi. Sonra 'Ey Taun! Beni de al!' dedi. Oradakiler: 'Sen Rasûlullah'tan (ﷺ)' 'Sizden kimse ölümü istemesin.' hadisini işittiğin halde ölümü mü istiyorsun?' dediler. Dedi ki: Ben Rasûlullah (ﷺ) ümmetinin yapmasından korktuğu şeylerin yakın olmasından endişe ediyorum. Ki onlar, yönetimin satılması, kan dökmenin basit ve doğal bir şey olarak görülmesidir. Bir de Kur'ân'ı kendilerine kaval edinen kimseler olacak. Dini en iyi bilenleri ve en faziletlieleri olmadıkları halde insanlar, kendilerine bir musiki ziyafeti sunmaları için bu kimseleri önlerine geçirecekler.' Rasûlullah (ﷺ) iki husus daha söylemiştir.'

A'meş'ten rivayet edildiğine göre; Enes'e (رضي الله عنه) insanların türettikleri aşırı nağmeli okuyuşlar yapan bir adamdan bahsedildi. Enes (رضي الله عنه) buna karşı çıktı ve nehyetti."22

"Havi kitabında İmam Maverdi de şunları yazmaktadır: Kur'ân-ı Kerim'i, insanlar tarafından konulmuş makamlarla -vezin-nota- okumak, diğer bazı harfler eklenilmesine, bir kısmının çıkarılmasına, bazı medlerin kısaltılmasına ya da

22. Kur'ân'ın Faziletleri, İbni Kesîr, s. 131-132

maksur harflerin uzatılmasına veya kelimenin bir kısmını kaybeden ya da manayı bozan uzatmalara yol açarsa, yani Kur'ân lafzının hey'etini bozarsa haramdır. Kur'ân'ı bu şekil okuyan kimsenin fasık olmasına sebep olduğu gibi dinleyenlerin de günaha girmesine sebep olur. Çünkü bu durumda Kur'ân-ı Kerim'in dosdoğru üslubu bırakılarak eğriliğe sapılmış olur.

Hâlbuki yüce Rabbimiz şöyle buyurmuştur:

'Korunsunlar diye, pürüzsüz Arapça bir Kur'ân indirdik.'²³

Eğer makamla okunması Kur'ân-ı Kerim'i öz telefuzundan uzaklaştırmaz ve tane tane okunmasına mani olmazsa o zaman caizdir. Çünkü makam okumakla Kur'ân'ı daha süslemiş olur.

Haram sayılan birinci şekil; cenazeler üzerine okuyan, süfli, Azîmli ve cahil kimselerin müptela oldukları büyük bir musibettir. Bu, apaçık haram olan bir bidattir. Ve dinleyenlerin hepsinin günahkâr olmasına sebep olur. Maverdi'nin de dediği gibi bu bid'ati kaldırmaya, mani olmaya muktedir olan herkes mani olmadığı takdirde günahkâr olur. Şahsen bu uğurda gücümün bir kısmını harcamış bulunuyorum. Allah'tan, bu bid'ati ortadan kaldırmaya ehil olan kimseleri muvaffak kılmasını ve korumasını dilerim.”²⁴

“İbn Teymiyye şöyle demiştir: ‘Âlimlerin Kur'ân'ın kendi siyle okunmasını kerih gördükleri nağmeler memdûd harfi kısaltmayı, maksûr harfi uzatmayı, sâkini harekelendirmeyi, harekeliyi sakınleştirmeyi ve benzeri hususları içeren

23. 39/Zümer, 28

24. Kur'ân Okuma Adâbı, s. 29

nağmelerdir. Bunu coşku ve rici şarkılara uyum sağlasın diye yaparlar. Ehli nezdinde bu nağmelerin Berîti, Rûmî, Mekki, İskenderânî, Misrî, Dîbâcî, Yâkûtî gibi isimleri vardır. Bunlar sonradan uydurulmuş isimlerdir ki Allah bunlar hakkında bir delil indirmemiştir. Eğer bundan dolayı Kur'an'ın nazmında değişim meydana gelirse, örneğin hareketler harflere dönüştürülürse bu haramdır.' ”²⁵

“İbnu'l Cevzi şöyle demiştir: ‘Bil ki Kur'an'ı makamlarla okumak bazı sebeplerden dolayı mekruhtur. Örneğin: Bu kimseler makam tam bir şekilde hâsıl olsun diye idğam edilmeyecek harfleri idğam etmekte, uzatma yeri olmayan yerde harfi uzatmakta, hemzeyi ve şeddeyi düşürmektedirler. Ayrıca bu kıraat nefisleri coşturmakta ve harekete geçirmektedir. Kur'an'ı tedebbür etmekten alıkoymaktadır. İbn Akil, ‘Ashabımızdan bazı kimseler makamları ve bu makamlara kulak vermeyi haram görmüştür.’ demiştir. Eş-Şâfi’den ‘Nağmelerle okumakta ve sesi güzelleştirmekte bir sakınca yoktur.’ dediği rivâyet edilmiştir. Bu az bir nağmeyle okuyan kimse hakkında yorumlanır. Şarkılara uygun şekilde ortaya attıkları nağmelere gelince hâşâ ve kellâ! Eğer eş-Şâfiî bunları duysaydı bunlara çok sert tepki gösterirdi.’ ”²⁶

“İbn Receb, Nüzhetu'l Esmâ' fi Mes'ele'ti's Semâ'da şunları söylemiştir: ‘Kur'an'ı makamlarla; müzisyenlerin metodu üzere şarkı sesleriyle, ölçüleriyle ve ritimleriyle okumaya gelince mütekaddiminden bazıları, kişinin maksadının hüznlendirerek, şevke getirerek, korkutarak ve duygu-

25. Kur'an Taşkıncılarının Ahlakı, s. 184

26. age. s. 186

sallaştırarak Kur'ân'ın manalarının kalplere ulaşmasını sağlamak olduğu takdirde buna ruhsat vermiştir. Fakat âlimlerin çoğunluğu buna karşı çıkmıştır. Onlardan bazıları bu konuda icma nakletmiş ve bu konuda herhangi bir ayrılığın söz konusu olmadığını söylemiştir. Ebû Ubeyd ve başka imamlar bu kimselerdendir. Hakikatte sonradan ortaya atılmış bu coşturucu nağmeler tabiatları harekete geçirir ve kişiyi dinlediğini tedebbür etmekten alıkoyar. Öyle ki lezzet ancak ölçülü nağmeleri ve coşturucu sesleri dinlemekten alınır hale gelir. Bu ise maksada, yani Kur'ân'ın manalarını tedebbür etmeye engel olur. Sünnet ancak Kur'ân'ı güzel sesle okumak hususunda vârid olmuştur. Kur'ân'ı makamlarla okumak hususunda vârid olmamıştır. Arada büyük bir fark vardır.' ”²⁷

4. Kur'ân, Şaka Değildir

“Hiç şüphesiz ki o (Kur'ân), ayırt edici/son sözü söyleyendir. O ciddiyetsiz, şaka olan (bir söz) değildir.”²⁸

Daha önce izah edildiği gibi²⁹ Kur'ân, Yüce Allah'ın son sözü söylediği bir kitaptır. Onda ciddiyetsizlik, şakavari sözler, boş lakırtı yoktur... Hak ile batılı furkân ismiyle birbirinden ayırdığı gibi fasl ismiyle de hakkın ve batıllığın mahiyetine dair son sözü söyler. Her kelimesi ciddidir, vakurdur. Hayatı oyun ve eğlenceden ibaret gören, dinlerini eğlence veya eğlenceyi din edinenlere göre bir kitap değildir.³⁰

27. age. s. 188; Bu üç nakil kitabın tahkikinden alınmıştır.

28. 86/Târık, 13-14

29. bk. s. 120

30. Dinin oyun ve eğlence edinilmesi eğlencenin din edinilmesi için bk. Vahyin Rehberliğinde En'âm Suresi, s. 185

5. Kur'ân, Olağanüstü Olaylar İçin İndirilmemiştir

“Şayet (okunan bir kitapla) dağlar yürütülse ya da onun aracılığıyla yeryüzü parçalansa veya onunla ölümlerle konuşulacak olsa (hiç şüphesiz o, Kur'ân olurdu). (Hayır, öyle değil!) Bilakis, yetkinin tamamı Allah'a aittir. İman edenler henüz anlamadı mı ki şayet Allah dileseydi tüm insanlığa hidayet ederdi. Allah'ın vaadi gelinceye dek, yaptıklarından ötürü o kâfirlerin başına yerle bir eden bir musibet gelecek ya da evlerinin yakınında vaki olacak. Allah, sözünden dönmez.”³¹

Okuduğumuz ayet, şayet bir kitapla dağlar yerinden oynatılsa, yeryüzü parçalansa veya ölümlerle konuşulsa o kitabın Kur'ân olacağını; ancak Allah'ın (celle celâhü) Kur'ân'ı bunlar için indirmediğini, yalnızca insanlara rehber/hidayet olsun diye indirdiğini beyan ediyor. Hâliyle Kur'ân, hayatı düzenlemek ve kulluk mücadelesine rehberlik etmek için gelmiş bir kitaptır. Onda farklı âlemlerle irtibat kuracak şifreler, bilimsel keşiflere öncülük edecek sırlar, tersinden okundu mu cinleri musahhar kılan tılsımlar yoktur. Kur'ân'a yaklaşımda görülen mezkur çarpıklıklar, onu hayatın dışına itme çabalarıdır. Dün müşrikler alkışla/ıslıkla onun sesini bastırıyor,³² anlaşılmasına engel oluyordu; bugün ise onu

31. 13/Ra'd, 31

32. “Kâfirler dediler ki: ‘Kur'ân'ı dinlemeyin ve o okunurken (anlaşılmasın diye) sesler çıkarın. Umulur ki siz galip gelirsiniz.’” (41/Fussilet, 26)

“Kur'ân okunurken lağvetmek/sesler çıkarmak, müşriklerin ortak özelliklerindendir. Vahye karşı çıkarılan bu gürültüler, zamana ve mekâna göre farklılık gösterse de amaç değişmemektedir: İnsanların vahyi anlamasına ve onunla hayat bulmasına engel olmak.

Bu, bazen Kur'ân okuyan davetçiye saldırıp onun sesini kısmaya çalışarak (41/Fussilet, 26; 72/Cin, 19), bazen Kur'ân'a iftira ederek (8/Enfâl, 31; 16/Nahl, 103), bazen efsane ve masallar okuyup toplumu Kur'ân'dan alıkoyarak (31/Lokmân, 6), bazen sihir gibi göz boyayan vesilelerle insanları oyalayarak yapılmaktadır (7/A'râf, 113-116).

Günümüzde müzik, göz boyayan dijital ekranlar, dinden kopuk sanat, Kur'ân'ın anlaşılmasız olduğunu söyleyen gelenek, onu modern çağın tasdikçisi kabul eden akımlar, vahye davet

muska, büyü, şifre, tılsım kitabına çevirerek sesini bastırıyor, anlaşılmasına engel oluyorlar. Hamdolsun, bunca batıl inanış arasında Kur'ân, hâlâ ilk günkü gibi taze, pirupak duruyor. Yüreğini Allah'a (celle celâluhu) açan, mutlaka onun etkili hüccetleri ve gönüllere şifa ayetleriyle buluşuyor, onunla hemdem oluyor.

eden müminlerin sesini kısmaya çalışan rejimler, Kur'ân anlaşılmasın diye koparılan gürültü örnekleridir." (Tevhid Meali, s. 478, Fussilet Suresi, 26. ayetin açıklaması)

KUR'ÂN OKUMAK

KUR'ÂN OKUMAK

1. Kur'ân Okumanın Faziletleri

Kur'ân okumak, bizleri Yüce Allah'a yakınlaştıran şer'i ibadetlerden biridir. Zira Kur'ân okumanın faziletine dair birçok nas varid olmuştur. Nasların her biri, Yüce Allah'ın Kur'ân okuma eylemini sevip razı olduğunu gösterir. Bu naslara yakından bakalım:

- Kur'ân okumak, ona imanın gereğidir

“Kendilerine verdiğimiz Kitab'ı hakkıyla (içindekilere inanıp gereğiyle amel ederek) okuyanlar; işte bunlar Kitab'a hakkıyla iman ederler. Kim de ona karşı kâfir olursa işte onlar hüsrana uğrayanların ta kendileridir.”¹

Okuduğumuz ayet, Kur'ân okumanın, ona imanın bir gereği olduğunu gösterir. Onu hakkıyla okuyanlar, aynı zamanda ona iman edenlerdir. Kitab'ı okumakla ilgili bir ayette, “kim de onu hakkıyla okumazsa” diye bir karşılaştırma yapmak yerine “kim de ona karşı kâfir olursa” diye bir karşılaştırma yapılmıştır. Bu da onu hakkıyla tilavet

1. 2/Bakara, 121

etmemekle onu inkâr etmek arasında bir bağ olduğunu gösterir. Ayetin Ehl-i Kitap hakkında olduğu düşünülürse Kitab'ı inkâr edenler, “Tevrât’a inanmıyor, onu inkâr ediyorum.” diyenler değildir. Bilakis Tevrât’ı ezberleyen, gece gündüz onun ayetlerini okuyan ve “Kitab’ım Tevrât’tır.” diyen insanlardır. Sadece onu ezberlemek ve okumakla yetinip onu yaşamak ve yaşatmak için çabalamadıklarından, Kitab’ı inkâr edenler olarak değerlendirilmişlerdir. Daha önce okumuştuk; Kitab’ı hakkıyla tilavet etmek, ona hakkıyla uymak/tabi olmak anlamındaydı. Şöyle ki;

Abdullah ibni Mes’ûd’dan (radhyallahu anhu) şöyle rivayet edilmiştir:

“‘Kendilerine verdiğimiz Kitab’ı hakkıyla (içindekilere inanıp gereğiyle amel ederek) okuyanlar ...’²

Yani helalini helal, haramını haram kabul ederek; onu Allah’ın indirdiği gibi okuyarak; kelimelerini yerinden oynatmayarak; onu asıl manasından uzak tevil etmeyerek ona tabi olunması gereken şekilde tabi olurlar.”³

- Kur’ân okumak, Allah’ın emrine icabettir

“Ve Kur’ân’ı okumakla (emrolundum). Kim hidayet bulursa kendi yararına hidayet bulmuştur. Kim de sapıtırsa de ki: ‘Ben, ancak uyarıcılardan biriyim.’”⁴

“Şüphesiz ki sana bu Kur’ân’ı (okumayı, yaşamayı, onunla cihad edip insanları ona davet etmeyi) farz kılan Allah, seni dönülecek yere (Mekke’ye) döndürecektir...”⁵

2. 2/Bakara, 121

3. Mevsûatu’t Tefsiri’l Me’sûr, 2/711, 3595 No.lu rivayet

4. 27/Neml, 92

5. 28/Kasas, 85

“Sana Rabbinin Kitabı’ndan vahyedileni oku. O’nun kelimelerini değiştirecek kimse yoktur. O’nun dışında sığınacak bir yer bulamazsın.”⁶

Kur’ân okumak, Yüce Allah’ın, Nebi’sine ve onun (salâhuhu aleyhi ve selâm) üzerinden bizlere emridir. Kişi Kur’ân okuduğunda Allah’ın emrine, “Lebbeyk!” demiş ve O’nun (celle celâluhu) davetini kabul etmiştir. Yüce Allah’ın emrine her icabet, kalplerin hayat bulması demektir:

“Ey iman edenler! Sizleri, size hayat verecek şeylere davet ettiğinde Allah’a ve Resûl’e icabet edin. Bilin ki Allah, kişiyle kalbi (düşünceleri) arasına girer. Ve muhakkak (diriltip), O’nun huzurunda toplanacaksınız.”⁷

• Kur’ân okumak, kârlı bir kazançtır

“Hiç şüphesiz, Allah’ın Kitabı’nı okuyan, namazı dosdoğru kılan ve rızık olarak verdiklerimizden gizli ve açık olarak infak edenler; zarara uğramayacak bir ticaret umarlar. Ta ki (Allah), mükâfatlarını eksiksiz bir şekilde onlara versin. (Ayrıca) ihsan ve lütfundan fazlasını da versin. Çünkü O, (günahları bağışlayan, örten ve günahların kötü akıbetinden kulu koruyan) Ğafûr, (kullarına teşekkür eden ve yaptıklarının karşılığını fazlasıyla veren) Şekûr’dur.”⁸

Kur’ân’ı tilavet etmek kârlı bir kazançtır. Çünkü Kur’ân okumak, her harfinde ecir olan, her harfiyle kişiyi Allah’a (celle celâluhu) yakınlaştıran salih bir ameldir. Kur’ân o kadar bereketli bir kitaptır ki okuması ayrı, düşünmesi ayrı, onunla amel

6. 18/Kehf, 27

7. 8/Enfâl, 24

8. 35/Fâtır, 29-30

etmesi ayrı bir hayır kapısıdır. Her birinin manevi lezzeti ve kulu Rabbine yakınlaştırması kendine hastır:

Ebû Hureyre'den (radıyalahu anı) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü (salıhalahu aleyhi ve sellem), ‘Sizden biriniz evine döndüğünde orada üç tane semiz ve doğurmak üzere olan deve bulmak ister mi?’ buyurdu.

Biz de, ‘Evet.’ dedik.

Allah Resûlü (salıhalahu aleyhi ve sellem), ‘Birinizin namazında okuyacağı üç ayet, semiz ve doğurmak üzere olan üç deve kazanmasından daha hayırlıdır.’ buyurdu.”⁹

Abdullah ibni Amr'dan (radıyalahu anı) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (salıhalahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

“Kıyamet Günü, Kur'ân okuyan kimseye, ‘Oku ve yüksel.’ denilecektir. ‘Dünyada tertîl üzere okuduğun gibi burada da tertîl üzere oku. Şüphesiz senin makamın, okuyacağın son ayetin yanındadır.’ denilir.”¹⁰

Kur'ân okumayı bilmeyen biri, onu okumayı öğrenirken dahi ecir alır. Okumayı öğrendikten sonra zorlanarak okuduğu o ilk evre bile onun için önemli bir kulluk kazancıdır:

Âişe Annemizden (radıyalahu anı) rivayet edildiğine göre Nebi (salıhalahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

“Ezberden Kur'ân okuyan kişinin misali çok değerli, iyilik yapan itaatkâr kâtiplerle beraber olmak gibidir. Zorlana zorlana heceleyerek Kur'ân okuyan kimsenin misali ise iki ecir alan gibidir.”¹¹

9. Müslim, 802

10. Ebu Davud, 1464; Tirmizi, 2914

11. Buhari, 4937; Müslim, 797

- Kur'ân, insan ile Allah (celle celaluhu) arasında özel bağ oluşturur Ebû Hureyre'den (radıyalahu anı) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (salıhalahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

“Şüphesiz insanlardan, Allah'ın ehli olan kimseler vardır.’

Sahabiler, ‘Onlar kimlerdir, ey Allah'ın Resûlü?’ dediler.

Allah Resûlü (salıhalahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: ‘Onlar, Kur'ân'a göre yaşayanlar, Kur'ân ile birlikte olanlar ve işlerini Allah'ın isteklerine göre ayarlayan kimselerdir.’ ”¹²

İnsanlar arasında “Allah'ın ehli”, yani O'nun yakınları, dostları, has kulları vardır. Bunlar Kur'ân ehli olan insanlardır. Bir şeyin ehli olmak, onun ailesi, parçası olmaktır. Kur'ân'a ehil olacak kadar ona yakın ve onunla hemhâl olanlar, Allah'ın ehli olacak kadar O'na yakın olurlar. Salih amellerin her biri Allah'a (celle celaluhu) giden bir yol ve O'na tutunma vesilesiyse -ki öyledir- bu yollar arasında Kur'ân'ın yeri farklıdır. Kul, “Kur'ân ehli” olmayı başarırrsa Yüce Allah onu kendine ehil, yakın ve dost kılar. Kul, sorumluluğunu yerine getirirse Allah (celle celaluhu) vaadinden dönmez.

- Kur'ân okunurken Yüce Allah şahit olarak kulunu izler, onu dinler

“Hangi işe koyulursan koyul, o işe dair Kur'ân'dan hangi ayeti okuyor olursan ol, siz bir işe koyulup kendinizi o işe verdiğinizde biz mutlaka sizin üzerinizde şahidiz. Zerre kadar dahi olsa yerde ve gökte hiçbir şey Rabbine gizli kalmaz. Hatta

12. İbni Mace, 215; Darimi, 3369

bundan (zerreden) daha küçüğü ve daha büyüğü mutlaka apaçık bir kitapta yazılıdır.”¹³

Ebû Hureyre'den (رضي الله عنه) rivayet edildiğine göre Nebi (صلى الله عليه وسلم) şöyle buyurmuştur:

“Yüce Allah hiçbir şeyi bir nebinin Kur'ân'ı açıktan ve güzel sesiyle okumasını dinlediği kadar dinlememiştir.”¹⁴

Hiç şüphesiz Yüce Allah kullarının her hâline şahittir ve tüm seslerini işitir; çünkü O (celle celâluhu), Eş-Şehîd ve Es-Semî'dir. Bununla birlikte Kur'ân tilavetine yönelik şahitliği ve Kur'ân okuyanı dinlemesi, O'nun özel bir dinlemesidir. Bu; ilgi, beğeni ve kabul beraberliğidir; kula rahmet, bereket ve sekinet olarak yansır:

Ebû Hureyre'den (رضي الله عنه) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (صلى الله عليه وسلم) şöyle buyurmuştur:

“Allah'ın Kitabı'nı okuyup aralarında dersler yapmak için Allah'ın evlerinden bir evde toplanan hiçbir topluluk yoktur ki mutlaka onların üzerlerine sekinet iner, kendilerini rahmet kaplar, etraflarını melekler sarar, Allah onları yanındakilere anlatır.”¹⁵

- Kur'ân okuyucusu ile gök ehli arasında özel bir bağ vardır

Ebû Saîd El-Hudrî'den (رضي الله عنه) şöyle rivayet edilmiştir:

“Bir gece Useyd ibni Hudayr hurma harmanında Kur'ân okurken birden bire atı şahlanmış, fakat o yine okumaya

13. 10/Yûnus, 61

14. Buharî, 7544; Müslim, 792

15. Müslim, 2699

devam etmişti. Sonra at tekrar şahlanmış ise de Useyd yine okumasına devam etmiş, sonra at tekrar şahlanmıştı.

Useyd şöyle dedi: 'Atın, oğlum Yahyâ'yı çiğneyeceğinden korktum, kalkıp yanına gittim. Bir de ne göreyim! Başımın üzerinde gölgelik gibi bir şey!.. İçinde kandillere benzer şeyler var. Bu gölgelik göğe çıktı, hatta onu göremez oldum.

Ertesi sabah Allah Resûlü'ne (ﷺ) giderek, 'Ey Allah'ın Resûlü! Dün akşam ben gece yarısı hurma harmanında Kur'ân okurken birden atım şahlandı.' dedim.

Allah Resûlü (ﷺ), 'Oku, İbni Hudaýr!' dedi.

Ben de şöyle dedim: 'Ben okumaya devam ettim. Sonra at yine şahlandı.'

Allah Resûlü (ﷺ) yine, 'Oku, İbni Hudaýr!' dedi.

Ben de şöyle dedim: 'Ben yine okudum, fakat hayvan sonra tekrar şahlandı.'

Allah Resûlü (ﷺ), 'Oku, İbni Hudaýr!' dedi.

Ben de şöyle dedim: 'Ben artık okumaktan vazgeçtim. Oğlum Yahyâ ata yakındı. Onu çiğner diye korktum. O sırada gölgelik gibi bir şey gördüm. İçinde kandillere benzeyen şeyler vardı. Bu gölgelik göğe çıktı. Nihayet onu göremez oldum...'

Bunun üzerine Allah Resûlü (ﷺ) şöyle dedi: 'Onlar meleklerdir. Seni dinliyorlardı. Eğer okumaya devam etseydin sabaha kadar seni dinlerler, halk da onları görürdü, halktan gizlenmezlerdi.' ' '16

16. Müslim, 796

Kur'ân okuyanın sesi, tüm güzel/temiz sözler gibi Yüce Allah'a yükselir.¹⁷ Güzel sözler sema ehlinece kayıt altına alınır. Kur'ân tilavetini ise kayıt altına alınmaya ek olarak gök ehli ilgiyle dinler. Bazen kendilerini Kur'ân'ın cazibesine kaptırır ve ışık hüzmeleri olarak yeryüzüne inerler.

- Kur'ân okumak dünyada ve ahirette şeref vesilesidir

Abdullah ibni Ömer'den (radiallahu anh) rivayet edildiğine göre Nebi (salallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

“Şu iki kişi dışında kimseye haset/gıpta edilemez: Biri Allah'ın kendisine Kur'ân verdiği kimsedir ki gece gündüz o Kur'ân'ı okur. Diğeri de o kimsedir ki Allah kendisine mal vermiştir. O da gece gündüz o malı infak eder.”¹⁸

Kur'ân'ı gece gündüz okumak gıpta edilesi, şerefli bir ameldir. Allah Resûlü'nün (salallahu aleyhi ve sellem), Kur'ân'ı gıpta edilesi bir amel olarak zikrettiği rivayetlerde dikkat çeken bir üslubu vardır. Bu rivayetlerde, “Allah'ın kendisine Kur'ân verdiği” veya “Allah'ın kendisine Kur'ân öğrettiği” ifadesi kullanılır. Demek ki Kur'ân öğrenme çabası bir duadır. O dua Allah indinde kabul görünce Kur'ân okuma, anlama ve yaşama bilgisi olarak insana geri döner. Kur'ân'ı öğreten bir mualim olsa da hakikatte öğreten Allah'tır. O (celle celalahu) öğretmeden kimse Kur'ân'ı öğrenemez. Kur'ân okumayı öğrenen her kul, bu bilinci korumalı ve verilen nimetin hakkını Yüce Allah'ın öğrencisi olduğu bilinciyle eda etmeye gayret etmelidir.

17. “Güzel söz O'na yükselir.” (35/Fâtır, 10)

18. Buhari, 7529; Müslim, 815

Ebû Hureyre'den (radıyalahu anı) rivayet edildiğine göre Nebi (salıhalahu alehi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

“Kıyamet Günü Kur'ân getirilecek ve şöyle diyecek: ‘Ey Rabbim, beni okuyup benimle hayatını yaşayan bu kulunu giydir!’ O kimseye keramet tacı giydirilecek ve sonra Kur'ân şöyle diyecek: ‘Arttır ya Rabbi!’ İkrâm olarak elbise de giydirilecek. Sonra Kur'ân diyecek ki: ‘Ey Rabbim, ondan razı ol!’ Allah da ondan razı olacak. Denilecek ki: ‘Ey kul, oku ve yüksel!’ Böylece okuduğu her bir ayetle iyilik, ecir ve mükâfatları artırılacaktır.”¹⁹

Kur'ân, “zor gün dostu” bir salih ameldir. İnsanların zerre miskali amelin peşine düştüğü o zorlu günde okuyucusunun karşısına gelecek ve ona şefaatçi olacaktır. Yüce Allah'ın ondan razı olması ve onu taltif etmesi için çabalayacaktır.

Abdullah ibni Amr'dan (radıyalahu anı) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (salıhalahu alehi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

“Kıyamet Günü, Kur'ân okuyan kimseye, ‘Oku ve yüksel.’ denilecektir. ‘Dünyada tertîl üzere okuduğun gibi burada da tertîl üzere oku. Şüphesiz senin makamın, okuyacağın son ayetin yanındadır.’ denilir.”²⁰

Kur'ân okuyan mümin, hakikatte cennet derecelerini elleriyle inşa ediyordu. Okuduğu her ayet onu daha yüce bir dereceye, razı olunan makama taşıyordu ve son ayete kadar bu yükselme devam eder. Kim, yüce amellere ne oranda talipse o kadar Kur'ân okumalıdır.

19. Tirmizi, 2915

20. Ebu Davud, 1464; Tirmizi, 2914

- Allah Resûlü'nün Kur'ân okumaya dair verdiği misaller²¹

1. Misal

Ebû Mûsâ El-Eş'ârî'den (radıallahu anh) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (salıallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

“Kur'ân okuyup onunla amel eden mümin kimse tadı ve kokusu güzel turunc gibidir. Kur'ân okumayıp fakat onunla amel eden mümin, kokusu olmayan fakat tadı güzel hurmaya benzer. Kur'ân okuyan münafık ise kokusu güzel, tadı acı reyhan (fesleğen) otu gibidir. Kur'ân okumayan münafık ise tadı acı ve kötü, kokusu iğrenç Ebû Cehil karpuzuna benzer.”²²

– Kur'ân okuyan mümin turuncgillere/portakal gibi meyvelere benzetilmiştir. Benzetmenin yönü, tadının ve kokusunun güzel/hoş olmasıdır. Yani Kur'ân okuyan hem zatında güzeldir hem de başkaları o güzellikten faydalanır. Kabuğun içinde ayrı, kabuğun kendisinde ve dışında ayrı bir güzelliği vardır. Bu da Kur'ân okumanın kulun hem iç dünyasını hem de dış dünyasını imar ettiğini gösterir.²³ Kur'ân'ın müminin iç ve dış dünyasını imar etmesi, onunla amel edilmesiyle mümkündür. Zaten bazı rivayetlerde “onu okuyan ve onunla amel eden müminin misali” denmiştir.²⁴ Yine muzari/geniş zamanlı fiil kullanılması Kur'ân okumanın sürekli bir amel olduğunu, geniş zamana yayılan bir alışkanlık olduğunu gösterir.²⁵

21. bk. El-Emsâlu'n Nebeviyye fî Kutubî's Sitte ve Muvatta Mâlik, s. 139-155; Hadislerde Teşbih ve Temsiller, s. 303-310

22. Buhari, 5059; Müslim, 797

23. bk. Umdetu'l Kârî, 20/53-54, 5020 No.lu hadis şerhi

24. bk. Buhari, 5059

25. bk. Mir'âtu'l Mefâtiḥ Şerhu Mişkâtil Mesâbih, 7/177

– İman edip **Kur'ân okumayı bilmeyen** mümin de hurmaya benzetilmiştir. Benzetme yönü tadının güzel olması, kokusunun olmayışıdır. İman, başlı başına kalpleri imar eden manevi bir hayat ve bereket kaynağıdır. O kaynağın yatağında akıp başkalarına faydalı olması için vahiyle desteklenmesi, Kur'ân ile süslenmesi gerekir.

– Kur'ân okuyan münafık ise reyhana/fesleğene benzer. Kokusu güzel, tadı acıdır. Yani dışarıdan bakıldığında Kur'ân bilgisine sahip olduğu görülür. İlk etapta insanlara güzel gelebilir. Ancak iç dünyasında Kur'ân'a inanmadığı veya inandığını söylediği hâlde onunla amel etmediği için acıdır, zararlıdır. En büyük acılığı ise Kur'ân'ın ahkâmı ile onun amelleri arasında görülen tezatlıktır. Zira Kur'ân'ın anlam tahrifine neden olan şeylerden biri, Kur'ân ile tanışmış kişilerin yaşantılarındaki itikadi ve ameli problemlerdir. Duyduğundan ziyade gördüğünden etkilenen insan, münafıkın yaşantısını Kur'ân sanabilmektedir.

Kur'ân'ı münafıkça okumaya dair şu örnekler verilebilir. (Bu örneklerin zıddı, Kur'ân'ı mümince okumanın örnekleridir.)

Kur'ân'ı anlamadan okuyan ve onunla gösteriş yapanlar

Ebû Saîd El-Hudrî'den ^{(radıyalahu}_{anhı}) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü ^{(salıhalahu}_{aleyhi}^{ve}_{sallam}) şöyle buyurmuştur:

“İçinizden öyle bir topluluk türeyecek ki onların namazlarına bakınca namazlarınızı, oruçlarına bakınca oruçlarınızı ve diğer amellerine bakınca da amellerinizi küçük göreceksiniz. Onlar

Kur'ân okurlar, ama Kur'ân kalplerine inmez. Böyleleri okun, hedefi delip geçtiği gibi dinden çıkarlar.”²⁶

“Ali ve Ebû Saîd el-Hudri (radıyallahu anhum) hadislerinde bahsedilenler, imanları boğazlarından içeri geçmeyen Haricilerdir. Başka bir rivâyette Allah Resûlü (salıhallahu aleyhi ve sellem), ‘Sizden herhangi biri Kur'ân okumasını onların Kur'ân okuması karşısında, namazını onların namazı karşısında, orucunu onların orucu karşısında küçümser.’ buyurmuştur. Bununla birlikte onların öldürülmeleri emredilmiştir. Çünkü onlar, aynı zamanda amellerini gösteriş ve riya olarak yapmaktadırlar. Bazıları riya için yapmasa da, amellerini yanlış ve sağlıksız inanç üzerine bina ettiklerinden, şu âyetlerde yerilen kimseler gibi olmuşlardır: ‘Binasını Allah korkusu ve rızası üzerine kuran kimse mi daha hayırlıdır, yoksa yapısını yıkılacak bir yerin kenarına kurup, onunla beraber kendisi de çöküp cehennem ateşine giden kimse mi? Allah zalimler topluluğunu doğru yola iletmez.’ ”²⁷

Kur'ân okumayı ekmek kapısına çevirenler

Câbir ibni Abdullah'tan (radıyallahu anhu) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü (salıhallahu aleyhi ve sellem) yanımıza girdi. Bizler o sıra Kur'ân okuyorduk. İçimizde Arap da vardı Acem de.

Allah Resûlü (salıhallahu aleyhi ve sellem) bize şöyle buyurdu: ‘Okuyunuz, (bu okuyuşlarınızın) hepsi de güzeldir. İleride öyle kavimler gelecektir ki onu ok gibi dosdoğru okuyacaklar, ama karşılığını dünyada alacaklar da ahirete bırakmayacaklardır.’ ”²⁸

26. Buhari, 5058

27. Kur'ân'ın Faziletleri, İbni Kesîr, s. 192

28. Ebu Davud, 830

Abdurrahmân ibni Şebl'den (radhyallahu anhu) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (salallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

“Kur'ânı okuyun, onu okumada aşırı gitmeyin ve ondan uzaklaşmayın. Onu vesile kılarak yemeyin ve mallarınızı çoğaltmayın.”²⁹

Kur'ân'ı tartışma aracı kılmak için okuyanlar

Ukbe ibni Âmir'den (radhyallahu anhu) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (salallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

“ ‘Ümmetim hakkında beni en korkutan şeyler, Kitap ve süttür.’

Oradakiler, ‘Ey Allah'ın Resûlü! Neden Kitap acaba?’ dediler.

Allah Resûlü (salallahu aleyhi ve sellem), ‘Onu münafıklar öğrenirler, sonra kalkıp onun hakkında iman edenlerle tartışır.’ dedi.

‘Peki, ya neden süt?’ diye sorulduğunda ise, ‘Birtakım insanlar sütü pek severler de (bu sevgileri yüzünden) hem cemaati hem de cumaları terk ederler.’ dedi.”³⁰

– Kur'ân'ı okumayan münafık ise Ebucehil karpuzu, acı hıyar, eşek hıyarı ya da çakal kavunu olarak bilinen zehirli, öldürücü bir bitkiye benzetilmiştir. Tadı da kokusu da yoktur, dahası tadı da kokusu da pistir.³¹

29. Ahmed, 15529

30. Ahmed, 17318

31. bk. Hadislerde Teşbih ve Temsiller, s. 306

2. Misal

Ebû Hureyre'den (radıyalahu anı) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü (salıhalahu aleyhi ve sellem) bir askerî seriyye göndermek istemişti ve bunlar sayılı kişilerdi. Onların Kur'ân okumalarını istedi. Herkes Kur'ân'da ezberinde olan yerlerden okuyacaktı.

Derken yaşı en küçük olan birine geldi ve ‘Ey falan, ezberinde ne var?’ diye sordu.

O da, ‘Benim ezberimde bu var, şu var ve Bakara Suresi var.’ dedi.

Allah Resûlü (salıhalahu aleyhi ve sellem), ‘Senin ezberinde Bakara Suresi de mi var?’ dedi.

O kişi de, ‘Evet.’ dedi.

Allah Resûlü (salıhalahu aleyhi ve sellem), ‘O hâlde haydi git, sen bu seriyyenin komutanı ol!’ buyurdu.

O müfrezeyle katılan yaşlılardan biri bu olay üzerine şöyle dedi: ‘Ey Allah'ın Resûlü! Bakara Suresi'ni öğrenmeme engel olan şey, onun hakkını verememek korkusuydu.’

Bunun üzerine Allah Resûlü (salıhalahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: ‘Kur'ân'ı öğrenin, onu okuyun, okutun. Kur'ân'ı öğrenen, onu okuyan ve gereğini yapan kimsenin örneği miskle doldurulmuş bir kaba benzer ki kokusu her yere yayılır. Kur'ân bilgisi olup da onu çevresine yaymayan, onunla yatıp uyuyan kimse ise ağzı bağlanmış misk kutusuna benzer ki çevresi ondan istifade etmez.’ ”³²

32. Tirmizi, 2876

Okuduğumuz misal, yukarıda okuduğumuz misalin bir benzeridir. Kur'ân, zatında hoş ve güzeldir, miske benzer. Okuduğu Kur'ân ile amel eden kul, misk şişesinin ağzını açmıştır. Herkes ondan istifade eder. Okuduğu Kur'ân ile amel etmeyen kul ise misk şişesinin ağzını kapalı tutan kişi gibidir. Ne o ne de bir başkası miskten/Kur'ân'dan faydalanmaz. Bu da Kur'ân okumaktaki amacın, onunla amel etmek olduğunu gösterir.

3. Misal

İbni Ömer'den ^(rahîmehi) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü ^(salâhuhu aleyhi ve selâm) şöyle buyurmuştur:

“Kur'ân'ı ezbere bilen kimsenin durumu, bağlı develeri olan kimseye benzer. Eğer o kimse develerini bağlı tutarsa onları kontrol eder, yok eğer serbest bırakırsa onlar dağılır.”³³

– Allah Resûlü ^(salâhuhu aleyhi ve selâm) Kur'ân okumayı ve Kur'ân hıfzını, deve sahibine benzetmiştir. Şayet deve sahibi, devesini sıkı bağlar ve onu koruma çabası içinde olursa devesinden faydalanır. Aksi hâlde deve, ipinden kurtulduğunda en önce kaçan ehli hayvanlardandır.³⁴ Demek ki Kur'ân okuyucusu/hafızı onu korumak için özel bir çaba içinde olmalıdır. Şayet özel bir çabası olmazsa Kur'ân'dan edindiği bilgi, imanın besleyen ve amele yönlendiren etkisini kaybedecektir.

– Allah Resûlü ^(salâhuhu aleyhi ve selâm) Kur'ân'ı korumak için gösterilen özel çabayı, “muahede” kelimesiyle ifade etmiştir. “A-h-d” kökünden türeyen kelime sözleşmek, ahidleşmek anlamına

33. Buhari, 5031; Müslim, 789

34. bk. Fethu'l Bârî, 5031 No.lu hadis şerhi

gelir ve bu, Kur'ân okuyucusu/hafızı ve Kur'ân arasında zımni bir sözleşme/ahit olduğunu gösterir. Âdetâ Kur'ân'ı okuyan, “Seni anlayacak, yaşayacak ve yaşatma çabası içinde olacağım.” diye söz verirken Kur'ân da, “Sana yol gösterecek, içini ve dışını imar edecek, zaaflarına şifa olacak, yolunu aydınlatacağım...” diyerek okuyucuya söz verir. Ayrıca muahede kelimesi mufaale sigasındandır/kalıbındandır. Bu siganın özelliği bir şeyin karşılıklı oluşunu ifade etmesidir. Yani insan Kur'ân'ı korurken Kur'ân da insanı korur, insan Kur'ân'a özel çaba gösterirken Kur'ân da insan için özel çaba gösterir.

– Kur'ân'ı korumak için özel çaba içinde olmayana Kur'ân unutturulur. Bu, şer'i bir cezadır. Kur'ân'ı unutanın, “Kur'ân'ı unuttum.” demesi bu sebeple yanlıştır. Kur'ân unutulmaz, unutturulur. Bu şer'i cezanın nedeni ise insanın Kur'ân karşısındaki gevşekliliğidir.

Abdullah ibni Mes'ûd'dan (رضي الله عنه) rivayet edildiğine göre Nebi (ﷺ) şöyle buyurmuştur:

“Onlardan birinin, ‘Şu şu ayeti unuttum.’ demesi ne kadar da çirkin bir şeydir! Bilakis, o unutturulmuştur. Kur'ân'ı hatırlamaya çalışın! Çünkü Kur'ân, insanların hafızalarından, develerin otlakta dağılmasından daha çabuk dağılır.”^{35 36}

35. Buhari, 5032

36. Kur'ân ile ilgili farklı misaller varid olmuştur. İsnadı zayıf olan bu rivayetlere yer vermedim.

2. Kur'ân Okumanın Faziletine Dair Delilleri Nasıl Anlamalıyız?

Kur'ân'ın faziletine dair naslar, bir bütün olarak önemli bir noktaya işaret eder. Kur'ân okumanın faziletine dair tüm naslar onu anlamak ve onunla amel etmek içindir. Kur'ân'ı salt okuma faaliyetine indirgeyen, anlamayı ve yaşamayı öteleyen okumalar; Kur'ân ve Sünnetin övdüğü okuma değildir. Daha ziyade, böyle bir okuma yerilmiştir. Kitaplarımızda karşılaştığımız “Kur'ân okumak ibadettir, mücerred Kur'ân okumanın da ecir vardır.” tarzı söylemler doğrudur, lakin yanlış anlaşılmıştır. Mücerred Kur'ân okumak, onu anlamamanın ve yaşamamanın önüne geçmediği müddetçe ibadettir ve ecirdir. Günümüzde olduğu gibi, okumanın, anlama ve yaşamamanın önüne geçtiği Kur'ân tilaveti bir ibadet ve ecir değildir. Aksine, Allah (celle celâlihü) ve Resûl'ü (salâhü ve selâm) böyle bir okumayı kınamıştır:

“Onlar, Kur'ân'ı derinlemesine düşünmezler mi? Yoksa kalpleri üzerinde kilitler mi var?”³⁷

“Kendilerine verdiğimiz Kitab'ı hakkıyla (içindekilere inanıp gereğiyle amel ederek) okuyanlar; işte bunlar Kitab'a hakkıyla iman ederler. Kim de ona karşı kâfir olursa işte onlar hüsrana uğrayanların ta kendileridir.”³⁸

“De ki: ‘Ey Ehl-i Kitap! Tevrât, İncil ve Rabbinizden size indirileni (içindekilerle amel edip) ayakta tutmadıkça hiçbir şey üzere değilsiniz.’ Andolsun ki Rabbinden sana indirilen

37. 47/Muhammed, 24

38. 2/Bakara, 121

(bu Kur'ân), onların birçoğunun azgınlık ve küfürlerini arttıracaktır. Kâfirler topluluğu için üzülmek!"³⁹

Böyle bir okuma, kişinin aleyhinedir. Zira “Kitab’ı okuyup durduğu hâlde” onu anlamaya ve yaşamaya çalışmayan kimse suçludur. Kitap onun aleyhine hüccettir:

“Kitab’ı okuduğunuz hâlde insanlara iyiliği emredip kendinizi unutup musunuz? Akletmez misiniz?”⁴⁰

“Kitab’ı okuyup durdukları hâlde Yahudiler: ‘Hristiyanlar hiçbir şey üzere değildir.’ dediler. Hristiyanlar da: ‘Yahudiler hiçbir şey üzere değildir.’ dediler. Aynı şekilde bilmeyenler de onların sözünün benzerini söylediler. Allah, Kıyamet Günü’nde anlaşmazlığa düştükleri konularda aralarında hükmedecektir.”⁴¹

Ebû Mâlik El-Eş’arî’den rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (ﷺ) şöyle buyurmuştur:

“Kur’ân ya senin lehine ya da aleyhine hüccettir.”⁴²

Kur’ân okuyan insan onu anlamaya ve yaşamaya çalışmıyorsa Kur’ân onun aleyhine hüccettir. Böyle bir Kur’ân okuma, Kur’ân’ın ifadesiyle onu “emâniyye”ye çevirmektir:

“Onların içinden Kitab’ı bilmeyen ümmiler vardır. (Kitab’a dair) birtakım emâniyyeye/kuruntuya/kulaktan dolma bilgiye sahiplerdir ve onlar yalnızca zannetmektedirler.”^{43 44}

39. 5/Mâide, 68

40. 2/Bakara, 44

41. 2/Bakara, 113

42. Müslim, 223

43. 2/Bakara, 78

44. Detaylı bilgi için bk. s. 23

Okumanın, Kur'ân'ı anlama ve yaşamanın önüne geçmesi tehlikesine ilk olarak Allah Resûlü (salâhuhu aleyhi ve sellem) dikkat çekmiştir. Daha sonra selef imamları bunun pratik örnekleriyle karşılaşmış ve bazı uyarılarda bulunmuştur:

Ziyâd ibni Lebîd'den (radıyallahu anh) şöyle rivayet edilmiştir:

“Nebi (salâhuhu aleyhi ve sellem) bir şey anlatarak, ‘Bu ilmin gitmesi şu zamanlarda olur.’ dedi.

Ben, ‘Ey Allah’ın Resûlü! Kur'ân'ı okuduğumuz, evladımıza onu okuttuğumuz ve evladımız da kıyamete kadar kendi evladına onu okutacağı hâlde ilim nasıl gider, yok olur?’ dedim.

Allah Resûlü (salâhuhu aleyhi ve sellem) bunun üzerine şöyle dedi: ‘Anan seni kaybetmesin Ziyad! Ben de seni Medine’nin en fakihlerinden bilirdim. Şu Yahudiler ve Hristiyanlar, Tevrât ve İncil’i okuyup da bu iki kitapta bulunan hükümlerden hiçbir şeyle amel etmeyenler değiller midir?’ ”⁴⁵

Selef imamları şöyle der: Kur'ân, üzerinde derin düşünülün (tedebbür) ve onunla amel edilsin diye indirildi. Fakat onlar onu okumayı amel edindi.⁴⁶

Kur'ân okumanın faziletine dair nasların yanlış anlaşılması, dini parçalamanın neticesidir. Şöyle açıklayabiliriz: Yüce Allah, dini bir bütün olarak indirmiştir. Bir konuya dair nasları o bütünden kopardığımızda Allah (celle celâlahu) ve Resûl'ünün (salâhuhu aleyhi ve sellem) muradının tam tersi bir sonuç ortaya çıkar. Evet, Kur'ân okumak; bir ibadet ve ecirdir. Ancak

45. İbni Mace, 4048

46. Bu söz sahabeden İbni Mes'ûd (r.a.) ,tabiinden Hasan El-Basrî (r.a.) ve başka imamlardan nakledilmiştir.

dinin bütünü içinde anlarız ki ecir olan okuma; anlamaya ve yaşamaya sevk eden, Kur'ân'ın iniş gayesiyle uyumlu olan okumadır. Anlama ve yaşama çabasının eşlik etmediği “hatim devirmeler”, Kur'ân'ı aleyhimize hüccet kılmaktan öteye geçmez. En kötüsü de bu değil midir? Her yıl onlarca hatim devirip Kur'ân'ı anlamamak! Her gün onu okumaya rağmen onun onaylamadığı bir hayat yaşamak! “Kur'ân şu konuda ne diyor?” dendiğinde hiçbir fikre sahip olmamak!

Bir şeyi unutmamak gerekir: Rabbimiz (celle celâlahu), okuma eylemi için beş ayrı kelime kullanır: Dirase, emâniyye, kıraat, tilavet ve tertîl. Söz konusu Kur'ân okumak olduğunda ise bu ifadeler arasından yalnızca ikisini kullanır. Bunlardan biri tilavet, diğeri tertîldir. Daha önce geçtiği gibi tilavet; uymak, peşinden gelmek, takip etmek anlamına gelir.⁴⁷ Yani biz, “Kur'ân'ı tilavet etti.” dediğimizde, “Ona uydu, onu takip etti.” demiş oluyoruz. Tertîl ise -ileride geleceği gibi- tane tane, ağır ağır okumak, âdeta Kur'ân'ı iyi anlamak için hece hece okumaktır.⁴⁸ Ezcümle, Rabbimizin Kur'ân okuma ibadeti için seçtiği kelimeler dahi onu okumaktan kastın, anlamak ve yaşamak olduğunu gösterir.

Bu mesele anlaşıldığı takdirde Kur'ân tilavetiyle ilgili birçok soru cevabını bulacaktır. Kur'ân'ı kısık sesle mi, yoksa yüksek sesle mi okumak daha efdaldır? Kur'ân'ı içinden (sessiz) okumak mı, yoksa sesli okumak mı daha efdaldır? Kur'ân'ı Mushaf'a bakarak okumak mı, yoksa ezberden okumak mı daha efdaldır? Bu gibi soruların cevabı bellidir. Her sorunun müstakil bir cevabı ve ilmî tafsilatı

47. bk. s. 155

48. bk. s. 260

olmakla birlikte ortak cevap şudur: Kur'ân'ı anlamaya ve onunla amel etmeye yardımcı olan hangisiyse en faziletli okuma odur. Zira Kur'ân'ın indirilme gayesi, onu anlamak ve yaşamaktır. Kur'ân ile ilişki kuran Müslim'in her sorusunun merkezinde bu düşünce vardır. Kur'ân'ı anlamaya ve yaşamaya vesile olan her şey onun hayatında önceliklidir.

3. Kur'ân'ı Mushaf'tan mı, Ezberden mi Okumak Daha Faziletlidir?

Her iki okumanın faziletinde ittifak etmekle birlikte ilim ehli, hangisinin daha faziletli olduğu konusunda ihtilaf etmiştir. İhtilafın nedeni konu hakkında hususi bir nas bulunmamasıdır. Bir grup âlim, Nebi Dönemi'ndeki uygulamaya bakarak ezberden okumanın daha faziletli olduğuna kanaat getirmiştir.⁴⁹

49. Bu âlimlerden birinin İmam Buhari olduğu söylenmiştir. Delili Allah Resûlü'nün (ﷺ) ezberden Kur'ân okuyan bir sahabiye, ezberindeki Kur'ân'ı mehir sayarak evlendirmesidir.

"Sehl ibni Sa'd'dan (r.a.) şöyle rivayet edilmiştir:

'Bir kadın Allah Resûlü'ne (ﷺ) gelip 'Ey Allah'ın Resûlü! Sizinle mehir almaksızın evlenmek için geldim.' dedi. Nebi (ﷺ) ona baktı ve onu baştan aşağı süzdü. Sonra başını öne eğdi. Kadın, onun (ﷺ) kendisi hakkında bir karara varmadığını görünce oturdu.

Derken ashabın içinden biri çıkıp, 'Ey Allah'ın Resûlü! Eğer ona ihtiyacın yoksa onu benimle evlendir.' dedi. Nebi (ﷺ), 'Ona (mehir olarak vereceğin) bir şeyin var mı?' diye sordu. Adam, 'Allah'a yemin ederim yok, ey Allah'ın Resûlü!' diye cevap verdi. Bu defa Allah Resûlü (ﷺ) 'Evine git, bak bakalım bir şey bulabilecek misin?' dedi. Adam evine gitti. Bir müddet sonra döndü ve 'Ey Allah'ın Elçisi! Bir şey bulamadım.' dedi. Nebi (ﷺ), 'Tekrar bak bakalım, demirden bir yüzük de olsa yeter.' dedi. Adam yine gitti. Bir müddet sonra çıkageldi ve 'Bulamadım, ey Allah'ın Resûlü! Ancak şu izârım var.' dedi.

Sehl dedi ki: Adamın ridası bile yoktu. Sadece üzerinde o gün giyilen elbisenin yarısı (izar) vardı.

Nebi (ﷺ), 'İzârını ne yapacaksın? Eğer izârını sen giyersen o kullanamaz, yok o giyerse senin üzerinde bir şey kalmaz.' dedi. Adamcağız çöktü kaldı. Uzun süre yerinden kılmadadı. Sonra kalktı. Nebi (ﷺ) onun arkasını dönüp gittiğini fark etti. Emredip onu çağırtdı. Adam gelince, 'Kur'ân'dan ne biliyorsun?' diye sordu. Adam 'şu, şu sureleri' deyip bildiği sureleri saydı. Bu defa Nebi (ﷺ), 'Onları ezbere biliyor musun?' diye tekrar sordu. Adam, 'Evet.' dedi. Son olarak Nebi (ﷺ) şöyle buyurdu: 'Haydi git! Bildiğin sureleri ona öğretmen karşılığında, onu sana verdim.'" (Buhari, 5030)

Aslında İbni Hacer'in (r.a.) yerinde tespitiyle Buhârî'nin (r.a.) böyle bir istidalde bulunduğunu gösteren bir delil yoktur. O yalnızca ezberden Kur'ân okumanın meşruiyetine delil almış, bunun caiz olduğuna işaret etmiştir. Bir şeyin meşru olması ile en faziletli olması bir-

Ulemanın çoğunluğu ise Mushaf'a bakarak okumanın daha faziletli olduğuna kanaat etmiştir. Bu kanaatin gerekçesi selefın uygulaması ve Mushaf'tan okumanın yararlarına dair düşüncedir:

“Bize Abdullah ibni Abdurrahmân'dan, o da Rasulullah'ın (ﷺ) bazı sahabilerinden şöyle rivayet etti: Peygamber (ﷺ) şöyle buyurdu: ‘Kur'ân'ı, bakarak okumanın ezbere okumaya üstünlüğü, farzın nafıleye üstünlüğü gibidir.’ **Bunun senedi zayıftır.** Çünkü ravilerden Muaviye ibni Yahya denen kişi ya Muaviye es Sadeî' dir veya Muaviye El-At-rası' dir. Hangisi olursa olsun, fark etmez; ikisi de zayıftır.

İmam Ebû Ubeyd, İbni Abbâs'tan (رضي الله عنه) şöyle rivayet etmiştir: Ömer (رضي الله عنه) evine girdiğinde mushafı açar ve ondan okurdu. Ebû Ubeyd, İbni Ebî Leyla'dan şöyle rivayet etmiştir. Öğrencileri İbni Mes'ûd'un (رضي الله عنه) yanına geldiklerinde mushafı açıp okurlardı ve o da onlara tefsir ederdi. Bunun senedi sahihtir. İbni Ömer'den (رضي الله عنه) şöyle rivayet etmiştir: Sizden biri çarşıdan döndüğünde mushafı açıp okusun. Hayseme'den şöyle rivâyet etmiştir: Bir defasında İbn Ömer'in (رضي الله عنه) yanına girdiğimde mushaftan okuyordu ve ‘Bu, bu geceki cüz'ümdür.’ dedi.

Bu eserler (sahabe ve tâbîîn söz ve fiilleri) mushaftan okumanın teşvik edilen güzel bir şey olduğunu göster-

birinden farklı şeylerdir. (bk. Fethu'l Bârî, 5030 No.lu hadis şerhi) Hâliyle İbni Kesîr'in (رحمته الله) Buhârî'ye (رحمته الله) yönelttiği şu eleştirisi isabetli değildir:

“İbni Kesîr şöyle der: ‘İmam Buhârî bu hadis ile ezbere Kur'ân okumanın Mushaf'a bakarak okumaktan daha faziletli olduğunu kastediyorsa bu eleştirilir. Çünkü yüzüne Kur'ân okumak görerek yapılan bir ameldir. Belki de, hadisteki sahabe yazmayı bilmeyen biriydi. Peygamber de (ﷺ) onun bu durumunu bilmekteydi. Dolayısıyla bu durum, ezbere Kur'ân okumanın okur yazar olan ve olmayan için efdal olduğunu göstermez.’ ” (bk. Fethu'l Bârî, 5030 No.lu hadis şerhi; Kur'ân'ın Faziletleri, İbni Kesîr, s. 143-144)

mektedir. Sebebi ise mushaftan okumanın ortadan kalkma korkusudur. Hem de, bazı hafızların Kur'ân'dan bazı yerleri unutmaları mümkündür ve mushaftan okumakla unuttuklarını hatırlamış olurlar. Veya bir kelime ve ayette değişiklik yapabilir, kelimeleri öne ve arkaya alabilirler. Onun için sağlamasını yaparak doğruluğundan emin olmak daha evladır. Bunlarda mushafa müracaat etmek insanların belleğine başvurmaktan daha sağlam bir iştir.”⁵⁰

Daha önce de belirttiğimiz gibi Kur'ân okumanın ana gayesi, onu anlamak ve yaşamaktır. Kur'ân okumanın diğer gayelerinden biri de kulluk duygularının cûş-u huruşa gelmesi; sonra insanın yatışması, sekinet ve huşuya kavuşmasıdır. Hangi okuma bunu sağlayacaksa o şekilde okumak daha faziletlidir.

Nevevî (rahmetullah) şöyle der:

“Ancak bunun şahıslara göre değişebileceği, Mushaftan veya ezber okumakta huşu ve tefekküründe değişiklik olmayan kimselerin Mushaftan, ama Mushaftan okumasına nisbetle ezberden okumakla huşu ve tefekkürü artan kimselerin ezber okumaları daha iyidir denilse kanaatimce güzel bir fikir olurdu. Zaten selefimizin söz ve tatbikatının da bu izaha göre olduğunu zannediyorum.”⁵¹

4. Kur'ân'ı Yüksek Sesle mi, Kısık Sesle mi Okumak Daha Faziletlidir?

– Aslolan insanın kendisine ve yakın çevresine duyuracak bir ses tonuyla Kur'ân okumasıdır:

50. Kur'ân'ın Faziletleri, İbni Kesîr, s. 144-145

51. Kur'ân Okuma Adabı, s. 22

“Namazda sesini ne çok yükselt ne de çok kıs. Bu ikisi arasında bir yol tut.”⁵²

İbni Abbâs'tan (radıyalahu anı) şöyle rivayet edilmiştir:

“Nebi'nin (salıhalahu aleyhi ve selam) kıraati, kendisi odasındaiken salonda bulunan bir kimsenin işitebileceği kadar sesliydi.”⁵³

Ebû Katâde'den (radıyalahu anı) şöyle rivayet edilmiştir:

“Nebi (salıhalahu aleyhi ve selam) bir gece dışarı çıktı. O sıra Ebû Bekir (radıyalahu anı) namazını kısık sesle kılıyordu. Daha sonra Ömer'in (radıyalahu anı) yanına uğradı, o da namazı yüksek sesle kılmaktaydı.

İkisi de Nebi'nin (salıhalahu aleyhi ve selam) yanında bir araya gelince Nebi (salıhalahu aleyhi ve selam), ‘Ey Ebû Bekir, ben sana uğramıştım, sesini kısarak namaz kılıyordun?’ dedi.

O da, ‘Ey Allah'ın Resûlü, ben sesimi kendisiyle fısıldaştığım, münacatta bulunduğum (Rabbime) işittiriyorum.’ diye cevap verdi.

Ömer'e de, ‘Sana uğramıştım. Sen de yüksek sesle namaz kılıyordun?’ dedi.

O da (şöyle) cevap verdi: ‘Uyuklamakta olan kimseyi uyan-dırmak ve şeytanı kovmak için (böyle yapıyorum).’

Ravilerden El-Hasen, hadise şunu ilave etti: ‘Bunun üzeri-ne Nebi (salıhalahu aleyhi ve selam) Ebû Bekir'e, ‘Ey Ebû Bekir, sesini biraz yükselt!’; Ömer'e de, ‘Sesini biraz kıs.’ buyurdu.”⁵⁴

52. bk. 17/İsrâ, 110

53. Ebu Davud, 1327

54. Ebu Davud, 1329; Tirmizi, 447

– Şayet kişinin riyaya düşme durumu varsa kısık sesle okumalıdır:

Ukbe ibni Âmir El-Cuhenî'den (rahîyallahu anhu) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (rahîyallahu anhu) şöyle buyurmuştur:

“Kur’ân-ı Kerim’i açıktan okuyan, açıktan sadaka veren gibidir. Gizli okuyan da gizli sadaka veren gibidir.”⁵⁵

– İnsanlar namaz kılıyor, itikâfta bulunuyor veya herhangi bir sebeple onlara rahatsızlık verme durumu oluşuyorsa sessiz okumalıdır:

Ebû Saîd El-Hudrî'den (rahîyallahu anhu) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü (rahîyallahu anhu) Mescid’de itikâfa girmişti. Sesli Kur’ân okumakta olan halkı işitince perdeyi açtı ve şöyle dedi: ‘Dikkatli olun! Her biriniz Rabbiniz münacatta bulunuyor. Bazınız bazınızı rahatsız etmesin. Kur’ân okurken veya namazda bazılarınız sesini bazılarınızın sesinin üzerine çıkarmasın.’”⁵⁶

Beyâdî'den (rahîyallahu anhu) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü (rahîyallahu anhu) insanların yanına çıktığında onlar namaz kılıyor ve kıraatlerini yüksek sesle yapıyorlardı.

Bunun üzerine şöyle buyurdu: ‘Şüphesiz namaz kılan kişi, Azîz ve Celîl olan Rabbiniz yakarış hâlinindedir. O hâlde herkes kime yakardığına baksın. Kur’ân okurken de seslerinizi birbirinizin seslerinin üzerine çıkarmayın.’”⁵⁷

55. Ebu Davud, 1333; Tirmizi, 2919

56. Ebu Davud, 1332

57. Ahmed, 19022

Alî'den (radhyallahu anh) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü (salallahu aleyhi ve sellem), kişinin yatsı namazından önce ve sonra yanında namaz kılan arkadaşlarının şaşırmasına sebep olmaması için, okurken sesini yükseltmesini yasakladı.”⁵⁸

– Daha önce hatırlattığımız gibi Kur'ân okumanın gayesi; onu anlamak, yaşamak ve onunla kalpteki kulluk duygularını harekete geçirmektir. İnsan hangi ses tonuyla bu duyguları gerçekleştiriyorsa onunla okuması daha efaldır. Allah Resûlü de (salallahu aleyhi ve sellem) duruma göre bazen kısık sesle bazen duyulacak bir sesle Kur'ân okumuştur:

Ebû Hureyre'den (radhyallahu anh) şöyle rivayet edilmiştir:

“Nebi (salallahu aleyhi ve sellem) gecedeki kıraatinde duruma göre bazen sesini yükseltir bazen de kısardı.”⁵⁹

Abdullah ibni Ebî Kays'tan (radhyallahu anh) şöyle rivayet edilmiştir:

“Âişe'ye (radhyallahu anha), Allah Resûlü'nün (salallahu aleyhi ve sellem) gece namazlarındaki okuyuşu açıktan mı yoksa gizli miydi?' diye sormuştum, o da şöyle demişti: 'Her iki şekilde de yapmıştır, bazen gizli okur bazen de sesli okurdu.'

Bunun üzerine ben de, 'Her türlü ibadet ve işlerimizde genişlik vererek kolaylık sağlayan Allah'a hamdolsun.' dedim.”⁶⁰

58. Ahmed, 663

59. Ebu Davud, 1328

60. Tirmizi, 449; İbni Mace, 1661

5. Kur'ân Okumayı Ne Zaman Bırakmalı?

Cundeb ibni Abdullah'tan (radıyalahu anı) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (salıhalahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

“Kalpleriniz birleştiği sürece Kur'ân okuyun! Kalpleriniz Kur'ân'a ihtilaf ettiği zaman okumaktan uzaklaşın!”⁶¹

Allah Resûlü (salıhalahu aleyhi ve sellem) muayyen bir durumda Kur'ân okumanın bırakılmasını istemiştir. Hadis iki anlama gelmeye müsaittir⁶² ve şer'i naslar iki anlamı da desteklemiştir. Biri, Kur'ân hakkında tartışmak, ihtilafa düşmektir. Diğeri ise kişinin kalbi/zihni ile okuması arasında ihtilaf yaşanması, dalgınlıktır. Bu iki anlamı şöyle açıklayabiliriz:

– Kur'ân okuyanlar arasında bir tartışma çıkar, aralarındaki ülfet kaybolur ve Kur'ân'da tartışılırsa okumayı sonlandırmalılardır.

Abdullah ibni Mes'ûd'dan (radıyalahu anı) şöyle rivayet edilmiştir:

“Bir adamın, ayetlerden birini okurken Allah Resûlü'nden (salıhalahu aleyhi ve sellem) farklı şekilde okuduğunu işittim.

Adamın elinden tuttum ve Allah Resûlü'ne (salıhalahu aleyhi ve sellem) götürdüm. (Olayı anlatınca) Allah Resûlü (salıhalahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: ‘İkinizin de okuyuşu güzel. Böyle okuyun!’

Bildiğim en büyük hakikat onun (salıhalahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurduğudur: ‘(İhtilafa düşmeyin!) Zira sizden önceki toplumları ihtilafa düşmeleri helak etmiştir.’”⁶³

61. Buhari, 5060; Müslim, 2667

62. bk. Fethu'l Bârî, 5060 No.lu hadis şerhi

63. Buhari, 5062

– Kur'ân okuyan kişi kendisini ona verebiliyor, onunla Kur'ân arasında ülfet oluşuyorsa Kur'ân okumalı; kalbiyle Kur'ân arasında bağ kopmuşsa, ihtilaf yaşanmışsa okumayı bırakmalıdır. İnsanın ne dediğini bilmediği/anlamadığı durumlarda ibadeti sonlandırması şer'i usullerdendir.

Âişe Annemizden (radıyallahü anha) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (salıyallahü aleyhü ve sellem) şöyle buyurmuştur:

“Sizden birinizin namaz kılarken uykusu gelirse uykusu geçinceye kadar uyusun. Sizden biriniz uykulu olarak namaz kıldığında ne yaptığını bilmez, istiğfar ettiğini zannederken kendisine söver (de haberi olmaz).”⁶⁴

64. Buhari, 212; Müslim, 786

KUR'ÂN'I NASIL OKUYALIM?

KUR'ÂN'I NASIL OKUYALIM?

Buraya kadar okuduklarımızdan şunu anladık: Kur'ân anlaşılın ve yaşansın diye indirilmiş bir kitaptır. Yüce Allah her okumayı değil, anlamak ve yaşamak için yapılan okumaları övmüştür. Öyleyse bizim de sormamız gerekir: Nasıl bir okuma Kur'ân'ı anlamamıza ve yaşamamıza vesile olur? Bu soruyu önce Kitab'a, sonra Nebî'ye (salâhuhu aleyhi ve selâm), sonra da Kur'ân'ın inşa ettiği ilk nesle soracağız.

1. Hazırlık Yapmak

Kur'ân okumak; Yüce Allah ile konuşmak, O'nun (celle me'dubesine/ziyafet davetine icabet etmektir. Her önemli buluşma, hazırlığı hak eder. İnsanın bir davete verdiği değer de onun hazırlığından anlaşılır. Öyleyse Kur'ân'ı okumaya başlamadan önce hazırlığımızı yapmalı, Yüce Allah'ın çağrısına, hazır bir beden ve kalple icabet etmeliyiz.

İnsanın bir şeye hazırlanması, zihin ve kalp dünyasını programlamasıdır. Duygu ve düşüncelerin dağınıklığını derlemesi, Kur'ân okurken en çok ihtiyaç duyduğumuz iki yardımcıyı (duygu ve düşünceyi) bir araya toplamasıdır.

Aksi hâlde bulanık bir zihin ve dağınık bir kalple Kur'ân'ın başına oturacak, istenen verimi alamayacaktır. Hazırlığa dair şunlar söylenebilir:

a. Abdest Almak

Kur'ân'ı okumak veya Kur'ân'a dokunmak için abdest almak müstehaptır. Zira Allah Resûlü (ﷺ), selama karşılık vermeden teyemmüm almış ve bu davranışını, “Ben Allah'ı temizlik üzere zikretmekten hoşlanırım.”¹ şeklinde gerekçelendirmiştir. Yüce Allah'ı zikretmenin yollarından biri Kur'ân okumaktır; zaten Rabbimiz, Kitab'ını “Ez-Zikr” diye isimlendirmiştir. Kur'ân okuyacak kişinin abdest alması da “Allah'ı temizlik üzere zikretme sünneti” ile amel etmek olacaktır.²

1. bk. Sahîhu İbni Hibbân, 803

2. Yaygın kabulün aksine Kur'ân'a dokunmak için büyük ve küçük abdestsizlik hâlerinden uzak olmak ile Kur'ân'a dokunmadan okumak için büyük abdestsizlikten uzak olmak düşüncesi mercuhtur. Bu ilmi ihtilafta delillerin gösterdiği ve buna binaen racih olan, Kur'ân'a dokunmak veya Kur'ân okumak için abdestin şart değil, müstehap olduğudur. Büyük ve küçük abdestin şart olduğuna dair öne sürülen deliller ya zayıftır ya da konuya delaleti ihtimallidir. Zayıf ve ihtimalli delillerle bir şey şart/rükun, farz/haram olmaz. Şöyle ki;

a. Allah (ﷻ) şöyle buyurur: “Hiç kuşkusuz o, Kur'ân-ı Kerim'dir. (İnsanlardan) saklı (ve korunaklı) bir kitapta yazılıdır. O (Kitab'a) temizlenmiş olanlardan başkası dokunamaz.” (56/ Vâkıa, 77-79) Ayette delil alınan nokta şudur: “Ayet temizlenmiş olanlardan başkasının Kur'ân'a dokunmamasından bahseder. Bu, nefiy kalıbında olmakla beraber nehiy anlamındadır. Binaenaleyh Kur'ân'a temizlenmeden/abdest almadan dokunulamaz, haramdır.”

Buna cevap olarak şöyle denmiştir:

• Vâkıa Suresi'nin 79. ayetinde “O (Kitab'a) temizlenmiş olanlardan başkası dokunamaz” diye bahsedilen kitap 78. ayette bahsedilen “korunaklı kitaptır” yani Levh-i Mahfuz'dur. İbni Abbâs (رضی اللہ عنہ) der ki: “O (Kitab'a) temizlenmiş olanlardan başkası dokunmaz” ayetindeki kitap, semada bulunan kitaptır.” (Tefsîru't Taberî, 23/149, Vâkıa Suresi, 79. ayetin tefsiri) Dehhâk der ki: “'Korunaklı kitap' sadece temizlenmiş olanların dokunabileceği kitaptır. Müşrikler, Kur'ân'ı Muhammed'e şeytanların indirdiğini iddia ettiler. Allah onlara şeytanların buna güç yetirmesinin mümkün olmadığını, Kur'ân'ı Muhammed'e (ﷺ) indirmenin onların işi olmadığını haber verdi. O Kitap onlardan gizlidir...” (age, 23/149, Vâkıa Suresi, 79. ayetin tefsiri) İbni Kesîr bu söz hakkında, “Bu gerçekten güzel bir sözdür.” değerlendirmesini yapar. (İbni Kesîr Tefsîri, 10/559-560, Vâkıa Suresi, 79. ayetin tefsiri)

• Ayetin nüzul sebebi göz önünde bulundurulduğunda “temizlenmiş olanlar”dan kastedilen melekler olduğu anlaşılır. Enes, İbni Abbâs, Saîd ibni Cubeyr, İkrime, Mucâhid, Ebû'l Âliye ve başka âlimlerin görüşleri bu minvaldedir. Katâde (رحمہ اللہ) şöyle der: “O (Kitab'a) ancak temizlenmiş olanlar dokunabilir. Bu, âlemlerin Rabbinin katında olan bir şeydir. Temizlenmiş olanlar'dan kasıt, meleklerdir. Sizin katınızda/dünyanızda ise ona necis müşrik ve pis münâfık dokunabilmektedir.” (bk. Tefsîru Abdîrrezzâk, 3148; Tefsîru't Taberî, 23/152, Vâkıa Suresi, 79. ayetin tefsiri)

• Ayetteki “temizlenmiş olanlar”dan kasıt insanlar olsa bile burada kapalıdır. Çünkü taharet kelimesi müşterek kelimelerden olup birçok şey için kullanılabilir. Maddi temizlik, manevi temizlik gibi... Bunlardan hangisinin kastedildiğinin tayini için delile ihtiyaç vardır. Bunlardan hangisinin kastedildiği hakkında net bir delil yoktur.

b. Allah Resûlû'nün (ﷺ) Amr ibni Hazm'a yazdığı mektupta: “Kur'ân'a ancak temiz olanlar el sürer.” yazılıydı. (Muvatta, 534)

Buna cevap olarak şöyle denmiştir:

• Bu hadisin sıhhatinde ihtilaf edilmiştir. Birçok tarikten rivayet edilmiş, ancak her tarik üzerinde konuşulmuş; inkita' (senedin kopukluğu), ravilerin zayıflığı, münker oluşu, meçhul oluşu veya metruk oluşu gibi illetler zikredilmiştir. Racih olan bu hadisin zayıf olmasıdır. Bazı âlimler bu rivayetin senedinin sorgulamaya ihtiyaç bırakmayacak şekilde meşhur olduğunu söyleyerek mütevatir hadise benzediğini söylediler de senedlerde var olan problemler bu hadisin zayıf olmasını gerektirir.

• Rivayetin sahih olduğu farz edilse dahi müşterek (birden fazla anlama gelen) lafızlardan olan taharet kelimesini abdeste yormak için ek bir delile ihtiyaç vardır. Şevkânî şöyle der: “Bu hadis mushafa dokunmanın ancak tahir/temiz olan kişilere caiz olduğunu göstermektedir. Ancak 'tahir' kelimesi mümin, büyük hadesten temizlenen, küçük hadesten temizlenen ve üzerinde hissi necaset barındırmayan kişiler için kullanılan müşterek bir lafızdır. ‘...Müşrikler ancak birer necistir/pisliktir...’ (9/Tevbe, 28) ayeti ve Allah Resûlû'nün (ﷺ) Ebû Hureyre'ye, ‘Mümin necis olmaz.’ (Buhârî, 285; Müslim, 371) demesi birinci anlama örnektir. ‘...Şayet cünüp olursanız (gusülle) temizlenin...’ (5/Mâide, 6) ayeti ikinci anlama örnektir. Allah Resûlû'nün mestlerine mesh ettikten sonra abdesti kastederek, ‘Onları bırak. Çünkü ben onları temiz olarak giymişim.’ (Buhârî, 206; Müslim, 274) demesi üçüncü anlama örnektir. Ümmetin hissi ve hükmi necasetlerden arınmış kişinin tahir/temiz olduğu konusunda icma etmesi dördüncü anlamına örnektir...’ (Neylu'l Evtâr, 262 No.lu hadisin şerhi) Dört farklı şer'î anlamı olan bir kelimeyi, bunlardan bir anlama hamletmek için açık bir delil lazımdır. Cünüp olan kişi ya da hayızlı, nifaslı/lohusa kadına gelince şunlar söylenebilir:

Cünüp, hayız/nifas veya abdestsiz Kur'ân okumasına engel sahih ve sarîh bir nas yoktur. Bilakis Allah (ﷻ), Kur'ân okumayı tüm Müslimlere emretmiş, Allah Resûlû (ﷺ) Kur'ân okumaya teşvik etmiştir.

“Kur'ân'ı (iyice bellemek ve derin düşünebilmek için) tertil üzere (tane tane, ağır ağır) oku.” (73/Muzzemmil, 4)

Ebû Mûsâ El-Eş'arî'den (رضي الله عنه) rivayet edildiğine göre Allah Resûlû (ﷺ) şöyle demiştir:

“Kur'ân'ı okuyan müminin durumu, utruce/turunçgil meyvesi gibidir. Tadı da güzel, kokusu da güzeldir. Kur'ân okumayan müminin durumu ise hurma gibidir. Tadı güzeldir. Ancak kokusu yoktur. Kur'ân'ı okuyan münafığın durumu reyhan gibidir. Kokusu güzeldir. Ancak tadı acıdır. Kur'ân okumayan münafığın durumu ise Ebû Cehil karpuzu gibidir. Kokusu yoktur. Tadı da acıdır.” (Buhari, 5427)

Ebû Hureyre'den (رضي الله عنه) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlû, ‘Sizden biriniz evine döndüğünde orada üç tane semiz ve doğurmak üzere olan deve bulmak ister mi?’ diye sordu.

Biz, ‘Evet.’ dedik.

O dedi ki: ‘Birinizin namazda okuyacağı üç ayet, semiz ve doğurmak üzere olan üç deve kazanmasından daha hayırlıdır.’” (Müslim, 802)

Kur'ân okumayı emreden/teşvik eden naslar, hiçbir şart ve kayıt zikretmemiştir. Âişe An-nemîz Allah Resûlû'nün (ﷺ) her hâlinde Allah'ı (ﷻ) zikrettiğini haber vermiştir. Ki Kur'ân'ın, Allah'ı zikretme kapsamında olduğu izahtan varestedir.

Muhaddislerden İmam Buhârî (رحمته الله), Sahih'inin bir bölümünü bu konuya ayırmış, hayızlı ve cünüp bir kimsenin Kur'ân okuyabileceğine dair şu delilleri vermiştir:

“İbrâhîm şöyle demiştir: ‘Hayızlı kadının ayet okumasında bir sakınca yoktur.’

'İbni Abbâs da cünüp kimsenin Kur'ân okumasında bir mahzur görmezdi.'

'Peygamber ise her durumda Allah'ı anardı.'

Ummu Atiye şöyle demiştir: 'Biz kadınlara, hayızlı iken de (Arafat ve Mina gibi yerlere) çıkmamız, erkekler gibi tekbir getirip dua etmemiz emredildi.'

İbni Abbâs, Ebû Sufyân'ın şöyle dediğini nakletmiştir: 'Hirakl, Peygamber'in mektubunu istedi. Sonra onu okudu. Bir de baktık ki mektup, 'De ki: 'Ey Ehl-i Kitap! Gelin sizinle bizim aramızda ortak bir kelimedede buluşalım...' (3/Âl-i İmrân, 64) şeklinde başlıyordu.'

'Atâ, Câbir'den şöyle nakletmiştir: 'Âişe hayız oldu, Kâbe'yi tavâf ve namaz hariç, hac ibadetinin bütün gereklerini yerine getirdi.'

Hakem şöyle demiştir: 'Ben cünüp iken hayvan boğazlarım.'

Allah (ﷻ) şu şekilde buyurmuştur:

'Allah'ın adının anılmadığı (hayvanlardan) yemeyin.' (6/En'âm, 121)

Âişe Annemizden (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

'Allah Resûlü (ﷺ) ile birlikte yola çıktık. Sadece hacca düşünüyorduk. Şerif'e geldiğimiz zaman hayız oldum. Sonra Allah Resûlü (ﷺ) yanıma geldi. O esnada ağlıyordum.

'Neden ağlıyorsun?' diye sordu.

Ben de 'Allah'a andolsun ki bu yıl hac etmeyi istemiyorum.' diye karşılık verdim.

O da 'Galiba hayız oldun.' dedi.

Ben, 'Evet' deyince şöyle buyurdu: 'Bu, Allah'ın Âdem'in kızları için takdir ettiği bir şeydir. Hacıların yaptığı her şeyi yap! Yalnız temizleninceye kadar Kâbe'yi tavâf etme!' (Buhari, 305; Müslim, 1211)" (Buhari, Kitâbu'l Hayz, 7. Bab)

İmam Buhârî'nin (رحمہ) bu nakillerden istidlal vechi şöyledir.

a. Hayız ve cünüp olan kimselerin, Kur'ân okumayı yasaklayan sahih ve sarih bir nas olmadığı gibi, okuyabileceklerini dolaylı olarak gösteren naslar ve selef fetvaları vardır.

b. İbni Abbâs (رحمہ) ve İbrâhîm En-Nehaî (رحمہ) hayız ve cünüp olan kimsenin Kur'ân okuyabileceğine fetva vermiştir.

İbnu Munzir (رحمہ), İbni Abbâs (رحمہ) rivayetini isnadıyla birlikte vermiştir. İbni Abbâs'ın (رحمہ) günlük Kur'ân virdini cünüp olarak okuduğunu zikretmiştir. (bk. Fethu'l Bâri, Kitâbu'l Hayz, 7. Bab başlığı şerhi)

İbrâhîm En-Nehaî sözünü Dârimi isnadıyla nakletmiştir. (bk. Dârimî, 1029-1033)

Her ne kadar İbrâhîm En-Nehaî (رحمہ) cünüp ve hayızlının yalnızca bir ayet okumasına fetva verse de, Buhârî'nin bunu nakletmesi konuda icma olmadığını göstermek içindir. (bk. Fethu'l Bâri, Kitâbu'l Hayz, 7. Bab başlığı şerhi)

Bu da bazılarının iddia ettiği gibi konu hakkında bir icma olmadığını, konunun ihtilaf ve içtihadı açık olduğunu ve her âlimin delillere bakıp bir tercih yapabileceğini gösterir.

c. Allah Resûlü her hâlinde Allah'ı (ﷻ) zikretmiş, hayızlı kadınların bayram günü Allah'ı (ﷻ) zikretmelerine, Müslim cemaatin tekbiiriyle tekbir getirmelerine müsaade etmiştir.

Demek ki Allah'ı zikretmek için abdest şartı yoktur. Abdestsiz, cünüp veya hayız olsa da kişi, Allah'ı zikredebilir. Kur'ân okumak da Allah'ı (ﷻ) zikretmektir. Öyleyse hayız veya cünüp olan kimse Allah'ı zikredebilir, Kur'ân okuyabilir.

d. Allah Resûlü Hirakl gibi kâfirlere davet mektubu yazmış, bu mektuplara Kur'ân'dan ayetler yazmıştır. Hirakl ve çevresinde bulunan mütercimler kâfir olmalarına rağmen bu ayetleri okumuştur.

e. Âişe Annemiz (r.anha) hac mevsiminde hayız olmuştur. Allah Resûlü (ﷺ) bir hacının yapması gereken her şeyi yapmasını emretmiş, yalnızca tavâf ve namazı yasaklamıştır. Demek ki hayızlıya yasak olan şey namaz ve tavâftır. Bunun dışında kalan ve bir hacının yapabileceği ibadetleri yapabilir. Ancak özel bir nas gelir ve bir ibadeti yasaklarsa o müstesna... Kur'ân okumak, bir hacının en fazla yaptığı ibadetlerdendir. Allah Resûlü (ﷺ) hayızlıya Kur'ân okumayı yasaklamamıştır.

b. Ağız Temizliği Yapmak

Kur'ân okuyacak kişinin ağız temizliği yapması da güzeldir. Ağız temizliğine dair iki hikmet zikredilebilir:

– “Ağızlarınız Kur'ân'a giden yollardır. Öyleyse misvakla (veya fırçayla) onu temizleyiniz.”³

İnsan Kur'ân'ı ağızıyla okur, kalbiyle anlar. Ağız, kalbe giden yoldur. Yol temiz olursa hedefe varmak kolaylaşır. Yol arındırılmazsa hem hedefe varmak gecikir hem de kirli yol, yolcuyu da kirletir. Selef imamları ağızlarının koktuğunu fark edince Kur'ân okumayı bırakırlardı:

Buraya kadar anlattıklarımızdan anlaşılan şudur:

Hayız ve cünüp olan kimsenin Kur'ân okumayacağına dair icma söz konusu değildir.

Kur'ân ve Sünnet okumayı emreden/teşvik eden naslar, hiçbir kayıt zikretmemiş, her Müslim'e okumayı emretmiştir. Herhangi bir şart zikredeninin sahih ve sarih bir nas zikretmesi gerekir.

Naslar dolaylı olarak hayız ve cünüp olan kimsenin Kur'ân okuyabileceğine işaret etmiştir. Hemen belirtmeliyim ki hayızlı kadın ve cünüp kişi Kur'ân okuyamaz, diyen cumhur-u ulema bazı delillere dayanmışlardır. Ancak bu delillerin bir kısmı sahih olmakla birlikte konuya delaleti sarih (açık) değildir. Bir kısmı sarihtir, ancak sahih değildir.

Bu delillerden bazıları şunlardır:

Ali'den (r.a.) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü (s.a.) hela ihtiyacını giderip heladan çıkar, bize Kur'ân okur, okutur ve bizimle beraber et yedi. Cünüplükten başka hiçbir şey Allah Resûlü'nü Kur'ân okumaktan alıkoymazdı.” (Ebu Davud, 229; Tirmizi, 146)

Bu hadisin isnadında, hakkında konuşulmuş raviler vardır. Buhari (r.a.), Şâfiî (r.a.), Ahmed (r.a.), Beyhakî (r.a.) ravilerden Amr ibni Murra'yı zayıf kabul etmişlerdir. Ayrıca isnatta Muhammed ibni Abdurrahmân ibni Ebi Leylâ vardır. Bu şahıs saduk olsa da, kötü bir hafızaya sahiptir. (Tuhfetu'l Ehvezî, 146. hadis şerhi)

Hadis sahih olsa dahi, fiildir. Allah Resûlü'nün (s.a.) fiilleri, vücubiyete delalet etmez; istih-baba delalet eder.

İbni Ömer'den (r.a.) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (s.a.) şöyle buyurmuştur:

“Cünüp ve hayızlı olan kimse Kur'ân'dan bir şey okumasın.” (Tirmizi, 131)

Bu hadis açık olsa da sahih değildir. Zira senedinde İsmâil ibni Ayyâş vardır ve bu hadisi Hicazlılardan nakletmiştir. Tirmizî (r.a.), Buhârî'den şunu işitmiştir: “İsmâil ibni Ayyâş Hicaz ve Iraklılardan münker hadisler (zayıf) rivayet eder. Bu hadisi Mûsâ ibni Ukbe'den nakleder. Mûsâ ibni Ukbe Hicazlıdır. Beyhakî (r.a.), Ahmed ve Yahyâ ibni Ma'in'den onun Hicazlılardan rivayetinin zayıf olduğunu nakletmiştir.” (Tuhfetu'l Ehvezî, 131. hadis şerhi)

3. Rivayet hem Allah Resûlü'nden (s.a.) merfû' hem de Ali'den (r.a.) mevkûf olarak nakledilmiştir. (bk. İbni Mace, 291; Şuabu'l İmân, 1940; ayrıca Ebû Ubeyd (r.a.) Yezid ibni Ebi Mâlik'ten nakletmiştir. ((bk. Fedâilü'l Kur'ân, Ebû Ubeyd, s. 118) Allah en doğrusunu bilir; racih olan, mevkûf olmasıdır.)

“Mucâhid ^(rahîmullah) namazda ağzının koktuğunu fark ederse okumayı bırakırdı.”⁴

– Kur’ân’ın okunuşuna melekler şahitlik eder. O kadar yakınlaşırlar ki insanlar onları fark eder:

Muhammed ibni İbrâhîm’den ^(rahîmullah) şöyle rivayet edilmiştir:

“Useyd ibni Hudayr, bir gece Bakara Suresi’ni okudu. Atı da yanında bağlıydı. Derken at huysuzlandı. Hudayr susunca at da sakinleşti. Tekrar okumaya başlayınca at da huysuzlanmaya başladı. Tekrar susunca at da sustu. Sonra yeniden okumaya başladı. At yine huysuzlandı. Useyd de okumayı bıraktı. Çünkü oğlu Yahya atın yakınındaydı. Hayvanın ona zarar vermesinden korktu. Oğlunu bulunduğu yere doğru götürürken başını kaldırıp semaya baktı, ama gökyüzünü göremeyecek kadar her tarafın kaplandığını gördü. Sabah olunca Allah Resûlü’ne ^(salâhü aleyhi ve selâm) gidip durumu anlattı.

Bunun üzerine Allah Resûlü ^(salâhü aleyhi ve selâm) ona, ‘Oku, ey Hudayr’ın oğlu! Oku, ey Hudayr’ın oğlu!’ dedi.

O da şöyle dedi: ‘Ey Allah’ın Elçisi! Atın, oğlum Yahya’yı tepmesinden korktum. Çünkü ona yakın bir yerdeydi. Başımı Mushaf’tan kaldırıp onun yanına gittim. Bu esnada başımı göğe çevirdim. Orada buluta benzer bir şey vardı. İçinde lambaları andıran parıltılar gördüm. Çıktım, ama onları göremedim.

Allah Resûlü ^(salâhü aleyhi ve selâm) ona, ‘Onların ne olduğunu biliyor musun?’ diye sordu.

4. bk. Fedâilü’l Kur’ân, Ebû Ubeyd, s. 118

O, 'Hayır.' cevabını verince şöyle buyurdu: 'Onlar meleklerdi. Senin sesini duymak için yaklaşmışlardı. Eğer okumaya devam etseydin sabaha kadar orada olurlardı. Herkes de gelip onlara bakar ve onları görürdü. Zira melekler böylesi durumda insanlardan uzaklaşmazlar.' ”⁵

Allah Resûlü'nden öğrendiğimiz kadarıyla melekler, insanların rahatsız olduğu kokulardan rahatsız olurlar. Bu sebeple Nebi (salâllâhu aleyhi ve sellem) cemaat namazına katılanların soğan, sarımsak, pırasa gibi kokan yiyeceklerden yemesini yasaklamış, yiyenlerin cemaate gelmemesini istemiştir:

Câbir'den (radıyallâhu anhu) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü (salâllâhu aleyhi ve sellem), soğan ve sarımsak yemeyi yasakladı. Ancak bunlara duyulan ihtiyaç ağır bastı, biz de onlardan yedik. Bunun üzerine, 'Kim, şu kokusu rahatsız edici olan bitkiden yerse asla mescidimize yaklaşmasın. Çünkü melekler de insanların rahatsız olduğu şeylerden rahatsız olur.' buyurdu.”⁶

Ebû Abdurrahmân'dan (radimellâhu) şöyle rivayet edilmiştir:

“Ali dişleri fırçalamayı emretti ve Nebi'nin şöyle buyurduğunu nakletti: 'Kişi ağzını misvakla temizleyip namaz kıldığında bir melek arkasına gelip onun okuduğu Kur'ân'ı dinler. Sonra gittikçe ona yaklaşır ve nihayet ağzını onun ağzının üzerine koyar. Artık okuduğu her ayet bizzat meleğin içine girer. Öyleyse Kur'ân için ağzınızı misvakla temizleyin.' ”⁷

5. Buhari, 5018; Müslim, 796

6. Müslim, 564

7. Musnedu'l Bezzâr, 603

c. Uygun Zaman Seçmek

Kur'ân, Allah'ın (celle celaluhu) kelimidir; O'na, O'nun sözleriyle yakınlaşmak isteyen herkes dilediği zaman Kur'ân okuyabilir. Bununla birlikte, Kur'ân okumanın etkisini arttıran özel vakitler vardır. Yüce Allah'ın tavsiyesi olan özel vakitler, kalp ile Kur'ân arasındaki bağı güçlendirir. İlahi bir yardım ve özel vakitlere kılınmış bereketle, Kur'ân'dan umulan fayda en üst seviyeye çıkar. Özel vakitler şunlardır:

• Gece Kıraati

“Ey örtüsüne bürünen/(nübüvvet) yükünü yüklenen (Peygamber)! (İçinde dinleneceğin) az bir kısmı hariç geceleyin kalk! Yarısı kadar ya da biraz eksilt veya ona biraz ekle. Kur'ân'ı (iyice bellemek ve derin düşünebilmek için) tertîl üzere (tane tane, ağır ağır) oku. Şüphesiz ki sana (yükümlülüğü) ağır olan bir söz vahyedeceğiz. Hiç kuşkusuz gece ibadeti (duygu dünyanda) daha etkili, söz olarak da daha kuvvetlidir. Şüphesiz ki gündüz (dinlenip uyuyabileceğin) geniş zamanın vardır. (Geceni ibadetle geçir.)”⁸

Yüce Allah, Kur'ân'ın gece tilavet edilmesini istemiştir. Bu, bir süre uyuduktan sonra yapılan gece kıraatidir. Ayette geçen “naşıete'l leyl”, uyuyup uyandıktan sonra yapılan gece faaliyetleri için kullanılır.⁹ Yüce Allah, gece okuyuşunun etkisinin daha etkili ve daha kuvvetli olduğunu haber vermiştir. Neden diye sorulursa şöyle cevap verebiliriz:

– Gece, özel vakitlerdendir. Yüce Allah o vakte manevi bir bereket kılmıştır. O vakitte Yüce Allah kullarıyla özel

8. 73/Muzzemmil, 1-7

9. bk. El-Câmi li Kelâmi ibni Teymiyye fi't Tefsîr, 6/413, Muzzemmil Suresi, 6. ayetin tefsiri

bir beraberlik sağlar, rahmeti ve sayısız lütuflarıyla onları kuşatır. O vakitte yapılan her amelin, diğer vakitlerde yapılan amellere üstünlüğü vardır.

Ebû Hureyre'den (radıyalahu anı) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (salısalahu alehı ve sellem) şöyle buyurmuştur:

“Yüce Rabbimiz her gece, gecenin son üçte biri kaldığında en yakın semaya inerek şöyle der: ‘Bana dua eden yok mu ona icabet edeyim, isteyen yok mu ona vereyim, bağışlanmayı isteyen yok mu onu bağışlayayım.’ ”¹⁰

– Gece ile gündüz arasında önemli bir fark vardır: Gündüz, insan duygularını meşgul eden ses ve görüntü kirliliği meydana gelir. Duyular maddi olanla meşgul olduğunda manevi olana yönelemez. Bu sebeple Allah (celle celalahı) Kur’ân okunurken susmayı, kulak vermeyi, kalp ve bilinçle dinlemeyi emretmiştir. Zira insanın içinde yalnızca bir kalp vardır. Kalp, aynı anda iki ayrı ses, iki ayrı görüntü, iki ayrı düşünceyle meşgul olamaz. Bu durumda kalp bölünür, iki şeyi de hakkıyla idrak edemez. Gece, bir perde gibi ses ve görüntülerin üstünü örter. İnsan kalbi maddi olanla meşgul olmayınca ruhi/manevi olana yönelir; anlar ve içselleştirir.

– Uykudan uyanan insan dinlenmiş bir beden ve zihinle Kur’ân okur. Henüz zihin temizdir; geçmişin hüznü ve geleceğe dair kaygılar tetiklenmemiş, insanın bilinçaltı, kontrolü ele almamıştır. İşte bu vakitlerde okunan Kur’ân; kalp ve zihin üzerinde dönüştürücü, imar edici bir etkiye sahiptir.

10. Buhari, 1145; Müslim, 758

– İnsanı engelleyen, kısıtlayan ve kapasitesini kullanmasına engel olan prangalar vardır. Bu prangaların başında biyolojik ihtiyaçları ve alışkanlıkları gelir. İnsanı kısıtlayan prangalar bir araya toplanınca koca bir zindana dönüşür ve insanın kulluk yürüyüşünü sekteye uğratır. Uykunun en ağır olduğu saatte kalkan insan, hem biyolojik ihtiyaçların hem de alışkanlıkların prangasını kırmıştır. Alışkanlıklar ve ihtiyaçlara boyun eğmeyen bir irade insanı olduğunu ortaya koymuştur. İradesi arzularından güçlü insanlar, kapasitelerini genişletir; anlayış ve idrakleri güçlenir.

– Tertîl üzere Kur'ân okunabilmesi için en uygun vakit gecedir. Gece kıraatini tavsiye eden Rabbimiz Kur'ân'ın tertîl üzere; tane tane, ağır ağır okunmasını istemiştir. tertîl üzere okuyabilmek için kalp ve zihin ritminin yavaş olması gerekir. Kalp ve zihin uyanma aşamasında tertîle uygun bir ritme sahiptir.

Zikrettiğim hikmetlerden sonra bir hakikate daha işaret etmek yerinde olacaktır. Gece okuyuşunu tavsiye eden Rabbimiz, bu tavsiyenin illetini de açıklamıştır:

“Şüphesiz ki sana (yükümlülüğü) ağır olan bir söz vahye-deceğiz.”¹¹

Aslında gece kalkışı bir hazırlıktır. Yirmi üç yıl sürececek bir mücadeleye, insanı gökyüzüne bağlayan Kitab'ın manevi ağırlığına, ileride karşılaşılabilecek zorluklara bir hazırlık. Her uzun ve yorucu yolun hazırlığı olduğu gibi, İslam davetinin de bir hazırlığı vardır ve o hazırlık gece okuyuşudur:

11. 73/Muzzemmil, 5

“Yani, sana gece namazını kılman emri, ‘Sana yüklediğimiz bir ağır sözü taşıyabilmek için sende tahammül gücü geliştirsın’ diye verilmiştir. Bu güç, eğer sen gecenin rahatını bırakır da aşağı yukarı yarısını ibadetle geçirirsen hasıl olacaktır. Kur’ân için ‘çok ağır bir söz’ denmesi, O’nun emirlerini uygulamanın, onun talimatına göre bir örnek oluşturmanın, onun davetini yaparken bütün dünyayı karşısına almanın, bu Kitaba göre inanç, düşünce, ahlâk, edeb, kültür ve medeniyet düzeninde bir inkılab oluşturmanın güç bir misyon olduğu içindir. Ayrıca bu kelâmın nüzulüne tahammül etmek çok güç bir işti. Bu konuda Zeyd bin Sâbit diyor ki ‘Bir defasında Allah Rasulü’ne vahiy geldiğinde O’nun dizi benim dizime dayanmaktaydı. O esnada dizlerimin üzerinde o kadar yük hissettim ki nerdeyse dizlerim kırılacak sandım.’ Âişe buyurmuştu ki: ‘Şiddetli soğuk ve kış bir günde Allah Rasulü’ne vahiy geldiğinde ellerinden ter damladığını gördüm.’ (Buhari, Müslim, Muvatta, Tirmizi, Nesai) Başka bir rivayette yine Âişe diyor ki: ‘Allah Rasulü’ne vahiy geldiğinde o deve üzerindeydi. Vahiy bitene kadar devenin göğsü yerde kaldı, çökmüş vaziyette. Vahiy bitmeden kıpırdayamadı.’ (Müsned-i Ahmed; Hakim, Ibn Cerir)”¹²

• Fecir Okuyuşu

“Güneş’in (öğlen vakti) zeval bulmasından, gecenin koyu karanlığına kadar namazı dosdoğru kıl. Fecir Kur’ân’ını da/ sabah namazını da (kıl). Fecir Kur’ân’ı/ Sabah namazı, tanık olunan bir namazdır.”¹³

12. Tefhimu’l Kur’ân, 6/498-499, Muzemmil Suresi, 5. ayetin tefsiri

13. 17/İsrâ, 78

Yüce Allah'ın bir diğer tavsiyesi “Fecir Kur'ân'ı”dır. Aslında kastedilen, fecir/sabah namazıdır. Ancak Rabbimiz ayetin başında diğer namazlar için direkt namaz (ekîmî's salât) derken sabah namazı için, “Fecir Kur'ân'ını (da) ikame et.” demiştir. Fecir namazına Fecir Kur'ân'ı denmesi, o namazdaki Kur'ân'ın özel mahiyeti olduğunu gösterir... Allah Resûlü'nün (salâhuhu aleyhi ve selâm) uygulamaları da bu inceliği doğrulamaktadır. Onun sabah namazında uzun uzun Kur'ân okuduğu, neredeyse Güneş'in doğuşuna yakın bir vakte kadar okumayı sürdürdüğü bilinen bir gerçektir. Demek ki sabah namazında okunan Kur'ân'ın insan üzerinde özel bir etkisi vardır. Rabbimiz bu etkiyi “şahit/tanık olunan” olarak isimlendirmiştir. Allah (celle celâlahu) her şeyin şahidi, Eş-Şehîd değil midir? Evet, öyledir. Öyleyse buradaki şahitlik daha özel, daha manevi bir şahitliktir. ¹⁴ Nebi (salâhuhu aleyhi ve selâm) mezkûr şahitliğe dair şu beyanda bulunmaktadır:

Ebû Hureyre'den (radîallâhu anh) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (salâhuhu aleyhi ve selâm) şöyle buyurmuştur:

“Bazı melekler gece, bazıları da gündüz nöbetleşerek yanınıza gelir. Bunlar, sabah ve ikinci namazlarında bir araya gelirler. Daha sonra, gece sizin yanınızda olanlarla Allah'ın huzuruna çıkarlar.

Allah (celle celâlahu) kullarını en iyi kendisi bilmesine rağmen yine de onlara, ‘Kullarımı nasıl bıraktınız?’ diye sorar.

Onlar da, ‘Yanlarından ayrılırken namaz kılıyorlardı. Yanlarına vardığımızda da namaz kılıyorlardı.’ diye cevap verirler.” ¹⁵

14. bk. Bedâiu't Tefsîr, 2/588, İsrâ Suresi, 78. ayetin tefsiri

15. Buhari, 555; Müslim, 632

Sabah ve ikindi namazları gök ehlinin nöbet değişim vaktidir. Bir grup yeryüzüne inmekte, diğer grup göğe çıkmaktadır. Nöbet değişimi için seçilen zaman, müminlerin namaz vaktidir. O vakitte okunan Kur'ân'ın özel bir bereketi vardır.

- Ramazanda Kur'ân Okumak

“Ramazan ayı! O ay ki insanlara yol gösteren, hidayet ve furkandan apaçık deliller barındıran **Kur'ân, o ayda indirilmiştir**. Sizden o aya yetişen oruç tutsun.”¹⁶

Kur'ân, Ramazan ayında indirilmiştir. Oruç ibadeti de Kur'ân'ın nüzulünden yaklaşık on beş yıl sonra farz kılınmıştır. Yüce Allah, on iki ay içinden Ramazan'ı; Kur'ân'ın indirildiği o mübarek ayı oruç ibadeti için seçmiştir. Yukarıda okuduğumuz ayette olduğu gibi Allah (celle celalahu) Kur'ân'ın nüzulü ile oruç ibadeti arasında bağ kurmuştur. Hiç şüphesiz Kur'ân'ı indiren de orucu farz kılan da O'dur. Zamanın, mekânın ve insanın sahibi O'dur. Demek ki Allah'ın (celle celalahu) yanında oruç ile Kur'ân arasında manevi bir bağ vardır.

Allah Resûlü'nün hayatına baktığımızda benzer bir durum olduğunu görüyoruz. Her Ramazan Nebi (salallahu aleyhi ve sellem) ve Cibrîl (aleyhisselam) karşılıklı oturuyor ve Kur'ân mukabelesi yapıyorlar. Yani Cibrîl ona, o da Cibrîl'e Kur'ân okuyor:

Abdullah İbni Abbâs'ın (radıyalahu anı) şöyle dediği nakledilmiştir:

“Hayır yapma konusunda Allah Resûlü (salallahu aleyhi ve sellem) insanların en cömertiydi. Hele Ramazan girip Cibrîl (aleyhisselam) ile buluştuğunda daha da cömert olurdu. Cibrîl, Ramazan ayında

16. bk. 2/Bakara, 185

her gece Peygamber ile buluşurdu ve Allah Resûlü ona Kur'ân'ı arz ederdi. İşte Cibrîl, Allah Resûlü ile buluştuğu zaman Peygamber rüzgârla sürüklenen yağmur yüklü bulutlar gibi cömert olurdu.”¹⁷

Ebû Hureyre (radıyallahu anh) şöyle dedi:

“Cibrîl, Peygamber'e Kur'ân'ı her sene bir defa arz ederdi. Peygamber'in vefat ettiği yıl içinde ona iki defa arz etti. Peygamber her sene on gün itikâf ederdi. Ruhunun kabzolunduğu yılda ise yirmi gün itikâf etti.”¹⁸

Bu açıklamalardan anlıyoruz ki Ramazan ile Kur'ân arasında özel bir bağ vardır ve mümin Ramazan'da çokça Kur'ân okumalıdır. Şimdi Ramazan ile Kur'ân arasındaki bağa dair Hüküm ve Hikmetleriyle Ramazan ve Oruç isimli çalışmamızdan bir bölüm aktaralım:

Kur'ân ile Ramazan Arasında Nasıl Bir Bağ Vardır?

· Yolunu şaşırmış insanlığa Kur'ân ile yol gösterilmiş, altı asırlık bir karanlıktan sonra Kur'ân, insanlığın hayatına güneş gibi doğmuştur. Oruç ibadetinin başlangıcı da fecr-i sadık, yani gerçek sabahtır. Kur'ân ile insanlığın gerçek sabahı başladığı gibi oruç da gerçek sabahla başlamaktadır.¹⁹

· Kur'ân, arınmış bir kalp ve dingin bir zihinle anlaşılır. Bunun için de kalbin ve zihnin günahların kirinden ve yıpratıcı yükünden arınmış olması gerekir. Aksi hâlde

17. Buhari, 1902; Müslim, 2308

18. Buhari, 4998

19. bk. Dört Rükün, s. 241

günahlarla kirlenmiş kalp, perdelenmiş göz ve ağırlaşmış kulaklar, okusa da Kur'ân'ı anlayamaz:²⁰

“Hakları olmadığı hâlde yeryüzünde büyüklenip kibre kapı-lanları ayetlerimden çevireceğim. (İlgisiz kalacaklar, duysalar dahi anlamayacaklar.)”²¹

“Rabbinin ayetleri kendisine hatırlatıldığı hâlde yüz çeviren ve elleriyle (yapıp) takdim ettiğini unutandan daha zalim kim olabilir? Şüphesiz ki anlamamaları için kalplerine perde ger-miş, kulaklarına da ağırlık koymuşuzdur. Sen onları hidayete çağırırsan bile, ebediyen doğru yolu bulamazlar.”²²

Ramazan ayı arınma ayıdır. Yüce Allah kalpleri, gözleri ve kulakları, on bir ay boyunca oluşan (manevi) kirlerden arındırır, temizler:

Ebû Hureyre'den ^(radıyalahu anı) rivayet edildiğine göre Peygamber ^(salıhalahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

“Kim inanarak ve ecrini yalnızca Allah'tan umarak Ramazan orucunu tutarsa geçmiş günahları bağışlanır.”²³

Kalbi kirleten günahlar silinince sebep olduğu kir de silinir ve kul, Kur'ân'ı anlayacak bir kalbe sahip olur. Bu nedenle Kur'ân okumaya en müsait ay, Ramazan ayıdır.

• Kur'ân'ın anlaşılması için takvaya ihtiyaç vardır. Kur'ân'ın haber verdiğine göre Kur'ân'ı, onu her okuyan değil, yalnızca takva sahipleri anlar ve yalnızca takva sahipleri onda hidayet bulur:

20. bk. Tefsîru'r Râzî, 4/346-348, Bakara Suresi, 185. ayetin tefsiri

21. bk. 7/A'râf, 146

22. 18/Kehf, 57

23. Buhari, 38; Müslim, 760

“Bu Kitap; kendisinde hiçbir şüphe olmayan, **takva sahiplerine yol gösteren bir kitaptır.**”²⁴

Ramazan orucunun gayesi de kişiyi takvaya; yani Kur’ân’ı anlayacak ve onda hidayet bulacak olgunluğa ulaştırmasıdır:

“Ey iman edenler! Sizden öncekilere oruç farz kılındığı gibi size de farz kılındı. **Umulur ki sakınıp korunursunuz.**”²⁵

Kişi Ramazan orucuyla takvaya ulaştığı için Kur’ân’ı en iyi anladığı zaman dilimi, Ramazan ayıdır.²⁶

· Kur’ân’dan istifade etmek için onu okumak yetmez, onu doğru anlamak gerekir. Kur’ân’ın doğru anlaşılması için okuma esnasında şeytani dürtüler, vesveseler ve saptırmalardan uzak olmak gerekir. Bu nedenle Allah (celle celalahu), Kur’ân okuyanlara şeytandan Allah’a sığınmalarını emreder:

“Kur’ân okuyacağın zaman kovulmuş/taşlanmış şeytandan Allah’a sığın.”²⁷

Ramazan ayı şeytanların zincire vurulduğu bir aydır. Hâliyle Kur’ân’ı okumaya en müsait aydır.

Ebû Hureyre’den (radıyalahu anıh) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (salıhalahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

“Ramazan ayı girdiği zaman cennetin kapıları açılır, cehennem kapıları kapanır ve şeytanlar da zincire vurulur.”²⁸

24. 2/Bakara, 2

25. 2/Bakara, 183

26. bk. Et-Tahrîr ve’t Tenvir, 2/172, Bakara Suresi, 185. ayet tefsiri

27. 16/Nahl, 98

28. Buhari, 3277; Müslim, 1079

· Kur'ân, göz ve ağızla okunur; kalp ve zihinle anlaşılır. Kalp ve zihnin verimli çalışması vücutta dengeyle mümkündür. Yiyecek ve içeceklerle ağırlaşmış bir mide, tüm vücut enerjisini sindirime harcar; kalp ve zihin işlevini yitirir, anlama faaliyeti zayıflar. Ramazan ayı vücudun dinlendiği, midenin rahatladığı, vücut enerjisinin gıda sindiriminden ziyade bilgi sindirimine harcanabildiği bir aydır. Bu yönüyle Ramazan, Kur'ân ayı olmaya en uygun aydır.

· Kur'ân, Allah'ın ziyaret sofrasıdır.

Abdullah ibni Mes'ûd (radıyalahu anı) şöyle der:

“Şüphesiz bu Kur'ân, Allah'ın me'dubesidir (ziyafet sofrası ve edep mecmuasıdır). Dolayısıyla ondan gücünüz yettiğince alın. Ayrıca ben gerçekten içinde Allah'ın Kitabı'ndan bir şey bulunmayan evden daha hakir bir şey bilmiyorum. İçinde Allah'ın Kitabı'ndan bir şey bulunmayan kalp ise hiç oturanı olmayan bir ev gibi boş ve haraptır.”²⁹

İnsanı -ruhu doyuran- bu ziyafetten alıkoyan, dünya lezzetlerine olan düşkünlüğü, bağlılığıdır. Oruçla birlikte insan, dünya sofralarından uzaklaşır. Ruhun/Kalbin ziyafeti olan Kur'ân sofrasına oturmasına bir engel kalmaz. İlahi ziyafet sofrasına oturmaya en uygun hâl, oruçtur.³⁰

d. İstiaze/Allah'a Sığınmak

Yüce Allah, Kur'ân okumaya başlamadan önce şeytandan Allah'a sığınmayı emretmiştir:

“Kur'ân okuyacağın zaman kovulmuş/taşlanmış şeytandan Allah'a sığın.”³¹

29. Darimi, 3358

30. bk. Hüküm ve Hikmetleriyle Ramazan ve Oruç, s. 77-80

31. 16/Nahl, 98

Her salih amel Allah'a giden bir yoldur ve şeytan, Allah'a giden her yolun başına oturup kulu alıkoymak ister:

“Sonra kesinlikle onlara önlerinden, arkalarından, sağlarından ve sollarından sokulacağım. Çoğunu şükredici bulamayacaksın.”³²

Sebre ibni Ebî Fakîh'ten (rahîsalahu anih) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (rahîsalahu anih) şöyle buyurmuştur:

“Şeytan, Âdemoğlu'nun her yerde önüne oturur. Müslim olma yolunda yine önüne oturur, engeller çıkarmaya ve Allah yolundan saptırmaya çalışır. Yeni Müslim olan birine şöyle der: ‘Sen Müslim oldun, babanın ve atalarının dinini terk ettin ha!’

O kimse şeytanı dinlemez, ona isyan eder ve Müslim olarak kalmış olur.

Şeytan hicret eden kimsenin de yolunu keser, önüne oturur ve şöyle der: ‘Kendi vatanını ve yurdunu terk edip nasıl hicret edersin? Hicret etmek dizginlerinden bağlanmış at gibidir ve çok sıkıntılıdır.’

O kimse de ona isyan edip onu dinlemez ve hicretini yapmış olur.

Sonra şeytan, cihad yolu üzerine oturur ve şöyle der: ‘Cihad yorgunluk demektir, hem kendini yorarsın hem de malını kaybedersin. Savaşacak ve öldürüleceksin. Karın başkasına nikâhlanacak, malların taksim edilecek ...’

O kimse de şeytanın bu sözlerine kulak vermez ve isyan ederse cihadını yapmış olur.

32. 7/A'râf, 17

(Daha sonra Allah Resûlü (ﷺ) şöyle buyurdu:) Kim bunları böylece yaparsa o kimseyi cennete koymak, Allah üzerine bir borçtur. Savaşta da öldürülse, boğularak da ölse, hayvanın sırtından düşüp de ölse Allah o kimseyi mutlaka cennetine koyacaktır.”³³

Söz konusu Kur’ân (ve namaz) olduğunda ise şeytanın özel bir çabası vardır:

“Senden önce göndermiş olduğumuz tüm resûl ve nebiler, (Allah’ın Kitabı’nı) okumaya başladığında mutlaka şeytan, onun okumasına bir şeyler karıştırmak istemiştir. Allah, şeytanın karıştırmaya çalıştığı (vesvese ve zanları) giderir, sonra da ayetlerini muhkem kılıp sağlamlaştırır. Allah, (her şeyi bilen) Alim, (hüküm ve hikmet sahibi olan) Hakîm’dir.”³⁴

Peygamberler dahi Kur’ân okurken şeytan onların okumasına bir şeyler karıştırmak, okuma esnasında duygu ve düşüncelerine müdahale etmek ister. Bu müdahalelere şu örnekleri verebiliriz:

Okuma esnasında zihni türlü düşüncelerle meşgul edip ayetler üzerinde hakkıyla düşünüp öğüt almamıza engel olurlar. Böylece Kur’ân, boğazdan kalbe inmez. Ki bu; Kur’ân’ın bizzat kendi dilinden yerilmiş bir sıfattır:

“Onlar Kur’ân’ın (derin anlamlarını anlayacak şekilde dikkatli) düşünmüyorlar mı? Şayet Allah’tan (değil de) bir başka yerden gelmiş olsaydı onda çok fazla çelişki/zıtlık bulurlardı.”³⁵

33. Nesai, 3134; Ahmed, 15958

34. 22/Hac, 52

35. 4/Nisâ, 82

“Onlar, Kur’ân’ı derinlemesine düşünmezler mi? Yoksa kalpleri üzerinde kilitler mi var?”³⁶

Bazen batıl itikad, zan ve kuruntularla Kur’ân’ın anlamını tahrif eder, okuyanın yanlış anlamasını sağlarlar. Bu; birincisinden daha tehlikelidir. Çünkü burada kişinin yanlış anlayışını Kur’ân’dan zannetmesi, Allah (celle celalahu) ile aldanması ve aldatması söz konusudur. Kur’ân’ı çokça okumalarına rağmen yoldan sapan ve Allah Resûlü’nün (salâhuhu aleyhi ve selam) dilinde yerilen Hariciler, bu sınıftandır.

Yuseyr ibni Amr’dan (rahmetullah) şöyle rivayet edilmiştir:

“Sehl ibni Huneyf’e, ‘Allah Resûlü’nü Hariciler hakkında herhangi bir şey söylerken işittin mi?’ diye sordum.

Sehl şöyle dedi: ‘Ben Allah Resûlü’nün, elini Irak tarafına doğru uzatarak şöyle buyurduğunu işittim: ‘Bu taraftan bir kavim çıkacak, onlar Kur’ân okurlar, Kur’ân onların köprücük kemiklerinden öteye geçmez. Onlar, atılan bir okun avı delip geçmesi gibi İslam’dan çıkarlar.’ ”³⁷

Ebû Saîd El-Hudri ve Enes ibni Mâlik’ten (radıyallahu anhum) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (salâhuhu aleyhi ve selam) şöyle buyurmuştur:

“İleride ümmetim arasında anlaşmazlıklar ve bölünmeler olacaktır. Bunlar arasında bir grup güzel laf edecek, ama işleri bozuk olacaktır; Kur’ân okuyacaklar, fakat Kur’ân gırtlaklarından aşağıya inmeyecektir. Okun yaydan fırladığı gibi dinden çıkacaklar. Atılan ok nasıl geri yaya dönmezse onlar da dinlerine dönmezler, onlar insan ve hayvan tüm yaratıkların en

36. 47/Muhammed, 24

37. Buhari, 6934; Müslim, 1068

şerlileridir. Onları öldürenlere veya onların öldürdüğü kimseye ne mutlu. Kendileri insanları Allah'ın Kitabı'na çağırıyorlar, fakat Kitap ile alakaları yoktur. Onlarla savaştan kimse, Allah'a onlardan daha yakın olur.'

Orada bulunanlar, 'Ey Allah'ın Resûlü, onların simaları nasıl olacak?' diye sordular.

O da, 'Saçlarını kökten tıraş etmiş olacaklardır.' buyurdu."³⁸

Bu şeytanlar bazen kişiyi Kur'ân'ın harfleri, güzel sesle okunması, tecvidi ... ile meşgul ederler; kalplere şifa ve nur olan anlamlarından uzaklaştırırlar. Bugün şahit olduğumuz, Kur'ân'ı güzel okumak için bu kadar çaba gösterip de onun ahkâmını bireysel ve toplumsal hayata hâkim kılma konusunda bu denli umursamazlık başka nasıl izah edilebilir?

İstiaze, insanın Rabbine yakarışıdır... Şeytanın oyun ve desiselerine karşı "Beni koru!" demesi, Allah'a olan ihtiyacını izhar etmesidir. İnsanın Allah'a olan ihtiyacını ortaya koyan her söz ve eylem, bir kulluk menzilesidir. Belki de insanı kulluk ufkunda en çok yükselten şey budur.

İbnu'l Kayyim (rahîmetullah) Kur'ân okumadan önce yapılan isti-azeye dair şunları söyler:

"– Kur'ân göğüslere şifadır. Şeytan'ın kalbe attığı vesveseleri, şehvetleri ve bozuk niyetleri yok eder. Şeytan'ın sebep olduğu hastalıkların devasıdır. İşte bu yüzden Allah (Subhânehu ve teala) hastalığın sökölüp atılması, kalbin hastalıktan kurtulması, böylelikle ilacın hastalıktan tamamen temizlenmiş bir kalbe girip orada etkisini göstermesi

38. Ebu Davud, 4765

ve oraya kök salması için istiazeyi emretmiştir. Bu şekilde şifa verecek olan ilaç, kendisine zıt olan hastalıktan tamamen arınmış bir kalbe kolaylıkla nüfuz eder.

– Kur'ân okumaya başlamadan önce istiaze de bulunmanın hikmetlerinden birisi de şudur: Su nasıl bitkilerin hayat kaynağı ise Kur'ân da kalpteki hidayetin, ilmin ve hayrın kaynağıdır. Şeytan da bu bitkileri yavaş yavaş yakar. Kalpte ne zaman bir hayır bitkisinin filizlendiğini görse hemen onu sökmeye ve yakmaya çalışır. İşte bu yüzden Kur'ân okuyan kişi, Kur'ân'ın kaynağı olduğu bitkileri Şeytan'dan korumak için istiaze de bulunmakla emrolunmuştur.

– Bir diğer hikmet de şudur: Melekler, Kur'ân okuyan kimseye yaklaşır, onun kıraatini dinlerler. Nitekim Useyd b. Hudayr (radıyallahu anh) bulut gibi gölgelerin içinde kandil gibi ışıklar görmüştü de Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) ona 'Onlar meleklerdir'³⁹ buyurmuştu. Şeytan ise meleklerin zıddıdır ve düşmandır. Bu sebeple Kur'ân okuyan kişi, meleklerin gelmesi için Allah (Subhânehu ve teala)'dan düşmanın uzaklaştırılmasını talep etmektedir. Kur'ân okunan yer, adeta melekler ile şeytanların aynı sofraya oturmayacağı bir düğün yemeği gibidir.

– Bu hikmetlerden biri de şudur; Şeytan Kur'ân okuyan kimseye, süvarileriyle ve piyadeleriyle saldırıya geçer ve Kur'ân'dan alması gerekeni almasına engel olur. Böylece Kur'ân okuyan kimse, Allah (Subhânehu ve teala)'nın muradı olmayan manaları düşünür ve tefekkür eder. Şeytan var gücüyle, kişinin kalbi ile Kur'ân'da anlatılmak istenen

39. Müslim, 796

şey arasına girmek ister. Böylece kişi Kur'ân'dan tam anlamıyla faydalanamaz.

– Başka bir hikmet de şudur: Kur'ân okuyan kimse Allah (Subhânehu ve teala) ile konuşmaktadır. Allah (Subhânehu ve teala) güzel sesle Kur'ân okuyan kimseyi, güzel sesli bir cariyesi olan kimsenin cariyesini dinlediği gibi dinler. Şeytan'ın okuduğu şey ise şiirler ve şarkılardır. İşte bu sebeple, Kur'ân okuyan kimseye, Allah (Subhânehu ve teala) ile konuşacağı için ve Rabbi onu dinleyeceği için Şeytan'ı istiaze ile kovması emredilmiştir.

– Bir diğer hikmet de şudur; Allah (Subhânehu ve teala) Hac Suresi'nde, gönderdiği her bir nebinin ve resulün, bir şey temenni ettikleri zaman, mutlaka şeytanın, onların bu temennilerine vesvese karıştırdığını haber vermiştir. Selefin hepsine göre ayetteki temenninin anlamı tilavettir. Buna göre 'Kur'ân okuduğu zaman, şeytan onun tilavetine vesvese karıştırmıştır' şeklinde olmaktadır. Şair, Osman (radıyallahu anh) hakkında şu beyti söylemiştir:

Gecenin başında Allah'ın Kitabı'nı temenni etti.

Sonunda ise kaderine kavuştu.

Şeytan peygamberlere bile bunu yapıyorsa diğer kimselerin durumu nice olur? Şeytan bazen Kur'ân okuyan kimseyi hataya sürükler, Kur'ân'ı yanlış okumasına sebep olur, onun kafasını karıştırır, dilini dönmez hale getirir. Ya da kalbini ve anlayışını bulanıklaştırır. Kişi Kur'ân okumaya başladığı zaman, Şeytan bu savaş taktiklerini devreye sokar.

Bundan kurtulmanın yolu ise Kur'ân okumaya başlamadan önce istiaze de bulunmaktır.

– Bir diğer hikmet de şudur; Şeytan'ın en çok hırs yaptığı zaman, insanın bir hayra niyetlendiği ya da hayır yaptığı zamandır. İşte o zaman Şeytan insanı o hayırdan uzaklaştırmak için, bütün gücüyle insana yüklenir. Sahih bir hadiste Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: 'Şeytan, dün gece, beni namazdan alıkoymak için bana yanaştı.'⁴⁰ Evet, bir amel kul için ne kadar faydalı ve Allah (Subhânehu ve teala)'ya ne kadar sevimli ise Şeytan'ın da bu amele engel olmak için göstereceği gayret o ölçüde fazla olur. Demek ki Şeytan hayra giden her yolun üzerinde oturup insanı gözetlemektedir. Mansur b. Mucâhid dedi ki: 'Mekke'ye doğru (hac yapmak üzere) yola çıkan hiç bir kafil e yoktur ki Şeytan da onların yaptığı gibi bir yol hazırlığı yapmasın.' Evet, o devamlı insanı gözetleyip durur. Özellikle de kişinin Kur'ân okuduğu esnada. Bu sebeple Allah (Subhânehu ve teala) kuluna, öncelikle istiaze bulunarak yolunu kesen düşmanını defetmesini, sonra da yoluna devam etmesini emretmiştir. Zira yolcu, kendisine haydutlar musallat olduğu zaman, önce onları defeder, sonra yoluna devam eder.

– Bir diğer hikmet de şudur: Kur'ân okumadan önce istiaze de bulunmak, adeta bunun arkasından Kur'ân'ın geleceğine dair bir ilandır. Bu sebeple Kur'ân'dan başka bir söze başlarken istiaze de bulunmak meşru kılınmamıştır. Çünkü istiaze, dinleyen kimse için, bunun arkasından

40. Buhari, 461

Kur'ân okunacağına dair bir tenbihtir. Dinleyen kişi istiazeyi duyduğu zaman Allah kelimasını dinlemeye hazırlık yapar. Kişi tek başına olsa bile daha önce zikrettiğimiz hikmetlerden dolayı istiaze de bulunmalıdır. İşte bunlar, istiazenin hikmetlerinden birkaçıdır.”⁴¹

Besmele ve istiaze bir duadır. Kişi besmele ve istiaze ek olarak, Kur'ân'ı anlamak ve yaşamak için Rabbine dua edebilir. Zira kalp de Kur'ân da Allah'ın Kitabı'dır, her ikisinin sahibi de O'dur (celle celâlihü). Karşılaşan iki denizi birbirine karıştıran da aralarına bir perde koyup karışmalarına engel olan da O'dur. Kalp ile Kur'ân, bu iki umman, her okuyuşta karşılaşır. Şayet Allah dilerse birbirine karışırlar ve kalp Kur'ân ile, Kur'ân da onu anlayan bir kalple mesrur olur. Bu sebeple Kur'ân'ı anlamak için çokça dua etmeli, besmele ve istiaze şuurunu canlı tutmalıyız. Kur'ân'ı anlamak için duayı vesile edinmeye şu örneği verebiliriz:

“İbni Teymiyye (rahmetullah) şöyle diyordu: ‘Bazen tek bir ayetin tefsiri için yaklaşık yüz tefsir kitabına müracaat ettiğim olurdu. Sonra Allah’tan dinde anlayış sahibi olmayı ister ve şöyle derdim: ‘Ey Âdem’in ve İbrâhîm’in Öğretmeni, bana da öğret.’ Bazen de terk edilmiş veya boş mescidlere gider, yüzümü toprağa koyar, Yüce Allah’a yalvarır ve ‘Ey İbrâhîm’in Öğretmeni, beni dinde anlayış sahibi kıl.’ derdim.”

İbni Teymiyye, Muâz ibni Cebel’in kıssasını ve Mâlik ibni Yuğâmir’e olan sözünü anlatırdı. Mâlik onun ölüm ânında ağladı ve ‘Ben senden elde edeceğim dünyalık için

41. Şeytanın Tuzakları ve Kurtulma Yolları, s. 125-129 (özetle)

ağlamıyorum. Lakin senden öğreneceğim ilim ve iman için ağlıyorum.' Muâz ona cevaben şöyle dedi: 'Muhakkak ki ilim ve imanı elde etmek, onların tutkusuyla onları isteyip aramaktan (geçer). İlmi dört (şeyin) yanında talep et. Eğer ilim seni bitkin düşürürse ve aradığın ilme ulaşamazsan demek ki o ilim yeryüzünde değildir. Onu İbrâhîm'in öğretmeninden talep et!"⁴²

Bu tavır, "Rabbim! İlmimi arttır."⁴³ ayetinin tefsiridir.⁴⁴ Zira ilmin hazineleri Allah'ın katındadır ve Kur'ân da Allah'ın (celle celâlahu) ilminin bir cüzüdür. İlmi, ilmin sahibinden istemek kulluk edebine en uygun davranıştır. Tecrübe edenler bilirler; aylarca süren yoğun okumalara rağmen anlaşılmayan bir mesele, birkaç dakikalık bir secde sonucunda anlaşılabilir. Dua, dua, dua... Anlamak için, yaşamak için, sebat etmek için, ameli nefis ve şeytanın talanından korumak için; dua, dua, dua...

e. Besmeleyle Başlamak

"Yaratan Rabbinin adıyla oku!"⁴⁵

Yüce Allah, Kur'ân'ı kendi zatının adıyla okunmasını emretmiştir. Daha doğru bir ifadeyle şeriat, her işe besmeleyle başlamayı, her işin başında Allah'ın adını anmayı teşri kılmıştır.⁴⁶

"Dedi ki: 'Binin ona. Onun yüzmesi de demir atıp durması da Allah'ın adıyladır. Şüphesiz ki Rabbim, gerçekten (günahları

42. El-Ukûdu'd Durriyye, s. 43

43. bk. 20/Tâhâ, 114

44. bk. Efelâ Yetedebberûne'l Kur'ân, s. 151

45. 96/Alak, 1

46. bk. Er-Rahmetu'l Mursele, s. 40-62

bağışlayan, örten ve günahların kötü akıbetinden kulu koruyan) Ğafûr, (kullarına karşı merhametli olan) Rahîm'dir.' ” 47

Huzeyfe'den (rahîyallahu anh) şöyle rivayet edilmiştir:

“Nebi (salallahu alaihi ve selam) yatmaya gittiğinde elini yanağının altına koyup, ‘Senin adınla ölür ve dirilirim.’ derdi. Uyandığında da, ‘Bizi öldürdükten sonra tekrar dirilten ve en sonunda mezarlarımızdan bizi çıkaracak olan Allah’a hamdolsun.’ derdi.” 48

Alî'den (rahîyallahu anh) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (salallahu alaihi ve selam) şöyle buyurmuştur:

“Helaya girdiği zaman Âdemoğlunun avret yerleri ile cinler arasındaki perde, kişinin ‘Allah’ın adıyla (Bismillah)’ demesidir.” 49

Enes ibni Mâlik'ten (rahîyallahu anh) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (salallahu alaihi ve selam) şöyle buyurmuştur:

“Bir adam evinden çıkınca ‘Allah’ın adıyla. Allah’a tevekkül ettim, güç ve kuvvet sadece Allah’tandır.’ derse o zaman kendisine, ‘Doğru yola iletildin, şerlere karşı koymakta yeterli hâle getirildin (ve onlardan) korundun.’ diye karşılık verilir. Bunun üzerine şeytanlar ondan uzaklaşır.

Şeytan da ona, ‘Doğru yola iletilen, yeterli hâle getirilen ve korunulan seni (yoldan çıkarmak) nasıl (mümkün olur)? der.” 50

47. 11/Hûd, 41

48. Buhari, 6314

49. Tirmizi, 606; İbni Mace, 297

50. Ebu Davud, 5095; Tirmizi, 3426

İbni Abbâs'tan (radıyalahu anh) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (celâlahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

“Sizden biri eşiyle cinsel ilişkide bulunacağı zaman, ‘Allah’ın adıyla. Allah’ım bizi şeytandan uzak tut, şeytanı da bize rızık olarak vereceğin (çocuktan) uzak tut.’ derse ve o ilişki sebebiyle bir çocuklarının olması takdir edilirse şeytan o çocuğa zarar veremez.”⁵¹

Görüldüğü gibi Allah’ın adıyla başlamak; başta Kur’ân kıraati olmak üzere hayatın her alanında Müslim’in şiarıdır. Peki, nedir besmele? “Allah’ın yardımını istiyorum, O’nun adından güç alarak başlıyorum, O (celâlahu) yardım etmezse kendi güç ve imkânımla bir şey yapamam.” demektir. Besmele; “Yalnız sana ibadet eder, yalnız senden yardım dileriz.” ayetinin, yani tevhidin önce kalbe, sonra dile yansımasıdır.

“Allah’ın adıyla başlanması İslâm’ın âdâbındandır. Bu âdâbı, ilk nâzil olduğu ittifakla kabul edilen Kur’ân-ı Kerim’in: ‘Rabbinin adıyla oku’ âyetinde Allahü Teâlâ Peygamberine (s.a.) vahiy suretiyle talim etmiştir. Bu edep düsturu, büyük İslâm mefkûresinin temelini teşkil eden: ‘Evvel ve âhir, zâhir ve bâtın odur.’ âyeti kerimesinin muktezâsıdır. Her varlık, varlığının sırrını vâcibül vücûd olan Allahü Teâlâ’dan alır. Şu halde her şey O’nunla başlar ve her başlangıç, her hareket, her yöneliş O’nun ismiyle olur. Allahü Teâlâ’nın Rahmân ve Rahim sıfatları, rahmetle ilgili bütün tecelliyatı ihtivâ ettiği içindir ki başlangıç olan besmelede, kendisini bu sıfatlarla tavsif buyurmuştur.”⁵²

51. Buhari, 141; Müslim, 1434

52. Fi Zilâli'l Kur’ân, 1/35, Fatiha Suresi, Besmele tefsiri

Kur'ân okurken besmeleyle başlayan mümin, Allah'ın rahmet kapısını çalmıştır: “Rabbim bana rahmet et. Senin rızan için okuyayım, senin muradını anlayayım ve senin desteğinle Kur'ân'ı yaşamıma yansıtayım.” demiş olmaktadır. Besmele, Yüce Allah'ın El-Musteân ismiyle O'na kulluk etmektir; tevhidin asıllarından bir asıldır.

Okumaya besmeleyle başlamak aynı zamanda bir meydan okuma ve Yüce Allah'a şirk koşan müşriklerle muhalefet etmektir.⁵³ Bilindiği gibi müşrikler bir işe başlarken, “Lât'ın, Menât'ın, Uzzâ'nın adıyla!” derlerdi. Hristiyanlar ise “Baba, Oğul, Kutsal Ruh adına!” diye işe başlarlardı.⁵⁴ Bugün de müşrikler eğitime başlarken, açılış yaparken veya önemli bir işe girerken; taptıkları, ululadıkları ilahlarının ismini anarlar. Tevhid ehli bir Müslim'in başta okumak olmak üzere işlerine besmeleyle başlaması, “Benim rabbim, ilahım, sahibim Allah'tır. O'nu (celle celâlihü) tazim ederek başlıyorum.” demektir. Bu hem tevhid inancını izhar etmek hem de şirk ehline meydan okumaktır.

Kur'ân okumaya önce istiazeyle başlayıp sonra besmele getirilmesi, önemli bir hikmete işaret eder:⁵⁵ Önce tezkiye/arınma sonra tehliye/süsleme gelir. Önce Allah'ın dışındaki varlıklardan yüz çevirme sonra Yüce Allah'a yönelme gelir. Kalbi, şeytan ve bozuk tasavvurlardan istiazeyle arındırıp sonra Rahmân ve Rahîm olanın adıyla inşa etmek gerekir.

53. El-Lubâb fî Tefsîri'l İstiâzeti ve'l Besmeleti ve Fâtihati'l Kitâb, s. 172

54. Et-Tahrîr ve't Tenvîr, 1/151, Besmele tefsiri

55. bk. Hedâiku'r Revhi ve'r Reyhân, 1/22, Besmele tefsiri

2. Kur'ân'ı Tertîl Üzere Okumak

Yüce Allah Kur'ân'ın tertîl üzere okunmasını emretmiştir.

“Kur'ân'ı (iyice bellemek ve derin düşünebilmek için) tertîl üzere (tane tane, ağır ağır) oku.”⁵⁶

Yüce Allah'ın emrettiği tertîlin anlamı şudur:

“‘r-t-l’ bir şeyi düzgün bir sıra halinde dizmek ve düzenlemek’ demektir. ‘Dişleri düzgün adam’ anlamında. ‘Raculun ratelu’l esnân’ denilir. ‘tertîl’ ise kelimenin ağızdan akıcı ve düzgün bir şekilde çıkmasıdır. Yüce Allah şöyle buyurmuştur: ‘Kur'ân'ı düzgün ve anlaşılır bir şekilde oku!’⁵⁷ ‘Onu tane tane okuduk.’⁵⁸”⁵⁹

Kur'ân'ın tertîl üzere okunmasının gayesi; kalp ile ağız arasında uyum sağlamak, okunan kelamın anlamına vâkıf olmaktır. Tabiri caizse Kur'ân'ı harf harf, ses ses, vurgu vurgu, anlam anlam kalbe içirmektir; yudum yudum, ruhu ve aklı besleyen azıkları, sindire sindire okumaktır.

Bir diğer hikmet şudur:⁶⁰ Her birimiz tecrübe etmişizdir; sözün etkisi onun söylenme biçimiyle ilişkilidir. Nice edebî metin, kötü okunuşu nedeniyle değer görmezken vasat bir metin güzel okunuşu nedeniyle kabul görmektedir. Kur'ân da bir metindir; O'nun güzelliği ve etkisi ancak tertîl üzere okunduğunda açığa çıkmaktadır. Bunu bize haber veren, bizzat sözün sahibi, âlemlerin Rabbi olan Allah'tır.

56. bk. 73/Muzzemmil, 4

57. 73/Muzzemmil, 4

58. 25/Furkân, 32

59. El-Mufredat, s. 341, r-t-l maddesi

60. bk. Hak Dini Kur'ân Dili, 3/397, Muzzemmil Suresi, 4. ayetin tefsiri

Kur'ân'ı tertîl üzere okunmasının bir diğer hikmeti şudur: Kur'ân tertîl üzere, parça parça, ağır ağır inmiş bir kitaptır.

“Kur'ân'ı insanlara belli aralıklarla/ağır ağır okuyasın diye, bölümlere ayırdık ve onu parça parça indirdik.”⁶¹

“Kâfirler dediler ki: ‘Kur'ân onun üzerine bir seferde indirilseydi ya!’ Böyle (parça parça) indirdik ki kalbini sağlamlaştıralım. Ve onu tertîl üzere/ağır ağır okuduk.”⁶²

Yüce Allah Kur'ân'ı belli aralıklarla, parça parça indirmiş, Nebi'sine ayetleri tertîl üzere ağır ağır okumuştur. Bu Kur'ân gökten Nebi'nin kalbine parça parça inmiş, Nebi de ümmetine parça parça okumuştur. Bugün Mushaf'tan Kur'ân okuyanlar, Kur'ân'dan istifade etmek istiyorlarsa onu parça parça, ağır ağır okumalıdır. Okumalıdır ki nüzulü insanları nasıl dönüştürdüyse Mushaf'tan kalbe tenezzülü da okuyucuyu öyle dönüştürsün. Kur'ân'ın parça parça inmesi rastgele gerçekleşmiş bir tasarruf değildir. Bilakis El-Hakîm olan Rabbimiz, birçok hikmete binaen onu parça parça indirmiş, Nebi'si de ağır ağır, tertîl üzere tilavet etmiştir. Bu hikmetlerden biri kalpleri sağlamlaştırmaktır:

“Doğrusu bu Kur'ân bir ümmeti terbiye etmek, bir nizamı hâkim kılmak, bir toplum inşa etmek için gelmiştir. Bir milletin terbiyesi elbette ki zamanı gerektirir. Bir takım heyecanı, teessürü icap ettirir. Bu teessür ve heyecanı pratiğe intikal ettiren hareketleri icap ettirir. İnsan ruhu bir gece ve gündüzde yeni bir nizamı mükemmel ve şümüllü bir kitabını okuyup hatmederek hemen tam ve mükemmel

61. 17/İsrâ, 106

62. 25/Furkân, 32

bir değişime uğrayamaz. Sadece zaman zaman o nizamın bir yanını öğrenerek ve uygulayarak yavaş yavaş yeni kurulan nizamın merdivenlerini tırmanır, mükellefiyetleri yüklenmeye alışır. Ve böylece ilk anda zor ve ağır bir yük altında kalınca bir insanın çöktüğü gibi çöküp kalmaz. Zira her gün besleyici gıdalarla beslenir ve ertesi güne daha bir hazırlıklı olarak girer. Daha kabiliyetli ve yaptığı işlerden daha çok zevk alarak kendisini yetiştirir.

Gerçekten de Kur'ân hayatın her yanını kaplayan şümullü ve mükemmel bir nizam getirmiştir. Bunun yanı sıra beşer fitratına en uygun düşen bir eğitim metodu getirmiş ve bununla insanları terbiye etmiştir. Onun getirdiği metot en uygundur, zira insanı en iyi bilen yaratıcı göndermiştir. Bunun için İslâm cemaatini gelişme ve ilerleme safhasına, günlük ve canlı ihtiyaçlarına en uygun tarzda peyderpey gelmiştir. İlâhi terbiye nizamının ışığı altında her gün gelişen kabiliyet ve ihtiyaçlara uygun tarzda inmiştir. Gerçekten de Kur'ân bir eğitim metodu ve hayat sistemi olarak gelmiştir. Yoksa sırf bilgi edinmek veya mücerret haz duymak için inmemiştir. Harf harf, kelime kelime, emir emir, uygulanmak için gelmiştir. Evet, her ayeti Müslümanın zamanında baş vuracağı ve öğrenir öğrenmez tatbik edeceği 'günlük direktifler' olmak için gelmiştir. Tıpkı bir askerin aldığı günlük emirler veya savaş direktifleri gibi, 'Günlük direktif'leri alırken kendisini ona alıştıırır, arzu ve istekleriyle onu öğrenerek uygulamaya koyulur. Ve aldığı emirlere göre şekil ve hüviyet kazanır...

İşte bunun için Kur'ân bölüm bölüm inmiştir. Ve bu bölüm bölüm indirilişini önce peygambere anlatmakta ve onun yolunda sebatlı olarak ilerlemesini sağlamaya çalışmaktadır. Bu inen bölümler yavaş yavaş peygamberin kalbine iyice yerleştirilmek üzere azar azar indirilmekte ve ağır ağır okunmaktadır;

‘Halbuki biz onu senin kalbine iyice yerleştirmek için böyle azar azar indirir ve ağır ağır okuruz.’

Azar azar ve ağır ağır indirilmesi Allah'ın bir hikmetine uygun olarak kalplerin ona olan ihtiyacına göre gelişmiştir. Gerçekten de Kur'ân bu harikulâde metodu sayesinde onu azar azar ve ağır ağır alan ruhlarda harikalar meydana getirmiş, o ruhlara şekiller vermiş, zaman zaman tesirler icra etmiş, basa basa o ruhlara kendi damgasını vurmuştur. İşte Müslümanlar bu metodu unutup Kur'ân'ı ‘kültür’ edinmek için okunan bir kitap haline soktukları ve sadece mabetlerde ibadet etmek için okunur hale getirdikleri için ... Günlük direktifler kitabı, uygulanacak hayat nizamı, şekil alınacak eğitim metodu olarak ele almadıklarından dolayı ... Evet, bütün bunlardan habersiz kaldıklarından ötürü Kur'ân'dan faydalanamamışlar, Alim ve Habîr olan Allah'ın çizdiği nizamın dışına çıkmışlardır.”⁶³

Kur'ân'ı tertîl üzere okuma emri Allah Resûlü'ne indi. O (salâhü aleyhi ve alicüm), Kur'ân'ı tertîl üzere okudu ve ashabının da tertîl üzere okumasını sağladı. Pratik bir tertîl üzere okuma programı çıkarmak için ilk neslin okuyuşuna bakacağız:

63. Fî Zilâl-il Kur'ân, 10/528-530, Furkân Suresi, 30-34. ayetlerin tefsiri

– Allah Resûlü'nün Kur'ân Okuyuşu

Katâde'den (radıyalahu anı) şöyle rivayet edilmiştir:

“Enes ibni Mâlik'e Nebi'nin (salâlatu aleyhi ve sellem) nasıl Kur'ân okuduğunu sordum, 'İyice uzatarak okurdu.' diye cevap verdi.”⁶⁴

Yine Katâde'den (radıyalahu anı) şöyle rivayet edilmiştir:

“Enes ibni Mâlik'e Nebi'nin (salâlatu aleyhi ve sellem) nasıl Kur'ân okuduğunu sordular. O da 'Uzatılması gereken yerleri uzatarak okurdu.' şeklinde cevap verdikten sonra besmeleyi okudu. 'Er-Rahmân' ve 'Er-Rahîm' kelimelerini okurken uzattı.”⁶⁵

Abdullah ibni Ebî Ubeydullah ibni Ebî Muleyke'den (rahimehullah) şöyle rivayet edilmiştir:

“Ya'lâ ibni Memlek, Nebi'nin (salâlatu aleyhi ve sellem) hanımlarından Ummu Seleme'ye Nebimiz'in (salâlatu aleyhi ve sellem) namazından ve kıraatinden sordu. Bunun üzerine Ummu Seleme, 'O'nun namazını niçin soruyorsunuz? O namaz kılar, sonra namaz kıldığı süre kadar uyur, sonra uyuduğu kadar tekrar namaz kılar, sonra tekrar namaz kıldığı kadar uyur ve böylece sabah olurdu. Sonra Ummu Seleme kıldığı namazlardaki okuyuşunu tarif etti ve dedi ki: 'Açıkça ve harf harf okurdu.'”⁶⁶

Allah Resûlü Kur'ân'ı tane tane, harf harf okur, sonlarını uzatırdı. Onu dinleyen, Kur'ân'ı okuyor değil de tefsir ediyor zannederdi. Zira okuma hızı, tonlaması ve durakları, okunan kelimadan muradın anlaşılmasını sağlardı.

64. Buhari, 5045

65. Buhari, 5046

66. Tirmizi, 2923; Ebu Davud, 1466

– Sahabenin Kur'ân Okuması

“İbn Mesûd’dan rivayet edildiğine göre o şöyle demiştir: ‘Onu âdi hurmayı saçıp savurur gibi saçıp savurmayın. Şiiri hızlı hızlı okur gibi hızlı hızlı okumayın. Onun ilginç yerlerinde durun. Kalpleri onunla harekete geçirin. Birinizin düşüncesi surenin sonuna varmak olmasın.’ ”⁶⁷

“Ebû Hamza ed-Dubai’den rivayet ettiğine göre o şöyle demiştir: ‘İbn Abbâs (radiyallahu anhumâ)’ya ‘Ben hızlı okuyorum yani Kur’ân’ı üç günde okuyorum’ dedim. Dedi ki: ‘Bakara’yı bir gecede okumam, onun üzerinde tedebbür etmem ve onu tertîl etmem bana, dediğin gibi okumaktan daha sevimlidir.’ ”⁶⁸

Allah Resûlü Dönemi’nde Kur’ân öğrenimi de tertîl üzere-
dir. İnsanlar Kur’ân’dan bir parçayı iyice anlayıp bellemeden
bir sonraki bölüme geçmemektedir. Yaygın uygulama on
ayet on ayet Kur’ân’ın öğretilmesidir. Ancak kişilerin du-
rumuna göre bu sayı beş, üç veya bir ayet olabilmektedir:

“İbn Ebî Şeybe’nin kitabında (30549) Ebû Abdurrahmân
es-Sülemî’den onun şöyle dediği rivâyet edilmiştir: ‘Bize
Rasulullah’ın (sallallahu aleyhi ve sellem) ashabından bizi
okutanların bildirdiğine göre onlar Rasulullah’tan (sallal-
lahu aleyhi ve sellem) on âyet öğreniyorlarmış. Bunlardaki
ameli ve ilmi bilmedikçe diğer ona geçmiyorlarmış. Biz de
hem ameli hem de ilmi öğrendik.’

İbn Ebî Şeybe’nin kitabında (30550) Ebû’l Âliye’den
onun şöyle dediği rivâyet edilmiştir: ‘Kur’ân’ı beş âyet

67. Kur’ân Taşıyıcılarının Ahlâkı, s. 34-35

68. age. s. 201

beş âyet öğrenin. Çünkü Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) onu beşer beşer alırdı.’

‘el-İlelu ve Ma’rifeti’r Ricâl’de (1452) ve ‘Tabakâtu’l Hanâbile’de (1/92/93) rivâyet edildiğine göre Ebû Bekr b. Ayyâş İbnu’l Mübarek’e şöyle demiştir: ‘Âsım b. Ebî’n Necûd’a Kur’ân okudum. Bana kendisine her gün bir âyet okumamı ve bunun üzerine çıkmamamı emreder, ‘Bu senin için daha sağlamdır’ derdi. Bundan dolayı ben Kur’ân’ı bitirmeden önce şeyhin vefat etmeyeceğinden emin olmadım. Bu sebeple onun peşini bırakmadım. Tâ ki her gün beş âyet okumama izin verene kadar...’

‘Cemâlu’l Kurrâ’ isimli kitapta (2/446) zikredildiğine göre Ebû Bekr b. Ayyâş şöyle demiştir: ‘Yirmi bir yaşıma geldiğim zaman Asım’a -yani İbn Ebî’n Necûd’a- gittim ve ondan Kur’ân’ı onar onar aldım. Bana Zirr’den üçer üçer aldığını bildirdi ve dedi ki: O da İbn Mes’ûd’dan (radiyalahu anh) bir âyet bir âyet aldığını bildirdi. Ayeti bitirdiğim zaman bana derdi ki: Öğren bunu! Bu üzerine güneşin doğduğu her şeyden daha hayırlıdır. Yine bu dünyadan ve içindekilerden daha hayırlıdır.’ ”⁶⁹

Uygulama farklılığı kişilerin durumu ve hocanın metodunun farklılığı, olarak anlaşılmalıdır. Her insan Kur’ân’dan okuyup anlayacağı ve kendisiyle amel edebileceği kadarını öğrenmelidir. Öğrendiği kadarını iyice anlayıp yaşama döktükten sonra, yeni bir parça öğrenmelidir. Kur’ân’ın öğrenimi, okunması, anlaşılması ve yaşanması tertîl üzere olursa Kur’ân’dan umulan fayda elde edilecektir.

69. Kur’ân Taşiyıcılarının Ahlâkı, s. 138-139

Kur'ân'ı Tecvitli Okumak

Kur'ân'ı tecvitli okumak, tertîl üzere okumaya yardımcı unsurlardan biridir. İnsan tecvitte okuduğu zaman her harfin hakkını vermeye, kurallara riayet etmeye dikkat eder. Okuma hızını yavaşlatan tecvit, Kur'ân'ı daha iyi anlamaya yardımcı olur. Ayrıca Kur'ân yalnızca metin olarak değil ses olarak da etkili bir kitaptır. Çoğu zaman anlatılan konuyla seçilen kelimeler, vurgular ve sesler arasında uyum vardır. Mana ile ses uyumunu açığa çıkaran şey, tecvidli okuyuştur.⁷⁰

Bazen tecvid, Kur'ân'ı anlamaktan alıkoyan bir engele dönüşebilir. Bu da şeytanın oyunudur. Harflerin hakkını vererek okuyacağım diye harflerin kendisinden dolayı indirildiği gayeyi, anlamı zayi eder. İslam âlimleri bu durum hem vesveseye neden olduğu hem aşırılığa sebep olduğu hem de Kur'ân'ı anlamaya engel olduğu için bundan sakındırmışlardır:

“İbn Ebî Şeybe'nin 'Musannef'inde (30651) rivâyet edildiğine göre İbn Mes'ûd (radıyallahu anh) şöyle demiştir: 'Size öğretildiği gibi okuyun. Aşırılıktan ve ihtilâftan da kaçının.'

Yine aynı eserde (30652) Saîd b. Cubeyr'den onun şöyle dediği rivâyet edilmiştir: 'Kur'ân'ı çocukların okuduğu gibi okuyun. Onun hakkında aşırıya gitmeyin.'

70. Nâs Suresi'ni ayet sonlarındaki sin harfinin hakkını vererek okuyun. Ayete konu olan vesvese ile ortaya çıkan ses uyumu sizi şaşırtacaktır. Kur'ân'ın en etkili surelerinden Kâf Suresi'ni, ayet sonlarındaki kalkaleye dikkat ederek okuyun. Âdeti her ayet sonu balyoz gibi şirk ehlinin tepesine iner. Âdiyat Suresi'ni tecvitte okuyun, bir savaş meydanının seslerine benzer sesler duyacaksınız. Ses ile mana arasındaki uyum Kur'ân'ın belagat ve fesahatine örnektir ve bunu açığa çıkaran şey, tecvidli okuyuştur.

Yani Kur'ân'ı tıpkı çocukların Kur'ân kurslarında kendilerini zora sokmadan ve aşırıya gitmeden okudukları gibi kolayca, herhangi bir zorluk altına girmeden okuyun.

'Tabakâtu'l Hanâbile'de (1/213) Ebû Bekr el-Hallâl'ın şöyle dediği rivayet edilmiştir: Bize Ahmed b. Yezîd el-Ver-râk da haber verdi, dedi ki: 'Ahmed b. Hanbel'e Kur'ân'da hemzi (yani hemzeli okumayı) sordum. Ben kolay okuyuşu severim' dedi.' ”⁷¹

“ 'et-Temhid fi Ma'rifeti't Tecvid' isimli eserde (s. 94) zikredildiğine göre Hamza şöyle demiştir: 'Kıraat saç mesabesindedir. Saç aşırı kıvırcık olursa sevimsiz olur. Aşırı düz olursa yine sevimsiz olur. Onun güzelliği ikisinin arasında olmasıdır. Kıraat de bunun gibidir.' ”⁷²

“ed-Dânî'nin 'et-Tahdîd fi'l İtkâni ve't Tecvîd' kitabında (s. 199) şu zikredilmiştir: Bize Ca'fer b. Şekl tahdis etti, dedi ki: Bir adam (Medine ehlinin kâriflerinin imamı olan) Nâfi'ye gelip ona 'Benden hadr üzere Kur'ân dinler misin?' diye sordu. Nâfi' 'Hadr da neymiş, bunu bilmiyorum, bize bir işittir bakalım' dedi. Adam da okudu. Bunun üzerine Nâfi' şunları söyledi: 'Hadr -ya da bizim hadrimiz dedi-i'râbı es geçmememiz, harfleri yutmamamız, şeddeli harfi şeddesiz, şeddesiz harfi şeddeli okumamamız, memdûdu maksûr, maksûru memdûd okumamamızdır. Bizim kıraatimiz Rasulullah'ın (sallallahu aleyhi ve sellem) ashabının büyüklerinin kıraatidir.' ”⁷³

71. Kur'ân Taşyıcılarının Ahlâkı, s. 104

72. age. s. 105

73. age. s. 105

3. Kendini Vererek Kur'ân Okumak

Kur'ân'ı anlamak ve yaşamak için tüm benliğimizle onu okumamız gerekir. Tüm benliğiyle Kur'ân okumayana Kur'ân hazineleri açılmaz, dönüştürücü etkisi kalbi yönlendirmez. Yüce Allah'ın istediği okuma insanın sustuğu, kulak verdiği, kalbiyle ve bilinciyle yaptığı okumadır:

“(Senden harikulade olaylar, mucizeler isteyip de) onlara bir ayet/mucize getirmediğinde: ‘Sen onu derlesen ya!’ derler. De ki: ‘Ben yalnızca Rabbinden bana vahyolunana uyarım. (İlle de bir ayet/mucize istiyorsanız) işte bu (Kitap), içinde Rabbinizden basiretler taşıyan, mümin bir topluluk için hidayet ve rahmet olan bir ayettir/mucizedir.’ (Kur'ân'ın insanı basiretli kılan, hidayete erdiren ve rahmete eriştiren ayetlerinden istifade etmek istiyorsanız) Kur'ân okunduğunda onu dinleyin ve susun ki merhamet olunaszınız.”⁷⁴

Yüce Allah, Kur'ân'ın basiretler taşıyan, hidayet ve rahmet barındıran bir kitap olduğunu haber veriyor... Ayet/Mucize isteyenlere Kur'ân'ın başlı başına bir ayet/mucize olduğunu söylüyor. Ayetleri okuyanın aklına şu soru gelebilir: İnsan ne yaptığı takdirde Kur'ân'ın basiret, hidayet ve rahmetini elde eder? İşte bu zihni sorunun cevabı bir sonraki ayette geliyor: Kur'ân okunurken onu dinleyin ve susun ki rahmete nail olaszınız.

İlk kavram “istimâ”, yani dinlemek. İstimâ kavramı, bilinçli dinlemeyi ifade eder. Kulağa çalınan seslerden (sema) ziyade insanın isteyerek, bilinçli bir yönelişle Kur'ân'ı dinlemesi istenir. İkinci kavram “insât”, yani susmaktır. İnsatı

74. 7/A'râf, 203-204

diğer susmalardan ayıran; dinlemek için susmaktır.⁷⁵ Kur'ân okunurken sükût yetmez, dinlemeye/anlamaya engel olan tüm etkenleri bertaraf eden bir suskunluk/insât gerekir.

“Bu, Allah’ın Kitabının okunduğunu işiten herkese yönelik umumi bir emirdir. O kitabın okunduğunu işiten herkes, ‘istimâ/dinlemek’ ve ‘insât/susmak’ ile emrolunmuştur. İstimâ ile insât arasındaki fark şudur: İnsat konuşmayı terk etmek ya da onu dinlemekten alıkoyan meşguliyetleri bırakmak ile olurken İstimâ, kişinin kulak verirken kalbinin uyanık olması ve duyduklarını düşünüp tefekkür ederek dinlemesiyle olur.

Yüce Allah’ın Kitabı okununca bu iki emri (yani onu dinleme ve susma emirlerini) yerine getiren kimse pek çok hayra nail olur, pek çok ilim elde eder. Sürekli ve yenilenip duran bir imana, devamlı artan bir hidâyete ve dininde basirete sahip olur. Bundan dolayı Yüce Allah bu iki emrin yerine getirilmesi halinde ilâhi rahmete nail olunacağını bildirmiştir. Bu da yanında Allah’ın Kitabı okunduğu halde onu dinlemeyen ve susmayan kimsenin, ilâhi rahmetten payına düşenden mahrum kalacağına ve pek çok hayrı elden kaçırmış olacağına delildir.”⁷⁶

Ayeti dikkatle okuduğumuzda biri dışa, diğeri içe/ken-dimize dönük iki tamamlayıcı emrin olduğunu görürüz. Dışa dönük olan, dikkatle dinlemektir. İçe dönük olan da bilinçli suskunluktur. Zaten biri olmadan diğerrinin olması olanaksızdır. İnsan her şeyden evvel kendi iç sesini kıs-

75. bk. Mu’cemu Mekâyisi’l Luğa, 5/424, n-s-t maddesi

76. Tefsîru’s Sa’dî, 2/236-237, A’râf Suresi, 204. ayetin tefsiri

malıdır ki Kur'ân'ın sesine kulak verebilsin. Çoğumuzun Kur'ân'ı (veya herhangi bir metni/sesi) bihakkın anlamamıza engel olan; kendi iç sesimiz, kalp gürültümüz, yürek kalabalığımızdır:

“Biz, onlardan önce, kendilerinden çok daha güçlü nice kavmi helak ettik. Onlar, beldeleri (kazarak, ekerek, arayarak) delik deşik etmişlerdi. (Tüm bu imkân ve güce rağmen ölümden) kaçışları var mıydı? Hiç kuşkusuz bunda, (akleden) bir kalbi (olan) ve şahit (bilinçli) olarak dinleyen için öğüt vardır.”⁷⁷

Bu ayetlerde de Yüce Allah geçmiş milletlerin ibretlik tarihine dikkat çeker. Ancak geçmiş milletlerin akıbetinden her insan istifade edemez. Okuduğu/Duyduğu ayetlerden dersler çıkarıp hâl ve gidişatını ıslah edemez. Kur'ân'ın öğütlerinden belli sıfatlara sahip insanlar faydalanabilirler.

İbnu'l Kayyim (rahmetullah) şöyle der:

“Allah Teâlâ sözlerini, şu üç özelliği taşıyan kimselerin ders alabileceği ibret vesilesi kılmıştır.

a. Diri ve Bilinçli Bir Kalp Taşıyanlar: Böyle bir kalp taşımayanlar, ibret alamazlar.

b. Kendini Vererek Dinleyenler: Kişi muhatabına yönelip onu can kulağı ile dinlemezse onun sözlerinden yararlanamaz.

c. Kalbini ve Zihnini Kendisiyle Konuşan İnsana Verenler: İşte bu durumda olanlar, ayette شَهِيدٌ olarak tavsif edilmiştir. Yani bu insanlar kendilerini tam olarak toplayıp meseleye

77. 50/Kâf, 36-37

verirler. Eğer kalpleri konudan uzak olur, başka bir meseleyle meşgul olursa söylenen sözden istifade edemezler.

Bu durum, gören kimsenin haline benzer. Şöyle ki; kişi, ancak görme gücüne sahip olur, bakışlarını da görmek istediği nesneye çevirir ve kalbi de ondan başkasıyla meşgul olmazsa baktığı şeyi gerçekte görebilir. Eğer görme gücünü yitirir veya bakışlarını görmek istediği nesneye doğru çevirmez ya da bakışlarını çevirir ama kalbi başka bir konuyla meşgul olursa göremez. Birçok insan yanına gelir, ama o esnada senin aklında başka meseleler vardır. Kalbin başka konularla meşguldür. Bu yüzden onların geldiğini fark edemezsin. Bundan dolayıdır ki insanın gerçeklerin farkına varması için kalbinin düzgün ve konsantre olması ile can kulağı ile dinlemesi gerekir.”⁷⁸

4. Kendimizi Kur'ân'a Muhatap Görerek Okumak

Bir önceki maddeyle bağlantılı olan bir diğer madde, Kur'ân bize iniyormuş, bizi muhatap alıyormuş gibi tilavet etmektir. Kendimizi Kur'ân'a vererek okumanın yolu, her bir ayet bize iniyormuş, Yüce Allah bize sesleniyormuş gibi okumaktır. İnsan kendini ayetlere muhatap gördüğünde Kur'ân da insanı muhatap alarak konuşur. İnsan kendisini Kur'ân'a muhatap gördüğünde ayetlerdeki incelikleri fark eder. İnsan kendisini Kur'ân'a muhatap gördüğünde ayetler, rahmet yağmuru olup yüreğine yağar. Allah Resûlü'nün okumasına dikkat eden, onun (ﷺ) Kur'ân'ı Allah (celle celaluhu) ile konuşur gibi, her ayet yalnızca onu muhatap alıyormuş gibi okuduğunu fark eder:

78. Bedâiu't Tefsîr, 4/33, Kâf Suresi, 37. ayetin tefsiri

Huzeyfe'den (radıyalahu anı) şöyle rivayet edilmiştir:

“Bir gece (Ramazan'da) Nebi (salıhalahu aleyhi ve sellem) ile birlikte namaz kıldım. Namaza Bakara Suresi'ni okuyarak başladı. Kendi kendime, ‘Yüz ayet okuduğunda rükûya gider.’ dedim. Arkasından Nisâ Suresi'ni okumaya başladı. Bunun arkasından Âl-i İmrân Suresi'ne başlayıp onu da okudu. Okurken tane tane okuyordu. İçerisinde tesbih bulunan ayete geldiğinde tesbih ediyor, istek ifade eden ayete geldiğinde istekte bulunuyor, sığınma ifadesi geldiğinde Allah'a sığınıyordu. Bunun arkasından rükûya gitti. Rükûda, ‘Subhâne Rabbiye'l Azîm.’ diyordu. Kendisinin rükûsu da kıyâmı kadardı. Bunun arkasından (rükûdan kalkınca), ‘Semiallahu limen hamideh.’ dedi. Bunun arkasından rükûdakine yakın bir süre ayakta durdu, arkasından secdeye gitti ve ‘Subhâne Rabbiye'l A'lâ’ dedi. Secdeleri de kıyâmına yakındı.”⁷⁹

Abdullah İbni Abbâs'tan (radıyalahu anı) şöyle rivayet edilmiştir:

“Nebi (salıhalahu aleyhi ve sellem), ‘Yüce olan Rabbinin ismini tesbih et.’⁸⁰ ayetini okuduğu vakit, ‘Yüce olan Rabbimi eksikliklerden tenzih ederim.’ dedi.”⁸¹

Ebû Saîd El-Hudrî'den (radıyalahu anı) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü (salıhalahu aleyhi ve sellem) minber üzerindeyken Sâd Suresi'ni okudu. (Suredeki) secde ayetine gelince inip secde etti. Cemaat de onunla birlikte secde etti. Başka bir gün yine aynı sureyi okudu. Secde ayetine gelince cemaat secde yapmaya hazırlandı.

79. Müslim, 772

80. 87/A'lâ, 1

81. El-Mustedrek, 970

Bunun üzerine Allah Resûlü (ﷺ), ‘(Aslında) bu, bir nebinin tevbe (için yaptığı) secdesidir. Ama ben sizin secdeye hazırlandığınızı gördüm.’ buyurup indi ve secde etti. Cemaat de secde etti.”⁸²

Rivayetleri dikkatle okuduğumuzda ne görüyoruz? Allah Resûlü (ﷺ) Kur’ân’ı okuyor, evet, fakat Kur’ân da onu okuyor. Bu, interaktif bir okuma, bir diyalog... Sanki biri konuşuyor gibi emirlere icabet ediyor, nehiylerden sakınıyor, arz edilene talip oluyor, tehditlerden sakınıyor... İşte böyle okuduğu içindir ki bazen tek bir ayete takılıp kalıyor. Bir adım ilerleyemiyor; o ayetteki rahmeti umuyor, azaptan sakınıyor... Süt emmek isteyen çocuk misali, vahyin çeşmelerine ağzını dayıyor; kana kana içiyor.

Cesre binti Decâce’den (rahmetullah) şöyle rivayet edilmiştir:

“Ebû Zerr’den işittim, şöyle diyordu: ‘Nebi (ﷺ) bir gece boyunca kıldığı namazında bir ayeti tekrar edip durmuştur. Bu ayet Mâide Suresi’nin 118. ayetidir:

‘Onlara azap edecek olursan hiç şüphesiz onlar, senin kullarıdır. Şayet onları bağışlarsan şüphesiz ki sen, (izzet sahibi, her şeyi mağlup eden) El-Azîz, (hüküm ve hikmet sahibi olan) El-Hakîm’sin.’ ”⁸³

İnsan kendisini Kur’ân’a muhatap gördüğünde, onu üzerine iniyormuş gibi okuduğunda, “Ey iman edenler!” nidasını duyunca “Buyur Rabbim, dinliyorum.” diye karşılık verdiğinde, Kur’ân’ın etkisi açığa çıkar. Sahabeden İbni Mes’ûd

82. Ebu Davud, 1410

83. Nesai, 1010; İbni Mace, 1350

(^{radhiallahu}_{anh}) der ki: “ ‘Ey iman edenler!’ nidasını duyduğunda can kulağıyla dinle! Ya bir emirle ya da nehiyle muhatap olacaksın.”⁸⁴ Sahabenin kendilerini inen ayetlere muhatap görme örnekleri ilginçtir:

Ebû Hureyre’den (^{radhiallahu}_{anh}) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü’ne, ‘Göklerde ve yerde olan her şey Allah’ındır. Nefislerinizde olanı açığa vursanız da gizleseniz de Allah sizi ondan hesaba çekecektir. (Hesap neticesinde) dilediğini bağışlar, dilediğine azap eder. Allah, her şeye kadîrdir.’⁸⁵ ayeti indiğinde bu, Allah Resûlü’nün ashabına ağır geldi; hemen Allah Resûlü’ne geldiler, diz çöküp oturdular ve ‘Ey Allah’ın Resûlü, namaz, oruç, cihad, sadaka vermek gibi gücümüzün yetebileceği şeylerle sorumlu tutulduk. Ama şimdi sana bu ayet indirildi. Bizim buna gücümüz yetmez.’ dediler.

Allah Resûlü (^{sallallahu}_{alayhi ve}^{sellem}), ‘Sizden önce kendilerine Kitap indirilen iki toplumun, ‘İşittik ve isyan ettik’ dediği gibi mi demek istiyorsunuz? Bilakis şöyle deyin, ‘İşittik ve itaat ettik. Rabbimiz, senden bağışlanma diliyoruz. Dönüş sanadır.’ dedi.’

Onlar da, ‘İşittik ve itaat ettik. Rabbimiz, senden bağışlanma diliyoruz. Dönüş sanadır.’ dediler.

Bu duayı okudukça dilleri de buna alıştı. Arkasından Yüce Allah, ‘Resûl, Rabbinden kendisine indirilene iman etti. Müminler de (iman ettiler). Hepsi; Allah’a, meleklerine, kitaplarına ve resûllerine iman ettiler (ve dediler ki:) ‘O’nun resûllerinin arasını ayırmayız.’ (Yine) dediler ki: ‘İşittik ve itaat

84. Tefsîru ibni Ebî Hâtim, 3/902, 5027 No.lu rivayet

85. 2/Bakara, 284

ettik. Rabbimiz, senden bağışlanma diliyoruz. Dönüş sanadır.’⁸⁶ ayetini indirdi. Onlar böyle yaptıklarında Yüce Allah da o ayetin hükmünü yürürlükten kaldırdı ve ‘Allah kimseye gücünden fazlasını yüklemes. Herkesin kazandığı (hayır) lehine, yaptığı (günahlar da) aleyhinedir. ‘Rabbimiz! Unutur ya da hata edersek bizleri sorumlu tutma.’ ayetini indirdi.

Allah Resûlü (ﷺ) bu ayetleri oradakilere okuduğunda ‘Rabbimiz! Unutur ya da hata edersek bizleri sorumlu tutma.’ kısmında Yüce Allah, ‘Olur.’ dedi. ‘Rabbimiz! Bizden öncekilere yüklediğin gibi ağır bir yük taşıtma bize.’ kısmında yine ‘Olur.’ dedi. ‘Rabbimiz! Gücümüz yetmeyen şeyleri bize yükletme.’ kısmında yine ‘Olur.’ dedi. ‘Bizi affet. Bizi bağışla. Bize merhamet et. Sen bizim mevlamızsın/ dostumuzsun. Kâfirler topluluğuna karşı bize yardım et.’⁸⁷ ayetinde yine ‘Olur.’ dedi.”⁸⁸

Kur’ân’ı anlamak ve yaşamak için okuduklarına, dolayısıyla kendilerini her ayetin bire bir muhatabı gördüklerine dair bir örnek. Nefislerde gizlenen veya açığa çıkanlardan hesaba çekilirsek nasıl altından kalkarız diye bir endişe... Ve unutmayalım onlar, kalplerinde olanı Allah’ın tezkiye ettiği bir topluluk:

“Andolsun ki o ağacın altında sana biat ettikleri zaman, Allah müminlerden razı olmuştur. Onların kalplerinde olan (samimiyeti) bilmiş, üzerlerine sekinet indirmiş ve onları yakın bir fetihle mükâfatlandırmıştır.”⁸⁹

86. 2/Bakara, 285

87. 2/Bakara, 286

88. Müslim, 125

89. 48/Fetih, 18

Buna rağmen kalplerinden geçen şeyler nedeniyle hesaba çekilmekten korkuyorlar. Çünkü inen her ayet onlara iniyor, onları muhatap alıyor gibi Kur'ân okuyorlar.

Ebû Bekir ibni Ebî Zuheyr'in (radıyalahu anı) şöyle dediği rivayet edilmiştir:

“Bana anlatıldığına göre, Ebû Bekir, Allah Resûlü'ne (salıhalahu aleyhi ve selam), ‘Ey Allah'ın Resûlü! ‘(Kimin hak ya da batıl üzere olduğu, kimin cennete ya da cehenneme gideceği) ne sizin ne de Ehl-i Kitab'ın temennileriyle olacak iştir. (Bunu belirleyecek olan şudur:) Kim bir kötülük yaparsa onunla cezalandırılır.’⁹⁰ ayetinden sonra, her yaptığımız işin cezasını göreceksen nasıl kurtuluşa ulaşırız?’ diye sordu.

Allah Resûlü (salıhalahu aleyhi ve selam), ‘Allah seni bağışlasın, ey Ebû Bekir! Hastalanmıyor musun? Sıkıntı çekmiyor musun? Üzülmüyor musun? Zorluklarla karşılaşmıyor musun?’ deyince Ebû Bekir, ‘Evet, tabii ki karşılaşıyorum.’ dedi.

Bunun üzerine Allah Resûlü (salıhalahu aleyhi ve selam), ‘İşte cezalandırılmanız budur.’ buyurdu.”⁹¹

“Kim bir kötülük yaparsa onunla cezalandırılır.” ayetini duyan Ebû Bekir (radıyalahu anı), bu ayetten sonra nasıl kurtulabiliriz ki endişesi taşıyor. Ayeti duyunca belim kırıldı, diyor.⁹² Sanırsınız o (radıyalahu anı), Allah Resûlü'nün dostu ve yol arkadaşı Sıddık değil de Medine'nin en günahkâr insanı. Fakat kendisini Kur'ân'ın muhatabı görüyor; her ayet direkt ona sesleniyor gibi okuyor. İşte bu yaklaşım onların kalplerini inceltiyor. Kalpler incelince

90. 4/Nisâ, 123

91. Ahmed, 68

92. bk. Tirmizi, 3039

Allah'ı (celle celâluhu) ve O'nun azametini idrak ediyor. Ne yaparsa yapsın, O'nun hakkını ödeyemeyeceğini biliyor... O'nun büyüklüğü ve azameti karşısında küçülüyor.

“Ey iman edenler! Sesinizi Peygamber'in sesinden (daha fazla) yükseltmeyin. Birbirinize yüksek sesle bağırdığınız gibi ona bağırarak söz söylemeyin. Yoksa hiç farkında değilken amelleriniz boşa gider.”⁹³

Okuduğumuz ayet iki sahabinin tartışması ve Allah Resûlü'nün yanında seslerini yükseltmeleri üzerine iniyor.

Abdullah ibni Zubeyr'den (radıyalahu anı) şöyle rivayet edilmiştir:

“Temîmoğullarından binekli bir heyet gelmişti. Ebû Bekir, 'El-Ka'ka' ibni Ma'bed ibni Zurâre'yi emir tayin et, ey Allah'ın Resûlü.' dedi.

Ömer ise, 'Hayır, ey Allah'ın Resûlü. El-Akra ibni Hâbis'i emir tayin et!' dedi.

Ebû Bekir, 'Senin bana muhalefet etmekten başka bir isteğin yoktur.' dedi.

Ömer, 'Hayır, sana muhalefet etmek istemedim.' dedi ve birbirleriyle tartıştılar. Hatta sesleri bir parça yükselmişti.

Bununla ilgili olarak şu ayet indirildi: 'Ey iman edenler! Allah'ın ve Resûl'ünün önüne geçmeyin, Allah'tan korkup sakının! Şüphesiz ki Allah, (işiten ve dualara icabet eden) Semî', (her şeyi bilen) Alîm'dir.'⁹⁴ ”⁹⁵

93. 49/Hucurât, 2

94. 49/Hucurât, 1

95. Buhari, 4367

Sâbit ibni Kays (radıyalahu anh) ayeti duyunca üzerine alınıyor, zira sesi yüksek. Kendini eve kapatıyor, amellerim boşa gitti diye yas tutuyor:

Enes ibni Mâlik'ten (radıyalahu anh) şöyle rivayet edilmiştir:

“Nebi (salâhu aleyhi ve selam), bir süre Sâbit ibni Kays'ı kaybetmişti (görememişti). Bir sahabi, ‘Ey Allah'ın Resûlü! Ben Sâbit'e ait bilgiyi senin için öğrenirim.’ dedi.

Sahabi Sâbit'e gitti, onu evinde başını eğerek oturur bir hâlde buldu ve ‘Ne durumdasın?’ diye sordu.

O da, ‘Durumum şerlidir! Sâbit, sesini Peygamber'in sesinden daha fazla yükselten bir kimsedir. Onun şimdiye kadar işlediği hayır ve ibadet boşa gitmiştir. Artık Sâbit cehennemliktir.’ diye cevap verdi.

Bu sahabi Allah Resûlü'ne geldi ve Sâbit'in söylediklerini haber verdi.

Ravi Mûsâ ibni Enes dedi ki: ‘O sahabi, son bir kere daha Sâbit'in yanına büyük bir müjdeyle dönüp gitti. Şöyle ki; Allah Resûlü (salâhu aleyhi ve selam), o sahabiye, ‘Sâbit'e git. Ona, ‘Sen cehennemlik kişilerden değilsin, fakat sen cennet ehлиндensin.’ de!’ buyurdu.’ ”⁹⁶

Sahabenin Kur'ân'a dair derin bilgisi ve onunla amele muvaffakiyetleri, işte bu hassasiyetten kaynaklanıyor. Her bir ayet onlara iniyormuş gibi yaşayınca ayetler de onların yüreğine iniyor.

96. Buhari, 3613; Müslim, 119

5. Sesi Güzelleştirerek Kur'ân Okumak

Berâ ibni'l Âzib'den (rahîyallahu anh) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (salîhuhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

“Kur'ân'ı seslerinizle güzelleştirin.”⁹⁷

Saîd ibni Ebî Saîd'den (rahîyallahu anh) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (salîhuhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

“Kur'ân'ı sesiyle güzelleştirmeyen kişi bizden değildir.”⁹⁸

Kur'ân'ı güzel sesle okumak emredilmiştir. Burada güzel sestten kasıt, Kur'ân'ı kalbe etki edecek şekilde, makamla okumaktır. Şayet okuyucunun sesi güzelse bu, Allah'ın (celle celâluhu) lütfudur. Sesi güzel değilse elinden geldiğince güzel okumaya gayret eder.

Ubeydullah ibni Ebî Yezîd'den (rahîmehullah) şöyle rivayet edilmiştir:

“Ebû Lubâbe yanımızdan geçti, biz de (yakından görmek için) onu evine girinceye kadar takip edip yanına girdik. Bir de gördük ki o; evi eski, kendisi zayıf (yani bunları önemsemeyen) bir adammış.

O şöyle dedi: ‘Allah Resûlü’nün, ‘Kur'ân'ı teğanni etmeyen bizden değildir.’ buyurduğunu işittim.’

Ravilerden Abdulcebbâr dedi ki: (Bu olayı bana anlatan) İbni Ebî Muleyke'ye, ‘Ya Ebâ Muhammed, sesi güzel olmayan ne yapsın?’ diye sordum. ‘Elinden geldiğince güzelleştirsin.’ dedi.”⁹⁹

97. Ebu Davud, 1468; Nesai, 1014

98. Ebu Davud, 1469

99. Ebu Davud, 1471

Kur'ân'ın güzel okunmasından kasıt, onun kalplerdeki huşu, haşyet, sevgi gibi duyguları harekete geçirmesidir.

Ebû Hureyre'den (radıyallahu anh) rivayet edildiğine göre Nebi (salallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

“Yüce Allah hiçbir şeyi bir nebinin Kur'ân'ı açıktan, güzel sesiyle okumasını dinlediği kadar dinlememiştir.”¹⁰⁰

“Bunun mânâsı şudur: Allah hiçbir şeyi, Kitabını sesli ve güzel okuyan bir peygamberin okuması kadar (ilgiyle) dinlemez. Zîra kusursuz bir ahlâka sahip olup tam bir saygı ve haşyet içerisinde okumaları sebebiyle peygamberlerin okumalarında ayrı bir hoşluk vardır. Nitekim okumaktan gaye de Allah'a karşı duyulan saygıdır, haşyettir. Allah (c.c) itaatkarlarıyla ve günahkarlarıyla, tüm kullarının sesini dinler. Âişe'nin (radıyallahu anhâ) dediği gibi 'Allah'ın işitmesi tüm sesleri kuşatır. Fakat Allah mümin kullarına daha çok kulak verir. Nitekim 'Ne zaman sen bir işte bulunsan, ne zaman Kur'ân'dan bir şey okusan ve siz ne zaman bir iş yaparsanız, o işe daldığınız zaman biz mutlaka üstünüzde şahidizdir. Ne yerde ne gökte zerre ağırlığınca bir şey Rabbinden uzak (ve gizli) kalmaz. Bundan daha küçüğü ve daha büyüğü yoktur ki apaçık kitapta (levh-i mahfuzda) bulunmasın.’¹⁰¹ buyurmuştur. Peygamberleri ise bu hadisin ifade ettiği gibi daha güzel dinler.”¹⁰²

Güzel sesle okunan bir Kur'ân, Allah'ın (celle celalahu) hoşnutluğuna nail olur. Çünkü Kitab'ın güzellikleri huşu dolu, vakur,

100. Buhari; 7544; Müslim, 792

101. 10/Yûnus, 61

102. Kur'ân'ın Faziletleri, İbni Kesir, s. 122

etkili bir sesle ortaya çıkar. Allah Resûlü de (salâhuhu aleyhi ve sellem) güzel okuyanlardan Kur'ân dinlemeye hususi gayret ederdi.

Ebû Mûsâ El-Eş'arî'den (radhyallahu anhu) Nebî'nin (salâhuhu aleyhi ve sellem) ona şöyle dediği rivayet edilmiştir:

“Ey Ebû Mûsâ! Sana Dâvud Nebî'nin mizmarından (nâmelerinden) bir mizmar verilmiştir.”¹⁰³

Abdullah ibni Mes'ûd'dan (radhyallahu anhu) şöyle rivayet edilmiştir:

“Ebû Bekir ve Ömer, kendisini (İbni Mes'ûd'u) Allah Resûlü'nün (salâhuhu aleyhi ve sellem) şu buyruğu ile müjdelemişler: ‘Kim, yeni indiği gibi Kur'ân'ı okumaya heves ederse İbni Ummu Abd'in kıraatı üzerine onu okusun.’”¹⁰⁴

Abdullah ibni Mes'ûd'dan (radhyallahu anhu) şöyle rivayet edilmiştir:

“Nebî (salâhuhu aleyhi ve sellem), ‘Bana Kur'ân oku!’ dedi.

Ben de hayretle, ‘Kur'ân sana inmişken ben mi sana Kur'ân okuyacağım!’ dedim.

Bunun üzerine şöyle buyurdu: ‘Kur'ân'ı başkalarından duymak hoşuma gidiyor.’”¹⁰⁵

Âişe Annemizden (radhyallahu anha) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü (salâhuhu aleyhi ve sellem) hayattayken bir gece yatsıdan sonra onun yanına gitmeye geciktim. Sonra gittim.

Bana, ‘Neredeydin?’ diye sordu.

103. Buhari, 5048; Müslim, 793

104. İbni Mace, 138

105. Buhari, 5049

Ben de, 'Senin ashabından bir adamın Kur'ân okuyuşunu dinliyordum. Onun okuyuşunun ve sesinin mislini hiç kimseden işitmedim.' dedim.

Bunun üzerine Allah Resûlü (ﷺ) o sahabiye dinlemek için kalktı. Ben de onunla beraber kalktım.

(Gidip onu dinledikten) sonra bana dönerek şöyle buyurdu: 'Bu, Huzeyfe'nin azatlı kölesi Sâlim'dir. Allah'a hamdolsun ki böylesi birini benim ümmetimde kılmıştır.' ”¹⁰⁶

Okuduğumuz örnekler Allah Resûlü'nün (ﷺ) Kur'ân'ı güzel okuyanlara verdiği değeri gösterir. Güzel okuyanları dinlemesi, onların okuyuşunu övmesi, güzel sesli gençlerden ötürü Allah'a (celle celâlahu) hamdetmesi güzel okumanın önemine delildir. Her insan ağız ile kalbi arasında uyum olacak şekilde Kur'ân kıraatini güzelleştirmeli, kalbindeki kulluk duygularını harekete geçirecek şekilde Kur'ân okumalıdır. Ne yazık ki çoğu insan kendine yabancılaşmış, kalbinin ritmiyle arasına mesafeler girmiştir. Bu sebeple Kur'ân okuyuşunda kendi sesini bulmak ve kendi kalbine hitap etmek yerine başkalarını taklit etmeye çalışmaktadır. Oysa bir başkasının okuyuşu insanı etkilese de insanın kendi sesi gibi olamaz. Güzel okuyanları dinlediğimiz gibi kendi sesimizi bulana kadar çaba göstermeliyiz. Bu çaba bile Nebi'nin emrini yerine getirmek olduğundan bir ibadettir. Kur'ân okurken Yüce Allah'ın bizi dinlediğini hatırimızda tutmalı, O'nun bizi ilgiyle dinlediğini bilerek okumalıyız. Yüce Rabbimiz bizim şeklimize veya tipimize bakmaz, amellerimize ve kalplerimize bakar. Şayet huşu

106. İbni Mace, 1338

dolu bir kalp ve sırf Rabbimiz beğensin diye güzelleştirilen bir kıraatle Kur'ân okursak belki de O'nun (celle celalahu) rızasına nail oluruz, kim bilir?

Kur'ân'ın Şarkılaştırılması

Kur'ân'ı güzel okumak ile Kur'ân'ı şarkı nağmeleriyle okumak aynı şey değildir. Birincisi bir kulluk adabıyken ikincisi fasıklıktır. Ne ki bugün Kur'ân'ın etkisini yitirmesinin nedenlerinden biri, Kur'ân'ın şarkılaşması, Kur'ân karilerine şarkıcı muamelesi yapılmasıdır. Daha önce temas ettiğimiz bu konu, Kur'ân ile ilgili temel sorunlarımızdan biridir.¹⁰⁷

6. Her Gün Belli Bir Miktar Okumak (Hizip Edinmek)

Kur'ân'ı anlamak ve yaşamak için her gün belli bir miktar Kur'ân okumaya hizip edinmek denir. Allah Resûlü (salallahu aleyhi ve sellem) ve yetiştirdiği ashabı, hizip edinerek Kur'ân okurdu. Her biri günlük okuyabileceği bir miktar belirler, o miktarı okumadan günü sonlandırmazdı.

Ömer'den (radhyallahu anhi) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (salallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

“Bir kimse hizbini yahut onun bir cüzünü okumadan uyur da onu sabah namazı ile öğle namazı arasında okursa kendisine onu gece okumuş gibi ecir yazılır.”¹⁰⁸

Allah Resûlü'nün talimatını dikkatle okuduğumuzda bu üslubu bir yerden hatırladığımızı anlarız. Evet, Allah Resûlü (salallahu aleyhi ve sellem) bu üslubu çoğumuzun aşına olduğu şu rivayette de

107. Tafsilat için bk. s. 190

108. Müslim, 747

kullanır: “Kim namazı unuttur veya uyuduğu (için kaçırsa) hatırlayınca/uyanınca kılsın.”¹⁰⁹ Allah Resûlü (ﷺ) bu üslubuyla ne yapmış oluyordu? Günlük hizbe, namaz gibi ehemmiyet verilmesini istiyordu. Zihinlerde -şer'i bir özür nedeniyle- kaçırılan namaz ile bir özür nedeniyle kaçırılan Kur'ân'ı eşitliyordu. Davranışlarıyla da bu anlayışı iyice pekiştiriyor, Kur'ân hizbinin ehemmiyetini gösteriyordu.

Evs ibni Huzeyfe'den (رضي الله عنه) şöyle rivayet edilmiştir:

“Sakîf Heyeti içinde Allah Resûlü'nün huzuruna geldik. Ahlâf sülalesi, Muğîre ibni Şu'be'ye misafir oldu. Ben-i Mâlikîleri de Allah Resûlü kendisine ait bir çadıra aldı. Allah Resûlü (ﷺ) her gece yatsıdan sonra bize gelir ve ayak üstü durarak anlatırdı. Hatta uzun süre ayakta kalmaktan dolayı biraz bir ayağı üzerine biraz da diğeri üzerine yaslanırdı. Nebî'nin en çok anlattığı şey, kavmi olan Kureyş'ten gördüğü eza ve cefa idi.

Allah Resûlü (ﷺ) şöyle derdi: ‘Onlarla biz eşit değildik. Biz zayıf ve zelildik (onlarsa kuvvetliydi). Medine'ye gelince harp, onlarla bizim aramızda devam etti. Kâh biz onlara galip geliyoruz kâh onlar bize.’

Bir gece Allah Resûlü (ﷺ) her zamanki geldiği vakitten geç geldi. Biz, ‘Bu gece geç kaldın, ey Allah'ın Resûlü?’ dedik.

‘Kur'ân'dan (okuduğum) cüzüm aklıma geliverdi. Onu tamamlamadan gelmeyi istemedim.’ dedi.

Allah Resûlü'nün (ﷺ) ashabına, ‘Kur'ân'ı hiziplere ayırı-

109. Müslim, 684

yorsunuz?’ diye sordum, ‘Üç, beş, yedi, dokuz, on bir, on üç ve mufassalları tek hizip (olarak).’ cevabını verdiler.”¹¹⁰

Allah Resûlü’nün ashabı da Kur’ân’ı bu bilinçle okuyor, günlük hiziblerini okumadan güne başlamıyorlardı:

Kâsım ibni Muhammed ibni Ebû Bekir (rahimethullah) şöyle der:

“Sabah namazından önce Âişe’ye uğrardık. Bir gün geldik, namaz kılıyordu.

(Namazdan sonra dedi ki:) ‘Günlük hizbimi uyuduğum için okuyamadım, onu bırakacak değildim.’ ”¹¹¹

“Bir adam Ömer’in yanına girmek için izin istedi. Onu uzun süre bekletti, sonra izin verdi.

(Bekletme nedenini şöyle açıkladı:) ‘Bu gece uyuduğum için hizbimi kaçırdım, onu kaza ediyordum.’ ”¹¹²

“Heyseme (rahimethullah) der ki: ‘Abdullah ibni Amr ibni’l Âs’ın yanına girdim, Mushaf’tan Kur’ân okuyordu.

Sorunca, ‘Bu, geceleri okuduğum cüzümdür/hizbidir.’ diye cevap verdi.’ ”¹¹³

“Ukbe ibni Âmir (rahimethullah) der ki: ‘Kur’ân’ı okumaya başladığımdan beri Kur’ân’dan hizb(im) olan sureyi okumayı hiç bırakmadım.’ ”¹¹⁴

110. Ebu Davud, 1393

Hadisin sıhhatinde ihtilaf edilmiştir. İhtilafın nedeni Abdullah ibni Abdurrahmân Et-Taifi’dir. Hafızasındaki zayıflık nedeniyle ta’n edilmiştir. Ancak İbni Hibban (—) sika kabul etmiş, bir grup muhaddis hadislerinin yazılacağını söylemiş, çoğunluk ise onu hafızası ve rivayet hatıları nedeniyle zayıf kabul etmiştir. (bk. Daifu Suneni Ebî Dâvud, 2/68-71; Musannefu İbni Ebî Şeybe, 8672, Muhammed Avvâme tahkikiyle)

111. Musannefu İbni Ebî Şeybe, 4819

112. age. 4817

113. Fedâilü’l Kur’ân, Ebû Ubeyd, s. 185

114. age. s. 186

Hizip Edinmede Ölçü

Evvelemirde belirtelim ki hizip edinmekten kastımız elimizdeki Mushaflarda var olan, her cüzü dörde bölen hizipler değildir. Hizip edinmekten kastımız; okuyabileceğimiz bir miktar belirleyip her gün o miktarı okumaktır. Allah Resûlü'nün (salâhü aleyhi ve selâm) tavsiyesi şöyledir:

Abdullah ibni Amr ibni'l Âs'tan (radıyallâhu anh) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü (salâhü aleyhi ve selâm) bana, ‘Kur’ân’ı her yirmi günde bir kere hatmet.’ dedi.

Ben de, ‘Ey Allah’ın Nebisi! Ben bundan daha fazlasına takat getirebilirim.’ dedim.

‘Öyleyse onu her on günde bir hatmet.’ dedi.

Ben de, ‘Ey Allah’ın Nebisi! Ben bundan daha fazlasına takat getirebilirim.’ dedim.

O da (salâhü aleyhi ve selâm) şöyle karşılık verdi: ‘O hâlde onu haftada bir hatmet. Ama bundan öteye de geçme. Çünkü zevcenin senin üzerinde hakkı vardır. Misafirlerinin senin üzerinde hakkı vardır. Vücudunun senin üzerinde hakkı vardır.’ ”¹¹⁵

Abdullah ibni Amr’dan (radıyallâhu anh) şöyle rivayet edilmiştir:

“Nebi (salâhü aleyhi ve selâm) bana, ‘Her aydan üç gün oruç tut.’ dedi.

Ben, ‘Bundan daha fazlasına gücüm yeter.’ dedim.

Böyle demeye devam ettim, sonra Nebi (salâhü aleyhi ve selâm) şöyle buyurdu: ‘Bir gün oruç tut, bir gün bırak. Her ay Kur’ân’ı oku (hatmet).’

115. Müslim, 1159

‘Bundan daha fazlasını yapabilirim.’ dedim.

Nebi (ﷺ), ‘Öyleyse Kur’ân’ı üç günde bir hatmet.’ buyurdu.”¹¹⁶

Allah Resûlü (ﷺ) ayda bir Kur’ân okumayı tavsiye ediyor. Bu da Kur’ân’ı otuz parçaya bölüp her gün bir cüz okumayı gerektiriyor. Daha fazlasına gücü yetene yirmi günde bir hatim yapmayı öneriyor. Bu da günlük bir buçuk cüz okumayı gerektiriyor. Daha fazlasına gücü yetene on günde bir hatim öneriyor. Bu da her gün üç cüz okumayı gerektiriyor. Daha fazlasına gücü yetene haftada bir hatim öneriyor. Bu da her gün dört cüzden biraz fazla okumayı gerektiriyor. Aslında Allah Resûlü (ﷺ) burada duruyor. Haftada bir hatimden fazlasının insanı sorumluluklarından alıkoyacağını; insanın eşini, çocuklarını, komşularını ve nefsini ihmal etmesine sebep olacağını bildiriyor. Abdullah ibni Amr (radıyallahu anh) ısrar edince üç günden az okumasını kesin olarak yasaklıyor. Ki Abdullah ibni Amr (radıyallahu anh) yaşlanınca pişman oluyor; keşke Allah Resûlü’nün (ﷺ) ruhsatını alsaydım diyor.

Seleften nakledilen Kur’ân’ın hatim sürelerini Allah Resûlü’nün (ﷺ) Abdullah ibni Amr’a (radıyallahu anh) tavsiyeleri ışığında anlamalıyız. Her bir insan, gücü nispetinde Kur’ân okumuştur. İbni Kesîr (rahimetalah), İmam Nevevî’den (rahimetalah) şu tespiti aktarır:

“İmam Nevevî, Tibyan kitabında geçen rivâyetlerin bir kısmını zikrettikten sonra şöyle demiştir: Bu konuda tercihe şayan görüş, bunun, kişilerin durumuna göre değiştiğidir. Dolayısıyla Kur’ân’ın incelikleri ve derin mânâları üzerinde

116. Buhari, 1978

durabilen kimse okuduğunu tam anlayabileceği miktarla yetinsin. İlim ve benzeri dini görevlerle veya Müslümanların genel işleriyle uğraşan kimse ise kendisini bekleyen bu işleri aksatmayacak kadarıyla yetinsin. Anılan kimse-lerden olmayanlar ise bikkınlığa ve aşırı hızlı okumaya yol açmadıktan sonra diledikleri kadar çok okuyabilirler.”^{117 118}

117. Kur'ân'ın Faziletleri, İbni Kesir, s. 186-187

118. Selef imamlarından varid olan bazı rivayetler vardır. Kiminin Kur'ân'ı bir günde veya bir gecede hatmettiği, kiminin bir günde birden fazla hatim yaptığı nakledilmiştir. Bu rivayetleri Allah Resûlünün (ﷺ), “Üç günden az sürede hatim yapmayın.” hadisiyle birlikte nasıl anlamalıyız? Allah'tan yardım isteyerek derim ki:

- Öncelikle isnadı zayıf rivayetleri, kaynağı olmayan menkıbeleri elemeliyiz. Zira, insanları salih amele teşvik etmek için hadis uydurmaktan imtina etmeyen zındıklar ve cahiller, salihler adına menkıbe uydurmaktan hiç imtina etmezler.

- Makul olmayan rivayetleri elemeliyiz: Bir hafızın yanlışsız ve her harfin hakkını vererek okuması, ortalama olarak dakikada bir sayfadır. Buna göre bir cüz yirmi dakika, üç cüz bir saat, bir hatim on saat demektir. Çok iyi bir okuyucu, hiç ara vermeden okusa günde en fazla iki hatim yapılabilir. Ki bu süre dahi makul değildir. Böyle biri hangi ara yiyecek, uyuyacak, mescide gidecek, cemaate iştirak edecek, ailevi ve sosyal sorumluluklarını yerine getirecektir!

- Selef imamlarının övüyor gibi görünen bazı rivayetlerin, hakikatte onları yersin diye uydurulduğu unutulmamalıdır. Bazı rivayetlerde Mucâhid'in (—) akşam ile yatsı arasında (yaklaşık 1,5 saat), bir hatim yaptığı (bk. Fedâilu'l Kur'ân, İbni Kesir), İbni Kâtib'in gündüz dört, gece dört hatim yaptığı rivayet edilmiştir (age.). Böyle birinin Kur'ân'ı nasıl okumak zorunda kalacağı izahtan varestedir.

- Tüm bunlardan sonra; elimizde olan sahih rivayetler şu şekilde anlaşılmalıdır:

- Allah Resûlünün nehyi onlara ulaşmamıştır.
- Allah Resûlünün nehyi onlara ulaşmış, fakat nehyi kesinlik bildiren bir yasaklama olarak kabul etmemişlerdir. Zira “bir ay, yirmi gün, on gün, bir hafta, üç gün şeklinde muhatabin talebine göre süreyi azaltması, güç yetirenin istediği kadar okuyabileceğini gösterir.” şeklinde bir yorum yapmış olmalılardır. Mubârek Pûri (—) Tirmizî şerhinde, nehyi tahrim üzere almadıklarını söylemiştir. (bk. Tuhfetu'l Ehvezi, 8/219)

- İbni Receb El-Hanbelî (—) şöyle bir yaklaşım sergiler: “Üç günden az sürede Kur'ân hatmini yasaklayan rivayet, bu ameli sürekli yapanlar içindir. Ramazan ayı, Kadir Gecesi, Mekke gibi faziletli topraklarda çokça Kur'ân okumak, yasak kapsamında değildir. (Letâifu'l Meârif, s. 171, özetlenmiştir) Görüldüğü gibi İbni Receb (—) özel zamanlarda vakitten faydalanmak için çokça Kur'ân okumayı yasak kapsamında değerlendirmemiştir.

- Bazı âlimler, bu durumu keramet olarak kabul etmişlerdir. Her insanın değil, Kur'ân ile ünsiyetleri nedeniyle ehlullahtan olmuş insanların “özel kolaylaştırmayla” bir gecede birden fazla hatim yapabileceklerini söylemişlerdir. Bazı insanlara okumanın hafifletildiğine/kolaylaştırıldığına dair şu rivayetle istidlalde bulunmuşlardır:

- Ebû Hureyre'den (—) rivayet edildiğine göre Nebî (ﷺ) şöyle buyurmuştur:

“Dâvûd'a Zebûr'u okumak kolaylaştırılmıştı. O, atlarının eğetlenmesini emrederdi, atları eğilenirdi. Fakat atları eğetlenmeden önce Zebûr'u okur bitirirdi. O, ancak kendi el emeğinden yerdi.” (Buhari, 3417)

7. Ezberden Okumak

Önceki bölümlerde ezberden okumanın mı, yoksa Mushaf'a bakarak okumanın mı daha faziletli olduğuna değinmiştik.¹¹⁹ Bu bölümde temas edeceğimiz konu, ezberden okumanın Kur'ân'dan etkilenmeye, dolayısıyla onu daha iyi anlamaya ve yaşamaya olan etkisidir. Hiç şüphesiz Kur'ân'dan bir bölümü ezberlemek ve ezberdeki bölüm üzerine yoğunlaşmanın Kur'ân'dan etkilenmede etkisi yadsınamazdır:

“(Hayır, öyle değil!) Bilakis o (Kur'ân), kendilerine ilim verilenlerin göğsünde apaçık ayetlerdir. Ayetlerimizi zalimlerden başkası inkâr etmez.”¹²⁰

Yüce Allah Kur'ân'ın, ilim ehlinin göğsünde olduğunu haber vermiştir. Âdeta ilim ehlinin göğsü/hıfzı bir mahfaza, Kur'ân da orada korunan bir emanettir. Öyledir; Kur'ân'dan ezberlenen her bölüm, âdeta insanın kanına, ruhuna, yüreğine karışır. Her geçen gün insan o ayetleri daha fazla özümser, daha fazla anlar. İlk neslin Kur'ân eğitimi de böyledir. Onlar Kur'ân'dan ezberleyebilecekleri kadarını alır, onun ilim ve amelini elde ettikten sonra yeni parçayı ezberlerlerdi. Bu nedenle Allah Resûlü (ﷺ) vefat

Dâvûd'a (عليه السلام) Zebûr kıraatı kolaylaştırıldığı gibi bazı kullara da kolaylaştırılmış olabilir, demişlerdir. Leknevî şöyle der:

“Bir günde gece ve gündüz sekiz kere hatim yapılması ve bir gecede bin rekat namaz eda edilmesi gibi bazı uygulamaların gerçekleşmesi aklen düşünülemez’ diyenlere şunu söyleriz: Bunlar avam tabakasına uzak görülse de, ehlullah’a uzak değildir, zira onların bu makamlara ulaşabilmeleri için Allah tarafından kendilerine melekuti bir kudret bahşedilmiştir. Bunları sadece kerametleri ve fevkalade olayları kabul etmeyenler inkâr ederler.” (Kur'ân Hatmi İle İlgili Rivayetlerin Değerlendirilmesi, s. 89-90)

Sözün özü: Yolların en hayırlısı ve örneklerin en güzeli Allah Resûlü'dür. Allah Resûlü (ﷺ) üç günden az bir sürede hatim yapılmasını nehyetmiştir. Allah (ﷻ) en doğrusunu bilir.

119. bk. s. 221

120. 29/Ankebût, 49

ettiğinde birçoğu hafız değildi. Bazısı bu usulle tek bir sureyi ezberlemek için yıllarını harcardı. İbni Ömer'in (rahmetullahi aleyhi) Bakara Suresi'ne sekiz yılını verdiği rivayet edilmiştir.¹²¹ Sadece Bakara Suresi için sekiz yıl!

Kur'ân'ı (veya bir bölümünü) ezberden okuyan insan ile ezberinde Kur'ân olmayan insan şu iki kimseye benzetilebilir: Bir yolculuğa çıkan birinin yanına azık olarak hurma alması ile ötekinin un almasını düşünün. Azığı hurma olan, ihtiyaç duyduğu her ân ağzına bir hurma atabilir. Azığı un olanın ise durması, hamur yoğurması ve ekmek pişirmesi gerekir.¹²² Başta Kur'ân olmak üzere tüm ilimler ilaç gibidir; insan onu vücuduna almadan etkisini göstermez.¹²³ Ki insan Kur'ân'ı kalbine aldı mı insan üzerindeki etkisi başka olacaktır.

Sehl ibni Abdullah (rahmetullahi aleyhi), bir öğrencisine sorar: “Kur'ân ezberin var mı?”

Öğrenci, “Yok.” der.

Sehl (rahmetullahi aleyhi), “Kur'ân ezberlemeyen bir mümini kim kurtarır? Peki o, ne terennüm edecek, ne ile lezzet alacak, ne ile Rabbiyle konuşacak?” der.¹²⁴

Ezberinde Kur'ân'dan bir bölüm olan insan, istediği her yerde Rabbiyle konuşabilir. Daraldığında, gönlün baharı olan Kur'ân'ı terennüm edebilir. Sıkıldığında, rahmet ve sekinet indiren kelamı tilavet edebilir...

121. bk. Muvatta, 546

122. Örnek bk. Mefâtihi Tedebburi'l Kur'ân, s. 94

123. bk. age. s. 94

124. bk. age. s. 94

8. Bir Başkasından Dinlemek

Kur'ân'ı anlamak ve yaşamak için, bazen onu bir başkasından dinlemek faydalıdır. Rabbimiz Kur'ân okuyanları övdüğü gibi kendilerine okunan Kur'ân'ı can kulağıyla dinleyenleri de övmüştür:

“(Kur'ân'ın insanı basiretli kılan, hidayete erdiren ve rahmetle eriştiren ayetlerinden istifade etmek istiyorsanız) Kur'ân okunduğunda onu dinleyin ve susun ki merhamet olunasz.”¹²⁵

“Müminler ancak o kimselerdir ki Allah anıldığında kalpleri ürpertiyle titrer, O'nun ayetleri okunduğunda imanlarını arttırır ve yalnızca Rabblerine tevekkül ederler.”¹²⁶

“Onlar, Rabblerinin ayetleri kendilerine hatırlatıldığında sağır ve kör gibi davranmazlar. (Kulak kabartıp anlamaya çalışırlar.)”¹²⁷

Allah Resûlü (ﷺ) insanlara Rabbinin ayetlerini okusun diye görevlendirilmişti.¹²⁸ Buna rağmen bazen sahabilerinden kendisine Kur'ân okumalarını isterdi:

Abdullah ibni Mes'ûd'dan (radıyalahu anı) şöyle rivayet edilmiştir:

“Nebi (ﷺ), ‘Bana Kur'ân oku!’ dedi.

Ben hayretle, ‘Kur'ân sana indirildiği hâlde ben mi sana Kur'ân okuyayım?’ diye sordum.

Buna karşın şöyle buyurdu: ‘Ben onu başkasından duymayı arzu ediyorum.’

125. 7/A'râf, 204

126. 8/Enfâl, 2

127. 25/Furkân, 73

128. “Ümmiler arasında onlardan olan, kendilerine (Allah'ın) ayetlerini okuyan, onları arındıran, Kitab'ı ve hikmeti öğreten bir Resûl gönderen O'dur. Onlar, bundan önce apaçık bir sapıklık içindeydiler.” (62/Cuma, 2)

Böylelikle Nisâ Suresi'ni okumaya başladım. 'Her bir ümmetten bir şahit getirdiğimiz ve seni de onlara şahit olarak gösterdiğimiz zaman hâlleri nice olacak!' ¹²⁹ ayetine gelince 'Yeter!' veya 'Dur!' dedi. Ona baktığım zaman gözyaşlarının aktığını gördüm." ¹³⁰

Bazen de güzel Kur'ân okuyan ashabını, onlara belli etmeden dinlerdi.

Ebû Mûsâ El-Eş'arî'den (^(radhyallahu anih)) Nebî'nin (^(salallahu alayhi ve sellem)) ona şöyle dediği rivayet edilmiştir:

"Ey Ebû Mûsâ! Sana Davud Nebî'nin mizmarından (name-lerinden) bir mizmar verilmiştir." ¹³¹

İnsan, sestten etkilenen bir varlıktır. Güzel okuyuşlu bir ses, kalpte birçok kulluk duygusunu harekete geçirebilir, insanın kendi okuyuşuyla elde edemediği huşuyu sağlayabilir.

9. Birlikte Kur'ân Okumak

Ebû Hureyre'den (^(radhyallahu anih)) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (^(salallahu alayhi ve sellem)) şöyle buyurmuştur:

"Allah'ın Kitabı'nı okuyup aralarında dersler yapmak için Allah'ın evlerinden bir evde toplanan hiçbir topluluk yoktur ki mutlaka onların üzerlerine sekinet iner, kendilerini rahmet kaplar, etraflarını melekler sarar, Allah onları yanındakilere anlatır." ¹³²

Bir araya gelip kendi aralarında Kur'ân'ı ders yapan ve onu

129. 4/Nisâ, 41

130. Buhari, 5055; Müslim, 800

131. Buhari, 5048; Müslim, 793

132. Müslim, 2699

anlamaya çalışan insanlar, çabalarını gök ehlinin yardımıyla desteklerler. Kur'ân'ı anlamak için bir araya gelenler; rahmet, sekinet ve meleklerin birlikteliğiyle manevi bir atmosfer yaşarlar. Birlikteliğin sağladığı manevi hava, Kur'ân'ı daha iyi anlamalarına yardımcı olur.

Kur'ân'ı birlikte okuyup anlamaya çalışmak, “Onların işleri aralarında istişareyledir.”¹³³ ayetinin de gereğidir. İstişare, yani bir meseleyi hep beraber, ortak akılla çözmeye çalışmak; hayatın tüm alanları için geçerlidir. Siyaset, ekonomi, aile ... ve Allah'ın kelamını anlama çabası, istişareyle mümkündür. İlk neslin Kur'ân okuma çabalarına baktığımızda hep birlikte Kur'ân okuduklarını, bir sorunla karşılaştıklarında önce Kur'ân'a sonra sünnete baktıklarını, her birinin yanındaki bilgiyle sorunun çözümüne katkı sunduğunu görürüz. Ömer'in (radhiyallahu anih) sahabenin önde gelenlerini Medine'de tutması, özel görevler haricinde Medine dışına çıkmalarını istememesi de bu hikmete mebnidir. Bir sorunla karşılaşıldığında hep birlikte istişareyle çözüm bulmak için ...

İlerleyen süreçlerde önce ilim ehli siyasetten/yönetimden uzak tutulmuş ve yönetim ile Kur'ân ve Sünnet arasındaki bağ koparılmıştır. Böylece İslam'da cahilî siyaset dönemi, yani saltanat başlamıştır. Sonra ilim adamlarının Kur'ân'ı okuma ve anlama çabaları, bireysel çabalara dönüşmüştür. Bireysel anlayışlar zaman içinde karşı karşıya gelmiş ve tefrikaya neden olan, gayrimeşru ihtilaf dönemi başlamıştır. Günümüzde de bireysel okuma ve anlama çabaları sürmekte, dün sebep olduğu sorunlara sebebiyet vermeye devam etmektedir.

133. bk. 42/Şûrâ, 38

Kur'ân tefsirlerinden yardım almak

Kur'ân'ı birlikte okumanın vesilelerinden biri de ilim ehlinin yazdığı tefsirlerden yardım almaktır. Zira kitap kaleme alan âlimler, Kur'ân üzerine yaptığı çalışmaları ümmetle paylaşmışlardır. Onu okuyan mümin, âdeta o âlimle oturup Kur'ân'ı anlama çabası içerisine girmiştir. Kur'ân'ı anlamak ve yaşamak için tefsir kitaplarına yönelen mümin, tefsir seçiminde dikkatli olmalıdır. Tefsire yönelme gayesini unutmamalı, amacının Kur'ân'ı anlamak ve yaşamak olduğunu hatırlamalıdır. Bunun için tavsiyem, Kur'ân'ı anlama çabasında şu kaynaklardan yararlanmasıdır:

- Tefsîru's Sa'dî
- Tefhîmu'l Kur'ân
- Fî Zilâli'l Kur'ân
- Tefsîru'l Kur'ân'îl Azîm/İbn-i Kesîr Tefsiri
- Tevhidî hassasiyeti olan ilim adamlarının tefsir derslerini dinlemek

Bu kaynakları önermemin nedenlerine gelince;

– Okuduğumuz/Dinlediğimiz tefsirin gereksiz detaylardan uzak olması gerekir. Zira birçok tefsir kitabı ana metni ve Kur'ân'ın gayesini unutturacak ve Kur'ân ile hiçbir ilgisi olmayan detaylarla doludur. Öyle ki bazı tefsirler için “İçerisinde tefsir dışında her şey var” denmiştir. Önerdiğimiz kaynaklar, Kur'ân ayetlerinin ve Kur'ân'ın ana gündeminin dışına çıkmayan tefsirlerdir.

- Kur'ân, Kur'ân'ın gösterdiği kaynaklarla birlikte okun-

malıdır. İleride açıklayacağımız gibi¹³⁴ Kur'ân, Allah Resûlü'nün (ﷺ) sünneti/sireti, ilk neslin örnek yaşantısı ve müminlerin yolundan kopuk değildir. Tavsiye ettiğimiz kaynaklar bu hassasiyete sahiptir.

– Kur'ân tefsirinde uydurma rivayetler, İsrailiyat haberleri ve Kur'ân'ı masallaştıran kıssalardan arı olmalıdır. Ne yazık ki geleneksel bazı tefsirler masal kitabını andırmaktadır. Önerdiğimiz kaynaklar bu afetten halidir.

– Kur'ân asırlar önce inse de bugünü düzenlemek için okunmaktadır. Okunan/Dinlenen tefsirin bugüne söyleyeceği bir sözünün olması, ayetlerin güncel karşılığını göstermesi gerekir. Tavsiye edilen kaynaklar bu özelliğe sahiptir.

– Kur'ân'ın ana gündemi tevhiddir:

“Elif, Lâm, Râ. (Bu,) ayetleri sağlamlaştırılıp (muhkem kılınmış) sonra da (hüküm ve hikmet sahibi) Hakîm ve (her şeyden haberdar) Habîr (olan Allah) tarafından detaylı olarak açıklanmış bir kitaptır. (Ayetlerin Allah tarafından muhkem kılınıp, sonra detaylı bir şekilde açıklanmasının nedeni) Allah'tan başkasına ibadet etmemenizdir. Şüphesiz ki ben, size O'ndan bir uyarıcı ve müjdeciyim.”¹³⁵

Kur'ân'ı açıklama iddiasındaki her çalışmanın ana gündemi tevhid olmalı, ayetlerin tevhid inancıyla bağını kurmalıdır. Önerilen kaynaklar bu özelliğe sahiptir.

134. bk. s. 355

135. 11/Hûd, 1-2

Pratik tefsir çalışma önerisi

• Bir bütün olarak Kur'ân tefsiri çalışmak yerine sure sure Kur'ân çalışmaya gayret edin. Zira bir bütün olarak Kur'ân çalışması uzun ve yorucudur. Allah'ın rahmet ettikleri müstesna genelde yarım kalmaktadır. Bu durum insanın fitri yapısıyla ilgilidir. Bilindiği gibi insan, parçalara bölünmüş, kısa zamanda sonlanan çalışmalara karşı daha istekli olur. Biten her parça, bir sonrakine teşvik edici rol oynar. Bitmiş parçalar biriktikçe kişinin kendine olan güveni ve çalışma şevki artar.

• Mekki surelerden başlayabileceğiniz gibi nüzul sırasına göre bir Mushaf da takip edebilirsiniz. Hem Kur'ân'ın nüzul atmosferini yaşamış olur hem de ilk inen surelerin kısa oluşundan istifade edersiniz.

• Her seferinde, ele aldığınız sureden on ayet seçin ve bu on ayet üzerinde çalışın. Zira bu, Allah Resûlü'nün (ﷺ) Kur'ân öğretme metodudur:

Ebû Abdurrahmân Es-Sulemi'den (rahmetullah) şöyle rivayet edilmiştir:

“Nebi'nin sahabelerinden bize Kur'ân okutanların bildirdiklerine göre onlar Allah Resûlü'nden (ﷺ) on ayet öğrendikleri zaman, ilmî ve amelî muhtevalarını öğrenmedikçe diğer on ayete geçmezlermiş. Ve şöyle demişlerdi: 'Böylelikle biz hem ilmi hem amelî öğrendik.'”¹³⁶

• Çalışacağınız ayetleri yukarıda önerilen kaynaklardan okuyun ve tevhid ehli ilim adamlarının derslerinden dinleyin.

136. Ahmed, 23482

• Önce bir ayetin mealini yazar, sonra o ayetin tefsirini okur, sonra da bir dersten dinlersiniz. Her ayetin altına şu sırayı gözeterek bilgileri kaydedebilirsiniz:

- Ayetin nüzul sebebi (varsa)
- Ayetin öncesiyle ve sonrasıyla ilişkisi (varsa)
- Ayete dair Allah Resûlü'nden (salâhü ahlâkı ve sâlem) nakledilmiş tefsir (varsa)
- Sahabilerin ayete dair yaptıkları yorumlar (varsa)
- Ayetin bugüne bakan yönü
- Şayet bu ayet yalnızca size inseydi size bakan yönü ne olurdu?

Her ayetin altına bu bilgileri yazdıktan sonra bir deftere (dosya da olur) bilgileri düzenli bir şekilde yazın.

• On ayetin bir gün veya birkaç gün sürmesine takılmayın. Kur'ân tertîl üzere inmiş, tertîl üzere okunan ve tertîl üzere anlaşılabilir bir kitaptır. Aceleye gelmez:

“Kâfirler dediler ki: ‘Kur'ân onun üzerine bir seferde indirilseydi ya!’ Böyle (parça parça) indirdik ki kalbini sağlamlaştıralım. Ve onu tertîl üzere/ağır ağır okuduk.”¹³⁷

• Her on ayeti bitirdiğinizde yarım saat kadar düşünün. Daha önce okuduğunuz/çalıştığınız bölümler ile bu ayetler arasında bir bağ var mıdır? Benzer konulara temas eden ayetleri zihninizde eşleştirin.

• Son olarak bu çalışmanızın kalıcı ve bereketli olmasını istiyorsanız şunları yapın:

137. 25/Furkân, 32

- Çalıştığınız her on ayetle amel etmek için çaba gösterin.
- Öğrendiklerinizi çevrenize anlatın.

Her gün yarım saatlik bir zaman belirleyin ve kitap okur gibi tefsir derslerinizi okuyun. Bittikçe başa dönün ve yeniden başlayın.

Çalışmayı yapacak kardeşimiz Arapçaya ilgiliyse ek olarak şunları öneririm:

- Kelime mealli bir Kur'ân'dan, ayetleri kelime kelime çözümleyin.
- Arapça Mushaf'tan ayetleri okuduğunuzda büyük çoğunluğunu anlayana kadar devam edin. Böylece namazda okuduğunuzda veya Kur'ân tilavetinde okuduğunuzu anlayacak seviyeye gelirsiniz.
- Mufredâtü'l Kur'ân kitabını edinip (Türkçesi de mevcut) Kur'ân kavramlarını ayetlerin altına yazın. Kur'ân kavramları hakkındaki farkındalık, ayetlerdeki ince manaları kavramamıza yardımcı olur.¹³⁸

10. Kalbe Dokunan Ayetleri Tekrar Etmek

Kur'ân okuyan mümin, bazı ayetlerin yüreğinin bam teline dokunduğunu hisseder. Kalbi titrer, burun direkleri sızlar, gözleri yaşarır. Bu bazen insanın içinde bulunduğu ruh hâliyle ilgilidir; ayet, içinde bulunduğu hâle hitap eder. Bazen Yüce Allah'ın bir lütfudur; nedenini bilmez, ancak ayetin ona dokunduğunu fark eder... Hangi sebeple olursa olsun; kalbe dokunan o ayet, insanın manevi rızkıdır. Allah (celle celâluhu)

138. bk. Tevhid Dergisi, S 83, s. 4-6

bir yürek yarasını sağaltsın diye, Yüce Allah o ayeti, kuluna şifa kılmıştır. Kişi o ayete dört elle sarılmalı; ayete doyana kadar, ayetten nasibini alana kadar tekrar tekrar aynı ayeti okumalı, kendisini Kur'ân'ın manevi akışına bırakmalıdır.

Allah Resûlü (ﷺ) ve onun terbiyesinde yetişen ilk nesil, yüreklerine dokunan bir ayete denk geldi mi o ayete doyana kadar tekrar ederlerdi.

“Ebuzer el-Gıfari'den (r.a.) rivayet ettiğimiz bir hadisi şerifte de Resulullah'ın (s.a.v.) bir gece sabaha kadar tekrarladığı aynı ayetle namazını kıldığı ifade edilmektedir.

Bu ayeti kerime: ‘Onları azaplandırırsan şüphesiz onlar senin kullarıdır. Eğer affedersen şüphesiz mutlak galip ve hikmet sahibi sensin.’ (Maide 5/118) Mealindeki ayettir.

Temim ed-Dari de (r.a.): ‘Yoksa kötülükleri kazananlar, kendilerini, salih amellerde bulunanlar gibi mi yapacağız, hayat ve ölümlerinde bir mi olacak sandılar? Hükmede geldikleri bu şey ne fena...’ (Casiye 45/21) Mealindeki ayeti kerimesini tekrar tekrar okumuştur.

Ubade b. Hamza da şunları rivayet ediyor: Bir gün Esmâ'nın ziyaretine gitmiştim. Esmâ (r.a.): ‘İşte Allah bize lütfetti. Bizi sam yeli azabından korudu.’ (Tur 52/27) Mealindeki ayetini okuyordu. Burada durup ayeti tekrarlamaya başladı. Fazla devam edince pazara inip işlerimi gördükten sonra döndüğümde hala aynı ayeti tekrar ettiğini gördüm. Bu hadise Aişe (r.a.) validemizden de rivayet edilmiştir:

İbn Mes'ud (r.a.): ‘Allah'ım ilmimi artır.’ (Ta-ha 20/114)

Saîd b. Cübeyr: ‘Allah'a döneceğiniz o günden korkunuz.’

(Bakara 2/281) ‘Ve boyunlarında laleler ve zincirlerin bulunduğu zaman anlayacaklardır.’ (Mu’min (Gafir) 40/71)

‘Ey insan, o keremi bol olan Rabbine karşı seni aldatan ne?’ (İnfitar 82/6) Mealindeki ayetleri tekrar tekrar okumuştur.

Dehhak da: ‘Onların üstlerinde ateşten tabakalar, altlarında ateşten tabakalar vardır.’ (Zümer 29/16) Mealindeki ayeti okuduğu zaman sabaha kadar tekrar ederdi.”¹³⁹

11. Tedebbür Ederek Kur’ân Okumak

Yüce Allah Kur’ân’ı tedebbür edilsin diye indirmiştir:

“Ayetlerini tedebbür edip (iyice düşünsünler) ve akıl sahipleri öğüt alsınlar diye, (bu Kur’ân) sana indirdiğimiz mübarek bir kitaptır.”¹⁴⁰

“Kitabın, indiriliş hikmeti budur: İnsanlar, onun âyetleri üzerinde iyice düşünsünler, o âyetlerdeki ilimleri çıkar-sınlar, sırlarını ve hikmetlerini iyiden iyiye incelesinler! Bu Kitap üzerinde iyice düşünmek, anlamlarını tefekkür etmek, tekrar tekrar onun üzerinde fikir geliştirmek saye-sinde onun bereket ve hayırları elde edilir.

Bu buyruk, Kur’ân-ı Kerim üzerinde düşünmeyi teşvik ettiği gibi bunun, amellerin en faziletlisi olduğuna, tefekkür ederek Kur’ân okumanın, bu maksadı gerçekleştirmeyen hızlıca okumadan daha faziletli olduğuna delildir.”¹⁴¹

Kur’ân’ın indiriliş gayelerinden olan tedebbür, “d-b-r” kökünden türemiş bir kelimedir. Kelimenin kök anlamı, bir

139. Kur’ân Okuma Adabı, s. 17-18

140. 38/Sâd, 29

141. Tefsîr-u’s Sa’dî, 4/345, Sâd Suresi, 22. ayetin tefsiri

şeyin arkası demektir. Öne nispetle arkada kalan her şey bu kelimeyle isimlendirilebilir.¹⁴² Yine depr, arının isimlerinden biridir. Arıya depr denmesinin nedeni, kendisine yararlı olacak şeylerin peşine düşmesindendir.¹⁴³ Bazı dilciler arıya depr denmesinin nedeninin silahını/iğnesini arkasında taşıması olduğunu söylemiştir.¹⁴⁴ Yine sahibinden geriye kalan çokça mala/servete de depr denmiştir.¹⁴⁵ Buna göre tedebbür kelimesini şöyle izah edebiliriz: Tedebbür, derin düşündürmektir. Zira bir sözün/metnin arkasını araştırmak ve inceliklerini anlamaya çalışmak; ondaki hayırları toplamak, ondan geriye kalan mana servetine talip olmaktır. Tedebbür, tefe'ul sigasından bir kelimedir. Bu siganın/kalıbın aslı bir şeyi zorlanarak ve peyderpey elde etmektir. Tedebbür, yani derin düşünmek külfetli bir iştir. Alfabeyi heceler gibi, adım adım ilerlenen bir kulluk menzilesi, insanı zorlayan bir sorumluluktur. Aslında tedebbür eden, bir arı gibi düşünülebilir. Nasıl ki arı, çiçekler arasında gezinip bal özünü toplar, sonra onu işleyerek şifalı bir yiyecek meydana getirir. Kur'ân okuyan da onun ayetleri arasından kulluk özlerini toplar; sonra onları işleyerek, yani üzerinde düşünerek iman ve salih amele dönüştürür.

Münafıklar Kur'ân'ı tedebbür etmez!

Kur'ân üzerinde düşünmek ve derin anlamlarını keşfetmeye gayret etmek Kur'ân'ın indiriliş gayelerindendir. Yüce Allah kalpleri kilitli nifak ehlinin Kur'ân üzerinde

142. bk. El-Mufredât, s. 308, d-b-r maddesi

143. bk. Zâdu'l Mesîr, 1/600, Nisâ Suresi, 82. ayetin tefsiri

144. bk. El-Mufredât, s. 308, d-b-r maddesi

145. bk. age.

düşünmediğini haber vermiştir. İlgili ayetler üzerinde tedebbür ettiğimizde şu faydalı bilgileri elde ederiz:

“Onlar Kur’ân’ın (derin anlamlarını anlayacak şekilde dikkatli) düşünmüyorlar mı? Şayet Allah’tan (değil de) bir başka yerden gelmiş olsaydı onda çok fazla çelişki/zıtlık bulurlardı.”¹⁴⁶

– Ayet-i kerime, münafıkları yeren bir siyakta varid olmuştur. Hâliyle Kur’ân’ı tedebbür etmeye yanaşmayanların nifak ehli olduğu vurgulanmıştır. Ayetin indiği siyaki okuyalım:

“Kim Resûl’e itaat ederse hiç şüphesiz Allah’a itaat etmiş olur. Kim de yüz çevirirse seni, onların üzerine koruyucu göndermedik. ‘İtaat edeceğiz.’ diyorlar. Senin yanından çıktıkları zaman onlardan bir grup, söylediklerinin dışında bir şeyleri gece/gizlice kurguluyor. Allah onların gece/gizlice kurguladıklarını yazar. Onlardan yüz çevir ve Allah’a tevekkül et. Vekil olarak Allah yeter. Onlar Kur’ân’ın (derin anlamlarını anlayacak şekilde dikkatli) düşünmüyorlar mı? Şayet Allah’tan (değil de) bir başka yerden gelmiş olsaydı onda çok fazla çelişki/zıtlık bulurlardı. Onlara emniyete ya da korkuya dair bir haber geldiğinde (haber olumlu olumsuz etkisini hesaba katmadan) onu yayarlar. Şayet onu (kimseye anlatmadan önce) Resûl’e ya da yöneticilerine götürselerdi, olaylardan sonuç çıkarma kabiliyeti olanlar, o haberin (doğru mu, yanlış mı, bırakacağı etki faydalı mı, zararlı mı) hakikatini bilirlerdi. Allah’ın sizin üzerinizde lütfu ve rahmeti olmasaydı azınız müstesna, şeytana uymuştunuz.”¹⁴⁷

146. 4/Nisâ, 82

147. 4/Nisâ, 80-83

– Kur'ân'ı tedebbür etmek ile onun Allah'tan olduğuna iman arasında; Kur'ân'ı tedebbür etmemek ile onun Allah'tan olduğuna dair imanın yokluğu arasında bağ kurulmuştur. Bilindiği gibi nifakın aslı şüphedir. Münafık yol ayrımında kalmış, hangi yöne yöneleceğini bilmeyen, iki arada bir deredeki (müzebzeb) insandır. Bu belirsizliğin nedeni de şüphedir. Ne yakinen inanabilmekte ne de yakinen inkâr edebilmektedir. İşte bu iki arada bir derede kalmanın nedeni, Allah'ın ^(celle celâluhu) kelimini tedebbür etmemeleridir. Kur'ân'ı tedebbür etseler hem kelimayı hem de kelimanın sahibini tanıyacaktırlardı.

“Yüce Allah'ın Kitabı üzerinde gereği gibi düşünmek, ilim ve marifetlerin anahtarıdır. Her türlü hayır bu sayede elde edilir ve bütün ilimler bu yolla oradan çıkartılır. Bu yolla kalbin imanı artar ve iman ağacı daha derinlere kök salar. Çünkü Kur'ân-ı Kerim, mabudumuz olan Rabbimizi, O'nun kemal sıfatlarını tanıtmakta, O'nun her türlü eksiklikten münezzeh olduğunu anlatmaktadır. O'na ulaştırın yolu, bu yolu izleyenlerin niteliklerini ve Rabblerinin huzuruna vardıklarında karşılaşılabilecekleri mükâfatları öğretmektedir. Gerçek düşmanı, azaba götüren yolu, azabı hak edenlerin niteliklerini ve azabın sebeplerinin gerçekleşmesi halinde karşı karşıya kalacakları durumları da öğretmektedir.

Allah'ın Kitabı üzerinde gereği gibi düşünmenin sağladığı faydalardan biri de kulun bu yolla yakın derecesine ve onun Allah'ın kelimayı olduğuna dair kesin bilgi sahibi olma noktasına ulaşmasıdır. Çünkü o, Kitabın bir bölümünün diğerlerini tasdik ettiğini ve bir bölümünün diğerine uygun

düşüğünü yakinen görür. Kur'ân-ı Kerim'de hikmetlerin, kıssaların ve haberlerin birkaç yerde tekrarlandığını görüyoruz. Hepsi de birbirine uygundur ve birbiriyle örtüşmektedir. Biri diğeriyle çelişmemektedir. Bununla Kur'ân-ı Kerim'in kemâli ve onun, ilmiyle her şeyi kuşatan tarafından geldiği kesin olarak anlaşılır.

Bundan dolayı Yüce Allah, 'Eğer o, Allah'tan başkasından gelseydi elbette içinde birbirini tutmayan birçok şey bulurlardı.' buyurmaktadır. Yani Kur'ân-ı Kerim, Allah tarafından geldiğinden ötürü onda hiçbir şekilde birbirini tutmayan, birbirine uymayan şey bulunmaz."¹⁴⁸

– Münafıkların ve kâfirlerin Kur'ân'ı tedebbür etmesi istenmekte, tedebbür etmemeleri kınanmaktadır. Demek ki bir kâfir ve münafık dahi Kur'ân'ı tedebbür etse ondaki incelikleri fark edecek, onun iman ve hidayetinden yararlanabilecektir. Bu, aynı zamanda Kur'ân'ın açıklığına bir işaretir. Şayet kâfir ve münafık dahi onu anlayabilecekse acaba kalbinde iman olanlar onu okuyarak ne incelikler elde ederler.¹⁴⁹

– Tedebbürün emredilmesi, her insana bireysel bir sorumluluk yükler. Her birimiz Kur'ân'ı okumak, anlamaya çalışmak, onun üzerinde derin düşünmekle mükellefiz. Kur'ân, yalnızca müçtehidlere inmiş bir kitap değildir. Onun ayetleri üzerinde tedebbür de müçtehidlere has bir sorumluluk değildir. Bu kitaba inandığını iddia eden her insan tedebbür emrine muhataptır. Tedebbür emri, taklidi

148. Tefsîr-u's Sa'dî, 1/511-512, Nisâ Suresi, 82. ayetin tefsiri

149. El-Câmiu li Kelâmi ibni Teymiyye fi't Tefsîr, 3/223, Nisâ Suresi, 82. ayetin tefsiri

iptal eden delillerden biridir. Şayet taklit farz olsa her birimiz Kur'ân'ı tedebbürle sorumlu tutulmaz, başkalarının tedebbürüne uymak durumunda kalırdık.¹⁵⁰

“Onlar, Kur'ân'ı derinlemesine düşünmezler mi? Yoksa kalpleri üzerinde kilitler mi var?”¹⁵¹

Tedebbürle ilgili ikinci ayet Muhammed Suresi'nde, yine münafıklarla ilgilidir. Bağlamıyla beraber okuduğumuzda Rabbimiz şöyle buyurur:

“Müminler der ki: ‘(Savaşın hükmünü ve ecrini anlatan) bir sure indirilseydi ya!’ İçinde savaşın zikredildiği muhkem bir sure indirildiğinde, kalplerinde hastalık bulunanların, (ölüm korkusundan peyda olmuş) baygın bakışlarla sana baktığını görürsün. Korktukları başlarına gelsin! İtaat edip güzel söz söylemeleri (gerekirdi). İş ciddiyet kazandığında, Allah'a sadakat gösteterselerdi, bu onlar için daha hayırlı olurdu. Sizden beklenen/umulan (İslam'dan) yüz çevirdiğinizde, yeryüzünde bozgunculuk yapmanız ve akrabalık bağlarınızı koparmanız değil midir? Bunlar, Allah'ın kendilerini lanetlediği, sağır-laştırdığı ve gözlerini kör ettiği kimselerdir. Onlar, Kur'ân'ı derinlemesine düşünmezler mi? Yoksa kalpleri üzerinde kilitler mi var?”¹⁵²

– Allah (celle celalahu), Kur'ân'ı tedebbür etmek ile kalplerin hayra açık olması arasında; Kur'ân'ı tedebbür etmemek ile kalplerin kilitli olması arasında bağ kurar. Kalplerin kilitli olması, kilitli bir kapıya benzetilebilir. Nasıl ki kilit, kapıdan içeri

150. bk. Tefsîru'r Râzî, 8/185; Tefsîru'l Menâr, 5/387-388, Nisa Suresi, 82. ayetin tefsirleri

151. 47/Muhammed, 24

152. 47/Muhammed, 20-24

girmemize engel oluyorsa kalp kilidi de Kur'ân'ın oraya girmesine engel olur.

– Kalpler iki şekilde kilitlenir. Biri; insanın işlediği günahların kalbi lekelemesi, sonra kuşatması, sonra da istila edip mühürlemesi; kalbi dışarıdan gelecek hayırlara karşı kilitlenmesidir. Mucâhid (rahmetullah) der ki: “Rân (günahla gelen buğu/leke), mühürden daha hafiftir. Mühür de kilitlenmeden daha hafiftir. Bütün bunların en ağırı kilittir.”¹⁵³ Günahların getirdiği leke, mühür ve kilitten korunmanın yolu çokça istiğfarda bulunmak, kalp aynasını temizlemektir.

Ebû Hureyre'den (rahmetullahi) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (salallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

“Kul bir hata işlerse kalbine siyah bir nokta konulur. Şayet o günahı el çeker, bağışlanma diler, tevbe edip Allah'a dönerse kalbi cilalanır. Eğer bunları yapmaz, günah ve hataya devam ederse siyah nokta artırılır ve netice de bütün kalbini kaplar. Allah'ın, Mutaaffifin Suresi'nin 14. ayetinde, 'Yaptıkları yüzünden kalpleri pas tutmuştur.' diye anlattığı pas işte budur.”¹⁵⁴

İkincisi; insanın yanlış tasavvurlarla kalbini kitlemesidir. Kur'ân'ın anlaşılmasa zor bir kitap olduğu, onu anlamak için on iki ilim bilmek gerektiği, onu yalnızca müçtehidlerin anlayacağı vb. tasavvurlar; insanın kendi elleriyle kalbine kilit vurmasıdır. Bu kilidi kırmanın yolu; Kur'ân'ı Kur'ân'dan ve onun mübelliği Nebi'den tanımaktır.

– Kelimenin kilitler/ekfâl şeklinde çoğul olarak zikredilmesi de ilginçtir. Bu ifade kalplerin birden fazla kilidi

153. Zâdu'l Mesîr, 5/490, Muhammed Suresi, 24. ayetin tefsiri

154. Tirmizi, 3334; İbni Mace, 4244

olduğuna, kilitli kalplerin de merteye merteye olduğuna işarettir.

– Yirmi üçüncü ayette lanetlenmiş, körleştirilmiş ve sağırlaştırılmış insanlardan söz edilmesi; ardından Kur’ân’ı tedebbür etmeyenlerin kınanması; bir yönüyle zikredilen cezanın nedeninin Kur’ân’ı tedebbür etmemeleri olduğunu ima ederken diğer yandan umut vermektedir. Lanetlenen, körleşen ve sağırlaşan kalpler, ancak şifa olan Kur’ân ayetlerinin tedebbürüyle arınıp ıslah olabilir.

“Onlar bu durumlarının neticesinde hastalıkları ve nifakları ile başbaşa kalacaklar, Allah’ı tasdik ederek O’na yakiyen bağlanmayacaklar. Bunun için ‘İşte Allah kendilerini lânetlemiştir.’ Dergâhından kovmuş, hidayetinden uzaklaştırmıştır. ‘Sağırlaştırmış ve gözlerini kör etmiştir.’ Gerçi onlar görme ve duyma organlarını yitirmemişlerdir ama bu organlarını çalıştırmadıkları için veya mücerret duyus ve görüşün ötesinde idrak kuvvetlerini ataletle mahkûm ettikleri için artık bu organlar hiçbir vazife yapmaz olmuştur.

Sonra da âyeti kerîme istinkarî bir üslûpla soruşturma yapıyor: ‘Yoksa bunlar Kur’ân’ı düşünmezler mi?’ Kur’ân’ı düşünmek elbette ki bu katılığı kaldırır bir aydınlık pencere açar. Oradan kalbe ışık akar ve bu ışık duyguları harekete geçirir, kalbi coşturur, vicdanı temizler, ruha yepyeni bir hayat verir, aydınlık ve parıltı içerisinde gark eder onu. ‘Veya kalbleri kilitli midir?’ de bu kilit onlarla Kur’ân arasına, kalbleriyle bu ışık kaynağı arasına girmektedir? Zira

kalblerinin kapanması ışık ve havanın girmesini engelleyen kilitlerin kapanması gibidir.”¹⁵⁵

Anlatmak istediğimiz şey şudur: Nifak da diğer tüm küfür, şirk ve masiyet çeşitleri gibi kalbe arız olur. Her birimiz bu tehlikeyle karşı karşıyayız. Kalplere arız olan nifak hastalığını yenmek; nifakın cezası olan lanet, kalp katılığı, iki yüzlülük ve korku gibi kötü hasletlerden kurtulmak yine Allah'ın kelimasını tedebbür etmekle mümkün olur. Bir insan kalp hastalıklarına Kur'an'dan şifa arıyorsa Yüce Allah onu boş çevirmez. Nifak bizden çok daha hayırlı toplulukların başına gelmiş, Yüce Allah onları samimi tevbeleriyle nifaktan kurtarmıştır:

El-Esved'den (rahımeullah) şöyle rivayet edilmiştir:

“Biz Abdullah ibni Mes'ûd'un ders halkasındaydık. Bu sırada Huzeyfe ibni'l Yemân çıkageldi. Yanı başımızda durup bize selam verdi.

Sonra şöyle dedi: ‘Yemin ederim ki sizden daha hayırlı bir toplum münafıklıkla imtihan edilmişti.’

(Huzeyfe'nin bu sözüne hayret eden) Esved, ‘Subhânallah! Yüce Allah, Kitab'ında, ‘Şüphesiz ki münafıklar, ateşin en alt tabakasındalardır.’¹⁵⁶ buyurmuştur.’ dedi.

Abdullah ibni Mes'ûd ise Huzeyfe'nin söylediği doğru söze tebessümle karşılık verdi. Sözünü bitirdikten sonra Huzeyfe bir köşeye geçip oturdu. Bir müddet sonra Abdullah ibni Mes'ûd kalktı. Onun arkadaşları da dağıldı.

155. Fî Zilâl-il Kur'an, 13/398-399, Muhammed Suresi, 23-24. ayetlerin tefsiri

156. 4/Nisâ, 145

Huzeyfe bana bir çakıl taşı attı. Ben de yanına gittim. Bana şöyle dedi: ‘Abdullah ibni Mes’ûd, ‘Sizden daha hayırlı bir toplum münafıklıkla imtihan edildi. Sonra onlar tevbe ettiler ve Allah da tevbelerini kabul etti.’ sözümü anladığı hâlde sadece gülmekle yetindi. Buna hayret ettim.’”¹⁵⁷

Kur’ân’ı Tedebbür Örnekleri

Kur’ân üzerinde tedebbür edildiğinde bazen bir harf, bazen bir kelime, bazen bağlam ... öyle derin manalar ihtiva eder ki insan kendilerine ilim verilen müminler gibi Allah’ı (celle celâlihü) tazim ve tenzihten kendisini alıkoyamaz.

“De ki: ‘İster ona inanın ister inanmayın! Çünkü o, daha önce kendilerine ilim verilenlere okununca, hemen çeneleri (yüzleri) üzere secdeye kapanırlardı.’ Ve derlerdi ki: ‘Rabbimizi tenzih ederiz! Rabbimizin vaadi hiç şüphesiz, gerçekleşmiştir.’”¹⁵⁸

İnsan, tek bir edat veya kelimenin ihtiva ettiği manalar ve bugünün sorunlarına getirdiği çözümler karşısında hayrete düşer. İşte bu tedebbür örneklerinden bazılarını okuyucuyla paylaşmak istiyorum. Umulur ki bu örnekler okuyucuyu, “dili Allah tarafından kolaylaştırılmış” Kitab’ın orijinal dilini öğrenmeye teşvik eder.

Harflerin/Edatların tedebbür edilmesi

- “Bu yolun dosdoğru bir yol olduğu, benim güvencem altındadır.”¹⁵⁹

Yüce Allah bu ayette kendi yolunu “alâ” edatıyla ifade

157. Buhari, 4602

158. 17/İsrâ, 107-108

159. 15/Hicr, 41

etmiştir. Oysa yol Allah'a vardığı için akla ilk gelen edat, yönelme ifade eden “ilâ” edatıdır. İbnu'l Kayyim (rahmetullah) üstünlük, sebat gibi anlamlara gelen “alâ” edatıyla ilgili şunları söyler:

“Bu husustan olmak üzere şöyle denilmiştir: ‘alâ’ ilgecinin bu ve diğer ayetlerdeki anlamlarda kullanılmasında ince ve hoş bir sır vardır. Buradaki ince sır, ayetlerin işaret ettiği doğru yola girmiş ve hayatını ona göre ayarlamış kimselerin hak üzere olduklarını kendilerine hissettirmektir. Nitekim şu ayetlerde Allah (c.c.) müminler hakkında şöyle buyuruyor: ‘İşte onlar Rabblerinden gelen bir hidayet üzeredirler ve kurtuluşa erenler de ancak onlardır.’ (Bakara, 1/5) ve bir başka ayette Allah (celle celalahu) Resûl’üne şöyle buyuruyor: ‘Öyleyse yalnız Allah’ı vekil tut. Çünkü sen doğruluğu apaçık olan hakkın (gerçeğin) doğrultusundasın.’ (27/Neml, 79)

Allah (celle celalahu) hakkın (gerçeğin) ta kendisidir. O’nun yolu da haktır dini de haktır. O’nun dosdoğru yolu üzere yürüyen ve gerektirdiklerini yaşayan hak üzere ve hidayette demektir. ‘alâ’ ilgeci buradaki anlamıyla incelendiğinde ‘ilâ’ ilgecinde bulunmayan anlamların bulunduğu görülecektir. Burada da eşsiz bir sır vardır.

‘alâ’ ilgecinin yukarıda sözü edilen anlamının burada kullanılmasının ne gibi yararı var? Bu ilgeç hak ve hidayet yolu üzere olunmayı nasıl gösterir? Diye sorulursa cevabımız şöyle olacaktır:

Söz konusu ‘alâ’ ilgeci hak yola girilip kararlılıkla dosdoğru olduğunda hak ve hidayet sebebiyle yüceliği ve üstün-

lûgü gösterir. Zaten ‘ala’ ilgecinin kullanılması yüceliğe, kararlılığa, hakka ve dosdoğru yola işaret etmektedir ki bu, yolun yüceliğine, sağlamlığına ve istikametine işaret eder. Bu ise sapıklık ve kuşkular anlatılırken onlarla birlikte kullanılıp; hakkında, içinde, içine, içerisinde vs. gibi anlamlara gelen ‘fi’ ilgecinin tersine bir kullanımla dalmak, batmak, daldırmak ve gömmek gibi anlamlar ifade etmektedir. Buna örnek olarak diyelim ki şu ayetlerde Allah Azze ve Celle şöyle buyurmaktadır: ‘Onlar kendi kuşkuları içerisine dalıp bocalarlar.’ (Tevbe, 9/45)

Bir diğesinde: ‘Ayetlerimizi yalanlayanlar karanlıklar içerisinde kalan körler ve sağırlardır.’ (Enam, 6/39) Başka bir ayette; ‘Şimdi sen onları belli bir vakte kadar kendi gaflet ve sapıklıkları içerisinde bırak.’ (Mu’minûn, 23/54) Bir başkasında: ‘Onlar da onun (Peygamberin ve Kur’ân’ın) hakkında şüphe ve güvensizlik içerisindeledir.’ (Hud, 11/110) Yine bu hususta Allah’ın şu sözünü de düşünelim: ‘Biz ya da siz, ikimizden biri ya doğru yol üzerinde hidayetleyiz ya da apaçık bir sapıklık içerisindeyiz.’ (Sebe’, 34/24)

Çünkü doğru ve hak yol sahibini yüseklere götürür ve onu yüceler yücesine çıkartır, sapıklık yolu ise sahibini aşağıların aşağısına sürükler.”¹⁶⁰

• “O’nun emrine muhalefet edenler başlarına bir fitnenin ya da can yakıcı azabın gelmesinden sakınsınlar.”¹⁶¹

Okuduğumuz ayet, Allah Resûlü’ne (ﷺ) muhalefet eden-

160. Bedâi’u’t Tefsîr, 2/471-472, Hicr Suresi, 41. ayetin tefsiri

161. bk. 24/Nûr, 63

lerin dinlerinde fitneye düşeceği ve can yakıcı bir azapla karşı karşıya kalacağını haber verir. Ayetin zahirine bakılırsa sünnete her muhalefet eden böyle bir tehdite muhatap olur. Ancak şeriatın genel ilkeleri ile ayetin zahirinden çıkan anlam, uyuşmaz! Ayetteki inceliği açığa çıkaran, yardımcı edatlardan/harf-i cerlerden “عن/ an”dır. Bu edat bir şeyden yüz çevirmek, onu bırakıp başkasına yönelmek için kullanılır. Muhalefet kelimesiyle birlikte kullanılınca muhalefet kelimesine “yüz çevirerek muhalefet etmek” anlamını katar. Araplar bir fiile başka bir fiilin anlamını katmak istiyorsa (tadmin), o fiili geçişli yapan edatı ikinci fiille birlikte kullanırlar. Böylece ikinci fiil, aslında olmayan bir anlama sahip olur. Okuduğumuz ayette muhalefet kelimesi “عن/ an” edatıyla kullanılarak, sünnetten yüz çevirerek Allah Resûlü’nün emrine muhalefet anlamı kazanmıştır.¹⁶²

Buraya kadar, bir edatın ayete kattığı inceliklere dair örnekler okuduk. Şimdi de kelimelerin ayetlere kattığı ince anlamlara dair örnekler okuyacağız.

Kur’ân kelimelerinin tedebbür edilmesi

- “Bunun gibi, müşriklerden birçoğuna çocuklarını öldürmelerini de ortakları süslü gösterdi. Hem onları helak etmek hem de dinlerini onların aleyhine şüphe dolu/karmakarışık hâle getirmek için. Şayet Allah dileseydi onu yapmazlardı. Onları uydurdukları iftiralarıyla baş başa bırak.”¹⁶³

Şurekâ/Ortaklar, çocuklarını katletmeyi şirk ehline süslü gösterir. Ayet, süslü göstermenin gerekçesine dair iki

162. bk. El-Merâhilu’s Simân li Tâlibi Fehmi’l Kur’ân, s. 84

163. 6/En’âm, 137

kelime zikrediyor. Her iki kelimenin incelikleri tedebbür edildiğinde Rabbimizin birkaç kelimeyle ne kadar çok şey anlattığını görüyoruz:

لِيُزِدُوهُمْ /Liyurdûhum: Birinci gerekçe budur. Ancak seçilen kelime çok ilginçtir. Zira bu kelime sonu illetli fiillerdendir. Bazen “ya/ي” ile bazen “î/hemze” ile kullanılmaktadır. Her ne kadar kelimenin derin anlamını mealimize yansıtamasak da burada kelimeyi ele almak ve incelemek istiyoruz.¹⁶⁴

• Kelimenin kullanıldığı kök anlamlardan biri, **yardımcı olmaktır**.

• Bir diğer anlamı, **atmaktır**. Bir şeyin atılğanlığını/süratini ifade etmek için de kullanılır.

• Kullanılan anlamlardan biri de **helak olmaktır**.¹⁶⁵

• Başka bir anlamı, **ifsat etmek/bozmaktır**. Sonu hemzeli olduğunda bu anlama gelir.

• Bir anlamı da **değersizleşmek/basitleşmektir**.¹⁶⁶

Tek bir kelimeyle ne kadar çok şey anlatıyor Rabbimiz ...

Evet, insî ve cinnî şeytanlar kız çocuklarının öldürülmesini ve erkek çocuklarının kurban edilmesini bu kelimedede anlatılan gerekçelerle süslerler. İlk olarak toplumu şirk suçuna yardımcı/ortak kılmak isterler. Çünkü bir şerrin

164. bk. Mu'cemu Mekâyisi'l Luğa, 2/506-507, r-d-y/e maddesi

165. Kur'ân'da 20/Tâhâ, 16; 37/Saffât, 56; 92/Leyl, 11 gibi ayetlerde bu anlamda kullanılır. (bk. El-Mufredât, s. 351, r-d-e maddesi)

166. İbnu'l Fâris (—) sonu “ya” ile biten ile “hemze” ile biteni tamamen ayırda da (bk. Mu'cemu Mekâyisi'l Luğa, 2/506-507, r-d-y/e maddesi) Râğıb El-İsfehânî (—) tek kelime olarak değerlendirmiştir. (bk. El-Mufredât, s. 350-351, r-d-e maddesi)

devam etmesi için en etkili yol, insanları ona ortak kılmaktır. Sonra toplumu bozmak ve ahlakını ifsat etmek isterler. Çocuklarını düşüncesizce öldüren/ölüme yollayan toplumlar basit/düşük/değersiz toplumlardır. Onları değerli kılacak ahlaki niteliklerden yoksunlardır. Tüm bunlar bir araya toplandığında karşımıza sefih bir toplum çıkar. Hafife alınmış ahlaksız âdetlerle bayağılaştırılmış, mantıksız uygulamalarla onursuzlaştırılmış bir toplum...

“Kavmini hafife aldı/onursuzlaştırdı/aptallaştırdı, onlar da ona itaat ettiler. Şüphesiz ki onlar, fasık bir topluluktu.”¹⁶⁷

Ve elbette böyle bir toplum; dünyada tağutlar elinde, ahirette Allah'ın (celle celâlihü) azabıyla helak olmaya mahkûm bir toplumdur.

وَلِيَلْبِسُوا عَلَيْهِمْ دِينَهُمْ^ط/Ve liyelbisû aleyhim dînehum:

Bu da ikinci gerekçedir. Dinlerini karıştırmak, şüphe dolu, karmakarışık bir din hâline getirmek için bunu yaparlar... “Le-bi-se/Lubs”¹⁶⁸ kelimesi kök anlam olarak iki şeyin birbirine girmesi, karışmasıdır.

Bu nedenle Araplar elbiseye “libas” der. Zira elbise, onu giyenle iç içe geçer. Aynı zamanda elbise, giyenı örter; dışarıdan bakan için elbisenin ardı kapalı olmuş olur. Bu sebeple Araplar şüpheye ‘lubs’ der. Çünkü şüphe bir şeye girdi mi açıklığı götürür. Onu kapalı, anlaşılmaz ve bulanık kılar.

167. 43/Zuhruf, 54

168. bk. Mu'cemu Mekâyisi'l Luğa, 5/230, l-b-s maddesi

İnsî ve cinnî şeytanlar, evlat katlini bunun için süslerler. Tabîlerinin dininin şüphe dolu/karmakarışık bir din olmasını isterler. Zira şunu bilirler: Kafası/Kalbi karışık insan, ne yapacağını bilemez. Sürekli yönlendirilmeye muhtaçtır. Kafası/Kalbi karışık insanın onu yanlıştan alıkoyacak akı, yol gösterecek değer yargıları yoktur. Sağlam bir ölçüye sahip olmadığı için çelişkileri göremez. Böyle bir insanı sömürmek, ekininden ve hayvanından pay almak, onu bir zümrenin çıkarları için kullanmak kolaydır.

İlkel veya modern cahiliye toplumlarına bakın, insanların kafasının karmakarışık olduğunu görürsünüz. Her kafadan bir ses çıkar. Ekranlarda konuşan uzmanlar, camilerde konuşan imamlar, kaleme alınan kitaplar, konferanslar, sempozyumlar... Toplum, neredeyse tek bir konuda dahi anlaşılmaz. Bir cahiliye âdeti olarak sürekli bir karışıklık ve ihtilaf hâлиндelerdir. Bu, insî ve cinnî şeytanların bir projesidir. Adına fikir hürriyeti derler, düşüncelerini açıklamaya özgürlüğü derler; ancak yalan söylediklerini sisteme dokunduğunuz ân anlırsınız... Tüm hürriyetler orada biter. Onlar ve sistemleri kutsaldır, tartışılmaz. Bunun dışında her konuda tartışabilir, farklı fikirler beyan ederek mevcut karışıklığı arttırmak için katkıda bulunabilirsiniz... Zira ne kadar çok kafa karışıklığı o kadar sömürü, ne kadar çok kafa karışıklığı o kadar yönetme ve yönlendirme demektir!¹⁶⁹

- “O hâlde (sizi Allah’tan alıkoyan put, dünya sevgisi, aile, toplum baskısı gibi her türlü prangadan kurtulup) Allah’a kaçın. Hiç şüphesiz ki ben, size O’nun tarafından (gönderilmiş) apaçık bir

169. bk. Vahyin Rehberliğinde En’âm Suresi Tefsiri, s. 416-418

uyarıcıyım. Allah'la beraber başka bir ilah edinmeyin. Hiç şüphesiz ben, size O'nun tarafından (gönderilmiş) apaçık bir uyarıcıyım.”¹⁷⁰

Ayette geçen “Allah’a kaçın” ifadesi, “fırar” kelimesiyle ifade edilmiştir. Bilindiği gibi Arapçada “koşmak/yürümek/yönelmek” anlamına yönelik onlarca kelime vardır. Yüce Allah bunların hiçbirini kullanmamış, onun yerine “fırar” kelimesini tercih etmiştir. Bunun bir hikmeti olmalıdır:

Kelimenin kökü olan f-r-r keşf/inkışaf anlamındadır.¹⁷¹ Hayvanın dışının görünmesine (inkışaf edip açığa çıkmasına) fırar/infırar denmiştir. Zaman içinde kelime hoşlanılmayan bir yerden kaçma;¹⁷² korkulan/ürkülün şeyden kaçma;¹⁷³ rahatsız olunan bir sözden uzaklaşma;¹⁷⁴ kaçıp sığınılacak yer¹⁷⁵ anlamında kullanılmıştır.¹⁷⁶ Buradan şunu anlıyoruz: “Allah’a fırar etmek” derin anlamlar ihtiva eden bir ifadedir. Şöyle ki; insanın özünde birtakım örtüler, onu bağlayan prangalar vardır. İnsan ancak bu örtüleri kaldırır ve prangaları çözerse özünü gürleştirep özgürleşebilir. Bu da ancak Allah’a fırar etmek, bir mahpusun zindandan kaçması gibi kişinin kendi zindanından fırar etmesi ile mümkündür. İşte o zindan, insanı arzulara esir eden hevadır. Hakiki özgürlük Allah’a kul olmaktır. Zati en yüce, en güzel isimlerin ve sıfatların sahibi, dini adalet ve doğruluk yönünden tamamlanmış Allah’a kul olmak!

170. 51/Zâriyat, 50-51

171. bk. Mu'cemu Mekâyisi'l Luğa, 4/438, f-r-r maddesi

172. bk. 26/Şuarâ, 21

173. bk. 74/Muddessir, 51

174. bk. 71/Nüh, 6

175. bk. 75/Kıyâmet, 10

176. Kullanımlar için bk. El-Mufredât, s. 627-628, f-r-r maddesi

O Allah ki hevedan, cehaletten, zulümden, aldatmadan ... tüm eksikliklerden münezzehtir. O'na (celle celalahu) kul olan özgürdür; zira, ne yapması gerektiğini, nasıl yapması gerektiğini bilir. Rızâ etmesi gereken tek bir merci vardır. O'nun (celle celalahu) istek ve buyrukları değişmez ... O'na kul olmayan, arzular adedince farklı rabbe kulluk eder. Her birinin isteği birbirinden farklı, yüzlerce efendiye kölelik eden bir bedbaht gibidir. Birini rızâ etse ötekini öfkelenendirir. Ebeveynin isteği ayrıdır, arkadaş çevresinin ayrı ... Hevanın isteği ayrıdır, kariyer planlamasının gerektirdiği ayrı ... Modanın istediği ayrıdır, geleneğin ayrı ... Ruhu, özü, benliği parça parçadır ... Farklı arzular arasında savrulur durur ...

“Efendileri kendisi hakkında çekişip duran bir köleyle yalnızca bir efendiye teslim olmuş bir köle ... Bu iki örnek bir olur mu hiç? Hamd, Allah'adır. Bilakis, onların çoğu bilmiyorlar.”^{177 178}

• “Allah'ın **nurunu** ağızlarıyla söndürmek istiyorlar. Allah ise **nurunu** tamamlamak dışında bir şey istemez. Kâfirler istemese de ... Müşrikler hoşlanmasa da, tüm dinlere üstün gelsin diye, Resûl'ünü hidayet ve hak dinle gönderen O'dur.”¹⁷⁹

“Her ne zaman **savaş ateşi** yakmışlarsa Allah onu söndürmüştür. Yeryüzünde bozgunculuk için çabalarlar. Allah bozguncuları sevmez.”¹⁸⁰

Yüce Allah, resullerin mücadelesini “nur” kelimesiyle ifade etmiştir. Onların daveti, hicreti, cihadı ... bir bütün olarak mücadelesi nurdur; ışıktır, aydınlatır. Ehl-i Kitab'ın

177. bk. 39/Zümer, 29

178. bk. Tevhid İnancını İnşa Eden Kavramlar, s. 668-669

179. 9/Tevbe, 32-33

180. bk. 5/Mâide, 64

-günümüzde Avrupa ve ABD- çıkardıkları savaşları da “nâr/ateş” olarak isimlendirmiştir. Aralarında tek bir harf farkı olan iki kelime, çok derin anlamlar ihtiva eder. Bize nebilerin sancağı altında verilen mücadele ile Ehl-i Kitab’ın bozgunculuk yapmak için çıkardığı savaşın farkını gösterir. Nebilerin mücadelesi nurdur; geçtiği yeri aydınlatır, huzur ve refah getirir, imar eder... Ehl-i Kitab’ın bozgunculukla çıkardığı savaşlar ise ateştir; yakar, yıkar, harabeye çevirir, uğradığı yer felakete uğramış, yenilmiş ekin gibidir. Bu Rabbani ölçü, fesat/yıkım savaşları ile Nebevi savaşları ayırmamıza yarayan ölçülerden biridir.

Kur’ân cümle yapılarının tedebbür edilmesi

Arapçada farklı itibarlar gözetilerek cümleler taksimata tabi tutulmuştur. Bunlardan biri cümlelerin girişine bakılarak yapılan isim ve fiil cümlesidir. İsim cümleleri genelde bir şeyin sübutunu, devamlılığını ve sıfat hâline gelmesini ifade eder. Fiil cümleleri ise yenilenme, tekrar, canlılık ifade eder. Kur’ân-ı Kerim’de yer alan cümleler tedebbür edildiğinde çok derin ve ince anlamlar elde edilir. Zira kelimeleri bir gerdanlığa dizer gibi inci inci yan yana getiren, Allah’tır (celle celâluhi). Bir pasaj üzerinden bu kaideyi inceleyelim:

- “Şüphesiz ki insan, helu’ (sabırsız/aceleci, bencil) olarak yaratılmıştır. Ona bir şer dokundu mu (sabredip ecrini Allah’tan beklemez), vaveylayı koparır. Ona bir hayır dokundu mu cimrilik edip (başkalarıyla paylaşmaz). Ancak namaz kılanlar hariç. Onlar ki namazlarında süreklilerdir. Onların mallarında belli bir hak vardır. Dilenen ve mahrum olan (fakir) için. Onlar Din Günü’nü/Ahireti tasdik ederler. Onlar Rabblerinin azabından

dolayı korku içindelerdir. Çünkü Rabblerinin azabından güven içinde olunmaz. Onlar iffetlerini korurlar. Eşleri veya cariyeleri müstesna. Onlarla (beraber) olmaları nedeniyle kınanmazlar. Kim de bundan ötesini arar (eşi ve cariyesi dışındakilerle beraber olmaya yeltenirse), işte böyleleri haddi aşanlardır. Onlar (gerek Rabbleriyle kendi aralarında, gerek insanlarla aralarında var olan) emanetlerini ve sözlerini gözetirler. Onlar şahitliklerini dosdoğru yerine getirirler. Onlar (vakitlerine, şart ve rükunlarına, huşu ve sünnetlerine dikkat ederek) namazlarını korurlar.”¹⁸¹

Yüce Allah bu ayetlerde insanın helu’ bir tabiata sahip olduğunu haber verir. Sonraki ayetlerde açıklandığı üzere helu’, bencil/endişeli/aceleci insandır. Başına bir musibet geldi mi dünyanın sonu gelmiş gibi davranır; mızımlık eder, vaveylayı koparır. Bir hayır geldimi de cimrilik eder, “bu benim” mantığıyla paylaşmaz. Yüce Allah insana insanı tanıttığı gibi, bu zaaftan nasıl korunacağını da haber verir. Gelin, birlikte reçeteyi okuyalım ve cümle yapıları üzerinde tedebbür edelim:

– “Ancak namaz kılanlar hariç.”¹⁸²

Namaz kılanlar (el-musallîn), isim cümlesidir. Yani namazda sürekliliği, namazın onların hayatında sabit olmasını ifade eder. Zaten bir sonraki ayet de bu hakikate vurgu yapar.

– “Onların mallarında belli bir hak vardır. Dilenen ve mahrum olan (fakir) için.”¹⁸³

181. 70/Meâric, 19-34

182. 70/Meâric, 22

183. 70/Meâric, 24-25

Mallarından infak ederler...Yine isim cümlesi... İnfak bir sıfat hâlini almış. Bunu bir hak olarak görüyorlar. Her gün işe gider gibi, rızık temin eder gibi mallarından infak ediyorlar.

– “Onlar Din Günü’nü/Ahireti tasdik ederler.”¹⁸⁴

Din Günü’nü tasdik etmek, hususi olarak fiille ifade ediyor (yusaddikun). Anlıyoruz ki ahirete imanın sürekli yenilenmesine, hatırlanmasına ihtiyaç var. Cümlelerin genel yapısı itibarıyla sabit bir sıfat olsa da özel yapısı içinde sürekli tekrar etmesi, “Ben ahirete inanıyorum, hesap var.” şuurunun yenilenmesi gerekiyor.

– “Onlar Rabblerinin azabından dolayı korku içindelerdir.”¹⁸⁵

Allah’ın azabından korku içinde olmaları yine isimle ifade ediliyor (muşfikun). Allah’ın azabından korku (ve rahmetini ümit) sabit bir sıfat olmak zorunda.

– “Onlar iffetlerini korurlar.”¹⁸⁶

İffet... İsim cümlesi... İffet sürekli, sabit bir sıfat olmak zorunda.

– “Onlar (gerek Rabbleriyle kendi aralarında, gerek insanlarla aralarında var olan) emanetlerini ve sözlerini gözetirler.”¹⁸⁷

Emanet bilinci ve söze bağlılık, isim cümlesi... sabit bir sıfat olmak zorunda.

184. 70/Meâric, 26

185. 70/Meâric, 27

186. 70/Meâric, 29

187. 70/Meâric, 32

– “Onlar (vakitlerine, şart ve rükunlarına, huşu ve sünnetlerine dikkat ederek) namazlarını korurlar.”¹⁸⁸

Namazı koruma ifadesi hususen fiille ifade edilmiş. 22. ayette namazı kılmak, isim cümlesiydi. Namaz kılma eylemi sürekli olmak zorunda. Ancak namazı korumak tabiri fiille ifade edilmiş. Yani namazı koruma hassasiyeti sürekli yenilenmeli. Her vakitte insanın kendisine hatırlatması gerekli. Bununla birlikte namaza sahip çıkmak “muhafaza” kelimesiyle ifade edilir, bu da önemlidir. Şöyle ki:

Öncelikle namazın değerine vurgu yapmaktadır. Çünkü değerli şeyler korunur.

Namazın bir emanet olduğu hissini vermektedir. Âdeta namaz, korunsun diye mümine bırakılan bir emanettir.

Namazın etrafında çeşitli tehlikeler olduğunu hissettirmektedir. Şayet namaz korunmazsa bu tehlikelere maruz kalacaktır.

Muhafaza kelimesi mufaale kalıbındadır. Bu kalıp genelde karşılıklı iş, oluş ve eylemi ifade için kullanılmaktadır. Âdeta, “Siz namazı koruyun ki namaz da sizi korusun.” mesajı verilmektedir.

Kur’ân’ın siyakının/bağlamının tedebbür edilmesi

“Ümmet Kur’ân ayetlerinin bugün Mushaf’ta gördüğümüz hâli ile sıraya konulduğu konusunda icma etmiştir. Bu sıraya koyma da Peygamber’in Allah’tan aldığı bilgiye göre yapılmıştır. Bu konuda fikir yürütmenin ve ictihad etmenin

188. 70/Meâric, 34

bir yeri yoktur. Doğrusu şu ki Cebrâîl Peygamber'e vahiy getirmiş ve ona her âyetin hangi sûrenin neresine konulacağını göstermiştir. Sonra da Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem bu şekli ile âyetleri ashabına okumuş ve vahiy kâtiplerine âyetin konulacağı sureyi ve bu süre içerisinde nereye konulacağını belirterek yazmalarını emretmiştir. Ayetleri namazlar da, vaazlarında, yargılamalarında ve hükümlerinde defalarca bu sırasına göre okumuştur. Her yıl da Cebrail'e Kur'ân'ı bu şekilde arz ederdi. Son yıl ise Cebrail'e Kur'ân'ı iki kez arz etmişti. Bütün bunlar bugün elimizdeki Mushaf'taki bilinen âyet sıralarına göre yapılmıştı. Aynı şekilde Kur'ân'ı baştan sona ezberleyen veya ondan bir bölümü ezberleyen kimse de bu tertibe göre ezberini gerçekleştirmiştir. Bu tertip yayılmış ve farklı coğrafyalar ile bireylerde kendine yer bulmuştu. İnsanlar bu tertibe göre aralarında Kur'ân'ı müzakere etmeye, namazlarında okumaya, birbirlerinden öğrenmeye başlamışlardı. Herkes bir başkasından bugün elimizde mevcut olan âyet sıralamasına göre Kur'ân dinliyordu.”¹⁸⁹

Ayetlerin tertibini yapan, Allah Resûlü'dür (sallallahu aleyhi ve sellem). Hâliyle Kur'ân'ın tertibi, ayetlerin siyakı/bağlamı, anlamı belirlemede etkileyicidir. Her ayet (veya ayetler) İlâhi gözetim altında bir sureye yerleştirilmiştir. Bu bağlam gözetilerek yapılan tedebbür, ayetlerin anlaşılmasına yardımcı olacaktır. Bağlamla yapılan tedebbür hem ayetler bütünündeki inceliği açığa çıkarır hem de yanlış anlamaların önüne geçer.

- Ayetleri bağlam bütünlüğü içinde tefsir edip yanlış

189. Kur'ân İlimleri, 1/478

anlaşılmaları önleyen bir örnek, Allah Resûlü'nün (ﷺ) tefsirinde mevcuttur.

Âişe Annemizden (radıyalahu anha) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü'ne (ﷺ), ‘Yapmaları gereken (tüm sorumluluklarını) yerine getirmelerine rağmen, Rabblerine dönecekleri için (ya kabul edilmezse ya Allah'ın şanına yakışır şekilde yapamamışsam diye) kalpleri titreyenler.’¹⁹⁰ ayetini sordum ve dedim ki: ‘Onlar şarap içen ve hırsızlık edenler midir?’

Allah Resûlü (ﷺ), ‘Hayır, Sıddık'ın kızı. Onlar kendilerinden kabul edilmemesinden korktukları hâlde oruç tutan, namaz kılan ve sadaka verenlerdir.’ buyurdu ve şu ayeti okudu: ‘İşte bunlar, hayırlarda yarışmakta ve bundan dolayı öne geçmektelerdir.’¹⁹¹ ”¹⁹²

Âişe Annemiz (radıyalahu anha) Mu'minûn Suresi'nin 60. ayetinde yer alan “kalpleri titreyenler”in günahkâr müminler olduğunu düşünmüştür. Allah Resûlü (ﷺ) 61. ayeti okuyarak yanlış anlamayı düzeltmiştir. Zira bağlam “hayırda yarışan ve öne geçen” insanlardan söz etmektedir. Öyleyse bunlar sorumluluklarını yerine getiren, ancak amellerinin ihسانından/kalitesinden endişe eden insanlardır.

- “Şayet dilessek elbette onları sana gösterirdik, sen de onları simalarından tanırdın. Muhakkak ki sen, onları konuşma üsluplarından (dil sürçmelerinden) tanırsın. Allah, amellerinizi bilir.”¹⁹³

190. 23/Mu'minûn, 60

191. 23/Mu'minûn, 61

192. Tirmizi, 3175

193. 47/Muhammed, 30

İbni Teymiyye (rahmetullah) bu ayeti kendi bütünlüğü içinde te-debbür eder ve şu inceliği kavrar: İnsanları simalarından tanımak özel bir yetenektir. **Ancak Allah diler ve gösterirse** insanlar simalarından tanınabilir. İnsanları sözlerinden tanımak ise öyle değildir. Sözlere dikkat eden, her insanın içinde taşıdığı kişiliğine dair genel bir kanaat edinebilir. Zira Allah (celle celalahu) simadan tanımayı dilemesine ve göstermesine bağlamış, insanları sözlerinden tanımayı ise Allah Resûlü'ne (salallahu aleyhi ve sellem) nispet etmiştir.¹⁹⁴

• Talâk Suresi

Talâk Suresi on iki ayettir. İlk yedi ayeti talâk hükümlerini ihtiva eder. 8. ayet ise şöyle başlar:

“Nice belde (halkı), Rabblerinin ve resûllerinin emrine karşı geldi. Biz onları çetin bir hesaba çektik ve görülmemiş bir azapla onlara azap ettik.”¹⁹⁵

Talâkla ilgili ayetlerin hemen akabinde “Allah’a ve Resûl’üne karşı gelen” kavimlere ve onların feci akıbetine geçilmesi insanı düşündürür. Her bir ayeti Allah’ın gözetiminde surelere yerleştiren Nebi (salallahu aleyhi ve sellem), neden bu ayetleri talâk hükümlerini şerh eden bir siyaka yerleştirmiştir? Dikkatli bir göz; aile hukukuna riayet etmemek ile kavimlerin azgınlığı arasında bir bağ olduğunu görür. İnsanlık tarihi de bağlamın işaret ettiği bu inceliğin tefsiri gibidir. Aile düzenini kuramamış hiçbir toplum, sosyal düzenini kuramamıştır. Bir toplum aile düzenini yıkarak kendini var eden temelleri yıkar. Temellerin çöküşünü toplumun çöküşü izler.¹⁹⁶

194. bk. El-Câmiu li Kelâmi ibni Teymiyye fi’t Tefsîr, 5/537, Hicr Suresi, 74. ayetin tefsiri

195. 65/Talâk, 8

196. bk. Keyfe Neteâmmelu mea'l Kur'ân, s. 161

- Evlerinizde oturun!

“Evlerinizde karar kılın.”¹⁹⁷

Okuduğumuz ayet bugün pek çok Müslim’in, kadına bakışını şekillendiren geleneksel cahilî anlayışın mesnedi kılınmıştır. Bu anlayışa göre Allah ^(celle celâlahu) kadınların evde karar kılmasını istemiştir, hâliyle kadının yeri evidir. Ancak ayetin bağlamı dikkatle okunduğunda ayetin ilk cümlesinden çıkarılan anlam ile ayetin devamının (ve şeriatın genel uygulamalarının) farklı olduğu görülecektir. Buyurun, ayetin yer aldığı pasajı okuyalım:

“Evlerinizde karar kılın. İlk cahiliye kadınlarının (kendilerini görünür kılmak için) süs ve güzelliklerini açtıkları gibi yapmayın. Namazı dosdoğru kılın, zekâtı verin, Allah’a ve Resûl’üne itaat edin. Ey Ehl-i Beyt! Allah, sizden (manevi) kirleri gidermek ve sizi tertemiz kılmak ister. Evlerinizde okunmakta olan Allah’ın ayetlerini ve hikmeti (Nebî’nin açıklaması olan Sünnet’i) hatırlayın. Şüphesiz ki Allah, (lütuf ve ihsan sahibi, en küçük şeylere ilmiyle nüfuz edip haberdar olan) Latîf, (her şeyden haberdar olan) Habîr’dir. Şüphesiz ki teslim olan erkekler ve teslim olan kadınlar, iman eden erkekler ve iman eden kadınlar, gönülden ve sürekli Allah’a kulluk yapan erkekler ve gönülden sürekli Allah’a kulluk yapan kadınlar, sadık erkekler ve sadık kadınlar, sabreden erkekler ve sabreden kadınlar, (Allah’tan) saygıyla korkan erkekler ve (Allah’tan) saygıyla korkan kadınlar, sadaka veren erkekler ve sadaka veren kadınlar, oruç tutan erkekler ve oruç tutan kadınlar, iffetini koruyan erkekler ve iffetini koruyan kadınlar,

197. bk. 33/Ahzâb, 33

Allah'ı çokça zikreden erkekler ve (Allah'ı) çokça zikreden kadınlar; Allah onlar için bağışlanma ve büyük bir mükâfat hazırlamıştır.”¹⁹⁸

– Ayetler evlerde karar kılan kadınlara, ilk cahiliye kadınları gibi açılıp saçılmamalarını, kendilerini görünür kılmamalarını emretmektedir. Oysa bugün ayete dayanarak evlere hapsedilen kadınlar, cahiliye teberrücünün izleyicileri ve takipçileri olmaktadır. Kendileri yapamasa da yapanları izleyerek yasağı çiğnemektedir. Geleneksel cahilî anlayış kadını dışarı bırakmaktansa cahiliyeyi eve sokarak sorunu çözmüştür.

– “Namazı ikâme edin, zekâtı verin.” emri, düşünülme-ye değerdir. Namazı nasıl ikâme edeceklerdir? Kur’ân’ın açıklayıcısı olan Nebi (ﷺ), kadınlara mescidde namaz kıldırmaştır. Yani kadın evinden çıkmış, mescide gelmiş, namaza ve ilim meclislerine iştirak etmiştir. Kimse kendi kıskançlığını dine mâl etmesin diye de kadınların mescidlerden alıkonulmasını yasaklamıştır.¹⁹⁹

Zekâtı nasıl vereceklerdir? Ticaret yapmadan, mal kazanmadan, asli ihtiyaçlardan fazlasını biriktirecek bir ticari akarları olmadan nasıl zekât vereceklerdir? Tüm bunları nasıl evden yapacaklardır?

– “Evlerinizde okunan Allah’ın ayetlerini ve hikmeti (Nebi’nin açıklaması olan sünneti) hatırlayın.” Kadının evinin sıfatı budur! İçinde Allah’ın ayetleri ve sünnet-i Nebi’nin okunduğu, zikredildiği bir ev. Evler; Allah’ın dilediği sifata

198. 33/Ahzâb, 33-35

199. bk. Buhari, 900; Muslim, 442

sahip olmadan sadece kapısına kilit vurmak, Allah'ın (celle celâlitü) istediği bir şey olmasa gerektir.

– 35. ayette zikredilen sıfatları okuduğumuzda Yüce Allah'ın nasıl bir kadın istediğini anlıyoruz. Allah Resûlü'nün sünneti de bu sıfatları açıklıyor. Onun (celle celâlitü) sünnetinde kadınlar hicret ediyor,²⁰⁰ cihada katılıyor,²⁰¹ hemşirelik yapıyor,²⁰² Medine'yi müdafaa ediyor,²⁰³ çarşı pazar denetliyor,²⁰⁴ mescidde yapılan ilmi derslere iştirak ediyor,²⁰⁵ ayrıca kendilerine özel ders yapılmasını talep ediyor,²⁰⁶ ticaret yapıyor,²⁰⁷ eşine harçlık veriyor,²⁰⁸ kocasına akıl veriyor...²⁰⁹ Hayatın içinde Yüce Allah'ın sınırlarını gözeterek tüm kulluk sorumluluklarını yerine getiriyor.

– Tüm bu gerçekler ışığında ayet bir daha okunduğunda “Evlerinizde karar kılın.”²¹⁰ ayetinin “Dizinizi kırıp evinizde oturun.” anlamında olmadığı anlaşılıyor. Ayet, bütünün içinde şu anlama geliyor: Görünür olmak, dişiliğini öne çıkarmak ve açılıp saçılmak mümin kadının sıfatı değildir. O, cahiliye kadınları gibi sırf kendini göstermek için evinden çıkmaz. Onun evi, Allah'ın ayetlerinin okunduğu, Nebi'nin sünnetinin anıldığı bir evdir. O, dışarıda hicreti, cihadı ve ticaretiyle; ilme ve vakit namazlarına katılımı-

200. bk. 60/Mumtehine, 10

201. bk. Buhari, 2879

202. bk. Müslim, 1812; Ayrıca bk. El-Edebu'l Mufred, 1129

203. bk. bk. El-Mustedrek, 6867

204. bk. Mecmeu'z Zevâid, 15440; El-Mu'cemu'l Kebîr, 785

205. bk. Buhari, 900; Müslim, 442

206. bk. Buhari, 101; Müslim, 2633

207. bk. El-Bidâye ve'n Nihâye, 3/462

208. bk. Buhari, 1466; Müslim, 1000

209. bk. Buhari, 2731-2732

210. bk. 33/Ahzâb, 33

la kul olduğu gibi evinde de kuldur. Onun evi yalnızca deterjan kokmaz. Onun evinde iman, sünnet, salih amel kokusu vardır...

Tedebbür emrini çiğnemedede Arapça bilmemek mazaret değildir!

Birçok insan Arapça bilmediğini öne sürerek Kur'ân'ı tedebbür etmekten imtina etmektedir. Hiç şüphesiz bu, şeytanın aldatmasıdır. Zira tedebbüre davet eden ayetler, Kur'ân'a muhatap olan her insanı tedebbüre davet etmiştir. Kur'ân tüm insanlara geldiğine göre her insan tedebbür çağrısının muhatabıdır. Kur'ân Arapça bir kitap olsa da Arapların kitabı değildir. Yüce Allah'ın tüm insanlığa uzatılmış ipidir. Allah (celle celaluhu) kullarıyla Kur'ân ile konuşmakta, iletişim kurmaktadır.

Bu yanlışın bir diğer nedeni; Kur'ân'ı tedebbür etmek ile müctehidlik ve kadılığın karıştırılmasıdır. Kur'ân'ı tedebbür etmek, insanın onu anlamak için gösterdiği çabadır. Gayesi Rabbinin çağrısına icabet etmek, O'nun (celle celaluhu) ziyafet sofrasına oturmaktır. Kalp, meal okuyarak da azığını Kur'ân'dan alabilir. Bizler Kur'ân'ı içtihad etmek veya hüküm vermek için değil; Rabbimizin kelamını anlamak ve O'nun (celle celaluhu) çağrısına icabet etmek için okuyoruz. Tedebbür, içtihadla karıştırıldığı için, çoğu insan kendisinde o ehliyeti görmüyor. Ancak tedebbür; namaz gibi, oruç gibi, zekât gibi... bir emirdir. Dil bilmemek, tedebbür emrine icabetsizliğin mazareti değildir.

İnsanları Kur'ân'ı düşünmeye davet eden Allah'tır (celle celalahu). Kur'ân, O'nun me'dubesi/ziyafet sofrası, kullar da O'nun misafiridir. Cömert olan hiçbir davet sahibi misafirlerini ikramsız, eli boş çevirmez. Yüce Allah El-Kerîm, El-Ekrem, Zu'l Celâli ve'l İkrâm olduğuna göre her insan icabetindeki samimiyeti oranında O'nun ikramından payına düşeni alacaktır. Önemli olan o sofraya oturmak, "Sen davet ettin, ben icabet ettim, beni mahrum etme Rabbim!" diyebilmektir.

Hiç şüphesiz Kur'ân'ı kendi dilinde okuyup anlamak, tedebbüre yardımcı vesilelerdendir. Bir insanın Rabbinin kelimasını daha iyi anlamak için Arapça öğrenmeye çalışması da bir ibadettir. Vesileler gayelerin hükmünü alır; Kur'ân'ı daha iyi anlama gayesi bir ibadet olduğundan Arapça öğrenme çabası da bir ibadettir. Yüce Allah Kur'ân'ı kolaylaştırdığı gibi onun dilini de kolaylaştırmıştır. Kur'ân'ın dilini öğrenmek için çabalayan çoğu insan, o dili öğrenmeye ve Rabbinin kelimasını anlamaya muvaffak olur. Bizzat şahit olmuşluğum vardır; yıllarca dil eğitimi alan nice insan, birkaç yıl Kur'ân üzerine çalışmış insanlar kadar Kur'ân'ı anlayamıyor... İlk etapta bu duruma şaşırsam da daha sonra bunun "Kur'ân'ı anlama çabasına verilen mükâfat" olduğunu anladım. Bundan daha ilginç ise Arapçaya dair hiçbir fikri olmayan nice insanın, Kur'ân'ı, tefsir profesörlerinden daha iyi anlamasına şahit olmuşluğumuz ya da Kur'ân ile ilgili bir meselede tek kelime Arapça bilmeyen insanların, ömrünü Arapça eğitimine adanmış insanları susturmasına şahitliğimdir.

Bir dili öğrenmekteki en önemli unsur, insanın o dili öğrenmeye ihtiyaç hissetmesidir. Turizm bölgelerine veya yabancı insanları ağırlayan tarihî çarşılar bakın, okuma yazmayı bilmeyen insanların bazı dilleri sular seller gibi konuştuğunu görürsünüz. O bölgede çalışmaya başlayan insanlar, kısa sürede dil öğrenirler. Eğitim hayatında başarısız olan insanlar, nasıl olur da bu kadar kısa sürede dil öğrenir? Bunun tek cevabı, ihtiyaçtır! Dille karınlarını doyurur, dille eve ekmek götürürler. İhtiyaç, dili kısa zamanda öğrenmelerini sağlar. Konumuza dönecek olursak, çoğu insanın Kur'ân'ı anlayacak kadar Arapça öğrenmemiş olması tembelliktendir. Kur'ân'ı anlamaya yönelik bir ihtiyaç hissetmemesindendir. Taklit prangasının kalplerde ve zihinlerde paslı bir illete dönüşmesinden; aklını abisinin, şeyhinin, üstadının, emirinin cebine koymanın rahatlığındandır. Şöyle düşünün; bir insan her gün üç Kur'ân kelimesi ezberlese bir yılda ortalama 1.100 kelime yapar. Günlük beş dakikalık bir çabayla bile ayetlerin genel olarak neden bahsettiği anlaşılabilir. Ki Kur'ân'ı anlamanın tadına varan ve çabasıyla onun kolaylığına muvaffak olan, çok daha fazlasını elde edecektir. Kaldı ki bugün Türkçede kullandığımız birçok kelime dilimize zaten Arapçadan geçmiştir. Ve bu kelimelerin neredeyse %80'i farklı sigalarla Kur'ân'da yer almaktadır. Kısa süreli bir çalışmayla kelimelerin farklı kalıplarına aşina olunduğunda, anlatılan konuya dair genel fikir edinecek bir seviye yakalanacaktır. Bu da Kur'ân Arapçasını hakkıyla öğrenme iştiyakını arttıracaktır, inşallah.²¹¹

211. Konuya dair geniş bilgi için bk. Kur'ân'ın Merkezindeki Türkçe Kelimeler, s. 10-24

12. Kur'ân'ı Amel Ederek Okumak

Kur'ân'ı anlama ve yaşama vesilelerinden biri, hatta samimi bir kalple Allah'a (celle celalahu) yönelmekten sonra en etkili; okunan her bölümle amel etmek, ayetleri hayata yansıtmaktır. Okunan ayetlerle amel etmek, aynı zamanda fiilî bir duadır. İnsanın Rabbine gösterdiği samimiyet beyanıdır. İlk neslin Kur'ân eğitimine baktığımızda ilim ve amel yasasına göre, tertîl üzere Kur'ân öğrendiklerini görürüz. Kur'ân'dan bir pasajı anlayıp hayata yansıttıktan sonra o parçayı öğrendiklerini düşünür, yeni bir pasajı öğrenmek için Kur'ân öğretmenlerinin yanına giderlerdi.²¹²

Okunan ayetle amel etme çabası, insanın Yüce Allah'a attığı bir adımdır. O'nun rızasını umduğunu, O'nun (celle celalahu) emrine icabet ettiğini ve O'nun azabından korktuğunu göstermesidir. Yüce Allah insanın bu adımına on adımla, yürüyüşüne koşarak karşılık verir. İnsanın elinden tutar ve öğrenme çabasını bereketlendirir. Bilgisine derinlik, görüşüne hikmet ve ameline süreklilik kazandırır.

“Allah'tan korkup sakının. Allah size öğretiyor. Allah, her şeyi bilendir.”²¹³

Allah'tan korkup sakınmak, yani takva emrinin hemen akabinde Allah'ın ilim sıfatına dikkat çekilmesi; insanın takva çabasının İlahi ilimle rızıklandırıldığını ima eder. Her ne kadar ayet takva ile ilim arasında sebebiyet ilişkisi kuracak bir üslup kullanmasa da Kur'ân'ın diğer ayetleri bu ilişkiyi kurar:

212. Rivayetler için bk. s. 265

213. 2/Bakara, 282

“Ey iman edenler! Allah’tan korkup sakınırsanız size (hakla batılı, doğruyla yanlış, faydalı olanla faydasız) rahatlıkla birbirinden ayıracığınız) bir furkan verir, kusurlarınızı örter, günahlarınızı bağışlar. Allah, büyük lütuf ve ihsan sahibidir.”²¹⁴

Takva, Furkân’ın anahtarıdır. İnsan takvası oranında hak ile batılı, doğru ile yanlış, faydalı ile faydasız birbirinden ayıracak bir furkâna sahip olur. Yüce Allah’ın takvaya bahsettiği bu mükâfat hikmet diye de isimlendirilir:

“Hikmeti (olgunluğu, söz ve davranışta isabetli olmayı) dilediğine verir. Kime de hikmet verilmişse ona çok fazla hayır verilmiştir. Ancak akıl sahipleri düşünüp öğüt alırlar.”²¹⁵

Müslim infakla ilgili bir ayet mi okudu, kalkıp infakta bulunmalıdır. Sonra dönüp o ayeti tekrar okumalıdır. Okuduğu ayetin ilkinden çok daha derinlere nüfuz ettiğini, ilk okuyuşta fark edemediği birçok inceliği fark edebildiğini görecektir. Göklere ve yeri tefekküre davet eden bir ayet mi okudu, kafasını Mushaf’tan kaldırmalı, emrine icabet ettim, deyip göklere ve yere bakmalı, Allah’ın (celle celaluhu) azame-tini görmeye çalışmalıdır. Sonra dönüp okumaya devam etmelidir. İşte o zaman Yüce Allah Kur’ân’ın inceliklerini ona açacak, elinden tutup ona tane tane öğretecektir.

İlk neslin Kur’ân okuyuşuna baktığımızda onların Kur’ân’ı amel ede ede okuduğunu görüyoruz. İlimlerindeki derinlik ve amellerindeki bereket Kur’ân ile amel etmelerinin meyvesidir. Yoksa çok iyi sarf ve nahiv bildiklerinden değil. Belki bugün birçok medrese hocası, sahabeye sarf ve

214. 8/Enfâl, 29

215. 2/Bakara, 269

nahiv öğretecek bilgiye sahiptir. Ancak bilgisi, medresenin sınırlarında hapsolmuştur. Oysa sahabenin ilmî mirası öyle midir? On beş asırdır milyarlarca insan o mirası tüketiyoruz; yine de bitmiyor. Muhtemelen o miras, kıyamete dek insanlığın yolunu aydınlatmaya devam edecek ...

Sahabenin Kur'ân okuma metoduna dair; Kur'ân anlaşılсын diye canını veren, canını davasına şahit/şehit kılan Seyyid Kutub'u (rahmetullah) dinleyelim:

“İlk dönem örnek nesil; Kur'ân'a, kültürünü ilerletmek, bilgisini artırmak, haz almak veya tatmin olmak gibi amaçlarla yaklaşmazdı. Onlar; Kur'ân'ı, kültürü geliştiren, ilmi ve fıkhi hususlarda bilgi dağarcığını dolduran bir kaynak olarak algılamıyorlardı. Onlar, kendilerinin ve içinde yaşadıkları toplumun nasıl bir hayat tarzı takip etmesi gerektiğini öğrenmek -ve bunu da savaş alanında aldığı anlık emri derhâl yerine getiren bir ordu gibi- tatbik etmek için Kur'ân'ı inceliyorlardı. Bu bakımdan onların hiçbirisi, ilâhi emir ve talimatların bir toplantıda, bir anda artmasını arzu etmezlerdi. Zira onlar, böyle bir durumda üzerlerine binecek olan sorumluluk ve vazifelerin artacağını biliyorlardı. İbn Mes'ûd'un rivayet ettiği hadisten de anlaşılacağı üzere onlar, on âyet ezberleyerek onları iyice öğrenip onlarla amel etmedikçe başka âyetler öğrenmezlerdi.

İşte bu şuur, yalnızca amel etmek için öğrenme şuurudur. Yine bu metod sayesinde onların önüne, Kur'ân'a yalnızca araştırma inceleme, bilgi edinme gibi gayelerle yaklaşanların ulaşamayacağı derecede geniş manevi haz ve marifet ufukları açılıyordu. Bunun yanı sıra bu metod sayesinde

Kur'ân'ın hükümleriyle amel etmek kolaylaşıyor, vazifelerin ağırlığı hafifliyordu. Onlar, Kur'ân'ı benliklerine sindiriyor, böylece Kur'ân onların vicdanları ve hayatlarıyla kaynaşarak fiile dönüşüyor, bu da hayatın akışını değiştirecek olay ve sonuçlara yol açan, zihinlerde ve sayfalarda hapsolmayan hareketli bir kültürün meydana çıkmasını sağlıyordu.

Kur'ân'ın, hazinelerini, kendisine ancak bu şekilde, yani amel etmeye yönelik bir şekilde yaklaşanlara açacağında hiç kuşku yoktur. Çünkü Kur'ân, akli tatmin etmek veya edebiyat, sanat ya da hikâye ve tarih kitabı olmak üzere nazil olmamıştır. Yukarıda sayılanların tümünü kapsamakla birlikte o, bir yaşam biçimi, saf bir ilâhi hayat kılavuzu ve yöntemi olmak üzere indirilmiştir.”²¹⁶

Şimdi sahabeden örnekler zikrederek Kur'ân'ı nasıl okuduklarını pratik örnekler üzerinden anlamaya çalışalım:

a. Ebû Talha El-Ensârî

Enes ibni Mâlik'ten ^(radıyallahu anı) şöyle rivayet edilmiştir:

“Ebû Talha, hurmalıkları bakımından Medine'de en zengin kimseydi. O, en çok mescidin karşısında bulunan Beyruha adlı bahçesini severdi. Allah Resûlü ^(salıhıhü aleyhi ve sellem) oraya girer ve güzel suyundan içerdi.

‘Sevdiğiniz şeylerden infak etmedikçe birr/iyilik (mertebesine) ulaşamazsınız. Ne infak etmişseniz kesinlikle Allah onu bilir.’²¹⁷ ayeti indirilince Ebû Talha, hemen kalkıp Nebi'ye ^(salıhıhü aleyhi ve sellem) geldi ve ‘Ey Allah'ın Resûlü! Allah, ‘Sevdi-

216. Yoldaki işaretler, s. 20-21

217. 3/Âl-i İmrân, 92

ğiniz şeylerden infak etmedikçe iyiliğe kavuşamazsınız.’ ayetini indirdi. En sevdiğim mal, Beyruha’dır. Onu, Allah için sadaka olarak veriyorum. Bundan dolayı Allah’ın bana birri/iyiliği vermesini ve ahirette ecir almayı umuyorum. Ey Allah’ın Resûlü! Bu bahçe hakkında, Allah’ın sana gösterdiği şekilde tasarrufta bulun.’ dedi.

Bunun üzerine Allah Resûlü (ﷺ), ‘Ne güzel! Fakat bu bahçe hakkında, ‘Bu çok kazanç getiren bir mal. Bu çok kâr getiren bir mal.’ dediklerini işittim. Ben, bunu akrabalarına vermeni uygun görüyorum.’ buyurdu.

Ebû Talha da, ‘(Buyurduğunuz şekilde) yapacağım, ey Allah’ın Resûlü!’ diyerek bahçeyi, akrabaları ve amca çocukları arasında paylaştırdı.”²¹⁸

Diyebiliriz ki bu tutum Ebû Talha’nın (radıyallahu anh) hayatında neyi değiştirdi? Çok şeyi! Yüce Allah onu başlı başına bir ayet kıldı. Sesine dahi bereket kıldı:

Enes’ten (radıyallahu anh) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (ﷺ) şöyle buyurmuştur:

“Ebû Talha’nın sesi müşriklere bir ordudan daha şiddetlidir.”²¹⁹

Yine Enes’ten (radıyallahu anh) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (ﷺ) şöyle buyurmuştur:

“ ‘Ebû Talha’nın sesi ordu için savaşçı bir topluluktan daha hayırlıdır.’

Enes şöyle devam etti: ‘Ebû Talha savaşta safların önüne

218. Buhari, 1461; Müslim, 998

219. Ahmed, 13105

geçer, dizleri üzere oturur, ok kılıfını yanına koyar ve şöyle derdi: ‘Benim yüzüm, senin yüzüne kalkan, canım senin canına fedadır.’ ” 220

Her birimizin bildiği o meşhur diğerkâmlık kıssası da Ebû Talha (radıyallahu anı) ile ilgilidir:

Ebû Hureyre'den (radıyallahu anı) şöyle rivayet edilmiştir:

“Bir adam Nebi'ye (salallahu aleyhi ve sellem) geldi. O da (misafire bir şeyler ikram etmek üzere) hanımlarına haber gönderdi.

Onlar, ‘Yanımızda sudan başka bir şey yok.’ diye cevap verdiler.

Bunun üzerine Allah Resûlü (salallahu aleyhi ve sellem), ‘Bu adamı kim beraberinde alıp götürür -ya da misafir eder-?’ diye sordu.

Ensâr'dan bir adam, ‘Ben.’ dedi.

Adamı alarak hanımına gitti ve ‘Allah Resûlü’nün (salallahu aleyhi ve sellem) misafirine ikram et.’ dedi.

Hanımı, ‘Yanımızda çocuklara yetecek kadarından fazlası yok.’ deyince kocası, ‘Yemeği hazırla ve kandili yak, çocuklar akşam yemeğini yemek istedikleri takdirde onları bir şekilde uyut.’ dedi.

Kadın yemeğini hazırladı, kandilini yaktı, çocuklarını uyuttu. Daha sonra kalkıp kandilini düzeltir gibi yaparken kandili söndürdü. Her ikisi de misafire yemek yedikleri izlenimini verdiler. Karı koca yemek yemeden geceyi geçirdiler.

Sabah olunca Allah Resûlü'nün (ﷺ) yanına gittiler. Allah Resûlü, 'Bu gece Allah ikinizin yaptığına güldü (ya da beğendi).' dedi.

Bunun üzerine Yüce Allah, 'Şiddetle ihtiyaç duymalarına rağmen (kardeşlerini) kendilerine tercih ederler. Kim de nefsinin bencilliğinden korunursa işte onlar, kurtuluşa erenlerin ta kendileridir.'²²¹ ayetini indirdi."²²² ²²³

Yüce Allah, onun, "Sevdiğimiz şeylerden infak etmedikçe birr/iyilik (mertebesine) ulaşamazsınız."²²⁴ ayetine icabetini de emre icabetle ödüllendirmiştir. Ahir ömründe dahi Allah'ın (celle celâluhi) bir emrini duyduğunda kayıtsız kalamamıştır. O (radıyalâhu anh), güzel bir ölüm ve güzel hatıralar bırakarak bu dünyadan ayrılmıştır:

Enes'ten (radıyalâhu anh) şöyle rivayet edilmiştir:

"Ebû Talha Tevbe Suresi'ni okudu ve şu ayete geldi:

'Hafif ve ağır savaş teçhizatlarıyla savaşa çıkınız. Mallarınız ve canlarınızla Allah yolunda cihad ediniz. Şayet bilerseniz, bu sizin için daha hayırlıdır.'²²⁵

Devamında şöyle dedi, 'Görmüyor musunuz, Allah benden genç ve yaşlı (fark etmeksizin) savaşa çıkmamı istiyor. Techizatlandırın beni!' dedi.

Bunun üzerine çocukları ona şöyle dediler: 'Sen Allah

221. 59/Haşr, 9

222. Buhari, 3798; Müslim, 2054

223. Muslim'in bir lafzında misafir ağırlayan diğerkâm sahabinin Ebû Talha olduğu belirtilmiştir. Bazı âlimler Ebû Talha'dan kastın kim olduğu konusunda ihtilaf etmiştir. (bk. Fethu'l Bâri, 3798 No.lu hadis şerhi)

224. 3/Âl-i İmrân, 92

225. 9/Tevbe, 41

Resulü (salâhu aleyhi ve-selâm) vefat edene kadar onunla birlikte savaştın. Ebû Bekir vefat edene kadar onunla birlikte savaştın. Ömer ile birlikteyken savaştın. Şimdi biz senin yerine savaşıyoruz.'

Israrla, 'Beni teçhizatlandırın.' dedi ve onu hazırladılar. Savaşmak için deniz seferine çıktı ve gemide vefat etti. Bir hafta boyunca onu gömmek için bir ada bulamadılar. Onun cesedinde hiçbir değişiklik olmuyordu."²²⁶

b. Ömer İbni'l Hattâb

İbni Abbâs'tan (radhyallâhu anh) şöyle rivayet edilmiştir:

"Uyeyne ibni Hısn ibni Huzeyfe (Medine'ye) geldi. Yeğeni Hurr ibni Kays'ın evinde kaldı. Hurr, Ömer'in kendisine yakın tuttuğu kişiler arasındaydı. Kurrâlar, ister orta yaşlarda olsunlar isterse genç olsunlar, Ömer'in meclisinde ve istişare heyetinde daima bulunurlardı.

Uyeyne, yeğenine, 'Yeğenim! Bu emîrin yanında itibar sahibisin. Benim onunla görüşmemi sağla.' dedi.

Hurr da şöyle cevap verdi: 'Halifeden onun huzuruna çıkman için müsaade isteyeceğim.'

Hurr, amcası Uyeyne ile görüşmesi için Ömer'den randevu istedi. Ömer de ona randevu verdi.

Uyeyne Ömer'in huzuruna çıkınca, 'Bu bir felakettir, ey Hattâb'ın oğlu! Ne bize ihsanda bulunursun ne de aramızda adaletle hükmedersin!' dedi.

Ömer bu sözlere sinirlendi. Hatta onun üzerine yürüdü.

226. Sahihu İbni Hibbân, 7184; El-Mustedrek, 2503

Tam bu sırada Hurr, ‘Ey Müminlerin Emîri! Yüce Allah Nebi’sine, ‘(Bütün bunlara rağmen) sen af yolunu tut, iyi olanı emret ve cahillerden yüz çevir.’²²⁷ demişti. Kuşkusuz bu adam da cahillerden biridir.’ dedi.

(İbni Abbâs olayı anlatmaya şu şekilde devam etti:) ‘Allah’a yemin ederim ki Hurr bu ayeti okuyunca Ömer bir adım dahi ileri gitmedi. **Çünkü o, Allah’ın Kitabı’na karşı derin hassasiyet sahibiydi.**’ ”²²⁸

Ömer (radıyalahu anı) Allah’ın Kitabı yanında vakkâftı, yani hemen duruverirdi. Ona bir ayet hatırlatmanız durulmasına, öfkesini yutmasına, hüznünü sonlandırmasına yeterdi. Okuduğumuz örnekte tek bir ayetle öfkesini yenen Ömer (radıyalahu anı) Allah Resûlü’nün (salıhalahu aleyhi ve sellem) vefatında tek bir ayetle acısını yutmuş, vakur bir vedayla yasını tutmuştu:

Âişe Annemizden (radıyalahu anı) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü (salıhalahu aleyhi ve sellem) vefat ettiğinde Ebû Bekir, Es-Sunh denilen yerdeydi.

Ömer ayağa kalkıp, ‘Allah’a yemin ederim, Allah Resûlü ölmedi.’ demeye başladı. (Ömer sonrasında, ‘Allah’a yemin ederim -o ân için- içimde başka bir kanaat doğmamıştı.’ dedi.)

(Ömer sözlerine şöyle devam etti:) ‘Andolsun Allah onu gönderecek ve o, birtakım kimselerin ellerini ve ayaklarını kesecektir.’

Derken Ebû Bekir geldi. Allah Resûlü’nün (salıhalahu aleyhi ve sellem) yüzünün

227. 7/A’râf, 199

228. Buhari, 4642

üzerini açtı, onu öptü ve ‘Anam babam sana feda olsun. Hayattayken de hoştun, vefat etmiş hâlinle de hoşsun. Nefsim elinde olana yemin ederim ki Allah ölümü sana iki defa tattırmayacaktır.’ dedi.

Daha sonra dışarı çıktı ve ‘Ey yemin eden kişi, yavaş ol.’ dedi. Ebû Bekir konuşmaya başlayınca Ömer oturdu.

Sonra Ebû Bekir, Allah’a hamd ve senalarda bulunup şöyle dedi: ‘Dikkat edin, kim Muhammed’e (salâtu aleyhi ve selâm) ibadet ediyor idiyse şüphesiz Muhammed ölmüştür. Kim de Allah’a ibadet ediyorsa muhakkak Allah hayydır, ölmez. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

‘Muhammed, yalnızca bir resûldür. Ondan önce de resûller gelip geçti. O öldüğünde ya da öldürüldüğünde topuklarınız üzerine gerisin geriye mi döneceksiniz? Kim de topukları üzerine (dininden ya da yaptığı salih amelinden) dönerse Allah’a zarar veremeyecektir. Allah, şükredenleri mükâfatlandıracaktır.’²²⁹

(Bu ayeti duyduktan sonra) oradakilerin hepsi içlerini çeke çeke ağlamaya başladılar.’ ”²³⁰

Ömer’in (radıyallahu anh), duyduğu her ayetle amel etmesi ona ne kazandırdı? Çok şey elbette. Yüce Allah onun çabasını hakkı ona ilham ederek, onu ilimle rızıklandırarak, onun istek ve iradesini kendi yüce iradesine uydurarak onu rızıklandırdı:

229. 3/Âl-i İmrân, 144

230. Buhari, 3667-3668

Ebû Hureyre'den (radıyalahu anı) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (salıhalahu alehi ve selam) şöyle buyurmuştur:

“Sizden önce geçmiş olan ümmetler arasında muhaddes (İlahi ilhama mazhar olan) kimseler vardı. Eğer benim bu ümmetim arasında onlardan (bir kişi) varsa şüphesiz ki o, Ömer ibni'l Hattâb'dır.”²³¹

Abdullah ibni Ömer'den (radıyalahu anı) Nebi'nin (salıhalahu alehi ve selam) şöyle dediği rivayet edilmiştir:

“‘Uykudayken bana bir kadeh süt getirdiler. O kadar içtim ki süte olan kanıklığım tâ tırnaklarımdan çıktı. Sonra fazlasını Ömer'e verdim.’

Nebi'ye (salıhalahu alehi ve selam), ‘Ey Allah'ın Resûlü! Bu rüyanı nasıl yorumladın?’ diye sordular.

O da, ‘İlim, olarak yorumladım.’ buyurdu.”²³²

Ömer'den (radıyalahu anı) şöyle rivayet etmiştir:

“Üç konuda Rabbim temennilerimi gerçekleştirdi. Nebi'ye (salıhalahu alehi ve selam), ‘İbrâhîm makamında bir namaz yeri edinelim.’ dedim. Yüce Allah, ‘İbrâhîm'in makamını (namaz kılacağınız) bir namazgâh edinin.’²³³ ayetini indirdi.

Hicap ayetinde de Rabbim benim temennim doğrultusunda emir buyurdu. Allah Resûlü'ne (salıhalahu alehi ve selam), ‘Ey Allah'ın Resûlü! Hanımlarına söyleyen de örtünseler, zira hem iyi hem de kötü insanlar onlarla konuşuyor.’ dedim. Bunun üzerine hicap ayeti indirildi.

231. Buhari, 3469

232. Buhari, 82; Müslim, 2391

233. 2/Bakara, 125

Allah Resûlü'nün (salâhuhu aleyhi ve selâm) hanımları kıskançlık konusunda ona karşı birleşmişlerdi. Onlara, 'Belki de onun rabbi, sizi boşarsa sizden daha hayırlı eşleri ona nasip eder.' dedim. Bunun üzerine şu ayeti indirdi:

'Şayet sizi boşayacak olursa Rabbinin ona, sizin yerinize, sizden daha hayırlı, Allah'a teslim olmuş, iman etmiş, gönülünden ve sürekli itaat eden, tevbe eden, ibadet eden, oruç tutan dul ve bakire eşler ihsan etmesi umulur.'²³⁴ ²³⁵

Ebû Zerr'den (radhyallahu anhu) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (salâhuhu aleyhi ve selâm) şöyle buyurmuştur:

"Gerçekten Allah, hakkı Ömer'in dili üzerine koymuştur."²³⁶

Yüce Allah kimsenin iradesine boyun eğmez, kimsenin istekleriyle hareket etmez. Ancak O (celle celâlahu), bazı kullarının kalbini ıslah eder; onların iradesini kendi yüce iradesine uydurur. Niyetleri, istekleri, umutları Yüce Allah'ın iradesine uygun olur. İşte Ömer (radhyallahu anhu) o kullardandır. Yüce Allah vaadine uygun olarak ona hak ile batılı ayıracak bir furkân vermiş, ona öğretmiştir. Tüm bu güzellikler onun, Allah'ın ayetlerine karşı hassasiyetinin, yani takvasının mükâfatıdır.

Sahabenin Kur'ân ayetlerini okuduğunda veya okunan ayetleri duydukları ânda onunla amel etmelerine dair birçok örnek vardır. Bir ayetin inişiyle, bağımlı oldukları içkiyi, hem de hiçbir yaptırım olmadan, yalnızca ayeti duyarak terk edebilmişlerdir:

"Ey iman edenler! İçki, kumar, dikili taşlar ve fal okları şeyta-

234. 66/Tahrîm, 5

235. Buhari, 402

236. Ebu Davud, 2962; İbni Mace, 108

nın pis işlerindendir. Ondan uzak durun ki kurtuluşa eresiniz. Şeytan, içki ve kumarla ancak aranızda düşmanlık ve kin düşürmek, sizi Allah'ı anmaktan ve namazdan alıkoymak ister. Artık vazgeçtiniz değil mi?"²³⁷

Enes'ten (radıyalahu anı) şöyle rivayet edilmiştir:

“Ebû Talha'nın evinde sakilik yapıyordum. O gün onların şarabı, hurma kuruğu şarabıydı.

Allah Resûlü'nün emri üzerine tellal, 'İyi biliniz ki şarap haram kılındı.' diye seslendi.

Ebû Talha, 'Çık ve bu şarabı dök.' dedi.

Ben de çıkıp döktüm. O gün, Medine sokaklarında şarap selleri aktı.

İçimizden bazı kimseler, 'İyi ama kimilerimiz karınlarında şarap doluyken öldürüldü.' dediler.

Bunun üzerine Allah, '(Şayet içki yasaklanmadan önce onu içmiş ve vefat ettiği için aranızda bulunmayanların durumunu merak ediyorsanız) iman edip salih amel işleyenler için sakınıp iman ettikleri ve salih amel işledikleri, sonra sakınıp iman ettikleri, sonra sakınıp iyilik yaptıkları takdirde (haram kılınmadan önce) tattıkları (içkiden) dolayı bir günah yoktur. Allah, muhsinleri/kulluğunu en güzel şekilde yapmaya çalışanları sever.'²³⁸ ayetini indirdi.”²³⁹

Yüzyıllar içinde oluşmuş gelenekleri tek bir ayetle terk edebilmiş, gururlarını ayaklar altına alabilmişlerdir:

237. 5/Mâide, 90-91

238. 5/Mâide, 93

239. Buhari, 2464; Müslim, 1980

Hasan'dan (rahimelahu) şöyle rivayet edilmiştir:

“Ma’kil ibni Yesâr (radhyallahu anhu) Allah Resûlü (salallahu aleyhi ve selam) zamanında kız kardeşini bir Müslim ile evlendirdi. Bu kadın o kimse yanında belli bir süre kaldı. Sonra o kişi bu kadını bir talâkla boşadı, bekleme süresi doluncaya kadar da ona müracaat etmedi. Sonra kadın o adama, o adam da kadına istek duydu. Pek çok dünürcüyle beraber kadını istedi.

Ma’kil ona, ‘Hey şaşkın adam, ben onu sana vermiş ve seninle evlendirmişken sen onu boşadın. Vallahi, sana ebediyen bir daha dönemez. Senin onunla bir alakan kalmamıştır.’ dedi.

Allah (celle celaluhu) ise bu erkeğin o kadına, o kadının da bu erkeğe ihtiyacı olduğunu bilmekteydi. Bu yüzden şu ayeti indirdi:

‘Boşadığınız kadınlar iddet müddetini tamamladıkları zaman, kocalarıyla iyilik üzere anlaşıp birbirlerine geri dönmeye karar verdiklerinde buna zorbalıkla engel olmayın. Bu, sizden Allah’a ve Ahiret Günü’ne inananlara verilen bir öğüttür. Bu, sizin için daha hayırlı ve daha temizdir. Allah bilir, siz bilmezsiniz.’²⁴⁰

Ma’kil bunu işitince, ‘Rabbimi dinlemek ve boyun eğmek vazifemdir.’ dedi sonra kardeşinin eski kocasını çağırdı ve ona, ‘Seni evlendirip ikramda bulunacağım.’ dedi.”²⁴¹

Âişe Annemizden (radhyallahu anha) şöyle rivayet edilmiştir:

“Yüce Allah, ilk Muhâcir kadınlara merhametiyle muamele etsin. ‘Başörtülerini yakalarının üzerine koysunlar.’ ayetini

240. 2/Bakara, 232

241. Tirmizi, 2981; Kissa'nın aslı Buhari, 5130-5131'dedir.

indirince onlar, elbiselerini yırtıp elde ettikleri parçalarla başlarını örttüler.”²⁴²

Yine Âişe Annemizden (radıyalahu anha) şöyle rivayet edilmiştir:

“Ebû Bekir Es-Sıddık kendisine yakınlığı ve fakirliğinden dolayı Mistah ibni Usâse’ye infakta bulunuyordu.

‘Allah’a yemin ederim Âişe için o söylediklerinden sonra ebediyen Mistah’a hiçbir infakta bulunmayacağım.’ dedi.

Bunun üzerine Yüce Allah, ‘İçinizden fazilet ve zenginlik sahipleri, akrabalara, miskinlere / ihtiyaç sahibi yoksullara ve Allah yolunda hicret edenlere (bir daha mallarından) veremeyeceklerine dair yemin etmesinler. Affetsinler, hoş görsünler (yaptıklarını görmezden gelsinler). Allah’ın sizi bağışlamasını istemez misiniz? Allah (günahları bağışlayan, örten ve günahların kötü akıbetinden kulu koruyan) Ğafûr, (kullarına karşı merhametli olan) Rahîm’dir.’²⁴³ ayetini indirdi.

Ebû Bekir Es-Sıddık, ‘Evet, Allah’a yemin ederim ki Allah’ın bana mağfiret etmesini severim.’ dedi.

Daha önce Mistah’a yaptığı infakı yeniden yapmaya başladı ve ‘Allah’a yemin ederim, bu infakı ondan ebediyen kesmeyeceğim.’ dedi.”²⁴⁴

Bu örnekler üzerine düşünelim! Sahabenin ayetler karşısındaki tavrını anlamaya çalışalım. Aynı zamanda şu soruları soralım: Bugün boşanma aşamasındaki aileler neden birbirlerine düşman oluyor ve hiçbir nasihat kalp-

242. Buhari, 4758

243. 24/Nûr, 22

244. Buhari, 4141

lerini yumuşatmıyor? İnsanlar sigara gibi alışkanlıklarını neden bırakamıyor? İslam'ı yaşamalarına engel olan günlük pratiklerini neden değiştiremiyorlar? Bir kadın, Allah'ın örtü ayetleri karşısında neden bocalıyor; örtünmek ile örtünmemek arasında orta bir yolda karar kılıyor? Cevap belli: İslam'ı yaşamak onlara kolaylaştırılıyor, bugünün insanına zorlaştırılıyor. Bu, bir torpil ya da adam kayırma değil, hâşâ ... Bu, onların emre icabetine verilen mükâfat. İlk adımı atmalarının karşılığı. Bugün de bazı insanlara kolaylaştırıldığını, en zorlu işlerin altından kalktıklarını görüyoruz. Yüce Allah'ın vaatleri çağlar üstü. Kim O'na ^(celle celaluhu) bir adım atarsa on adımla mukabelede bulunuyor, O'na yürüyenı koşarak karşılıyor. Rabbine yönelen, yöneliş; yüz çeviren, yüz çevirme buluyor!

Kur'ân okunduğu hâlde onunla amel edilmezse ondan yüz çevrilmiş ve Kur'ân hecr/terk edilmiş olur. Bir kulun başına gelebilecek en tehlikeli afet, Kur'ân okuduğu hâlde ondan yüz çevirmesi, amel etmemesidir. Zira bu, Kur'ân'ı kendi aleyhine hüccet kılmaktır.²⁴⁵ Yüce Allah'ın, O'nun ^(celle celaluhu) kelamı karşısında icabet ehli ile icabet etmeyenlere dair şu karşılaştırması, konunun ehemmiyetini anlamak için yeterlidir:

“Ey iman edenler! Allah'a ve Resûl'üne itaat edin. Onu işitip dinlediğiniz hâlde ondan yüz çevirmeyin. 'İşittik.' dedikleri hâlde, işitmeyen kimseler gibi olmayın. Allah katında canlıların en şerli olanı (hakka karşı) sağır ve dilsiz olan, akletmeyen kimselerdir. Şayet Allah, onlarda bir hayır görse elbette onlara

245. Kur'ân'dan yüz çevirmek ve onu terkin karşılığı için bk. s. 442

işittirirdi. O, işittirse bile (onlar) yüz çevirir, döner gider (yine istifade etmezlerdi). Ey iman edenler! Sizleri, size hayat verecek şeylere davet ettiğinde Allah'a ve Resûl'e icabet edin. Bilin ki Allah, kişiyle kalbi (düşünceleri) arasına girer. Ve muhakkak (dirilitilip), O'nun huzurunda toplanacaksınız.”²⁴⁶

İşittiği/Okuduğu hâlde yüz çeviren insan, duyma yetisi olmayan insanlar değildir. Zira ayete muhatap müşrikler, kulakları duyan insanlardır. Fakat onlardan nefyedilen işitmek, icabet işitmesidir. Yani duyduklarının gereğini yapmamaları, emre icabet etmemeleridir. Yüce Allah bu insanları “canlıların en şerlisi” diye isimlendirmiştir. Onların emre icabet edemeyişi, Yüce Allah'ın engellemesidir. Onların kalbinde hayır olmadığı için hayra muvaffak olmalarına izin verilmemiştir.

“Şanı yüce Allah bu buyruğu ile şunu haber vermektedir: Hidâyetin kaynağı olan kalplerine işittirmekten ve onlara fayda verecek şeyleri kavratmaktan onları mahrum etmiştir... Çünkü bunların almaları gereken yer, bunları kabul edici değildir. O yerde bir hayır yoktur... Çünkü bir kimse hakka bizzat kendisinde bulunan hayır ve ona doğru ondaki eğilim, onu istemesi, sevmesi, ona ulaşmak için gayret göstermesi, onu elde etmesi dolayısıyla da sevinmesi sebebi ile boyun eğer. Bunların kalplerinde ise bu türden hiçbir şey yoktur. Bu kalplere hidâyet ulaşmış ve onlara erişmiştir. Tıpkı semadan inen bir yağmurun yere ulaşması ile birlikte suyu tutmayan, hiçbir ot bitirmeyen yükseklerdeki sert arazinin üzerine düşmesine benzer. Böyle bir yer suyu da

246. 8/Enfâl, 20-24

kabul etmez, bitki de yeşertmez. Ama su özü itibariyle bir rahmet ve bir hayattır fakat yerde onu kabul edecek özellik yoktur. Daha sonra onlar hakkında bu hususu daha da pekiştirmek üzere: ‘Şâyet onlara işittirmiş olsaydı yine onlar muhakkak yüz çevirerek arkalarına döner giderlerdi.’ diye buyurmaktadır. Böylelikle onlarda kabul etmemek ve anlamamak ile birlikte, bir başka afetin de bulunduğunu haber vermektedir ki bu da büyülenmek, yüz çevirmek ve kötü maksattır. Anlasalar dahi o hakka boyun eğmezler, hakka tabi olmazlar. Gereğince amel etmezler.”²⁴⁷

Kur’ân’ı hayat içinde ikame etmediği hâlde ona iman etme iddiası, yani onu okumak ve ezberlemekle yetinmek, insana fayda vermez. Yüce Allah zikredeceğimiz ayetteki gibi bir okumayı, “Hiçbir şey üzere değilsiniz.” diyerek kınamış; Allah Resûlü de (ﷺ) böyle bir okumanın yok hükmünde olduğunu haber vermiştir:

“De ki: ‘Ey Ehl-i Kitap! Tevrât, İncil ve Rabbinizden size indirileni (içindekilerle amel edip) ayakta tutmadıkça hiçbir şey üzere değilsiniz.’ Andolsun ki Rabbinden sana indirilen (bu Kur’ân), onların birçoğunun azgınlık ve küfürlerini arttıracaktır. Kâfirler topluluğu için üzülme!”²⁴⁸

Ziyâd ibni Lebîd’den (رضي الله عنه) şöyle rivayet edilmiştir:

“Nebi (ﷺ) bir şey anlatarak, ‘Bu ilmin gitmesi şu zamanlarda olur.’ dedi.

Ben, ‘Ey Allah’ın Resûlü! Kur’ân’ı okuduğumuz, evladımıza onu okuttuğumuz ve evladımız da kıyamete kadar

247. Bedâi’u’l Tefsîr, 2/225, Enfâl Suresi, 18-23. ayetlerin tefsiri

248. 5/Mâide, 68

kendi evladına onu okutacağı hâlde ilim nasıl gider, yok olur?’ dedim.

Allah Resûlü (ﷺ) bunun üzerine şöyle dedi: ‘Anan seni kaybetmesin Ziyâd! Ben de seni Medine’nin en fakihlerinden bilirdim. Şu Yahudiler ve Hristiyanlar, Tevrât ve İncîl’i okuyup da bu iki kitapta bulunan hükümlerden hiçbir şeyle amel etmeyenler değiller midir?’ ”²⁴⁹

Kur’ân, kendisiyle amel edilmezse nazari tartışmalara kaynaklık eden bir cedel kitabına dönüşür. İnsan onu okur, fakat onu yaşamaz. Ayetlerini birbirine çakıştırıp ayetler arası kavgâ çıkarır. Bu da hidayetden sonra sapma ve helak nedenidir.

Abdullah ibni Mes’ûd’dan (radıyallahu anh) şöyle rivayet edilmiştir:

“Bir adamın bir ayet okuduğunu dinledim. Nebi’nin (ﷺ) ise aynı ayeti farklı şekilde okuduğunu dinlemiştim. Onu alıp Nebi’nin (ﷺ) yanına götürdüm ve ona durumu haber verdim.

Yüzünden, (bunu sormamdan) hoşlanmadığını anladım ve şöyle dedi: ‘Her ikiniz de güzel okuyorsunuz, ihtilafa düşmeyiniz. Şüphesiz sizden öncekiler ihtilafa düştükleri için helak oldular.’ ”²⁵⁰

Abdullah ibni Amr’dan (radıyallahu anh) şöyle rivayet edilmiştir:

“Bir gün erkenden Allah Resûlü’ne (ﷺ) gittim. Derken bir ayet hususunda ihtilaf eden iki adamın seslerini işittim. Allah Resûlü (ﷺ) yanımıza çıktı.

249. İbni Mace, 4048; Ahmed, 17473

250. Buhari, 3476

Yüzünden öfkesi belli oluyordu ve şöyle dedi: ‘Sizden öncekiler ancak Kitap hakkında ihtilafları sebebiyle helak oldular.’ ”²⁵¹

Abdullah ibni Mes’ûd’dan (radıyalahu anı) şöyle rivayet edilmiştir:

“Kur’ân’da bir sure hakkında tartıştık. Kimimiz, ‘Otuz beş ayettir.’ derken kimimiz, ‘Otuz altı ayettir.’ dedi. Allah Resûlü’nün (salatuhu aleyhi ve sellem) yanına gittiğimizde Ali’nin onunla konuştuğunu gördük.

‘Kur’ân’ın kıraatinde ihtilaf ettik.’ deyince Allah Resûlü’nün (salatuhu aleyhi ve sellem) yüzü kızardı.

Ali, ‘Allah Resulü (salatuhu aleyhi ve sellem), size öğrettiği gibi okumanızı emrediyor.’ dedi.”²⁵²

Abdullah ibni Amr ibni’l Âs’tan (radıyalahu anı) şöyle rivayet edilmiştir:

“Benim için kızıl develerden daha kıymetli bir mecliste kardeşimle birlikte oturdum. (Ben ve kardeşim baktık ki Allah Resûlü’nün sahabilerinin büyükleri kapılardan birisinin yanında oturmaktalar.) Onlardan ayrı kalmayı uygun görmedik, onların yakınına oturduk. Baktık ki onlar Kur’ân ayetlerinden birini okudular ve üzerinde tartışmaya başladılar, sesleri de olabildiğince yükseldi.

O ânda Allah Resûlü kızgın, yüzü kızarmış bir şekilde onlara toprak atarak geldi ve şöyle dedi: ‘Ey topluluk, durun! (Ne yapıyorsunuz!) Sizden önceki ümmetleri, peygamberlerine muhalefet etmeleri ve Kitab’ın bir kısmını diğerine çıkartırma-

251. Müslim, 2666

252. Ahmed, 832

ları helâk etti. Kur'ân (âyetleri) birbiriyle çelişmesi için değil, birbirini doğrulaması için indirildi. Ondan öğrendiğinizle amel edin, ondan bilmediğiniz şeyleri de bilenine sorun!"²⁵³

Şu rivayetleri bir daha dikkatle okuyalım. Allah Resûlü (ﷺ) birinci rivayette Kur'ân okunuşundaki ihtilafa kızıyor. İkinci rivayette bir ayette ihtilaf edilmesine kızıyor. Üçüncü rivayette âyetlerin sayısındaki ihtilafa kızıyor. Dördüncü rivayette kaderle ilgili âyetler hakkında tartışmalarına kızıyor. Kur'ân ile ilgili tartışmaların hiçbirine müsaade etmiyor. İnsanın tabiatında var olan cedel ahlakından nasıl korunacağını yolunu gösteriyor: Bildiğinizle amel edin, bilmediğinizi bir bilene sorun! Yani Kur'ân'ın amel etmek dışında hiçbir şey için kullanılmasını istemiyor. İnsanın en sevdiği şeylerden olan tartışmanın insanı helaka sürükleyeceğini söylüyor. Böylece günümüzdeki "Neden Kur'ân bizleri birleştirmiyor?" sorusuna da cevap buluyoruz: Tartışmayı amele yeğlediğimiz için!

Kur'ân ile amel etmekten alıkoyan sebeplerden biri tartışma ise bir diğeri açıklanmayan hususlarda soru sormaktır. Çoğu zaman soru, şeytanın zihinlere attığı çengeldir. Gayesi, insanı amelden alıkoymaktır. İnsan bildikleriyle amel etmek, bilmediklerini ehline sormakla mükelleftir. Ehline sormaz da kendi gibileriyle soru cevap ilişkisine girerse tartışma kapısı açılır. Allah ve Resûl'ü çok soru sormanın Kur'ân'ı anlamaya ve yaşamaya engel olduğunu bildiğinden soru sormaya sınır koymuş, açıklanana uymakla yetinmeyi emretmiştir:

253. Ahmed, 6702. Diğer rivayetlerden anlaşıldığı kadarıyla tartıştıkları konu kaderle ilgilidir. (bk. İbni Mace, 85)

“Ey iman edenler! Açıklandığında sizi üzecek şeyleri sormayın. Kur’ân indirilirken sorarsanız size açıklanır. Allah onu affetti. Allah (günahları bağışlayan, örten ve günahların kötü akıbetinden kulu koruyan) Ğafûr (Kulların hak ettikleri cezayı erteleyen) Halîm’dir. Sizden önce bir topluluk onu sormuş sonra da onu (inkâr eden) kâfirler olmuşlardı.”²⁵⁴

Ebû Hureyre’den (radıyalahu anh) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (salâhuhu aleyhi ve selâm) şöyle buyurmuştur:

“Sizi bıraktığım sürece beni kendi hâlime bırakınız. Sizden öncekilerin helak olması ancak ve ancak peygamberlerine ters düşmeleri ve çokça soru sormaları nedeniyledir. Size bir şeyi emrettiğimde gücünüz yettiğince onu yerine getiriniz. Bir şeyi yasakladığımda da onu bırakınız.”²⁵⁵

“Allahu Teâlâ bu şeriatı indirdiğine ve bilinmeyenlerden haber verdiğine göre kullara yaraşan edeb tavrı bu şeriatın bir takım hükümlerinin özet halinde veya tafsîlâtlı olarak zikredilmesinin hikmetini ona bırakmalarıdır. Aynı zamanda bilinmeyen şeylerin açıklanıp açıklanmamasını da ona terketmeleridir. Ve insanlar Alim ve Habir olan Allah’ın belirttiği hududun yanında durmalarıdır. Yoksa hükümleri daraltıp şiddet göstermeleri veya ihtimal ve faraziyelerin ötesinde hareket etmeleri değildir. Ayrıca bilinmeyen şeylerin gerisinde gezinerek Allah’ın açıklamadığı hususları, ulaşamayacakları halde açıklamaya çalışmak değildir. Hiç şüphesiz ki Allahü Taâlâ beşerin takatını ve tahammül kudretini gayet iyi bilir. Allah insanların takatı dahilinde onlara hüküm koyar. İnsan tabiatının kavrayabileceği kadar

254. 5/Mâide, 102

255. Buhari, 7288; Müslim, 1337

bilinmeyenleri açıklar. Bir takım hususlar vardır ki Allahü Taâlâ o hususları özet olarak beyan etmiş veya bilinmez olarak bırakmıştır. Ve insanların da o hususları Allahü Taâlâ'nın irade ettiği şekilde olduğu gibi bırakmalarında hiçbir beis yoktur.”²⁵⁶

Kur'ân evrensel bir mesajdır; bazı ayetleri bugüne değil, yarına yol göstermek için inmiştir. Hâliyle insan anladığıyla amel etmeli; anlamadığını ise tevili vuku bulana, verdiği haber gerçekleşene kadar beklemelidir. İndirdiği gün bile bazı haberlerini ileride anlaşılacağını, bazı ayetlerinin ileride gösterileceğini haber vermiştir:

“Verdiği haberlerin (hak olduğunu) bir süre sonra öğreneceksiniz.”²⁵⁷

“O (Kur'ân'ın) hak olduğu kesin bir şekilde kendilerine belli olsun diye, ayetlerimizi hem ufukta hem de kendi nefislerinde onlara göstereceğiz. Rabbinin her şeyin üzerinde şahit olması yetmez mi?”²⁵⁸

Sahabe de bazı ayetlerin ne anlama geldiğini vuku bulduktan sonra anlamıştır.

Mutarrif'ten ^(rahmetullah) şöyle rivayet edilmiştir:

“Zubeyr'e, 'Ey Ebû Abdullah! Sizi buraya getiren nedir? Halifeyi (Osman'ı) yalnız bıraktınız ve o öldürüldü. Sonra da gelip onun kan davasını güdüyorsunuz?' dedik.

Zubeyr şöyle dedi: 'Allah Resûlü ^(salâhuhu aleyhi ve selâm), Ebû Bekir, Ömer

256. Fî Zılâl-il Kur'ân, 4/463, Mâide Suresi, 101-102. ayetlerin tefsiri

257. 38/Sâd, 88

258. 41/Fussilet, 53

ve Osman zamanlarında, ‘Yalnızca sizden zalimlerin başına gelmekle kalmayacak, (suçlu suçsuz herkesi kuşatacak o dehşetli) fitneden sakının. Bilin ki Allah, cezası çetin olandır.’²⁵⁹ ayetini okurduk. Ancak başımıza gelinceye kadar bizim de bu ayetin hükmü altına gireceğimizi hiç düşünmemiştik.”²⁶⁰

Bazı ayetlerin anlaşılması, verdiği haberin vuku bulmasına bağlıdır. Böyle ayetlerin peşine düşmek Allah hakkında bilgisizce söz söylemeye, amel kapısını kapatıp cedel kapısını açmaya neden olur.

13. Kur’ân’ı Kur’ân’ın Gösterdiği Kaynaklarla Birlikte Okumak

Kur’ân, yine Kur’ân’ın gösterdiği yardımcı kaynaklarla birlikte okunmalı; Kur’ân, Kur’ân’ın istediği şekilde anlaşılmalıdır. Kur’ân’ın mubin (açık ve açıklayıcı) olma özelliğini izah ederken konuya temas etsek de burada biraz daha detaylandırarak konuyu ele alacağız.

a. Kur’ân’ı Kur’ân Bütünlüğü İçinde Okumak

“Andolsun ki onlara, ilim üzere detaylandırdığımız, iman eden bir topluluk için hidayet ve rahmet olan bir kitap getirdik.”²⁶¹

“Elif, Lâm, Râ. (Bu,) ayetleri sağlamlaştırılıp (muhkem kılınmış) sonra da (hüküm ve hikmet sahibi) Hakîm ve (her şeyden haberdar) Habîr (olan Allah) tarafından detaylı olarak açıklanmış bir kitaptır.”²⁶²

Kur’ân, Yüce Allah’ın ilmidir; O (celle celâlihu), kendi sözlerini

259. 8/Enfâl, 25

260. Ahmed, 1414

261. 7/A’râf, 52

262. 11/Hûd, 1

yine bizzat kendisi açıklamış, bir yerde muhkem/öz olarak indirdiği ayeti bir başka yerde ilim ve hikmet üzere detaylandırmıştır. Kur'ân birbirini tefsir eden bir kitap olduğundan onun ayetlerini kendi bütünlüğü içinde anlamak gerekir. Her ayet, diğer ayetlerden bağımsız ele alınırsa öz ile açıklama birbirinden koparılmış olur. Bu da Kitab'ı Allah'ın muradına değil, kendi arzularına göre anlama sorununu doğurur. Bu sorunun önüne geçmek için şu iki adımın izlenmesi gerekir:

– Konuyla ilgili ayetlerin bir araya toplanması, muhkem olanlar ile detaylandırılan ayetlerin bir arada okunması gerekir.

– Çıkan sonuçların Kur'ân bütünlüğüne göre ve yine Kur'ân'ın gösterdiği -birazdan açıklayacağımız- kaynaklarla birlikte değerlendirilmesi gerekir:

İslam tarihinde ortaya çıkan itikadi ve siyasi fırkaların büyük çoğunluğu; önce birtakım düşünceleri itikad edinmiş, sonra o itikada Kur'ân'dan dayanaklar aramışlardır. Kendi inançlarıyla uyumlu olmayan ayetleri de tevil, daha doğrusu tahrif etmişlerdir. Bugün de sıkça karşılaştığımız bu durum; kimi zaman bu ayetin zahiri Allah'ın adalet sıfatına uymaz diye kimi zaman da bu ayetin zahiri tevhid inancına aykırı diye tevil edilmiştir. Aslında bu yaklaşımda “Allah'a din öğretme” edepsizliği vardır.²⁶³ Neyin adalet, neyin tevhid, neyin tenzih, neyin tahrif olduğuna O (celle celalahu) hükmeder. Rabbimiz bize neyi bildirmişse adalet de tev-

263. “De ki: ‘Allah’a dininizi mi öğretiyorsunuz? Oysa Allah göklerde ve yerde olan her şeyi bilmektedir. Şüphesiz ki Allah, her şeyi bilir.’” (49/Hucurât, 16)

hid de teslimiyet de bizzat odur. Ayetleri karşı karşıya getirmek yerine bir bütün içinde inanmak, teslim olmak ve anlamak gerekir. “Şu ayetin zahiri şu ilkeye uymuyor.” demek yerine “Acaba benim ilkem yanlış olabilir mi?” diye sorgulamak gerekir. Belki de biz tevhide, adaleti, tenzihi ... yanlış anlamış; o ilkelere dâhil olmadığı hâlde bazı şeyleri dâhil etmiş veya o ilkelere dâhil olan bazı şeyleri dâhil etmemişizdir. Kur’ân’ın bir kısmını mutlaklaştırıp kalan kısımlarını o bir kısma göre tevil etmek, Allah’tan indirilenin tümüne iman etmek ilkesiyle bağdaşmaz. Ayrıca bu, ayetleri çarpıştırmak olur ki ümmetleri helaka götüren şey, ayetleri kavgaya tutuşturmaktır:

Abdullah ibni Amr ibni’l Âs’tan (radıyalahu anı) şöyle rivayet edilmiştir:

“Benim için kızıl develerden daha kıymetli bir mecliste kardeşimle birlikte oturdum. (Ben ve kardeşim baktık ki Allah Resûlü’nün sahabilerinin büyükleri kapılardan birisinin yanında oturmaktalar.) Onlardan ayrı kalmayı uygun görmedik, onların yakınına oturduk. Baktık ki onlar Kur’ân ayetlerinden birini okudular ve üzerinde tartışmaya başladılar, sesleri de olabildiğince yükseldi.

O ânda Allah Resûlü kızgın, yüzü kızarmış bir şekilde onlara toprak atarak geldi ve şöyle dedi: ‘Ey topluluk, durun! (Ne yapıyorsunuz!) Sizden önceki ümmetleri, peygamberlerine muhalefet etmeleri ve Kitab’ın bir kısmını diğerine çıkıştırmaları helâk etti. Kur’ân (ayetleri) birbiriyle çelişmesi için

değil, birbirini doğrulaması için indirildi. Ondan öğrendiğinizle amel edin, ondan bilmediğiniz şeyleri de bilenine sorun!’ ”264 265

264. Ahmed, 6702

265. Örnek olması açısından İslam'da ilk akılcılar (mütezele) ve İslam kelimcilerini (Eş'arî-Mâturîdî) hatırlayabiliriz. Her iki grubun da Kur'ân'a yaklaşımı ilginçtir. Birinci grup önce beş esas belirlemiş ve sonra tüm Kur'ân'ı bu esasa göre anlamışlardır: Tevhid, adalet, vaat ve void, menzile beyne menzileteyn ve emri bi'l maruf... Mutezileye göre tevhidin tanımı şudur:

“Tevhid ilimlerinden mükellefin mutlaka bilmesi gerekli olanlar: Kadim olan Allah Teâlâ'yı kendisine lââyık olan sıfatlarla bilmek; sonra O'nun bunlarla nitelenmesinin keyfiyetini anlamak; bu sıfatlardan O'nun için her an gerekli olanlarla, O'nun hiçbir zaman nitelenmesi mümkün olmayan sıfatları, ayrıca O'na atfedilmesi câiz olan hususları bilmek, bu kapsamdadır. Sonra bu niteliklere haiz olan zatın mutlaka bir olduğunun, zât, sıfât ve fiil bakımından kendisine ortak ikinci bir varlığın bulunmadığının bilinmesidir.

Allah Teâlâ'ya layık olan sıfatlara gelince bunlar, Allah'ın kendisinden başkasıyla farkını ve şayet Allah'ın dengi olsaydı -ki O bundan münezzehtir- Onunla denkliliğini bildirir sıfatlardır. Ebû Hâşim el-Cübbâî'ye göre Allah'ın nitelenmesi gereken zâtî sıfatlar; O'nun kâdir, âlim, hay, semî, basir, idrâk edilecek şeyleri müdrik, bizâtihi mevcut, mürid ve kârih oluşudur. Ebû Ali el-Cübbâî'ye göre ise bu zâtî sıfatların köklerinden hiçbirisi O'nun zâtından ayrı olarak Allah'a nisbet edilemez.” (Şerhu'l-Usûl'l-Hamse, 1/210)

Bu, şu demektir: Siz, Mutezilenin Allah'a nispet ettiği sıfatların dışında bir sıfatı Allah'a nispet ettiğinizde kadimlerin taaddudunu (birden fazla Allah'ın varlığını) iddia etmiş olduğunuzdan tevhidiniz bozuluyor. Ne Kur'ân'da ne sünnette Allah'ın “kadim/kıdem” diye bir sıfatının olmadığını belirtelim ki naklin önüne geçirilen aklın, insanı ne hâllere düşürdüğünü anlansın. Buna göre Kur'ân'daki tüm sıfat ayetleri Mutezilenin akli çıkarımına tabidir, aksi şıktır!

Kelamcılar ise akılla tespit ettikleri külli kaidelerle Kur'ân nasları karşı karşıya geldiğinde, aklın nakle takdim edileceğini çünkü naklin/ayetlerin zan ifade ettiğini söylemişlerdir:

“Bu yolun öncülerinden olan Fahrüddin Er-Râzî'yi örnek verelim:

Fahrüddin Er-Râzî şöyle demiştir: ‘Bil ki: Katıyet ifade eden akli deliller ile bir şey sabit olur da, şer'i delillerin zahiri (Kur'ân-Sünnet), sabit olana muhalefet ederse önümüzde dört yol olur:

1. 'Akli ve nakli beraber tasdik ederiz.' Bu imkansızdır. İki zıt aynı anda tasdik edilemez.

2. 'İkisini de iptal ederiz.' Bu da imkansızdır. İki zıttı aynı anda yalanlamış oluruz.

3. 'Nakli (Kitap-Sünnet) alır, akli reddederiz.' Bu imkansızdır. Çünkü biz akli delillerle Allah'ı, sıfatlarını, mucizelerin Peygamberin doğruluğuna delil oluşunu bilmeseydik; naklin doğruluğunu bilemezdik...

4. Yukarıdaki maddelerden sonra tek bir şey kalır. Akli olan delilleri alırsız. Nakil olana ya sahih değildir deriz, ya da zahiri kastedilmemiştir.

Başka bir yerde: 'Nakli deliller yakın ifade etmezler. Yakın/kesinlik ifade edebilmeleri için on şeyden emin olmak gerekir.

1. Lafızları rivayet edenlerin ma'sûm olması.

2. İrâbının sahih olması.

3. Tasrifinin sahih olması.

4. İştirâk olmaması.

5. Mecâz olmaması.

6. Şahsa özel olmaması.

7. Zamana özel olmaması.

8. İdmâr olmaması.

9. Takdîm ve te'hîr olmaması.

10. Akli bir delilin bulunmaması.

b. Kur'ân'ı Allah Resûlü'nün Sünnetiyle/Siretiyle Okumak

Yüce Allah, Kitab'ını Peygamber'iyile göndermiş, ona tebliğ/iletme ve tebyin/açıklama görevi yüklemiştir.

“Peygamber'in (ﷺ) Kur'ân'a dönük iki temel vazifesi vardır:

- Onu eksiksiz bir şekilde insanlara ulaştırmak, yani tebliğ:

“Ey Resûl! Rabbinden sana indirileni (insanlara) tebliğ et. Şayet bunu yapmazsan (Allah'ın) risalet (mesajını) tebliğ etmemiş/vazifeni yapmamış olursun. Allah seni insanlardan koruyacaktır. Şüphesiz ki Allah, kâfirler topluluğunu hidayet etmez.”²⁶⁶

- İndirilen Kur'ân'ı açıklayıp beyan etmek:

“(Peygamberleri) apaçık deliller ve Kitaplarla (yolladık). Sana da bu zikri/Kur'ân'ı indirdik ki insanlara indirileni onlara açıklayasın. Umulur ki düşünürler.”²⁶⁷

Allah Resûlü'nün (ﷺ) söz ve davranışlarını yani Sünneti'ni değerli kılan da budur. O (ﷺ), Allah'ın gözetimi altında yirmi üç yıl boyunca bir yandan inen ayetleri insanlara okumuş, diğer yandan söz ve davranışlarıyla (Sünnet ile) Allah'ın (celle celâlahu) ayetlerden neyi murat ettiğini belirtmiştir.

Başka bir yerde meramını daha açık ifade ediyor: ‘Bunların (on şartın) herhangi bir nasta olmaması zandır. Zanni olan bir şeye dayanan zan olur. Bu sabit olursa nakli delillerin zanni olduğu anlaşılır. Akli deliller ise kat'îdir. Ve zanni olan, kat'î olanla çatışmaz.’” (Nakiller için bk. Menhecû's Selefî ve'l Mutekellimîn, 1/119-130; Makâlâtü'l Cehm ibni Safvân ve Eseruhâ fî'l Fireki'l İslâmiyye, 1/180-187)

Görüldüğü gibi Kur'ân, akla tabidir. Akli öncüllere uyuyorsa yakın ifade eder, uymuyorsa zan ifade eder. Yani tüm zanları yıkmak ve yerine ilmi/yakini bilgiyi ikame etmek için gelen Kur'ân bu anlayışa göre zannın kendisi oluveriyor. Acaba burada akla mı iman edilmiştir, Kur'ân'a mı?

266. 5/Mâide, 67

267. 16/Nahl, 44

Her iki vazifesini de en güzel şekilde ve eksiksiz olarak ifa ettiğinden, Allah (celle celâlahu) onu her konuda insanlığa örnek göstermiştir. ²⁶⁸ ” ²⁶⁹

Kur'ân, Nebi'nin (salâlatuhu aleyhi ve selâm) sünnet ve siretinden koparılırsa Allah'ın (celle celâlahu) istediği Kur'ân olmaz. Her isteyenini istediğini anladığı, her dileyenin dilediğini Kur'ân'a söylediği bir kitaba dönüşür. Zira insan zalim ve cahildir. ²⁷⁰ Polemikçi/ Cedelci bir yapısı vardır. ²⁷¹ Şeytanın iğva ve saldırılarına açıktır; bu nedenle her Kur'ân okuduğunda şeytandan Allah'a sığınması istenmiştir:

“Kur'ân okuyacağın zaman kovulmuş/ taşlanmış şeytandan Allah'a sığın.” ²⁷²

İnsanın zaafı, şeytanın iğvasıyla birleştiğinde Kitap; insanların Allah (celle celâlahu) ile ve dinle aldandığı, kötü amellerin süsleyicisi/meşrulaştırıcısı olur. İşte tüm bu tehlikelerden korunmak için insanların Kitap'tan anladığını arzedeceğimiz bir ölçüye ihtiyacımız vardır. O da Resûl'ün (salâlatuhu aleyhi ve selâm) Kur'ân'dan ne anladığı ve onu nasıl pratize ettiğidir.

Kur'ân türedi, köksüz bir kitap değildir. Cebine her meal koyanın veya telefonuna her meal yükleyen anlayacağı bir kitap da değildir. Kur'ân'ın anlaşılması için yine Kur'ân'ın gösterdiği kaynaklar vardır. Bunlar Kur'ân'dan anladığımızın sahil olup olmadığını test edeceğimiz kaynaklardır. **Bu kaynaklara olan ihtiyacımız Kur'ân kapalı olduğu için**

268. bk. 33/Ahzâb, 21

269. Tevhid Meali, s. 271, Nahl Suresi, 44. ayetin açıklaması

270. bk. 33/Ahzâb, 72

271. bk. 18/Kehf, 54

272. 16/Nahl, 98

değil; zaaflarımızın olmasından ve şeytanın iğvasına açık olmamızdandır.

Allah Resûlü'nün (ﷺ) Kur'ân'ı beyan etmesiyle ilgili şunları söyleyebiliriz:

“(Peygamberleri) apaçık deliller ve Kitaplarla (yolladık). Sana da bu zikri/Kur'ân'ı indirdik ki insanlara indirileni onlara açıklayasın/beyan edesin. Umulur ki düşünürler.”²⁷³

Ayette ‘لَتُبَيِّنَ’ ifadesi geçiyor ve “açıklayasın/beyan edesin.” deniliyor. Bu, tebliğden ayrı bir görevdir. Tebliğ, ulaştırmak anlamındadır. Allah Resûlü (ﷺ) Kur'ân'dan hiçbir şeyi gizlememiş, bunları ulaştırmıştır. Tebyin ise açıklamak demektir. İnsanlar kendilerine ulaşan ayetleri doğru anlasınlar diye onlara açıklamıştır.

Ayetteki “Sana da bu zikri/Kur'ân'ı indirdik ki insanlara indirileni onlara açıklayasın/beyan edesin.” ibaresi dikkat çekicidir. Yani, “Başka bir şekilde de insanlara bu kitabı verebilirdik. Bir melek aracılığıyla ya da iki kapak arasında bir kitap olarak ... Ancak gaye, insanlara bu kitabın ulaşması değildir sadece. Doğru anlaşılması için insanların beyana ihtiyacı vardır. Kitab'ı indirdik ve beyan vazifesini sana verdik.” vurgusu yapılmaktadır.

Bu anlamda Allah (celle celaluhu) şöyle buyurur:

“Hakkında anlaşmazlığa düştükleri hususları onlara açıklamak, iman eden bir topluluğa hidayet ve rahmet olması için bu Kitab'ı sana indirdik.”²⁷⁴

273. 16/Nahl, 44

274. 16/Nahl, 64

“Biz, her peygamberi kendi kavminin diliyle yolladık ki onlara açıklasın. Allah dilediğini saptırır, dilediğini hidayet eder. O, (izzet sahibi, her şeyi mağlup eden) El-Azîz, (hüküm ve hikmet sahibi olan) El-Hakîm’dir.”²⁷⁵

Allah Resûlü’nün (ﷺ) bu görevi ile Kıyâmet Suresi’ndeki şu ayetler arasında önemli bağ vardır:

“Onu (anlama ve ezberlemeyi) çabuklaştırmak için, dilini onunla hareket ettirme. Şüphesiz ki onu (kalbinde) toplamak ve okutmak bizim işimizdir. Onu okuduğumuzda sen okunmasını takip et. Sonra kuşkusuz, onu açıklamak da bizim işimizdir.”²⁷⁶

Yani, “Kur’ân’ı biz indirdik, onu toplayacağız, okutacağız. Okuyucuya açıklanması gereken şeyleri açıklamak da bizim işimizdir. Kur’ân’ın açıklanması katımızdan sana verdiğimiz yetki ve daha önce bilmediğin ilimle olacak. Sen Allah’ın muradını insanlara açıklayacaksın...”

Peygamberler vahyin ilk duraklarıdır. Vahyedilenden kastedilenin, Allah’ın murad ettiklerinin ne olduğunu da herkesten daha iyi bilirler. Çünkü Allah (celle celâlihü) insanlara gönderdiği elçilere sadece vahyetmemiş, vahyin ilmini de vermiştir:

“İnsanlar arasında Allah’ın sana gösterdiği şekilde hükmedsin diye bu Kitab’ı sana hak olarak indirdik. Hainlerin savunucusu olma!”²⁷⁷

275. 14/İbrâhîm, 4

276. 75/Kıyâmet, 16-19

277. 4/Nisâ, 105

“Allah, sana Kitab’ı ve hikmeti indirdi ve sana bilmediklerini öğretti.”²⁷⁸

Âişe Annemizden (radıyalahu anha) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (salâlahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

“Hiç şüphesiz ki Allah’ı en iyi tanıyanınız ve O’ndan en çok korkanınız benim.”²⁷⁹

Câbir ibni Abdullah’tan (radıyalahu anih) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü (salâlahu aleyhi ve sellem) bizim ortamızda bulunuyor, (zaman zaman) kendisine Kur’ân iniyor, bu inenlerin yorumunu/te’vîlini de biliyordu. Kendisi ne yapmış ise biz de öyle yapıyorduk.”²⁸⁰

Abdullah ibni Ebî Bekr’dan (rahimehullah) şöyle rivayet edilmiştir:

“Umeyye ibni Abdullah ibni Hâlid, Abdullah ibni Ömer’e, ‘Vakit namazları, korku namazı Kur’ân’da var. Fakat yolculuk (sefer) namazını Kur’ân’da bulamıyoruz.’ dedi.

İbni Ömer dedi ki: ‘Ey yeğenim, Azîz ve Celîl olan Allah bize Muhammed’i (salâlahu aleyhi ve sellem) gönderdi (vakit namazları ve korku namazları dâhil olmak üzere) hiçbir şey bilmiyorduk, (O bize her şeyi öğretti.) Dolayısıyla Muhammed’in (salâlahu aleyhi ve sellem) yaptığını gördüğümüz şeyleri biz de yaparız.’ ”²⁸¹

Hassân ibni Atiyye’den (rahimehullah) şöyle rivayet edilmiştir:

“Cibrîl (aleyhisselam) Nebi’ye Kur’ân’ı indirdiği gibi, Sünneti de indirdi. Ona (salâlahu aleyhi ve sellem) Kur’ân’ı öğrettiği gibi Sünneti de öğretirdi.”²⁸²

278. 4/Nisâ, 113

279. Buharî, 20

280. Müslim, 1218

281. Nesai, 1434; İbn Mace, 1066

282. Darimi, 608

Eyyûb'dan (rahmetullah) şöyle rivayet edilmiştir:

“Bir adam Mutarrıf’a, ‘Bize Kur’ân’dan başka bir şeyden bahsetmeyiniz.’ der.

Mutarrıf ise ona şöyle cevap verir: ‘Vallahi biz (hadisleri-Sünneti) Kur’ân’ın yerine koymayı amaçlamıyoruz. Bizim amacımız Kur’ân’ı bizden daha iyi bilenin sözlerini aktarmaktır.’ ”²⁸³

Ya’lâ ibni Hakîm’den şöyle rivayet edilmiştir:

“Bir gün Saîd ibni Cubeyr, Allah Resûlü’nün bir hadisini aktardı.

Bir adam dedi ki: ‘Allah’ın Kitabı’nda bu rivayetle zıtlaşan şeyler var.’

Saîd ibni Cubeyr dedi ki: ‘Allah Allah! Ben sana Allah Resûlü’nden (salâhuhu aleyhi ve sellem) hadis rivayet ediyorum. Sen ise Allah’ın Kitabı ile ona ters/zıt düşen bir şey var diyorsun! Allah Resûlü (salâhuhu aleyhi ve sellem) Allah’ın Kitabı’nı senden daha iyi bilirdi.’ ”^{284 285}

Allah Resûlü’nün Kur’ân’ı beyanına/açıklamasına şu örnekleri verebiliriz:

1. Örnek:

“Fecr vakti, beyaz iplik siyah iplikten ayrılınca (ufukta ikinci fecir olan fecr-i sadık belirinceye) dek yiyip için. Sonra orucu geceye tamamlayın.”²⁸⁶

283. Câmiu Beyâni’l İlmi ve Fadlih, 2349

284. Darimi, 610

285. bk. Tevhid Dergisi, S 109, s. 22-23

286. 2/Bakara, 187

Bu ayet, orucun başlangıcı ile iftar vakti hakkındadır. Şimdi bu ayeti Allah Resûlü'nden işiten Adiyy ibni Hâtîm'in (radıyalahu anı) başından geçen bir olayı bizzat ondan dinleyelim:

“Bu ayet inince biri siyah diğeri beyaz iki ip aldım ve yas-tığımın altına koydum. Gece boyunca bu iplere baktım, fakat bu ipleri birbirinden ayırt edemedim. Ertesi gün Peygamber'in (salıhalahu aleyhi ve sellem) yanına gidip yaptıklarımı anlattım.”²⁸⁷

Başka bir rivayette: “ ‘Ey Allah’ın Resûlü! Beyaz ipliğin siyah iplikten ayrılması ne demek? Bundan maksat ger-çekten bu ipler mi?’ diye sordum”²⁸⁸

Adiyy ibni Hâtîm, ayetten ilk anladığını pratiğe aktarmış, ancak sorun yaşamıştır. Fecr vakti iplere bakmış, fakat ipleri ayırt edebilmesi mümkün olmamıştır. Doğrusunu öğrenmek için de hemen Allah Resûlü'ne başvurmuştur. Zira Allah Resûlü (salıhalahu aleyhi ve sellem) Kur'ân'ı en iyi bilendir.

Devam edelim:

“Allah Resûlü (salıhalahu aleyhi ve sellem) bana şöyle dedi: ‘Bu ayette kastedilen, gecenin karanlığı ile gündüzün aydınlığıdır.’ ”²⁸⁹

2. Örnek:

“İman eden ve imanlarına zulüm bulaştırmayanlar (var ya); işte bunlara (Allah’ın azabından) emin olma vardır. Ve onlar hidayete erenlerdir.”²⁹⁰

287. Buhari, 1916; Müslim, 1090

288. Buhari, 4510

289. Buhari, 1916; Müslim, 1090

290. 6/En'âm, 82

Sahabenin, bu ayeti ilk okuduğunda ne anladığını İbni Mes'ûd'dan (radıyallahu anhi) dinleyelim:

“İman eden ve imanlarına zulüm bulaştırmayanlar ...’ ayeti nazil olunca bu, insanlara ağır geldi ve: ‘Ey Allah’ın Resûlü! Bizden kim nefsine zulmetmiyor ki?’ dediler.”²⁹¹

Çünkü, (يَظْلِمُ) kelimesi bulunduğu siyak içerisinde tüm zulüm çeşitlerini kapsamaktadır. Yani, Allah’ın azabından emin olan ve hidayete erenler hiçbir zulme/günaha bulaşmayan kimselerdir, manasına gelir. Günahsız kul olmaz. Sahabenin ilk etapta yanlış anladığı bu ayet, Allah Resûlü (salallahu alaihi ve selam) tarafından açıklanmaktadır:

‘Bundan kasıt söylediğiniz mana değildir. Salih kul (Lokman’ın) ne dediğini duymadınız mı? Lokman oğluna şöyle demiştir: ‘Oğulcuğum! Allah’a şirk koşma! Şüphesiz ki şirk, en büyük zulümdür.’²⁹² Zulümden kasıt şirktir.’ ”²⁹³

3. Örnek:

“Hırsız erkek ve kadının, işledikleri (kötülüğün) karşılığı ve Allah’tan bir ceza olarak ellerini kesin. Allah (izzet sahibi, her şeyi mağlup eden) Azîz, (hüküm ve hikmet sahibi olan) Hakîm’dir.”²⁹⁴

Ayetteki (أَيْدٍ) kelimesi (يَدٍ) kelimesinin cemisidir/çoğuludur. Arap lugatında (يَدٍ) ifadesi, parmaklarla omuz arası için, yani kol için kullanılır.²⁹⁵ Hırsızın eli omuz kısmından

291. Buhari, 3429; Müslim, 124

292. 31/Lokmân, 13

293. Buhari, 32; Müslim, 124

294. 5/Mâide, 38

295. bk. El-Bahru’l Muhîr, 4/450, Mâide Suresi, 6. ayetin tefsiri

mı, dirsekten mi, yoksa bilekten mi kesilecek? Bunun sınırı var mıdır? Ayette “ellerini” ifadesi vardır. O hâlde hırsızlık yapan kişinin iki eli birden mi kesilecektir? Sakız çalarak hırsızlık yapan ile banka soyarak hırsızlık yapan, bu hükümde eşit midir? (يَدٌ) kelimesi el manasının dışında nimet ve güç anlamında da kullanılır.²⁹⁶ Buradan kastedilen, onları bazı nimetlerden mahrum bırakmak ya da sosyal hayattaki statülerini/güçlerini düşürmek midir? Hırsızın cezası böyle mi verilmeli?²⁹⁷

Tüm bu soruların tamamını Allah Resûlü'nün bu ayeti nasıl anladığı ve tatbik ettiğine bakarak cevaplayabiliriz. Çünkü Kur'ân'ı en iyi anlayan, onu, sözleri ve yaşantısıyla ilk açıklayan Allah'ın Resûlü'dür. Allah Resûlü devrinde el, bilekten kesilmiş ve bu uygulama sonraki Raşid Hila-fet devrinde de devam etmiştir.²⁹⁸ Ayrıca çalınan malın değerine göre hareket edilmiştir.

Âişe Annemizin (radıyallahu anha) Allah Resûlü'nden (radıyallahu anhu) rivayet ettiği şu iki hadisi okuyalım:

“Hırsızın eli haceden veya türsten daha aşağı bir mal için kesilmezdi. Bunların her biri kıymetli şeylerdi.”²⁹⁹

“ ‘Hırsızın eli bir kalkan bedelinden az miktarlarda ke-silmez.’

296. bk. El-Mufredât, s. 991, y-d maddesi

297. Sünneti inkâr eden kimselerden hırsızın cezasının hapsedmek olduğunu iddia edenler olmuştur. Bu iddianın temel sebebi Sünneti kabul etmemektir. Kabul etmeyince Sünnetin Kur'ân'ı beyanından mahrum kalmış ve Kur'ân'la sapıtmışlardır. (bk. Peygambersiz Kur'âncılar, s. 363) Sünnetle problem yaşayan birçok fırka da ya çalınan malda nisaba itibar etmeyip ceza vermişler ya da ilginç nisap miktarları öne sürmüşlerdir. (bk. El-Farku beyne'l Firâk, s. 129-130)

298. bk. Zahîretu'l Ukbâ fî Şerhi'l Muctebâ, 37/109; Et-Temhîd, 19/283

299. Buhari, 6793; Müslim, 1685

Âişe'ye denildi ki: 'Kalkanın bedeli ne kadardır?'

O da, 'Bir dinarın dörtte biridir.' dedi."³⁰⁰

Allah Resûlü'nün Kur'ân'ı Tefsir/Beyan Örnekleri

• Kur'ân'ı, Kur'ân'la Tefsir

Kur'ân'ın özelliklerinden biri ayetlerinin birbirini açıklar nitelikte olmasıdır. Bundan dolayı Kur'ân tefsirinde ilk başvuru yine Kur'ân'a yapılır ve bu en kuvvetli tefsir çeşididir. Bir ayetin bir ayete tefsir oluşu Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem) tarafından belirtilmişse bu tefsir, diğer içtihadî görüşlerin önündedir; çünkü Allah Resûlü, Kur'ân'ı en iyi bilendir. Bir örnek zikrelelim:

Ummu Mubeşşir'den (radhyallahu anh) şöyle rivayet edilmiştir:

"Nebi'yi (sallallahu aleyhi ve sellem), Hafsa'nın yanında, 'İnşallah, Hudeybiye'de ağaç altında biat edenlerden hiçbir kimse cehenneme girmeyecektir.' diye buyururken işittim.

Hafsa da, 'Ey Allah'ın Resûlü, olamaz.' dedi.

Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), onu azarladı.

Hafsa da, 'İçinizden herkes mutlaka oraya uğrayacak.'³⁰² ayetini okudu.

Bunun üzerine Peygamber de (sallallahu aleyhi ve sellem), 'Yüce Allah, 'Sonra (Allah'tan) korkup sakınanları kurtarırız. Ve zalimleri orada diz çökmüş vaziyette bırakırız.'³⁰³ buyurmuştur.' dedi."³⁰⁴

300. Nesai, 4935; 1 dinar, 4,25 gram altına; çeyrek dinar yaklaşık 1,06 gram altına tekabül eder.

301. bk. Tevhid Dergisi, S 110, s. 26-28

302. 19/Meryem, 71

303. 19/Meryem, 72

304. Müslim, 2496; Ahmed, 27362

• Sözlü Tefsir

Allah Resûlü (ﷺ) bazen Kur'ân'ı kendi sözleriyle tefsir etmiştir/açıklamıştır. Bazen ayeti zikredip tefsir etmiştir. Bazen de ayeti zikretmeden bazı açıklamalar yapmış ve bu açıklamalar, konuyla ilgili bir ayetin tefsiri gibi olmuştur. Örneğin; Ebû Hureyre'den (رضي الله عنه) rivayet edildiğine göre Peygamber (ﷺ) şöyle buyurmuştur:

“Kul bir hata işlerse kalbine siyah bir nokta konulur. Şayet o günden el çeker, bağışlanma diler, tevbe edip Allah'a dönerse kalbi cılalanır. Eğer bunları yapmaz günah ve hataya devam ederse siyah nokta arttırılır ve neticede bütün kalbini kaplar. İşte Allah'ın, 'Asla (onların söylediği gibi değil)! Bilakis işledikleri (günahlar), kalplerinde pas tutmuş (hakkı anlamalarına engel olmuştur).'³⁰⁵ diye anlattığı pas budur.”³⁰⁶

Örneğin, “O gün, cehennem yetmiş bin yularla ve her bir yularda onu çeken yetmiş bin melekle getirilir.”³⁰⁷ hadisi, “Ve o gün cehennem de getirilir. İnsan o gün hatırlar. (Ama) hatırlamanın ona ne faydası olacak ki?”³⁰⁸ ayetinin tefsiri mahiyetindedir.

• Fiilî Tefsir

Allah Resûlü (ﷺ) bir ayetin gerektirdikleriyle amel ederek pratik tefsirini yapmıştır. Bu açıdan baktığımızda aslında Allah Resûlü'nün hayatının tamamı/Sünnet, Kur'ân'ın açıklamasıdır:

305. 83/Mutaffifin, 14

306. Tirmizi, 3334; İbni Mace, 4244

307. Müslim, 2842; Tirmizi, 2573

308. 89/Fecr, 23

Sa'd ibni Hişâm'dan (radhyallahu anhi) şöyle rivayet edilmiştir:

“Ben Âişe'ye, ‘Ey Müminlerin Annesi! Allah Resûlü'nün ahlakından bana bilgi versen?’ dedim.

‘Sen Kur’ân okumuyor musun?’ dedi.

‘Okuyorum.’ dedim.

‘Allah Resûlü'nün ahlakı Kur’ân'dı.’ dedi.’³⁰⁹

Âişe Annemiz'den (radhyallahu anha) şöyle rivayet edilmiştir:

‘Allah Resûlü (salallahu aleyhi ve sellem), Nasr Suresi indikten sonra kıldığı bütün namazlarda,³¹⁰ ‘سُبْحَانَكَ رَبَّنَا وَبِحَمْدِكَ اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي’³¹¹ duasını okurdu.’³¹¹

Başka bir lafızda, “Böylece Kur’ân’ı yorumladı.”³¹² denilmiştir.

Ebû Hureyre'den (radhyallahu anhi) şöyle rivayet edilmiştir:

“‘Yakın akrabaların olan aşiretini uyararak (işe başla).’³¹³ ayeti nazil olunca Allah Resûlü (salallahu aleyhi ve sellem) kalkıp bir konuşma yaptı: ‘Ey Kureyş topluluğu!’ dedi veya buna benzer bir ifade kullandı.

Akabinde şöyle devam etti: ‘Nefislerinizi satın alın/Kendinizi kurtarın! Allah’a karşı size hiçbir fayda sağlayamam! Ey Abdulmenaf oğulları! Allah’a karşı size hiçbir fayda sağlayamam! Ey Abdulmuttalib’in oğlu Abbas! Allah’a karşı sana hiçbir fayda sağlayamam! Ey Allah’ın elçisinin halası Safiyye! Allah’a karşı sana hiçbir fayda sağlayamam! Ey Muhammed’in

309. Müslim, 746

310. Bir diğer lafızda ‘rükû ve secdelerinde’ şeklinde geçer. (bk. Buhari, 4968)

311. Buhari, 4967

312. Buhari, 4968

313. 26/Şuarâ, 214

kızı Fatıma! Malımdan ne istersen iste. Ama Allah'a karşı sana hiçbir fayda sağlayamam!' ”³¹⁴

• Takrîrî Tefsir

Allah Resûlü (ﷺ) bazı insanların ayetlerden anladıklarını yahut ayetler hakkındaki açıklamalarını dinlemiş ve akabinde ya onaylamış ya da karşı çıkmamış, sessiz kalmıştır. Tefsir/Açıklama başkası tarafından yapılsa da Allah Resûlü'nün onayı, Kur'ân'ın Sünnet ile açıklanması kapsamındadır. Bu çeşit tefsirler oldukça azdır:

Amr ibni'l Âs'tan (رضي الله عنه) şöyle rivayet edilmiştir:

“Zâtu Selâsil Gazvesi'nde soğuk bir gecede ihtilam olmuştum. Gusledersem helak olurum korkusundan dolayı teyemmüm edip arkadaşlarıma sabah namazını kıldırđım. Medine'ye dönünce bu durumu Allah Resûlü'ne (ﷺ) haber verdiler.

O da, 'Ey Amr! Sen arkadaşlarına cünüp olarak mı namaz kıldırđın?' buyurdu.

Beni gusletmekten alıkoyan hava şartlarını haber verdim ve Allah'ın şöyle buyurduğunu söyledim: 'Kendinizi öldürmeyin. Şüphesiz ki Allah, size karşı merhametlidir.'³¹⁵

Bunun üzerine Peygamber (ﷺ) güldü ve hiçbir şey söylemedi.”³¹⁶

“Bir kadını alıkoyup (cima dışında) birtakım fiiller işleyen adam hakkında, 'Gündüzün iki ucunda ve gecenin (gündü-

314. Buhari, 4771; Müslim, 204

315. 4/Nisâ, 29

316. Ebu Davud, 334

ze) yakın saatlerinde namazı dosdoğru kıl. Şüphesiz iyilikler, kötülükleri giderir. Bu, (Allah'ı) ananlar için bir öğüttür.'³¹⁷ ayeti nazil olur.

Adam, Allah Resûlü'ne (ﷺ), 'Ey Allah'ın Resûlü! Bu sadece bana özel mi, yoksa bütün insanlara şamil mi?' diye sorar.

Ömer, eliyle adamın göğsüne vurarak, 'Hayır, ne yazık ki (gözün aydın olmasın)! Bu bütün insanlar hakkındadır.' der.

Allah Resûlü de (ﷺ), 'Ömer doğru söylemiştir.' buyurur."^{318 319}

Sünnet'in Kur'ân'ı tefsir/beyan yönleri olarak şunları zikredebiliriz:

- Mücmelin Beyan Edilmesi³²⁰

Mücmel, ancak sözü söyleyenin bir ilave ve açıklamasıyla anlaşılabilir derecede kapalı olan lafızdır. Yani manası akılla değil, ancak sözün sahibinden gelen bir nakille anlaşılır. Allah'ın Kelamını en iyi bilen ve onu beyan etme vazifesine sahip olan Allah Resûlü (ﷺ), ayetlerden mücmel olanları Sünnetiyle açıklamıştır.

Örneğin, Allah Resûlü (ﷺ) "Namazı ikame edin."³²¹ manasındaki mücmel ayetleri, "Beni nasıl namaz kılarken gördüyseniz öylece namaz kılın."³²² şeklinde ifade ederek Sünnetiyle beyan etmiştir/açıklamıştır.

317. 11/Hûd, 114

318. Ahmed, 2206

319. bk. Tevhid Dergisi, S 111, s. 17-18

320. Bu konu hakkında tafsilatlı bilgi için bk. Et-Tahrîr fî Usûli't Tefsîr, s. 61; Mekâlât fî Ulûmi'l Kur'ân ve Usûli't Tefsîr, s. 138; Kavâidü't Tefsîr Cem'ân ve Dirâse, 1/130; Et-Tefsîru'n Nebvî, s. 54; Tefsîr Usûlü, Dr. Musaid b. Süleyman et-Tayyar, s. 46

321. bk. 2/Bakara, 43

322. Buhari, 631; Müslim, 674

Yine, haccın farziyetiyle ilgili ayetler³²³ için, “Hac ibade-tinde uymanız gereken kurallarınızı benden alınız. Bilemi-yorum, belki bu haccımdan sonra bir daha haccedemem.”³²⁴ buyurmuş, Sünnetiyle bu ibadetin nasıl yapılacağını beyan etmiştir.

“İmrân ibni Husayn’ın yanında ilim müzakere ederken bir adam, ‘Kur’ân’da olandan başka şey konuşmayın.’ dedi.

Bunun üzerine İmrân ibni Husayn şöyle dedi: ‘Sen ah-maksın. Sen ögle namazının Kur’ân’da dört rekât, ikinci namazının dört rekât olduğunu ve bunlarda sesli okuma-yacağını, akşam namazının üç rekât olduğunu bunun iki rekâtında açıktan okuyacağını, üçüncü rekâta sesli olarak okumayacağını, yatsı namazının dört rekât olduğunu, bunun iki rekâtında sesli olarak okuyacağını, diğer iki rekâtında sessiz olarak okuyacağını, sabah namazının iki rekât olduğunu ve bu rekâtlarda sesli olarak okuyacağını gördün mü?’ ”³²⁵

• Umumi Lafzın Tahsis Edilmesi³²⁶

Tek bir mana için konulan, bütün fertlerini kapsayan ve kapsadığı fertleri sınırlı olmayan kelimelerdir. Örneğin, “her”, “bütün”, “kim” kelimeleri umumu ifade eden keli-melerdir. Tahsis ise umumi lafzın içine aldığı bazı fertleri onun hükmünden çıkarmak demektir.

Sünnet, Kur’ân’daki bazı umumi ifadeleri tahsis etmiştir.

323. bk. 3/Âl-i İmrân, 97; 22/Hac, 27

324. Müslim, 1297

325. Musannefu Abdîrrezzâk, 21398; Benzer rivayetler için bk. Ebu Davud, 1561; El-Mu’ce-mu’l Kebîr, 537; El-Fakîh ve’l Mute fakkih, s. 235

326. bk. Fıkıh Usulü, Abdullah b. Salih el-Fevzan, s. 109, 120

Yani, normalde umumi ifadenin hükmüne dâhil olan bir şey, Sünnetten bir delille ayetin hükmünden çıkmıştır.

Örneğin, “Hayız döneminde kadınlardan uzak durun. (Hayız bitip) temizleninceye kadar onlara yaklaşmayın.”³²⁷ ayetini Sünnetten bağımsız olarak anlamaya kalktığımızda hayızlı kadınları tamamen terk etmek ve onlara yaklaşmamak emrediliyor gibi anlaşılır. Ancak Allah Resûlü (ﷺ) umumi olan bu emri, “Cinsî birleşme dışında her şeyi yapabilirsiniz.”³²⁸ sözüyle tahsis etmiş, bu uzaklaşmanın sınırlarını beyan etmiştir.

Yine “Allah, evlatlarınız hakkında erkeklere, kız çocuklarının payının iki mislini vermenizi tavsiye eder.”³²⁹ ayeti, tüm çocukları hükme dâhil eden umumi bir ifadedir. Ancak Sünnet, miras almak için varisi öldürene³³⁰ ve kâfire³³¹ mirastan pay olmayacağını belirtmiş, geniş olan bu hükmü daraltmış, tahsis etmiştir.

• Mutlak İfadenin Takyîd Edilmesi³³²

Mutlak, delaleti/işaret ettiği manası sıfat, şart, zaman, mekân gibi kayıtlarla kayıtlanmamış lafızdır. Örneğin, ‘adam, kitap’ ibareleri bir sınır/kayıt zikredilmeyen mutlak lafızlardır. Takyîd ise kayıtlamak, sınırlamak anlamındadır. “Kırmızı kitap, yaşlı adam” denildiğinde kitap ve adam kelimelerinin kapsamı kayıtlanmış/sınırlandırılmış oldu.

327. 2/Bakara, 222

328. Müslim, 302

329. 4/Nisâ, 11

330. Tirmizi, 2109; İbni Mace, 2645

331. Buhari, 4283; Müslim, 1614

332. bk. Fıkıh Usulü, Abdullah b. Salih el-Fevzan, s. 130

Kur'ân'da yer alan bazı mutlak ifadeler, Sünnetle kayıtlanmıştır. Böylece mutlak ifadenin genişliğinde bir daralma olmuş, ayeti doğru anlamak ve kulların maslahatı açısından büyük faideler ortaya çıkmıştır. Bir örnek verelim:

Allah (celle celaluhu), mirasta paylaşım hükümlerini belirttikten sonra şöyle buyurmuştur:

“(Tüm bunlar ölenin) vasiyeti yerine getirildikten ve borçları ödendikten sonradır”³³³

Peki, vefat eden kişi, malının tümünü vasiyet etmişse ne olacak? Çünkü ayetteki [وَصِيَّةٍ] “vasiyet” mutlak bir ifadedir, miktarında bir sınır yoktur. Böyle durumda mirasçılardan hak talebi olur mu? İşte Sünnet, ayetteki mutlak ifadeyi üçte bir (1/3) olarak sınırlandırmış/kayıtlamıştır. Allah Resûlü (salallahu alayhi ve aleyhi) malının üçte ikisini (2/3) vasiyet etmeyi soran Sa'd ibni Ebî Vakkâs'a bunun yanlış olduğunu söyler. Sa'd (radıyalahu anı) sonra, yarısını vasiyet etmenin hükmünü sorar. Allah Resûlü yarısını da vasiyet etmenin doğru olmadığını belirtir ve şöyle der: “Üçte birini, aslında üçte bir de çoktur. Senin mirasçını zengin/kimseye ihtiyacı olmayacak şekilde bırakıp göçmen, insanların yardımıyla geçinen muhtaç olarak bırakmandan daha hayırlıdır.”³³⁴

• Müşkil Ayetlerin İzah Edilmesi³³⁵

Müşkil, ilk bakışta kapalı duran, anlaşılmasında zorluk yaşanan, başka şeylerle çelişkili gibi görünen demektir.

333. bk. 4/Nisâ, 11

334. Buhari, 1295; Müslim, 1628

335. Tefsir Usulü, İsmail Cerrahoğlu, s. 176

Allah Resûlü (ﷺ) Kur'ân'da bu şekilde olan bazı ayetleri kapalılığa yer kalmayacak şekilde açıklamıştır:

Muğîre ibni Şube'den (radıyallıhu anı) şöyle rivayet edilmiştir:

“Necrân'a vardığımda bana soru sordular ve ‘Siz Kur'ân'da (İsâ'nın (aleyhisselâm) annesi Meryem hakkında), ‘Ey Hârûn'un kardeşi.’³³⁶ şeklinde okumaktasınız. Hâlbuki Hârûn da Mûsâ da (aleyhisselâm) İsâ'dan şu kadar şu kadar yıl önce yaşamışlardır.’ dediler.

Ben de Allah Resûlü'ne geldiğimde kendisine bunu sordum.

O da, ‘Onlar, kendilerinden önce yaşamış olan peygamberlerinin ve salih kimselerinin adlarını çocuklarına verirlerdi.’ buyurdu.”³³⁷

• Garib Kelimelerin Açıklanması³³⁸

Kur'ân'da yaygınlık kazanmamış ve bundan dolayı manası herkesçe bilinmeyen bazı kelimeler vardır. Bu kelimelere garib denir. Allah Resûlü'nden (ﷺ) bu kelimelerin izahına dair rivayetler gelmiştir.

Örneğin, Allah Resûlü (ﷺ), “Şayet (kadınlar arasında) adaleti sağlayamayacağınızdan korkarsanız, bir eşle veya cariyelerinizle yetinin. Haksızlık yapmamanız için en uygun olan budur.”³³⁹ ayetindeki (أَلَّا تَعْلَمُوا) kısmını (أَنْ لَا تَجُورُوا) “Adaletsizlik, insafsızlık yapmamanız”³⁴⁰ diyerek açıklamıştır.

336. 19/Meryem, 28

337. Müslim, 2135

338. Tefsir Usulü, İsmail Cerrahoğlu s. 176

339. 4/Nisâ, 3

340. Sahihu İbni Hibbân, 4029

• Mübhem İfadenin Tefsir Edilmesi³⁴¹

Kur'ân'da yer alan insan, melek, cin, topluluk veya bir kabilenin kimliğinin yahut sıfatlarının açık bir şekilde yer almamasına müphem denir. Ayetlerde müphem/kapalı bırakılan noktalar ancak nakille/Kur'ân ve Sünnetle bilinebilir. Allah Resûlü (ﷺ) bazı müphem ifadeleri açıklamıştır. Genel olarak müphemün açıklanmasının üzerine bir amel/hüküm terettüp etmez. Bundan dolayı sahabe neslinin müpheme dair soru sordukları pek olmamıştır.

Örneğin, Allah Resûlü (ﷺ), 'Zalim olanlar, kendilerine söylenen sözü bir başkasıyla değiştirdiler.'³⁴² ayeti hakkında, 'Onlar dübürleri üzerinde sürünerek girdiler, kendilerinden istenilen sözü de 'saçtaki bir tane' diyerek değiştirdiler.'³⁴³ diyerek müphem noktayı beyan etmiştir.

Yine, "En bedbaht olanları harekete geçtiğinde"³⁴⁴ ayeti hakkında, "Yani tıpkı Ebû Zem'a gibi kavminin içerisinde arkası olan, güçlü ve zorba bir adam, deveye saldırdı."³⁴⁵ diyerek Salih Kavmi'ne gönderilen deveyi kesen kişinin sıfatlarını zikretmiştir.³⁴⁶

Sünnetle ilgili verilen tüm bu detaylar, Kur'ân ve Sünnet ilişkisini anlamak içindir. Yoksa Allah Resûlü'nün sünneti/sireti bir bütün olarak Kur'ân'ın tefsiridir/beyanıdır. Yüce Allah Kur'ân'ın mübelliği, açıklayıcısı ve örnekliği olarak

341. Tefsir Usulü, İsmail Cerrahoğlu, s. 215

342. 2/Bakara, 59

343. Buhari, 3403; Müslim, 3015

344. bk. 91/Şems, 12

345. Buhari, 4942; Müslim, 2855

346. bk. Tevhid Dergisi, S 112, s. 17-19

ondan (^{salâhuhu}_{alcâhu}^{ve}_{selem}) razı olmuştur. Bir Müslim, Kur'ân'ı öğrendiği gibi Nebi'nin hayatını da öğrenmeli, adım adım onu izlemelidir. Kur'ân'ı doğru anlamanın yegâne yolu, onun peşi sıra yürümektir.

Kur'ân ve Sünnet Arasında Bağ Kurmak

Burada Kur'ân okuyucusu kardeşlerime önemli bir tavsiyede bulunmak istiyorum. Şer'i kaynaklar bir zincirin halkaları gibi birbirine geçmiştir, birbirine bağlıdır. Hepsisi bir bütün olarak Allah'ın ipidir... Halkaları/İlmekleri birbirinden ayırdığımızda elimizde kalan parça Allah'ın (^{celle}_{celâlahu}) ipi ve tutunulması gereken kulp (urvetu'l vuskâ) özelliğini yitirmektedir. Ne yazık ki İslam'da yaşanan ilk sapma olan hilafetin saltanata dönüşmesiyle beraber parçalanma başlamıştır. Parçalanmadan nasibini alan kısımlardan biri de şer'i ilimlerdir. Kur'ân ayrı, sünnet ayrı, müminlerin yolu ayrı; yani birbirinden müstakil alanlar olarak ele alınmıştır. İhtisaslaşma bir dalda derinleşmeyi sağlasa da bütünün diğer parçalarıyla bağını koparması nedeniyle zararı faydasından fazla olmuştur. Bugün öze dönüş ve ıslah misyonunu üstlenen Müslimlerin bir vazifesi de başta Kur'ân ve Sünnet olmak üzere koparılan bağları birleştirmeleri, naslar arasındaki bağı açığa çıkarmalarıdır. Birkaç misalle meramımı daha iyi anlatacağımı umuyorum:

Allah Resûlü (^{salâhuhu}_{alcâhu}^{ve}_{selem}) secdeye kapandığında Allah'ı (^{celle}_{celâlahu}) hususi lafızlarla tesbih ederdi. Âişe Annemiz (^{radıyalahu}_{anha}), onun bu sünneti ile Kur'ân arasında bağ kurdu.

Âişe Annemizden (^{radıyalahu}_{anha}) şöyle rivayet edilmiştir:

“Nebi (ﷺ), ‘Allah’ın yardımı ve fetih geldiği zaman’³⁴⁷ ile başlayan Nasr Suresi indikten sonra kıldığı bütün namazlarda, ‘Subhâneke Rabbenâ ve bihamdike Allahumme’ğfirlî.’ duasını okurdu.”³⁴⁸

Sahabi, Allah Resûlü’nün (ﷺ) sıkça yaptığı bir dua ile Kur’ân ayeti arasında bağ kurdu.

Şehr ibni Havşeb’den (radıyalahu anıh) şöyle rivayet edilmiştir:

“Ummu Seleme’ye, ‘Ey muminlerin anası! Allah Resûlü’nün senin yanında olduğu zaman en çok yaptığı dua neydi?’ dedim.

Bana şöyle karşılık verdi: ‘Çoğunlukla yaptığı dua şuydu: ‘Ey kalpleri bir hâlden bir hâle çeviren Rabbim, benim kalbimi de dinin üzere sabit kıl.’ Ben kendisine, ‘Ey Allah’ın Resûlü! Niçin bu duayı yapıyorsunuz?’ diye sordum. Şöyle buyurdular: ‘Hiçbir kimse yoktur ki onun kalbi Allah’ın parmakları arasında olmuş olmasın. Dilediğini düzeltir, düzgün bir yola iletir, dilediğini ise kalbini kaydırarak yoldan çıkarır.’

Sonra ravilerden Muâz ibni Muâz şu ayeti okudu: ‘Rabbimiz! Hidayet ettikten sonra kalplerimizi eğriltme. Bize kendi katından bir rahmet ver. Şüphesiz ki sen, (karşılıksız olarak kullarına hibe eden) El-Vehhâb’sın.’³⁴⁹ ”³⁵⁰

Ebû Hureyre (radıyalahu anıh), Allah Resûlü’nün (ﷺ) bazı sözleri ile Kur’ân ayetleri arasında bağ kurdu:

347. 110/Nasr, 1

348. Buhari, 4967

349. 3/Âl-i İmrân, 8

350. Tirmizi, 3522

Ebû Hureyre'den (radhyallahu anh) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (salallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

“ ‘Nefsim elinde olan Allah’a yemin ederim ki fazla zaman geçmeden Meryem oğlu aranızda adaletli bir hakem olarak inecektir. Haçı kıracak, domuzu öldürecek, savaşı kaldıracaktır. Mal o kadar artacak ki kimse onu kabul etmeyecektir ve nihayet bir tek secde dahi dünyadan ve içindekilerinden hayırlı olacaktır.’

Daha sonra Ebû Hureyre şöyle dedi: ‘Dilerseniz şu ayeti okuyabilirsiniz: ‘Ehl-i Kitab’ın tamamı ölümünden önce mutlaka ona iman edecektir. (Hem Îsâ da) Kıyamet Günü onların aleyhine şahitlikte bulunacaktır.’³⁵¹ , ”³⁵²

Yine Ebû Hureyre'den (radhyallahu anh) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (salallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

“ ‘Bütün çocuklara doğdukları esnada şeytan dokunur. Kendilerine şeytan dokunduğu için ağlayarak doğarlar. Ancak Meryem ve onun oğluna şeytan dokunmamıştır.’

Ebû Hureyre, ‘Dilerseniz, ‘Onu ve zürriyetini taşlanmış/kovulmuş şeytandan sana sığındırırım.’³⁵³ ayetini okuyun.’ demiştir.”³⁵⁴

Örneğin, bizler Allah Resûlü’nün sünneti olarak sabah ve akşam zikirleri yapıyoruz. Bunun Allah Resûlü’nün (salallahu aleyhi ve sellem) müekked sünnetlerinden olduğunu biliyoruz. Peki, neden bu vakitlerde Allah Resûlü’nün zikir yaptığını ve ümmetini

351. 4/Nisâ, 159

352. Buhari, 3448

353. 3/Âl-i İmrân, 36

354. Buhari, 4548

zikre teşvik ettiğini düşünüyor muyuz? Bu vaktin özelliği nedir? Neden bu vakitte zikir tavsiye edilmiştir?

“(Öyleyse) onların söylediklerine sabret! Güneş doğmadan ve batmadan önce Rabbini hamd ile tesbih et. Gecenin bazı saatlerinde ve gündüzün iki ucunda tesbih et ki (Rabbin senden, sen de Rabbinden) razı olasın.”³⁵⁵

“(Öyleyse) sabret. Şüphesiz, Allah'ın vaadi haktır. Günahların için bağışlanma dile ve sabah akşam Rabbini hamd ile tesbih et.”³⁵⁶

“Onların söylediklerine sabret. Güneş doğmadan önce ve batmadan önce Rabbini hamd ile tesbih et.”³⁵⁷

Öncelikle bu vakitte Allah'ın (celle celâluh) zikretmeyi, O'nun emrettiğini ve bu zikrin sabrı beslediğini, sabra kaynaklık ettiğini anlıyoruz. Yorulan, yıpranan ve daralan kalpler bu vakitte Allah'ı anarak dinleniyor, yenileniyor ve onarılıyor. Kur'ân ile Sünnet arasında bağ kurduğumuzda önce kendi amelimiz ile Nebi (salâhu aleyhi ve sellem), sonra Nebimizin ameli ile Kur'ân arasında bağ kuruyoruz. Zincirin halkalarını birbirbirine bağladıkça ilimde derinleşiyor, amelden lezzet alıyoruz.

c. İlk Neslin İslam'ı Anlaması ve Yaşaması

Bir diğeri onun (salâhu aleyhi ve sellem) terbiyesinde yetişen Muhâcir ve Ensâr'ın ilkleri ve öncülerinin anlayışıdır:

“Muhâcir ve Ensâr'dan öncüler, ilkler ve onlara ihsan üzere tabi olanlar (var ya)! Allah onlardan razı olmuş, onlar da

355. 20/Tâhâ, 130

356. 40/Mu'min (Ğafir), 55

357. 50/Kâf, 39

Allah'tan razı olmuşlardır. Allah onlar için altından ırmaklar akan ve içinde ebedî kalacakları cennetler hazırlamıştır. En büyük kurtuluş budur işte.”³⁵⁸

Allah'ın razı olacağı insanlar Muhâcir, Ensâr ve onlara ihsan üzere tabi olanlardır:

“Şayet onlar (misli misline), sizin iman ettiğiniz gibi inanırlarsa hidayete ererler. Yüz çevirirler ise onlar ancak bir ayrılık içinde olurlar. Onlara karşı Allah sana yetecektir. O (işiten ve dualara icabet eden) Es-Semi', (her şeyi bilen) El-Alim'dir.”³⁵⁹

Ehl-i Kitap iman edeceği zaman sahabe gibi iman etmeleri ve onların imanına misli misline itaat etmeleri istenmiştir. Zira bu din/vahiy ilk olarak onlara geldi; onlar bu dini anladı ve yaşadı. Allah (celle celalahu) onların yaşayışından razı oldu ve sonradan gelenlere onları “uyulacak önderler” kıldı. Nebi'nin sünneti/sireti ve ashabın anlayışı olmadan Kur'an'ı anlama faaliyetinin neye mal olacağına dair güzel bir örnek, Eslem Ebî İmrân'dan (rahimellahu) rivayet edilmiştir:

“Bizler fetih için İstanbul'daydık. Komutan olarak Mısırlıların başında Ukbe ibni Âmir (radıyallahu anhu), Şamlıların başında ise Fedâle ibni Ubeyd (radıyallahu anhu) vardı. Şehirden Rumların oluşturduğu büyük bir ordu çıktı. Biz Müslimler de onların karşısına büyük bir orduyla çıktık. Derken Müslimlerden bir adam, Rumların safına daldı.

İnsanlar bağırmaya başladılar ve dediler ki: ‘Subhânallah! Bu genç kendi eliyle kendisini tehlikeye atıyor.’

358. 9/Tevbe, 100

359. 2/Bakara, 137

Ebû Eyyûb El-Ensârî (radıyalahu anı) dedi ki: ‘Siz ayeti böyle bir yoruma tevîl ediyorsunuz. Ancak bu ayet biz Ensâr topluluğu hakkında inmiştir. Allah (celle celaluhu) dinini izzetli kılıp İslâm’ın yardımcılarını çoğalınca biz, Allah Resûlû’nün (salıhalahu aleyhi ve sellem) haberi olmadığı hâlde dedik ki: ‘Bizim mallarımız zayı oldu. Mallarımızın başına geçsek de onları ıslah etsek.’ Bunun üzerine Allah (celle celaluhu) bu ayeti indirdi. Bizim bu düşüncemizin doğru olmadığını belirtti. Asıl tehlike, mallarımızın başında oturmak ve onları ıslah etmeye çalışmak istememizdir. Allah (celle celaluhu) bize savaşmayı emretmiştir.’

Ebû Eyyûb çarpışmaya aralıksız devam etti ve orada defnedildi.”³⁶⁰

Görüldüğü gibi bir insan “Kendi ellerinizle kendinizi tehlikeye atmayın.” ayetini Arap dilini esas alarak yorumluyor. Sonuç; ayetin anlatmak istediğinin tam tersi bir görüş çıkıyor ortaya. Sahabe ayetin arka planına ışık tutunca ayet, meal vereceğimiz şekilde anlaşılıyor:

“Allah yolunda infak edin ve (İslami mücadeleden geri kalmak suretiyle) kendi ellerinizle kendinizi tehlikeye atmayın. Kulluğunuzu en güzel şekilde yerine getirin. Çünkü Allah muhsinleri/kulluğunu en güzel şekilde yapmaya çalışanları sever.”³⁶¹

Bir diğer örnek:

“Ey iman edenler! Siz kendinizden sorumlusunuz. Doğru yolda olduğunuz sürece sapanlar size zarar vermez. Topluca dönüşünüz Allah’adır. Size yaptıklarınızı haber verecektir.”³⁶²

360. Ebu Davud, 2512; Tirmizi, 2972

361. 2/Bakara, 195

362. 5/Mâide, 105

“Doğru yolda olduğunuz sürece sapanlar size zarar vermez” kısmı, “İnsanlar ne yaparsa yapsın sizi ilgilendirmez.” şeklinde anlaşılmıştır. Açıkçası yalnızca Arap dili kurlarıyla okunduğunda bu anlama gelmeye de müsaittir. Ancak ayet, İslam’ın ruhuna aykırı olan “bananecilik/nemelazımcılık” ahlakına cevaz vermez. Şöyle ki;

Ayet-i kerime ilk dönemden itibaren yanlış anlaşılmış ve emr-i bi'l ma'ruf vazifesini iptal ettiği düşünülmüştür. Oysa “Siz kendinizden sorumlusunuz.” cümlesi, “Allah’ın (celle celaluhu) size farz kıldıklarını yapmakla yükümlüsünüz.” anlamındadır. İslam ümmetine namaz, oruç, hac gibi farz kılınmış şeylerden biri de yeryüzünde Allah’ın (celle celaluhu) şahitleri olmak, adaleti Allah (celle celaluhu) için ayakta tutmak, iyiliği emredip kötülükten sakındırmaktır. Ayet, geniş anlamıyla emr-i bi'l ma'rufa delalet etmektedir. Ebû Bekir (radıyalahu anh) bir gün insanlara, “Ey insanlar! Bir ayet var ki onu yanlış yorumluyorsunuz.” dedi ve bu ayeti okudu. Sonra şöyle devam etti: “Ben Allah Resûlü’nü (salıhalahu aleyhi ve alicum) şöyle derken işittim: ‘İnsanlar münkeri gördükleri zaman, onu değiştirmek için çaba sarf etmezlerse Allah’ın (celle celaluhu) hepsini birden cezalandırması yakındır.’ ”³⁶³

Şu ayeti okuyalım:

“Allah (kulağı yarılıp putlara adanan) Bahire, (bir belayı defetmek için putlar adına dokunulmaz ilan edilen) Saibe, (belirlenmiş standartlarda doğuran devenin salınması ve ona dokunulmaması gereken) Vasile, (sırtına binilmeyi haram kabul ettikleri) Ham; bunların hiçbirini meşru kılmadı.

363. bk. Ebu Davud, 4338; Tirmizi, 3057; İbni Mace, 4005

Fakat kâfirler yalan uydurup Allah'a iftira ediyorlar. Onların çoğu akletmez.”³⁶⁴

Mealdeki parantez içi açıklamaları atlayarak ayeti okuyun. Hiç bir şey anlayamazsınız. Bahire nedir, Saibe nedir?.. Arap dilinden yola çıksanız yine anlayamazsanız; ancak ahabın Kur'ân'ın nüzul ortamına dair aktardığı bilgiler, ayeti anlamamızı sağlamaktadır.

Şu ayeti okuyalım:

“(Şayet içki yasaklanmadan önce onu içmiş ve vefat ettiği için aranızda bulunmayanların durumunu merak ediyorsanız) iman edip salih amel işleyenler için sakınıp iman ettikleri ve salih amel işledikleri, sonra sakınıp iman ettikleri, sonra sakınıp iyilik yaptıkları takdirde (haram kılınmadan önce) tattıkları (içkiden) dolayı bir günah yoktur. Allah, muhsinleri/ kulluğunu en güzel şekilde yapmaya çalışanları sever.”³⁶⁵

Parantez içi açıklamayı kapatarak ayeti okuyun. Ayet bir felakete neden olur. İman edip salih amel işleyenlerin gönül rahatlığıyla içki içebileceği gibi bir anlam ortaya çıkar. Ancak sahabe, ayetin hangi şartlarda indiğini açıklayınca mesele vuzuha kavuşur. Ayetin, “İçki haram kılınmadan önce vefat edenlerin durumu ne olacak?” sorusu üzerine indiğini anlarız:

Berâ'dan ^(radıyalahu anı) şöyle rivayet edilmiştir:

“Nebî'nin ^(salıhalahu aleyhi ve selim) ahabından bazı kimseler şarabın haram kılınmasından önce vefat etmişlerdi. İçki haram kılınca

364. 5/Mâide, 103

365. 5/Mâide, 93

bazı kimseler, ‘Şarap içtikleri dönemde ölüp giden kimse-
lerin hali ne olacak?’ diye sordular. Bunun üzerine Allah
(celle celâluhü) şu ayeti indirdi:

‘(Şayet içki yasaklanmadan önce onu içmiş ve vefat ettiği
için aranızda bulunmayanların durumunu merak ediyorsanız)
iman edip salih amel işleyenler için sakınıp iman ettikleri
ve salih amel işledikleri, sonra sakınıp iman ettikleri, sonra
sakınıp iyilik yaptıkları takdirde (haram kılınmadan önce)
tattıkları (içkiden) dolayı bir günah yoktur. Allah, muhsinleri/
kulluğunu en güzel şekilde yapmaya çalışanları sever.’³⁶⁶ ³⁶⁷

Veya şu ayeti okuyalım:

“Fitne/şirk sonlanıncaya ve din/otorite Allah’a ait oluncaya
dek onlarla savaşın. Yaptıklarına son verirlerse zalimlerden
başkasına düşmanlık yoktur.”³⁶⁸

“Fitne/şirk sonlanıncaya ve dinin/otoritenin tamamı Allah’ın
oluncaya dek onlarla savaşın. Şayet (şirkten) vazgeçerlerse
şüphesiz ki Allah, yaptıklarını göröndir.”³⁶⁹

İslami savaşın amacını belirleyen ayetler, vahyin bütünlü-
ğünden koparılıp lugat anlamına indirgenmiş ve Müslim-
lerin kanını dökme aracı kılınmıştır. “Bu fitnedir.” diyen,
her kargaşada eline silah alıp, “Fitne sonlanıncaya kadar
savaşın.” düşüncesiyle fitne ateşine odun taşımıştır. Saha-
be bu tür girişimleri görünce müdahale etmiş, ayeti yerli
yerine koymuştur:

366. 5/Mâide, 93

367. Tirmizi, 3050-3051

368. 2/Bakara, 193

369. 8/Enfâl, 39

Nâfi'den (rahmetullah) şöyle rivayet edilmiştir:

“İbni Zubeyr’in neden olduğu fitnenin baş gösterdiği sırada İbni Ömer’e iki adam gelip, ‘İnsanlar (ihtilaflar içinde) kayboldular. Sen ki İbni Ömer’sin, Nebi’nin (rahmetullahi alayhi ve alyihim) sahabisisin. Neden yaşananlara sessiz kalıyorsun?’ dediler.

İbni Ömer de, ‘Yüce Allah’ın, kardeşimin kanını (dök-meyi) haram kılması, beni (başkaldırmaktan) alıkoyuyor.’ diye cevap verdi.

Bu defa adamlar, ‘Peki Yüce Allah, ‘Fitne tamamen yok edilinceye kadar onlarla savaşın!’ buyurmuyor mu?’ diyerek itiraz ettiler.

Bunun üzerine o, şöyle dedi: ‘Fitne tamamen ortadan kalkıp din de sadece Allah’a mahsus oluncaya kadar savaş-tık. Şimdi siz, fitne çıkması ve dinin Allah’tan başkasına ait olması için savaşmak istiyorsunuz.’ ”³⁷⁰

Saîd ibni Cubeyr’den (rahmetullahi anih) şöyle rivayet edilmiştir:

“Bir gün yanımıza Abdullah ibni Ömer çıkageldi. Biz de kendisinden bize güzel bir hadis rivayet etmesini rica ettik. Bizden önce birisi ona doğru gelerek, ‘Ey Ebû Abdurrah-mân! Bize fitne anındaki çarpışmadan söz et! Yüce Allah, ‘Fitne/şirk sonlanıncaya ve din/otorite Allah’a ait oluncaya dek onlarla savaşın.’³⁷¹ buyuruyor.’ dedi.

Bunun üzerine İbni Ömer, ‘Sen fitne nedir bilir misin? Anası evlatsız kalmayasıca! Muhammed ancak müşriklerle savaşırdı. Onların dinlerine girmek bir fitnedir. Onun sa-

370. Buhari, 4513

371. 2/Bakara, 193

vaşı sizin savaşınız gibi mülk, yani iktidar üzerine değildi.’ dedi.’ ”³⁷²

Usâme ibni Zeyd’den (رضي الله عنه) şöyle rivayet edilmiştir:

“ ‘Allah Resûlü (ﷺ) bizi askerî bir birlikle gönderdi. Sabahleyin Cuheyne Kabilesi’nin Hurakât koluna hücum ettik.

Ben bir adama yetişince adam, ‘Lailaheillallah!’ dedi, ama buna rağmen ben onu öldürdüm. Böyle yaptığımdan dolayı içimde bir rahatsızlık oldu ve bunu Allah Resûlü’ne (ﷺ) anlattım.

Allah Resûlü (ﷺ), ‘Lailaheillallah demesine rağmen sen onu öldürdün mü!’ dedi.

Ben, ‘Ey Allah’ın Resûlü! Bu adam silah korkusundan böyle söyledi.’ deyince Allah Resûlü (ﷺ), ‘Bu kelimeyi söyleyip söylemediğini öğrenmek için kalbini yarıp baktın mı?’ dedi.

Bunu bana o kadar tekrar etti ki ben o gün yeni Müslim olmuş olmayı temenni ettim.’

Bunun üzerine Sa’d, ‘Vallahi şu küçük göbekli Usame öldürmedikçe ben de hiç bir Müslim öldüremem.’ dedi.

Bir adam, ‘Allah, ‘Fitne/şirk sonlanıncaya ve din/otorite Allah’a ait oluncaya dek onlarla savaşın.’³⁷³ buyurmadı mı?’ deyince Sa’d şöyle dedi: ‘Biz hiçbir fitne kalmasın diye savaştık. Sen ve arkadaşın ise fitne çıksın diye savaşmak istiyorsunuz.’ ”³⁷⁴

372. Buhari, 7095

373. 2/Bakara, 193

374. Müslim, 96

Allah Resûlü'nün (ﷺ) ashabı, onun terbiyesinde yetişmiş ve vahyin nüzulüne şahitlik etmişlerdir. Onlar Kur'ân'ın niye, ne için ve hangi ortamda indiğini görmüşlerdir. Ayrıca onlar Kur'ân'ı yaşayarak öğrenmiş, Allah Resûlü'ne (ﷺ) bakarak onun ayetlerini idrak etmişlerdir. Yüce Allah onların anlayış ve yaşayışlarından razı olmuş, onlara ihsan üzere tabi olanlardan da razı olacağını haber vermiştir. Konunun başında okuduğumuz ayeti bir daha okuyalım:

“Muhâcir ve Ensâr'dan öncüler, ilkler ve onlara ihsan üzere tabi olanlar (var ya)! Allah onlardan razı olmuş, onlar da Allah'tan razı olmuşlardır. Allah onlar için altından ırmaklar akan ve içinde ebedî kalacakları cennetler hazırlamıştır. En büyük kurtuluş budur işte.”³⁷⁵

d. Müminlerin Yolu ve Dinde Tefakkuh Ehli

Bir diğer kaynak müminlerin yoludur:

“Kim de hidayet kendisine apaçık belli olduktan sonra Resûl'e muhalefet eder ve müminlerin yolunun dışında bir yola uyarsa (batıl yolu ona süslü göstererek) onu yöneldiği yola havale eder ve cehenneme sokarız. Ne kötü bir dönüş yeridir orası!”³⁷⁶

Resûl ile beraber “müminlerin yoluna” uymakla emrolunmuş, o yolun dışındaki yollara sapmaktan alıkonulmuşuz ... “Müminlerin yolu” onların bir bütün olarak İslam'ı anlama ve yaşamalarıdır. Kitab'ı müminlerin yolundan koparmak, ona türedi, köksüz bir kitap muamelesi yapmaktır. Zira müminlerin yolu, Kur'ân'ın açıklaması olan Nebi (ﷺ) ve ilk nesil anlayışını bize ulaştıran su yolu/yatağı gibidir.

375. 9/Tevbe, 100

376. 4/Nisâ, 115

Kur'ân'ın nasıl anlaşıldığı ve yaşandığı, o su yatağında muhafaza edilerek bize ulaşmıştır.

Nasıl ki su yataklarının insan eliyle değiştirilmesi doğal felaketlerle sonuçlanıyorsa dinin bize ulaştığı su yatağının değiştirilmesi de dinî felaketlere yol açar.

Son olarak Kitab'ın gösterdiği bir diğer kaynak; zikir ehli ve bizi uyarmaları istenen, dinde tefakkuh ehlidir:

“Şayet sana indirdiğimizden şüphen varsa senden önce Kitab'ı okuyanlara sor! Andolsun ki hak sana Rabbinden gelmiştir. Sakın şüphecilerden olma!”³⁷⁷

“Biz, senden önce kendilerine vahyettiğimiz erkeklerden başkasını (resûl olarak) göndermedik. Şayet bilmiyorsanız, (vahiy bilgisine sahip) zikir ehline sorun.”³⁷⁸

“(Allah yolunda cihadın mükâfatı bu denli büyük olsa da) müminlerin tümü savaşa çıkacak değildir/ çıkmasınlar. Onlardan her topluluktan bir grubun geride kalıp dinde fakihleşmeleri ve kavimleri (savaştan) döndüğünde onları uyarmaları gerekmez miydi? Umulur ki sakınırlar.”³⁷⁹

“Rabbanilerin ve din bilginlerinin onları günah olan sözden ve rüşvet/haram yemekten sakındırması gerekmez miydi? (Âlimlerin ve yöneticilerin iyiliği emredip kötülükten alıkoyma görevini terk ederek) yaptıkları şey ne kötüdür.”³⁸⁰

377. 10/Yûnus, 94

378. 16/Nahl, 43

379. 9/Tevbe, 122

380. 5/Mâide, 63

Burada aklımıza şöyle bir soru gelebilir: Zikir ehli, dinde fıkıh sahipleri ve Rabbanilere verilen yetkiler, bizi saptırmalarına ve Tevbe Suresi'nin 31. ayetinde anlatılan “alim ve abidleri” rabb edinmeye neden olmaz mı?

Kur'ân ne tür insanların zikir ehli olduğunu, ne tür insanların sapmaya ve saptırmaya müsait bilginler olduğunu hiçbir kapalılığa yer bırakmayacak şekilde açıklamıştır:

“Vahye göre kötü âlim kimdir?

(1) Cibte ve tağuta iman eder, kâfirlerin safında yer alır:

‘Kendilerine Kitap’tan pay (ilim) verilen kimseleri görmedin mi? Onlar cibte ve tağuta iman ediyorlar ve kâfirler için: ‘Bunlar, müminlerden daha doğru bir yol üzeredir.’ diyorlar.’ (4/Nisâ, 51; İbni Abbâs (ؓ) ayeti: ‘Cibt, tapıkları putlardır. Tağut ise putların önünde duran, putlar adına konuşan, toplumu yönetenlerdir.’ diye tefsir etmiştir. (bk. Tefsiru İbni Ebi Hatim, 3/975, 5446-5451 No.lu rivayetler) İbni Kuteybe (ؒ), İbni Cerir Et-Taberî (ؒ) ve dil âlimlerinden Zeccâc (ؒ): ‘Allah dışında yüceltilen ve ibadet edilen her şey cibt ve tağuttur.’ demişlerdir. (bk. Tefsiru’t Taberî, 8/465, Nisâ Suresi, 51. ayetin Tefsiri; Zâdu’l Mesir, 1/420, Nisâ Suresi 51. ayetin tefsiri))

Ayet; Ehl-i Kitab’ın âlimleri, siyasi ve dinî kanaat önderleri hakkında inmiştir. Onlar Mekke müşriklerine gidip Muhammed’e (ﷺ) karşı savaşmalarını, kendilerinin de bu savaşta onlara yardımcı olacağını söylemiş ve üzerinde oldukları yolun müminlerin yolundan daha doğru olduğunu garanti etmişlerdir. (bk. Mevsûatu’t Tefsiri’l Me’sûr, 6/472-477, 18597-18611 No.lu rivayetler)

Bu ayet kötü âlimin iki önemli vasfını ifşa eder. Kötü âlim, tağutun safında yer alır. Hâkimiyeti kendinde gören, insanları mutlak itaate/kulluğa davet eden, siyasi/askeri otoritenin, azgınlığın yanında durur. Bu tavır, zorunlu olarak onun ikinci özelliğini açığa çıkarır: Küfür/şirk ehlinin yolunu müminlerin yoluna tercih eder. Hâliyle mümin, kötü âlimi tanımak istiyorsa onun durduğu yere bakmalı; kimin yanında, kimin kurumlarında, kimin safında olduğunu görmeye çalışmalıdır. Sözleri, yazıları ve çalışmaları kime hizmet ediyor? Kimin karartısını çoğaltıyor, kimin değirmeni-ne su taşıyor? Ve en önemlisi kimi/neyi meşrulaştırıyor: Allah’ı, Resûl’ünü ve müminleri mi; tağutu, cibti ve şirk ehlini mi? Ona kulak verenler kime/neye meylediyor?

(2) Allah’ın hükümlerini değiştirir

Kötü âlim hevasını ilah edinmiştir, hevanın kuludur. Duruma, şartlara ve egemenlerin isteğine göre helalleri haram, haramları helal yapar. İleride geleceği gibi o, köpeğe benzer. Havayı koklar; kendinden istenen neyse onu fetva diye, içtihad diye topluma arzeder.

‘Onlar Allah’ı bırakıp din bilgilerini, abidlerini ve Meryem oğlu Mesih’i rabblar edindiler. (Oysa) onlar yalnızca bir olan ilaha ibadet etmekle emrolunmuşlardı. O’ndan başka (ibadeti hak eden) hiçbir ilah yoktur. (Allah) onların şirk koştuklarından münezzehtir.’ (9/Tevbe, 31)

Ayetin nüzul sebebi:

‘Adiy, Medine’ye geldi. O, Tay Kavmi’nin lideriydi. Boynunda gümüş bir haçla Resûlullah’ın (ﷺ) huzuruna girdi. Resûlullah (ﷺ) Tevbe Suresi’nin 31. ayetini okuyordu. Adiy, Peygamber’e (ﷺ), ‘Onlar, din adamlarına ibadet etmediler ki!’ dedi. Resûlullah (ﷺ), ‘Evet, fakat din adamları, onlara helali haram, haramı helal kıldılar. Onlar da tabi oldular. Bu, onların, din adamlarına ibadetidir.’ buyurdu.’ (Tirmizi, 3095; İbni Ebi Hatim, 10057-10058)

Yüce Allah helale haram, harama helal diyen din adamlarını rabblık iddia etmekle, onlara bu yetkiyi veren avamı da onları rabb edinmekle suçlamıştır. Kötü âlim, Allah’ın hükümlerini değiştirebilmek ve toplumun onu rabb edinmesini sağlamak için iki şey yapmak zorundadır. İlki; avamın vahyi anlayamayacağını, ancak o ve benzerlerinin yardımıyla vahyi anlayabileceğini söyler ve bunun için vahyi değil onun açıklamalarını okumalarını ister. İkincisi; sürekli âlimlerin yüceliği, ulaşmazlığı ve eleştirilmezliğine dair hurafeler yayar. Âlimlerin rabb edinilmesi avamın suçlu olsa da, bu suç zemin hazırlayan kötü âlimlerdir.

Âlimin Rabbani mi kötü âlim mi olduğunu anlayanın yolu vahiy bilgisine sahip olmaktır. Vahiy bilgisi, Kitap ve sünnet, bize ölçü kazandırır. Söylenen her sözün doğruluğunu o ölçüyle anlar, o ölçüyle sözün yanlışlığına hükmederiz. Aksi hâlde her ağız laf yapanı âlim zanneder, dinimizi felakete sürükleriz. Kötü âlim, toplumun cehaletinden beslenir. Toplum vahiyden ne kadar uzaklaşmışsa kötü âlimin saptırması o denli çetin olur. Örneğin; yemeğe besmelesiz başlayıp duasız bitirmeye dinsizliğe eş gören hassas(!) toplum, ekmek peynir tüketir gibi faiz yiyebilmektedir. Zira kötü âlimler, sistemin/sermayenin talebi ve toplumun baskısıyla faiz ahkâmını sulandırmışlardır. Büyük günahlar arasında en çetini faiz değil midir? Kur’ân ve Sünnetin en açık hükümlerinden biri faizin haramlığı değil midir? Kötü âlim, en açık ve anlaşılır hüküm dahi helalleştirebilmektedir. Allah’a (ﷻ) rağmen Allah (ﷻ) adına konuşmakta, diline serpiştirdiği birkaç Arapça kelimeyle

Kitab'ın ortasından konuşuyormuş havası verebilmektedir.

(3) Hakkı gizler

Kötü âlim hakkı gizler... O, Allah'a açıklayacağına dair söz vermesine rağmen gizler:

'(Hatırlayın!) Hani Allah: '(Vahiy) insanlara mutlaka açıklayacak ve asla onu gizlemeyeceksiniz.' diye kendilerine Kitap verilenlerden söz almıştı. (Bu sözü) sırtlarının gerisine attılar (kulak ardi ettiler) ve onu az bir paha karşılığında sattılar. (Sözlerini bozma karşılığında) elde ettikleri (dünyalık) ne kötüdür.' (3/Âl-i İmrân, 187)

Kötü âlim neyi gizler? Allah'ın indirdiği apaçık ayetleri, yani tevhidi ve haramları; hiçbir kapalılığı yer bırakılmadan açıklanan Allah'ın sınırlarını gizler:

'Şüphesiz ki bizim indirdiğimiz apaçık delilleri ve hidayeti, insanlar için Kitap'ta açıkladıktan sonra gizleyenler (var ya!), bunlara Allah lanet etmektedir ve tüm lanet ediciler de lanet etmektedir.' (2/Bakara, 159)

Kötü âlim neden gizler? Basit bir kazanç karşılığında hakikati gizler. Bazen basit kazanç maaş olur, bazen akademik unvan, bazen medya/toplum baskısı, bazen müstekbir tağutların korkusu...

'Şüphesiz ki Allah'ın Kitap'ta indirdiği hakikatleri gizleyip basit bir kazanç karşılığında o hakikatleri satanlar, karınlarına sadece ateş doldurmaktadırlar. Kıyamet Günü'nde Allah onlarla konuşmayacak, onları arındırmayacaktır ve onlar için can yakıcı bir azap vardır.' (2/Bakara, 174)

Kötü âlimin neyi gizlediğini anlamanın yolu, vahiy bilgisine sahip olmaktan geçer. Vahiy okuyan insan şunu görür: Kur'ân'ın bir aslı bir de tali gündemi vardır. Aslı gündem sürekli; neredeyse her sayfada tekrar eder. Tali gündem dahi bir şekilde aslı gündeme bağlanır, onunla ilişkilendirilir. Aslı gündem tevhiddir. Yüce Allah'a kul olmak, kendilerini rabb yerine koyan tağutlara/müstekbirlere/meleye başkaldırmak, karşı çıkmaktır. Allah'ı (ﷻ) yüceltmek, O'na hakkıyla saygı göstermek, O'nu sevmek, O'ndan (ﷻ) korkmak, dini, yalnızca O'nun (ﷻ) yolladığı elçilere tabi olarak yaşamak... Bu, vahyin gündemidir. O gündemde dost belli, düşman bellidir. Hak belli, batıl bellidir. Ölçüler belli, sınırlar bellidir... Ezcümle; âlimin gündeminin vahyin gündemi mi, yoksa müstekbir tağutların gündemi mi olduğunu anlamanın yolu vahiy bilgisine sahip olmaktır.

(4) Toplumu uyarmaz, emr-i bi'l ma'ruf ve nehy-i ani'l münker yapmaz

'İsrailoğullarından kâfir olanlar, Davud'un ve Meryem oğlu İsa'nın dilinden lanetlendiler. Bu, onların isyan etmeleri ve haddi aşmaları sebebiyledir. Yaptıkları kötülükten birbirlerini alıkoymazlardı. Yaptıkları şey ne kötüdür. Onların birçoğunun kâfir olan kimseleri dost edindiğini görürsün. Nefisleri kendilerine (Kıyamet Günü için) ne kötü bir şey sundu. Allah onlara öfkeleni ve onlar azabın içinde ebedi kalacaklardır. Şayet Allah'a, Nebi'ye ve ona indirilene inanmış olsalardı onları dost edinmezlerdi. Fakat onların çoğu fasıklardır.' (5/Mâide, 78-81)

Toplum kâfirleri dost edinir, küfrün önderlerine sevgi ve saygı besler, gayri İslami (ırk, vatan, bayrak vb.) esaslara göre insanları dost ve düşman edinir... Kötü âlim, yalnızca izleyicidir. Çünkü 'Kâfir dost edinilmez' diyerek müstekbir tağutların; 'Kâfiri dost edinmeyin.' diyerek kalabalıkların tepkisini çekmek istemez. Kötü âlim hevanın, rahatın, paranın... kuludur. Rahatını bozacak, onu imtihana sevk edecek hiçbir sorumluluğunu yerine getirmez.

'Onların birçoğunu günah, düşmanlık ve rüşvet/haram yemede (birbirleriyle) yarışırken görürsün. Yaptıkları ne kötü bir şeydir. Rabbanilerin ve din bilginlerinin onları günah olan sözden ve rüşvet/haram yemekten sakındırması gerekmez miydi? (Âlimlerin ve yöneticilerin iyiliği emredip kötülükten alkoyma görevini terk ederek) yaptıkları şey ne kötüdür.' (5/Mâide, 62-63)

Toplum rüşvet yer, birbirine düşmanlık eder, haram yoldan kazanç elde eder, kötü âlim susar. Toplum nezdinde 'kötü/istenmeyen adam' olmamak için Allah katında 'kötü adam' olmayı kabul eder!

Zaman zaman kötü âlimin tuvalet/banyo fıkından, kadınların hayız bezinden, hurafelerden, müstehşir papağanlığını akademik özgürlük diye pazarlamaktan fırsat bulup gerçekliğe döndüğünü, vakaya dair uyarılarda bulunduğunu görürüz. Şu hâlde iki durumdan biri söz konusudur: Ya kötü âlim inanmadığı/yaşamadığı bir şeyi anlatıyordur ya da efendilerinden sipariş almış, si-

pariş üzere konuşuyordur. Bu iki maddeyi açıklayalım:

'Kitab'ı okuduğunuz hâlde insanlara iyiliği emredip kendinizi unutup musunuz? Akletmez misiniz?' (2/Bakara, 44)

Bir âlim, insanlara söylediğini yapmıyorsa ne olur? Seyyid Kutub (رحمہ اللہ) şöyle der:

'Din adamlarının afeti, hiç kuşkusuz dinin bir çıkar ve kazanç aracı hâline gelmesiyle gerçekleşir. Dini bir kazanç aracı olarak gördükleri içindir ki kalplerinde olmayanı dilleriyle söylerler. Hayır yapmayı emreder ama kendileri yapmazlar. İyiliğe davet eder ama kendilerini unuturlar. Böylece hak kelimeleri, asıl yerlerinden saptırılırlar. Beşerin zevk ve arzularına uysun diye ayetleri yorumlarlar. Dış görünümüyle naslara uygun, ama gerçekte dinin hakikatıyla çelişir fetva ve tevellir çıkarırlar. Ve tüm bunları ellerinde mal veya iktidar bulunan kimselerin zevk ve amaçlarına gerekçe bulmak için yaparlar.

İşte afet de budur. Kişinin, davet ettiği iyiliğe davranışlarıyla ters düşmesidir, afet... Gönüllere kuşku düşüren afet budur...

Sonra bu yalnız devletçi değil, dava için de bir aiftir. İnsanların kalp ve düşüncelerini bozan aiftir. Çünkü güzel bir söz duyup da çirkin bir davranışla karşılaşan insanların 'söz-davranış çelişkisinden' hayrete düşmemelerine imkân yoktur. Ruhların akideyle canlanan ışığını ve gönüllerin imanla yanan nurunu kaybeden insanların, -din adamlarına güvenlerini kaybettikten sonra- dine güven duymaya devam etmeleri zor bir şeydir.

Eğer bir kelime tüm cazibesine ve güzelliğine rağmen, ona inanan kimsenin kalbinde bir hareket meydana getirmiyorsa ölmeye ve kaybolup gitmeye mahkûmdur. Eğer bir insan söylediği şeyin canlı bir örneği ve yaşayan bir tercümesi hâline gelmemişse en başta kendisi onun hakkaniyetine inanmamış demektir. İnsanların bu kimseye inanıp güvenmesi de buna bağlıdır. Çünkü, eğer bir kelime, kişinin fiili hayatında yerini bulmuşsa parlaklık ve güzelliği olmasa da insanların etkiler. Zira o kelime, asıl gücünü, güzelliğinden değil realitesinden almıştır. Güzelliğini, parlaklığından değil, doğruluğundan almıştır. Çünkü hayatın içinden fıskıran o kelime, bir hayat kaynağı hâline dönüşmüştür. Ama her şeye rağmen sözle eylem, inanç ile davranış arasında uyum sağlanması, kolay bir iş değildir. Basit bir yol da değildir. Çünkü bunun eğitime, çabaya ve çalışmaya ihtiyacı vardır. Allah'a (رحمہ اللہ) bağlı olmaya, O'ndan yardım ve hidayet beklemeye ihtiyacı vardır.' (Fi Zilal-il Kur'ân'da Davet Yolu, s. 58-59)

Örneğin, efendileri etnik bir sorunu çözmeye niyet eder; kötü âlim ırkçılığın kötü bir şey olduğunu hatırlar. Siyasiler seçim dönemi Filistin sorununu kullanacaktır, kötü âlim Gazze diye bir şehir olduğunu keşfeder. İktidara yönelik darbe girişimi olur, kötü âlim cihad, şehadet, mücadele demeye başlar. İktidar faiz lobisini eleştirir; maaşını/evinin/arabasını faizden aldığını unutup 'faiz haram' çılgınlıkları atmaya başlar. Kötü âlimin dini yoktur. O ya efendilerinden aldığı işaretle konuşur ya da toplumun rağbet ettiği popüler meselelerde kalem oynatır. İleride göreceğimiz gibi: Yüce Allah'ın onu köpeğe benzetmesi bundan olsa gerektir. Zira onun sahibi Allah ve rehberi vahiy olmadığından, her güç sahibi onun efendisidir. Ancak efendisinin talimatıyla hareket edebilir.

(5) Toplumun parasını batıl yollarla yer

'Ey iman edenleri! Şüphesiz ki din bilginlerinin ve abidlerin çoğu, insanların malını haksız yollarla yemekle ve Allah'ın yolundan alıkoymaktadırlar. Altını ve gümüşü biriktirip Allah yolunda infak etmeyenleri, can yakıcı bir azapla müjdele. (Zekâtını vermedikleri altın ve gümüşler) o gün ateşte kızdırılacak; alınları, boğürleri ve sırtları bu tabakalarla dağlanacak. 'Bu, kendiniz için yığıp biriktirdiklerinizdir. Yığıp biriktirdiklerinizi tadın (bakalım)!' (denilecek.)' (9/Tevbe, 34-35)

Kötü âlim uzman bir hırsız, sağlam bir dolandırıcı, iyi bir yiycidir. O, insanlara para gözüyle bakar. Sürekli ister, ancak kendisi infak etmez. Her vesileyle insanlardan para talep eder. Tevbe satar, cennet satar, kefen satar, torpil/şefaata satar... Kur'ân okur hatim satar. Zikir çeker tesbih satar. Kendi satacağı bir şey kalmayınca Nebi'nin sakalı, nalını, ayak izi derken Peygamberini satışa çıkarır. O da bitince hayal satar. Ne yapıp edip insanların parasını çalar.

Kötü âlim bir yandan hırsızlık/dolandırıcılık yapıp Rabbine isyan ederken diğer yandan kendi eliyle ayağına pranga, Kur'ân'ın benzetmesiyle boynuna tasma takar. Zira o çaldıklarıyla Karun

14. Kur'ân'ın Belli Merhalelerde İndiğini Bilmek

Kur'ân yirmi üç sene içinde parça parça, farklı merhalelerde inmiştir.³⁸¹

“Kur'ân'ı insanlara belli aralıklarla/ağır ağır okuyasın diye, bölümlere ayırdık ve onu parça parça indirdik.”³⁸²

“Kâfirler dediler ki: ‘Kur'ân onun üzerine bir seferde indirilseydi ya!’ Böyle (parça parça) indirdik ki kalbini sağlamlaştıralım. Ve onu tertîl üzere/ağır ağır okuduk.”³⁸³

Kur'ân'ın farklı merhalelerde indiğini bilmek onu anlamayı, dolayısıyla doğru yaşamayı kolaylaştırır. Örneğin, İslam'ın ilk üç yılında inen ayetler, bireysel davet döneminde inmiştir. Müslimlerin sayıca az, Kur'ân'a muhatapların nitelikli olduğu ve bireysel eğitime yoğunlaşılın dönemin ayetleridir. İlk üç yıldan sonra inen ayetler, davetin kitleselleştiği, sayının arttığı ve cemaatsel eğitime geçilen dönemin ayetleridir. Medine'nin ilk yıllarında inen ayetler, tam anlamıyla iktidarını sağlayamamış bir devleti muhatap alan ayetlerdir. Fetih sonrası inen ayetler, iktidarını sağlamlaştırmış ve bölgesel bir güç olma hüviyetini kazanmış bir devlete inen ayetlerdir. Kur'ân'ın farklı merhalelere hitap ettiğini bilmeyen insan, ayetleri yerli yerine oturtamaz. Bu

benzeri bir hayat yaşar. Artık istese de hakkı söyleyemez. Para muslukları kesilirse yaşadığı hayatı sürdürmesi mümkün değildir. Öte yandan ona para çaldıran halk, biraz da isteyerek bu duruma sessiz kalır. Zira onların da yaptıklarını din adına meşrulaştıracak, günahlarını başışlayacak, cennetten kelepir arsa parselleyecek papazlara ihtiyacı vardır. Karşılıklı rızaya dayalı işbu hırsızlık, kötü âlimi lanetliler arasına, onu azgınlaştıran etbaini da onun ardı sıra ateşe sürüklenen mustazaflar arasına katar.” (Tevhid İnancını İnşa Eden Kavramlar, s. 480-487)

381. bk. El-Mebâdiu'l Esâsiyye li Fehmi'l Kur'ân, s. 15-20

382. 17/İsrâ, 106

383. 25/Furkân, 32

da hikmetsiz tercihlerin ortaya çıkmasına neden olur. Bir örnek verelim: Kur'ân'ın indiği ilk günden son güne kadar birileri İslam ile, Peygamber ile ve müminlerle alay etmiş, türlü hakaretlerde bulunmuşlardır. Ancak Kur'ân, olaylar ve hakaretler karşısında birbirinden tamamen farklı hükümler indirmiştir. Alay ve hakaretler karşısında müminlerden istenen bu farklı tavır, tamamen merhaleyle ilgilidir. Her merhalede müminlerden farklı bir tavır istenmiştir. Şöyle ki;

“Onlara hangi resûl gelmişse mutlaka onunla alay ederlerdi.”³⁸⁴

Hicr Suresi'nin 11. ayeti ve benzer içerikli ayetlerden müşriklerin Resûl ve vârisleriyle dalga geçtiklerini öğrendik. Hiç şüphesiz alaya alınmak; insanı sarsan, moralini bozan ve onu öfkeliendiren bir ahlaksızlık; Kur'ân'ın ifadesiyle fasıklık ve cehalettir.³⁸⁵ Yine Kur'ân'dan öğrendiğimiz kadarıyla alay, en yüce ahlaklı insanların dahi göğsünü daraltmaktadır:

“O alaycılara karşı biz sana yeteriz. Onlar ki Allah'la beraber başka ilah(lar) ediniyorlar. Pek yakında bilecekler/anlayacaklar. Andolsun ki onların söylediklerinden dolayı göğsünün daraldığını (çok sıkıldığını) biliyoruz.”³⁸⁶

Dün olduğu gibi bugün de muvahhidler, alayla karşılaş-tıklarında göğüsleri daralacak, üzülecek ve muhtemelen öfkelenenlerdir. Alaya alınan mümin ne yapmalıdır? Yüce Allah müminlere ne öğüt vermiştir? Kur'ân'ın öğütlerini iki başlık altında toplayabiliriz: müminlerin güçlü bir devlete

384. 15/Hicr, 11

385. bk. 49/Hucurât, 11; 2/Bakara, 67

386. 15/Hicr, 95-97

sahip olmadığı mustazaflık durumu ve güçlü bir devlete sahip oldukları temkin durumu.

- Zayıflık/Mustazaflık durumunda müminlere tavsiyeler
 - Onlardan yüz çevirip Yüce Allah’a yönelmek

“Andolsun ki onların söylediklerinden dolayı göğsünün daraldığını (çok sıkıldığını) biliyoruz. (Bu sıkıntıdan, kurtulmak için) Rabbini hamd ile tesbih et ve secde edenlerden ol. Yakın (ölüm) sana gelinceye dek Rabbine ibadet/kulluk et!”³⁸⁷

Alaya uğramak insanın gönlünü daraltıyorsa gönül genişleten manevi sebeplere sarılmak gerekir. Ayetler bu sebeplerden ikisine işaret eder: Allah’ı hamdederek tesbih etmek ve secde etmek.

- Sabırla mukabele etmek

“Onların söylediklerine karşı sabret. Ve onları güzel bir biçimde (müminin vakar ve izzetine yakışır bir tarzda) terk et.”³⁸⁸

“Andolsun ki mallarınız ve canlarınız konusunda sınınacaksınız. Yine andolsun ki sizden önce kendilerine Kitap verilenlerden ve müşriklerden size çokça eza verecek sözler işiteceksiniz. Şayet sabreder ve korkup sakınırsanız hiç şüphesiz bu, azmedilmeye değer işlerdendir.”³⁸⁹

Okuduğumuz ikinci ayet Medenîdir. İslam’ın bir devleti vardır, ama güçlü değildir. İç ve dış tehlikelerden emin değildir, tam iktidara ulaşamamıştır. Yüce Allah bu aşamada yine Müslimlere sabırlı olmayı emretmekte, Ehl-i Kitab’ın

387. 15/Hicr, 97-99

388. 73/Muzzemmil, 10

389. 3/Âl-i İmrân, 186

sataşmalarına karşı sabır ve takva yolunu göstermektedir.

– Alaycıların ahirette karşılaşacağı akıbeti hatırlatmak

“Her nefis: ‘Allah hakkındaki kusurlarımdan dolayı, yazıklar olsun bana ve ben gerçekten alay edenlerdendim.’ demeden önce (Allah’a yönelin ve O’nun indirdiğine uyun).”³⁹⁰

“Andolsun ki senden önceki resûllerle de alay edildi. Alaya aldıkları (şey), alaycıları çepeçevre kuşattı.”³⁹¹

“Seni gördüklerinde, yalnızca seni alaya alıyorlar (ve diyorlar ki): ‘Allah göndere göndere bunu mu resûl olarak gönderdi?’ (Ve şöyle diyerek övünüyorlar:) ‘Şayet üzerlerine titreyip onların etrafında kenetlenmeseydik, neredeyse bizi ilahlarımızdan saptıracaktı.’ Azabı gördükleri zaman, kimin yolu daha sapkınmış bileceklerdir/anlayacaklardır.”³⁹²

“Hiç şüphesiz günahlara dalmış olanlar, iman edenlere gülerlerdi. Onlara uğradıklarında kaş göz işareti yapıp (alay ederlerdi). Ailelerinin yanına döndüklerinde keyifli bir şekilde dönerlerdi. Onları gördüklerinde: ‘Hiç şüphesiz bunlar, sapıklardır.’ derlerdi. Oysa onlar, (müminlerin) üzerine gözetleyici olarak yollanmamışlardı. Bugün ise iman edenler kâfirlere gülerler. Sedirler üzerinde (etrafı) seyretmektelerdir. Acaba kâfirler, yaptıklarının (müminlerle alay edip eğlenmelerinin) mükâfatını aldılar mı?”³⁹³

Kıyamet Günü alaycıları bekleyen şey; pişmanlık, azabın onları çepeçevre kuşatması ve müminlerin onların hâline

390. 39/Zümer, 56

391. 6/En’âm, 10

392. 25/Furkân, 41-42

393. 83/Mutaffifîn, 29-36

gölmesidir. Bu, Yüce Allah'ın verdiği kesin haberdur. Mümin bu gaybi bilgiyle yüreğini soğutmali, sabrını takviye etmelidir. Kalbine gelen değersizlik, sevgisizlik ya da zayıflık gibi şeytani dürtüleri ayetlerin verdiği güçle defetmelidir.

– İnkâr ve alay meclislerini terk etmek ve karşı çıkmak

“Ayetlerimize (alaya alma ve yalanlamayla) dalanları gördüğünde -başka bir söze dalıncaya dek- onlardan yüz çevir. Şayet şeytan sana unutturursa hatırladıktan sonra zalimler topluluğuyla beraber oturma!”³⁹⁴

“Şüphesiz ki (Allah), Kitap'ta size (şu hükmü) indirdi: Allah'ın ayetlerinin inkâr edildiğini ve alaya alındığını duyduğunuz zaman, başka bir söze dalıncaya kadar onlarla beraber (aynı mecliste) oturmayın. (İnkâr etmeden ya da konuyu değıştirmedikleri hâlde aynı ortamda otursanız) şüphesiz ki siz de onlar gibi (kâfir/müşrik) olursunuz. Muhakkak ki Allah, münafıkları ve kâfirleri cehennemde toplayacak olandır.”³⁹⁵

Okuduğumuz birinci ayet Mekki, ikinci ayet Medenîdir. Müminlerin bir devleti vardır; Bedir gibi zaferler kazanılmıştır. Allah (celle celâlihü) alaycı ve inkârcı toplulukların varlığını ikrar etmekte; onlara dair bir hüküm vermemekte; yalnızca müminlere yol göstermektedir. Zira müminler devlettir, ancak güçlü bir devletleri, tam bir iktidarları/temkinleri yoktur. Yüce Allah yalnızca alaya karşı çıkmayı ve meclisi terk etmeyi emretmektedir.

394. 6/En'âm, 68

395. 4/Nisâ, 140

– Dolaylı alaylara karşı teyakkuza olmak

“Ey iman edenler! (Hem ‘Bizi gözet.’ anlamına hem de İbranice’de hakaret anlamına gelen) ‘Râina’ demeyin. Onun yerine (‘Bize bak, bizi dinle.’ anlamına gelen) ‘Unzurna’ deyin. Ve söz dinleyin. Kâfirler için can yakıcı bir azap vardır.”³⁹⁶

“Raina” kelimesi çift anlamlıdır. Hem bize bak/bizi gözet, anlamına hem de hakaret anlamına gelmektedir. Yahudiler Allah Resûlü’ne (ﷺ) böyle hitap etmekte, ona hakaret etmektedir. Müminler aynı kelimeyi olumlu anlamıyla kullandığında kendi aralarında gülüşmekteledir.

“Yahudiler ne zaman Peygamber’i (ﷺ) görmeye gelseler, dış görünüşte ona her tür saygıyı gösteriyorlar; fakat, ona gizlice zarar vermek ve saf dışı bırakmak için ellerinden geleni de yapıyorlardı. Kaypak sözler kullanıyorlar veya sözü hakaret anlamı taşıyacak şekilde yanlış telaffuz ederek anlamını değiştiriyorlardı. Örneğin onun dikkatini bir şeye çekmek istediklerinde, ‘Lütfen bir dakika bakar mısın?’ anlamına gelen, fakat başka anlamlara da gelebilen ‘Râina’ kelimesini kullanırlardı. İbranicede buna benzer ‘Dinle, işitmez olasıca!’ anlamına gelen bir kelime vardır. Ayrıca Arapçada aynı kelime ‘kibirli ve cahil insan’ anlamına geliyordu. Bundan başka, konuşma dilinde, ‘Sen bizi dinlersen, biz de seni dinleriz’ anlamına da gelebiliyordu. Yine ufak bir dil sürçmesiyle ‘Bizim çobanımız’ anlamına gelen ‘Raina’ya da dönüştürülebiliyordu. Övme niteliğinde olan; fakat, bazı insanlar tarafından kötü anlamlara çekilebilen kaypak kelimeleri kullanmamaları için, müminlere,

396. 2/Bakara, 104

‘Bize bak’ anlanıma gelen ve ‘raina’ gibi ikinci ve kötü bir anlama sahip olmayan ‘unzurna’ kelimesini kullanmaları tavsiye ediliyor. Aynı zamanda onlara Hz. Peygamber’i (ﷺ) dikkatle dinlemeleri ve bu şekilde O’nun dikkatini bir tarafa çekmeye gerek duymamaları öğütleniyor.”^{397 398}

Buradan şunu anlıyoruz: Şirk ehli ve Ehl-i Kitap arasında yaşayan müminler dikkat etmelidir. Çift anlamlı kelimelerden, imalı davranışlardan, müminleri gülünç duruma düşürecek tuzaklardan sakınmalılardır. Allah Resûlü (ﷺ) bu ayetten sonra, Yahudilerin benzer girişimlerine karşı teyakkuzda olmuştur. Hem Yüce Allah’ın “Sabredin.” emrini yerine getirmiş hem de onların sözlü saldırılarını hikmetle defetmiştir.

Âişe Annemizden (radıyallahü anh) şöyle rivayet edilmiştir:

“Yahudilerden bir topluluk Allah Resulü’nün yanına girerek, ‘Es-Sâmu aleykum,’ dediler. Ben onların ne dediklerini anladım. ‘Ve aleykumussâmu ve’l la’netu./ Sâm da, lanet de sizin üzerinize olsun.’ diye karşılık verdim.

Bunun üzerine Allah Resûlü (ﷺ), ‘Yavaş ol, ey Âişe! Şüphesiz Allah bütün işlerde rıfkı (yumuşaklığı) sever.’ buyurdu.

Ben, ‘Ey Allah’ın Resûlü, ne söylediklerini işitmedin mi?’ dedim.

Allah Resûlü (ﷺ), ‘‘Ve Aleyke./Sizin de üzerinize olsun.’ dedim ya.’ buyurdu.”³⁹⁹

397. Tefhîmu’l Kur’ân, 1/102, Bakara Suresi, 104. ayetin tefsiri

398. Ayette geçen râina kelimesinin detaylı tahlili için bk. Hak Dini Kur’ân Dili, 1/374-377, Bakara Suresi, 104. ayetin tefsiri

399. Buhari, 6024; Müslim, 2165

Yahudiler, “Es-Selâmu Aleykum,” demek yerine “Es-Sâmu Aleykum,” demektedir. Anlamı, “Ölüm/Zehir üstünüze olsun.” olan bu beddua, alay kastıyla yapılmaktadır. Âişe Annemiz (radiallahu anha) ne dediklerini anlayınca öfkelenmiştir. Allah Resûlü (salallahu aleyhi ve sellem) onu uyarmış ve “aleykum” demesinin yeterli olduğunu söylemiştir. Yani, bize ne diliyorsanız aynısı size olsun demiştir. Bu, onun hikmet örneklerindendir.

• Güçlü devlet durumunda müminlere tavsiye.

“Şayet antlaşmalarından sonra yeminlerini bozar ve dininize dil uzatırlarsa (ileri geri konuşup ayıplayıp yererlerse), o hâlde öldürün küfrün önderlerini. Çünkü onların yeminleri yoktur. Umulur ki (bu yaptıklarından) vazgeçerler. Yeminlerini bozan, Resûl’ü yurdundan çıkarmaya niyetlenen ve ilk defa size karşı savaş başlatan bir toplulukla savaşmayacak mısınız? Yoksa onlardan korkuyor musunuz? Şayet müminlerseniz Allah, kendisinden korkmanıza daha layıktır.”⁴⁰⁰

“Andolsun ki münafıklar, kalbinde hastalık bulunanlar ve Medine’de asılsız haberleri yayanlar, bu (yaptıklarına) bir son vermezlerse seni onların başına musallat ederiz. Sonra da orada çok az bir süre sana komşuluk edebilirler. Mel’unlar olarak ... Nerede bulunurlarsa yakalanır ve (kökleri kuruyana dek) öldürülürler. (Bu,) önceden yaşamış olanlar hakkında Allah’ın sünnetidir/yasasıdır. Sen, Sünnetullah’ta hiçbir değişiklik bulamazsın.”⁴⁰¹

Okuduğumuz her iki ayet de Allah Resûlü’nün son döneminde indirilmiştir. O (salallahu aleyhi ve sellem), iç ve dış tehlikelerden emin olmuş güçlü bir devlete ve kuşatıcı bir iktidara sahiptir. Yüce

400. 9/Tevbe, 12-13

401. 33/Ahzâb, 60-62

Allah bu durumda müminlere yeni bir öğüt vermektedir. Alaycılara, fitnecilere, asılsız haberlerle İslam toplumunu sarsanlara ve dine dil uzatıp hakaret edenlere fiilî müdahale edilmesini istemektedir.

Bu ayetlerde müminler için hikmet ve basiret öğütleri vardır. Her biri Medine'de ve müminlerin devleti olduğu hâlde inen ayetler, aynı soruna karşı farklı çözümler sunmaktadır. Sorun; alaycılar ve onların Allah'ın ayetleri, elçisi ve müminlerle alay etmesidir. Ancak çözüm farklıdır. Devletin ilk ve orta dönemlerinde sabır ve sözlü itirazı tavsiye eden ayetler, devletin son döneminde onlara yaşam hakkı tanımamakta, son bir ültimatom verdikten sonra açıkça cezalandırılmalarını istemektedir.

Unutmamak gerekir ki din bir bütündür. Bir bütün olarak inanıldığında (iman) ve bir bütün olarak amel edildiğinde (İslam), Allah'ın razı olduğu din olur. Konuştuğum konu alay meselesi olsa da genel olarak dine bir bütün olarak yaklaşmama sorunumuz var. Bu sorunun nedenlerini şöyle sıralayabiliriz:

15. Kur'ân'ı Kendi Üslubu İçinde Okumak

Kur'ân'ın kendine has bir üslubu, bir iklimi, bir havası vardır. O, akademik bir tez gibi belli bir konuyu ele alıp giriş, gelişme ve sonuç şeklinde açıklamaz. O, hikmetli Rabbimizin, ayetleri tekrar eden anlatısıdır. Aradığınızı bulmak için ondan kopmamanız, okumayı sürdürmeniz, okuma çabasını yeni sorular ve duayla desteklemeniz gerekir. Abdullah ibni Mes'ûd (radıyalahu anh) bu durumu şöyle ifade

eder: “Kur’ân’ın ilmini isteyen onu kazsın/eşalesin/bir tarla gibi sürsün.”⁴⁰²

Bir tarlayı sürer gibi, bir maden arar gibi, su kuyusu kazar gibi okunmalıdır Kur’ân ... Bir yerde özet olarak anlatılan bir konu, başka bir yerde tafsilatlandırılır. Bir yerde akla takılan bir soru, bir başka surede cevabını bulur. Kur’ân’a gönül vermeyen biri, onu dağınık ve zor bir kitap olarak algılayabilir. Ona gönül veren ise ondaki bu farklı üslubun, insanı sardığını hemen fark eder. İnsanı peşinden sürükleyen Kur’ân üslubu okuyucuyu kendine bağlar. Okudukça önünde yeni ufuklar açılır, her yeni ufuk insanı biraz daha Rabbine yaklaştırır.

Kur’ân’ın kendine has üslubuyla ilgili şöyle de söylenebilir:

“Kur’ân, herhangi bir kitap gibi değildir. O’nda herhangi bir konu, herhangi bir kitapta olduğu gibi, ana başlıklar halinde, ana başlıklar da alt başlıklara bölünerek ele alınmış değildir. Kitaplarda bulunan bildik yazım usûlleri Kur’ân’da bulunmaz. Konuların önce genel hatlarıyla ele alınıp, sonra ayrıntılarına inerek açıklanması ve daha sonra da bir sonuca bağlanma süreci Kur’ân’da söz konusu değildir. Bütün kitaplar, ilk sayfalarından son sayfalarına kadar bir konu dahilinde bütünlüğe sahiptirler. Bunun için de o kitaplar ortasından okunmaya başlanırsa ilk bölümler de anlatılanlar, yarısına kadar okunursa sonucu anlaşılamaz. Böylelikle de okunan kısmın çok fazla bir anlamı olmaz.

Fakat Kur’ân böyle değildir. Kur’ân’la ilk defa muhatap olup, O’nu okumaya başlayan kişi önce çok şaşırır. O za-

402. Fedâilu’l Kur’ân, Ebû Ubeyd, s. 96

mana kadar hiç görmediği bir sistem ve hiç duymadığı bir üslûp karşısında şaşkın ve hayran bir şekilde kala kalır. Çünkü O'nun sistematığı, kitaplarla ilgili olarak alışılmışın dışında ve oldukça farklı, fakat bir o kadar etkili ve önemlidir. Zira o 'dosdoğru' bir hayatın kendisi, 'dosdoğru' bir hayatın yegâne rehberidir. Onu okuyan, ilahî iradenin sesini duyar, gerçek ilmin ışığını fark eder 'dosdoğru' hayat yolunun silüetini fark eder. Ondaki ilahî ses, kalbi ve kafayı en ücra köşelerine kadar etki altına alır. Üstelik onu baştan sona kadar okumak veya belirli bir kısmını okumak da zorunlu değildir. Okumaya nereden başlanırsa başlansın, ilahî iradenin insana yönelik hitabı, insanı 'dosdoğru' bir inanç ve hayata sevk eden gücü bütün yüceliğiyle açığa çıkar. Hatta bir veya birkaç ayeti dahi okumak, ilahî sesi duymak ve 'dosdoğru' olanlarla 'doğru görünme gayretinde olanlar' arasındaki farkı anlamak için büyük oranda yetip de artacaktır bile.”⁴⁰³

16. Kur'ân ile Cihad Ederek Kur'ân'ı Okuma

“Kâfirlere itaat etme! Ve o (Kur'ân'la) onlara karşı büyük bir cihad ver.”⁴⁰⁴

Yüce Allah kâfirlere karşı Kur'ân ile mücadele edilmesini emretmiş ve bu mücadeleyi “büyük cihad” diye isimlendirmiştir. Kur'ân'ın indiriliş gayelerinden biri de onunla cihad etmek, mücadele vermektir. Okuyucunun bir kitabı anlayabilmesi için indiriliş gayesine uygun yaşaması gerekir. Kâfirlere itaati reddedip onlara ve sahte tanrılara “Lâ” demeyen, onlara karşı Kur'ân ile mücadele etmeyen,

403. Kur'ân ve Hayat, s. 111-112

404. 25/Furkân, 52

Kur'ân'ın emrettiği gibi onlara tevhidle karşı çıkmayanlar bu kitabı okuyamaz. Böyle bir okuma rakamlara dair hiçbir fikri olmayan insanın muhasebe kitabı okumasına benzer. Kelimeler kendi dilinde olduğu için kelimeleri tek tek anlar, ancak tüm kelimeler bir araya geldiğinde ne anlatıldığını ve anlatılanın ne işe yarayacağına dair hiçbir fikri olmaz. Şirk ve tuğyana baş kaldırmayan, tağutu reddetmeyen ve tevhid için mücadele etmeyen insan için Kur'ân'ın büyük kısmı; herhangi bir tarih kitabından, bize çok uzak bir dünyanın ve insanların “dağınık” hayat hikayelerinden fazlası değildir. Anlamak şöyle dursun, anlamsız bulmak bile mümkündür. Kur'ân'a inandığını iddia eden milyonların, Kur'ân'dan bu denli kopuk olmasının bir nedeni de budur. Onlar Kur'ân'ı okuduğunda yaşadıkları hayattan tamamen farklı, ilginç şeyler anlatan, hiç de hayallerindeki “pamuk dedenin masalları”na benzemeyen şeyler görürler. Örneğin, şöyle düşünün: Hayatının tek gayesi bir küfür/şirk kuruluşunda iyi bir konumda çalışmak olan ve bunun için ömrünün üçte birini harcayan biri için, “Kâfirlere itaat etmeyin.” ayeti ne anlam ifade eder? Tek gayesi bir ev, araba ve iş olan; bunu elde etmek için her yolu mübah, dahası akıllılık gören biri için, “Faiz yiyenler Allah'a ve Resûl'üne harp ilan etmiştir.” buyruğu ne anlam ifade eder? Hayatı boyunca, “Aman oğlum kimseye karışmayın, her koyun kendi bacağından asılır.” öğüdüyle büyüyen bir insan için, “Onlara karşı Kur'ân ile cihad et.” ayeti ne anlam ifade eder?

Kur'ân bir bedene benzetilecekse onun ruhu mücadeledir. İnsan mücadele ettikçe dirilir; Kur'ân, onun hayatında ete

kemiğe bürünür. Mücadeleden koparılmış Kur'ân, ruhsuz bir cesede benzer, anlaşılmaz. Şöyle ki;

“Kur'ân-ı Kerîm rahat koltuklarda tetkik edilebilecek soyut fikir ve teoriler kitabı olmayıp keza üniversite ve manastırlarda çözülecek bir muammalar kitabı değildir. O, insanları bir harekete başlatmak ve saliklerini, emredici bulunduğu vazifenin gerçekleşmesine doğru sevk ve faaliyetlerini bu yolda kullanmağa davet için gönderilen bir kitaptır. Bu sebepten onun gerçek mânâsını anlamak isteyen kimse hayat mücadelesine atılmak mecburiyetindedir.

Aynı sebep dolayısıyladır ki: Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem) gibi sakın ve sevgili şahsiyet inzivadan ayrılarak İslâmî harekete başlamış ve asî dünyaya karşı harbe tutuşmuştur.

Peygamber Efendimiz'in (sallallahu aleyhi ve sellem) her türlü batıla karşı cihad ilân etmesine ve akibetin ne olacağına hiçbir surette aldırmandan, küfrün liderleriyle aralarındaki çekişmede, dövüşmesine saik Kur'ân-ı Kerîm olmuştur. Böylece o Kur'ân-ı Kerîm her yuvadan müt-takî ruhları cezbetmiş ve onlara düşman bir gürûh olarak teşkilâtlanan eski nizamın taraftarlarına karşı mücadele etmeleri için, onları İslâm'ın bayrağı altında toplamıştır.

İyi ile kötü, hak ile batıl arasında 23 sene kadar süren bu uzun ve acı mücadele müddetince Kur'ân-ı Kerîm en mütekâmil haliyle İslâmî hayat tarzının tesisine muvaffak oluncaya kadar bu hareketin her safhasında rehberlikte bulunmağa devam etti.

Böylece aşikâr bulunmaktadır ki: Yalnızca içindeki kelimeleri tilâvet yoluyla, Kur'ân-Kerîm'in kapsadığı hakikat kavranamaz. Bu sebepten bir kimsenin îman ile îmansızlık, İslâm ile İslâm'dan gayrisi ve hak ile batıl arasındaki çatışmağa bilfiil katılması icabeder. O kimse ancak tebliği ele almak ve dünyayı o tebliğe uymağa davet etmek ve o tebliğdeki rehberliğe uygun tarzda ilerlemek suretiyle Kur'ân-ı Kerîm'deki hakikata ulaşabilir.

Böylece o kimse tek başına, Kur'ân-ı Kerîm'in nüzûlünde vaki olan bütün hususları şahsen denemiş ve anlamış olacaktır.

Bedir, Uhud, Huneyn ve Tebük'te aşılmış olan aynı engelleri aşacaktır. Ebû Cehil, Ebû Leheb'le karşılaşacak; riyakârlarla, ikiyüzlülerle, Yahudiler'le kısacası Kur'ân-ı Kerîm'de zikredilen her tip insanla karşı karşıya gelmiş olacaktır. Velhasıl bu, kendine has tipte ve denenmeğe lâayık ve şahane bir tecrübe olacaktır.

Bir kimse bu tecrübe safhalarının her birinden geçerken bazı âyet ve sûrelere şahit olacaktır, ki bunlardan bazıları şu ve şu safhada nâzil oluşunu ve İslâmî hareketi yöneltmek üzere şu ve şu talimatı getirdiğini kendiliğinden açıklar mahiyettedir.

Böylece o kimse kelimelerin lûgatî mânâlarını tam olarak anlamadığı ve gramer müşküllerini lâyıkıyla halledemediği hallerde bile gene de Kur'ân-ı Kerîm sahip bulunduğu ruhu bu yolda açıklar. Aynı formül onun emirleri, ruhî telkinatı ile ekonomik ve kültürel talimatı ve hayatın çeşitli

safhalarına dair koymuş olduğu kanunlar için de geçerlidir. Bunlardan hiçbirinin tatbikî sahaya konulmadan anlaşılması imkân haricindedir. Gerek ferd ve gerekse de cemiyetler, pratik hayattan uzaklaşırlarsa onun mânâsını anlayamazlar. Sadece lafla onun ruhuna vasıl olamazlar.”⁴⁰⁵

17. Kur'ân'ı Anlamaya ve Yaşamaya Engel Durumları Kaldırmak

Kur'ân okuyucusunun onu anlaması, ondan etkilenmesi ve onu hayatına yansıtmaları için; Kur'ân ile arasına giren engelleri kaldırması gerekir. Allah Resûlü'nün hayatına baktığımızda onun (ﷺ), bir ibadetten hakkıyla istifade etmesine engel şeyleri kaldırdığını görüyoruz.

Âişe Annemizden (radıyalahu anha) şöyle rivayet edilmiştir:

“‘Allah Resûlü (ﷺ) üzerinde motif bulunan ‘hamîsa’ adlı bir elbiseyle namaz kılarken bir ân gözü, motiflere daldı.

Namazını bitirince, ‘Bu elbisemi Ebû Cehm’e götürün, bana da onun enbicanîyesini getirin! Çünkü biraz önce bu elbise namazdayken beni oyaladı.’ dedi.”

Başka bir rivayette şunu söyler: ‘Namazdayken elbisenin nakışlarına bakıyordum. Beni ibadetimden alıkoymasından endişe ettim.’”⁴⁰⁶

Enes'ten (radıyalahu anhu) şöyle rivayet edilmiştir:

“Âişe'nin yünden yapılmış rengârenk, nakışlı bir perdesi vardı. Onunla evin bir tarafını örterdi.

405. Kur'ân Bilinci, s. 126-128

406. Buhari, 373; Müslim, 556

Bir gün Nebi (ﷺ), ‘Şu perdeni gözümüzün önünden kaldır! Zira üzerindeki şekiller, namaz kılarken gözüme takılıyor.’ dedi.”⁴⁰⁷

Namazın ruhu huşudur, huşu için kalbin sükûnet bulması ve dinginleşmesi şarttır. Şayet kalbe giden yollar (göz, kulak, ağız, beden) namaz dışı şeylerle meşgulse kalp, kendisini namaza veremez. Bu sebeple Allah Resûlü (ﷺ) kendisini namazdan alıkoyan engelleri hayatından çıkarmış, sonra namaz kılmıştır. Kur’ân okuyucusunu Kur’ân’ı hakkıyla anlamaktan alıkoyan maddi ve manevi engeller vardır; bu engeller ortadan kaldırılmadan her şeyiyle Kur’ân’a yönelmek, dolayısıyla onu anlamak ve yaşamak imkânsızdır.

“(Kur’ân’ın insanı basiretli kılan, hidayete erdiren ve rahmete eriştiren ayetlerinden istifade etmek istiyorsanız) Kur’ân okunduğunda onu dinleyin ve susun ki merhamet olunasz.”⁴⁰⁸

Yüce Allah Kur’ân okunduğu zaman susmayı ve dinlemeyi emretmiştir. Aslında bu, Kur’ân’ı anlamaya engel iki maddi sebebi kaldırmak, kalbi meşgul eden yolların (kulak ve ağız) meşguliyetini sonlandırmaktır. İnsan susmaz da konuşursa kalp kendi kelamıyla, dinlemez de farklı seslere kulak kesilirse kalp farklı seslerle meşgul olur. Meşgul bir kalp, Kur’ân’ı anlamanın ve onun rahmetine erişmenin engellerindendir. Bu nedenle Yüce Allah maddi/somut engellerin kaldırılmasını emretmiştir.

“Kur’ân okuyacağın zaman kovulmuş/taşlanmış şeytandan Allah’a sığın.”⁴⁰⁹

407. Buhari, 374

408. 7/A'râf, 204

409. 16/Nahl, 98

Şeytan ise Kur'ân'ı anlamamanın manevi engellerindendir. Verdiği vesveselerle zihni/kalbi meşgul eder; kulun tam anlamıyla Kur'ân'a yönelmesine engel olur. Yüce Allah Kur'ân okumaya başlamadan bu manevi engelin kaldırılmasını istemiştir.

Buraya kadar okuduğumuz her maddenin yokluğu aynı zamanda Kur'ân'ı anlamamanın ve yaşamamanın önünde bir engeldir. Örneğin Kur'ân'ı tertîl üzere okumanız gerekiyorsa hızlı okumak, Kur'ân'ı anlamamanın engellerindendir. Sesimizi güzelleştirerek okumamız gerekiyorsa özensiz/düz bir okuma Kur'ân'dan etkilenmenin engellerindendir... Şu âna kadar okuduğumuz on altı maddeyi böyle anlayabiliriz. Ek olarak şunu söyleyebiliriz: Kur'ân kalbe inen, kalple anlaşılan ve kalbi dönüştüren bir kitaptır:

“Şüphesiz ki o (Kur'ân), âlemlerin Rabbi olan (Allah)'ın indirmesidir. Onu Ruhu'l Emin (Cibrîl) indirdi. Uyarıcılardan olman için kalbine (vahyetti).”⁴¹⁰

“Onlar, Kur'ân'ı derinlemesine düşünmezler mi? Yoksa kalpleri üzerinde kilitler mi var?”⁴¹¹

Kalpler arınmazsa Kur'ân'ın anlaşılması, ondan etkilenmek ve onunla amel etmek imkânsızdır. Dahası, şeytanın Kur'ân okunurken kalbe attığı vesveseler, katı ve arınmamış kalpler için fitne olur:

“Senden önce göndermiş olduğumuz tüm resûl ve nebiler, (Allah'ın Kitabı'nı) okumaya başladığında mutlaka şeytan, onun okumasına bir şeyler karıştırmak istemiştir. Allah, şey-

410. 26/Şuarâ, 192-194

411. 47/Muhammed, 24

tanının karıştırmaya çalıştığı (vesvese ve zanları) giderir, sonra da ayetlerini muhkem kılıp sağlamlaştırır. Allah, (her şeyi bilen) Alim, (hüküm ve hikmet sahibi olan) Hakîm'dir. Allah, şeytanın araya katmak istedikleriyle, kalplerinde hastalık bulunan ve kalpleri katı olanları fitneye düşürmek için (böyle yapar). Şüphesiz ki zalimler, (bir araya toplanmaları ve hakka dönmesi pek zor) uzak bir ayrılık içerisindeledir.”⁴¹²

Kur'ân'ın anlaşılmasına engel olan ilk kalp marazı kibri dir. Yücelerden gelen bu Kitap kibirli insanlara perdelenmiştir. Kibirli insan, yine Kur'ân'ın ifadesiyle Kur'ân'dan sarf edilir/alıkonulur:

“Hakları olmadığı hâlde yeryüzünde büyüklenip kibre kapılanları ayetlerimden çevireceğim. (İlgisiz kalacaklar, duy-salar dahi anlamayacaklar.) Onlar bütün ayetleri görseler de inanmazlar. Rüşd/olgunluk/doğruluk yolunu görseler de onu yol edinmezler. Azgınlık yolunu gördüklerinde (hemen benimser) kendilerine yol edinirler. Bu, ayetlerimizi yalanlamaları ve ayetlerden gafil olmaları nedeniyledir.”⁴¹³

“Kibir, Kur'ân'ı anlamanın önündeki en büyük manevi engellerdendir. Zira Kur'ân, insana haddini bildirmek ve kul olduğunu hatırlatmak için inmiştir. Onu ancak haddini bilen, tevazu sahibi kullar anlayabilir.

Allah Resûlü'nün (ﷺ) tanımlamasıyla kibir, hakka karşı büyüklenmek/hakkı kabullenmemek ve insanları küçümsemektir.”⁴¹⁴

412. 22/Hac, 52-53

413. 7/A'râf, 146

414. bk. Müslim, 91

Kibrin bize bakan yönü şudur: Kibir, itaatsizlikten veya itaat zayıflığından kaynaklı ahlaki bir marazdır. Kâfirde olabileceği gibi, müminde de olabilir. Her insan kalbindeki kibir oranında Kur'ân'dan alıkonulur, onu anlaması engellenir. Kibri kendisini küfre götüren kişi, ondan hiçbir şey anlamaz. Kibri hakka karşı değil de insanlara karşı olan kişi ise Kur'ân'ın inceliklerini, kalpleri sarsan etkili mesajlarını, ruhu dinlendiren arındırıcı ayetlerini, gönlü genişleten müjdelerini, imanı pekiştiren kıssalarını ... anlayamaz.”⁴¹⁵

Allah'ın ve Resûl'ünün çağrısını ağırdan almak bir kalp hastalığıdır ve bu hastalığın cezası, Kur'ân'ı anlamak ile kişinin arasına engel konmasıdır:

“Geride kalanlarla beraber olmayı tercih ettiler. (Bunun üzerine) kalpleri mühürlendi. Artık onlar anlamazlar.”⁴¹⁶

Tebuk Gazvesi'nden geri kalanlar Allah Resûlü'nün (ﷺ) çağrısına icabet etmemişlerdi. Ceza olarak anlamaktan mahrum bırakıldılar. Çünkü kalp, anlamamanın aracıdır/ aletidir. Alet bozuk olursa aracı olduğu şeyle istikamet üzere ilişki kuramaz. Örneğin, yemek yeme aracı kaşıktır. Kaşığımız kırık veya delikse yemek yememiz mümkün olmaz. Kalp de Kur'ân'ı anlamamızın aracıdır. Onda bulunan her türlü manevi hastalık, bizi Kur'ân'dan alıkoyar. Ya onu okuyamayız ya da okusak bile anlayamayız veya anlasak bile onunla amel edemeyiz. Her insanın zaafı, aynı zamanda kalp marazıdır ve her kalp marazı, sahibini Kur'ân'dan alıkoyar. Birimizi Kur'ân'dan alıkoyan pranga kibirken bir diğërimizinki şehvet, ötekininki dünyaya bağılılıktır.

415. Vahyin Rehberliğinde En'âm Suresi Tefsiri, s. 95

416. 9/Tevbe, 87

Tam bu noktada sahabenin derin ilmiyle yaptığı bir tespiti aktarmak istiyorum:

Avf ibni Mâlik'ten (rah) şöyle rivayet edilmiştir:

“ ‘Bizler bir gün Allah Resûlü’nün yanında otururken o, semaya baktı ve ‘Bu ilmin gitmesi şu zamanlarda olur.’ dedi.

Ensâr’dan olan ve kendisine Ziyâd ibni Lebîd denen bir adam Allah Resûlü’ne (rah) şöyle dedi: ‘Ey Allah’ın Resûlü! Allah’ın Kitabı bizim aramızda olduğu hâlde ilim kaldırılacak mı? Biz onu çocuklarımıza ve eşlerimize öğretiyoruz.’

Allah Resûlü (rah) bunun üzerine şöyle dedi: ‘Ben de seni Medine’nin en fakihlerinden bilirdim.’

Sonra Yahudiler ve Hristiyanların, Allah’ın Kitabı onlarda olduğu hâlde yaptıkları sapıklıklardan, dalaletlerinden bahsetti.’

Cubeyr ibni Nufeyr, Şeddâd ibni Evs ile namazgâhta karşılaştı. Ona Avf ibni Mâlik’in bu hadisini anlattı.

Bunun üzerine Şeddâd, ‘Avf doğru söyledi. Sen ilmin kaldırılmasının ne olduğunu biliyor musun?’ dedi.

Cubeyr de, ‘Bilmiyorum.’ dedi.

Şeddâd da ona, ‘İlmin damarlarının gitmesidir. Peki, kaldırılan ilk ilmin ne olduğunu biliyor musun?’ dedi.

Cubeyr yine, ‘Bilmiyorum.’ dedi.

Şeddâd şöyle karşılık verdi: ‘O, huşudur. Tâ ki sen huşu ehli bir kişi bile göremezsin.’ ”⁴¹⁷

417. Ahmed, 23990

Allah Resûlü (ﷺ) ilmin kalkacağı bir zaman dilimini haber veriyor. Yalnız, dikkat edelim; Allah Resûlü (ﷺ) ilmi amel anlamında kullanıyor. Zira Ehl-i Kitab'ı örnek veriyor. Onlar kitabın ilmine vâkıf, ancak amelinden uzak insanlar. Sahabi ilk kaldırılacak ilmin huşu olduğunu söylüyor. Demek ki Ehl-i Kitab'ın ve sonrasında bizlerin, elimizde Kitap olmasına rağmen onunla amel etmeme nedenimiz huşusuzluktur. Peki, huşu nedir? Huşu kalbin amelidir. Kalbin sükûneti, dinginliği ve yumuşamasıdır. Zıddı olan kalp katılığı ise kalbî marazlardandır. Kalp huşudan yoksun olduğunda elde kitap olması hiçbir anlam ifade etmemektedir. Bu nedenle Kur'ân okuyucusunun kalp marazlarını izale etmesi, bir zorunluluktur.

Hatırlayacaksınız, daha önce sahabenin, kalbi kaba benzettiğini okumuştuk. Öyledir; kalpler kap gibidir. Kap temiz olmazsa içine konan temiz şeyi de kirletir, bulanıklaştırır. Kirli bir bardakla su içtiğimizi düşünün. En temiz, duru, tatlı kaynak suyu bile kirli kaba girdi mi şekil değiştirir... Kur'ân ve Sünnet, kirli kalbe girdi mi bulanıklaşır, kabın şeklini alır. İnsanın arzularına hizmet eden, insanı Allah (celle celâluhi) ile aldatan araçlara dönüşür. Kur'ân ayetleri muharref hayatın meşrulaştırıcısı olur. İzzetle ilgili ayetler kibrin, tevazuyla ilgili ayetler ilkesizliğin, tedbirle ilgili ayetler korkaklığın, sabırla ilgili ayetler nemelazımcılığın, şurayla ilgili ayetler demokrasinin, Cihadla ilgili ayetler çocuk ve kadın öldürme psikopatlığının, “Allah rızkı dilediğine verir.” ayeti insanlık tarihinin şahit olduğu en azgın cahiliye ve en organize hırsızlığın, yani kapitalizmin meşrulaştırıcısı olur... Sorun kalplerdedir. Kalpler arınmayınca Kitab'a

uymak için değil, Kitab'ına uydurmak için okur. Hevasına hitap eden ayeti bayraklaştırır/ mızrağın ucuna takar, dinin kalanını kendi sancağı altında anlar...

Kur'ân'ı Doğru Okuduğumuzu Nasıl Anlarız?

Yüce Allah Kur'ân'ı tilavet eden veya Kur'ân'ın kendilerine tilavet edildiği, Yüce Allah'ın okumalarından razı olduğu insanlardan söz etmiştir. Kur'ân'ı doğru okuyup okumadığımızı, bu sıfatlara bakarak anlayabiliriz:⁴¹⁸

- “Onlar, Rabblerinin ayetleri kendilerine hatırlatıldığında sağır ve kör gibi davranmazlar. (Kulak kabartıp anlamaya çalışırlar.)”⁴¹⁹

Allah'ın razı olduğu okuma, sağır ve kör gibi davranılmayan okumadır. Yani insanın kulak, göz ve kalbiyle yaptığı; zihnini ve kalbini topladığı okumadır. Kur'ân okurken sık sık dalan, ne okuduğunu bilmeyen ve okuduğu anlamların dışına savrulan insan, Kur'ân okurken bir şeyleri yanlış yapıyordur.

- “Resûl'e inen (vahyi) duyduklarında, tanıdıkları hak nedeniyle gözlerinin yaşla dolduğunu görürsün. Derler ki: 'Rabbimiz! İman ettik. (Öyleyse) bizi şahitlerden yaz.' ”⁴²⁰

Kur'ân kalbe hitap eder. Okuyanın göz pınarları taşar. Bu bazen sevinç bazen hüznün bazen korku gözyaşlarıdır. Kur'ân okuyan/dinleyen müminin -ileride geleceği gibi- imanı artar, şahitliğini yenilemek ister.

- “Biz onu hak üzere indirdik, o da hak olarak indi. Biz seni ancak müjdeci ve uyarıcı olarak yolladık. Kur'ân'ı insanlara belli

418. bk. Efelâ Yetedebberüne'l Kur'ân, s. 146-147; Mefâtihi Tedebburi'l Kur'ân, s. 37-40

419. 25/Furkân, 73

420. 5/Mâide, 83

aralıklarla/ ağır ağır okuyasın diye, bölümlere ayırdık ve onu parça parça indirdik. De ki: ‘İster ona inanın ister inanmayın! Çünkü o, daha önce kendilerine ilim verilenlere okununca, hemen çeneleri (yüzleri) üzere secdeye kapanırlardı.’ Ve derlerdi ki: ‘Rabbimizi tenzih ederiz! Rabbimizin vaadi hiç şüphesiz, gerçekleşmiştir.’ Yüzleri üzerine secdeye kapanır, ağlarlar ve onların huşularını arttırır.”⁴²¹

Kur’ân’ı okuyan/ dinleyen mümin, bazı ayetler karşısında kendisini secde etmekten alıkoyamaz. Çoğu zaman onu secdeye götüren; Allah’ın azameti, verdiği haberler ve vaatlerdir. Secdeye kapanan mümin, “Hiç şüphesiz Rabbimizin vaatleri gerçekleşmiştir.” der. Secde ve dua göz pınarlarını kaynatır, bu da insanın huşusunu arttırır.

“Bunlar, Allah’ın kendilerine nimet verdiği Âdem’in zürriyetinden peygamberler, Nuh’la beraber (gemide) taşıdıklarımız, İbrâhîm ve İsrail’in soyundan olanlar ve seçip hidayet ettiklerimizdir. Onlara, Er-Rahmân’ın ayetleri okunduğunda, ağlayarak secdeye kapanırlardı.”⁴²²

• “Bir sure indirildiğinde onlardan bir kısmı: ‘Bu sure hanginizin imanını arttırdı?’ derler. İman edenlere gelince onların imanını arttırmıştır ve onlar (Allah’ın müminlere yönelik vaadleriyle) müjdelenmektedirler.”⁴²³

“Müminler ancak o kimselerdir ki Allah anıldığında kalpleri ürpertiyle titrer, O’nun ayetleri okunduğunda imanlarını arttırır ve yalnızca Rabblarına tevekkül ederler.”⁴²⁴

421. 17/İsrâ, 105-109

422. 19/Meryem, 58

423. 9/Tevbe, 124

424. 8/Enfâl, 2

Kur'ân imanı besleyen kevnî, şer'i, enfusi, afaki ve tarihî ayetlere dikkat çeker. İnsan bu ayetleri okudukça ve düşündükçe imanı artar, pekişir. Kur'ân ayetlerinde haber verilen gerçekler ile kendi öz fitratındaki uyumu fark eder... Onun müjde içerikli ayetleriyle kalp ferahlar; âdeta sevinçli haberler almış gibi müjdelenir...

- “Allah, (ayetleri) birbirine benzeyen (ve ayetleri) tekrar eden, sözün en güzeli olan (Kur'ân'ı) Kitap olarak indirdi. Rabblarından korkanların, ondan dolayı derileri ürperir/tüyleri diken diken olur. Sonra ciltleri ve kalpleri Allah'ın zikrine yumuşar. İşte bu, Allah'ın hidayetidir. Onunla dilediğini hidayet eder. Kimi de Allah saptırmışsa ona doğruyu gösterecek hiç kimse yoktur.”⁴²⁵

Kur'ân bir öğüt kitabıdır. İçerisinde insanların tüylerini ürperten uyarılar olduğu gibi kalbi teskin eden nasihatler de vardır. Onu okuyan önce ürperir, sonra adım adım yatışır.

- “Hani cinlerden bir grubu sana yönlendirmiştik de Kur'ân'ı dinliyorlardı. Onun (okunduğu mecliste) hazır olunca: ‘Susun!’ dediler. (Okunması) bitince de uyarıcı olarak kavimlerine döndüler. Dediler ki: ‘Ey kavmimiz! Biz, Musa’dan sonra indirilen, kendinden önce geçen Kitapları doğrulayan, hakka ve dosdoğru yola ileten bir kitap işittik. Ey kavmimiz! Allah'ın davetçisine icabet edin ve ona iman edin ki günahlarınızı bağışlasın ve sizi can yakıcı azaptan korusun. Kim de Allah'ın davetçisine icabet etmezse o, yeryüzünde (Allah'ı) aciz bırakacak değildir. Ve onun (Allah'ın) dışında velileri de/dostları da yoktur. Bunlar, apaçık bir sapıklık içerisindedir.’ ”⁴²⁶

425. 39/Zümer, 23

426. 46/Ahkâf, 29-32

“De ki: ‘Bana şu vahyolundu: Cinlerden bir grup (Kur’ân’ı) dinleyip demişler ki: ‘Hiç şüphesiz biz, (belagatı ve mesajlarıyla) hayranlık uyandıran bir Kur’ân dinledik. O, en doğru olana hidayet ediyor. Biz de ona iman ettik. Rabbimize hiçbir şeyi ortak koşmayız. Şüphesiz Rabbimizin kudret ve azameti pek yücedir. O, ne eş ne de çocuk edinmiştir.’ ” 427

Kur’ân’ı dinleyip iman eden cinler, Kur’ân’ın hayranlık uyandıran bir kitap olduğunu söylediler. Kur’ân’ın en doğru/en güzel olana hidayet ettiğini hissettiler. Sonra kavimlerine uyarıcı olarak gittiler. Onun güzelliklerini diğer cinlere ulaştırmak istediler. Kur’ân onları yalnızca ıslah etmedi, aynı zamanda birer ıslah ediciye dönüştürdü. Her iki surede de cinlerin sadece bir defa Kur’ân dinlemeleriyle Yüce Allah’a karşı saf, arı duru bir inanca sahip olduğunu görüyoruz. İşte böyle Kur’ân okuyan insan bu dinin merkezinde Allah’ın (celle celaluhu) olduğunu anlar ve tüm dinini Yüce Allah’a kulluk üzere inşa eder.

Her birimiz zikrettiğimiz sıfatlar üzerinden Kur’ân okumamızı gözden geçirebiliriz. Bu sıfatları tanıyorsak, bizi doğru Kur’ân okumaya muvaffak kılan Allah’a hamederiz. Bu sıfatlara yabancı isek okuyuşumuzda eksik bir şeylerin olduğunu anlar, ıslaha yöneliriz. Hiç şüphesiz Allah (celle celaluhu) samimiyetle kendisine yönelen kullarının elinden tutar, onları hayra muvaffak kılar.

KUR'ÂN'A KARŞI
SORUMLULUKLARINI
YERİNE GETİRMEYENLERİN
AKİBETİ

KUR'ÂN'A KARŞI SORUMLULUKLARINI YERİNE GETİRMİYENLERİN AKİBETİ

Buraya kadar Kur'ân'a karşı sorumluluklarımızı okuduk. Tüm bu sorumlulukları iki başlık altında toplamak mümkündür: Kur'ân'ı anlamak ve yaşamak ... Kur'ân'a karşı sorumluluklar yerine getirilmediğinde kişi bazı manevi problemlerle, İlahi cezalarla karşılaşır. Çalışma içinde yer yer manevi problem ve İlahi cezalara dikkat çektik. Bu bölümde sonuç niyetine konuya daha yakından bakacak, meseleye Kur'ân ve Sünnet ışığında temas edeceğiz.

1. Kur'ân'ı Anlamamak

Kur'ân'ı anlama ve yaşama sorumluluğunu yerine getirmeyenlerin karşılaştığı ilk İlahi ceza, anlamamakla cezalandırılmalarıdır:

“Rabbinin ayetleri kendisine hatırlatıldığı hâlde yüz çeviren ve elleriyle (yapıp) takdim ettiğini unutandan daha zalim kim olabilir? Şüphesiz ki anlamamaları için kalplerine perde germiş, kulaklarına da ağırlık koymuşuzdur. Sen onları hidayete çağırırsan bile, ebediyen doğru yolu bulamazlar.”¹

1. 18/Kehf, 57

“Yüce Allah, kendisine Allah’ın âyetleri hatırlatılıp hak ve batıl, hidâyet ve sapıklık açıkça beyan edildikten, gereği gibi uyarıldıktan ve teşvik olunduktan sonra o âyetlerden yüz çeviren kimseden daha büyük zalim ve daha büyük günahkâr olamayacağını haber vermektedir. Çünkü bu kişi, kendisine hatırlatılanlardan öğüt almaz, kötü yolundan da dönmez. Önceden işlediği günahları unuttur ve bütün gizlilikleri çok iyi bilen gözetimi altında olduğunu da aklına getirmez. Böyle biri, Allah’ın âyetleri kendisine gelmeyip bu âyetlerle kendisine öğüt verilmeksizin yüz çeviren kimseden -bu da zalim olmakla birlikte- daha büyük bir zalimdir. Çünkü bilerek ve göz göre göre isyan eden bir kimsenin günahı, öyle olmayana nispetle daha büyüktür. Yüce Allah da böyle bir kimseyi âyetlerinden yüz çevirip günahlarını unuttuğu, kendisi için, bilgisine rağmen kötü yolu tercih ettiğinden dolayı cezalandırır. Önündeki hidâyet kapılarını, kalbine perdeler germek suretiyle kapatır. Yani onun kalbi üzerine bu âyetleri işitse dahi iyice anlayıp kavramasını engelleyecek sağlam örtüler koyar. Artık böyle bir kimsenin kalbine bu âyetlerin ulaşması/ yer etmesi mümkün değildir. ‘Kulaklarına da bir ağırlık koyduk.’ Yani âyetlerin kalbine ulaşmasına engel olacak ve onları yararlanacakları bir surette işitmelerini önleyecek şekilde onları sağırlandırdık. Bu hale geldiler mi artık hidâyet bulma imkânları kalmaz. ‘Bu yüzden sen onları doğru yola davet etsen bile onlar asla hidâyete gelmezler.’ Çünkü hidâyete çağıran kimsenin bu çağrısını kabul etmesi umulan kişi, onu bilmeyen kimsedir. Bunlar ise her şeyi açıkça gördükten sonra körleştiler, hak yolunu öğrenip

onu terk ettiler, sapıklık yolunu görüp onu izlediler. Yüce Allah da onları, kalplerine kilit vurmak ve mühürlemekle cezalandırdı. Artık onların hidâyet bulmalarının bir çaresi ve yolu kalmamıştır. Bu âyet-i kerimede hakkı öğrendikten sonra terk eden kimse, haktan alıkonulmakla ve bir daha ona ulaşma imkânı kalmamakla korkutulmaktadır ki bu, böyle bir durumdan sakındırıp korkutan en büyük uyarıdır.”²

Allah’ın ayetlerinin hatırlatıldığı insan, ya kendisi Kur’ân’ı okuyarak ya da bir başkası ona okuyarak ayetlere muhatap olan insandır. Bu insanın sorumluluğu, Allah’ın ayetlerini can kulağıyla dinlemesi, kör ve sağır gibi davranmamasıdır:

“Onlar, Rabblerinin ayetleri kendilerine hatırlatıldığında sağır ve kör gibi davranmazlar. (Kulak kabartıp anlamaya çalışırlar.)”³

Aksi durumda Yüce Allah, insanın kalbine perde gerip kulağına ağırlıklar bırakıyor. İlahi bir ceza olarak, yüz çevirdiği ayetler de ondan yüz çeviriyor. Artık Kur’ân’ı okusa da Kur’ân kendisine okunsa da anlamıyor. Çünkü Yüce Allah, Kitab’ı ile o kulun arasına manevi bir engel koyuyor.

Kitabı anlamak ve yaşamak için çabası olmayanlar, amel-lerinin cinsinden adil bir cezaya çarptırılıyorlar. Artık isteseler de anlamıyorlar. Üstelik bir marifetmiş gibi anlamadıklarını itiraf ediyorlar:

2. Tefsîru’s Sa’dî, 3/160-161, Kehf Suresi, 57. ayetin tefsiri

3. 25/Furkân, 73

“Demişlerdi ki: ‘Ey Şuayb! Söylediklerinin birçoğunu anlamıyoruz.’”⁴

“Dediler ki: ‘Kalplerimiz, (senin anlattıklarına karşı) kılıf-lıdır/kapalıdır.’ (Hayır, öyle değil!) Bilakis, Allah küfürleri nedeniyle onlara lanet etmiştir. (Bu nedenle) pek az iman ederler.”⁵

Kalplerin kılıflı olması yani söylenenlerin/okunanların oraya nüfuz etmemesi, anlamamalarıdır.⁶

Yüce Allah kelamını kolaylaştırdığını, insanlar anlasın diye aynı meseleyi farklı üsluplar ve örneklerle açıkladığını haber verir:

“Andolsun ki biz, Kur’ân’ı öğüt alınması için kolaylaştırdık. Peki var mı öğüt alan?”⁷

“O (Kur’ân’la) muttakileri müjdeleyesin ve inatçı topluluğu uyarasın diye onu senin dilinle kolaylaştırdık.”⁸

“Elif, Lâm, Râ. (Bu,) ayetleri sağlamlaştırılıp (muhkem kılınmış) sonra da (hüküm ve hikmet sahibi) Hakîm ve (her

4. bk. 11/Hûd, 91

5. 2/Bakara, 88

6. Bazı tefsir imamları bu ifadeyi “Kalplerimiz hikmetle/ilimle doludur. Senin anlattıklarına ihtiyaç/yer yok kalplerimizde.” şeklinde tefsir etmiştir. Ibnu’l Kayyim (—) bu tefsire yönelik şu açıklamaları yapar:

“Bu ayete ‘Kalplerimiz hikmet dolu kaplar gibidir.’ anlamını verenlerin görüşünü destekleyici hiçbir delil yoktur. Bunun Kur’ân’da bir benzeri de yoktur. İnsan kendini ilim ve hikmetle methederken böyle bir söz söylemez. ‘Kalbim ilimle dolu bir kap gibidir, bilgin müminlerin kalpleri ilimle dolu kaplar gibidir.’ şeklinde bir söz nerede görülmüştür?

Kap, iyi bir nesnenin kabı da olabilir kötü bir nesnenin de. Ayette ilim ve hikmet hiç anılmıyor. Kalp kaba benzetilmiş olsa bile onun mutlaka hikmet dolu bir kaba benzetildiğinden emin olunamaz. Bu son derece açık bir husustur.” (Bedâi’ü t Tefsîr, 1/224, Bakara Suresi, 88. ayetin tefsiri)

7. 54/Kamer, 17

8. 19/Meryem, 97

şeyden haberdar) Habîr (olan Allah) tarafından detaylı olarak açıklanmış bir kitaptır.”⁹

“Elif, Lâm, Râ. Bu, apaçık/açıklayıcı Kitab’ın ayetleridir.”¹⁰

“De ki: ‘Tam/apaçık/en üstün/en etkili hüccet Allah’a aittir. Şayet dileyseydi hepinizi hidayet ederdi.’ ”¹¹

Batıl/Muharref din sahipleri bunca İlâhi beyana rağmen, ısrarla Kitab’ın anlaşılmaz olduğunu; onu anlamak için sayısız ilim bilmenin zorunlu olduğunu, hiç kimsenin Allah’ın nihai muradını bilemeyeceğini; dahası, Kitab’ı çok okuyanların delirme tehlikesiyle karşı karşıya olduğunu iddia ederler. Zira onlar Kitab’ın okunmasını istemezler. Şayet insanlar Kitab’ı okuyacak olsa onların uydurduğu/tahrif ettiği dinin, Allah’ın (celle celâluhu) indirdiği dinle ilgisi olmadığını görecektir, anlayacaklar. Kitab’ın birçok ayette tahrifçilere ve tahrif yöntemlerine işaret ettiğini fark edecek, aydınlanacaklar. İnsanların Kitab’ı okumasını istemezler; çünkü, bir yerde tahrif varsa orada din üzerinden çıkar elde eden bir zümre mutlaka vardır. İnsanların Kitab’ı okuması onların ekmeğine kan doğrayacak, tekerlerine çomak sokacaktır. Kur’ân’ı yüzeysel okusa dahi ilk etapta şunu görecektir: Kur’ân’ın anlattıkları bu tahrifçi zümrenin gündeminde, tahrifçi zümrenin anlattıkları da Kur’ân’ın gündeminde yoktur.¹²

Kur’ân’ı anlamama cezası inkârcı kâfirlere özel bir durum değildir. Her insan Kur’ân’ı terk ettiği ve ondan yüz çevirdiği

9. 11/Hûd, 1

10. 12/Yûsuf, 1

11. 6/En’âm, 149

12. bk. Tevhid İncancını İnşa Eden Kavramlar, s. 430-432

oranda bu cezaya çarptırılır. Kâfir külliye Kur'ân'ı anlamamakla cezalandırılıyorsa mümin de Kur'ân'daki incelikleri ve kalbi onaran şifa nüktelerini anlayamıyor. Allah Resûlü (salâhuhu aleyhi ve sellem) Kur'ân'a inandığı hâlde onu anlamayanlara Haricileri örnek veriyor, onlar hakkında şöyle buyuruyor: ¹³

Ebû Saîd El-Hudrî'den (radıyallahu anh) şöyle rivayet edilmiştir:

“Alî ibni Ebî Tâlib (radıyallahu anh), Allah Resûlü'ne (salâhuhu aleyhi ve sellem) Yemen'den tabaklanmış bir deri içerisinde toprağından ayrıştırılmamış azıcık bir altın gönderdi. Allah Resûlü (salâhuhu aleyhi ve sellem) altınları şu dört kişi arasında paylaştırdı: Uyeyne ibni Bedr, Akra'a ibni Hâbis, Zeyd El-Hayl ile Alkame ya da Âmir ibni Et-Tufayl.

Ashabdan bir adam, ‘Biz buna bu adamlardan daha bir hak sahibiyiz.’ dedi.

Bu söyledikleri Allah Resûlü'ne (salâhuhu aleyhi ve sellem) ulaşınca Allah Resûlü şöyle dedi: ‘Ben gökte bulunanın eminiyken bana sabah akşam semanın haberi geliyorken bana güvenmiyor musunuz?’

Gözleri çökük, yanağının elmacık kemikleri çıkık, alnı yüksek, gür sakallı, başı tıraşlı, izarını yukarı çekmiş bir kişi ayağa kalkarak, ‘Ey Allah'ın Resûlü, Allah'tan kork!’ dedi.

Allah Resûlü ona, ‘Yazıklar olsun sana! Yeryüzündekilerin arasında Allah'tan en çok korkması gereken kişi ben değil miyim?’ dedi.

Sonra adam arkasını dönüp gitti.

Hâlid ibni Velîd, ‘Ey Allah'ın Resûlü, bu adamın boynunu vurayım mı?’ dedi.

13. bk. Hecru'l Kur'âni'l Azîm Envâuhu ve Ahkâmuh, s. 74-76

Allah Resûlü (ﷺ), ‘Hayır, belki namaz kılıyordur.’ buyurdu.

Hâlid, ‘Ama nice namaz kılan var ki kalbinde olmayan şeyleri diliyle söylüyor.’ dedi.

Bunun üzerine Allah Resûlü (ﷺ), ‘Ben ne insanların kalplerini açmakla ne de onların karınlarını yarmakla emrolundum.’ buyurdu.

(Ebû Saîd devamında şöyle dedi:) Sonra Allah Resûlü (ﷺ) o kişi dönüp giderken arkasından bakıp şöyle buyurdu: ‘Şunun soyundan öyle bir nesil türeyecektir ki bunlar Allah’ın Kitabı’nı güzel bir şekilde okuyacaklar. Fakat Kur’ân’ın lezzeti onların boğazından aşağı geçmeyecektir. Onlar okun hedefini delip geçtiği gibi dinden çıkacaklardır.’

Zannederim Allah Resûlü (ﷺ), ‘Kasem olsun, eğer onlara yetiyecek olursam, Semûd Kavmi’nin helak edildikleri gibi onları öldürürüm.’ dedi.”¹⁴

Câbir ibni Abdullah’tan (radıyallahu anhu) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü (ﷺ) Huneyn’den dönerken Cirâne’de kendisine bir adam geldi. Bu sırada Bilal’in elbisesinin içerisinde gümüş vardı. Allah Resûlü (ﷺ) bu gümüşten alıp halka dağıtıyordu.

İşte bu gelen adam, ‘Ey Muhammed! Adaletli ol!’ dedi.

Allah Resûlü de (ﷺ), ‘Sana yazıklar olsun! Eğer ben adaletli olmazsam kim adaletli olabilir? Eğer ben adaletli olmazsam çok zarar görürsün.’ dedi.

14. Buhari, 4351; Müslim, 1064

Ömer ibni'l Hattâb da (radıallahu anı), 'Ey Allah'ın Resûlü, bırak beni şu münafıkı öldüreyim.' dedi.

Allah Resûlü (salıallahu aleyhi ve sellem) ise, 'İnsanların, benim ashabımı öldürdüğümü konuşmalarından Allah'a sığınırım. Şüphesiz bu ve bunun arkadaşları, Kur'ân okurlar, ama okudukları boğazlarının altına geçmez. Okun, avı delip çıktığı gibi İslam'dan çıkarlar.' dedi." ¹⁵

Hariciler çokça Kur'ân okuyan bir topluluktur. Ancak Kur'ân onların boğazından aşağıya inmez, kalplerine ulaşmaz. Bu nedenle katı kalpli, kaba saba, bedevi ruhlu insanlardır. Peki, onların Kur'ân'ı anlamamalarının nedeni nedir? Allah Resûlü'nün (salıallahu aleyhi ve sellem) verdiği haberin bağlamını dikkatle okuyunca sorumuzun cevabını alırız. Hatırlayın; Kur'ân'a karşı sorumluluklarımızdan biri, Kur'ân'ı, Kur'ân'ın gösterdiği kaynaklarla okumaktır. ¹⁶ Bu kaynakların başında da Allah Resûlü'nün sünneti gelmekteydi. ¹⁷ Hariciler Kur'ân'ı, Kur'ân'ın gösterdiği kaynaklardan bağımsız okuyan insanlardır. Bu nedenle de Kur'ân'ı anlayamazlar. Şöyle ki; Allah Resûlü (salıallahu aleyhi ve sellem) ganimet mallarını dağıtıyor. Bazı insanlara fazla veriyor, bazılarına az veriyor. Harici olanlar bunun adaletsiz, Allah'tan (celle celaluhu) korkulmadan yapılan bir dağıtım olduğuna inanıyor. Oysa Kur'ân'ı, Kur'ân'ın gösterdiği kaynaklarla okusalar şunu göreceklerdir:

– Nebi (salıallahu aleyhi ve sellem) Kur'ân'ın tebliğcisi ve açıklayıcısıdır. Bu dağıtım usulü, Kur'ân'da özü anlatılan savaş gelirlerinin dağıtımının açıklaması, hayata geçirilmiş hâli olabilir.

15. Müslim, 1063

16. bk. s. 355

17. bk. s. 359

- Allah (celle celâlahu) onu bize örnek kılmıştır. Onun (salâhuhu aleyhi ve selâm) davranışı örnek bir dağıtım modeli olabilir.
- Allah Resûlü'ne (salâhuhu aleyhi ve selâm) savaş gelirlerinden verilen bir hak vardır. Kendi hakkından dağıtıyor olabilir.
- Gönü İslâm'a ısındırılmak istenenlere kamu (zekât) malından verilen belirli bir pay vardır. Allah Resûlü (salâhuhu aleyhi ve selâm) onu veriyor olabilir.
- Allah Resûlü (salâhuhu aleyhi ve selâm) o ân, yeni inen bir hükümle amel ediyor olabilir.
- Müminler adına bir tasarrufta bulunup onlara ait hakkı İslâm'ın maslahatı için harcıyor olabilir.

Hariciler Kur'ân'ı Nebi'den (salâhuhu aleyhi ve selâm) kopardığı için onu anlamamakla cezalandırılmıştır. Bugün de çokça Kur'ân okumalarına rağmen gündemi Kur'ân'ın gündemi olmayan, Kur'ân'ın düşman ilan ettikleriyle sorunu bulunmayan, Kur'ân'ın ahlakını üstünde taşımayan... insanlara dikkat edin. Büyük çoğunluğu Kur'ân'ı çokça okumaktadır. Ancak onu, yine onun gösterdiği kaynaklardan kopardıkları için anlamamaktadırlar. Yaşadıkları hayatın Kur'ân'da hiçbir karşılığının olmadığını, Kur'ân'ın anlattığı, iman üzere olan topluluklardan hiçbirine benzemediklerini dahi görememektelerdir...

Müjde!

Bir insan Kur'ân'a karşı sorumluluklarını yerine getirmediği için cezalandırılabilir, onu anlamayabilir. Şayet bir mümin Kur'ân ile arasına engel girdiğini fark ediyorsa

cezalandırıldığını anlamalıdır. Bununla birlikte asla ümidini kesmemeli, Rabbine yönelmelidir. Değil mi ki kalpler onun elindedir; kalbe perde, kulağa ağırlık koymaya gücü yeten, onu kaldırmaya da güç yetirir. Ayrıca Kur'ân'dan yüz çevireni cezalandıracağını bildiren Rabbimiz, bir ayet sonra kalpleri yumuşatan müjdeyi verir. Allah, El-Ğafûr'dur, merhamet sahibidir. Yeter ki kul O'nun ^{celle celalahu} rahmet ve mağfiretine talip olsun:

“Rabbinin ayetleri kendisine hatırlatıldığı hâlde yüz çeviren ve elleriyle (yapıp) takdim ettiğini unutandan daha zalim kim olabilir? Şüphesiz ki anlamamaları için kalplerine perde germiş, kulaklarına da ağırlık koymuşuzdur. Sen onları hidayete çağırsan bile, ebediyen doğru yolu bulamazlar. **Senin Rabbin (günahları bağışlayan, örten ve günahların kötü akıbetinden kulu koruyan) El-Ğafûr ve merhamet sahibidir.** Şayet işledikleriyle onları yargılasa azabı çarçabuk onlara ulaştırırdı. (Hayır, öyle değil!) Bilakis, onların (azapla) buluşma zamanları vardır ve ondan (korunacak) bir sığınak bulamayacaklardır.”¹⁸

2. Batıl Kaynaklara Müptela Olmak

“Allah katından, yanlarında olan Kitab'ı doğrulayan bir resûl kendilerine geldiğinde, kendilerine Kitap verilenlerden bir grup bilmiyorlarmış gibi Allah'ın Kitabı'nı sırtlarının gerisine attılar.”¹⁹

“Kitab'ı sırtlarının gerisine atarak ona karşı ilgisiz kalan Yahudiler, bu davranışları sebebiyle sihir ve şeytanların

18. 18/Kehf, 57-58

19. 2/Bakara, 101

uydurduğu yalanlara uymakla cezalandırılırlar. Vahiyden yüz çeviren ve vahye karşı ilgisiz kalan her toplum, dünya ve ahiretlerini hüsrana uğratacak bir batıla uymak durumunda kalırlar. Bir sonraki ayet, bu hakikati anlatmaktadır.”²⁰

“(Ve tuttular) şeytanların Suleymân’ın mülkü üzerine uydurdukları (batıl yalanların) peşine takıldılar. Suleymân kâfir olmadı fakat şeytanlar kâfir oldular.”²¹

Şimdi, Bakara Suresi’nin 101. ve 102. ayetlerine daha yakından bakalım: Kur’ân’ı anlama ve yaşama sorumluluğunu yerine getirmeyenler, Kur’ân’ı sırtlarının gerisine atmış olurlar. 101. ayette ifade edilen “sırtlarının gerisine atmak/nebezuhü verae zuhurihim” ifadesini gözünüzün önüne getirdiğimizde bu **benzetmeyle** anlatılmak istenen şeyi daha iyi anlayacağız. İnsan neyi arkaya doğru fırlatır? İşi biten, önemsemediği, kurtulmak istediği şeyleri. Aslında onlar gerçek anlamda Kitab’ı fırlatmış değiller. Fakat Kitab’ı o kadar hayatın dışına itmişler ki bir şeyi tutup arkalara atan insan durumuna düşmüşler. Bu davranışlarından hemen sonra hayatlarına yeni bir şey girmiş: “(Ve tuttular) şeytanların Suleymân’ın mülkü üzerine uydurdukları (batıl yalanların) peşine takıldılar.” İlk etapta iki ayet arasında bağ yokmuş gibi görünüyor, fakat var. Zira onların şeytan uydurmasına (sihre) tabi olması, bir önceki ayete atfedilmiş. Bu nedenle iki cümlemin birbirine atfedilmesinin bir anlamı olmalıdır.²² İşte bu anlam, Kitab’ı geriye atmaları

20. Tevhid Meali, s. 14, Bakara Suresi, 101. ayetin açıklaması

21. bk. 2/Bakara, 102

22. bk. Et-Tahrîr ve’t Tenvîr, 1/626, Bakara Suresi, 101-102. ayetlerin tefsiri

sonucu ona alternatif bir şeylere, batıla uymaktır.²³ Zira Allah (celle celâlihü), Kitab'ını bilgi kaynağı, yol rehberi ve arındırıcı olarak gönderir. İnsana verilen en büyük nimet, Rabbiyle iletişim kurabileceği bir kaynağın her ân yanında, elinin altında olmasıdır. İnsan bu kaynaktan yüz çevirirse nimete nankörlük eder. Amelinin cinsinden bir cezayla cezalandırılır. Allah'ın Kitabı'nı önemsemediği için önemsiz şeylere tabi olmakla değersizleştirilir...

Her birimiz biliyoruz ki tabiat boşluk kabul etmez. Kiptan yüz çevirenlerin karşı karşıya olduğu boşluk da mutlaka bir şeyle dolar. Boşluğu dolduran o şey, biraz da İlâhî bir ceza olarak bireyi/toplumu değersizleştiren, iyice saptıran bir şeydir:

“Kaderî sırlardan ve ilahî hikmetlerden biri, yararlı olan ve kendisiyle yararlanma imkânı bulunan şeyleri terk ederek onlardan yararlanmayan kimsenin, kendisine zarar verecek şeylerle uğraşmakla müptela kılınmasıdır. Rahman olan Allah'a ibadeti terk eden, putlara ibadet belasıyla karşı karşıya kalır. Allah'a muhabbeti ve O'ndan korkup ummayı terk eden, Allah'tan başkasına muhabbet beslemek, O'ndan başkasından korkmak ve ummak belasına müptela olur. Malını Allah'a itaat uğrunda infak etmeyen kimse şeytana itaat uğrunda harcar. Rabbinin huzurunda boyun eğmeyi terk eden kimse kulların önünde boyun eğme belasına mahkûm olur. Hakkı terk eden de batıla müptela olur. Aynı şekilde yahudiler de Allah'ın Kitabını terk ettikleri için şeytanların, Suleymân'ın hükümranlılığına dair oku-

23. Hedâiku'r Revhi ve'r Reyhân, 2/112, Bakara Suresi, 101-102. ayetlerin tefsiri

yup uydurdukları büyülere tâbi oldular. Çünkü şeytanlar insanlara büyüü göstermiş ve Suleymân aleyhisselam'ın büyücülük yaptığını ve bu büyücülük vasıtasıyla büyük bir egemenlik ve saltanata eriştiğini iddia etmişlerdi. Oysa şeytanlar bu iddialarında yalan söylemektedirler. Suleymân asla büyücülük yapmamıştır. Aksine gerçeği ve doğruyu dile getiren yüce Allah şöyle buyurmaktadır: 'Hâlbuki Suleymân büyüü öğrenmek suretiyle 'kâfir olmadı' ve dolayısıyla büyücülüğü öğrenmedi. Fakat bu hususta 'şeytanlar kâfir oldular.' İnsanlara büyüü ... öğretiyorlardı.' ”²⁴

Günümüz toplumları Kur'ân'dan yüz çevirmiş, onu anlama ve yaşama sorumluluklarını yerine getirmemişlerdir. Bugün hurafe, tılsım, menakıb ... tarzı kitaplara duyulan ilgi; İlahi bir cezadır. Beş yaşındaki çocukların hayal dünyasını anımsatan kitapların yüzlerce baskı yapması, yıllarca ders diye okutulması ve ondan bereket hasıl olacağına inanılması, Yüce Allah'ın Kur'ân'dan yüz çeviren toplumlara verdiği manevi cezalardandır.

3. Emâni/Kuruntu Toplumuna Dönüşmek

“Onların içinden Kitab'ı bilmeyen ümmiler vardır. (Kitab'a dair) birtakım emâniyyeye/kuruntuya/kulaktan dolma bilgiye sahiplerdir ve onlar yalnızca zannetmektelerdir.”²⁵

Kitab'a karşı sorumluluklarını yerine getirmeyen Ehl-i Kitap, manevi bir ceza olarak emâniyye/kuruntu toplumuna dönüşmüştür. Kitap ellerindedir; ancak Kitab'a dair bilgileri; kulaktan dolma, yalan yanlış, zan cinsinden

24. Tefsîru's Sa'dî, 1/117, Bakara Suresi, 102. ayetin tefsiri

25. 2/Bakara, 78

bilgilerdir. Yüce Allah onları Kur'ân'ı okumaktan, okusalar da anlamaktan mahrum etmiştir.

Kitab'ın emâniyyeye çevrilmesi, emânî kelimesinin Arap dilindeki anlamı ve Kur'ân'daki kullanımlarıyla birlikte üç ayrı anlamda açıklanmıştır:²⁶

“a. İbni Abbâs (rahîmehullah) ve Mucâhid kelimeyi ‘yalan’ olarak tefsir etmişlerdir. Yani onlar Kitab'a dair yalan yanlış bilgilere sahiplerdir ve insanların uydurduğu bilgileri Kitab'ın bilgisi sanmaktalardır.

b. Katâde (rahîmehullah) kelimeyi ‘kuruntu/temenni’ olarak tefsir etmiştir. Kur'ân'ın farklı ayetlerinde de bu anlamda kullanılmıştır.²⁷ Yani onların bir takım temennileri vardır (cennete girecekleri, üstün oldukları vb.) ancak bu temennileri Kitap doğrulamaz.

c. Zeccâc ve Kisâî (rahîmehullah) kelimeyi ‘yüzünden okuma/tilavet’ olarak tefsir etmişlerdir. Hac Suresi'nin 52. ayetinde kelime bu anlamda kullanılmıştır. Yani Kitab'ı fıkhetmeden, anlamaksızın yalnızca yüzünden okurlar.

Kitab'ı emâniyye çevirmek; yalan yanlış bilgileri Kitab'a arz etmeden, kitabi bilgi diye kabul etmektir.

Kitab'ı emâniyye çevirmek; anlamadan, sırf hatim devirmek için Kitab'ı okuyup, anlamadığı Kitab'ı çokça okumuş olmakla övünmektir (tekasür).

Kitab'ı emâniyye çevirmek; anlamadığı ve yaşamadığı, onunla hükmetmediği ve rehber edinmediği, ihtilaflarda

26. Zâdu'l Mesîr, 1/108-109, Bakara Suresi, 78. ayetin tefsiri

27. bk. 4/Nisâ, 119, 123; 57/Hadîd, 14

hakem kılmadığı ve onunla cihad etmediği ... Kitab'ın kendini cennete götüreceğini temenni etmektir.

Şu bir gerçek: Bir Allah'ın indirdiği munezzel/indirilmiş din vardır. Bu, Kitap ve onu tebliğ edip açıklayan Resûl'dür. Bir de şeytanın temennilerle/kuruntularla uydurduğu muharref/uydurulmuş din vardır. Bu da hurafeler, menkıbeler, din adına vahye dayanmaksızın uydurulan bilgilerdir.²⁸ ²⁹

Yüce Allah'ın seçtiği emâniyye kelimesi gerçekten ilginçtir. Kelimenin üç anlamı düşünüldüğünde seçimdeki hikmet ve incelik daha iyi anlaşılır. Bir kitaba mensup tüm cahilî toplumların, Kitap ile kurdukları hastalıklı ilişki tek bir kelimeyle ifade edilmiştir. Zira tüm cahilî toplumlar Kitab'ı anlamaksızın yüzünden okurlar. Kitab'a dair yalan yanlış bilgilere sahiplerdir. Kitab'ı hakkıyla okuyup yaşamadıkları hâlde Kitab'ın onları cennete götüreceğine inanırlar.

Emâniyye toplumu olmak, manevi bir cezadır. Kitab'a gerekli ehemmiyet gösterilmediği için toplum bünyesini saran manevi bir kanser gibidir. Toplumun elinde Kitap olmasına rağmen, Kitap'tan istifade edememektedir. Böyle toplumlar Kitab'ı yalnızca okur; başkalarının elleriyle yazıp “Bu, Allah'tandır.” dediği kitapları ise okur, anlar, ezberler, ders yaparlar. Bir sonraki ayette Yüce Allah şöyle buyurur:

“Az bir dünyalık elde etmek için elleriyle kitap yazan, sonrada: ‘Bu, Allah'ın katındandır.’ diyenlere yazıklar olsun. Elleriyle yazdıklarından ötürü yazıklar olsun onlara! (Uydurdukları

28. Ayrıca bk. 4/Nisâ 105; 7/A'râf, 170

29. Tevhid Meali, Bakara Suresi, 78. ayetin açıklaması

kitaplar için: ‘Allah tarafından yazdırıldı.’ diyerek) elde ettikleri kazançtan ötürü de yazıklar olsun onlara.”³⁰

Emâniyye toplumuna işaret eden ayet, aslında bir hakikate daha işaret eder. O da şudur: Emâniyye toplumunu tanıtan 78. ayet, önceki ayetlere atfedilmiştir. Önceki ayetler şöyledir:

“İçlerinden bir grubun, Allah’ın kelamını dinleyip iyice anladıktan sonra, bile bile tahrif ediyor olmalarına rağmen, size inanacaklarını mı umuyorsunuz? İman edenlerle karşılaştıkları zaman: ‘İman ettik.’ derler. Kendi aralarında baş başa kaldıklarında ise şöyle derler: ‘Ne diye Allah’ın size açtığı sırlarınızı onlara anlatıyorsunuz? Allah katında aleyhinize delil olarak kullansınlar diye mi? Akletmez misiniz?’ (Yoksa onlar) gizlediklerini ve açıktan yaptıklarını Allah’ın bildiğini bilmiyorlar mı?”³¹

Buna göre ayet şunu söylemektedir: Bile bile Kitab’ı tahrif edenlerin size inanmasını nasıl bekleyebilirsiniz? Aynı şekilde Kitab’ı okuduğu hâlde anlamayan, Allah’ın sözü yerine kuruntularla ilgilenen cahillerin size inanmasını nasıl bekleyebilirsiniz? Yüce Allah burada müminlere, iman etmesi çok zor olan iki sınıfı tanıtmıştır. İlki bile bile haktan yüz çeviren, ikincisi de Kitap ile ilişkisi tilavetten ibaret olan insanlar.³² Ayetteki bu incelik, bir şeye daha işaret eder: Kitab’ı emâniyyeye çevirenler, adım adım imandan uzaklaşırlar. Onlar ile iman arasına manevi engeller konur. Aslında bu da amelin cinsinden bir cezadır. Kitab’ı emâniy-

30. 2/Bakara, 79

31. 2/Bakara, 75-77

32. bk. Et-Tahrîr ve’t Tenvîr, 1/573, Bakara Suresi, 78. ayetin tefsiri

yeye çevirenler onu değersizleştirirler. Yüce Allah da onları değersizleştirir, insanı değerli kılan imandan uzak tutar.

4. Dar Bir Yaşama Düşar Olmak

“Benden size bir hidayet gelecek. Kim de benim hidayetime uyarısa o sapmayacak ve bedbaht olmayacaktır. Kim de zikirimden (göndereceğim Kitaplardan) yüz çevirirse şüphesiz ki ona sıkıcı/dar bir hayat vardır.”³³

Yüce Allah Âdem (aleyhisselam) ve eşini yeryüzüne indirdiğinde onlara böyle seslenmiştir. Yani insanın yeryüzü imtihanı, okuduğumuz bu buyrukla başlamıştır. Buna göre Yüce Allah insana hidayet gönderecektir; o hidayete tutunanlar sapmayacak ve bedbaht olmayacaktır. Hidayetten yüz çevirenler ise dar bir hayatla cezalandırılacaktır. Bu da Zikir'den/Kur'ân'dan yüz çevirmenin manevi cezasıdır.

Bu manevi cezayla ilgili Seyyid Kutup (rahmetullah) şu satırları kaleme almıştır:

“Cenabı Allah ile bağıını koparan, onun engin rahmetiyle alâkasını kesen insanın hayatı ne kadar bolluk ve eğlence içerisinde geçerse geçsin sıkıntılarla doludur ve darlıktadır. Her şeyden önce Allah'a bağlanıp O'na güvenini yitirmenin sıkıntısını çeker. Kararsızlıkların, kuşkuların ve dengesizliklerin sıkıntısı içerisinde. İhtirasların ve endişelerin sıkıntısı içerisinde. Elinde olan şeylere hırsla, sarılır. Onları kaybetmekten endişe eder. Arzu ve heveslerin yıldırımları arkasında koşar, kaybettiği her şeye yanarak ve tutuşarak sıkıntıya düşer. Ve bir kalp yalnız ve yalnız Allah'ın huzurunda güven duyar, huzur bulur. Ancak ve

33. bk. 20/Tâhâ, 123-124

ancak Allah'ın kopmaz ipine bağlanınca rahatta olduğunu hisseder ve emniyet bulur. Şüphesiz ki imanın verdiği huzur insan hayatını kat kat uzatır, genişletir, derinleştirir ve enginleştirir. İmandan mahrumiyet ise öyle bir bahtsızlıktır ki yeryüzünde hiçbir ihtiyaç ve mahrumiyet ona denk olamaz.”³⁴

Burada bir soru soralım: Neden Kur'ân'dan değil de “zikrimden yüz çeviren” dedi ayet? Neden Kur'ân'ın isimlerinden birine değil de öğüt/hatırlatma anlamına gelen zikir sıfatına vurgu yapıldı? Sorumuzun cevabı şudur: Kur'ân ile hemhâl olan mümin, Yüce Allah'a yönelmiş, O'nun uzattığı ipi tutmuş, O'nun kulluk yoluna astığı kandillerin ışığında yürümüştür. Unuttuğunda hatırlatan, yorulduğunda ona güç veren, gaflete düştüğünde önceliklerini belirleyen bir yol arkadaşına, bir muallime sahiptir. Beşeri zaafı ile Allah'a (celle celalahu) kulluğu arasındaki dengeyi, Kitab'ın öğütleriyle kurar. Kur'ân'dan yüz çeviren insan, çölde fırtınaya tutulmuş ve yolunu kaybetmiş insan gibidir. Evveleminde hangi yöne gideceğini bilemez. Nereye yönelirse yönelsin hep aynı noktada fasid bir dairede dönüyor hissi içindedir. Bir kul, bir insan, bir eş, bir baba, bir arkadaş... olarak türlü sorumlulukları vardır. Ancak neyi önceleyeceği konusunda kalbi/zihni bulanıktır. Ne yaparsa yapsın, tatmin duygusundan uzaktır. Çünkü yaşam evini sağlam bir temel, muhkem bir zemin üzere kurmamıştır. Çok basit bir örnek verelim: Bugün Kur'ân ile bağını koparan bir ebeveyn çocuğunu nasıl yetiştirecektir? Okulda verilen eğitim başka, pedagogların söylediği başka, geleneğin dediği başkadır.

34. Fî Zilâl-il Kur'ân, 10/86-87, Tâhâ Suresi, 124-127. ayetlerin tefsiri

Örneğin çocuğuna kaç yaşında namaz kıldıracaktır? Nebi (salâhu aleyhi ve sellem), “Önce alıştır, sonra kıldır.” buyuruyor. Kur’ân da, “Nebi’ye itaat et.” diyor. Öğretmen ise bunun çocuk için baskı olacağını söylüyor. Tüm şirk/nifak toplumlarında olduğu gibi geleneğin kafası karışık: Namaz kılınsın; ama derslerini aksatmayacak, aşırı kaçmayacak ve mümkünse anne babayı zora sokmayacak ... şekilde kılınsın Muhafazakâr pedagog başka, laik pedagog başka, demokrat olan bambaşka şeyler söylüyor. Gözünün aydınlığı, ömrünün baharı çocuğuna tek bir şey öğretirken bile kalbi daralıyor ebeveynin. Ondan bile huzur alamıyor. Oysa Kur’ân apaçık, “Nebi’ye kulak ver.” diyor. Salih çocuk İsâ’dan, Yahyâ’dan, İshâk’tan ve İsmâîl’den (aleyhisselam) bahsediyor. Hikmet sahibi Lokmân’ın oğluna öğütlerini müminlere tilavet ediyor. Din eğitiminin çocukluktan başladığının altını kalın kalın çiziyor. Bu netlikten mahrum ebeveyn ise farklı sesler arasında daraldıkça daralıyor...

Kur’ân’dan yüz çevirenlere verilen bu manevi ceza kalple, yürekle ve sineyle ilgili bir meseledir. Dar yaşam ifadesinin maddi imkânlarla bir ilgisi yoktur. Nice geçimi dar, gönlü geniş insan; nice de geçimi geniş, gönlü dar insan vardır. Zaten Araplar ayette geçen “denk” ifadesini, zorlu işler için kullanır. Kur’ân’dan yüz çeviren insana hayat zorlaştırılır. Eşyle, çocuğuyla, yakınlarıyla, hepsinden öte öz nefsiyle sorun yaşar. Âdeta bir el tüm işlerine müdahale ediyor ve zorlaştırıyordur. Bugün psikiyatri servislerinde yaşanan yığılmanın bir nedeni de Kur’ân’dan yüz çevirmektir.³⁵

35. Bir amele, bir hamal, bir apartman görevlisi psikiyatra gitmez. Psikiyatra giden belli ekonomik koşullara ve belli kültür düzeyine sahip insanlardır. Bu bile, ayette zikredilen dar

İnsanlar sıkıntı içindedir, kalabalıklar içinde yalnızdır. Öz nefisleriyle, ebeveynleriyle, aileleriyle anlam veremedikleri sıkıntılar yaşamaktadır. Aynı dili konuşmalarına rağmen anlaşılmadıklarından şikâyet etmektelerdir. İşte bu sıkıntıların kaynağında İlahi bir cezalandırma vardır.

5. Şeytanın Bağlanması/Şeytanın Dostluğunu Kazanmak

“Kim de Er-Rahmân’ın zikrinden yüz çevirirse ona bir şeytan bağlarız da (hep) onunla beraber olur. Hiç şüphesiz o (şeytanlar), onları yoldan alıkoyar, onlarsa doğru yolda olduklarını sanırlar. Sonunda bize geldikleri zaman (şeytana) der ki: ‘Keşke benimle senin aranda, doğruyla batı arası kadar mesafe olsaydı. Ne kötü arkadaşsın.’ Bugün (hiçbir şey) size fayda vermez. Çünkü zulmettiniz. Hiç kuşkusuz, azapta da ortaksınız.”³⁶

Kur’ân’dan yüz çevirmenin iki ayrı cezası zikredilmiştir:

– İlki insana bir şeytanın bağlanması, şeytanın ona arkadaş kılınmasıdır:

“Rahmân’ın zikrinden yüz çevirmek” şeklinde meal verdiğimiz cümledeki fiilin (ve men ye’şu) kök anlamı karanlık, kapalılık, bir şeyin tam açıklığa kavuşmamasıdır. Güneş’in batımından sabah vaktine kadar yaşanan karanlığa aynı kökten işâ denir.³⁷ Karanlıkta kalan insan, körleşmez, yalnızca görme kabiliyeti kısıtlanır. Kelimeye dair verdiğimiz bu kısa bilgiden ayete dönersek şunu söyleyebiliriz:

yaşamın ekonomik koşullarla ilgili olmadığını göstermektedir.

36. 43/Zuhuruf, 36-39

37. bk. Mu’cemu Mekâyisi’l Luğa, 4/322-323, a-ş-v maddesi; El-Mufredât, s. 527-528, a-ş-e maddesi

Allah'ın zikrinden iki türlü yüz çevirme vardır. Biri külliyyen yüz çevirmektir, diğeri insanın kendini karanlıkta bırakması, görüşünü bulanıklaştırmasıdır. Tam anlamıyla körleşmemiştir, fakat tam anlamıyla görmüyordur.³⁸ Bugün nefsine zulmeden birçok Müslim, Yüce Allah'ı zikretmeyi tamamen terk etmez. Daha ziyade Rabbinin zikrine karşı bulanık görüşlü olup yarım yamalak, Kur'ân'ın ifadesiyle az zikretmek durumunda kalır. Allah (celle celaluhu) bu durumdaki insanlara bir şeytan bağlayacağını bildirir. İnsana bağlanan şeytan, onun karinidir. Karin, yani insana bitişik olan, her daim yanında olan...

Demek ki insanın şeytanla yakınlık veya uzaklığını belirleyen etkenlerden biri Allah'ı (celle celaluhu) zikretmekle ilişkisidir. Yüce Allah'ı zikretmeyi tamamen unutan, şeytanın hizbindendir; onun hâkimiyeti altına girmiştir.³⁹ Allah'ı zikretmekten tamamen yüz çevirmeyip zikrinden gafil olanlar ise sürekli şeytanın arkadaşlığına maruzdur.⁴⁰ Yüce Allah'ı çokça ananlar ise korunaklı bir kalede İlahi koruma altındadır.⁴¹

– İkincisi, şeytanın arkadaş olduğu insanları saptırmasıdır. Muhtemelen bu insanlar, şeytan onları Allah (celle celaluhu) ile aldattığı için kendilerini hidayet üzere zannederler. Bu aldanma hâli kıyamete dek devam eder. Gözlerden

38. Denebilir ki: Anlamı bu olan bir fiile nasıl "yüz çevirme" meali verilir? Kelimeye yüz çevirme anlamı katan "عن/an" harf-i ceridir. Araplar bir fiile bir diğer fiilin anlamını katmak istediklerinde, anlamı katılmak istenen fiili geçişli yapan harfi cer/yardımcı edat kullanırlar.

39. bk. 58/Mucâdele, 19

40. bk. 43/Zuhruf, 36

41. bk. Vahyin Rehberliğinde İbrâhîm ve Hicr Suresi Tefsiri, s. 582-583

örtülerin kalktığı, her şeyin ayan beyan ortaya çıktığı o gün, insan başına gelen felaketi anlar. Anlar, ama ne fayda?

“Dünyada başına bir felaket gelen insan, başkalarının da aynı felakete uğradığını görünce acıları hafifler ve onlarla teselli bulur. Bu yüzden Allah Teâlâ, Cehennem azâbına çarptırılan kimselerin bu şekilde acılarının ve ızdıraplarının hafiflemeyeceğini haber verdi. Cehenneme sürüklenen kimse arkadaşının azâb çekmesini görünce ne rahatlar ne de neşesi yerine gelir. Başkalarının da kendisiyle birlikte azâb görmesi onun için bir teselli ve rahatlama vesilesi olmaz. Hâlbuki dünya hayatında felaket geniş çaplı olunca, bir teselli kaynağı haline gelir. Nitekim Hansâ'nın kardeşi Sahr için yaktığı şu ağıtta da bu durum görülmektedir:

فلولا كثرة الباكين حولي على إخوانهم لقتلت نفسي

ومايكون مثل أخي ولكن أعزي النفس عنه بالتأسي

Etrafımda kardeşlerine ağıt yakanlar çok olmasaydı

Hiç tereddüt etmeden kıyardım canıma ...

Bu insanlar kardeşime ağıt yaktıkları gibi kimseye ağıt yakmadılar

Bu yardımlaşma ile avuturum kendimi ...

Allah Teâlâ Cehennem ehlini bu kadarcık bir rahatlamadan bile mahrum bırakmıştır. Nitekim onların fayda göremeyecekleri şu şekilde ifade edilmiştir: ‘Zulmettiğiniz için bugün (pişmanlık) size hiçbir fayda vermeyecektir. Çünkü siz, azâbda ortaksınız.’”⁴²

42. Bedâiu't Tefsîr, 3/624, Zuhruf Suresi, 36-37. ayetlerin tefsiri

6. İnsî Şeytanlara ve Müstekbir Tağutlara Kulluk

“Kâfirler dediler ki: ‘**Bu Kur’ân’a da onun öncesinde gelmiş (Kitaplara da) inanmayız.**’ Sen, o zalimleri Rabblerinin huzurunda durdurulurken bir görseydin! Birbirlerine laf atarlar. **Zayıf bırakılmış (mustazaflar), büyükenen (müstekbirlere) derler ki:** ‘Siz olmamış olsaydınız biz, müminler olurduk.’ Müstekbirler, mustazaflara derler ki: ‘Hidayet size geldikten sonra, biz mi sizi ondan alıkoyduk? (Hayır, öyle değil!) Bilakis sizler, suçlu günahkârlardınız.’ Mustazaflar, müstekbir olanlara derler ki: ‘Bilakis (işiniz gücünüz) gece gündüz hile (yapmaktı) ... (Çünkü) siz, Allah’a karşı kâfir olmamızı ve O’na ortaklar koşmamızı emrediyordunuz bize.’ Azabı gördüklerinde (için için yanarak) pişmanlıklarını gizleyecekler. Biz, kâfirlerin boynuna zincirli halkalar geçirdik. (Ne yani) yaptıklarından başkasıyla mı cezalandırılacaklardı?’”⁴³

Onlar, “Kur’ân’a inanmayız!” dedikten sonra müstekbirlerin ağına düşmüştür. Onların kurduğu tuzakları, halkı sömürmek için oynadıkları oyunları, olayların ardındaki hakikatleri görememişlerdir. Zira vahyin aydınlatan, yol gösteren, basiretli kılan hidayetinden mahrum olmuşlardır. Vahyin rehberliğinden mahrum olunca sinsi ve kurnaz müstekbirlerin ayak oyunlarını fark edememiş ve mustazaflaşımışlardır. Hem geçmişte hem de bugün müstekbir tağutların türlü oyunları olmuştur. Onlar, toplumu din ve emek yönünden sömürmek, imtiyazlı grupların çıkarlarını korumak ve mustazaf halkı uyuşturmak için çeşitli hilelere başvururlar. Yalnızca Mûsâ (aleyhissalam) ile Firavun kıssasını tede-

43. 34/Sebe, 31-33

bür ederek okuyan biri dahi, bu oyunları hiçbir şüpheye yer bırakmayacak şekilde görür, anlar. Bugüne uyarlamaya gelince o da Yüce Allah'ın garantisindedir. O ^(celle celalahu), Kur'ân'ı anlamak ve hidayet bulmak için okuyan, O'nun yolunda çabalayanları kendi yoluna hidayet edecektir:

“(Allah) kendisine yönelenleri hidayet eder.”⁴⁴

“Şüphesiz ki bu Kur'ân, en doğru olana iletir ve salih amel işleyen müminleri, onlara büyük bir ecir olduğu (gerçeğiyle) müjdelir.”⁴⁵

“Bizim yolumuzda cihad edenlere elbette (en doğru olan) yollarımızı gösteririz. Şüphesiz ki Allah, muhsinlerle/kulluğunu en güzel şekilde yapmaya çalışanlarla beraberdir.”^{46 47}

7. İmanın Yok Sayılması, Dünyada Rezillik

Kur'ân'a karşı anlama ve yaşama sorumluluğunu yerine getirmeyenler; imanlarının yok/geçersiz sayılmasıyla cezalandırılırlar:

“Sonra sizler (söz vermenize rağmen) birbirinizi öldürüyor, bir bölümünüzü yurtlarınızdan çıkarıyor, günah ve haddi aşmada onların aleyhine yardımlaşıyorsunuz. (Dindaşlarınız) size esir olarak geldiğinde, onları yurtlarından çıkarmak size haram kılınmasına rağmen (serbest bırakma karşılığında) fidye alıyorsunuz. Yoksa siz Kitab'ın bir kısmına inanıp bir kısmını inkâr mı ediyorsunuz? Sizden böyle yapanların cezası dünya hayatında rezil rüsva olmaktan başka bir şey değildir. Ahiret

44. 13/Ra'd, 27

45. 17/İsrâ, 9

46. 29/Ankebût, 69

47. bk. Tevhid İncancını İnşa Eden Kavramlar, s. 267-268

Günü'nde de azabın en çetinine uğrayacaklardır. Allah sizin yaptıklarınızdan gafil değildir.”⁴⁸

“Yahudilere birbirleriyle savaşmaları ve birbirlerini sürgün etmeleri yasaklanmıştı. Onlar Tevrât'ın bu kesin emrini çiğneyip savaşıyorlardı. Savaş esiri olan dindaşlarına Tevrât'ın hükmünü uyguluyor, serbest bırakma karşılığında fidye alıyorlardı. Böylece Kitap'tan işlerine gelene iman ediyor, işlerine gelmeyeninkâr etmiş oluyorlardı. Bunun gibi işine gelen yerlerde Kitab'a uyan, nefesine zor gelen yerlerde ise işi kitabına uyduranlar, Allah'ın (celle celaluhu) ayetlerinden bir kısmını inkâr etmiş olurlar. Çünkü din bir bütündür ve tamamı Allah'a (celle celaluhu) aittir. Tam bir teslimiyetle teslim olunmadan Müslim/mümin olunmaz.”⁴⁹

Dinin ‘bir kısmına inanıp bir kısmını inkâr’ etmek, Bakara Suresi'nin 85. ayetinde Yahudilere yöneltilmiş bir suçlamadır. Ayeti okuyan kişi onların ‘Şuna inandım şunu reddettim.’ dediğini düşünebilir. Ayetin bağlamı ve nüzul sebebine dair zikredilenler okunduğunda durumun böyle olmadığı anlaşılır. Onlar Kitap'tan işlerine gelenle amel etmiş, işlerine gelmeyenle ameli terk etmişlerdir. Gayri İslami hayatlarına İslam'dan çözümler bulmaya kalkmış ve okuduğumuz ağır suçlamaya muhatap olmuşlardır. Bugün ‘hile-i şer'iyye’ ve ‘fetva’ adı altında işlenen cürümler bundan farklı değildir. Siyasette demokrat, ticarete kapitalist, sosyal hayatta gelenekçi/saltanatçı insanlar; tercihlerine uygun bir hayat yaşıyor, sıkışınca da dini parçalamış fetva tacirlerinden fetva alarak vicdanlarını rahatlatıyorlar. Hiç

48. 2/Bakara, 85

49. Tevhid Meali, s. 12, Bakara Suresi, 85. ayetin açıklaması

şüphesiz bu, Allah'ın dini değildir. Daha çok, tahrif edilmiş Yahudiliğe benzemektedir. Neredeyse ticaretin tamamı Yüce Allah'ın yasakladığı faiz üzere kurulu. Allah'a (celle celalahu) ve Resûl'üne (salâtuhi ve selâmü) harp ilan etme pahasına faize bulaşanlar; işler yolundayken bankaya/borsaya, işler bozulunca camiye/hocaya koşuyorlar. Zina ehline hülleci, faiz ehline ibahiyeci, demokrata hile-i şeriyeci ... hoca bulmak zor olmuyor. Böylece fetva yoluyla dinin bir kısmına inanıp bir kısmını inkâr ediyorlar. Bu yaptıklarının 'dinin bir kısmını inkâr' olduğunu anlamıyorlar. Zira onlar inkârın 'Şunu inkâr ettim.' demekle gerçekleştiğini zannediyorlar. Amelle imanı birbirinden ayıran zihniyet; 'amelî arızaların' imanı bir probleme dönüşebileceğini tahayyül dahi edemiyor.⁵⁰

Ayet-i kerimeyi nüzul sebebiyle birlikte bir daha okuduğumuzda şunu görmekteyiz: Yüce Allah Yahudilerin birbirleriyle savaşmalarını ve birbirlerini yurtlarından çıkarmalarını küfür, esirleri fidye karşılığında serbest bırakmalarını iman diye isimlendirmişti. Sorulan soru da El-İstifhâmu'l İnkârî, yani karşıdakini azarlama amaçlı sorulmuş bir sorudur.⁵¹ Onlara yöneltilen soru, meselenin hakikatini anlamak için değil, yaptıklarının ne anlama geldiğini onlara göstermek içindir. Yüce Allah aynı zamanda böylelerinin dünyada rezil rüsva olacaklarını, ahirette de azabın en çetinine uğrayacaklarını haber verir. Kitab'a karşı sorumluluklarını yerine getirmeyenlerin ve işlerine gelenlerle amel edip işlerine gelmeyenlerle amel etmeyenlerin akıbeti dünyada hizy cezasıyla cezalandırılmaktır. Tevhid

50. bk. Tevhid İncancı İnşa Eden Kavramlar, s. 399-400

51. bk. Et-Tahrîr ve't Tenvîr, 1/591, Bakara Suresi, 85. ayetin tefsiri

Mealimize rezil rüsva olmak şeklinde yansıttığımız hızy kavramı, manevi bir cezayı ifade eder. Kelimenin kök anlamı “h-z-y”, insanın başına gelen zillet, değersizlik hissidir. Bu bazen içten, bazen dıştan gelir.⁵² İçten gelen hızy, insanın kendisini değersizleştirmesi, aşağılık kompleksine girmesidir. Dıştan gelen ise birinin insanı alçaltması, ötekileştirmesidir. Yüce Allah, Kitab’a karşı sorumluluklarını yerine getirmeyenler için hiçbir kayıt zikretmediği bir dünya hızyı tehdidinde bulunmuştur. Bu, hem insanın nefsinde hissettiği değersizliği hem de başkaları tarafından değersizleştirmeyi kapsar. Yaşadığımız vakıayı ayetin ışığında okuduğumuzda Kur’ân’a inananların içinde bulunduğu bu durumun biraz da Kur’ân’a karşı sorumluluklarını yerine getirmemeleriyle ilgili olduğunu anlıyoruz. Ümmet Kur’ân ile bağıını gevşettikçe Kur’ân ile elde ettiği izzeti kaybetmiştir. Allah’ın Kitabı’nı değersizleştirmenin cezası olarak değerlerini yitirmiştir. Ancak güzel olan şudur: O izzeti kazanmanın yolu, kıyamete dek açıktır. Kim Yüce Allah’a ve Kitab’ına yönelirse aziz kitabın izzetinden nasibine düşeni alacaktır. Aslolan ümmetin bir bütün olarak Kitab’a kuvvetle yapışması olsa da bu gerçekleşmiyor diye bireysel sorumluluklarımız düşecek değildir. Her birimiz nefislerimizde hissettiğimiz değersizliği ve ümmet olarak yaşadığımız değersizliği aşmak için Kitab’a kuvvetle yapışmalıyız:

“De ki: ‘Ey Ehl-i Kitap! Tevrât, İncil ve Rabbinizden size indirileni (içindekilerle amel edip) ayakta tutmadıkça hiçbir şey üzere değilsiniz.’ Andolsun ki Rabbinden sana indirilen

52. bk. El-Mufredât, s. 281, h-z-y maddesi

(bu Kur'ân), onların birçoğunun azgınlık ve küfürlerini arttıracaktır. Kâfirler topluluğu için üzülmek!"⁵³

Yahudi ve Hristiyanlara yöneltilmiş bir ayet daha! Ayet; Allah'tan indirileni ikame etmeyenlerin, yani onun gerekleriyle amel etmeyenlerin hiçbir şey üzere olmadığını haber veriyor. Arapçada "şey" ifadesi, en küçük meseleleri tabir etmek için kullanılır. Yani sizler din namına küçük büyük hiçbir şey üzere değilsiniz diyor;⁵⁴ onların din, hidayet, takva adına hiçbir paylarının olmadığını ilan ediyor. Bu ayetin muhatapları Kitab'ı inkâr eden insanlar değillerdir. Bilakis, yeryüzünün en hayırlı insanları olduklarına inanıyorlar. Ne ki Yüce Allah, dindarlık iddiası şöyle dursun, hiçbir şey üzere olmadıklarını söylüyor. Demek ki Yüce Allah'ın yanında az dindarlık, orta karar dindarlık ya da radikal dindarlık yoktur. Bir insan ya Kitab'a inanmış ve onu ikame etmektedir ya da onu reddetmiş ve imanını boşa çıkarmıştır.

Ayet bize önemli bir gerçeği daha gösteriyor: Allah'ın indirdiklerine bir bütün olarak tabi olmayanlar, ikinci bir cezayla karşılaşılıyorlar. Allah'ın indirdikleri onların küfür ve azgınlıklarını arttırıyor. Bu gerçekten Kur'ân'ın (ve Allah'ın indirdiği kitapların) ilginç bir özelliğidir... Kitab'ı, ona tam teslim olmadan okuduğunuzda size fayda vermiyor; bilakis, sizi tam teslim olmaktan alıkoyan küfür ve azgınlığınızı arttırıyor. Ayette Ehl-i Kitab'ın küfür ve azgınlığının arttığına dikkat çekilmiştir. Başka ayetlerde nifak ehlinin kalbindeki hastalığın Kur'ân ile arttığına dikkat çekilir:

53. 5/Mâide, 68

54. bk. Tefsîrûş Şa'râvî, s. 3292; Et-Tahrîr ve't Tenvîr, 6/265, Mâide Suresi, 68. ayetin tefsirleri

“Bir sure indirildiğinde onlardan bir kısmı: ‘Bu sure hanginizin imanını arttırdı?’ derler. İman edenlere gelince onların imanını arttırmıştır ve onlar (Allah’ın müminlere yönelik vadeleriyle) müjdelenmektedirler. Kalplerinde hastalık olanlara gelince onların (kalplerinde bulunan) pisliklere pislik katmış ve onlar kâfir olarak ölmüşlerdir.”⁵⁵

Tabiinden Katâde (rahmetullah), bu hakikati şöyle ifade eder:

“‘Kur’ân’a oturan her insan ya bir şeyleri arttırarak ya da eksilterek o meclisten kalkar.’

(Sonra şu ayeti okur:) ‘Kur’ân’dan müminler için (şüphe, şehvet, dünya sevgisi gibi hastalıklara) şifa ve rahmet olacak ayetler indiririz. Zalimlerin ise yalnızca hüsrânını arttırır.’⁵⁶”⁵⁷

Ayet-i kerime Allah Resûlü’ne (salâhuhu aleyhi ve selâm) ve onun şahsında tüm müminlere bir sorumluluk yükler: Allah’ın (celle celâlahu) indirdiğini ikame etmeyenlere, “hiçbir şey üzere değilsiniz” hükmünü tebliğ etmek! Ancak bizlerin, ümmet olarak insanlara bu hükmü ulaştırmamız için, önce kendi Kitabımızı ikame etmemiz gerekir. Şöyle ki;

“Kendilerine Müslüman adını verip de Allah’ın indirdiği ile hükmetmeyenler de tıpkı bu kitap ehli Yahudi ve Hristiyanlar gibi hiçbir esasa dayanmamaktadırlar. Allah’ın bu kelâmı gerek kendi nefislerinde, gerekse hayatlarında ilâhi kitabı tatbik etmeyen bütün insanlara şamildir. Gerçek manada Müslüman olmak isteyen kimse (önce kendi nefsinde ve pratik hayatında Allah’ın kitabını tatbik ettikten sonra)

55. 9/Tevbe, 124-125

56. 17/İsrâ, 82

57. Darimi, 3387

o kitabı tatbik etmeyenlere hiçbir esasa dayanmadıklarını açıktan açığa söylemek mecburiyetindedir. O kitabı tatbik etmedikçe bir dine bağlı olduklarına dair ileri sürdükleri iddialarının bizzat o dinin Rabbi tarafından reddedildiğini anlatmakla görevlidir. Bu hususlarda açık ve kesin davranmak herkesin üzerine vaciptir. Onları yeniden İslâm'a davet etmek Allah'ın kitabını günlük hayatında ikame eden her 'müslümanın' vazifesidir, üzerine şarttır. Hangi milletten olursa olsun, hangi çağda yaşarsa yaşasın sadece dilden Müslüman olduğunu iddia etmek veya atadan gelme müslümanlık dâvasında bulunmak hiçbir mana ifade etmez iddia sahiplerine ne iman bahşeder, ne de Allah'ın dinine bağlanma vasfını verir.”⁵⁸

Buraya kadar Kur'ân'a karşı sorumluluklarını yerine getirmeyenlerin dünyada karşılaştıkları İlahi cezaları gördük. Bundan sonra okuyacaklarımız ahirette karşılaştıkları cezalar olacaktır.

8. Allah Resûlü'nün Davalısı Olmak

“Resûl der ki: ‘Rabbim! Şüphesiz ki benim kavmim, bu Kur'ân'ı terk edilmiş olarak bıraktılar.’ ”⁵⁹

Kur'ân'ı hecretmek; onu mehcür, bir başına, ilgilenilmeyen bir hâlde bırakmaktır. Bu bir suçtur ve bu suçu işleyenler Kıyamet Günü, Nebi'nin (sâlihîn) davalısı olacaktır. Ayetin genel anlamına dair bu kısa bilgiden sonra ayette var olan incelikleri tedebbür edelim:

– Kişi ne yaptığında Kur'ân'ı mehcür (terk edilmiş) kılar?

58. Fî Zilâl-il Kur'ân, 4/355-356, Mâide Suresi, 69. ayetin tefsiri

59. 25/Furkân, 30

İbnu'l Kayyim (rahmetullah) şöyle der:

“Kur’ân’ı terk etmek birkaç şekilde olur:

1. Onu dinlemeyi, ona inanıp kulak vermeyi terk etmek.
2. Ona inanmış ve onu okumuş olmakla birlikte hükümlerini uygulamayı terk etmek, belirlemiş olduğu helâl ve haram sınırlarına riâyet etmemek.

3. İnanç ve uygulama ile ilgili hususlarda onu hakem görmemek, kesinlik ifâde etmediğini, delillerinin kat’iyyet bildirmeyen lâfzi deliller olduğunu düşünmek.

4. Üzerinde düşünmemek, onu anlama ve Allâh’ın onunla ne kastettiğini bilme gayreti içerisinde olmamak.

5. Tüm mânevi hastalık ve dertlerde ondan şifâ ve devâ aramayıp onunla tedâvi olmamak ve başka ilâçlar aramak.

İşte yukarıda sayılanların hepsi Kur’ân’ı terk etmektir ve bu âyetin kapsamına girmektedir. Şu kadar var ki bunların bir kısmı diğerlerine göre daha hafiftir.”⁶⁰

– Kur’ân’ı terk eden kişi, huzur-u İlahiye Allah Resûlü’nün (salâtuhi aleyhi ve selâm) hasmı olarak gelecektir. Hiç şüphesiz Nebî’nin (salâtuhi aleyhi ve selâm) hasmı, azaba uğrayacaktır. Ancak şu da var ki Nebî’nin şikâyeti hem azabı çabuklaştıracak hem de şiddetini arttıracaktır.⁶¹

– Nebî’nin (salâtuhi aleyhi ve selâm) şikâyeti, onun ne denli daraldığını ve bu fiilden ne denli rahatsız olduğunu gösterir. Yüce Allah’ın onu teselli sadedinde zikrettiği 31. ayet ise Kur’ân’ı hec-retmenin ne denli çirkin bir iş olduğunu gösterir.

60. Bedâiu’t Tefsîr, 3/186, Furkân Suresi, 30. ayetin tefsiri

61. bk. Hak Dini Kur’ân Dili, 6/65, Furkân Suresi, 30. ayetin tefsiri

“Resûl der ki: ‘Rabbim! Şüphesiz ki benim kavmim, bu Kur’ân’ı terk edilmiş olarak bıraktılar.’ İşte böylece biz, her peygambere suçlu günahkârlardan düşman kıldık. Yol gösteren ve yardım eden olarak Rabbin yeter.”⁶²

Allah (celle celâluhu), “Senin kavmin seni nasıl üzdüyse senden önceki peygamberlerin de onları çokça üzen düşmanları vardı.” demiş olmaktadır. Buna göre Kur’ân’ın hecri, Nebi’ye düşmanlık edenlerin ahlakı olmaktadır ve kişi Kur’ân’ı terk ettiği oranda Nebi’nin düşmanları arasına yazılmaktadır.⁶³

9. Kör Haşredilmek

“ ‘Kim de zikrimden (göndereceğim Kitaplardan) yüz çevirirse şüphesiz ki ona sıkıcı/dar bir hayat vardır ve Kıyamet Günü’nde onu kör olarak diriltiriz.’ Diyecek ki: ‘Rabbim! Niçin beni kör olarak haşrettin? Oysa ben (dünyada) gören biriydim.’ Buyuracak ki: ‘Böyle işte! Ayetlerimiz sana gelmişti, onu unutmuştun. Bugün sen de unutulup (kendi hâline terk edileceksin).’ ”⁶⁴

Kur’ân’dan yüz çevirenler Kıyamet Günü’nde kör olarak diriltileceklerdir. Niçin kör olduklarını sorduklarında, “Allah’ın ayetlerini unuttukları” için bu şekilde haşredildikleri cevabını alacaklardır. Ceza, amelin cinsindendir. Dünyada Kur’ân’a karşı kör olanlar Ahiret Günü’nde de kör olarak haşredileceklerdir.

62. 25/Furkân, 30-31

63. bk. El-Câmiu li Kelâmi ibni Teymiyye fi’t Tefsîr, 7/175, Furkân Suresi, 30-31. ayetin tefsiri

64. 20/Tâhâ, 124-126

Zikredeceğimiz şu nokta bizi yanıltmasın: Bazı ayetlerde o gün insanların her şeyi dünyadakinden daha iyi duyduğu ve gördüğü haber verilir:

“Bize gelecekleri o gün, neler neler işitecek ve neler neler görecekler. Fakat zalimler, bugün de apaçık bir sapıklık içerisinde olduklarıdır.”⁶⁵

“Her nefis, yanında (onu mahşer alanına getiren) bir sürücü (ve yaptıklarına tanıklık edecek) bir şahitle gelmiştir. Andolsun ki sen bundan gaflet içindeydin. Bugün (gerçeği görmeni engelleyen) perdeni kaldırdık. Artık görüşün demir (gibi keskindir).”⁶⁶

“Onları ateşe arz edildikleri zaman, zilletten boyun bükmüş, göz ucuyla bakarken görürsün. İman edenler derler ki: ‘Şüphesiz ki asıl hüsrana uğrayanlar, hem kendilerini hem de ailelerini Kıyamet Günü hüsrana uğratanlardır.’ Dikkat edin! Hiç şüphesiz zalimler, sürekli olan bir azabın içerisinde olduklarıdır.”⁶⁷

Buna mukabil kâfirlerin kör olarak diriltecekleri de haber verilmiştir:

“Allah kimi hidayet ederse o doğru yolu bulmuştur. Kimi de saptırırsa onlar için (Allah’ın) dışında veliler bulamazsın. Kıyamet Günü’nde onları yüzükoyun, kör, dilsiz ve sağırlar olarak diriltiriz. Onların barınağı cehennemdir. Ateşi dindikçe dehşet saçan alevi onlar için arttırırız.”⁶⁸

Ayetlerin anlamı şudur: Ahiret Günü, merhale merhaledir.

65. 19/Meryem, 38

66. 50/Kâf, 21-22

67. 42/Şûrâ, 45

68. 17/İsrâ, 97

Her merhalede insanların uğratıldığı ceza, o merhaleye uygundur. Bazı durumlarda gözleri demirden keskin, bazı durumlarda kördür. Zira gaye onlara azap etmektir. Bir merhalede görmeleri onlara azap olacaksa görüşleri keskinleştirilmekte; başka bir merhalede körlük onlara azap olacaksa körleştirilmektelerdir. Şöyle de izah edilebilir: Her insana verilecek ceza, onun amelinin cinsindendir. Kimi insanlar gözleri keskinleştirilerek kimisi de körlükle cezalandırılacaktır. Allah (celle celâluhu) en doğrusunu bilir.

10. Kıyamet Yükünü/Günahını Yüklenmek

“Böylece sana, geçmişte (yaşamış) kimselerin kıssalarını anlatıyoruz. Muhakkak ki sana, kendi katımızdan zikir/Kur’ân verdik. Kim de ondan yüz çevirirse şüphesiz ki o, Kıyamet Günü bir günah yüklenecektir. O (yükün) altında ebediyen kalacaklardır. Onların Kıyamet Günü (taşıyacakları) yük ne kötüdür.”⁶⁹

Allah’tan (celle celâluhu) gelen zikirden yüz çevirenler Kıyamet Günü bir yük yüklenecektir. Yüce Allah bu yükü vizr diye isimlendirmiştir. Vizr, her ceza için değil, ağır cezalar için kullanılır.⁷⁰ Yani âdeta onların belini kıran bir günah yükü sırtlarına vurulmuştur. Bu, bir günlük, bir aylık bir yük değildir; sırtlarına vurulan ebedî bir yükür.

Ayrıca ayet Kur’ân’dan yüz çevirenin başkasına değil, yalnızca kendine zarar vereceğini haber vermiştir. Şöyle ki;

“Burada insanlara, Kur’ân’dan yüz çeviren ve onun hidayetini reddeden kimsenin Allah’a ve Rasûlune değil sadece

69. 20/Tâhâ, 99-101

70. bk. Tefsîru’r Râzî, 16/42, Tâhâ Suresi, 100. ayetin tefsiri

kendisine zarar verdiği ve Kur'ân'ın mesajını reddeden herkesin kaçınılmaz olarak ahirette cezalandırılacağı bildirilmektedir. Bu uyarı her toplum, her ülke ve her çağ için geçerlidir. Çünkü Kur'ân mesajının ulaştığı birey veya toplum için iki seçenek söz konusudur. Onu ya kabul ederler, ya da reddederler; üçüncü bir yol yoktur.”⁷¹

11. Yüce Allah'ın İntikam Alması

“Rabbinin ayetleri kendisine hatırlatılıp da sonra yüz çevirenden daha zalim kim olabilir? Şüphesiz ki biz, suçlu günahkârlardan intikam alacak olanlarız.”⁷²

Kur'ân'a karşı sorumluluğunu yerine getirmeyenler, Yüce Allah'ın El-Muntekim ismine muhatap olurlar. Allah (celle celalahu) onları suçlu günahkârlar diye isimlendirir ve onlardan intikam alır. Katâde (rahimehullah) şöyle der:

“Allah'ın zikrinden (onun öğütlerinden, onu hatırlamaktan) sakın yüz çevirmeyin çünkü onun öğüdünden yüz çeviren bir kimse en büyük bir aldanışa düşmüş, en ileri derecede sakatlanmış ve en büyük bir günahı işlemiş olur. İşte bundan dolayı yüce Allah böyle hareket eden kimseleri tehdit ederek: ‘Muhakkak ki biz günahkârlardan intikam alanlarız.’ Yani ben bu şekilde davrananlardan en ağır şekilde intikam alacağım buyurmaktadır.”⁷³

Bilinen bir gerçektir ki mükâfatı büyük olan amellerin cezası da büyüktür. Kur'ân'ı anlama ve yaşama çabası içinde olanlar nasıl ki O'nun merhamet, kerem, izzet ve şerefine

71. Tefhîmu'l Kur'ân, 3/273, Tâhâ Suresi, 100. ayetin tefsiri

72. 32/Secde, 22

73. İbn-i Kesîr Tefsîri, 8/489, Secde Suresi, 22. ayetin tefsiri

dair isimlerine muhatap oluyorsa Kur'ân'a karşı sorumluluklarını yerine getirmeyenler de O'nun El-Muntekim ismine muhatap oluyorlar... Kur'ân'dan yüz çevirmek intikam alınacak bir suç, intikam sahibi ise Allah (celle celaluhu)...

Başta ve sonda, yerde ve gökte, dünyada ve ukbada Rab-bim sana hamdolsun. Seni tüm eksikliklerden tenzih eder; seni, senin kendini övdüğün kelimelerle överim...

23 Şubat 2022

22 Recep 1443

KAYNAKÇA

KAYNAKÇA

• Ahlâku Hameleti'l Kur'ân, Ebû Bekr Muhammed ibni El-Huseyn El-Âcurrî, Dâru Ammâr, 1. Baskı, H 1429

Türkçesi için bk. Kur'ân Taşiyıcılarının Ahlâkı, Ebû Bekr Muhammed b. el-Huseyn El-Âcurrî, Neda Yayınları, M 2020

• Ana Hatlarıyla İslam Öncesi Arap Tarihi ve Kültürü, Prof. Dr. Adem Apak, Ensâr Neşriyat, M 2019

• Bedâiu't Tefsîri'l Câmi' limâ Fesserehu'l İmâm İbnu'l Kayyim El-Cevziyye, İbnu'l Kayyim El-Cevziyye, Dâru İbni'l Cevzî, 3 Cilt, M 2007

Türkçesi için bk. Bedâiu't Tefsîr, İbnu'l Kayyim El-Cevziyye, Polen Yayınları, 4 Cilt, M 2011

• Câmiu'l Beyân fî Te'vîli'l Kur'ân/Tefsîru't Taberî, İbnu Cerîr Et-Taberî, Muessesetu'r Risâle, 24 Cilt, 1. Baskı, M 2000

Türkçesi için bk. Taberî Tefsîri, Ebû Cafer Muhammed b. Cerîr et-Taberî, Hisar Yayınevi, 9 Cilt, M 1996

• Câmiu Beyâni'l İlmi ve Fadlih, Ebû Ömer İbnu Abdilberr, Dâru İbni'l Cevzî, 2 Cilt, 1. Baskı, M 1994

Türkçesi için bk. Câmiu Beyâni'l İlmi ve Fadlih, İbni Abdi'l-Berr, Karınca&Polen Yayınları, 1. Baskı, M 2015

- Câmiu'l Usûli't Tis'a mine's Sunneti'l Mutahhara, Sâlih ibni Ahmed Eş-Şâmî, El-Mektebu'l İslâmî, 14 Cilt, 1. Baskı, M 2021
Türkçesi için bk. Hadis Hazinesi, Salih Ahmed eş-Şami, Ocak Yayıncılık, 15 Cilt, 1. Baskı, M 2019
- Daîfu Suneni Ebî Dâvud, Muhammed Nâsiruddîn Elbânî, Mektebetu'l Meârif, 4 Cilt, H 1419
- Def'u İhâmî'l İdtirâb an Âyâtî'l Kitâb, Muhammed El-Emîn Eş-Şinkitî, Dâru İbni Hazm, 1. Baskı, H 1441
- Edebi Açıdan Hadislerde Teşbih ve Temsiller, Yrd. Dç. Dr. Adem Dölek, Ekev Yayınları, M 2001
- El-Edebu'l Mufred, Muhammed ibni İsmâîl El-Buhârî, Mektebetu'l Meârif, H 1419, 1. Baskı
Türkçesi için bk. El-Edebü'l Müfred, İmâm Buhârî, Tahlil Yayınları, 2 Cilt, 2. Baskı, M 2020
- Efelâ Yetedebberûne'l Kur'ân, Nâsir Suleymân Ömer, Dâru'l Hasâd li'n Neşri ve't Tevzî', 1. Baskı, H 1432
- El-Akl ve Fehmu'l Kur'ân, El-Hâris El-Muhâsibî, Dâru'l Fikr, 1. Baskı, H 1391
Türkçesi için bk. Akıl ve Kur'ân'ı Anlamak, Hâris El-Muhâsibî, İşaret Yayınları, 4. Baskı, M 2018
- El-Bahru'l Muhît fi't Tefsîr, Ebû Hayyân El-Endulusî, Dâru'l Fikr, 10 Cilt, H 1420
- El-Bidâye ve'n Nihâye, İbnu Kesîr, Dâru Hecr, 21 Cilt, 1. Baskı, M 2003
Türkçesi için bk. Büyük İslam Tarihi; el-Bidâye ve'n-Nihâye, İbn Kesîr, Çağrı Yayınları, 15 Cilt, 2. Baskı, M 2017

• El-Câmiu li Ahkâmi'l Kur'an/Tefsîru'l Kurtubî, El-Kurtubî, Dâru Âlemi'l Kutub, 20 Cilt, M 2003

Türkçesi için bk. el-Câmiu li-Ahkâmi'l-Kur'an, İmam Kurtubî, Buruc Yayınları, 2. Baskı, 20 Cilt, M 2004

• El-Câmiu li Kelâmi ibni Teymiyye fi't Tefsîr, İbnu Teymiyye, Dâru İbni'l Cevzî, 7 Cilt, H 1432

Türkçesi için bk. İbn Teymiyye Tefsîri, İbn Teymiyye, Polen Yayınları, 10 Cilt, M 2017

• El-Emsâlu'n Nebeviyye fi Kutubî's Sitte ve Muvatta Mâlik, Mervân ibni Abdullah ibni Muhammed El-Muhammedî, Câmietu Ummi'l Kurâ, 2 Cilt, H 1417

• El-Erkânu'l Erbae, Ebû'l Hasen En-Nedvî, Dâru'l Kutubî'l İslâmiyye, H 1387

Türkçesi için bk. Dört Rükün, Ebû'l-Hasen En-Nedvi, Risale Yayınları, M 2013

• El-Esmau'l Husna, Halis Bayancuk, Tevhid Basım Yayın, 2. Baskı, M 2021

• El-Fakîh ve'l Mutefakkîh, Hatîb El-Bağdâdî, Dâru İbni'l Cevzî, 2 Cilt, 2. Baskı, H 1421

• El-Farku beyne'l Firâk, Abdulkâhir El-Bağdâdî, Mektebetu İbni Sînâ

Türkçesi için bk. Mezhepler Arasındaki Farklar, Abdülkahir El-Bağdâdî, TDV, M 2010

• El-Kur'âniyyûn ve Şubuhâtuhum havle's Sunne, Hâdim Huseyin İlahî Bahş, Mektebetu's Sıddîk, 2. Baskı, H 1421

Türkçesi için bk. Peygambersiz Kur'âncılar, Prof. Hadim Huseyin ilahi Bahş, Guraba Yayınları, 2. Baskı, M 2000

• El-Lubâb fî Tefsîri'l İstiâzeti ve'l Besmeleti ve Fâtihati'l Kitâb, Suleymân ibni İbrâhîm ibni Abdillâh El-Lâhim, Dâru'l Muslim, 1. Baskı, H 1420

• El-Mebâdiu'l Esâsiyye li Fehmi'l Kur'an, Ebû'l A'lâ El-Mevdûdî, Dâru't Turâsi'l Arabî

• El-Merâhîlu's Simân li Tâlibi Fehmi'l Kur'an, Âsım ibni Sâlih Uveyd, Dâru'l Hadâre, H 1431

• El-Mu'cemu'l Kebîr, Et-Taberânî, Mektebetu İbni Teymiyye, 25 Cilt, 2. Baskı

• El-Mufredât fî Ğarîbi'l Kur'an, Râğıp El-İsfehânî, Dâru'l Kalem, 1. Baskı, H 1412

Türkçesi için bk. Mufredat Kur'an Kavramları Sözlüğü, Rağıp El-İsfahani, Pinar Yayıncılık, M 2018

• El-Mustedrek ale's Sahîhayn, Ebû Abdullah El-Hâkim, Dâru'l Kutubi'l İlmiyye, 4 Cilt, 1. Baskı, M 1990

Türkçesi için bk. El-Müstedrek Ale's-Sahihayn, Hâkim en-Nisâbü'rî, Konevi Yayınları, 11 Cilt, M 2013

• El-Muvatta, Mâlik ibni Enes, Dâru'l Ğarbi'l İslâmî, 2 Cilt, 2. Baskı, M 1997

Türkçesi için bk. Muvatta' Tercümesi, Kahraman Yayınları, 2 Cilt, 1. Baskı, M 2013

• El-Ukûdu'd Durriyye, Şemsuddîn Muhammed Ed-Dîmeşki, Dâru'l Kitâbi'l Arabî

• En-Nihâye fî Ğarîbi'l Hadîs ve'l Eser, İbnu'l Esîr, El-Mektebetu'l İlmiyye, 5 Cilt, M 1979

• En Mühim Mesaj Kur'an, Prof. Dr. Abdullah Draz, Işık Yayınları, M 1994

• Er-Rahmetu'l Mursele, Ebû Abdurrahmân Sultân Âlî, Dâru't Tevhîd li't Turâsi's Silsile

• Er-Risâletu'l Kuşeyriyye, Zeynuddîn Ebi'l Kâsım El-Kuşeyrî, Dâru Cevâmiu'l Kelim

Türkçesi için bk. Kuşeyrî Risâlesi Sûfilerin İnanç ve Ahlakı, Abdulkerim El-Kuşeyrî, Semerkand Yayınları, 14. Baskı, M 2019

• Esmâu'l Kur'ân fi'l Kur'ân, Dr. Muhammed Mahrûs El-Mu-derris El-A'zamî, El-Mektebetu's Şâmile, H 1420

• Esmâu'l Kur'ân ve Evsâfuhu fi'l Kur'ân, Ömer Abdulaziz Duheyşî, Dâru ibni'l Cevzî, H 1430

• Es-Sunenu'l Kubrâ, El-Beyhakî, Dâru'l Kutubi'l İlmiyye, 10 Cilt, 3. Baskı, M 2003

Türkçesi için bk. es-Sünenü'l-Kebîr, Beyhakî, Ocak Yayınları, 20 Cilt, M 2016

• Es-Sunne kable't Tedvîn, Muhammed Accâc El-Hatîb, Um-mu'l Kurâ li't Tibâe ve'n Neşr, 2. Baskı, H 1408

• Et-Tabakâtu'l Kubrâ, İbnu Sa'd, Dâru'l Kutubi'l İlmiyye, 8 Cilt, 1. Baskı, M 1995

Türkçesi için bk. Kitâbü't-Tabakâti'l-Kebîr, İbn Sâ'd, Siyer Yayınları, 11 Cilt, 1. Baskı, M 2020

• Et-Tahrîr fî Usûli't Tefsîr, Musâid ibni Suleymân ibni Nâsir Et-Tayyâr, Merkezu'd Dirâsâti ve'l Ma'lûmâtî'l Kur'âniyye, 1. Baskı, H 1435

• Et-Tahrîr ve't Tenvîr, İbnu Âşûr, Ed-Dâru't Tûnusiyye, 30 Cilt, H 1984

• Et-Tefsîru'n Nebevî, Hâlid ibni Abdulazîz El-Bâtîlî, Dâru Kunûzi İşbîliyye, 1. Baskı, H 1432

• Et-Temhîd, Ebû Ömer ibni Abdilberr, Vizâretu Umûmî'l Evkâf ve Şuûnî'l İslâmiyye, 24 Cilt, 1. Baskı, H 1387

• Et-Tıbyân fî Âdâbi Hameleti'l Kur'an, Nevevî, Dâru'l Minhâc, 2. Baskı, H 1432

Türkçesi için bk. Kur'an Okuma Adabı, İmam Nevevî, Polen Yayınları, M 2007

• Fedâilu'l Kur'an, Ebû Ubeyd El-Kâsım ibni Sellâm, Dâru İbni Kesîr, 1. Baskı, H 1410

Türkçesi için bk. Kur'an-ı Kerîm'in Faziletleri, Ebû Ubeyd El-Kâsım B. Sellâm, Beka Yayınları, M 2022

• Fethu'l Bârî, İbnu Hacer El-Askalânî, Dâru'l Ma'rife, 13 Cilt, H 1379

Türkçesi için bk. Fethu'l-Bârî, İbn Hacer el-Askalânî, Karınca & Polen Yayınları, 15 Cilt, M 2020

• Feydu'l Kadîr Şerhu'l Câmiî's Sağîr, Zeynuddîn El-Munâvî, El-Mektebetu'l Ticâriyyeti'l Kubrâ, 6 Cilt, 1. Baskı, H 1356

• Fıkhu'l Hadis Sünnet İlmihâli, Halis Bayancuk, Tevhid Basım Yayın, 1. Baskı, M 2021

• Fî Zilâli'l Kur'an, Seyyid Kutub, Dâruş Şurûk, 6 Cilt, 17. Baskı, H 1412

Türkçesi için bk. Fî Zılâl-il Kur'an, Prof. Dr. Seyyid Kutub, Birleşik Yayıncılık, 16 Cilt, M 2012

• Fusûl fî Usûli't Tefsîr, Musâid ibni Suleymân ibni Nâsir Et-Tayyâr, Dâru ibni'l Cevzî, 2. Baskı, H 1423

Türkçesi için bk. Tefsir Usûlü, Dr. Musaid b. Suleyman et-Tayyar, Tefsir Usûlü, Polen & Karınca Yayınları, M 2015

- Ğaribu'l Hadîs, Ebû Ubeyd El-Kâsım ibni's Sellâm, El-Metâbi-u'l Emîriyye, 6 Cilt, H 1404
- Hak Dini Kur'ân Dili, Elmalılı M. Hamdi Yazır, Azîm Dağıtım Merkez, 10 Cilt
- Hecru'l Kur'âni'l Azîm Envâuhı ve Ahkâmı, Mahmûd Ahmed Sâlih Ed-Devserî, Dâru İbni'l Cevzî, H 1427
- Hedâiku'r Revhi ve'r Reyhân, Muhammed El-Emîn El-Hererî, Dâru Tavki'n Necâh, 32 Cilt, 1. Baskı, H 1421
- Hüküm ve Hikmetleriyle Ramazan ve Oruç, Halis Bayancuk, Tevhid Basım Yayın, 1. Baskı, M 2021
- Hz. Ömer ve Nebevi Sünnet, Dr. Ebubekir Sifil, Rihle Kitap, M 2016
- İğâsetu'l Lehfân min Mesâyidi's Şeytân, İbnu'l Kayyim El-Cevziyye, Mektebetu'l Meâ'rif, 2 Cilt
- Türkçesi için bk. Şeytanın Tuzakları ve Kurtulma Yolları, İbn Kayyim el-Cevziyye, Neda Yayınları, 1. Baskı, M 2018
- İlim ve Din Açısından Mucize, Osman Karadeniz, Marifet Yayınları, M 1999
- İnnehu'l Kur'ân Sirru Nehdetinâ, Dr. Mecdî El-Hilâlî, Dâru İkra', 2. Baskı, H 1436
- Türkçesi için bk. Diriliş Muştusu Kur'ân-ı Kerîm, Mecdî Hilâlî, Beka Yayınları, M 2010
- İslam Öncesi Arap Toplumunda Kehanet, Ayten Yılmaz, TC. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, M 2007
- İslam Öncesi Mekke, Yaşar Çelikkol, Ankara Okulu Yayınları, M 2013

- Kavâidu't Tefsîr Cem'ân ve Dirâse, Hâlid Es-Sebt, Dâru İbni Affân, H 1421
- Keyfe Neteâmmelu mea'l Kur'an, Muhammed El-Ğazâlî, Nehdetu Mısır, 7. Baskı, M 2005
- Türkçesi için bk. Kur'an'ı Anlamada Yöntem, Muhammed Gazali, Düşün Yayıncılık, M 2016
- Kitâbu Fedâilü'l Kur'an, İbnu Kesîr, Dâru Mâcid Useyrî, 1. Baskı, H 1412
- Türkçesi için bk. Kur'an'ın Faziletleri, Hâfız İbn-i Kesîr, Karınca & Polen Yayınları, M 2020
- Kur'an ve Aşırı Yorum, Mustafa Öztürk, Ankara Okulu Yayınları, 4. Baskı, M 2016
- Kur'an Bilinci, Ebû'l A'lâ Mevdudi, Ehil Yayınları, M 2018
- Kur'an Hatmi İle İlgili Rivâyetlerin Değerlendirilmesi, Koray Karakaya, TC. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, M 2020
- Kur'an'a Göre Nübüvvet Bağlamında Değişmeyen Sünnetullah Olarak Mucize Olgusu, Bilal Atık, TC. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Ana Bilim Dalı, Doktora Tezi, M 2018
- Kur'an Kendisini Nasıl Tanıtır, Dr. Kerim Buladı, Kayıhan Yayınları, M 2010
- Kur'an'ın Anlaşılması Bağlamında İslam Geleneğinde Dil Olgusu ve Beyân, Necdat Gürkan, Marife Dergisi, S 2, M 2010
- Kur'an'ın Bâtınî ve İşârî Yorumu, Kuramer Araştırmaları Merkezi, M 2018
- Kur'an'ın Merkezindeki Türkçe Kelimeler, Fatma Serap Karamollaoğlu, İşaret Yayınları, M 2021

• Kur'ân Niçin ve Nasıl Okunmalı, Prof. Dr. Ali Akpınar, Kitap Dünyası, M 2013

• Kur'ân ve Hayat, Celaleddin Vatandaş, Pınar Yayınları, M 2013

• Letâifu'l Meârif, İbnu Receb El-Hanbelî, Dâru ibni Hazm, 1. Baskı, H 1424

Türkçesi için bk. Letâifu'l Meârif İlmin İncelikleri, İbni Receb El-Hanbelî, Nebevî Hayat Yayınları, 1. Baskı, M 2022

• Makâlâtü'l Cehm ibni Safvân ve Eseruhâ fi'l Firekâ'l İslâmiyye, Yâsir Kâdî, Dâru Edvâi's Selef, 1. Baskı, H 1426

• Meâlim fi't Tarîk, Seyyid Kutub, Dâru's Şurûk, 6. Baskı, H 1399

Türkçesi için bk. Yoldaki İşaretler, Seyyid Kutub, Beka Yayınları, M 2014

• Mecmeu'z Zevâid ve Menbau'l Fevâid, Ebû'l Hasen Nureddîn El-Heysemî, Dâru'l Fikr, 10 Cilt, H 1412

Türkçesi için bk. Mecma'uz-Zevâid ve-Menbau'l Fevâid, Nûreddîn El-Heysemî, Ocak Yayıncılık, 8 Cilt, M 2010

• Mefâtihu Tedebburi'l Kur'ân, Hâlid ibni Abdülkerîm El-Lâhim, Er-Riâsetu'l Âmmetu li Hey'eti'l Emri bi'l Ma'rûf ve'n Nehyi ani'l Munker, H 1428

• Mekâlât fi Ulûmi'l Kur'ân ve Usûli't Tefsîr, Musâid ibni Süleymân ibni Nâsir Et-Tayyâr, Merkezu'd Dirâsâti ve'l Ma'lûmâtî'l Kur'âniyye, H 1436

• Menâhîlu'l İrfân fi Ulûmi'l Kur'ân, Muhammed Abdulazîm Ez-Zurkânî, Matbaatu İsâ El-Bâbî El-Halebî, 2 Cilt, 3. Baskı, H 1362

Türkçesi için bk. Kur'ân İlimleri Menâhîlu'l-İrfân Tercümesi, Muhammed AbdulAzîm Ez-Zurkânî, Beka Yayınları, 2 Cilt, M 2015

- Menhecu's Selefî ve'l Mutekellimîn, Câbir İdrîs Alî Emîr, Dâru Edvâi's Selef, 3 Cilt, 1. Baskı, H 1419
- Mevsûatu't Tefsîri'l Me'sûr, Merkezu'd Dirâsât ve'l Ma'lumâtî'l Kur'âniyye, Dâru İbni Hazm, 24 Cilt, 1. Baskı, M 2017
- Mir'âtu'l Mefâtih Şerhu Mişkâtî'l Mesâbîh, Ebû'l Hasen Ubeydullah El-Mubârek Pûrî, İdâretu'l Buhûsi'l İlmiyye ve'd Da'vetu ve'l İftâ', 14 Cilt, 3. Baskı, H 1414
- Mu'cemu Mekâyisi'l Luğa, İbnu'l Fâris, Dâru'l Fikr, 6 Cilt, M 1979
- Musannefu Abdirrezzâk, Abdurrezzâk Es-San'ânî, Merkezetu'l Buhûs bi Dâri't Te'sîl, 10 Cilt, H 1436
- Türkçesi için bk. Musannef, Abdürrezzâk es-San'ânî, Ocak Yayıncılık, 12 Cilt, 2013
- Musannefu İbni Ebî Şeybe, Ebû Bekr ibni Ebî Şeybe, Dâru'l Kible, 21 Cilt, 1. Baskı, H 1427
- Türkçesi için bk. Musannef, İbn Ebî Şeybe, Ocak Yayıncılık, 16 Cilt, M 2011
- Musnedu'l Bezzâr, Ebû Bekr Ahmed El-Bezzâr, Mektebetu'l Ulûmi ve'l Hikem, 18 Cilt, 1. Baskı, M 1988
- Musnedu'l İmâm Ahmed ibni Hanbel, Ahmed ibni Hanbel, Muessesetu'r Risâle, 45 Cilt, 1. Baskı, M 2001
- Türkçesi için bk. Müsned, Ahmed b. Hanbel, Beka Yayınları, 9 Cilt, M 2023
- Risâletu Kur'âni'l Kerîm min Hilâli Esmâihi ve Sıfâtîhi, Ahmed Seyyid Abdulvehhâb Mecîd Es-Sincûnî, Câmietu st. Klîmentis

• Sahîhu'l Buhârî, Muhammed ibni İsmâîl El-Buhârî, Muessesetu'r Risâle, 3. Baskı, H 1441

Türkçesi için bk. Sahîh-i Buhârî, İmam Buhârî, Karınca & Polen Yayınları, 6 Cilt, 1. Baskı, M 2017

• Sahîhu İbni Hibbân, İbnu Hibbân, Muessesetu'r Risâle, 18 Cilt, 1. Baskı, M 1988

Türkçesi için bk. Sahîh, İbn Hibbân, Ocak Yayıncılık, 8 Cilt, M 2022

• Sahîhu Muslim, Muslim ibni Haccâc, Muessesetu'r Risâle, 2. Baskı, H 1441

Türkçesi için bk. Sahîh-i Müslim Muhtasarı, Ocak Yayıncılık, 5 Cilt, M 2020

• Sîretu İbni İshâk/Kitâbu's Siyer ve'l Meğâzi, Muhammed ibni İshâk, Dâru'l Fikr, H 1398

Türkçesi için bk. Siyer, Muhammed ibni İshak, Akabe Yayınları, 1. Baskı, M 1988

• Sunenu'd Dârimî, Ebû Muhammed Ed-Dârimî, Dâru'l Muğnî li'n Neşri ve't Tevzi', 4 Cilt, 1. Baskı, M 2000

Türkçesi için bk. Sünen-i Dârimî Tercemesi, Darimî, Konya Kitapçılık, M 2011

• Sunenu Ebî Dâvud, Ebû Dâvud Es-Sicistânî, Muessesetu'r Risâle, 1. Baskı, H 1440

Türkçesi için bk. Sünen-i Ebû Dâvud Tercemesi, Konya Kitapçılık, 3 Cilt, M 2015

- Sunenu İbni Mâce, İbni Mâce, Muessesetu'r Risâle, 1. Baskı, H 1438

Türkçesi için bk. Sünen-i İbni Mâce Tercemesi, Konya Kitapçılık, 2 Cilt, M 2008

- Sunenu'n Nesâî, En-Nesâî, Muessesetu'r Risâle, 1. Baskı, H 1438

Türkçesi için bk. Sünen-i Nesâî Tercemesi, Konya Kitapçılık, 3 Cilt, M 2005

- Sunenu't Tirmizî, Muhammed ibni İsâ Et-Tirmizî, Muessesetu'r Risâle, 1. Baskı, H 1438

Türkçesi için bk. Sünen-i Tirmizi Tercemesi, Konya Kitapçılık, 3 Cilt, M 2007

- Şerhu'l Usûli'l Hamse, Abdulcebbâr ibni Ahmed, Dâru İhyâi't Turâs, 1. Baskı, H 1422

Türkçesi için bk. Şerhu'l Usûli'l Hamse Mu'tezile'nin Beş İlkesi, Kâdî Abdulcebbâr, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, 2 Cilt, 1. Baskı, M 2013

- Şerhu'l Varakât fi Usûli'l Fıkh, Abdullah ibni Sâlih El-Fevzân, Câmietu Ummi'l Kurâ, 3. Baskı, H 1412

Türkçesi için bk. Fıkıh Usulü, Abdullah b. Salih el-Fevzan, Polen & Karınca Yayınları, M 2015

- Şuabu'l İmân, El-Beyhakî, Mektebetu'r Ruşd, 14 Cilt, 1. Baskı, M 2003

Türkçesi için bk. Şuabu'l-İmân, Beyhakî, Ocak Yayıncılık, 10 Cilt, M 2015

• Târîhu'l İslâm, Ez-Zehebî, Dâru'l Ğarbi'l İslâmî, 15 Cilt, 1. Baskı, M 2003

• Tarîku'd Da've fi Zilâli'l Kur'an, Ahmed Fâiz El-Humusî, Muessesetu'r Risâle

Türkçesi için bk. Fi Zilal-il Kur'an'da Davet Yolu, Ahmet Faiz, Şehadet Yayınları, 3. Baskı, M 2016

• Tasavvuf - Tanımı, Menşesi, İslam'la İlişkisi, Halis Bayancuk, Tevhid Basım Yayın, 1. Baskı, M 2019

• Tefhîmu'l Kur'an, Ebû'l A'lâ Mevdûdî, İnsan Yayınları, 7 Cilt, M 2005

• Tefsir Usûlü, Prof. Dr. İsmail Cerrahoğlu, Diyanet Vakfı Yayınları, M 2021

• Tefsîru İbni Ebî Hâtim, İbnu Ebî Hâtim, Mektebetu Nizâr Mustafâ El-Bâz, 13 Cilt, 3. Baskı, H 1419

• Tefsîru'l Kur'ânî'l Azîm, İbnu Kesîr, Dâru'l Kutubi'l İlmiyye, 9 Cilt, H 1419

Türkçesi için bk. İbn-i Kesîr Tefsiri, İmam Hafız İbn-i Kesîr, Polen Yayınları, 12 Cilt, M 2020

• Tefsîru'l Menâr, Muhammed Reşid, El-Hey'etu'l Mısriyye, 12 Cilt, M 1990

Türkçesi için bk. Menâr Tefsiri, Muhammed Abduh Muhammed Reşid Rızâ, Ekin Yayınları, 14 Cilt, M 2014

• Tefsîru'r Râzî/Mefâtihu'l Ğayb/Tefsîru'l Kebîr, Fahrüddîn Er-Râzî, Dâru'l Fikr, 33 Cilt, H 1401

Türkçesi için bk. Tefsîr-i Kebîr, Fahrüddîn Er-Râzî, Huzur Yayınevi, 23 Cilt, M 2013

• Tefsîru's Sa'dî/Teysîru'l Kerîmî'r Rahman fî Tefsîri Kelâmî'l Mennân, Abdurrahmân ibni Nâsir ibni Abdullah Es-Sa'dî, Muessesetu'r Risâle, H 1420

Türkçesi için bk. Tefsîru's-Sa'dî Özlü Kur'ân Tefsîri, Abdurrahmân b. Nâsir Es-Sa'dî, 5 Cilt, M 2020

• Tefsîru's Şa'râvî, Muhammed Mütevelli eş-Şa'râvî, Ahbâru'l Yevmi Kitâu's Sekâfe, 25 Cilt

• Tehzîbu't Tehzîb, İbnu Hacer El-Askalânî, Dâru'l Kutubi'l İlmiyye, 7 Cilt, 1. Baskı, H 1425

• Tevhid Dergisi, S 83, 109, 110, 111, 112

• Tevhid İnancını İnşa Eden Kavramlar, Halis Bayancuk, Tevhid Basım Yayın, 1. Baskı, M 2022

• Tevhid Meali, Halis Bayancuk, Tevhid Basım Yayın, 2. Baskı, M 2020

• Tuhfetu'l Ehvezî, Abdurrahmân Mubârekfurî, El-Mektebetu's Selefiyye, 10 Cilt, 2. Baskı, M 1963

• Umdetu'l Kârî, Bedruddîn El-Aynî, Dâru'l Kutubi'l İlmiyye, 25. Cilt, 1. Baskı, H 1421

• Vahyin Rehberliğinde En'âm Suresi Tefsiri, Halis Bayancuk, Tevhid Basım Yayın, 2. Baskı, M 2022

• Vahyin Rehberliğinde İbrâhîm ve Hicr Suresi Tefsiri, Halis Bayancuk, Tevhid Basım Yayın, 1. Baskı, M 2022

• Zâdu'l Mesîr fî İlmi't Tefsîr, İbnu'l Cevzî, Dâru'l Kitâbi'l Arabî, 4 Cilt, 1. Baskı, H 1422

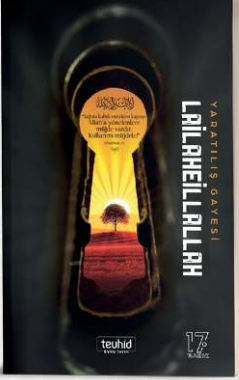
Türkçesi için bk. Zadü'l-Mesir Fi İlmi't-Tefsir, İmam Ebû'l-Ferec İbn'ul Cevzî, Kahraman Yayınları, 6 Cilt, M 2011

- Zahîretu'l Ukbâ fî Şerhi'l Muctebâ, Muhammed ibni Ali ibni Âdem ibni Mûsâ El-Esyûbî, Dâru'l Meârici'l Duvelliyye, 40 Cilt, H 1416
- Zevâidu İbni Huzeyme ve İbni Hibbân ve'l Mustedrek alâ Kutubi't Tis'a, Sâlih ibni Ahmed Eş-Şâmî, El-Mektebu'l İslâmî, 3 Cilt, 1. Baskı, M 2012
- Zevâidu's Suneni'l Kubrâ li'l Beyhakî, Sâlih ibni Ahmed Eş-Şâmî, El-Mektebu'l İslâmî, 3 Cilt, 1. Baskı, M 2010
- Zeylu Tabakâti'l Hanâbile, İbnu Receb El-Hanbelî, Mektebetu'l Ubeykân, 5 Cilt, 1. Baskı, H 1425

Tüm Hadis Numaralandırmaları Aşağıdaki Kitaplardan Yapılmıştır:

- Câmiu'l Usûli't Tis'a mine's Sunneti'l Mutahhara, Sâlih ibni Ahmed Eş-Şâmî, El-Mektebu'l İslâmî, 14 Cilt, 1. Baskı, M 2021
- Zevâidu İbni Huzeyme ve İbni Hibbân ve'l Mustedrek alâ Kutubi't Tis'a, Sâlih ibni Ahmed Eş-Şâmî, El-Mektebu'l İslâmî, 3 Cilt, 1. Baskı, M 2012
- Zevâidu's Suneni'l Kubrâ li'l Beyhakî, Sâlih ibni Ahmed Eş-Şâmî, El-Mektebu'l İslâmî, 3 Cilt, 1. Baskı, M 2010

ESERLERİMİZ

Yaratılış Gayesi Lailaheillallah

Sayfa : 192
Baskı : 17

YENİ

İman Ettikten Sonra

Sayfa : 318
Baskı : 2

Anlamak ve Yaşamak İçin Kur'ân Okumaya Çağrı

Sayfa : 480
Baskı : 2

Tevhid Meali Hafız Boy

Sayfa : 642
Baskı : 2

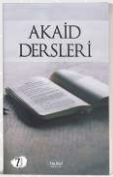
Tüm Resüllerin Ortak Müjdesi

Sayfa : 200
Baskı : 2

Hüküm ve Hikmetleriyle Ramazan ve Oruç

Sayfa : 320
Baskı : 1

Akaid Dersleri

Sayfa : 276
Baskı : 7

Gençlerle Hasbihal

Sayfa : 176
Baskı : 2

Kalp Katılığının Zararları

Sayfa : 191
Baskı : 2

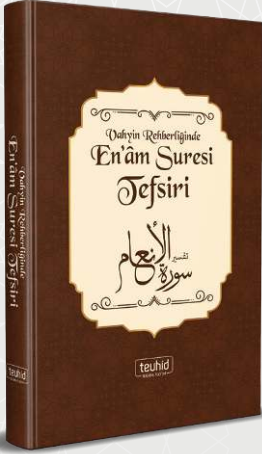

Tevhid ve Şirkin Anlaşılmasında Dört Asıl

Sayfa : 216
Baskı : 3

ESERLERİMİZ

Vahyin Rehberliğinde En'âm Suresi Tefsiri

Sayfa : 552

Baskı : 2

Tasavvuf

Tanımı/Menşei/İslam'la İlişkisi

Sayfa : 296

Baskı : 1

İhtilaf Fıkhi

Sayfa : 144

Baskı : 1

Biz Kimiz ve Ne İstiyoruz?

Sayfa : 90

Baskı : 1

Hayatın İçinden

Sayfa : 88

Baskı : 2

Tağutlara Kulluğun Modern Mabedleri

Sayfa : 149

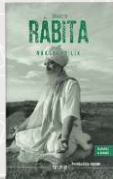
Baskı : 1

Yiğit Muvahhidlerin Öyküsü

Sayfa : 167

Baskı : 3

Tarikatta Râbita ve Nakşendilik

Sayfa : 310

Baskı : 4

ESERLERİMİZ

Vahyin Rehberliğinde Yûsuf Suresi Tefsiri

Sayfa : 456

Baskı : 1

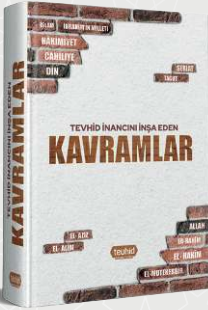
YENİ

Vahyin Rehberliğinde İbrâhîm ve Hicr Suresi Tefsiri

Sayfa : 728

Baskı : 1

Tevhid İnancını İnşa Eden Kavramlar

Sayfa : 1015

Baskı : 1

El-Esmau'l Husna

Sayfa : 1316

Baskı : 2

Fıkhu'l Hadis Sünnet İlmiyhâli 1 - 2

Sayfa : 1240

Baskı : 2

Fıkhu'l Hadis Sünnet İlmiyhâli 3 - 4

Sayfa : 950

Baskı : 1

Bu Kur'ân gökten Nebi'nin kalbine parça parça inmiş, Nebi de ümmetine parça parça okumuştur. Bugün Mushaf'tan Kur'ân okuyanlar, Kur'ân'dan istifade etmek istiyorlarsa onu parça parça, ağır ağır okumalıdır. Okumalıdır ki; nüzulü insanları nasıl dönüştürdüyse, Mushaf'tan kalbe tenezzülü da okuyucuyu öyle dönüştürsün. Kur'ân'ın parça parça inmesi rastgele gerçekleşmiş bir tasarruf değildir. Bilakis El-Hakîm olan Rabbimiz, birçok hikmete binaen onu parça parça indirmiş, Nebi'si de ağır ağır, tertil üzere tilavet etmiştir. Bu hikmetlerden biri kalpleri sağlamlaştırmaktır.

Kur'ân Yüce Allah'ın ilmi ve kelimidir. Yüce Allah, Kitab'ı vasıtasıyla kullarına ders vermekte, onlarla konuşmaktadır. Kur'ân'ın başına oturan mümin; Rabbinin rahlesi önünde diz kırmakta, onun ziyafet sofrasına oturmaktadır. İlim talebeliğinin ve sohbetin bir adabı vardır. El-Alîm olan Allah'tan ilim talep edenlere ve kelim sıfatı olan bir Allah ile konuşanlara bir adap mecmuası olsun diye bu çalışma hazırlanmıştır.

teuhid
BASIM YAYIN

**ANLAMAK VE YAŞAMAK İÇİN
KUR'ÂN OKUMAYA ÇAĞRI**

www.tevhidkitap.net
www.tevhidmeali.com
www.tevhiddersleri.org
www.tevhiddergisi.org
tevhiddergisi@gmail.com

ISBN 978-605-06550-9-4

9 786050 655094